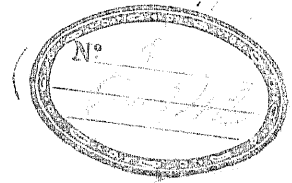

0
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20

28

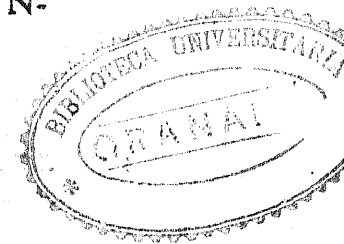
1771

Copia 3 reales en plata año de 1631.
Pedro Pizarro

R. 1737

BERNARDINI
GOMESII MEDIS,
ARCHIDIACONI SAGVN-
tini, Canoniciq̄ue Valentini,
Commentariorum de
S A L E libri
Quinquē.

AD PHILIPPVM II. HISPANIARVM,
ATQVE INDIARVM REGEM
CATHOLICVM.

EDITIO SECVNDÆ.

Nunc denuo ab Autore recognita, atque locis
plus sexaginta, totidem insertis Appen-
dicibus, aucta & locupletata,

AD IACOBVM AVSTRIVM
HISPANIARVM PRINCIPEM
AVGVSTISS. PHILIPPI F.

VALENTIÆ,
Ex Officina Petri Huete.

1579.

Cum priuilegio in decennium.

IN CELEBRE AVTORIS COGNOMEN-
tum M I E D E S, eiusq; absolutam Salis commentationem,
Ioannis Oliuerij Valentini Iuriconsulti
E P I G R A M M A.

*Fama vetusta Midam solitum conuertere in aurum,
Quae tetigit toto corpore cuncta, canit:
Sic quoq. tu M I E D E S, calamo quæ tægere gaudes,
In nitidum vertis (res noua) cuncta Salem.
Hinc salibus fulget liber hic, hinc codice in vno,
De Sale quæ nunquam scripta fuere, doces.
Dona Midæ fateor, concessit maxima Bacchus,
At, M I E D E S, Pallas dat meliora tibi.*

EL REY.

POr quãto por parte de vos el Arcediano Gomez Miedes, Canonigo en la Yglesia de València, nos fue hecha relacion, diziendo que vos con licencia nuestra hauia des impresso vn libro, intitulado Commētarij de Sale: del qual hazia des presentacion, supplicandonos lo mandassemos ver, corregir, y tassar, y daros priuilegio para que lo pudiesedes imprimir por veynte años, o por el tiempo que fuessedes seruido, atéto que el dicho libro os hauia costado mucha costa y trabajo, o como la nuestra merced fuesse: lo qual visto por los del nuestro Consejo, y hauiéndose hecho en el dicho libro la diligencia que la pragmática por nos agora nueuamente hecha dispone, fue acordado que deuiamos mādand dar esta nuestra cedula para vos en la dicha razon. E Yo ruelo por bien, y por la presente damos licēcia, e facultad a vos el dicho Arcediano Gomez Miedes, o a quien vuestro poder huuiere, para q̄ podays imprimir y vender el dicho libro que de suso te haze mencion, por tēpo de seys años primeros siguientes, que corran, y se cuenten desde el día de la data desta nuestra cedula en adelante. Y mādamos que otra persona alguna, sin vuestra licencia, durante el dicho tiempo de los dichos seys años, no lo pueda imprimir ni vender, so pena de perder todos los libros que huuiere impresso, y mas de veynte mil maravedis para la nuestra camara. E mandamos que despues de impresso no se pueda vender, ni venda, sin q̄ primero se trayga al nuestro Consejo,

juntamente con el original, que en el fue visto: que va rubricado y firmado al fin del de Gonçalo Pumarejo nuestro escriuano de Camara, de los que en el nuestro Consejo residen: para que se vea si la dicha impressiõ esta conforme al original: so pena de caer, e incurrir en las penas contenidas en la dicha Pragmatica, e leyes destos Reynos. Y mandamos a los del nuestro Consejo Presidente, y Oydores de las nuestras Audiencias, Alcaldes, Alguaziles de la nuestra casa y Corte, y Chancillerias: a todos los Corregidores, Assistentes, Gouernadores, Alcaldes mayores, y otros juezes, e justicias qualesquier de todas las ciudades, villas, e lugares de los nuestros Reynos y señorios, y a cada vno, e qualquier dellos: ansi a los que agora son, como a los que fueren de aqui adelante, q̄ os guarden y cumplan esta nuestra cedula y merced que ansi vos hazemos: y cõtra el tenor y forma d'ella no vayan, ni pasen: ni consientan yr, ni passar por alguna manera, so pena de la nuestra merced, y de veynte mil maravedis para la nuestra camara. Dada en sant Lorenzo el Real a veynte y tres dias del mes de Agosto, de Mil y quinientos y setenta y tres años.

Yo el Rey.

Por mandado de su Magestad

Antonio de Erasso.

NOS DON Felipe por la gracia de Dios Rey de Castilla, de Aragon, de las dos Sicilias, de Ierusalem, de Hungaria, de Dalmacia, de Croacia, de Leon, de Navarra, de Granada, de Toledo, de Valencia, de Galicia, de Mallorca, de Seuilla, de Cerdeña, de Cordoua, de Murcia, de Iacn, de los Algarbes, de Algezira, de Gibraltar, de las islas de Canaria, de las islas Indias y tierra firme del mar Oceano, Archiduke de Austria, Duque de Borgoña, de Brauante, y de Milan, Conde de Barcelona, de Flandres, y de Tirol, Señor de Vizcaya y Molina, Duque de Athenas y Neopatria, Conde de Rosselló y Cerdaña, Marques de Oristan y Gociano. **POR** parte de vos Bernardino Gomez de Miedes Arcediano de Muruiedro, y Canonigo de la nuestra ciudad de Valencia nos ha sido referido, que haueys compuesto vn libro intitulado Commentarij de Sale, cuyo estilo y materia es de grãde provecho y vtilidad, para todo genero de hombres doctos: Suplicandonos, que atento que en componerle haueys gastado mucho patrimonio y tiempo, peregrinando Reynos estraños, assi para comunicar con hombres doctos lo que acerca del particular de la Sal entendiesen: como para dar testimonio de vista de propiedades y diuersidades de Sal que hay en diuersos Reynos, os mandassemos dar licencia y facultad, para que vos, y quien de vos tuuiere poder, y no otra persona alguna, lo pueda imprimir y vender en los nuestros Reynos de la corona de Aragon; por el tiempo que fuessemos seruido. E nos teniendo consideracion a lo sobredicho, y que el dicho libro por orden nuestro ha sido reconocido de personas expertas y buena vida, de las quales hemos tenido bastante informacion, que en el dicho libro no hay cosa contra la religion Christiana, hemos tenido por bien concederos la dicha licencia. Porende con tenor de las presentes de nuestra cierta sciencia, deliberadamente y consulta, damos licencia, permisso, y facultad a vos el dicho Bernardino Gomez Miedes por tiempo de diez años, contaderos del dia de la data de las presentes en adelante, para que vos, o las persona, o personas que vuestro poder tuuieren, y no otro alguno, podays, y puedan hazer imprimir y vender el dicho libro en los Reynos de la corona de Aragon: con que primero que se vendan hayays de traer y presentar ante los del nuestro supremo y Real consejo de Aragon el primer libro imprimido, juntamente con el original rubricado por el nuestro escriuano de mandamiento infrascripto: para que se vea si la dicha impressiõ esta conforme al original que ha sido

aprouado: prohibiendo y vedando q̄ ningunas otras personas lo pue-
dan entrar en los dichos Reynos para vender de otros Reynos dōde
se huieren imprimido. Y si despues de publicadas las presentes hu-
riere alguno, o algunos que durante el dicho tiempo intentaren imprim-
mir y vender el dicho libro, ni meterlos imprimidos para v̄der, como
dicho es, incurran en pena de treziētos florines de oro de Aragon, di-
uididos en tres partes, a saber es, la primera parte para n̄estros cofres
Reales, y la segūda para vos el dicho Bernardino Gomez Miedes,
y la tercera al accudador. Y demas de la dicha pena, si fuere impressor,
pierda los moldes y libros que así huieren imprimido. Ca nos por el
mismo tenor de las presentes, y de la dicha cierta ciencia y Real auto-
ridad dezimos y mandamos a los Illustres, ipectables, nobles, magni-
ficos y amados consejeros los Lugartenientes y Capitanes generales
n̄estros regentes n̄estra Chancilleria, Regentes el officio, y fortan-
tes vezes de general Governador, Alguaziles, y otros qualesquier offi-
ciales n̄estros, en los dichos n̄estros Reynos de la corona de Aragon
constituydos y constituyderos, y a sus Lugartenientes, y regentes los
dichos officios, lo incorrimiento de n̄estra ira, e indignacion, y pena
de mil florines de oro de Aragon de los bienes de los que lo cōtrario
hizieren, irremisiblemente exigideros, y a n̄estros cofres Reales ap-
plicaderos, que la presente n̄estra licēcia, gracia y prohibicion y todo
lo en ella contenido tengan, guarden, y obseruen: tener, guardar, y ob-
seruar hagan, y contra ello no vengam por manera alguna, o razon, si
n̄estra gracia les es chara: y demas de n̄estra ira, e indignacion en la
pena susodicha no dessean incurrir. En testimonio de lo qual manda-
mos despachar las presentes con n̄estro sello Real comun en el dor-
so selladas. Dat. en Aranjuez a ocho de Mayo, año del nascimieto de
n̄estro Señor Iesu Christo. Mil quinientos setenta y dos.

Yo el Rey.

V. don Bernardus Vicecan.
V. Comes gene. Thesau.
V. Campi Regens.

V. Talayero pro Confer. gener.
V. Loris Regens.
V. Sapena Regens.

Dominus Rex mandauit mihi Petro Franquesa,
visa per don Bernardum vicecan. Comit. Gener.
Thesaurarium. Loris, Sapena, & Campi Regen.
Cancellar. & Talayero pro Conferuat. generali.

xx diuer. nono. fol. 230j

EDITIONIS SECVNDÆ,
nunc denuò locupletatæ ratio ab Autore
Lectori redditur.

*Nnus circiter vigesimusquartus agi-
tur, Lector beneuole, ex quo Romæ in-
ceptos de Sale Commentarios in volu-
men instum retulimus, ipsumque valde
auctum & locupletatū, longo post tem-
pore, Valentia primū typis excudēdum dedimus. Sed
cū multa postea, desiderata quodāmodo, occurrerint,
que per appendices adiuncta Commentarios mirè perfici-
cerent; si tamen dialogi atque historiae ordinem, quo illi,
Quintanam inter & Metrophilum actores, habiti sunt,
minimè perturbarent; ac nisi eiusmodi essent, vt quæ-
dam nondum nata, tanquam longè antea præterita, ab
eorum actore altero iam vita functo enuntiarētur; con-
uocatis amicis, institutum de inserendis appendicibus
in controuersiam vocauimus. De qua re sententia dicta
est, dialogum, eiusque introductionem, tanquam primā,
atque rarissimi nobilissimique inuentricem argumenti
causam, appositis actorū interrogatiunculis, mutuisque
assertionibus detectam, elucidatamque, suo in statu per-
manere, ac neque moueri inde, neque mutari debere. Tam
artificiosè siquidem, vniuersam Commentariorum ra-
tionem in dialogo inclusam videri; vt oblitterato illo, nō*

I iij minis

AD LECTOREM.

minùs Commentarios oblitescere, deformarique oportet, quàm pessundari ipsum, quod aiunt, opus Phidiae, qui effigiem suam sic operi inclusit, vt ea inde euulsa totum dissolui necesse esset. Rationem verò temporis, siue historiae ordinem, quo haec acta sunt, neque habendam esse omnino, neque reposcendam: sed eius tanti amici, ac contubernalis, qui gloriosi laboris socius & cōsors fuit, conseruata memoria praeponderandam: ne, cui viuenti publicis Commentarijs perpetuum est consignatum monumentum, id, mortuo ipso, ab illis turpiter abradatur. Quandoquidem neque Xenophōti, Graecorum scriptorum peritissimo elegantissimoq. vitio fuit datum, quòd suus ille Cyrus, *κυρου αειδιε* dictus, non tam ad historiae fidem, quàm ad effigiem iusti Imperij fuerit scriptus: Vnde neque Sal ipse tanta est obseruatione temporis circuncidendus, vt eius historia, si minùs quandoque habeat consecutionem, idcirco à recta scribendi ratione sit explodenda. Nam quãuis praeter decorum sit, quae mortuo auctore altero consecuta sunt, huic dicenda, siue audienda adscribere; tamen altero, auctore simul & auctore superstite, haud videri indecorum, operi; cuius nullum est praecipuum historiae institutum, quiduis praeter seriem temporis (poëtico id licet, vel potiùs dialogorum more fiat) appingere. Sic enim Plato, sic Cicero, Athenaeus, & Macrobius, dialogos scripserunt, vt
 multa

AD LECTOREM.

multa à rei veritate aliena fingerent. Ac neque ab eo planè Commentariorum naturā, in quibus non tam temporum, quàm rerum capita notantur, multum abhorere; praesertim in tam nouo de Sale argumēto, ad quod excogitandum, ne annorum profectò multitudo videtur sufficere. Qua in sentētia, quae potior omnibus visa est, me Romae quidem (quò nuper, Gregorio XIII. Pont. Max. eius anno Iobilei veneram) confirmarunt Typographi & Bibliopola urbis, qui sui causa quaestus satis sibi prospiciunt. Nam cum liberè Commentarios eis secundo excudendos obtulisset; se proprijs id sumptibus minimè aggressuros, responderunt. Non quòd quaestui diffiderent; sed quòd Autore superstite, cui semper in integro res est, & potestas addendi, atque renouandi operis, adeoque recentibus editionibus abolendi, magnum ex suscepto mercimonio sequi damnum assererēt. Quibus de causis, siue proprijs id sumptibus conficiamus, siue temporis atque historiae ordinē aliqua ex parte perturbemus, siue demum priorē editionem quodammodo dedecoremus, appēdicibus plus sexaginta toto fufsis opere locum dare decreuimus: quandoquidem priori editioni ita bene prospectum est, vt tametsi ad posteriorem multa addiderimus, de illa tamē nulla detraximus; nulla, aut perquam pauca immutauimus: nisi quòd ex quattuor olim libris vnum alium è medio expressimus,
 I v tantif-

AD LECTOREM.

tantisper ut locum, ut tempus, atque modum, quibus
adhibendus est Sal rebus, iusto quoque libro, qui ter-
*tius fit ordine, comprehenderemus. Quapropter ut cu-
riosos à tædio inquirendi additamenta leuaremus, hæc
singula sic dignoscenda duximus: asterisco videlicet, in
margine è regione incipientis appendicis appiçto; è quo
perpetua ducta linea ad finem vsque appendicis simili
conclusæ asterisco protrahatur: nempe ut totum, quod
lineæ conscriptum respondet, priori fuisse editioni addi-
*tum intelligatur. Cetera verò, quæ ad totius operis
comprehensionem & intelligentiam necessaria sunt, al-
tero, quod sequitur, tibi iam antea dicto præmio, in
cuius calce similis quoque reddita est additamentorum
ratio, copiosius assequere: atque etiam ex Indice multo
quàm ante locupletiore, non inuas modò rerum,
sed & quoque sententiarum occurret. Quare
laboribus nostris, pro tua benignitate,
cùm boni consule, tum felix
fruere. Vale.

AD IACOBVM^{II} AVSTRIVM, HISPAN- NIARVM PRINCIPEM, PHIL- lippi F. Bernardini Gomezij Miedes Archi- diaconi Saguntini, in quinque Com- mentariorum libros de Sale

P R A E F A T I O.

Commentarios de Sale, Princeps
augustis. quos ante septennium
editos, Philippo Regi patri tuo
inuiçtissimo dicauimus, statimq.
Romam, summum Orbis thea-
trum, perlatos, indeque per uni-
uersas mundi partes dispersos, diiudicandos ob-
tulimus: ecce nullo hæctenus (quod sciam) Sale, ut
aiunt, nigro punctos; sed magna quidem ex par-
te denuò a nobis auctos, in manus tuæ Celsitu-
dini damus. In quibus tametsi, neque detractio-
ne dignum quidpiam inuenisse, non minima eos in
laude ponit, nihil tamen ab hac rursus detrahit,
pleraque ipsis addidisse; atque alterius gratia e-
ditionis, tot congruentibus eos appendicibus lo-
cupletasse. Neque enim aliud reuerà sunt appen-
dices, quàm maiores quædam earum, quibus appen-
pendun-

PRAEFATIO.

penduntur, rerum explicationes. Vt scilicet, quæ alioqui per se pulchra, & illustria sunt, hæc additamentis, quasi inauribus aures, tum pulchriora, tum etiã illustriora fiant. Ex quo non insulsè quidam corpus appendicem animi esse dixit; non quòd animus, quæ summa est eius præstantia, additamento corporis præstantior, atque natura excellentior euadat: sed quòd per corpus, recondita animi virtus, probaque indoles, magis innotescant alijs, ac fiant longè conspectiora. Sic etiam alij non minùs appositè, filios veras esse parètum appendices affirmarunt: quoniam filius, cum imago animi & corporis paterni sit, quasiq. in eo pater viuat, multa quoque explere potest, quæ à patre inita, atque aut huius obitu, aut nouarum rerum machinatione impedita, ad se dimanarunt, perficienda quidem, sed patri nonnihil adscribenda. Ita namque Alexander ille Magnus vera fuit Philippi patris appendix, & quasi magnarum huius molitionum supplementum. Nam cum vniuersi expugnationem orbis Philippus vir fortis, & acris animi magnique, tum armis, atque apparatu bellico, tum præcipuè tanti procreatione, atque educatione filij inchoasset; eadem filius, non incipere, sed prosequi ac supplere visus est; & quam,

PRAEFATIO.

quã, nisi præmatura fuisset sublatu morte, haud dubiè perfecisset. Quod ipsum de te, Princeps felicissime, diuinare nunc ausim: cum & Philippus pater etiam, ac educator longè præstantior illo rara tibi felicitate contigerit; & amplioribus quàm Alexander Regno & opibus ad prosequenda præclara patris incepta niti possis: Ac non modo patris potentis. sed fratris quoque Ferdinãdi Principis nostri candidissimi, nuper lamentabili, eheu, immaturaque extincti morte, sed in cælum euecti, cui succelsisti, vera etiam in terris appendix habearis. Namque idem Princeps in cælestibus Angelorum thronis, siue Principatibus, vt credi par est, collocatus, huius tantî Imperij, quod tibi remisit in terris, clauum, ne dubita, tibi tenet in cælis, vt vniuersa tui benegerendi muneris ratio, atque virtus, inde gubernentur, & effluant: ideoque ipsum iam cælitem, atque Christo proximum, sed germanitatis charitate tibi semper deuinctum; quid ni, cum prospera pro te cuncta deprecaturum; tum ad piè feliciterque imperandum, diuino tibi numine nunquam non ad futurum speremus? Quòd si præterea magnam vim, magnam necessitatem, magnam denique possidet religionem maternus paternusq. sanguis ad auitas

P R A E F A T I O.

auitas imbibendas virtutes; sanè nihil esse poterit, quod te vnquam ab heroico, atque præclarissimo quouis suscipiendo facto deterreat: cum & Carolo V. ac Maximiliano. II. inuictissimis Romanorum Imperatoribus, auis innitaris: & Philippo etiam. II. atq; Anna Austrijs, Cæsarū quoq; filijs, felicioribus quàm vlla vidit ætas parentibus procreeris: & tuis etiam inceptis, quæ ab incunabulis valde mirè conaris, maiorum quoque gloriæ atque factis respondere existimeris. Vnde tametsi præclara de te Astrologi ex felicissimo natalis tui die augurati fuerint; quamuis faustiora etiam quàm de alijs vnquam Principibus in te signa notauerint: ast ego profecto, non tam diem, quo te Sol hominè, quàm quo Principem vidit, meliore tibi fore lapillo numerandū opinor. Vt pote qui non antea Principatum inieris, quàm ab ea ætatis infirmitate excesseris, in qua manca ferè, muta, sopitaque, & quasi non sint, sunt omnia, ac neque rationis, neque mentis quicquam præferentia: Sed annos iam ipse ad vnum propè lustrum exigas, in quibus tot a natura virtutum iacta semina, eaque cum purissimo generosissimoque irrigata lacte, tum heroico educationis occulta rudimento, & radices quidem egerunt, & elici-

iam-

P R A E F A T I O.

iamiamq; in te ille, & quasi herbescere cœperunt. Quo fit vt mirifica apparens indoles, regiaq; elucens, hac tua sub ætatula, dignitas simul atq; oris suauitas, magnā profectò nobis spem afferant, & magnæ quidè tuæ probitatis; & cōmunis etiā erga Rempub. cōmodi, tum salutis, atq. nimium profecturæ utilitatis. Cum itaq. retrò vix vnquā commentent innatæ Regiæ præsertim virtutes, quòd hæ diuino quodam numine, & quasi afflatu nitatur; iam non cum Astrologis, qui obscuris sæpe vera inuoluūt; sed cum Socrate Philosophorum cordatissimo, qui animorum pulchritudinē per ipsa conformata iam humana corpora venabatur, nihil per te nō bonum, nihil non faustum, atq. omnino felix Reipub. totiq; Imperio tuo ominabimur. Quæ igitur tam præclara magni Regis signa, tot, tantisq. in quaq. mundi parte regnis successuro tibi, nihil tam manifesto denūtiat; quàm te ad illa optimè regēda; aut maiori quàm olim Rex Solomon sapiētia fore imbuendum, quò maiora sunt, quàm illius, quæ tu Regna tenes: aut ea quidè animi excelsi, atq. inuicti magnitudine & robore, ad imperādum profecturum; vt & Iacobi Regis. I. (cuius tu nomine diuinè datus es) pietatem; & Philippi patris prouidentia; & Caroli aui constantiam

stantiam

P R A E F A T I O.

stantiam; & Ferdinandi proavi felicitatē; adeoq̄ heroicis maiorum tuorum virtutes omnes superes & excellas. Quas tamen vt verè ac piè colas; vtq̄e suauiter animo regustes, meliusq̄; in huius nutrimenta conuertas; neque tamen aliqua tingi labe illas, corrūpiue finas; En, hunc accipe Salem: quid ni dicam sapientia? cū diuina simul & humana hoc ipso condita fuerint? Cū & Regijs quoque mensis nullum, quod præcipuè corporis, atque animi gustui placeat condimentum, eodem illo inuentum sit appositius? non suauius? ac neque sapientius? Id, quod ex magna illa appendice, quæ libro tertio inserta est, facillè licet deprehendere, vbi comparatione ac similitudine Salis, nō modò Regis mensam, sed eius quoque aulam, cum vniuersis officijs, ministrisque, & quæ maximè decent personam Principis, abundè descripsimus. Vt ex in Salem, quotiens medium, aureo in Salino mensæ apponi, ac ceteris præfici epulis, hasq̄e ab illo perfundi; neque tamen manu, sed gladio, aut instrumēto alio reuerenter è Salino excipi videris: tu te ipsum contēplere, Regio insidentem solio; ac nō modò præfidentem omnibus, sed poscentibus iura dātem; eaq̄; nō per te ipsum, sed per Magistratus, perq̄.

alios

P R A E F A T I O.

alios legum, atq; Imperij ministros, sine cūctatione exequentem. His quippe muneribus felicissimè, dignissimèq; perfunctus ipse, verus tandem regni Sal, qualem necesse est Principem esse, efficiere: illiusq; morem secutus, nunc sapiens, nunc pungens, nunc etiam pro opportunitate vrens; atq; omnia, vel amore, vel timore condiens, cunctos ad te pellicies. Quod perquam facile, ne dubita, perfeceris; si modò, iuxta Pythagoræ Symbolum, iustitiæ & æquitatis Salē omnibus apponas; ipsumq̄e sub puro illo, ac sine labe, pietatis verèque religionis Salino diuorum mensis apponi solito contineri semper studeas: quoad demū solenne illud communis, atque Christianæ pacis epulum, quod & ex reliquijs, ac potentia paterna suppeteret; & à mirifica expectatione tui condiri incipit, non solum populo ac tuis; sed exteris quoque nationibus & gentibus, suggerente fama, & gloriosissimè inire possis,

& quam magnificentissimè dare.

Autor Lectori s.

Vemadmodum palma à natura datum esse fe-
runt, vt quanto grauius premitur, tanto ma-
gis insurgat: ita mihi profecto, cãdide lector,
contigisse video, qui tam multis sese opponen-
tibus, & ab incepto me deterrere conãtibus,
constantissimè repugnarem. Cùm enim Roma
agerem, atque inchoatos de Sale commentarios, haud insulsè, nĩ
fallor, persequerer, ab amicis grauius fui reprehensus, quod sur-
reptas è medijs negotiorũ fluctibus bonas horas malè collocarem.
Videri quippe sibi ipsi dicebant, non modò inutile, sed quasi inso-
lens, & ineptum, vbi tam multa, tamque fecunda subsint inuen-
ta iam ad scribendum argumenta, prætermisus omnibus, de Sale
agere: de quo multa dici posse, tam esse ab eo, eiusque sterili natu-
ra alienum, quàm ipsum, vt in proverbio est, etiam si seratur, enã
sci. Ac mihi insuper hac in re, haud aliter, quàm stulto solet agri-
colæ euenire censebant; qui cùm in irriguis frugiferarum arborum
hortis surculos iam adultos inueniat, ex quibus certissimos
breui possit fructus expectare, malit tamè sabulosus in campis ex-
periri vim seminis, quod in tam longas spes, ac dubias, vt frequen-
tius accidit, occatur. Proinde hortari maximè, vt me prorsus à
curiosissimis Salis peruestigationibus, tanquam ab sterili solo, &
perangusta satione, ad patentissimos nature campos, eiusque fec-
cundissimas philosophandi rationes explicandas traducerem. Qui-
bus equidem iam tum facillè acquiescenssem: sic enim me à quot,
quantuq. (Deus bone) laboribus, continuisque vigiliis subtraxis-
sem? ni bene coeptus labor non longè abfuisset ab extrema ferè ma-
nu: atque tam latè patens argumenti ratio, animo concepta, me
iam spontè currentem vehementius incitasset. Ac primùm qui-
dem, ne candida amicorum monita turpiter paruifacere viderer,
si minus

3
si minus instituti mei causas illis exponerem: iisdem ipsis rationi-
bus, quibus me antea conuiceram, illos tandem duxi reuincendos. A
Nam quid obsecro studiosum? quidue ingenio, ac summa excogita-
tione dignius, quàm (cùm iuxta communem sententiam nihil dici
possit, quin prius fuerit dictum: nihil inueniri, quin longè ante
fuerit inuentum) de inuento, nec dum tamen explicato argumen-
to, vel mediocriter differere? quid item fecundius? quidue prodi-
re potuit fructuosius, quàm qui hactenus Salis ager, vt sterilis, at-
que omnino incultus ab omnibus ferè scriptoribus fuerat præter-
missus; hunc, ingenio tantum auctore & cultore, non minus va-
riam, quàm vberem rerum copiam protulisset? Sed peruestigatio-
ni, nostræq. demum susceptæ quasi studiorum peregrinationi, po-
teratne quicquam obuiam venire felicius, quàm ca præs ad institu-
tum progressiones, nulla comparente semita, nullo licet præeunte
duce, tamen ad præscriptos animo terminos, & constitutos fines
perduxisset? Neque enim quod nullis antea Mercurialibus, vt di-
ci solet, tumulus iter fuerit præsignatum; neque ullis prægredien-
tium vestigijs impressum, idcirco via desperanda erat. Odore nam-
que animantia, etsi rationis expertia, per aua, perque deserta lo-
ca feruntur in escam. Nidore etiam aues, vt Vultures, è disiunctis
simis regionibus per aëra recto cursu perentes incidunt in cada-
uera. Nautæ itidem nostri temporis, nonne Mathematicis potius C
celi dimensionibus, quàm prægressorum nauigiorum vestigijs con-
fissi, ab Aquilonaribus regionibus soluentes, ad Australes igno-
tas sibi penitus, & propè inauditas peruenerunt? Sed quantum na-
uigandi arte profecerint, quantaque ipsis pro tam constanti nauig-
atione magnitudo præmy accesserit; incredibilis auri & argenti
rũ, necnon gemmarum affluentia, quæ ab eis domum reportata
sunt, manifestò indicant. Non igitur aut curiositatis, aut vt ni-
mium sibi arrogantis insolentia, insimulari debuerunt, qui, & du-
ctore calo, & virtute atque fortuna comite, per tot immensa, ne-
que antea peragrata maria primi sibi iter ad destinatam animo

4
metam a peruere. Sed ad me venio, cui hoc ipsum, auream Salis ve
nam peruestiganti, atque reconditissimos in ea thesauros inquiren
ti accidit. Nam dum accingor, atque terrestri, ut sic dicam, de
sperata via, caelestem suspicio, in tam stellifero Philosophorum cae
lo solus omnium, atque vnicus mihi affulsit Sol vniuersum scien
tiarum orbem collustrans, summus ille Plato. Non quod is viam
praemonstravit, straueritue: sed quod iam olim inuentam, tametsi
amissam postea, se vidisse asseruerit. Siquidem sapientissimo illo
conuiuio de Amore Salem ita apponit, ut dicat, se legisse librum
cuiusdam viri sapientis, in quo is Salem ad victus utilitatem sum
ma, ac permiris laudibus extulisset. Qua in re Plato mihi duo vi
sus est vehementer admirari, tum ipsius laudantis ingenium, tum
laudati Salis excellentem naturam, qui tanto plura, pulchriora q.
contineat in recessu, quanto pauciora prima fronte promittit. Hoc
igitur laudato à laudatissimis argumento confirmata occasio, cal
carea currenti mihi addidit ad scribendum de Sale. In quo vsque
adeo difficulter, ac laboriosè versatus sum, ut quò minus perfice
rem maturius, me non tam rei difficultas (quae summa fuit) non
tam autorum, qui mihi adessent, atque huic sententiae rationes sug
gerent, paucitas retardauerint, quàm illorum, ut dixi, deterrentium
amicorum importunitas. Nam cum primum hoc ipsum opus (quod,
ut fectus quidam in ipsa quasi sterilitate naturae extitit) sub Salis
inscriptione Romae iam edi voluit: profecto non tam Iuno enascen
ti Herculi (quod aiunt) quàm illorum contraria opinio sese illi no
uercam exhibuit. Cumque nulli prorsus scriptores ac neq; proba
ti aut ores occurrerent, qui partum exciperent, quorumque tum le
ctione, uti lacte nutrirerem; tum quasi nudum, & autoritate, &
existimatione aliqua conuestirem; cum quibusdam aliis viris do
ctissimis ab illorum dissuadentium sententia alienissimis, rursus hæc
eadem conferre, atque communicare necesse fuit. Quorum consul
tationibus, atque philosophicis vtrò citroque habitis de re noua
sermonibus, succedentibus suffragiis, fectum iam respirantem, qua
potui

5
potui diligentia, curavi educandum. Verùm triennio educationi
dato, factu verò in dies accrescente, nec tamen consultationibus
amplius proficiente: vna fuit omnium sententia, ut hunc quasi
adultum, vnica rerum parenti, ac magistra experientiae edocen
dum committerem. Quod equidem munus suscepi libenter; meq.
ad tantum, tamque laboriosum onus propriis subeundum humeris
accinxi; more pij ac generosi patris, qui nec sumptibus, nec labo
ribus, nec sibi demum parcat; modo filios ipse videat honestis trium
phis, atque gloria decoratos. Quapropter Romam discedens, ubi de
cennium exegeram, praedicta magistra duce, intentis oculis, cun
cta, quae maximè ad hoc ipsum de Sale institutum pertinebant,
non modo experimento, sed ratione inquirens, totam ferè Italiam
peragraui. Ex qua perductus sum in Germaniam; ubi quantus sit
Sal in metallicis, aliquanto didici curiosius. Qua item ex causa,
atque ut tam multa, & peculiaria vnique genti de Sale pro
uerbia exciperem, in Galliam profectus sum. Quibus provinciis
tum magna ex parte lustratis, & quae viderentur, & quae audieram,
quaeque animo circa Salem perpenderam, summa cura obseruata,
retuli in ephemerides. Demum transiens Pyrineos Hispaniam in
gressus sum. Quae provincia, quoniam latissima est, ac pluribus,
multoque praestantioribus omnis generis Salinis, praeter alios, abundat,
diutius in eius mediterranea loca mihi fuit excurrendum: cum
eiusdem maritima tam Occidua, quàm Australia, quae item ma
rino Sale redundant, superioribus annis non otiosè perlustrassem.
Tandem biennio ferè peregrinationi dato, Valentiam urbem om
nium, quas vidi, tum opulentissimam, tum litteris, atque nobili
tate gentis valde inclytam, me recepi. Vbi quicquid reliquum fuit
otij à sacris, quibus in ea ex Sacerdotio operam damus; id rotum
in conferendis experimentis, quae cursim exceperamus, cum Theo
phrasto, Dioscoride, Plinio, & Galeno, illisque ad examen per
pendendis, impendimus. Quamquam equidem profiteri ausim, me
in horum libris haudquaquam inuenisse enodatas illas, vniuersas
2 iij scilicet,

scilicet, *causſus Salis*, quas inquirimus. Quin neque illud maximè explicatum, *Salem* esse communem quandam rerum causſam, seu potius occasionem, per quem omnium non modo animantium generitura & propagatio; sed etiam mortalium, & vita, & salus, & temperatio firmetur. Quarum certè causſarum, quæ libro primo, qui de Sale physico, siue philosophico tractat, diligenter deductæ sunt, nos summam, atque præcipuam rationem habuimus; illi verò nullam. Quippe simplices quosdam Salis effectus, & qualitates secundas, etiamque vires ad Medicinam pertinentes, tantummodo ab eisdem annotatas comperimus: cuius generis fuisse credimus libellus ille de Sale Theophrasto ascriptus, qui desideratur. Quæ tamen vniuersa accuratè in locos digesta redegimus in Commentarios. Sed hæc, quæ, quantæ sunt, præijs, quæ proposito addidimus? Nam illa certè, tanquam muta quedam experimenta, non tamen sine anima, utpote philosophica sua cuique experimento ratione apposita, interiecimus. Ex quo Salem, cum omnibus siue simplicibus, siue compositis mundi medicamentis collatum, eorum omnium præcipuum esse ostendimus. Demum qualis sit optimus quisque Sal, quibusque in regionibus, ac locis vniuersè excellentior, ac copiosior reperitur, eiusmodi consequenti libro, qui est de Medico, siue Empirico, latissimè descripsimus. Sic enim priori operis parti satisfaciendum fuerat, qua probandum suscepimus, Nihil esse Sale humanis corporibus salubrius. De qua re duobus prioribus libris vsque ad eò plenè, atque abundè tractauimus; ut hoc vno profectò de Sale argumèto explicato, nos iam rem omnem, non modo absoluisse, verùm & iusti operis inscriptioni de Sale satisfecisse; & dissuasores illos ad spem perficiendi cæpti reuocasse; & omnibus deinceps scripturis de Sale, terminum quasi consũuere potuisse videremur. Verumenimverò, ut aliarum quarumque verum, terra marique, copiam Sal sua vincit affluentia & vbertate: ita si peruarium eius vsum, atque suauissimum gustum ad intellectum, ut inquit Plinius, transferamus, profectè nihil iam

hili iam ut pulchrum proponi animo, ac neque ut suauè ab eo degustari poterit, quod suo Sale vacet; quòdque sine Sale deforme non sit æquè ac insulsum. Ea enim in ore omnium de Sale est, ab huius suauitate, & acrimonia, ad omnes ferè res ducta translatio; ut ipsas etiã animi voluptates, non solum quæ breues, ridicule, ac iocose sunt: verum etiam quæ & seriæ, & admirandæ, & æternæ, sales appellent. Quarum prioribus respòdent ea, quæ post designatum in mēsa Sali, tum locum, tum tempus, atque modum, de quibus sermonem tertii iusto quoque libro interiecimus, consequenter de Geniali, siue iocoso Sale, librum quartum conscripsimus: Quòd his certè Salibus, dum contumelia vacant, ac cum festina lenitate mordent, mediocres animi agritudines in amicis sanare soleamus. Quãdoquidem illarum grauissimas, & propè insanabiles, non tantum seriis, sed mysticis etiam, atque theologis Salibus exurendas, & refecandas mordicis, in quintum & vltimum librum distulimus. In quo præter tam multa, quæ vel ex Pythagoricis symbolis, vel ex paremiis, quas de Sale plus triginta collegimus; vniuersa etiam, quæ tam in veris nostræ religionis, quàm in adumbratis olim aliarum sectarum sacrificiis per Salem inclusa sunt mysteria enunciauimus: ne non alteri etiam operis parti responderemus, in qua ostendimus, Nihil esse Sale humanis animis salubrius. Per Salem enim non modo sapientiæ, quæ vera est animorum salus, sed veræ quoque religionis, qua illi expiantur, typus exprimitur. Ac non solum Regiæ, atque Imperatoris institutionis modus; verùm pastoralis etiam, atque eminentioris vitæ ordo & summa ratio ante oculos proponuntur. Nam quo iam expressius, quàm per Salem in sacris sapiētiam intelligimus? quo item purius quàm Sale, sapiētiam Chriſto nomen dantes imbuimur? Grata ne quondam diuis sacra fieri poterant, nisi quæ Sale respergerentur? Ut quid olim Sal, ut sacrum quoddam concordie numen, & componendis litibus, & consecrandis connubiis, & amicitijs, non hominum inter se modo; sed ad has

etiam cum diuis copulandus admouebatur? Quibus permultis que alijs de Sale mysterijs nostros vndique Commentarios referimus. **A**
 Quamuis tamen eos prius quam ederemus, non solum perdoctis, ac rerum peritissimis castigandos permisimus; verum etiam integra annorum enneade, ut vult Flaccus, domi prestimus: naturam imitantes, quæ, ut Plinius de elephantibus biennio fatum in utero gestantibus, testatur, Nihil magnum genuit citò: Perinde ac fit etiam in semine, quod sparsum terræ, inclusumque, quò tardius enascitur, eò altiores agit radices, atque uberiùs propagatur: utique ne pro inani præpropere editionis gloriola, alijs deridendi ansam, nobis autem eternam ignominiam pararemus: Cum sit longè melius à paucis in tempore, atque amicè admoneri; quam ab inuida post multitudinem corripiri, ac mordicus reprehendi. Quæ tamen ut consultius, solertiusque præcaueremus, eos maximè artifices nobis proposuimus imitandos, qui apud Occidentales Indos, contextas imagines ex peruarijs, versicoloribusque auium plumis perpulchras non minus, quam qui penicillo, conficiunt. Quæ ut aspectui respondeant, atque lineamentis, umbrisque ac coloribus inter se congruât, non satis est illas ad matutinum Solis splendorem intueri; nisi & ad meridianum, & ad vespertinum, quin noctu etiam ad lucernam, visendas exponant. Ad hunc ergo modum, recensendis **C**
 Commentarijs nauata fuit à nobis opera & diligentia. Nam inuentus tot Salis causas, cum admirabilibus eius effectis, non satis fuit ad philosophicam amussim (quæ prima est lux rerum, atque intelligentia) expèdere; quin vnà etiam, & quæ de Sale detrahebantur virtutes, & quæ obijciebantur ei crimina, disputatione (hac enim res sùnt meridiana luce clariores) in detractores retorqueremus: Ac nisi ad vespertinum fulgorem, utpote peculiarem eorum, quæ ab alijs de Sale dicta sunt, collationem nostra quadra-remus. Demum quoadusque tenui quasi fâcula, hoc est, priuata disquisitione, tam à vulgi magistris vetulis, quam à rusticis, & opilionibus, quam etiã ab obuio quoque, plurima de tam varijs Sa-
 lis ef-

lis effectis ad medicam normam exigeremus. Ceterum, quod ad inscriptionē attinet, non illas quidem tumidas & affectatas, quas **A**
 Plinius irridet, vel earum similes usurpauimus: sed hac vna verè humili, propriaque contenti, reliquas omnes maximam inuidiam fortassis habituras, iure cõtempimus. De Sale enim non minor est dicendi copia, quam Salis: atque vtinam partem vnde vigesimam eorum, quæ de ipso, eiusque incredibilibus mysterijs animo comprehendimus, calamo exoluerimus. Ea quippe est ingenij humani, quocunque intenderit, inexhausta vis & natura, præsertim quæ tum arte exculta, tum curiositate promotâ fuerit, ut, qua valet indagandi ratione, finita ex re licet, possit iam colligere, perscrutarique infinita. Nam ut, Hestodo teste, Musarum mater est memoria: ita & ingenij semper fuit altrix curiositas. Quæ comite, diuina tamen ope duce, hæc tot annos scripta Commentaria in manus tibi damus. Quæ ut multò facilius intelligas, necessario nunc est totius operis argumentum, vel potius scribendi occasio proponenda, quæ nos ad Salem tam copiosè, diligentèrque laudandum impulerit. **B**

Argu-
mentū
operis.

Cum igitur Romæ, Iulio. III. Pontif. Max. tres essent mihi contubernales Hispani, viri nobiles, quorum duo vehemèter ab-
 horrerent à Sale; tertius autem Ioannes Quintana Barcinonen-
 sis Iuris vtriusque peritissimus, eum, aliorū iudicio, nimis intem-
 peranter ederet: ego verò in neutram partem propensus, quan-
 dam in eius usu mediocritatem obtinerem: accidit fortè, ut prio-
 res, leuissima quadam occasione oblata, non modò Salis cultorem.
 Quintanam absentem acerbissimè reprehenderent; verum etiam
 Salem ipsum, me audiente, derestarentur. Quo tempore nullo mo-
 do potui me continere, quin amicum Salis studiosissimum, verèq.
 sentientem, ab amicorum pessimè de Sale iudicantium morsibus
 vindicarem: præsertim cum vna & eadem opera, Salis etiam pa-
 trocinium susciperem: Cuius ego naturam, vires, effecta, atque
 præstantiam, sic mecum tacitus frequenter admirabar, ut cuperè

locum aliquando mihi dari diuulgandi ea, quæ de Sale toties cogitasset. Quo dato planè diuinitus, cum Quintanæ domū reuerso narraui quàm libenter & acriter eum defendissem; tum quæ pro Sale dici possent, proposui; ut his ipse instructus aduersarios suos facilius conuinceret, quotiescunque inter eos de Sale mentio incidisset. Quæ sunt à Metrophilo, hoc est, mediocritatis amatore, quæ meas partes ager, colloquio cum Quintana, sed tamen ex pacto, post aliquot Quintanæ verba, perpetua continētique oratione ab illo ipso perorata; ne interruptus sermo cum prolixior euaderet; tum breue aliquot tempus instruēdo Quintanæ datum interrogatiunculis tereretur. Quanquam Dialogum, eiusq. historię seriem nonnullis in locis oportuit interrompere, seu potius locupletare: Cum ab eo tempore, quo hæc Romæ acta sunt, ad usque Pium. V. Pont. Max. cuius ultimo anno hæc ipsa Valentie primùm typis mandata fuere, permulta occurrerint, quæ & Dialogo inseruisse; & eius editionem edusque distulisse, non tam præter decorum, quàm pulchrum profectò fuit, atque omnino necessarium. Neque enim luculenta operis accessio & incrementum; neque eius longa de editione cūctatio, siue procrastinatio, aut ori vnquam, aut æddecori fuit; aut quidquam de vera eius opinione & gloria detraxit: in illis maximè operibus, quæ à iuuenili perspicacitate depropta (qualia hæc nostra) per mediam ætatem, ad senilem propè, & limanda, & expolienda perducta fuerunt. Quæ in ætate, illum, cui esse contigerit, propterea Cicero vocat beatum, quòd sapientiam, & veras opiniones, nemo planè sit, qui senè meliùs assequi possit. Is siquidem maturo iam, atque confirmato iudicio, eoque à iuuenili affectu libero, tum sua ipse omnia rectius iudicabit; tum rursum quia propria, non tam miserè adamabit, quin liberè ut aliena respuat, si minis seipso digna inuenerit. Quare, ut ad rem veniamus, de omni genere Salis sequentibus quinque libris in hunc modum disputemus.

BER-

PHILIPPO HISPANIA-
RVM, ATQVE INDIARVM
REGI CATHOLICO.

BERNARDINVS GOMESIVS
MIEDES ARCHIDIACONVS
SAGVNTINVS S.

TSI plurimis iam antea de cauffis, hos de Sale commētarios, omni quidem studio ad publicam vtilitatē elaboratos, Maieftati tuæ, Philippe Rex inuidiffime, dicare statueram: eò tamen libentiùs in proposito, susceptoque consilio permanfi; quòd ob similitudinem, quæ Salis cum Regibus intercedit, tu solus inter omnes præstantiffimus quidam mihi mūdi Sal esse viedearis. Nam vt Sal vi sua & facultate solet, animalium terrestrium & marinorum carnes, nō modò gustui quam optimè condire; verum aromatibus ab Indicis vsq; oris exportatis admistus, humanas etiam perpetuò ferè à putredine vindicare: sic tu profectò iustitia, æquitateq; (has enim acrimonia & suauitate Sal repræsentat) cuncta tuo subiecta Imperio perfundis. Etenim non solum populos perquam multos Europæ, atq; insularū Oceani, marifq; nostri, feliciffimè gubernas; sed innumerabiles quidem alterius tanquam orbis terrarum prouincias, tam longo à te licèt interuallo difiunctas, & æquiffimè moderaris, & in officio continens; & dum sacro religionis Sale initiādas curas, ad immortalitatem conferuas. Hoc enim à te parētibus.

tibus, proavisque tuis illuc asportato, atque persperso Sa-
 le, quam multas, quamque miserabiles impietatis sectas
 radiciter euulstistis? Quantam, quamque incredibile ani-
 marum multitudinem ab execrabili humani sanguinis ef-
 fusione, immanissimaque antropophagia liberaastis? Quot
 denique regiones (quantas nulli alij ante vos) Christia-
 nae in primis religioni, atque Hispanico subinde nomini
 adiunxistis? Nam qui obsecro, cetum illas & viginti pro-
 uincias Assueri quondam Persarum Regis, cum ijs, quas
 auro, rerumque copia refertissimas, in nouo ipso terrarum
 orbe possides, conferemus? Quorsum illa tam multa Bar-
 barorum regna ab Alexandro magno debellata, sub quarta
 ferè vnus ex caelestibus, vt vocant, Zonis parte conclusa,
 cum praecellentibus inuictissimarum gentium regnis, quae
 in Europa tenes, comparatimus? Neque enim Romanis
 olim fuit vnquam tuo latius Imperium: quod illi vix ultra
 fines, brumalem inter & solstitialem orbem comprehen-
 sos extendere; ac nisi à Caucaaso monte ad Gades vsque,
 Herculis terminum, proferre potuerunt. Quod si ad ea
 Imperia deueniamus, quae tum alij nostrae religionis infe-
 stissimi hostes, tum maxime tyrannorum immanissimi Tur-
 ce occuparunt, omniumque potentissima iudicantur: an
 non ex his Othomanorum amplissimum, & validissimum,
 compertum est iam tuo inferius? vel ab eo tempore po-
 tissimum, quo Solimanus illorum tyrannus audacissimus,
 suique generis bellicosissimus, maiori exercitu, quam post
 Xerxem alius, Pannoniam ingressus, à Carolo Quinto
 Caesare patre tuo, ab agro Vienensi, & validissime repres-
 sus fuit, & in fugam coniectus? Quam Solimani fugam tu
 sanè, illustriore quam fuit vnquam victoria, in memoriã
 reuocasti. Vtpote qui Selimum eius filium, & Imperij suc-
 cesso-

cessorem, tot antea victorijs insolentem, nuperrime ad
 Naupactum Acaiae, Ioanne Austrio clarissimo fratre tuo **A**
 Duce, nauali praelio superasti: captis, deuictisque, atque
 etiam submersis illius ducentis ferè triremibus, & hostium
 triginta millibus caesis, atque in potestatem redactis. Qua
 victoria diuinitus planè concessa, praeterquam quod in-
 credibiles tanti hostis vires perfregisti, atque moestam ha-
 ctenus, ac propè decumbentem Rempublicam Christia-
 nam ad omnem tranquillitatis spem erexisti; an non sub-
 inde etiam, tum ad Imperium Turcarum euertendum;
 tum ad vniuersas Orientis prouincias Christo, atque Apo- **B**
 stolicae Romanae Sedi restituendas, mari tibi aditum ape-
 ruisti? Quamobrem neque est cur reliquos, quantumuis
 licet praepotentes orbis Principes tecum conferamus,
 quos non modò populorum multitudine, ac frequentia;
 sed etiam terrarum ambitu, & latitudine ita excellis, vt Im-
 perium Oceano terminasse (quod olim summum fuit) tu
 merito non magnificias; qui paternum haereditarium-
 que illud *PLVS VLTRA*, tam longè, lateque proue-
 xeris, vt nemo sanus sit, qui te reliquis terrarum dominis vl-
 tra omnem terminum praecurrisse non videat. Nam praeter **C**
 ea, quae in Europa tenes, cum à freto, vt vocant Ma-
 galiano, quod Australi ferè subest circulo, per Perura-
 nam, & Mexicanam prouincias, ad Floridam vsque, &
 Bacchalanos, quae iacent Arcto proximae, fines extende-
 ris: ac rursus à freto Siculo ad Herculeum, indeque à
 Fortunatis, utroque superato Oceano, ad eas, vbi nouus
 Occidens cum veteri Oriente committitur, regiones per-
 ueneris; nonne plus omnibus imperium vltro citroque
 propagasti? Quod si tam magnis denique mundi plagis
 Hispanorum virtute partis, illas etiam adnumeremus, quae
 à cla-

à clarissimis Lusitanorum Regibus maternis atavis tuis ad vtramque Africæ oram, & ad Orientem exploratę, deuictęq; fuerunt: profectò non amplius, vt Maro cecinit.

Cunctus ob Italiam terrarum clauditur orbis.

Quinimo te summo Hispaniarum Imperatore canamus.

Cunctus ab Hispania terrarum panditur orbis.

Ex quibus sanè constat, neq; fuisset quidē parū consentaneam initam à nobis hætenus cum præclara Maiestate tua Salis collationē; neq; tam longam, adeoque nouam illius susceptam commétationem, minus quoque dignā, quæ summis Regibus, ad veri bonique exemplar imitandum, ob oculos poneretur. Idque propterea maximè, quòd in Sale, Regia ac propè diuina quædam vis, & natura insit; quæ tum heroicæ virtutes omnes in se contineat; tum etiam Regiam, Imperatoriamque potestatem præclare referat. Nam si respiciamus ad mensam, in qua Sal Regium planè locum obtinet, eiusque percelebre in ea solium spectemus; nihil non omnino Regium eundem præferre intelligemus. Quid enim Regale magis; Imperatoriæ maiestate dignius; quàm Salem, candidum & purum aureo Salino impositum, in medio mensæ, tanquam Regni umbilico, vniuersis epulis præponi? Atque vt Regiæ potestatis est quasuis leges, vtilis honestasue licet, sine iussu tamen Regis conditas, tum abrogare penitus, tum illarum conditores de medio tollere: nõne sic & Sali in mensa suo Regno, versanti datum est, apposita quæuis esculenta, tametsi lautissima, sine Sale tamen condita; & de mensa auferri, & illorum etiam conditores è domo eijci iubere? Prætereà Salem esculentorum omnium esse primum, quod apponitur; eundemque & vltimum quod

quod à mensa remouetur; an non id, & strenui Imperatoris suis in acie præeuntis; & peruigilis pastoris suum gregem subsequenti formam exprimit? Demum, vt Salis munus est, gratum & suauem omnibus esse, qui tamen ab eo penitus abhorreat, præterquam fatuum, inueniri neminem: sic & Regij, & Pastoralis officij est, omnibus gratum effici, nullis verò, nisi peruersis, inuisum. Eò igitur spectant; illud omnino nostri de Sale commentarij præstant: vt post enumeratas tam Physicæ, quàm Medicæ eiusdem facultates, vniuersa ferè ad Mysticam, vt sic dicam, siue Allegoricam Salis intelligentiam transferantur. Non enim minor est, quinimò fit longè maior, atque suauior animo quàm corpori, per Salem oblectatio: cum dici non possit, quantis per Salem animus, & excolatur virtutibus, & expurgetur vitij, & afficiatur voluptatibus, & diuinis quibusdam imbuatur mysterijs, ex quibus peruarij, ac penè infiniti animorum Sales effluxerunt. De quibus profectò multò latior est ac copiosior in Commèterijs nostris explicatio, quàm nudum Salis nomen, atque inauditus penè titulus vnquam promississet. Qui certè quo fuit antea obscurior, ac minus perlustratus, ideòque ab omnibus ferè scriptoribus vel neglectus, vel propè depositus; eo maiori quidem studio in ipsum incumbendum esse duximus: vt tam recondita, adeoque noua de Sale inuenta, quæ in tenebris delituerant, à nobis summo studio eruta, ederentur in lucem. Quæ planè quamuis multis in Repub. literaria principibus viris digna visa fuerint, vt tantum, tamque inexpectatū, adeoque latum nomen Salis vsurparent: & quæ splendidissimo Maiestatis tuæ nomine illustrata prodirent: nihilominus mea quidem paruitas (Valerij verbo vtar) satis sibi conscia,

conſcia, rem tantam reformidaffet potiùs, mequē à coepto deſiltere coëgiſſet, niſi tua ſumma humanitas ſuccurriſſet: quæ protinus, tanquam Leucothea Vlixi, velum mihi dedit, quo è tam profundo, atque immenſo Salis pelago ad te tam optatum benignitatis portum appellerem: Apud quem, ob ſummam eius amplitudinem, non modò afflictiſ, miſerisque omnibus tutiſſimum inuenire eſt laborum perſugium: ſed religioſis quidem, ſed optimis quibuſque, tum ſtudioſis præcipuè, & humaniſſimus eſt receptus, & tranquilla ſtatio, & felix vbertas, & communis pax, & optata demum, perpetuâque ſecuritas. In quo tãdem hæc vna me tenebit ſpei anchora defixum: hoc vnicum ſtatiuum inde mihi præſidium perpetuò adfore confidam; ſi propter hunc à me nuper inuentũ,

atque in gratiam nominis tui colluſtratum, nec non ſtudioſis omnibus patefactum Salinarũ orbem, nonnulla mihi ineatur gratia cum magna tua Maieſtate; quam & precor eſſe ſemper feliciffimam, & meis ſtudijs, quoad poſſum, opto fieri ſempiternam.

BERNARDINI⁴¹ Gomeſii Miedes Archidia-

CONISAGVNTINI

COMMENTARIORVM

DE SALE,

LIBER PRIMVS.

METROPHILVS. Gaudeo, mi Quin **A**
tana, te ſaluum ac incolumẽ è cubiculo tandem exire: timebam enim, & quidẽ vehemẽter; ne tibi quidquam humanitũs accidiffet, qui mihi tandiu clamitanti, foresq; penè effringenti nunquã reſponderis. Vnde factũ eſt, obſecro, vt ſomnus arctior ſolito te fuerit hac proxima nocte complexus? **QVINTANA.** Doleo profectò, mi Metrophile, te moleſtiam vllam mea cauſſa coepiſſe, cui ſemper iucundus, ac gratus eſſe vellem: verũm vt intelli- **B**
gas difficile fuiſſe mihi è tanto ſomno excitari; ſcito me heſterno die apud munificum Ludouicum Turrenſem, clericũ, vt vocant, Cameralem, ac Montifregalis in Sicilia Archiepiſcopum deſignatum, cœna exceptum fuiſſe lautiffima: aſidentibus nobiliſſimis quibuſdam Hiſpanis, nuper ex Britannia urbem ingreſſis. Quibus varia, ſcituq; digniſſima enarrantibus; & de felici Philippi Hiſpaniarũ Principis in Inſulam aduentu; & de inſlyto eius cum Maria Regina connubio; atque etiam de inſtaurata ibi à Reginaldo Polo Cardinale, veteri religione, in tam multam noctem productus fuit ſermo, & à cœna vigilia; vt non ſit tibi quidem mirãdum, quòd tam ſerò, ſed **A**
quòd

quòd tam citò, somno fuerim solutus. Sed tu cur ad me, **A**
 quæso, tã bene mane venisti? non enim dubito, quin gra-
 uissimis causis adductus, me prima ferè luce conuenien-
 dum putaris. *METRO.* Magnæ adeò sunt, vt eas differ-
 re nõ potuerim: & tam multæ, vt verear ne totus hic dies
 his explicãdis satis sit futurus. *QVINTA.* Expone ipsas
 amabò, audiam enim libentissimè. *METRO.* Facies vt
 te decet, & soles, atque ego desidero. Quod vt commo-
 dius fiat, in tuam bibliothecam omni librorũ genere re-
 ferrã concedamus: ibiq; assidètes quietius, omnibusque
 arbitris remotis, facilius de rebus ad tuam dignitatem, & **B**
 existimationem pertinentibus differamus. *QVINTA.*
 Totus iam ardeo cupiditate audiendi te ea, quæ dicis ad
 me spectare, tua verborum elegantia, & solita sententia-
 rum vberitate narrantè. *METRO.* Vtinam sic me geram
 in narrando, & in alijs, quæ narrationem, sequentur tra-
 ctandis, vt & tibi satisfaciam, & eorũ opiniones, qui à te
 discedũt, quo pacto labefactari possint ostendã. *QVINT.*
 Refer iam, si placet, omnia, noliq; me ampliùsex eorum
 expectatione pendere. *METRO.* Referam.

2 Heri solenni Sanctorum omnium festo, cum iam ad-
 uesperaſceret, Ego, & cõtubernales nostri coimus in Pã- **C**
 theò, vt illic nostras preces, quemadmodum dies postu-
 labat, funderemus. E quo templo vix egredi potuimus,
 quin structurã illius magnificã, excellam & incredibilem
 tam cupidè spectaremus, ac si nunquam aliàs cõtemplati
 fuissimus: & meritò fanè. Est enim illud, vt tu mihi saepe
 confirmare soles, inter omnia mũdi templa maximè mi-
 randũ; cum eius magnitudo, quæ totius ferè populi Ro-
 mani capax est, atque in primis forma, vel hoc nomine
 vifa sit perinſignis, quòd vniuersa moles vnico pariete,
 eoquè

eoque perpetuo, & in orbè actò cingitur: qui cum rectus **A**
 ad miram altitudinem peruenit, sic se inde molliter fasti-
 giat, vt in vnica, eamq; per amplam, & orbiculatã testu-
 dinè definat: non vno summo, vt solet, lapide, qui tholus
 dicitur, finitam; sed in ipso fastigio, tam lato, mireque
 rotundo foramine apertam, vt ea sola luce totum illud
 templum tam altè lateque patens illustretur. Et cu-
 ius tanta est excelsitas & altitudo, vt eiusdem quidem
 arèe diametro omnino sit equalis. Nam si huic parem li-
 neam à medio arèe, quasi ab imo ad summa ducas, in-
 uenies ipsum templi fastigium eodem attingi, atque ex-
 æquari diametro. Quam summam cum altitudine ampli **B**
 tudinem longè quidem superat interior templi ornatus.
 tot enim, tamque ingentes ex marmore columnæ intus
 parieti cum interuallo connexæ præponuntur, vt supe-
 riore parte, amplissimam, amœnissimamque ambulatio-
 nem in orbem constitutam sustineant: infrã verò, facella
 Diuorum simulachris ornata distinguant. Denique cu-
 ius vnicum est vestibulum, vnus aditus, per amplã porti-
 cu, quæ quã maximis, atque ex ordinè collocatis colum-
 nis fores excipit, mirabiliter exornatus: vt nihil omnino
 in eo sit, quod non ad maximum templi decus & orna- **C**
 mentum pertineat. Quæ cum inspiceremus, ac nec sine
 risu recordaremur, te illud templorum Salem appellare
 solitũ; domum noctu reuerſi sumus: cumque ad canam
 te minimè venturum esse sciremus, ab ea nos etiã, quòd
 lauto ex prandio quidè crudiores essemus, abstinuimus:
 bellarijs tantummodo dulcibus ad gustandum admissis:
 cum verò Paulinus tuus pedisequus, què ad nos miserat,
 facetè admodũ Salem in mensa nobis apposuisset. Quod
 indignissimè ferentes cõtubernales, protinùs in eum in-
 A ij sulta-

sultarunt. Quid malum, inquiētes, Salem inter bellaria **A**
 apponis? an ex heri tui gustu, & appetitu omnium intem-
 peratissimis, ceteros metiri vis, & quā insulsissimē dul-
 cia Sale cōspargere? Quibus, in te multa alia, effutire pa-
 rantibus, occurri illico, eorumque tam subitam, ac repen-
 tinam excandescētia vehementer improbau; quōd
 in te tantum amicū & contubernalem, vel absentem, pe-
 rinde atque in mortuum, turpiter sua tela conijcerent. At
 verō illi de integro occasionem capientes, in primis vitio
 dabant, quōd cū tu humanarum literarum, & vtriusq;
 iuris habearis prudentissimus, multōrumque hominum **B**
 mores & vrbes perspexeris, numquam tamen in ratione
 victus cōstare tibi videaris; cū sic te geras in tractandis
 amicis, quos interdum inuitamus, vt neque illorum, ne-
 que tuę, cū corporis, tum animi valetudini seruias: nam
 modō gustui & palato satisfacias, ampliū nō curas, num
 ab alijs indecoro eiusmodi conuiuandi ritu noteris. Quę
 planē animaduersiones eō in te magis videbantur inten-
 di, quōd illi statim, intermisso Paulino, in Salem condi-
 mentorum suauissimū, huiusque percupidos iacula sua
 omnia contorserint. *QVINT.*

3 Hui facetum, hūc pertinet profectō quod superiori- **C**
 bus diebus (cū tu fortē abesses) cānantibus apud nos
 amicis, in aures vicissim illi, atque obuēsis in me oculis
 insulfurrabant; propterea quod patinam assidentis mihi
 conuiuę Sale consperferam. Ex quo ipsi postea grauiter
 incusare me, ac gemini etiam peccati insimulare cōpe-
 runt: tum quōd imprudēs Itolorum morem in porrigē-
 do Sale peruertissem; tum maximē quōd ipsius conuiuę
 valetudinem neglexissem, quam, vel modico Sale, amit-
 ti posse dicebant. Quibus dum facti mei rationem reddi-
 turus

turus occurro; contrā ipsi, varia & iocosa quædam artifi- **A**
 ciose inculcabant, vt ijs me tādē à satisfactiōe deter-
 rerent: Parthos, vt mihi videtur, imitantes, qui ne tela in
 eos retorquere liceat, protinūs iniecto spiculo diffugiūt.
METRO. Id ipsum mecum factitabant, neque me vllis
 ampliū, vel honestis rationibus, obuiam ire sinebant.
 Nam postquam, non modō Medicorum, atque Philoso-
 phorum theorematibus, sed Theologorum etiam assertio-
 nibus suam ipsi opinionem confirmarunt, mox, interrup-
 ta disceptatione, discesserunt. Cūque me illico ad di-
 cendum pro te paratum esse ostendissem, se, summo ma-
 ne Tibur ad aspectanda illius vrbs quondam florentissi- **B**
 mæ, nobilissimæque monumenta abituros, neque illinc,
 nisi postridie domum redituros esse responderunt. Quæ
 cū ad multā noctem protraxissent, vixque paruo som-
 no se postea dedissent, statim de tertia ferē vigilia excita-
 ti, equis admissis, Tibur se contulerūt. Quibus discedēti-
 bus nulla mihi profectō fuit quies; quin potiū me ipsum
 paululum collegi, vt tam multa, tamque diuersa, quæ ab
 ipsis in Salem, atque in te dicta sunt, memoria recolerē,
 perpenderem, animoque diligenter versarem; quō fide-
 liū ea omnia referrem, & ante illorum reditum, omnem **C**
 meā operam ad redarguēdos illos tibi præstarē. *QVIN.*

4 Miram rem narras, neque fieri posse credo, quin se con-
 tubernales permagnis aliquot argumentis ad improban-
 dum Salem præmunierint; cū tam constanter hunc au-
 deant detestari, cuius vsum non solū ab hominibus re-
 ligiosissimē celebrari; sed ab vniuersis animantibus natu-
 rā expeti, mireque frequentari videant. Neque enim cre-
 di par est, eos, nisi per subtili aliqua ratione fretos, atten-
 tasse, tam duram, tamque insulsam, vt existimo, opinionē
 A 3 inferere

inferere tibi, quem & vtriusque Philosophiæ studiofissimum, & tam multarum rerû diligentissimum indagatorem sciebant: nisi fortè consultò id fecerint, vt veriorè interim de ea re sententiam à te maturè collectâ, & elaboratam, postmodum ad cænâ exprimerent; cùm ad illam ipsi tametsi conspectam eminus intendentes, minimè tamen per se peruenire possent. Quibus perinde mihi videtur euenire, atque metallorum fossoribus. Vt enim hi cùm terram cædant, atque aurû effodiant, minimè tamen sufficiunt ad auri naturam dignoscendam, sed negotiû huiusmodi reiiciunt in eos, qui igne aurû probant: ita quidè isti, Salem vt rudem quandam, at diuitem materiam, gustu quasi manu tractantes, cùm verû eius vsum ignorèt, tam absõnis hunc obtrectationibus obscurant, ac deformiorè reddunt, vt seueriore Philosophiæ igne illû probandum tibi, expoliendûque committant. Verùm quò maiora ista, atque mirabilia faciunt, eò me maior expectatio audiendi tenet; & quibusnâ ipsi rationibus se, suâque opinionem tueantur; & tu improbatis illis, quid pro vero Salis vsum tenendum sit statuas. Quamobrem impensius à te cupio intelligere, eiusmodi de vitâdo Sale assertionè, quâ tanti faciunt, à quonam oraculo redditam fuisse mûdo referebant: cogentur siquidem tam Medici, quàm etiam Phisici omnes, subturpem de ea palinodiâ dare, qui Salis virtutes, atque facultates mirè extollentes afferunt; Nihil esse ad depellendam corruptionem ab animantium corporibus Sale neq; cõmodius, neque salubrius. *METRO.* Faciam libenter; quin etiam illorum obiectionibus promptâ subijciam refutationem; quæ (vt ingenuè fatear) simili occasione iam diu animo, & ante oculos obseruabatur. Quanquã durû profectò opus, mi Quintana,

ac per-

ac perdifficile aggredi mihi videor, qui de Sale, eiusque præcellenti natura, & mysterijs differere audeam; de quò tam multa veteres præsertim religionum, atque sectarum principes, tum sacrificijs ritè peragendis, tum gentiû animis pace, atque concordia imbuendis tradiderunt. Quæ tamen adedò, aut sub Aenigmate, aut per Paroemias, aut per Symbola adhibuerunt; vt pleraq; nobis de ea re, neq; explicata fatis, neque penitus patefacta reliquerint. Non enim summæ religionis inclusas tot in Sale significaciones enodarunt: non contentas in eo causas vitæ, atque salutis mortalium aperuerunt: non denique hætenus, quæ ratione fiat, vt non solùm ab omnibus animantibus Sal tanquam excellens quoddam naturæ bonum expetatur; sed in sacris libris laudetur etiam, & aciscatur in religionem, causas reddiderunt. Auget præterea obscuritatem hanc tantam angusta, quasi que *ἀμείβοδος* argumèti ratio. Neque enim ordiendû nobis est ab vniuerso, seu ab vniuersitate rerum: neque dicendum de ijs, quæ sub vna voce, cùm vberimas rerum opiniones, tum plenissima verborum, atque sententiarum pondera secû afferunt: quin potiùs de simplici, ac singulari rei natura est differendû, quæ vix per genera & differèntias diducis; sed per quædam quasi indiuidua, quæ in scientiam, vt docet Plato, vocanda non sunt, diuidi, definitiue potest. Accedit insitus vniuersis de Sale gustus, qui cùm omnibus natura placeat, varius tamen de illo est vsum, varia opinio, ac iudiciû. Ab alijs enim vel nimius approbatur; à quibusdam vel modicus reprehenditur; à Medicis verò occasione morbi totus sæpe interdicitur; à plerisque demû mediocri etiam ægrotis necessarius habetur. Quibus ex causis, inter tot opinionum dissidia, certissimâ, atque indiuiduam illam,

quæ omnibus ex æquo placeat, Salis mediocritatem inuenire; magni profectò, ac plusquam Herculei erit laboris. Cui tamen vt pares simus, feliciusque tanto infurgamus oneri; tuque ipse melius ad reuincendos contubernalis instruaris; attentione tibi nõ minus accurata, quam & ingenio, & summa mihi opus est arte. Sed difficultati oppositus est meus erga te omnia vincens amor, quo duce, mi Quintana, dum tuas partes agam, neque instructissimas in nos contubernalium acies perhorrescam, neque eorum conquiritis vndique in Salem argumentis à proposito declinabo: quin immò eiusdem candidissimi suauissimi que Salis patrociniū pro te lubens, ac diligenter suscipiam. A

5 Quare rem omnem ita expediemus. In primis enim contubernalium obiecta crimina in Salem, suis postea locis, prout res feret, inter dicendum diluenda, fideliter in medium afferemus. Deinde vt tam multa, atque tam varia, quæ sese offerunt pro Sale dicenda, facilius animo apprehendere, ac memoria retinere possis; in quinque maximè partes, siue locos, vniuersos de Sale sermones conijciemus. Quorum primus, nunc iam ante prandium abfoluendus, de Physico, siue philosophico Sale apponetur. Secundus, & tertius, pomeridianis horis à prædio ad cænam vsque explanandi, tum ad Medicum, siue Empiricū Salem; tum ad locum, tempus, atque modū, quibus apponendus est ille, sunt referendi. Quartus vt mensæ congruentior, ideoque inter cœnam exponendus, ad reconditos, maximè verò ad geniales, siue Iocosos animi Sales traducetur. Quintus & vltimus non insulsè à cæna declarandus, cum priores antecellat, qui totus in condiendis religione animis versatur; Mysticum, siue Theologicum Salem B

Salem nobis degustandum exhibebit. Quibus pertractatis, indeque improbata vniuersa illorum Anthalia (sic enim contubernalium reprehensionem Salis posthac appellabimus) tum verū eius vsū, tum mediocritatem, ad quam ille reuocandus est, & ad condiendam tam animi, quam corporis salutem adhibendus, explicata tibi satis, vt spero, relinquemus. *QVI NT.* Nulla res profectò me magis recreabit, daboque operam, vt tibi dicenti adsim attentissimus, neque vllis te amplius percunctationibus interpellem. Neque enim est quod tam ipse hac in re, vel possim, vel debeam optare, quam vt te cõtinenti oratione de his differentem audiam. Quare à summo contubernalium proposito rem omnem, obsecro, prosequuturus ordire. *METRO.* A

6 Aiebat igitur eorum vnus, quod item alter, tum verbis magnificis, tum pugno mensam vehementer cadens confirmabat, se à quodam peritissimo Medico, eodēque grauissimo philosopho, hæc summa in Salem dicta excepisse. Nihil esse vsquam ex his, quibus vesci homines frequētius consueuere, quòd tantopere totū corpus, atque in primis oculorum aciem offendat, quam Salem; cuius vim pessimam in eo potissimū sitā esse dicebat, vt dulcem illum, atque temperatū humorē, quo alimur, terrea Salis siccitate obduratū, caloreque, quo vrit, inflammatum, in corpore præcipuè malè affecto corrumpat. Nam falsa inde pituita, siue adusto humore per venas excurrēte, tantus propterea toto corpore excitatur pruritus, vt hos, quibus prouida salforū fuga non contigit, aut scalpētes ad exulcerationem vsque incendat, aut irritato genitali semine ad intempestiuam libidinem prouocare nunquam desistat. Ex quo mēbris delicatioribus, vt oculis, B

A 5 quibus C

quibus subtili admodum, non tamen irritati opus est ali-
 mēto, magnam omnino perniciem à Sale fieri afferebat. **A**
 Medicos enim ex Anatomicis deprehendere aiebat, eos
 maximè homines, qui nimio Sale vescantur, indeque in-
 fectus in ipsis humor, & quasi retrusus, neque per scabiē,
 neque per sudores, aut aliò exhalet, corrosivum habere he-
 par, sanguineque pituitoso, qui facillè putrescit, abūdare:
 atque id sanè adeò liquere magno malo eorum, qui talia
 patiuntur, vt his nō modo oculorum debilitas ex vsu Sa-
 lis, sed vniuerso etiam corpori langor & vitæ breuitas cō-
 tingat. Quod prouidè præcauentes Medici, morbo quā-
 tumuis leui laborantibus quamprimùm salis interdicit:
 sed cū omnes homines à perfecta sanitate longissimè
 semper absint, neq; sit quispiam adeò sanus, quin ob per-
 petuam humorū discrepantiam, siue, vt dicunt, ametriā,
 patiatur aliquid aut morbi, aut intēperiei; hoc ipso nos vt
 semiægros, à Sale morbos inuehēte, vel potius inuectos
 adaugente, auocari oportere, de illius Medici sententia
 concludebat. Corpus enim cū perpetuò sit ægrum vt-
 cunque, sanum dici posse negabat: iamque acuta quidē,
 & à re non admodū aliena digressione disceptabat, perfe-
 ctam sanitatē, neque mortalium cuiquā contigisse, neq;
 dari posse vsquā: perinde ac neque summus & perfectus **C**
 Orator quispiā extitit. Quæ maximè de Rhetorū assum-
 ptis, deque quorundā Medicorum placitis in mediū affe-
 rebat. Quin & prouidam naturam Medicinæ parentem,
 aiebat, Salis fugam nobis, vt omnibus etiā stirpibus indi-
 casse: quas ipsa met natura, vt inquit Theophrastus, aut
 marina aqua nutriri omnino prohibet, aut si perfluente,
 penetrantēue humore contingat ipsas coalescere, quod
 præsertim in extremis rubri maris videre est, minimè ta-

men

men excrescere illæ, ac neque fructum ferre, neque cer-
 tum, congruentē inue naturæ saporem obtinere possunt. **A**
 Quare cū tam varia saporū genera & differentias stir-
 pes sortitę sint, nullusque earum fructus salsum saporem
 referat; hoc ipso Salem, cū inutilem atque noxium; tum
 maximè omniū superuacaneum esse cōtendebat. His in-
 super addebat sterilitatem; quandoquidem salsum adeò
 pauca, immò nulla generat, vt ea, quæ ad generationem
 faciunt profus tollat; mordacitate sua quicquid succi, ve-
 getique humoris solo inest, exugens. Vnde omnibus que
 è stirpibus, seminibusq; oriuntur inutilem omnino fieri **B**
 dicebat: quæ admodum loca ipsa, quæ sita sunt ad mare id
 sterilitate sua facillè demonstrant. cuius præcipuè sterili-
 tatis causa, Salem vt detestabilem, vtque valde pernicio-
 sum dānabat. idque vel ex hoc maximè, quod gentes eo
 vtantur in extirpanda tyrannorum memoria; dum corū
 domibus, aris, focusque edicto publico euersis, atq; solo
 æquatis, totā illam aream horrida cum dirarum execra-
 tione Sale spargere, atque loco & tyrannis nunquā rena-
 scentis Salis sterilitatem imprecari soleant.

7 Cū igitur Salem non modò vsibus humanis inuti-
 lem, sed corporibus etiā aduersum, atque omnibus valde **C**
 perniciosum cōmostrasset, factum inde esse colligebat, vt
 animalia rationis expertia, quæ aluntur stirpibus, queque
 ad nostrum vsu & victū pertinent, natura itidem à Sale
 abhorrent. Nam licet eorūdem, præsertim quadrupe-
 dum nonnulla Sale pascantur, vt pecudes, id artis nostræ
 potius quam naturæ inuentum fuisse prætexebat: scilicet,
 vt illas crassiore ventre & ingenio ex cōtinuo per Salem
 pascendi vsu redditas, non solū mansuetiores subinde,
 atque captu faciliores nobis fieri curaremus; verū etiam
 carun-

earundem carnes Sali assuetas gustui nostro gratiores, A
 atque in voluptatis gratiam suauiores efficeremus. Nam
 que illarū consultius à Sale abstinent, vt aues, & plerūque
 ferarum, quæ dulcibus tantūmodo vescuntur fructibus,
 callidiores certè sunt, & velociores euadunt, seque ipsæ
 ocius, ne esca fiant, à venatorum laqueis eripiunt. Cete-
 rum quòd Sal quibusdam condimentū sit, & suauitatem
 palato afferat, ea planè caussa est, quòd gulam satietate
 affectam denuò ad ingluuiem irritat, atque feruenti inde
 stomacho, vt oleum camino, vinum, ac inexhaustam cum
 ebrietate sitim perpetuò ingerit, fouetq; Quæ res Aquil- B
 onares homines, alioqui frugi, crapulæ, ac cōmessatio-
 nibus deditissimos effecit. Namque vt ijs largiū, atque
 profusiū, quin & procaciū indulgere possint, tenui me-
 ridiano prandio cōtenti, quasi lumen cæli erubescant cō-
 messaturi, ad nocturna symposia, & lautiores cōcoenatio-
 nes, præposterà comedēdi hora, sese perniciosè cōuertūt.

8 Quocirca huiusmodi siue terre, siue maris excrementū
 Salem à perditissimis hominū cupedinarijs inuētum esse
 dicebat, quòd & suam hi artem extollere, & inexplabilem
 abliguriendi pestem semper alere possint. Proinde oportere
 quidē falsamentarios ipsos vnā cum condimento nō C
 solum à Republica ablegari, verū aboleri etiā vniuer-
 sum Salis vsum, vt perniciosum, minimeque mortalibus
 necessarium. Nam ex melancholicis quosdā inueniri ho-
 mines referebat, nullum ferè gustū, neque vsum Salis ha-
 bentes, nihilominus tamē optimo constare temperamē-
 to, atq; æqualibus tam corporis, quàm animi viribus cer-
 tare cū ceteris, qui falsis assuescunt. Quòd si prætereà ad
 alios humanæ vitæ vsus, non ad solum gustum, Salem re-
 ferre, atque ipsum cum vniuersa subterraneorum natura,
 de quorum

de quorum genere Sal habetur, quispiam sigillatim cō- A
 ferre velit; prorsus se illum inutilem, ac nullius etiam pre-
 tij, neque æstimationis dignū inuenturum ducebat. Quē
 enim, aiebat, locum Sal obtinebit inter lapides, quorum
 ob soliditatē præcipuus vsus est ad ædificandū, cum fragi-
 lis ille, ac velut fabulosus, neque bene concretus, neque
 compactus satis, sed in liquorem faciliè abiēs quidam sit
 succus? Quidnā innatæ in eo facultatis, siue inclyti splen-
 doris inesse potest, vt inter gemmas cū Adamante, Sma-
 ragdōue, aut perexiguo alio quouis eiusmodi lapillo B
 comparetur? Quid tandem in eo virium? quid dignitatis
 aut pretij? quid sanitatis aut vitæ, si inter metalla cum au-
 ro omniū pretiosissimo conferatur? An vt aurū, ita & Sal
 potuit vnquā de humana Repub. benemereri? vt quem-
 admodum aurū, sic & ille rerum omniū inter mortales
 permutationem fecerit? vel ab existimatione, vt quātum
 vbique aurum habet nominis, tantūdem Sal acquiserit?
 vel ab ingenita virtute, amissam iam iamque sanitatem
 ille (quod peculiare est auro) mortalibus restituerit? Vn-
 de nō modò risus, sed magnos ille cachinnos mouebat in
 novos quosdam Chymistas, eorumque sequaces Medi- C
 cos, qui ex eo quòd Salem intra mundi subterranea om-
 nibus adnasci metallis autumant; omnes idcirco humani
 corporis, quod mūdo comparant, humores, aut falso, aut
 nitroso, aut mercuriali, & id genus à Sale deductis humo-
 ribus, perridiculè perfundi volunt: pituitam verò cū san-
 guine, & vtrāque bilē, secūdas partes ab illis habere per-
 mittunt. Quo neq; absurdius quicquā fuisse vnquā exco-
 gitatum, assererat, vtpote præcipuos corporis humores,
 quos hætenus vniuersa Medicorū schola, tam rationes
 suggerente Physica, quàm veritatem comprobante ex-
 perien

rientia, à primis elementorum qualitatibus primos esse deduxit; quosque sano etiam in corpore perfecte contineri, & sua inter se analogia conuenire conclusit; hos secundis, utpote falsis & nitrosis huiusmodi, qui nisi male affecto in corpore reperiri solent, posthabere.

9 Ac si ex tam multis præterea persuaibus stirpiū succis vinum, cuius mirabilis, ac diuina penè vis est & facultas, omnium sine controuersia præstantissimum, Sali opponamus; prorsus nulla non virtute Salem à vino superari sentiebat. Nā salfugine, qua tantopere maria omnia imbuta sunt, quid usquam affluentius? sed ea rursus quidnam inutilius? quid impurius? quidue tràquillo stomacho obueneri potest incòmodius? cū hæc ipsa salfugo, propterea quod ab spurcissima terrarū proluuie in mare semper excurrēte, ut assererat, conflata sit, non alio sordidior sapore maria omnia inficere debuerit, quàm falsissimo, qui ferè cū amaro idem est, atque ab animantium gustatu usque adeo alienus, ut neque assuefactione quidem, neque quatuor appetendi necessitate urgente, potuerit unquam cū illorum potione conuenire. Verum superioribus incòmoditatibus quandā inuitabilem pestē per Salem induci cōfingebat: nempe corruptā aëris intemperiem, quæ salfuginosis locis maximè prouenit: sicuti in Insulis, & alijs maritimis locis ex pallido incolarum vultu & marcore, atque immatura canicie, facillè licet deprehendere. Quod si quēquam rursus puro Sale vesci contingat, quo appetitu pueros, atque innuptas puellas sæpe duci videmus, lento cuidam veneno parem illum esse, sensimque salutē vnā & vitā absumere, iudicabat: quod merus Sal per se, nullo alimento, quod noxiū non sit, corpori esse possit: ac nisi cum alio sociatus, suoque congruenti etiā medio, & men-

& mensura seruata, ventriculo ingratus fiat. Quod sanè medium Salis, eiusque adhibendi modum, nullum inueniri posse dicebat; cū tam variè dissimiliterque ille à gētibus adhiberi soleat pulmētis. Quin neque vnicus præscribi eius sumēdi modus, nō tempus, neque locus, quāuis hunc ille in mensa potissimum sibi non solum constituerit; sed appositorū quoque esculentorum omnium primas arrogarit. Ex quo tandē nihil humanis corporibus, neque sumptū interius, neque extrinsecus ad motū, obuenire posse Sale pestilentius, pugnacissimè defendebat.

10 Quæ cū alter contubernalium de communi vtriusque sententia protulisset, atque Salem & oculis, & vniuerso corpori aduersissimum esse conclusisset: tum alter, breuiore quidem oratione, at grauiore tamē argumentorū pondere in Salem denuò est inuectus: ac quod humanis etiā animis magis perniciosus ille sit quàm corporibus (quæ altera Anthaliæ pars, ac reliquus vtriusque sermo erat) sic tandem perorauit. Corpus, inquiens, assuescens pulpa mēto falso, sanguine impuro inficitur, duraque subinde, atque truci temperatione redditur: hæc autem sequutus animus, siue, ut Galenus inquit, animi mores, se, suaque omnia, siue ad agendum, siue ad contemplandum instrumenta & facultates, quæ aut corporeæ sunt, aut sine corpore esse non possunt, vehemēter lædit, illaque debilitat atque retardat. Vnde quisquis mortalium is sit, necessarium est, ut & ingenio rudi, & hebeti natura constet. Neque enim ut perfectus sit animus, suoque munere & facultatibus liberè fungatur in corpore, tam ei obest ipsa corporis, in quo agit, debilitas, quàm agrestis quædam, seu potius ferina sanitas, quæ rustico Salis alimento contrahitur. Sub hac quippe veluti sopitus animus, tum ad philoso-

philosophandum difficilis, & indocilis; tum ad agendū A
 etiam tardus, atque ineptus redditur: quemadmodū vi-
 demus homines Aquilonaris regionis, eiusq; finitimos,
 cibus dulcibus neglectis, falsisque nimium indulgentes,
 ingenio tardo ac hebeti enasci. Nam horum certè quo-
 rundam corpora, tametsi saniora sunt, atque falso illo es-
 culento nutrita, diutissimè viuunt, languescere tamen in
 eis animum, ipsumque suis ferè præstantioribus inge-
 nij viribus, præsertim celeritate, quæ omnium est nobi-
 lissima, certum est vel destitui, vel ipsis, ne liberè vtatur, B
 impediri. Ac sine dubio ea etiam de causa obtorpesce-
 rent istiusmodi homines; ni ingenij tarditatem, ac de-
 prauatam Sale naturam, curiosissimo, diutinoque in re-
 bus non studio & patientia solùm, sed improbo etiam
 labore, ac pertinacia superarent. Quamobrè inter mor-
 tales, eos maximè & ingenio, & naturæ bonitate, ad que-
 uis animi munia obeunda præstare reliquis; qui falsum fu-
 gientes, dulci saporum præstantissimo, nobilissimoq; de-
 lectantur: cuiusmodi sunt Australes gentes, quæ potissi-
 mum ad Solstitialem orbem spectant. Hæ namque salsa C
 dulcibus longè posthabentes, vt regio fert; nō solùm ali-
 mento dulci ingenij subtilitatem conseruant; sed mitissi-
 mam naturā accessu & calore Solis, qui proximus oritur,
 consequuntur, quales esse Pœnos, atque Tyrios ad cam
 oram vergentes, Dido ipsorum Regina Troianos apud
 Carthaginem hospitio exceptura profiteretur: vt Poëta
 cecinit;

‘ *Non obtusa adeò gestamus pectora Pœni,*

‘ *Nec tam auersus equos Tyria Soli iungit ab vrbe.*

II Vnde aiebat, naturam, quæ rerum medium sequitur,
 ideoque

ideoque sapore dulci præ alijs magis gaudet, apertè in- A
 nuere, reliquos sapes, maximè verò falsum, tanquam
 amarum, atque dulci contrarium, vt vitiosa quædā extre-
 ma, esse fugiendos, atque in omnium suauissimo, & sub-
 tilissimo dulci conuiescendum: quod ex dulci quidem,
 puro ac subtili generato alimento, si minus robusta, mi-
 nusque lacertosa redduntur corpora: at subtiliores in his
 gignuntur spiritus, quibus ininitur animus ad suas quas-
 que electiones ingenio & ratione duce promptius, per-
 fectiusque prouehendas. Quo magis insuaues, atque ine-
 ptiores existimabat illos, qui ratione à gustatu sumpta, B
 iucunditates, quæ præsertim risu patefiunt, potiùs Sales,
 quàm dulcitudines appellare solent: cum scilicet gusta-
 tus præter ceteros sensus, commoueatur dulcedine, quæ
 suauitate sua ita omni ex parte delectat, vt neque subin-
 de carpat, neque offendat: contra verò Sal, etsi delectet,
 tamen aliquando pungat, quandoque etiam vrat. Qua
 causa fieri præterea absonum, vt voluptates animi, quæ
 sunt potiùs dulces ac persuaues, per Sales, qui sæpe fi-
 gunt, nonnunquã mordent, dentatique sunt, expriman-
 tur. Vnde quid demum absurdus? quidue obsoletius, vel C
 frigidius, quàm Sales, exclamabat, ad Mysticos siue Theo-
 logicos, atque diuinos, quibus omnia dulcescunt, sensus
 transferre? atque cum tam acri naturæ hoste Sale huma-
 na simul cū diuinis cōdīre, ac permiscere? Salem itaq; cu-
 ius, vt dicebat, vel mica noxia est, aut omnino approba-
 re, aut ob effrenem appetitū eo vel mediocriter vti velle;
 id non solùm vt intemperatissimum appetentiæ vitium,
 sed tanquã acerbissimum animi flagitium damnabat: atq;
 his ex causis Salem nocentissimā corporis & animi luem
 esse, camque tibi illius appetentissimo manifestè immi-
 nere

B nere

nere afferebat. Iamque etiam atque etiam instabat, ut remedium huic tantæ calamitati vnicum ac præstantissimum in fuga, perpetuaque Salis abstinētia constituere-
 mus. Hac quippe à corporibus, tum morbos ingentes, tum maximè lippitudinem oculos distillatione salis puitæ vexantem, abijciendos esse conclusit.

12 Hæc igitur, mi Quintana, obiectorum à contubernalibus argumentorum summa fuit: huc tandem in Salem ipsorum vniuersa ratio perlata est. Quorum equidem assertiones, quamquam rationibus minimè vulgaribus obvallatas; tamen hoc potissimum nomine, tum ut falsas, tum maximè ut perniciosas, ab omnibus repudiandas esse conuincam; quòd valde compertum sit iisdem, omnè non solum corporis, atque animi salutem, sed totius etiã naturæ à Sale pendentem conseruationem è medio tolli. Qua in re profectò, tantum abest ut cum ipsis contubernalibus conueniam, ut hac rota de Sale habenda oratione, nihil tam mihi probandum, & quasi collineandum suscipiam, quàm illud iam tritum vetustate prouerbi-
SOLE ET SALE NIHIL HVMANIS CORPORIBVS SALVBRIVS. Vsq; eadè, ut salutè nò minus à Sale dictam, quàm à Sole ductam putemus. Verùm Sole interim omisso, qui rebus omnibus vitæ, atque salutis origo summa est, fonsque perennis, Salem post illum, primas totius incolumitatis humanæ partes agere de monstremus. Ut igitur ad vniuersas Salis virtutes enumerandas, eiusque facultates explicandas, quo opus est ordine, deueniamus; ipsius in primis naturã & præcipuas, ex quibus constat qualitates, tamquam totius propositi necessarium fundamentum, breuiter describamus.

13 Est itaque Sal, mistus quidã ex terra & humore succus, in sal-

in falsum, vi caloris, saporem concretus; calidus facultate quidem, atque siccus; sed qui reliquas qualitates primas, haud inertes; in se contineat: naturæ ac conseruationi rerum adè utilis & necessarius, ut ad animantium tum foecunditatem, tum salutem, atque vitæ iucunditatem, diuinitus procreatus omnino esse videatur. Verùm ut ab his, uti lineamentis, Salis naturam ducamus, eamque viuis quasi coloribus illustremus; varias Salis species, quæ videlicet, & quales earum singulæ sint, ad quod vnum etiam summum genus reducantur, primum quidè necesse erit explicare. Constat autem illas per quosdam quasi gradus, quos postea suis locis enumerabimus, varietatè sumere, quamuis omnes quidem sub duobus Salis generibus, aquatili, & fossili, prorsus possint comprehendi. Id quod ex ipsiusmet compositione, compactioneue satis apertè cognoscitur. Nam quidquid est Salis, ex terra & aqua, præcipuis mistorū partibus, cælestis vi caloris, aut concoquentis per se, aut ad concretionem aptatis, coalescere experimur. Quemadmodum in concretionem Cry-
 stalli videre est. Hanc enim esse lapidem ex aqua concretum pura, non tam frigore, quam diuini caloris vi, testatur Diodorus. Quin etiam Salem ipsum & constipari frigore, & uti gelu cōcrescere, facit ille Philosophus, quem vocamus Ecclesiasticū, satis visus fuit innuisse, Pruinam, inquit, Salis in modum humi fundit, quæ congelida palis imponat apicē. Itaque omnis Sal, ut explicabimus, aut humore concrecente, aut humidum terra exsiccatè, conficitur; ideoque necessariò mistum illum esse consequitur. Non igitur ex sola terra aut ex sola aqua Sal componitur: neque enim ex pura terra tam facillè liquefceret, neque ex pura aqua grauis adè emanaret. Quippe
 B 2 Salem

Salem magnam terræ portionem conuehere secum, argumento est pondus, quo ferè cunctis alijs grauissimis corporibus, equiparatur. Nam facer ille idè Philosophus, hominum imprudentiam (pondus omniū grauissimum) Salis pondere exagerat, his verbis, Arenam, & Salem & massam ferri facilius feres, quàm hominem imprudentem. Tum verò, ipsum maximè terreū esse falsissima maris aquatestatatur, quæ per cerei vasculi meatus, ac etiam per argillam transiens, prorsus expurgatur à falsugine; quòd hæc non puris aquis, sed terreis in arenis subsideat; qua de causâ marina aqua multò asperior est fluuiatili, atque pòderosior. Vnde ab eadem tellure matre siccitatem contrahit summè efficacem, & redundantes in corporibus humores, ne putrescant, absumit; & suam ipse naturâ maximè retinet, atque vt sapiat, assequitur. Etenim falso, ideoque Sali commune est cum reliquis saporibus vt omnes ex sicco fiant. Non enim posset humor per se sapere, nisi terrei alicuius sicci permistione, ac vi caloris, qualitate quadam afficeretur, quæ sapor dicitur. Is autem in Sale, calore quasi per gradus quosdam conflatur, atque etiâ distinguitur. Nam vbi permistioni exiguus calor, isque frigore quodâmodo superatus accedit, acerbos, austeros, & acidos sapes, frigidos scilicet, & incoctos gignit. Cùm verò temperatus calor frigore minimè impeditus, sed permiscèdis optimè præparatis adhibitus cõcoquit illa, dulcis enascitur. Qui rursus calor si inualuerit, sed ita vt à cruditate materiæ, ne vrat, retardetur, falsus emergit sapor. Quòd si amplius augeatur ille, non solum amarū, verum etiam acré efficit saporem. Ex quo Sal, siue quò calidus est, siue quò terrestris, siue ab effectis, & genere, & differentia persiccus deprehenditur.

Atqui

Atqui Sal ab aqua etiam, alterâ eius materiæ parte, vt fit subfrigidus, habet; ab ea enim suas vtrumque refrigerandi vires mutuatur; quibus fit vt in ignem iniectus, non minùs ab inherente sibi frigore, quod calori obsistit, quàm ab alijs causis, quas postea explanabimus, igni fit aduersissimus. Quin & ab eadem aqua accipit, vt humorem in se, haud tamen humectatè, contineat. Ea enim vis à calore, quo maximè Sal cõstat, infirmatur, & quasi inhibetur; verumtamen humidis in locis ille repositus, liquatione, faciliq; sui dissolutione, etiâ inuenitur perhumidus. Vnde nautis Salem vehentibus edicitur, iuxta prouerbium, ne Salem vehentes dormiant; ne scilicet influxu aquæ marinæ sentina vehemèti humore aduicta Salem vniuersum corrūpat; quo liquato, indeque conduplicato humore, tum nauis demergatur, tum Salis onus, simili prouerbio, de quibus postea, ad mare vnde venerat reuertatur. Ac neque in mari solum, sed vbi que etiam humido sub aère liquefcit Sal. Nam sublimis illa aëris in aquam futura conuersio, antequam in nubes concrefcant, immò sereno adhuc cælo, nonne spontanea liquatione Salis, hunc in salino intuentibus, prænuntiat? Cùm igitur Sal hac ex parte fit humidus, ac etiam ex se calidus, aëreus vtrumque dici poterit. Quanquam equidem non sum in ea sententia, in qua nonnullos esse video, qui Salem ex aqua, & igne dumtaxat cõponi volunt. Duarum enim rerum sese natura vicissim expellentium nulla vnquam conciliatio fiet, nisi cõmuni, qui vtrâque suscipiat, terminus interueniat. Nam qui quæso foret naturæ cõsentaneum, vt pugnacissimæ, sibi que inuicem contrariæ admodum qualitates, nempe frigus & calor, non copulante tertio, in vnum coaléscerent? Quin

B 3 etiam

etiam maiorem inde leuitatem Sal in tam graui materia **A**
 contraheret; atque minores cum igne inimicitias, pro tā
 magnis, quas cum illo gerit, exerceret.

15 Cum itaque Sal ex terra & aqua constet, tum aliorū
 quoque elemētorum primis qualitatibus participet, qua-
 rum frigida & humida sic in eo desident, vt ipsis vix vta-
 tur; siccitate verò & calore suas ipse facultates, & officia
 potissimū exequatur; fit vt eum calidum & siccum, ac
 proinde falsū esse colligamus. Calore enim gliscēte, atq;
 augete in humore, si tamen ille exsiccādo procedat,
 vt paulò supra attigimus, falsus constatū sapor. Quò fit, **B**
 vt omne falsū vrat etiam, atque exsiccet. Nam reliquæ
 secundæ facultates Salis ab his calore videlicet, ac sicci-
 tate, tanquam à primarijs saliendi causis deriuantur. Ta-
 met si falsus sapor tam in Sale inest, vt nō ille quidē qua-
 si extrinsecus adueniens, sed potius quasi propria, atque
 innata quædam Salis forma sit habendus. Salso enim sa-
 pore amisso, nō minùs Sal esse desinit, quàm homo amif-
 so ferè animo, aut ratione. Vt ergo apertiùs, faciliusque
 ad summam rei declarādam accedamus, prenosse oportet,
 hanc Salis vocē à nobis inter dicendum sic esse vsur-
 pandam, vt per Salem, non cibum per se, sed ciborum **C**
 saporem, seu condimentum, quo gustatui, ac palatò gra-
 tiores illi fiunt, intelligamus.

16 Est igitur summa illa nota, qua Sal tantopere inuritur
 ab Anthalists (sic enim cōtubernales, atque alios quof-
 uis Salis oppugnatores deinceps appellare libet) in pri-
 mis diluenda, ac vel pro eo quòd hanc, veluti maiorem
 quandam suorum argumentorum machinam, nobis ob-
 iijciunt, ante omnia euertenda funditùs: quādoquidem
 munitiorū arcium demolitio, proxima fieri solet leuio-
 rum

rum subuersio. Principiò igitur existimant illi Salem esse **A**
 cunctis infestissimum, salutique animantium vehemē-
 ter incommodum, propterea quòd dulcem, ac tempera-
 tum humorem, quo natura alitur, sua ille siccitate, calo-
 reque penitus corrumpat, atque proinde ingentes cor-
 poribus morbos inducat. Nam ab infecto per Salem hu-
 more, membris præsertim delicatioribus, vt oculis, qui
 puro, vt dicunt, atque subtili egent alimento, damnum
 manifestum inferri concludere volunt. Verum enimvero
 hanc purioris humoris corruptionem, quā Sali falsò im-
 ponunt, tam puto à Sale esse alienam, vt si benignissi-
 mam eius naturam inspiciamus, nō solum humorem, sed **B**
 innatum quidem calorē, quo viuimus, foueri, augetique
 à Sale posse, experimento discamus. Sal enim naturā ca-
 lidus innato calori cum alimentis adiunctus, summo se
 huic offert adiumento ad ea naturæ officia in corporibus
 exequenda, quæ vitæ, ac salutis animantium conferuan-
 dæ sunt necessaria: cum & perficiendæ concoctioni, quæ
 in ventriculo, quæq; in iecinore, & singulis corporis mē-
 bris fit, valde conducatur: & celeriori inde exeremētorum
 expulsionis proficit quāmaximè: in his quippe duobus tota
 ferè bene se habentis corporis & temperaturæ ratio, at- **C**
 que habitudo consistit. Quod enim innatus calor cunctā
 ter atq; per horas absumit alimentis, id quidem immistus
 alimento Sal æmula quadam concoquendi vi præditus
 perstringit celerius, breuique, in corporibus præsertim
 robustis, exercitiisque, ad perfectè nutriendum accōmo-
 dat. Nam noua subinde concoquendi necessitate idem
 ille calor in ventriculo præpeditus, hærentes, ac semico-
 ctos humores sæpe solet in venis relinquere: quos Sal ita
 vi sua trudit, ac velut sub prælo cogit in arctum, neque

ex illis quicquam in corpore diu cōcrefcere finit; vt eos A
 potius, cum ficcitate erodente attenuet, tum calore iu-
 uante, abfumenteque, ad perfectam etiam cōcoctionem
 perducatur. Quinimō fit item frequenter, vt quos præ ni-
 mia eorūdem cruditate repugnātes, & quasi obſtinatos
 Sal nequit intus euincere, foras quidem violenter expel-
 lat: idque præcipuè, dum ſua ipſe falſitate intimum a-
 nimantis calorē eouſque irritat, quoad referatis, aut cal-
 factione, aut ſcalptura, aut balneo, aut vnctione, cor-
 poris meatibus, per cutim ſe vnà cum illis extrā emittat.
 Vnde conſequenti ea, que in puſtulas, ſeu quoduis aliud B
 ſcabiei genus fit eruptione, prauos hoſce humores per-
 trahens ſecum idem ipſe Sal ſalubrius è corpore diſpel-
 lit: perinde ac ſi quis deprehenuſum domi furem, quem
 neque ſuſtibus, neque terroribus domo quiuit expelle-
 re, arreptū cominūs, vt extrudat, ſe etiam cum illo impli-
 citum foras exigit. Qua in re Sal non corruptionem in-
 ducere, ſed ipſa potius eruptione, atque illius putrefcen-
 tis humoris expulſione, & calore noſtrū iuuare, & re-
 dundantes humores reprimere, & perfectam ſanitatē,
 quamuis lento gradu, nobis inferre contendit. Quo tan-
 dem efficitur, vt dulcis ille humor, ſiue alimentum Sale C
 haudquaquam impeditum, ſed purius eiufdem ope red-
 ditum, tum membrīs omnibus cōmodius diſtribuat, tum
 ad delicatiorēs oculos multō expurgatius perueniat.

17 Sed hæc quāquam ita ſe habeant, atque in ipſo, quod
 aiunt, limine, Salem noſtræ ſalutis auctorem eſſe magna
 ex parte præmonſtrent; tamen niſi prius, falſum, quod à
 vero Sale oritur, quale ſit, quonāmve pacto à pſeudofal-
 ſo diſtinguatur, explicauerimus, nouis ſubinde cauillis
 ab Anthaliſtis intercludemur. Quippe qui ob eam eru-
 ptionem,

ptionem, quam paulò ante diximus fieri per Salem, fal- A
 ſos propterea ſudores, & quaſuis alias corporis purga-
 tiones, ſiue excrementa, verè falſa eſſe, magna profectò
 Salis iniuriā, nobis obtrudēt. Quamobrem ne omnem
 operam, que potiffimū in laudationem Salis inſumen-
 da eſt, apologiā conteramus: Primū necceſſe erit verè
 falſa ſecernere ab his, quæ falſò falſorum nomen ſibi vē-
 dicant: deinde ſaporum differentias, & affectiones ex-
 planare, atque guſtui, qui vnicus eſt illorum iudex & ar-
 biter, quæ gratiores, quæue alijs præſtantioreſ atq; inci-
 tatiores ſunt, aperire: demum ex his omnibus ſaporē ſal-
 ſum, & omnium maximè communem, & congruentiffi- B
 mum, ac etiam latiffimum eſſe oſtendere. Siquidem ſu-
 dores, atque eiufmodi corporis excrementa, tametiſi per
 falſum, vt dicebamus, vi caloris excernantur, eaque gu-
 ſtata falſum ſaporem retinere videantur; at illa profectò
 falſa multis ex cauſis neque eſſe, neq; dici poſſūt. Quin-
 imō verum eſt, eadem ſpeciē quandam amari referre,
 quod ab ea priuatione dulcis, & aliorū ſaporum, quæ
 fit per cōcoctionem, in ipſis excrementis relinquitur. Vn-
 de amara potius, quaſique aduſta, quàm verè falſa ſunt C
 habenda. Nam etſi ab humore falſo emanant, atque per
 falſum, quo dictum eſt ordine, extruduntur; in ipſa ta-
 men expulſione ſiūt amara. Ipſum enim falſum, vt oſten-
 dimus, & Galenus teſtatur, dū vltorius excoquitur ama-
 rum euadit. Nam quod de ceruo fertur, hūc in fuga à ve-
 natoribus lacrymam falſam exprimere, in cauſa eſt il-
 lius ex leuitate corporis, & ficcitate cerebri orta timidi-
 tas, quā occurrente, ſpiritus præ dolore compreſſi, humo-
 rem excutiūt, qui tranſiens per ficcum, quaſi per cineres
 lixiuium, falſus elicitur. Sicuti dulcis rurſum, quæ ab

apris etiam, vrgentibus venatoribus, lacryma emittitur, quoniam calidæ, humidæque, quin & animosæ naturæ aper est, nec in fuga collocat sui præsidium, vti certuus: quinimmo præ ira ruit ille præceps in inuadentes; quo tempore fundit lacrymam, plurimo feruore raptim sese ad oculos promente, profususque inde humor calore temperatus dulcescit. Porro quæ potissimum saporem falsum ab excrementis abesse indicant, sunt natura & gustus, quæ ab illis neque nutriri, neque vlllo quidem pacto refici possunt, quin potius abhorrent, atque summopere offenduntur. Neque enim naturæ consentaneum est, verum Salē, alioqui gustui per se gratissimū, & suauissimum, cum putidis & maleolentibus commisceri; cum sit ei maximè proprium, purum, nitidum & sine odore esse. Sed quia cum esculentorū odoribus permiscendus est, hos vtiq; non solum gustatus, sed etiā odoratus gratia, quàm maxime suaues redolentesque, aut saltem ab omni inquinamēto, siue putredine vacuos esse oportet. Etenim odoratus sensus datus fuit animalibus, vt ex odoribus non modò sapores distinguerent; sed vt subiectas talibus odoribus qualitates clariùs faciliusque perciperent; atque in hunc modum vtilis à noxijs, salubres à contrarijs discernent. Neque fieri vlllo pacto potest, vt putida, foetidæ, quæ rãtopere abhorret odoratus (quo quasi cōsultore, atque prægustatore animal ad edendum vtitur) gustus amplexetur: quin potius auersante odoratu, gustus illa vti noxia ac pestifera illibata relinquit. Quare quæ verè falsa sunt, & ab omni excrementorum genere aliena, nequaquam à natura respuuntur; quinimmo ipsa iubet gustum, quæ Sale cōdita sunt, **avidissimè excipere: quòd habeat compertum, & gratius**

tius & conditius alimentum sub falso conuchi, illudque in robustiorem, magisque solidam substantiam conuerti. Vehementer etenim cibi cupiditatem excitat Salis acrimonia, cuius saporis ductu fit, vt cum commodum sit, quod aliàs insuaue fuerat, & ineptum ad nutriendum; tum rursus fiat incòmodum, quod Sale, quo opus est, caret. Vnde verisimile est Medicos, præsertim Arabes, agrotis, quos sumpta potio ventriculo hærens fortè male habet, propterea calidum ius, ipsumque omnino infalsum propinare consueuisse, quòd cum nullo inde sapore gustus afficiatur, illud in nutrimentum minimè assumatur, sed in imas partes defluat, quo & constricta intestina laxante humore distendantur; & subsidens ventriculo potio calore comite impellatur. Ex quo non insuauius proverbij loco cessit peruulgatum illud, Quod sapit nutrit. Nam vt perfectè quippiam in nutrimentum abeat, tam nostrā interest, vt stomacho cibus sapore duce ingeratur; vt sæpissimè, consentiente Hippocrate, noxiā quidem, modò sapiant, pro salubribus agrotis etiam permittantur.

18. Ac quoniam Sal sapit præ cunctis quæ sapiunt, admodum enim gustui pro vehiculo est, quo cibus illico (haud refragante natura, vt in alijs quãdoque saporibus) transeat in nutrimentū: consentaneum erit de saporibus non nihil differere; & quoniam se ordine, ac ratione Sal inter ipsos ad gustum referat, exponere. Ipse namque gustus quadruplici præcipuè sapore cuncta percipit, atque distinguit: dulci scilicet, amaro, acido, & falso: vt interim secundarias alias saporum differētias, quæ ab hisce conficiuntur, prætermittamus. Quæ summa quattuor saporum genera, non à primis solummodo quattuor corporibus,

ribus, utpote elementis, quæ comparatione cælestium A
cauffarum vocantur secundæ, neque ab illorum primis
qualitatibus, mixtisue facultatibus dumtaxat, sed à subli-
mibus astris, atque signis cælestibus promanare Astro-
logi existimant. Cõmunis enim horũ sententia est, duo-
decim illa cælestia signa adeò rebus dominari, adeoque
varijs subinde qualitatibus cuncta infra se posita afficere;
ut etiã sapes imprimere, atque influere censeant. Qua
quidem comperta vi supera, Signorum alia vocant dul-
cia, alia amara, alia acida, quin & falsa alia, atque acria: B
vnicuique saporum propria ac peculiaria signa dantes.
Dulci ergo saporum nobilissimo gustus magnopere de-
lectatur, quia ut ostendunt Medici, eo siue seorsum, siue
mixtim nutritur animal; si tamen non sit nimium dulcis:
tunc enim gustus redundantia vincitur, & quasi digni-
tate saporis; eaque dulcedinis exuperantia nutriendi vis
ferè in ipso dulci hebecit: quemadmodum in dulciori-
bus medicaminibus experimur: præterquam quòd ni-
mium dulcibus qui assuevere, ab alijs etiã saporibus ab-
horrere solent. Vnde cum vix alere possint, quæ vel me-
diocriter dulcia non sunt, summa proinde horum haben-
da est ratio. Quocirca reliqui sapes in eo maximè ver-
santur, ut illius excellentis, atque exuperantis dulcedinis C
moderatores, & quasi prudentes dispensatores existant.
Neque enim minima opus est arte ac ratione in condien-
do, ut conuenientibus inter se saporibus dulcia tempe-
rentur, ad hoc ut gustatui gratiora fiant. Præterea ab a-
maro tanquam totius dulcedinis experti, seu potius con-
trario, neque suauitatis quicquam præferenti, gustus
omnino abhorret. Ab acido verò, quin & acerbis, & au-
stero natura terreis, ideoq; frigidis ac siccis, gustus quasi
percussus

percussus excitatur, ac totus perstringitur. Quo fit ut hos- A
ce sapes gustus quasi extraneos, ac neque maturitatẽ
præferentes, non ita facilè, ac nisi ex frequentato vsu, &
consuetudine admittat: quod hi tametsi medij esse di-
cantur inter sapes, propterea quòd ex concretione dul-
cis & amari cõflari cõsentur; nulla tamen per se voluptate
possent gustum afficere, nisi aut permissione falsi, aut ali-
qua inter ipsos proportione seruata, quæ maximè per Sa-
lem interuenire solet, condirentur.

19 Sal igitur medium quoddam obtinet, vel potius me-
dij officio fungi videtur inter sapes; estque tanquã su-
auissimus quidam Hymæneus ad illos inter sese coniu- B
gandos, atque cum gustu consociandos. Nam dulci ad-
mixtus Sal exuperantiam illius reprimat. Prædulciũ enim
fastidium Sal temperat, cum acido verò, cũque austero,
& acerbis, ut frigidis, dulcem quodãmodo contrariũ co-
pulat: quod in acetarijs fieri solet. Hæc enim tametsi ex
varijs herbarum, atque pomorum ex saccharo etiam con-
fectorum saporibus conficiantur; nisi tamen Sale cõgruè
cõdirentur, nulla ferè inter se ratione constare, neq; gu-
stui quoquomodo grata esse possent. Vnde multò pro-
fectò melius, atque germanius acetaria vulgò non ab C
aceto, sed ab ipso Sale vniuersa penè Europa denomi-
nat. Adhæc neque ipsum amarum Sale inuolutum gu-
stus omnino abhorret. Nam amarissimis herbis, Sale tan-
tũ admixto, nonnullos enutritos fuisse, atque impunè
illis gustum & stomachum assuefecisse, ijs, quæ infra di-
centur, compertum habebitur. Quo certè minus vide-
tur probabilis illorum sententia, qui falsum, tanquã dul-
ci contrarium, reijciunt in amarum; immo ab hoc nihilo
differre illum, sed ambos potius sapes ferè idem esse
pronun-

pronūtiāt. Quod sanè naturę Salis vehemēter repugnat; **A**
 vt pote cū ex falso eliciatur pingue, quod abeisdem
 ad dulce, non autem ad amarum refertur. Cū itaque
 falsum in se pingue contineat, à quo abesse nō potest dul-
 ce, habebit ergo falsum suum etiam dulce, quo se amaro,
 vt contrario, opponat; vel potiùs quo vt medium inter
 amarū & dulce intercedat. Quare amari generis esse fal-
 sum vix dici poterit; quinimmo tertium quoddā genus
 saporis illud per se constituere ostendemus. Nam vt ex-
 trema medio, vtque priuationi habitus; sic etiam dulce
 & amarum falso, atque huic non falsum, contraria erunt. **B**
 Siquidem accrescente calore in humido, vt dicebamus,
 à dulci in falsum, à falso verò in amarum perueniri, atque
 in hunc modum, falso, tanquam medio, duo illa vt ex-
 trema, cōtraria esse poterūt: perinde ac in iurulentis, quę
 Sale carent, fieri solet. Hęc enim dulcia, & vt sic dicam,
 absalia, quasi à quadam priuatione Salis appellamus fal-
 sis contraria; neque ad hęc ipsa inter se coniuganda, ap-
 tiori alio quàm Salis medio vtimur, de quo infra latius.
 Quamobrem Sale commista quęque, quasi pura quę-
 dam, minimeque dubia, ab amico mādāta sibi munera,
 gustus beneuolè cōplectitur; quòd his maximè in stoma- **C**
 chū iniectis apertè sentiat, quę duriora sunt Sale emolliri,
 & vt diximus, attenuari: quę verò humidiora, à redun-
 dantia vindicari, quousq; in solidū, quo nutrimur, humi-
 dū illa cōuertantur; indicāte siti, quę post esculenta salsa
 protinus excitari solet, ex illius superfluetis humidi ex-
 siccatione. Constat igitur inter hęc ipsa saporū dissidia
 & varietates, falsum illorū omniū suauissimum internun-
 ciū, & tanquā præcipuū gustus conditorē esse statuendū.

20 Qua de causa, salubris non minus quàm persuauis
 vbique

vbique gentium consuetudo inoleuit, vt varia falsamen- **A**
 ta, quę maximè condimentū Salis referant, singulis qui-
 busque epulis interponantur. Idque nō tam vt illa gustui
 valde placeant, seu appetitum excitent, aut irritent ad in-
 gluuiem; quàm vt dapū pinguis exuperantia, qua sto-
 machus laxari, dissoluique solet, quęque omniū ferè cor-
 poris morborum seminarium effici consuevit, iisdem fal-
 samētis absumatur, incidatur, ac etiā excernatur. Suntq;
 propterea omnibus longè insuauiores Anthalix, qui ap-
 tissimam Salis cum gustu necessitudinem, tum à natura
 inuentam, tum ab ipsis, vt obijciunt, cupedinarijs (quos **B**
 Græci *ταρικοπώλας* appellant, Martialis verò Salarios) in
 artem redactam, tāquam Reipub. valde perniciosam, vnā
 cum artificibus extirpandam esse contendunt: cū hi po-
 tiùs arte sua effecerint, vt sanioris, gratiorisque saporis fa-
 cultates & differentię, nō minus distinctè aperteque gu-
 stui innotescerent, quàm per Musicos, perque Opticos
 factum est, vt & auribus, & aspectui, proprię quęque ob-
 iectarum rerum rationes, atq; differentię constarent. Sed
 cur non illi, obsecro, multò melius quàm hi, & de natu-
 ra, & de communi salute, & de Reipub. mereri poterunt? **C**
 cū & languenti præ debilitate stomacho, & herēti iccir-
 co gustui; quin & varia semper exquirenti appetitui, hoc
 vno sapore, ac condimento Salis occurrentes; & immò
 dicam appetēdi vim sistere, & stomacho subuenire, & in-
 explebili omnino gustui satisfacere didicerint? Cuius-
 modi fuere olim salamentarij, qui & à Columella vocā-
 tur Salgamarij, à Salgamis: quo nomine comprehensa
 fuere conditanea omnia, quę Sale potissimum adhibito
 ad victum nostrū in vasis asseruantur. Salgamarios enim
 esse putat, qui salgama vendunt. Nam & Romę fuerunt
 castra

castra siue collegia Salgamariorum, sicuti & Cocorū, & Tabellariorum. Et codicis lib. 12. habetur lex de salgamo hospitibus non præstando, his verbis. Ne quis Comitū, Tribunorum, aut Præpositorū, aut militum; nomine Salgami, culcitrās, lignum, oleum, à suis extorqueat hospiti-
 bus. Hęc postea de parochis, sub lignorum, & Salis nomine fufius declarabimus.

*
 22 Quapropter non sine magno naturæ mysterio, cōmodoque nostro fit, vt gustus salsum, quamlibet assiduo vsu, minimè vt sapes alios fastidiat: idque maximè, ætate progrediente, vbi maior appetendi, atque gustandi vis est necessaria. Habet autem vnaquæque ætas hominis peculiaris, ac consentaneos sibi sapes. Nam infantibus præcipuè, tum pueris, & adolescentibus, mirū quàm placeant dulcia; propterea quòd natura tunc accretioni corporis, quasi exædificationi intenta, dulci præcipua alendi materia magis indiget. Media verò & matura ætas, quæ veluti erecto iam edificio, replendo ac corroborando corpori dat operam, non solum dulcibus, verum & acidis, & acribus, atque etiam falsis, ad componendos, & quasi exoliendos humores delectatur. Atqui senibus, affecteque iam ætatis, nō minus falsa, quàm dulcia grata fiunt; quòd hęc, præsertim quæ sunt pingua, ideoque calida & humida, eos maximè alant; falsa verò pituitam, quæ in ipsis redūdat, ministra siccitate cohibeant; quo sæpius Bacchum accersere possint, qui ipsos in tãta ætatis miseria tum exhilaret, tum frigidis præcipuè in regionibus necessariò calfaciat. Quibus ex cauffis prouida, ac meliorum semper indagatrix natura, ideoque varietatis, in gustu præsertim, appetentissima, post tot saporū discrimina, tunc demū quasi conquiescit in medio, cum ad Salem est ventum. Vtpote
 qui hoc

qui hoc ipso pungenti ac viuo sapore, dissidentes aliorū saporum, & quasi repugnantes inter se naturas nō modò suauissimè componat, verum etiam stomachum & appetitum quandoque ciborum insulsi-
 tate labantes, reuocato gustu, ad officium excitet. Quam summā vim Salis acutè percipiens Valentinus quidam paterfamilias, olim mihi vicinus, haud ineptus liberorum educator, filiolis suis, tenerè præsertim ætatis edicebat, ne falsa quoquomodo ederent. Interrogatus à me, num id Sali vitio daret; ne videlicet tenera puerorum viscera Sale vreretur? nequaquam, respondit ille, nisi ad contrahendum & sedandum paruulorum appetitum, vnà & gustum, quos dulcibus cōtētos inuadēs Sal, ac præmaturè exuscitans, nimis acuit ad varia, exquisitissimaque saporum, & condimentorum genera conquirenda. Ex quo pueros, & molles, & delictos, & sensim per Salem voluptarios effici sentiebat. Ac neque absimili profectò ratione hæc ipsa facultas Salis suspecta fuit Ferdinando Aragonum & Hispaniarum Regi sapientissimo, propter insignem eius pietatem & religionem cognomēto Catholico. Quo imperante, ac rem tãtam diuinitus moliente, nouus ad Occidentem orbis cū felicissimè inueniri, tum gloriosissimè debellari coepit. Is ergo (quemadmodū à nōnullis olim eius domesticis accepimus) cum Medicorum consilio à piscibus perpetuò abstineret, ideoque carnibus quotidie vesceretur; has tamen diebus, quibus ex religione interdictus est carnium esus, nullo Sale ad mensam perspergi sinebat: modestissimè innuens, se propterea carnes absque Sale edere, quòd licet malè saperent, satis tamen esset, si ad nutriendū sufficerent; modò insulsi-
 tate sua, & appetitū à lasciuiā, & gustum à voluptate cohiberent. Quod sanè non vitio, sed
 C quasi

A quasi dignitati Salis est tribuendum, qui cum gustu, atq; A
 intima natura nostra, peculiari quadam, præ reliquis sa-
 poribus, ratione congruere videtur. Nam quamuis Sal,
 excitato gustu, viam dat appetitui ad varia exquirenda:
 tamen hanc ipsam varietatem, quamlibet effrenatè appe-
 titam, suo ille condimento sistere, atque omnino etiam,
 ut dictū est, explere potest. Ut ad Salem tandem, à quo
 gustus & appetitus suscitatur, & in plura distrahuntur;
 rursum, reuocante natura, & redigantur, & fatiētur, & in
 ipso, tanquam in saporum medio, conuiescant.

24 Hæc igitur tanta Salis præstātia, atque tam arcta eius B
 cum gustu necessitudo vnde proueniat, tunc demū pro-
 ponā; cum ea, qua potero breuitate, exposuero, qui fiat,
 ut non in gustu modò, sed in alijs quoque sensibus, duce
 ac magistra natura, quædam earum, quas species sensibi-
 les vocāt; alijs sui ordinis licet dignitate præcellentibus,
 gratiores quidem; ac magis appetitæ suis sensibus esse so-
 leant. Siquidem præcipua sensuum voluptas & delecta-
 tio, non tam ex singulis eorum, quæ sensus mouent, for-
 mis quantumuis excellentibus colligitur, quam ex con-
 gruenti earundem formarum permissione, & ea, quæ per
 numeros & proportionem fit, varietate. Eam autem per- C
 missionem voco, quæ congruè adhibita, atque mistorū
 inter se ratione & contēniētia seruata, longè abest à cō-
 fusione. Quæ enim ex dissentaneis, atque nullam inuicē
 proportionem habentibus constant, non permissiones,
 sed confusæ potius rerum colluiones sunt appellandæ.
 Ab his quippe sensus non minùs abhorrent, quam illas
 prorsus ut congruētē sequuntur. Nam dum sensus cōso-
 nas eiusmodi permissiones appetunt, quasi ratione qua-
 dā, atq; iudicio optimo uti videntur; pulchriq; hoc etiā
 nomine

nomine esse iudicatur; quòd pulchro à pulcherrima rerū A
 proportione orto delectentur. Quæ proportio cum non
 aliunde, quam ab optima contrariorum in ipso pulchro
 dispositione, ac temperatione cooriat, utique necessa-
 rio quodam ad id medio indiget, quo ipsa cōtraria tum
 aptè inter se connectat, tum cōgrua sua venustate & gra-
 tia in cōnexionem perfundat. Quod sanè genus medijs fa-
 cilè inuenire est inter ea, quæ sensibus subijciuntur: in
 quibus tamen alterum extremorū tale sit, quod aut na-
 tura, aut quadam per se excellentia, alterum, atque vni-
 uersa etiam inter media superet; tamen hæc ipsa exupe-
 rantia, nisi rursum congruēti aliquo medio temperetur, B
 & quodam quasi Sale cōdiatur, fit etiam sensibus fatua,
 eidemque paulatim & insuauis redditur & ingrata.

25 Sed hæc ut notiora fiant in saporibus, qui pertinet ad
 gustatum, ex alijs primū sensibus periculum faciamus;
 ac potissimū proportionem colorum ad aspectum. Hæc
 enim sic se habent, quemadmodum saporibus ad gustum.
 Nam ut ex cōcretionem dulcis & amari reliqui saporibus cō-
 stare dicuntur; sic temperationem albi cum nigro ceteri co-
 lores constant. Ac etiā, sicuti dulcis inter saporibus om-
 nibus excellit; sic inter colores præstat albus: qui color C
 præcipuè decorus Deo est: eo quippe ornari feruntur cor-
 pora cælestia. Vnde fit, ut particeps is sit multæ lucis, qua
 ut necessario ad videndū, & colores dignoscendum me-
 dio indiget aspectus. Verūm ut dulce si sit nimium, gu-
 stum eneruat, dum infatuat: ita sanè aspectus colore ni-
 mis albo, ob eius perfusionē lucis, dissipatur: non enim
 splendorem diu sustinere potest intentus, quin ipsa ocu-
 lorum acies hebescat: quemadmodum iter facientibus
 per niuea loca ad cæcitatem vsque accidit, ut Alexandri
 militibus,

militibus, auctore Curtio. Atro verò colore constipatur **A**
 & continetur aspectus: verum subito obijciente se albo,
 rutilove, disturbatur ille, ac vehemèter offenditur. Quo
 vno offensionis genere olim Dionysij Syracusani tyran-
 nidem, eiusque animi atrocitatem singularem fuisse ac-
 cepimus. Is enim inter alia, hoc immanissimo supplicij
 genere suam in delicatissimum sensum crudelitatem exer-
 cebat. Siquidem infantes homines sæpe capiens, obscu-
 rissimo, valdeque profundo carcere diutiùs desiderio lu-
 cis tenebat inclusos. E quo tandem vinctos, in apertissi-
 mum dealbatis circum parietibus impluuium, Solisque **B**
 splendore perfusum, subito iubebat educi: quorum ocu-
 li, cum ex diuturna & profunda caligine, ab omni que
 videndi actione feriati hebescerent, in tam subitum &
 copiosum splendorem prolati, protinus excæcabantur.
 Vnde aspectus viridi colore ex contrarijs hisce extremis
 exorto, altero videlicet alterius contrarij exuperantiam
 quasi corrigente, temperanteque, fouetur, ac mirè corro-
 boratur. Quocirca boni pictores, qui nostrorum oculo-
 rum appetitù acuta obseruatione aucupantur, nunquam
 peccare dicètur, propterea quòd penicillo viridi potius,
 quàm alijs coloribus vtantur. **C**

26 Præterea ex musicis similiter hæc eadem per auditum
 * colligamus: qui sensus fastidiosissimus est, auriumque
 iudicium, vt quidam ait, superbissimū: propterea quòd
 ipsis ducibus, ac interpretibus, in animum sciētiae, ac di-
 sciplinæ illabuntur. Ex quo tanta est apud ipsum de hu-
 iusmodi sensu opinio, tam ingēs æstimatio & auctoritas,
 vt quoniam is musica sonora tantum, muta licèt, dele-
 ctatur: sic etiam animus, in eius quoque gratiam, quod-
 cumque rationi cōsonum est, sibi que congruens & con-
 cinnum,

cinnum, id musicā appeller. Quam planè musicam tum **A**
 Platonis, atque Xenophontis voces resonasse; tum Or-
 pheum & Amphionem musicos suis eloquētiae lyris ex-
 tulisse, atque animalia & lapides, duos scilicet, & agre-
 stes homines, ad se pellexisse ferunt. Nam perinde vt in-
 terior hæc musica animum vnà & corpus ad se flectit, at-
 que ratione & lingua vt plectro permulcet; sic externa
 illa auribus consona musica mentem à cogitationum in-
 tentione nimia, & perturbatione, cātu & fidibus ad tran-
 quillitatem solet traducere, ac corpus simul & animum
 rapere: cum & Saulis arreptitium animum Dauidis ci-
 thara paccari solitum, legimus: & occinente Psalte, Dei **B**
 spiritum in Eliseum prophetam irruisse, sacris quoque li-
 teris est proditum. Tanta enim eius est vis, vt non solum
 homines, sed bestiae sæpe immanes cantu flectantur, at-
 que consistant: quin & alij quoque sensus obstupefcant,
 ac nec impedimento sint animo, quominus, se idem, aut
 in profundas cogitationes quietissimè immergat, aut in
 alias corporis externas quoque actiones attētissimè, ve-
 hementissimeque intendat: adeo quippe, modos facien-
 te ipsa, ab actione sua quisque neque distrahitur, neque
 diuelli solet; vt si rursus illa cōticuerit, aut sonum remi- **C**
 serit, subito perturbari idē soleat, atque ab actione quo-
 dammodo cessare. Idque non histrionibus solum, quo-
 rum aures sonis, vocibus, atque numeris affixæ sunt; at-
 que oculos ceruicesque pariter cum modorum flexioni-
 bus torquent; sed ijs etiam contingit, qui longè diuersas
 à modis atque numeris actiones suscipiunt; quinimmo
 contrarios modis, & incōpositos corporis motus agunt.
 Quod ipse Romæ, eodem Paulo III. Pontifice, attentis-
 simè animaduerti, in quodam peragili ac expeditissimo

funambulò, natione Turca, qui praelongam in manibus **A**
 hastam transversam habens ponderibus ad extrema in
 modum stateræ æquilibratam, ut utròuis inclinante cor-
 pore, contrario se pondere retineret, varias, periculosissi-
 masque supra funem ambulationes conficiebat. Idque
 perpetuo, continuoque vnus tibiæ, siue symphonix cã-
 tu personante; cuius dulci sono funambulus, non mo-
 dò sensus reliquos, ne se aliò diuerterent, cõtinebat; ve-
 rùm obsurdescebat quidem impudentissimis populi cla-
 moribus, sibilisque; & quasi infinitis quoque conuiue-
 bat gestibus, atque irrisionibus; ac neque à defixa inten- **B**
 tione, actioneque distrahebatur, nisi cum primùm tacuis-
 set tibicen; usque adeò, ut huius intermissione, subito
 ab actione vacaret ille, turbarique ac præceps ferri vide-
 retur. Quod si vnus tibiæ cantus tantam ad reliquos in
 obsequium aurium redigendos sensus vim habet; quid
 multarum simul vocum atque instrumentorum concen-
 tus? quid harmonia faciet? Est enim auribus magna par-
 ta oblectatio, inuenta, & temperata varietate, & natura
 * sonorum. Vnde hanc ipsam harmoniam efficit intentio,
 concentusque neruorum in integros modos consonans;
 ac non sine vlla modò aurium offensione, sed cum sua- **C**
 uissima earundem quasi titillatione, ac voluptate con-
 sentiens. Quæ quidè harmonia ducitur ab extremis illis
 à sese disunctissimis sonoris vocibus, graui & acuta. Hæ
 namque duæ, ut reliquas omnes voces intra se continet;
 ita nisi per consentaneos naturæ numeros & proportio-
 nes componantur, perperam & absurdè dissonant. Idque
 inde maximè, quòd vox acuta medijs, atque grauibus
 (quòd hæ non ita suauiter, sed cum fragore quodam au-
 res feriant) longè sit excellentior: tum quòd hæc mollior
 atque

atque suauior auribus efficitur; tum quòd, quatenus acu- **A**
 ta est, promptius, distinctiusque penetrat. Acutæ quippe
 sunt voces tam vocantium, quàm interrogantium, quò
 faciliùs percipiuntur, atque intelligantur: ut graues etiam
 ac tardæ respondentium, quò cunctatione, grauiore ac
 prudentiores fiant respõsiones. Eos enim modos in con-
 suetudine facere debet oratio (quæ sine harmonia non
 est) quibus faciliùs colloquentium sermones percipi,
 resque suaderi, vel dissuaderi possint. Nam dum grauiù,
 atque tardarum respõsionum causæ & rationes reddun-
 tur, non grauis vltra, non amplius acuta, sed media quæ- **B**
 dam vox personat, quæ sua concinnitate & cõtextu, ex-
 tremis primis, media vtrisque, atque singula, vel diuides,
 vel cum proposito cõnectens, interrogationi tandè con-
 sonam facit respõsionem. Qua vocum temperatione,
 humana consuetudo, ac communis etiam sermo efficit,
 ut suos quisque animi conceptus vicisim, & concordissi-
 mè exprimat, atque per panarmonicum humani oris or-
 ganum suauissimè pronunciet. Quis enim cantus, ut in-
 quit Cicero, moderatæ orationis pronũciatione dulcior
 inueniri potest? In ore quippe sermo ita situs est, ut pron-
 unciantes, tum linguam plectri, tum cordarum dentes, **C**
 similes faciamus; tum stante spiritu, per guttur fistulas,
 perque labia articulatas quasi organi teclas vulgò dictas,
 quæ sonos distingunt, intelligamus: vereque putandum
 est, hanc vnã esse harmoniã illam, ad quam mundum
 canere Pythagoras existimabat. Ergo in musicis, ex sum-
 ma grauis atque acutæ concursione & oppositu, modus
 conficitur, qui septem distinctos interuallis sonos conti-
 nens, octauo conclusus, harmoniam reddit, quam sum-
 pto à Græcis vocabulo vocat Diapason. Sed hæc quam-

uis perfectè consonet, quamuis etiam suauiter mollitudine sua aures demulceat, hæreret tamen ipsa, immo ut nimiam quidem, atque valde fatuam eandem aures fasti dirent; ni vox media, quæ Tenor ἐνο τῆ τὸν, quod est firmum, quasi vtramque tenēs, dicitur, acutam cū graui temperaret; sicque harmonica varietate interiecta illas componeret; vnde cōcentus tum plenior, tum ipsius tenoris opera, vti medio, multò consonantiōr cōsequitur.

27. Insuper odores adeo sunt vniuersi cum coloribus & sonis, ut etiā hac in parte consonent saporibus. Odorum enim alij suauissimi sunt, alij probi & suaves, atq; mediij; alij verò tetri siue putidi, qui falso odorū nomē vsurpant: ut alios etiā neutros, siue indifferentes omittamus. Verū suaves anteferendi sunt omnibus, eò quòd salubriorem quandam redolendi mediocritatem retinere videantur, præ suauissimis. Nam hi cū & siccissimi & calidissimi sint, vehementer quidem in nonnullis cerebrum grauare solent, & ut videmus, cōturbare: contra verò suaves illud non modò reficere, ac fouere; verum tetros & male olentes magna ex parte possunt sua permistione temperare atque reprimere. Sed hæc quòd apertius ad gustum deducamus, maximè sunt nobis per tactum declaranda, cui sensui gustus vsque adeo connexus est, atque simili prope actione, & vsu vterque afficitur, ut is quasi quidā tactus esse dicatur. Nam præter sapes, quos gustus per se percipit, quasuis etiam tactiles qualitates, quæ vel extremis digitis dignosci possunt, gustus similiter extrema lingua discernit. Propositis ergo summis illis qualitibus calore, & frigore, in quibus præcipuè versatur tactio; calori quidem, vti vitæ atque animæ rerum, primus locus concedendus est; frigori verò vltimus: cū sit frigus destina-

destinatus nature hostis, ac insectator; tum & quasi quedam caloris priuatio & abscessus: perinde atque in saporibus amarus extremus est; & tanquam saporis dulcis priuatio. Vnde frigus, aut effugiendum omnino, aut minimè per se, nisi ad nimij caloris temperationem est admitendum. Nam calor quidem, si nimius est, non modò ledit tangentem; sed hunc etiam aliarum quoque qualitatum prorsus reddit expertem. Quare cū ea, quæ præter modum sunt, longè fugiat natura, media quædam, atque conuenientior qualitas inuenienda est; non quæ ex vtroque tantūmodo conflata sit, ac temperetur extremo, ut tepida: sed quæ vnà cum tēperatione, suaui quadam mollitione, tum tangentem delectet; tum eundem nulla vnquam tactionis fatietate, siue fastidio afficiat.

28. Quod itaque in oculis viriditas, in auribus Tenor, in odoratiōe suauitas, ac denique mollis in tactu tepor, suis quæque sensibus comparata, efficiunt conuenientiē, & rationis: hoc idem Sal conditissimo sapore suo gustui suauissimè præstat. Nam tale inter condimenta medium efficitur, ut dulcia quidem, quamuis subtilius, quamuis etiam excellentius ac redundantius gustum cōmoueant, non tamè æquè grata esse omnibus, ac neque tam varijs commisceri epulis sine fastidio, quemadmodum salsa, possunt. Solius quippe Salis est, cū omnibus omnino gustibus & saporibus, ut dictum est, cōuenire: atque inter hos, tot etiam differentias, & condimentorum proportiones reperire, quot inter alios sensus, hosque mouentia solent inueniri. Vnde non infulsè Plato, obsoniorum artifices, perfectos ciborum magistros effici posse dicebat; si, quas Mulici inter harmonicas vocum differentias & rationes, quæ auribus consonantiores essent, in-

A uenerunt; similes illi inter sapores arte sua inquirentes, A
 gustui magis proprias, utpote quæ omnium suauissimæ
 sunt, attingerent. Necessè enim est sensus inter sese om-
 nes non cognatione modò, & origine; sed similitudini-
 bus, & collationibus cõgruere, ac conuenire. Nam ut in
 circulo ductæ à medio lineæ; quò magis protrahuntur
 ad extremitatem, eò maiori inter se distinguuntur inter-
 uallo; non tamen iccirco æqualitatem, & quas inuicem
 efficiunt proportiones amittunt; ita qui à cerebro com-
 muni fonte profluunt sensus; quãuis diuersis muneribus
 disiuncti sint, atque in varia officia distributi; tamen cõ-
 muni omnes proportione, ac similitudine rationum sibi
 mutuò respondent. Id autem non in his tantummodo, B
 qui sanæ mentis sunt; sed etiam in insanis, præsertim fu-
 riosis, quibus cerebrum est, aut à sua prope sede dimo-
 tũ, aut casu, vel natura exsiccatum, aut humidius quàm
 par est redditum; manifestò deprehendimus. Siquidem
 simili ab illius perturbatione ducta ratione, vniuersos
 insanorum sensus exæquo ferè pertu. bari, ac neque sin-
 gulos satis suum officium facere, dum sentiunt, animad-
 uertimus. Neque enim oculis nisi toruis insani respiciũt;
 neque auribus opportunè audiunt; neque odores teter-
 rimos fugiunt; suntque caloris ac frigoris patientissimi. C
 ac deniq; in gustu propè hæret. Nam oblatos cibos tam-
 etsi appetât auidissimè, tamen quasi sine gustu deuorant.
 Vnde paroemicum illud, dum voracitatis vitium alicui
 inuritur, dici solet, Voras ut infanus.

29 Ex quibus constat, quasuis aliorum sensuum, hosque
 mouentium ortas inter se proportiones, ductu ac mini-
 sterio Salis per gustum excellenter exprimi: atque ipsa-
 met saporum extrema, quantumuis inter se discrepãtia,
 ac neque

ac neque ratione vlla cum gustu conuenientia; sed solius; A
 quidem Salis interuentu, & conciliari demum, & gustui
 reddi perquam suauia. Ut hinc planè appareat quanta sit
 Salis maiestas, & præstantia inter sapores, quantaque ip-
 sius cum gustu affinitas & coniunctio: quibus Sal huma-
 no gustui sensuum delicatissimo (quo ceteris præstamus
 animãtibus, atq; innumeras penè alias ex alijs emergen-
 tes saporum differentias in ipsismet condimentis discer-
 nimus) adeò fit pergratus, & quasi proprius; ut ne ex ip-
 sius quidem vsu frequentissimo, cuiquam reddi soleat in-
 gratus. Id quod probabiliore adhuc ratione, Salis excel-
 lentiã vehementer extollit. Nam cum saporum sedes hu- B
 midas esse oporteat sicuti odorum siccas, necesse inde est
 saporem illum reliquis esse anteferendũ, qui plus humo-
 ris valeat linguæ ac palato ad gustãdum suggerere. Cum
 ergo salus id maximè præstet, sicuti ex supposito linguæ
 Sale facillè colligimus; quidni ob id Salem tãquam per-
 petuum gustus propagatorem, utq; omniũ saporum duc-
 cem & conciliatorem, primum nobis ad mensam appo-
 nemus? Id enim ex vsu faciunt Aquilonares, qui prandia
 & cænas suas à falsis inchoãt, ideoque salubriora sibi esse
 ducunt. Nam salsa quidem illi stomachi clauis appellant; C
 atque ut secundam mensam (nunc vltima dicitur) caeco,
 quem stomachi sigillum vocant, perpetuò claudunt: ita
 & primã, aut salitis porci pernis, aut subfalso butyro sem-
 per aperire solent. Quod tamen ab ipsis haud plane vitio
 sitatis, ut putant Anthalista, sed maioris salubritatis gra-
 tia fieri, ijs, quæ infra sermone tertio differenda sunt, pla-
 num faciemus. Quamobrem ciborum conditores hanc
 tantam Salis cum gustu cõsensionem probè examinan-
 tes, gustui se fecisse satis, ac neque à vera condiendi re,
 gula

gula aberrasse putant, si esculenta conuenienti Sale con- A
dierint. Eam quippe falsorum mediocritatem gustus ex-
cipit, vt non minus profecto, pauco, aut nullo inueto in
esculentis Sale offendatur, quàm vel nimio, ac præter
modum. Neque enim quemquam abstemio conuiuio ita
irritari videmus, quemadmodum omnino insulso. Hoc
ipsum maximè sacri illius Iob gustu discernete, qui, quod
19b. 6 insulsum est, eo ipso edi non posse iudicat, quod Sale con-
ditum non sit. Quasi non alia certè honestiori de causa gu-
stus interdum consuecat, ad bilem prouocare, quàm ob
non sibi comparentem, neque in olla, neque in mensa, B
socium ac necessarium Salem, cui vnicè, & voluptatem,
& sanitatem acceptam refert. Quam enim voluptatem da-
pes afferre possunt, ni Sale condiatur? aut quem non mo-
uent stomachum, si suauissimo quouis alio refertæ sapo-
re, insulsæ apponatur? An non insulsite epularum quan-
doque importuni hospites & epulones perquam salte à
mensa abacti fuerunt?

30 Adhæc postulat etiã Sal non solum modum, sed tem-
pus, idque valde opportunum, ad probè, congrueque
saliendum; maximè verò ad carniū condituram in olla.
Siquidem non parui refert, quora hora coquus, quorūc
temporis articulo, ad carniū condimentum fit Salem C
immisurus. Est enim experimento valde comprobatum,
ad primum ollæ feruorem, immisso Sale, carnes multo
conditiores fieri, quàm vbi Salem feruor antecessit. Ca-
lor namque carnes ipsas cum earundem sanie, ac insuau-
itate præoccupas, sic sua exsiccatione obstruit, & cōstrin-
git, ut aduenienti post Sali non ita peruiæ, nec faciles ad
condituram fiant. Vnde constat solius Salis munere fie-
ri, vbi congruèter, atque opportunè is adhibetur, quod

uis

uis ollæ quantumuis confusum materiæ chaos, siue indi- A
gestam diuersorum obsoniorum molem, & temperari,
condiri que suauius, & cuius etiam gustatui atque stoma-
cho gratius accommodari: immò verò tanta est, adeoque
efficax vis & natura Salis, vt quæ sæpe gustus & stoma-
chus alioqui natura refugiūt, hæc ipsa rursus, vt dictum
est, intercedente Sale, auidissimè persequantur & expe-
rant. Quocirca nihil est tam difficile gustatu, quod non
fiat perfacile, socio & administro Sale. Id autem, quam-
uis in vsu quotidiano sit positum, vno tamè exemplo de
poculentis adducto clariùs exprimetur. Nam existit hoc B
loco subdifficilis quæstio, quæ tandem eodem auctore &
magistro Sale dissoluenda est. Etenim quæri solet, qui
fiat, vt cum à poculētis calidis quammaximè abhorrea-
mus, perfrigida verò summopere affectemus; tamen vnà
cum poculentis frigidissimis iurulenta etiã liquida, haud
nisi valde calida, ebibere patiamur: si verò hæc frigida
sint, aut tepida, indignissimè feramus. Quæ sanè impli-
cata quæstio sic sese nobis offert enodanda. Siquidem ca-
lidis esculentis vescentes ideo potionibus maximè frigi-
dis inhiamus; quòd feruente stomacho ob calida, quæ C
ingeruntur, innatus ibi calor vehemētius augeatur. Qui
adauctus, stomachum, ei que adiacentia omnia exsiccaret
potiùs, quàm iuuaret ad concoquendum, ni frigidis ille
potionibus quasi cohibitus, tum tēperaretur, tum quan-
doque desidens, cibi que redūdantia pene obrutus, a fri-
gore suscitaretur ad concoquendum: non secus ac in for-
nacibus suffusa frigida reuiviscit ignis. Qua temperatio-
ne aptatum alimentū, necessarijs que ad concoquendum
qualitatibus suffultum, plenius, salubrius, cōmodius que
conficitur. Ita enim natura constitutum est, vt res ex qui-
bus

bus componuntur, alantur. Vnde cum alimenta ex quatuor, quibus componimur, elementis constituta sint, necesse est, ut ex primis horum qualitatibus, sine quibus nulla fieri potest compositio, tum alimenta constant, tum calidi & sicci, perinde ac frigidi & humidi, necessaria in nobis sequatur appetitio. Quo fit, ut iurulenta, humida licet, calida tamen ebibere appetamus, propterea quod pingua cum sint, atque Sale condita, quin & calida sumantur, non tam potionis, quam cibi rationem habeant. Nam hæc quidem, ubi calore suo, tum maximè siccitate Salis, calidum & siccum intulere in stomachum, hunc protinus contrarias ac repugnantes qualitates, frigidum videlicet & humidum appetere, ijsque infaturabiliter expleri necesse est. Ut scilicet ab ea pugna concors contrariorum compositio, seu quæ dicta est temperatio, vnius interuentu Salis, ad alendum sequatur. Non enim pingua, non calida, neque tepida, quæ potius infatuissent, ac mouissent stomachum: sed falsa tantummodo sunt, quæ & condire, & cum gustu & stomacho possunt illa cõsociare. Ex quibus colligitur, Salem cum saporum omnium utilissimum, tum pernecessarium naturæ ministrum esse; cuius singulari ope adiuta natura, atque illa ipsa pugna & contentione, tanquam necessariò ad concoquendum instrumentum vsa, magnum profectò nutritionis opus in nobis perficit salutariter.

31 Ceterum, cum Salem hæcenus & gustui & appetitui perpetuò gratum, atque humanæ saluti subinde commodissimum esse ostenderit; nunc superest demonstrandum, quonam pacto hæc ipsa salus, & naturæ cõseruatio, vniuersis etiam animantibus per Salem communicetur: ut appareat apertissimis rerum argumentis, non modò salutem

salutem & integritatem corporis, verum fecunditatem, atque gignendi vim magnam in eisdem per ipsum excitari, ac mirabiliter adaugeri. Tota enim vis & natura Salis eò maximè tendit, ut quibus admiscetur, si viuentia sint, ab omni ferè morbo vindicet; si verò mortua, à putri corruptione tueatur: ut absolutam corruptionis necessitatè eorum, quæ oriuntur, & ad interitum necessariò ruunt, Sal suo quasi indito immortalitatis igniculo, quodammodo anteuertat. Quod autem peculiaris, ac diuina penè cõseruandi vis in Sale tanta fit, cõsentanea naturæ ratione facillè persuaderi potest. Cum enim corporeus animalis interitus, eiusque membrorum dissolutio, non tam aliunde, quam ex defectu caloris, quo viuit animal, proueniat; si qua tamen eiusdem caloris instauratio dari potest, ea non fiet utique præterquam appositione ac interuentu alterius prope similis, aut cõgruentis caloris, qui destitutum, indeque putrescentem in corporibus humorem tum foueat, contineatque; tum superuacaneum, & sese corrupentem exugat, atque absumat. In cuius itaque deficientis caloris locum suffectus Sal, sicca, igneaque, qua valet natura, id præstat, ut tam calore fouente, quam siccitate superfluentis humoris partes absumente; & viua quidem cõseruet, & demortua etiam corpora protrahat in longam posteritatem. Nam ut animi, (quo nihil est magis apud nos diuinum) officium est, animata tueri, atque illorum compages membrorum, ne dilabantur, continere: sic etiam Sal non solum facultate sua animantium corpora corroborat; verum efficit ut mortuorum ad tabem tendentia permaneant: ac ne exanimorum nexus siue harmonia membrorum utcumque dissoluatur. Qua in re diuinam quandam vim ille exercet, atque animi vice fungitur;

gitur; dum veluti spiritus quidam corpori immerfus, quicquid occupauerit cogit subistere, neque corruptione, tanquam morte, finit interire. A

32 Quod quidem excellentissimum Salis munus præclare satis in ipsis demortuorum animalium carnibus expleri videmus. Has enim cum ad escam multo post futuram præparamus, Sale affatim refercimur; ac ne per annum & ultra putrescant, continemus. Siquidem nullæ cuiusvis generis animalium, etsi pestiferorum, carnes sunt, quæ non seruentur salitura: vsque adeo, vt sine incommodo, quandoque cruda edi possint. Quarum certè humanæ, tametsi ad corruptionem multo sint alijs procliuiores, si tamen Sale condiantur, reliquis fiunt longè diuturniores, mireque resistunt corruptioni. Vnde cadauera, quæ pluribus seculis cupimus manere integra, & incorrupta, parùm est alijs, quantumlibet pretiosis aromatibus oblini, nisi Sale aromatum præstantissimo condiantur. Nam & opobalsamum, quod condiendis cadaueribus valde inclytum, atque inter aromata nobilissimùm habetur, haud credo ipsum sine Sale, quòd Sal sine ipso, efficere omnino posse. Solebant quippe antiquitus demortuorum Regum, aliorumque magnatum corpora, balsamo, myrrha, & aloë condiri, & in sepulchra inferri. Quod etiam nunc fieri accepimus apud Persas in Babylonia Chaldeæ, vbi est copia balsami, siue patrij, siue eius, quod è Iudæa propinqua regione ad eos importatur. Qui mos olim apud Hispanos plurimum seruabatur; quos verisimile est, in condiendis Regum corporibus, vt sumptuosius, ac redolentiùs id fieret, magis quàm vt multis seculis illa integra manerent, balsamo esse vsos. Inde namque est, vt funerum condiendi modum hodie vulgò dicant, *embalsamar*.

Sed

Sed id tamen insulsum condiendi genus hæc ob rem erat inferius, & ad permanendum infirmius illo, quod Sale cōficiabatur; quòd insulso quidem, tametsi corpora afferuarentur longo tēpore integra, at læsa tamen, aut vi aliqua quassata, nequaquam resistebant; sed contacta protinus exterebantur, & in puluerem diffuebant: cōtrà verò Sale condita, quanquam summa vi impeterentur, manebant tamen integra, inuiolata, quin & verarum carniù specie & sapore referebāt, vt de Mummia mox dicemus. A

33 Ex quo Aegyptij, apud quos maior cura fuit condiendi, atque afferuandi corpora ad perennitatem, suorum præfertim parentum & consanguineorum, quos non solum Mausoleis inclusos, sed domi etià intra cubicula, resecta facie, quasi viuos contemplabantur, ac retinebant, non balsamo cum myrrha, & aloë, sed Sale cū nitro, cedria, & asphalto, hoc est, bitumine liquido, tum olim, tum etià nostro tempore vsi sunt. Horum etenim medicamentorum vires, ac facultates ad eiusmodi condituram prioribus multo præstantiores esse compertum est, ad superfluentes corporis humores depascendum, ac ne extabescant, prohibendum. Quia in re Sal, non horum modò, quæ expressimus; sed aliorum quorumuis medicamentorum vim & naturam longè quidem superat. Salem enim per se vindicare à corruptione animantium corpora in multa secula permansura, Plinius lib. 31. his verbis affirmat. Salis, inquit, natura est per se ignea, & inimica ignibus, fugiēs eos, omnia erodens, corpora verò astringens, siccans, alligans, defuncta etiam à putrescendo vindicans, ita vt durent per secula. Hæc ille. Ex quibus verbis apparet vniuersas ferè rerum cōdientium facultates in Sale contineri; Salisque præcipuù vsum esse ad condienda corpora.

D Vnde

Vnde eiusmodi conditores appellabantur Salinatores, à Sale tanquam primario, perneccessarioque ad condiendum medicamento, dicti: quemadmodum Herodotus, & Diodorus grauiissimi antiquitatis historici referunt. Nam hi cum tres præcipuè condiendi ordines, siue modos describant, supremum, mediocrem, & infimum; singulos tamen Sale necessariò confici ostendunt. Id autem præcipuè Herodoti testimonio libro tertio cõfirmatur, qui defunctorum Regum corpora apud Aegyptum Sale cõdita fuisse his verbis pronuntiat. Amasis Aegypti Rex defunctus est, & Sale cõditus, & in sepulchris, quæ ipse edificauerat, situs. Ac paulò post, ut appareat quanta insit vis Sali, non modò ad conseruandum corpus conditum, ne compages dissoluantur; sed ad resistendum etiam, si illud vi impetatur, describit Cambyfis Regis Persarum aduentum in Aegyptum, atque eius barbaram immanitatem, qua in ipsius Amasis conditum Sale corpus vsus est, hisce verbis: Cambyfes autem è Memphi in urbem Sain abiit animo faciendi quæ fecit. Etenim simul atque in ædes Amasis ingressus est, imperauit cadauer Amasis è conditorio afferri; deinde prolatum verberibus cædi, ac vellitari, & stimulis pungi, omniq; cõtumelia infestari. Quod facientes, postquam defatigati erant (nam cadauer, utpote salitum resistebat, nec quicquam omnino elidebatur) iussit cremari. Haftenus ille. Si igitur supremus, hoc est, Regius cõdiendi mos Sale conficiebatur; necesse profectò est, Salem reliquis inferioribus modis solitum fuisse adhiberi: tam propter redundantem, atque parabilem ubiq; Salis copiam, quam ob manifestam eius ad condiendum facultatem. Ex quibus clarè sequitur veram corporum condituram, supremam, mediam, infimamue elegeris, nequa-

nequaquam sine Sale effici posse permanentem, seu quasi aternam.

34 Quin & falsus sapor in eiusmodi conditis corporibus repertus, argumẽto est Salem maiorem virtutem, quam alia simul condientia omnia, conditis rebus imprimere. Quippe non dulcis, nõ amarus, alteriusue generis sapor inest illis, sed verè falsus, qualis in antiquissimis conditis cadaueribus nuper inuentis fuit deprehensus. Ac insuper neq; ab eiusmodi salituris perennis dumtaxat asseruatio corporum consequuta est; verum etiam medicorum arte factum, ut maximus ex his vsus ad humanam salutem haberetur. Nam quod barbaro vocabulo Mumia dicitur, quam recentiores Medici inter præstantissima medicamenta referunt; magna in illa comperta naturæ vi ad sanandum; nulla profectò re, neque facultate, neque figura distat ab hisce medicatis, siue cõditis corporibus, quæ descripsimus. Quod certè ita se habere; mihi satis probatur, ex Petri Bellonij Medici percuriosi sententia, quam ille suo de medicato funere libello euidentissimis argumentis confirmat. Nam postquam argutè, eleganterq; improbauit aliorum rationes de ortu, atque origine Mumia, eamque neque corpus sub arenis Africa arefactum, & ibidem inuentum, neque cadauerum tabidam faniem in sepulchris, ut volunt, repertam, esse ostendit: tandem qualis, atque vnde illa verè sit, his verbis declarat. Mumia, inquit, nihil aliud est, quam funus medicatum, quod primo Sale aspersum, aut nitro salitum, & per multos dies cedria, & asphalto recenti, vel liquidiore bitumine vinctum, conditumque; deinde aromatibus, & vnguentis, myrrha, cinnamomo, & balsamo, ad probum odorem conciliandum, conspersum fuerit. Hæc ille. Vnde reliquitur,

D 2 Salem.

Salem præcipuum, immò & panchrestū esse medicamentum inter omnia, quæ à corruptione vindicant; eiusque admirabili ope fieri, vt humore quouis absumpto, corpus minimè contabescat, sed quamdiutissimè fieri possit, maneat integrum & incorruptum. A

35 Quæ tam diuturna, & admirabilis Salis vis & facultas ad conseruandum, non in compositis corporibus solummodò; verumetiam in liquoribus, præsertim pinguibus, peræquè viget ac enitescit. Nam pinguia, cum & humida, & fluida sint, atque viscosa, perfacile ab immisto Sale penetrantur, huncque retinent firmiùs; ac proinde & saliantur melius, & cōseruātur diutiùs. Quid enim recenti lacte suauius? quidue dulcius, atq; salubrius? quo quidem alimento natura ad tenella enascentiū animantium corpora nutrienda, atque faciliùs conformāda, nihil inuenire, neque proferre potuit mollius, neque cōmodius: si verò absque Sale permaneat, nonne corrumpi protinus, ac putreferi experimur? Quod ipsum si è mammis animalium suctum coagulaueris, sufficienti tamen Sale adhibito, an non diutissimè manet incorruptum? Per Salem enim butyrum alimentorum valde pingue, per dies multos conseruari, caseum verò fenescere manifestū est. C
Tradunt quippe Zoroastem, referente Plinio, in deserto caseo vixisse annis viginti, ita tēperato vt vetustatem non sentiret. Nec dubito inueniri eiusmodi apud Aquilonares, quibus ob redundantiam pecorini lactis, calore Salis, atque frigore aëris ibi optimè concresecētis; & butyri suauissimi, & casei etiam vetustissimi frequentissimus est vsus.

36 Demum oua gallinacea alimētorum temperatissima, quæ ferè lactea dici possunt, ac vsqueadeò naturæ grata, præsertim

præsertim forbilia, vt nulla ipsorum parte in excrementum abeunte, in purum transeant alimētum, nonne aut mouent stomachum, aut in eo putrescunt, absque Sale sumpta? Nec verò tanti est, quod saccharum, ob dulcoris suauitatem temperatissimam, aliquoties vicem Salis in ouis gerat. Non enim hac in parte illud cum Sale est comparandum: tum quòd saccharum in ouo haud præterquam à palato nimis delicato appetatur; tum maxime quòd neque passim, neque omni loco, neque ab omnibus æquè ac Sal haberi possit ad manum. Veruntamen in conseruandis ouis, & à corruptione tuendis, varia deprehenditur vis & natura Salis, terra, mariue experiare. B
Nam terra quidem, si integro putamine cum Sale inuoluta illa fuerint, idque diutiùs, compertum est, exsiccatione Salis vacua, atque inania fieri: si verò mari, per biēnium & vltra asseruari integra & incorrupta: quemadmodum diutissimè nauigantibus, portuque prohibitis, ope Salis, fuere omnino conseruata: propterea maxime, quòd Sal humori marino proximus inhihetur, ne omnino exsiccare possit, atque in hunc modum temperatus, calore suo potest oua fouere. Quamobrem tum ab ea, quæ fit per Salem, oui conseruatione, tum etiam C
ab eiusdem conspersi Sale gratissima, suauissimaque forbitione, ostenditur, magnam inter Salem & ouum necessitudinem intercedere. Neque prætermittendum est factum illud excellentis coqui responsum: dum interrogatus, quodnam esculentorum ad vnum haustum, esset omnium præstantissimum; respondit, Ouum. Cumque rursum sciscitatus, quòcum obsonio conditum meliùs saperet? tēpus sibi dari ad meditandum petijt. Iamque post factum interim omnium saporū ac condimentorum cum

ouo experimentum, elapso quadriennio, cū Sale inquit. **A**
 Ex quo nō modò pinguibus, quibus à corruptione asse-
 rendis pernecessarius est Sal; sed dulcibus etiā, sed acri-
 bus, & alio quouis sapore refertis rebus, ne putrescant
 (vt postea de stirpibus) est adhibendus.

37 Quod si in exanimis corporibus, tot, tamque admira-
 biles per Salem panduntur effectus; quanto præstantio-
 res, obsecro, quantoque perfectiores in animantibus effi-
 ci credendū est? calore intimo animantis quasi manu vim
 Salis deducente, atque tam varias, incredibilesque eius
 facultates mirabiliter adiuuante? **B** Quamobrem ad ani-
 mantia rationis expertia, periculum in ipsis facturi, in pri-
 mis deueniamus. Namq; horum naturales instinctus sæ-
 pe quidem eorū, quæ à nobis, siue sequenda, siue fugien-
 da sunt, fidelissimi fiunt, veluti aruspices, ac præmonito-
 res. Ac nō solū animalia, quæ vocant soliuaga; sed quæ
 incedūt gregatim, tam færa, quàm mansueta, ad cibum,
 & vsum hominum, diuina largitate procreata, huic etiam
 proposito maximè conuenire ostendamus. Neque enim
 fieri posset, vt belluæ, quibus natura appetitū & sensum
 dedit (altero vt ad res ferrētur salutare: altero verò vt ab
 his pestiferas fecernerent, euitarentque) **C** Salem ita in vni-
 uersum omnes appetent; nisi summo ad id naturæ im-
 pulsu incitarentur. Sed inter alias potissimū, ouem no-
 bis proponamus; animal natura mundum, mansuetum,
 fœcundum, lanigerū, ac nostro etiā vsui mirè congruēs.
 Ipsam enim vsque ad eò mortalibus vtilem, ac necessariā
 esse experimur: vt cū omnium animantium, quarū ope
 nitimur, aliæ victum, aliæ vestitum præstent; sola ouis &
 intus nos alat quàm salubriter, & extrà vestiat, atque or-
 net oppidò quàm decenter. Hæc autem nisi summa cura
 & ad

& ad certos dies Sale sufficienti paueris, in locis præfer-
 tim aridis, nimiumque à mari remotis, continuo ipsam **A**
 tabifico morbo teneri, vermiculis scaterere, scabie infici,
 horridas lanas, & insuaues eius carnes reddi, gustū amit-
 tere, atque sterilem denique eandem fieri videbis. Quā
 horrendam malorum colluuiem boni pastores, vt procul
 à suo grege arceant, se, non alio potentiori, neque salu-
 briori antidoto, quàm Sale præmuniūt. Vnde fit, vt quæ
 in locis maritimis, aut saluginosis compascunt pecudes
 multò fœcundiores euadant, multoque suauiores, ac te-
 neriores carnes proferant; largiore lacte, & caseo gratio-
 re abundantes. **B** Quales profectò nuper comperi suauissi-
 mas, atque præpingues in Ostiensi agro, eique finitimo
 Portuensi, decimo ab Vrbe lapide; qui Tiberi fluuio in-
 terfluente, multis hincinde paludibus, ac etiam Salinis
 sunt circumfusi. Nam affirmare auisim, me nusquā vidisse
 alias pinguiore, ac neq; gustui gratiores comedisse: has
 tamē copia Salis, ac pastu soli saluginosi tales fieri, cū
 multis rationibus, tum ex hac potissimū liquet, quòd
 cū pecus omne potu quammaximè pinguescat, ad cō-
 tinuam huius appetentiam pecudi excitandam, ac etiam
 fouendam, nihil est æquè aptum ac Sal. **C**

38 Qua de caussa Sale quidem, atque optima pastorum
 solertia fieri autumo, vt vituli Hispanienses, qui in agro
 Cæsaraugustano, ad ripas Iberi amnis enascuntur, reli-
 quos totius Europe teneritate & sapore superent. Habet
 enim Cæsaraugusta vrbs, Aragonū Metropolis, tametsi
 mediterranea, inter tam multa, atque præclara suæ lau-
 dis insignia, peculiaria quædam rerum ornamenta, qui-
 bus se ceteris totius orbis ciuitatibus mirè exequat: idq;
 non solū religione, legibus, institutis, ac moribus, &
 D 4 augusto

augusto nomine; sed etiam cælo, situ, ambitu, ædificio-
rum splendore, rerum affluentia, cum summa agri fertili-
tate, populique tum multitudine, tum statu tranquillo.
Verum inter ea, quibus excellit, id habet præcipuū, quod
tertio ab ipsa miliario situs est natiuus mons fossilis atque
petrei Salis (vulgò dictus de Remolinos) copia & nitore,
sed potissimum sapore omnium Europæ suauissimi, atque
præstantissimi. A quo etiā vniuersis ciuibus statuto quo-
tannis die (quod regia dignum est magnificētia) vniciq;
gratuitò quantū opus est Salis asportare licet. Quo ve-
scentes Cæsaraugustani, non solum sibi corpora condiūt
suauissimè, sed etiam ab eo fortè condimento emanat, vt
in festiuissimos, ac lepidissimos animi Sales penè omnes
ferantur. Nam dici vix quidem potest, quàm sint in ea vr-
be, vel rustici rerum omniū imperitissimi, natura dicaces,
& ad iacienda scommata, & permiscēdos Sales inter di-
cendum aptissimi. Ab eo igitur monte faxeæ quædam
Salis glebæ extrahuntur, quæ lactentibus vitulis, dum in
stabulis tenentur, obijciuntur; vt illas toto eo tempore
lingant, quo matres pascentes absunt. Quo linctū gustu
vehementer excito, sic inhiant matrum vberibus, vt ea
plenissima licet, cum auidissimè sugant; tum eo alimento
ad humanum cibum, & temperatissimi, & suauissimi fiāt.
Neque enim lac, tametsi dulce, cum pingue sit, tanta gu-
stus appetētia è mammis suggeretur propter dulcedinē,
nisi Sale & natura condientibus, illud saperet subsalsum.
Quemadmodū Poëta quidam peracutè tetigit, inquiring:

Capellas linctū Salis,

Occultum in lacte referre saporem.

39 At demum, quid de Sue dicam? qua pecude, vt inquit
Cicero

Cicero, nihil genuit natura foecūdius; cui perfacetè idē
animam pro Sale datā fuisse dixit. Idque (ni fallor) pro-
pterea quod Sui bestię omnium inertissimæ, stupidæq;
neque ad aliquod ingenij opus (vt ceteræ animantes) na-
tæ, perinde concessa fuerit viuenti anima, atque mortuæ
Sal. Nam vt exanima illius membra, quò diutiùs asser-
uentur & sapiant, ac ne putredine contabescant, nèue
compages dissoluantur, adhibitus Sal retinet: sic eidem
viuenti data est anima, tantum vt viuat, vt adolescat, &
affatim pinguis reddatur: vt exin mortalibus omniū esca-
rum suauissima, & quasi prima fiat. Vnde, vt moriens vi-
uat, Sale pro anima, imbui, & condiri vult. Quo alimen-
to, sanis præcipuè, exercitisque corporibus, summo Me-
dicorum consensu, neque inueniri potest quidquam va-
lidiùs, neque temperatiùs, neq; suauius. Verum neq; in-
ter quadrupedes Salis amicas, prætereūdus est lepus, qui
Romanis olim magni fuit habitus, vt testatur Martialis:

Inter quadrupedes gloria prima Lepus.

Huius enim tanta est appetentia Salis, vt nusquā certior
sit captura, quàm in areolis, siue latis lapidibus, vbi pa-
stores solent ouibus Salem porrigere. Eò enim Lepores
noctu veniunt, vt reliquias Salis lingant: quo sapore sic
alliciuntur, vt quasi visco inhærētes, in ipsomet linctū ca-
pantur à venatoribus; perinde ac etiam cuniculi, quos
omnes ab eo salforum pastu, quasi naturâ conditos, cre-
dendum est apud antiquos tanto fuisse in honore habi-
tos. Quod si Sal, tam vitulo, quàm oui, ac Sui etiam, pe-
cudum, atque quadrupedum temperatissimis ad eò con-
ducit, ipsarum carnes sic temperans, vt harum frequenti
vsu quamualidissimè alatur: cur non, obsecrò, ipse idem
D 5 similem

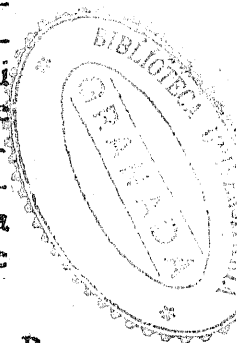
similem in nobis facultatem exercere poterit, qui cum
 eorundem animalium temperatura vsque adeò, & conue-
 nimus, & ipsis quotidiano vsu vescimur? Neque enim vi-
 deo, cur nobis (quod sentiunt Anthalifstæ) id fiat vene-
 num quod alioqui his ipsis animâtibus, quibus suauissi-
 mè vescimur ac enutrimur, tum summo est ad omne ma-
 lum antidoto, tum etiã nobis cõmuni cum illis condi-
 mēto. Quamobrem ridiculum est profectò, hanc belluis
 tam insitam Salis appetentiam arti nostræ potiùs, ad eas,
 vt dicunt, facile capiendas, quàm naturæ prouidæ, quæ
 illam ad tantorum bonorum cumulum ipsis impertijt, tri-
 buere. Non enim consuetudine posset ars, id quod natu-
 rale non est, tam vniuersis, quàm singulis animâtibus in-
 ferere, infigereque. Nam quamuis artis sit, vt pleræque
 ferarum nobis mansuefiant; tamen ob id illæ, neque ru-
 diore certè sunt ingenio, neque in deteriorem mutantur
 conditionem: quin potiùs proprium, atque præcipuum
 ipsæ propositũ sibi à natura tributũ, tum generosiùs asse-
 quuntur, cum subiiciuntur nobis; atque domestica fami-
 liaritate, nõ solùm feritatem exuere, sed quasi ingenium
 nostrum, atque humanitatem quãdam nobiscum indue-
 re videntur. Atque ita Sale fit, vt nobis eadem, & per-
 petuò vsui sint, dum viuunt, & mortuę quidem, cibo, atq;
 indumento. Nam earum pelles, quæ ad tam multos, &
 tam varios vsus accõmodari solent à mortalibus, ad nul-
 los tamen prodesent, ni protinus recenter detractę, ad
 putrescentē inde sanie combibendam Sale multo cõ-
 speris obuoluerentur.

40 Porro neq; aues, quas natura mortalibus, aut in escã
 produxit, aut in aliarum aucupium consociauit, aut in
 oblectamentum, non modò varijs, pulcherrimisq; exor-
 nauit

navit coloribus; sed nostras etiã articulatās voces cona-
 ri permisit, ita dulcibus assuescunt, vt à falsis omnino ab-
 stineant. Nam earum præsertim maritimæ, & quæ in pa-
 ludibus degunt, salugine, quam non fugiunt, delectari
 videntur. Non enim quicquam non saluginosum, siue
 terrestre illud sit, siue aqueum, ac vel aëreũ propter sal-
 uginosos loci halitus, & humores, degustare, seu deuo-
 rare possunt; maximè verò Alcyones, tum Mergi, & Ga-
 biæ, aliæque marinæ volucres, quæ piscibus aluntur. De
 quibus Lucretius.

*Postremò genus alituum, variæque volucres,
 Accipitres, atque Osifragra, mergiq; marini,
 Fluctibus in falsis victum, vitamq; petentes.*

Sed illud permirũ est, quòd cum omnes aues cubilia, &
 nidos sibi cõstruant, eosque quàm possint mollissimè sub-
 sternant; tamen Alcyones, inter alias, fama est, nidos su-
 os ex durissimis piscium ossibus, & acutissimis spinis fin-
 gere; ac rariùs, nisi supra mare videri; atque inter salu-
 ginosa & aspera maris cunabula foetus suos foecundissi-
 mos emittere; ac neque ob id horrescere, neque ponde-
 rosa salugine impediri, quominus ipsæ pari cum ceteris
 auib; salubritate, & volatu fruantur. Quin & his voluci-
 bus, quæ carnioræ sunt, contingit etiam, vt si aliquãdo
 in carnes falsas inciderint, minimè ad insulas inclinent.
 Quanquam maximè verum est, naturã auib; leuitatis,
 atque volatus causa dedisse, vt dulcia potiùs, cum leni-
 ora sint, quàm aut falsa, aut aliorum saporum nutrimenta
 appetere: præsertim ijs, quæ non solùm huc atque illuc
 volitât; sed quæ motu etiam, quod aiunt, tonico, sese in
 volando exercent. quod genus volatus non omnibus vo-
 lucibus

lucibus, sed velotioribus, atq; valentioribus, vt Aquilis **A**
 & Accipitribus contingit. Est enim motus tonicus, firma
 quædam motio, qua mouens maiore cōtentione ac ner-
 uis, in loco manens, quàm ab eo discedens, commoue-
 tur. fitque vt Medicis placet, neruis, atque musculis se-
 se immoto corpore mouentibus. Dicitur quidem toni-
 cus, ἀπο τῆς τόνου. quod est firmum, vt paulò antea attigi-
 mus: quoniam motuum atque volatum is habetur fir-
 missimus; vt cui magna sit opus vi, ac neruis ad illum su-
 stinendum. Nempe dum eiusmodi aues sese altissimè in
 aëra attollentes, passis licèt alis, tamen immotæ manent; **B**
 adeoque & aduerso vento, & proprio sui pōderi resistūt;
 vt neque hoc ipso premente ferantur deorsum: neq; illo
 * etiam huc atq; illuc impellente, loco dimoueantur. Quo
 igitur velociores hæ sunt aues, eò magis abstinent falsis.
 Tametsi omne quidem genus Accipitrū Sale imbuitur
 ad se purgandum. Neque prætermittendum est, quòd à
 sagacissimis aucupibus diligentissimè fieri vidimus; dum
 Accipitribus præcipuæ alarum pennæ inter volandū fran-
 guntur: nam Sale, & allio eas reficere solent, ea videlicet
 soliditate, quæ, vt dicunt, fit per acum, in hunc modum:
 vtpotè secta, quâ rupta fuit, penna, eaque abiecta, simili, **C**
 quam aucupes ad id præstò habēt, affixa detruncatæ: in-
 clusa tamen inter vtramque acu trifeca, quam cum & Sa-
 le, & allio affatim illiniant, sic vtraq; connectitur, adeoq;
 solidè ferruminatur, vt integris ac continuatis minimè
 cedat, donec excrefcēte trunco natiua penna renascatur.
 41 Adhęc perdices, neq; feraciores, neq; solidioris succi
 alibi, quàm in montanis, alijsque locis aridis procreari
 comperimus, propter loci siccitatem, quæ saliusculum,
 ideoq; pingue quodāmodo ipsis pabulum reddit, easq;
 salaciores

salaciores efficit. Columbas itidem, & palumbes, genus **A**
 auium fœcundissimum, & valde zelotypum, ac etiam ca-
 lidissimum (sicuti candens ille, atq; subcinericius, & qua-
 si adustus color, quo ornatur, indicat) nōne tum ad cō-
 coquendum, tum maximè ad propagandum, ministerio
 & ope Salis vti videmus? Non solū enim falsiorē terrā,
 vt inquit Plinius, sed etiam grana Salis gutture colligen-
 tes pullis suis in ora inspuunt, vt eis tam fœcunditatem,
 ac propagandi vim, quàm cibi etiam appetentiam inge-
 rant. Quo fit vt earum stercus, siue fimus, qui, quò siccior,
 * eò est longè falsior, atque ad falsiendas, & conseruandas
 res etiā congruentior, apud priscos olim, tempore famis, **B**
 ad eamque subleuandam, maiori quàm credi potest in
 pretio fuerit habitus. Sicuti diuino id sanctarum scriptu-
 rarum testimonio confirmatur: vtpotè Regno. lib. 4.
 cap. 6. vbi obsessa ab Assyrijs Samaria Palestinorum, tūc
 vrbe maxima, cū tam valde magna obsessos fames in-
 uasisset, vt omnibus humanis atque quotidianis escis ca-
 rerent; ideoque ferinis crudis, & inusitatis vesci oportere:
 eòusque perducta res est, vt caput asini, octuaginta
 argenteis; & quarta pars cabi stercoris columbarū, quin- **C**
 que argenteis venundarentur. Quæ tanta fimi præsertim
 caritas, autore Iosepho, Antiquita. lib. 9. neque aliunde
 inducta fuit, quàm ex eo quòd summa Salis inopia labo-
 rarent; ideoque ex huiusmodi fimo Salem elicerent, quo
 vterentur ad occurrentia quæque esculenta, quantumuis
 licèt humano gustui dissentanea, cum palato simul & ven-
 triculo concilianda, nutritionique aptanda: quin etiam
 ad conseruanda illa diutiùs, & à putore quouis asserēda.
 Nam fame maxima, vsque ad eò gustus, & palatum stupe-
 re solent, vt nullo alio quàm Salis condimento, ipsos,
 ne omnino

ne omnino hæreant, excitare necesse sit, & quasi vellicãdo appetitum commouere. Neque enim verisimile est, omnium falacissimos passeris turrícolas, ac huius generis, vt reliquos omittamus, sine aliquo nutrimento falso posse in tantam falacitatem erumpere.

42 Denique inter ea, quæ vocant insecta, non auium modo, sed cunctarum etiam animantium officiosissimæ, ac diuinum quid præferentes, occurrunt Apes, ab Api, vt ego opinor, olim boue simul & Deo Aegyptiorum, nuncupatas: vel ex eo maximè, quod ex mortuo & putrescente vitulo eas oriri etiam, cum Maro & Plinius, tum ipsa met experientia docent. Quarum quidem tanta est (vt de ipsis nunc pauca dicamus) in agendo ars & ingenium; tam admirabilis domi forisque in perficiendo opere quasi ratiocinatio, & euentus, vt non solum veræ, optimæque, atque ad vnius imperium deductæ Reipub. formam illæ mortalibus ad imitandum exprimant; sed cælestem atque diuinam etiam Hierarchiam in terris ad contemplandum adumbrent: cum neque quidquam ab ipsis tantæ molis fuerit conatum, atque ad explendum opus initum, quod non diuinè perfecerint. Quo fit, vt dum earum originem, multitudinem, propagationemque, tum opus & utilitatem, tum instinctum ferè rationi parem considero; adducor equidem, vt eas quauis mortalibus omnino non comparem; ceteris tamen animantibus longè esse præstantiores existimem. Verum enim dum earumdem erga Regem obsequium, curam circa commune bonum, mutuas exactiones operum, tempestatum præfagationes; denique & mellifluum operis fructum; & admirabilem in delectu, & iniectione ciborum prouidentiam intueor; profectò iam non comparandas modò; sed ad ipsarum profus imitandam

dam Reipub. mortales omnes cogendos esse decerno. Quò ego planè magis admirari soleo tarditatem, & quasi stuporem, eorum maximè, qui gubernacula Reipub. tractant; propterea quod in Regijs, præsertim Consularibus Curijs, inter præcipua Reipub. insignia, locari, appingui curent, aquilas, leones, vrsos, atque pantheras, animantium tametsi generosissimas, fortissimasque; tamen omnino indomitas, inutiles, atque rapacissimas; & quæ feritate sua, non conseruandæ, sed vastandæ potiùs Reipub. speciem præferant: At verò Apes, benignissimas & fructuosissimas, quæ opera & fedulitate sua, tum omnium primæ, atque frugi sunt; tum ciues exemplo suo, à defidiosissimo otio & ignauiâ, ad studium augendæ, optimeque regendæ, & multiplicandæ Reipub. reuocant, ne tali quidem honore, siue insigni, dignandas duxerint. Sed neque mirari oportet, quod de Apum mysterijs tot, tantaque, quasi multò plura dicturus ipse, nunc præfari sim ausus: cum in contemplandis illis tantum otij impenderim; vt de admirabili ipsarum opificio, diuinæque administratione Reipub. paucis ante annis, quinque libros composuerim; eosque de Apibus, seu de Reipub. inscripserim. In quibus eouisque perducta res est, atque nauata opera; vt veram, propriamque, ac genuinam humanæ Reipub. formam, siue Ideam quãdam ex ipsamet Apum bene gerendæ rei arte mortalibus ad viuum expresserim. Quod opus Romæ à me exaratum, atque ab amicis, quorum testimonio fruor; approbatum, in Hispaniam profectus, mecum ipse afferebam. Sed Genuæ paruam conscendens birremem, dum summo mari è regione Narbonensis sinus nauigamus, tanta nos inuasit tempestas, vt alleuandi nauigij causâ, multa mihi necesse fuerit in mare iactasse: atque

atque inter alia arcam quandam, in qua recondita fuerant sacra multa: quin & scriniolum etiam, me incio, iastatum fuit, ubi unicum illud exemplar de Apibus continebatur. Verum de arca successit stupendum: quandoquidem in oras Valeriani Regni, ubi ipse confederam, integra & illæsa appulsa fuit, & ad manus perlata; cōseruatis sacris omnibus, atq; in primis bona Appendicū pars, quas Romæ eiusce Commentarijs de Sale attextēdas paraueram: sicuti ordine, eiusdem appulsum arcæ, in calce huius primi sermonis, quo loco de facultate marinæ aque agitur, latissimè enarrabimus. Sed de scriniolo, me miserum, nullum amplius vestigiū apparuit. Quod planè damnum, satisque miserabilis casus, præcipitem me ferè in mare dedit: neque sanè puto tantum cuiquam mortaliū in morte vnigeniti augeri posse dolorem, quantum opinione omnium maiorem tunc ego cœpi, atque infeliciter sum expertus: cū tantum studiorum meorum vti filiorum carissimorum, adeoque perpetuorum laborum, perpetuam vno die iacturam fecerim: inuido, atque infesto mari, falsas sui generis appendices cōseruante; in prædulces Apiculas, ne mellitissimo sapore suo falsum protruderent, immanitatem omnem exercente. Cuius profectò iacturæ recordatione, quæ suo quasi morfu continuum mihi dolorem efficit, eò magis excrucior; quòd, ne inchoatæ, imperfectæve aliquò eius operis schedæ, siue tabellæ, aut paginæ alicubi apparerent, vnico dumtaxat exēplari apud me retento; reliqua proficiscēs Vulcano penitens absumēda tradiderim; sicque meus foetus repressus, exustusque, & quasi de vtero translatus ad tumulum, vnà cum oleo & opera eternum perijt, atque, vt puto, nunquam non desiderabitur. Nam mihi quidem

tot alio-

tot alioqui implicato negotijs, maximè verò ingrauescente ætate, quænam illius instaurandi vltra spes erit? Neque enim occupata opera, neque impedito animo, sed præparato otio res tanta suscipi potest. Tametsi non despero fore aliquem aliquando, qui hanc sibi oblatam ad scribendum de re tanta occasionem non prætermittet. Verum equidem marinæ rursus iniuriæ immemor nunquā ero; quinimò eandē à me modis omnibus propulsare curabo; daboque interim operam, vt quotiens inter ipsarum contextum appendicum cum reliquo falso, quo mare tātopere extulimus, tantique fecimus, sermo erit de dulci, totiens huius certè opifices Apes laudibus vehementer efferam, deque ipsis mysteria, vel diuina, nullo post habenda Sali, prodam. Sed quoniam de ipsis in proœmio sermonis tertij fusior erit oratio, ad earum cum Sale necessitudinem explanandā reuertamur. Dum enim se illæ ad foetus fouendos & incubandos accingunt, falsuginosa maximè loca petunt, ibique aut muriæ stillas sugunt, aut falsuginosum quodcunque reperere, vel ex ipsis bestiarum fæcibus & excrementis delibant, vt Regale semē, cui incubaturæ sunt, falso illo fomento exsuscitent. Fitque etiam, vt si ex degustatis cōtrarijs, noxijsque floribus, aut alijs, in morbos incidant, vrina hominum vbiuis inuenta, quòd subsalsa hæc sit, illæ sanentur. Quinimò simili compertum est experimento, in locis maritimis, montanis tamen, propter salitos maris halitus, & floscolorū copiam, easdem vsque ad eò propagari, vt vaga illarum examina sub arborum corticibus insidentia, obiectis aluearibus, facillè capiantur: modò ipsa aluearia Sale, muriæue illita fuerint: tantus illis propagandi appetitus inest, quæ vi Salis multò vberius expleri præsentunt. Quod igitur

E in oue

in oue, in vitulo, & fœ, ijsque auibus, & insectis deprehenditur: hoc idem in reliquis bestiis, atque innumeris animantibus in Sale natura propensis intueniri posse coniecit. Eo enim salubriora illa nobis, gustuique gratiora, ac etiam promptiora reddi ad fœtus experimur quò abundantiore Sale pasci curamus.

43 Hacenus præcipuam sanitatis partem, quæ ab optimis alimentis prouenit animantibus, Sali tribuendam esse, neque absque Sale comparari posse demonstrauiamus: nunc explicanda est altera sanitatis pars, quæ nec sine Sale, in optima cuiusvis animantis vi & facultate gignendi sita est. Per hanc enim in animantibus, tum illa maximè dignoscitur: tum æternus propagationis fructus diuinè quidem conseruatur. Quocirca inquirendum in primis erit, quonam pacto in tam diuersis animantium generibus, autore Sale, procreatio non modò exciteretur, verùm etiã fecundissimè expleatur, & propagetur. Etenim aper-tissimum sanitatis indicium est, animal promptum, atque alacre esse ad gignendum, ipsumque posse non solum sibi simile ac æquè validum, verùm seipso pulchrius, atque robustius, naturæ ductu, procreare. Quæ facultas, vt summam quandam, ac excellentissimam naturæ vim inesse procreanti demonstrat (diuinam quippe perpetuitatis rationem continet in se sobolis procreatio) ita exiens in actum, quasi exultans spe futuræ prolis, efficit, vt procreatio operatione tum attentiore, tum etiam iucundiore conficiatur. Iucundissimum enim operum viuētium est generare; sed sibi simile, id perfectissimum. Ex quò tam suavis delectationis, tamque perfectæ genituræ occasio, non tam aliunde, quam à perfecta procreantis sanitate deducenda est, ei que potissimum ascribenda. Hanc autem cum in ijs præsertim animanti-

animantibus, quæ copioso Sale pascuntur, perfici, ac vberius expleri videamus; ad Sale non parua eius rei causam referendam esse censemus. Quippe negari non potest, humore etiam falso effici, vt mortales tamen ad prurimum & venerem, quam ad consequentem procreationem procliuus excitentur. Neque enim aliud quippiam est genitura, vel semen, quam benignum vltimi alimenti excrementum; quod salsa pituita quammaximè suscitari solet. Habet quippe Sal inter alia, vim quandam procreandi peculiarem & genuinam, quæ seminis vigorem vehemèter excitat, & præparat ad gignendum. Nam eius quidè opera, calore ardentius excitato, non solum expurgatur semè, optimeque disponitur; verùm attentiore subinde adhibito affectu in congressu, generatum cum generati similius, tum ipsa etiam generatio alacrior, atque perfectior euadit. Quamobrem qui canibus alendis dant operam, iure, & carnibus salis eos pascunt; vt purgatioribus, robustioresque, ac ad gignendum alacriores reddant. Quin & mures abroso Sale prægnantes fieri, tradidit Aristoteles: quorum genituram potius lambendo salis, quam cum maribus coeundo, constare credidit. Nam & naues, quibus Sal vehitur, plures mures alere cõpertum est, quam quæ alio onustas mercimonio. Ac sunt, qui putent, naturam eos non ita frustra protulisse, quin ab ingenta salugine aliquo esse possent medicamento mortalibus. Siquidem ijs, qui ophthalmia, aut suffusione, aut etiam infania laborant, dum curantur ab empiricis, coctos mures pro cibodari vidimus: propterea quòd cerebri substantia, quæ pluribus ex causis debilitari potest, eo cibo instaretur, ac foueatur. Relatum quippe fuit ab ipsismet infanis, ab infania iam iamque reuocatis, nullos sibi fuisse cibos vn-

E 2 quam

quam, dum male haberent, muribus neque teneriores, A
 neque gustui suauiores; quos tunc lepulos fuisse existi-
 marant. Sunt etiam exemplo ostrea, & conchilia marina
 ab ijs, qui genituræ indulgent, summo studio cōquisita.
 Nec desunt qui dicant mulieres citra virilem operā fieri
 grauidas, si Salem lingant: aut certè, vt puto intelligē-
 dum, falsorum vsu eas, & falaciores, & foecundiores fieri:
 sicuti in frigidis regionibus, vbi se illæ falsis magis dedūt,
 euenire comperimus; ac neque alibi frequentius, quàm
 apud Aquilonares. Ibi namque pingui, & subsalso buty-
 ro omnibus ferè esculentis interposito, quin & caseo etiā B
 continuè vescuntur. Quo cibo fit, vt tametsi præ frigida
 regionis natura, non ita facilè ipsæ prouocentur ad vene-
 rem; prouocata tamen, & accenduntur quam maximè,
 & nulla mora est, quin pròtinus ex concubitu cōcipiant.
 44 Cui certè proposito congruere videtur id, quod supe-
 rioribus diebus Andreas Lacuna eximius nostri tempo-
 ris Medicus, dum ambo simul in Thermis Diocleciani
 deambularem, super Dioscoridem, quem habebat in
 manibus, se animaduersurum commentabatur. Quippe
 Saluiz: m inter stirpes commendabat, eamque humanæ
 salutis tantopere vtilem ac necessariā esse dicebat, vt Sal- C
 uiam quasi salutis viam dictam putaret. Asserebat enim
 eam, inter alia, ad genituram, & certissimam sobolis cō-
 ceptionem maximè conducere, si eius succus cum Sale
 permisceretur. Eo enim calido epoto à foemina, quæ sal-
 tem quatrduo castè virum expectarit, non dubium esse,
 quin mox, consecuto concubitu, prægnans euaderet. Id
 autè admirabili rei exemplo & historia, quam refert Aë-
 tius, confirmabat. Aiebat enim apud Aegyptios urbem
 quandam fuisse Copto vocatam, quæ maxima olim in-
 grauescent

grauescente peste, ad extremam vsque ciuium solitudi- A
 nem fuerat redacta. In qua, cum foeminae superstites cum
 paucis viris, falso eiusmodi Saluiz: succo vteretur ante cō-
 cubitum, vsque eadè frequentem inde sobolem propaga-
 runt; vt breui temporis spatio vniuersa ciuiū iactura fue-
 rit instaurata. Hæc ille. Ex quibus sequitur, non viti o, sed
 facultati Salis tribuendum esse, quod Plinius lib. 7. affir-
 mat, mulieres grauidas falsioribus cibus vsas, carentem
 vnguiculis partum edere. Huius enim rei caussam (si ta-
 men res ita se habet) inde emanare credimus, quòd Sal
 naturâ siccus, redūdantes etiam in foetibus humores, qui
 maximè in excrementum abeunt, calore ac siccitate sua B
 exedat, absumatque: vnde necessariò impediatur, ne vn-
 gues, qui vt excrementa fiunt, in vtero formentur, donec
 partu edito, à circumstante aëre concreta materia, in ex-
 tremis digitis excrescant. Tanta enim, tamque constanti
 emulatione Sal ingeniū naturæ imitatur, vt perinde atq;
 hæc, ita & ille non minus sit superuacaneorum vindex,
 quam rursus summus necessariorum naturæ rerum con-
 quisitor. Quanquam reuera Sal vngues, cum magno sint
 vsui animantibus, non vt superuacaneos, sed tanquam
 excrementa, antequam ex his illi fiant, insectatur. Verùm C
 ne id quidem Salis naturâ fit, nisi cum immodicus sumi-
 tur, & sine mediocritate: quam quidem prægnantes nul-
 lam seruant, cum vel nimium, aut valde contraria, atque
 noxia (propter tunicas ventriculi prauo aliquo excremē-
 to imbutas) effrenatè apperant. Vnde facilè credi posset,
 prægnantes, maximè verò quæ Sale immodicè vescuntur,
 calore atque siccitate illius vrente, irritanteque non par-
 tus modò imperfectos edere, sed etiā intempestiuus ali-
 quando libidinibus sollicitari. Quod ipsum mulier quæ dā
 E 3 apud

apud Theocritum significare voluit, virum suum fatulum appellans, propterea quod ipsa, cum nitrum pro fucis oris è taberna sibi à viro asportari petijisset; at is Salē pro nitro attulit. Vnde in eum sic est inuecta.

Næ, tu fatuus mihi semper vires,

Ac tredecim cubitorum homo longitudine.

Nam cum essem contenta nitro tantum,

Vt eius fucis alios in me prouocarem:

Tu contra, Salem pro nitro insulse affers,

Vt illius irritamento, in alios ipsa prouocer.

A quo ipso incitamento duci videtur illud, quod per iocum apud Hispanos vulgò dici solet de foeminis, quæ Salem plus iusto in ollam infundunt, eas velle mantilia, id est, venerea appetere. Ex quibus similis propè oritur dubitandi occasio de equis prægnantibus, quas si recenti Sale paueris, aiunt, abortum facere; minimè verò si vetusto. Id, quod in valle Conferentina Valentini Regni, vbi flumen Cabriellius influit in Succronem, experimèto compertū est. Nec mirum, propterea quod non fossilem, qui nullus ibi reperitur; sed aquatilem tantummodò Salem concipientibus illis obijciant; qui ab egesta falsa è puteis, atque per areas, vt mox explicabimus, diffusa concreuit; tantisper, dum Sol Cancrum, aliaque æstuosissima signa attingit. Ex quo Sal vsqueadè magno torretur Solis æstu, atque igneum in se retinet calorem, vt si recens editus porrigatur eisdem prægnantibus, partū ipsæ ante tempus excutiant, calore illo concipientis comprehendentisque naturæ, vasa exsiccante, & quasi comprimente. Quamobrè pastores, eius vitandi abortus gratia, pro-

tia, prouidè satis, Salera non recentē, sed superiore anno concretum, atque ab illo iam ardore liberum, armentis exhibent. Quod ita se habere inde maximè deprehenditur: quod de Sale fossili, tametsi nuper excavato, atque eisdem equis porrecto, nulla eiusmodi timetur iniuria: quemadmodum vina etiam ostendunt, quæ & puriora, tenuiora, & ad bibendum saniora sunt, si post annum, quàm si protinus atque efferbuere, ebibantur.

45 Quam ob vim Salis, veneris atque procreationis effectricem, olim in Aegypto Sacerdotes Isidis contemplationi rerum cælestiū vacantes prorsus ab illo abstinebant: vsqueadè, vt ne panibus quidem vescerentur Sale conditis: Aut quod suas illi sanctiores animi functiones, quas liberorum loco procreabāt, purius concipere, easque, nō perturbante per Salem venire, liberiùs se posse educare, atque prouehere existimarent: aut quod præstantiæ Salis id darent, quæ ab effectis propè diuinum agnoscebant. Hæc enim de causa Plutarchus Aegyptios à Sale abstinuisse arbitratur; si quādo purè casteque illi viuere vellēt: quod præcipuè libidinem irritare putetur Sal, propter insitum ei calorem, vt paulò supra explicauimus. Neque enim verisimile est eos, alia honestiori de causa, se abdicasse Sale alioqui condimentorum omnium suauissimo, foecunditatisque, ac procreationi rerum longè vtilissimo, & pernecessario. Ex quo egregiè, vt colligit idem autor, credendum est hūc Poëtas alluisse, qui non sine causa finxerunt Venerem genituræ principem è salo natam fuisse: per salum haud aliud quàm vel Salem, vel mare, quod præcipuè falsum est, intelligentes. Suntque propterea, qui antiquissimam illam aqua um Deam à Poëtis Salaciam à ciendo salo nuncupatam, ex qua & Oceano cæli-

E 4 terræque

terrarumque filii mare ortum habuisse ferunt, non tam pro
 aqua, ut putarunt nonnulli, quam pro maris Sale, siue **A**
 salugine, sumptam fuisse credant: atque hanc ipsam existi-
 tisse veram Oceani coniugem, ex quibus, caelesti incitan-
 te Venere, hoc est, amore, rerum omnium procreatio pro-
 fluxit. Nam ut nulla propè constat sine Venere animan-
 tium generatio; ita maximè verum est, hanc in mari, vi
 Salis à Venere vberimè excitari: quin neque ab ea esse
 diuersam Salaciam ipsam, à qua etiam salacitas Veneris,
 atque libidinis comes, dicta est. quandoquidem apud ve-
 teres, Salacitatis fanum Veneri ab Aruspibus in portu **B**
 maris poni iubebatur: simulque ei myrthus, quæ inter
 arbores mari proximas habetur, dicabatur. Neque inep-
 tè id quidem, cum in delicijs habeantur, tam myrthus,
 quam qui ex ea effluunt redolentes succi, & medicamē-
 ta, ut consequenti sermone dicemus. Ac vel ex eo quidē
 illa in portu colebatur, quod maritimæ gentes, & salacio-
 res, & ad venerem libidinemque procliuiiores sint, quam
 mediterraneæ. Quæ ob causam Venerem *ελιγενη*, id est,
 saligenam nominarunt; ac proinde Deos omnes marinos,
 fecundos, plurimorumque liberorum procreatores, oc-
 casione saluginis, fecerunt. Vnde haud infulsè quidam **C**
 existimarunt, imperium maris longius latiusque patere,
 esseque Neptuni regna alijs multò fecundiora: propte-
 reà quod is suo magno tridenti tria etiam procreationis
 foedere coniunctissima inter se regna, maris inquam, ter-
 rarumque, & aeris, fecunditatis causa commisceat. Ex qua
 permissione, tum calida maris salugine adiuta, tum cæ-
 lesti vi syderum promotâ, multiformes, ac propè infiniti,
 longeque vberimè foetus proueniunt. Quos idem ille tri-
 dentinus nexus ita mirabiliter fouet ac temperat, ut ma-
 rinos

rinos non solum diuturniori vita donet, verum etiã ho- **A**
 rum nonnullis, sub singulis hisce tribus elementis, com-
 munem, ac promiscuam vitam agere concedat, ut de Cro-
 codilo, & Murena, alijsque permultis videre est. Quæ res
 incredibilem, ac propè diuinam quandam gignendi, ge-
 nitaque conseruandi vim mari inesse aperitissimè demon-
 strat. Quid enim illa cæli virilia, quæ finguntur à Poëtis,
 Saturni falce recissa, & in mare delapsa, Venerè genuif-
 se; quam rerum procreationes in mari multò copiosius,
 multoque fecundius, quam in terris exerceri innuunt?
 Vel potius quod omnes fructuum vires, quæ femini-
 bus insunt, Saturnina vi frigoris abscissæ, atque in sub- **B**
 falsos terræ humores, veluti in salum proiectæ, Venerem
 excitent; quid, præterquam perpetuam rerum, atque fru-
 ctuum propagationem, cupiditate vitæ, à mortalibus pro-
 curari continuarique significat?

46 Vnde grauius profectò in naturam mihi peccare videtur
 Anthalixæ, qui tantum, adeoque præstantem illius
 ministrum Salem, ut intempestiuum, aut (quod turpius
 est) ut libidinis impulsorem incusent: quod is nulla habi-
 ta ratione eorum hominum, qui vitam suam puram ab **C**
 omni turpitudine traducendam putarunt, suo incitamen-
 to, ad intempestiuam libidinem prouocare nunquam de-
 sistat. Quorum falsam opinionem necesse est quam maxi-
 mis, turpissimisque erroribus implicari; cum in eo potissi-
 mum versetur, ut castissimam, honestissimamque naturam,
 eiusque per sanctum propagandæ sobolis institutum, ob-
 scenè nimis, turpiterque cõtaminet; atque inde Salem,
 alioqui purissimum, & candidissimum, hanc etiam ob causam
 foedissimè inquinet. Neque enim libidinis causa Sal,
 sed præclaræ genituræ, quæ per libidinem excitatur, ge-

nerosissimæ rerum parenti naturæ suo illicio subseruit. **A**
 Hanc etenim ille, non modò ad vniuersarum rerum pro-
 creationem excitandam adiuuat; sed ei etiam prodest, vt
 magna quædam generationis occasio, ad illam perficien-
 dam. Non enim naturæ, cuius est propositum rerum sem-
 piterna vita, & actio, in procreatione adeò curæ est, pro-
 pria, peculiarisue vniuscuiusq; mortalium, aut conditio,
 aut status, aut habitudo, aut diuersa vitæ ratio & institu-
 tum; vt nihil ipsa, nisi consuleis primùm, atque consentien-
 tibus nobis agat: cum neque curet quomodo, aut quis
 generet, modò generet: neque in manu ei sit diuinum pro-
 creationis impetum sic anteuertere, vt sublimes ad hunc **B**
 impellentes astrorum motus inhibere possit, quin simul
 cum ea ad procreandum concurrant: præsertim cum ab
 Astrologis, quædam astra, & signa cælestia dicantur esse
 non modò salsa, atque alia dulcia, vt paulò ante attigi-
 mus; verum etiam alia virilia, alia foeminea, alia calida,
 alia frigida, aliaque demum sterilia; quin & foecunda per-
 multa, propter eam quidem vim, quam illa in rebus im-
 primunt. Has enim, atque alias multò plures qualitates
 actrices signa obtinèt ad rerum procreationes, quas per-
 petuò moliuntur, perficiendas. Quæ planè qualitates ab **C**
 astris emanantes, atque elementis infusæ, causæ sunt, vt
 corpora naturalia, & ad foetus fundèdos, & ad peruarias
 soboles propagandas reddantur aptissima: quemadmo-
 dum ex stellis vagis, quas Græci vocant *πλανητα*, nem-
 pe de Luna, à Sole illuminata, grauiditates & partus affe-
 rente; tum ex Ioue & Venere procreationum ductoribus,
 verissimo, comprobatissimoque rerum exitu confirmatur.

47 Hæc igitur communis, adeoque necessaria, ac cælestis
 generandi ratio & impulsus, sollicitum eius ministrum Salæ,
 non

non solum ab incommoda, seu intempestiua, vt volunt,
 libidine excusatur; verum ob continuam eius hac in re ope- **A**
 ram, & præstitum naturæ obsequium, maiorem profectò
 in modum commendat. Sed agedum obsecrò, eximiam
 hanc Salis vim, quam hætenus, tanquam salutis atque
 procreationis effectricem, in terrestribus animantibus ve-
 nati sumus, ex alijs multò sanioribus, multoque foecun-
 dioribus, quam qui in terris apparent, foetibus expisce-
 mur: iamque pro iniusta Sali sterilitatis nota, rursus im-
 mensam eius vbertatem ab vniuersis mundi rebus expres-
 sam, collectamque Anthalists obijciamus. Etenim eorum **B**
 quæ sub aspectum cadunt, in tam varia & incomprehen-
 sa rerum atque vniuersi mole, nulla profectò vsque adeò
 eminere, seu propriam quidem excellentiam apertius si-
 gnificare possunt, quam quæ, aut numero, & multitudine,
 aut corporea aspectabilique figura, & magnitudine
 præstant. Quam ad rem apertius ante oculos ponendam,
 altera infimi orbis pars nobis occurrit perlustranda: Ma-
 re, inquam, magnum, ac propè immensum, terrisq; ferè
 omnibus adeò circumfusum, vt earum non minus longin-
 quas, quam sibi proximas, perpetua, ac æquabili propè
 irrigatione perfundat. Nam etsi mediterranearum aspe- **C**
 ctu, atque confinio illud prohibetur, eas tamen aut sub-
 tus per illarum meatus & fistulas penetrans, continuis ac
 resluentibus (vt quidam opinati sunt) inbuit humoribus:
 aut reuera, perennibus è mari, vi Solis, per exhalationem
 in sublime ductis liquoribus, indeque in vniuersas mundi
 partes refusis, vberiores irrigatione sua reddit. Cuius
 etiam vbertatis causa credendum est, ipsum à prima sui
 constitutione, & ortu, fuisse persalsum, eiusque saluginis
 calorè in tanta humoris luxurie, quasi in fertilissimo agro,
 conti-

continuâ procreandi vim mirabiliter exercuisse. Siquidē A
 aquatilia in eo sunt, nullo propè numero definita, ani-
 mantia terras incolentia non tantum multitudine, atque
 mole, sed varietate formarum longe superantia: vt vera
 quidem fiat vulgi opinio, vt inquit Plinius, quidquid na-
 scitur in parte naturæ vlla, præterq; multa alia, quæ nus-
 quam visa sunt, in mari esse. Ac etiam simulachra rerum
 omnium, non modo naturalium, sed arte confectarum;
 nec animalium duntaxat, sed stirpium, atque inanimorū
 omnium, quæ alibi existunt, in mari inueniri: cum inter
 animalia maximè, quædam sint ritu & figura oris, & reli- B
 quis ferè corporis partibus ac lineamentis, etiam voce
 tenus, humanam formam præferentia: alia verò diuer-
 sorum quadrupedum, reptiliū, atq; volatiliū, & (quod
 magnam habet admirationem) astrorum cælestium spe-
 ciem imaginemque, ac vim quodammodo referentia:
 qualia de his, quæ vocantur stellæ marinæ, mirabiliter
 traduntur. Quæ tamen figura parua admodum, tereti,
 atque rotunda sunt, & in stellarum modū radiantia, tam
 igneum quidem feruorem ipsis inesse ferunt, vt omnia in
 mari suo contactu adurant, omnemque cibum statim, as-
 ferente Plinio, conficiant.

48 Veruntamen ingenij, & quasi ratiocinandi vis insita C
 piscibus, maiori facit eos admiratione dignos. Quis enim
 Mugilis, & Lupi inimicitias, mutuaque inter se odia, in
 tanta loci latitudine, atque eorum vitæ iucunditate, in-
 tuens non obstupescat? Quis rursus Balenæ, atque du-
 etoris sui Musculi concordiam, in tanta formæ diuersita-
 re ac differentia, nō admiretur? Quis non Anthiæ, & Mer-
 gorum, ac Polyporum, aliorumque piscium astus & ver-
 sutias, tum temporum obseruationes, locorum pro tem-
 pore

pore mutationes, tempestatum præfagitiones, propagā- A
 di curam, aliaque innumera, ac diuina penè miracula, in
 mari licet saluginoso cōspecta, summo cum stupore per-
 pendet? Sed quid demum, de stirpibus, deque adombra-
 tis earum fructibus? quid de rerum arte factarum figuris
 & imaginibus, similibus hinc inde qualitatibus affectis,
 quæ mare profert, dicam? cum liceat intuentibus, inter
 ea discernere vuam, gladium, ferram, ac cucumim etiam
 vero terrestri, vt inquit Plinius, & colore, & odore simil-
 limum? quod peringeniosa natura, nulla marinæ salugi-
 nis crassitudine, seu heberatione præpedita, se, haud cras-
 siore Minerua in aqua gerat, quàm in terra. Vrpote B
 quæ in mari, vel ipsam quidem imitatricem sui artem, tū
 reciproca æmulatione exprimat, tum etiam operis perfe-
 ctione superet. Non enim natura perinde ac nos, opera,
 quæ arte atque imitatione facimus, inanima profert: im-
 mò verò ijs, in quibus artem mari æmulatur (vt de ferra
 & gladio conspicitur) aliquem etiam sensum, atque vitā
 impertit: neque quicquam in mari esse, aut enasci potest,
 quod non iuxta suum genus viuat vitam omni sanitate,
 atque iucunditate confertam.

49 Cum igitur tam varia sint in mari animantia, quæ cras- C
 so obruta elemento, diurnam, longeuam, ac valde sa-
 nam cum fœcunditate vitam traducat; cuius obsecro,
 & sanitatē, & vbertatem tantam acceptā referre possunt?
 An non, vt nos cælesti aura, ita & illa, per salua vescuntur,
 atque vtuntur aqua? quia etiam oua, quæ pisces cum ge-
 nuerint relinquunt, tum mirabiliter sustinētur, tum altri-
 ce fota salugine foetus fundunt fœcundissimos? Sed que-
 ro, num ipsi morbum aliquem intus, aut in cute, vel ocu-
 lorum lippitudinem, quominus è summo mari profundū
 aquæ

aqua videant; aut plagam denique, ob quam citius eis
 cōringat mors, ex huiusmodi saluginoso potu & vfu con-
 trahant? Nam verum quidem est Ictiographos extitisse **A**
 aliquos, qui de natura & ingenio piscium, quin & de sa-
 lubritate, atque viuendi modo, & Repub. perpulchra &
 admiratione digna cōscripserunt: at verò de illorum ste-
 rilitate, seu breuitate vitæ, est ne vnus quispiam gra-
 uis autor, qui nisi per inanes coniecturas quicquam no-
 bis conscriptum reliquerit? Nam cū mare mortalitatis
 impatiens, exanima quæuis animantium corpora illico
 euomat in terram: cur non similiter innumerabilem pi-
 scium quotidie obeuntium multitudinem in littore iacē-
 tem inspectamus? nisi compertum habeamus limosa illis **B**
 in profundo construi sepulchra, in quibus recondantur à
 superstitibus. Quod sanè existimare, cū esset absurdū,
 tum à natura & dignitate maris longè profectò alienum:
 quin potius & salubritati maris congruentius, & proinde
 veritati consonatius apparet, esse quidem piscium variū,
 atque violentum potius, quàm à natura præscriptum vite
 terminum. Videmus enim, aut à maioribus minores pi-
 sces deuorari, quæ potissima est eorum propagationis re-
 tardatio: Aut vtrosque piscarijs etiam artibus à mortali-
 bus captari; magna quippe pars hominū alitur piscibus:
 Aut eos demum, qui ab vtroque incōmodo liberi fiunt, **C**
 falsi maris salubritate, ita durare per secula, & excrescere,
 vt nōnulli abeāt in belluas, magnitudine montibus, atq;
 Insulis persimiles. Nam eos illico senescere, aut ob sum-
 mam & extremam ætatem interire, rarò comperimus.
 Cū in ipsos vix quidem leuis morbus, tantū abest vt
 grauissimus, pestisue aliqua grassetur, comprobante pa-
 roemia: Nihil pisce sanius.

Nec verò

50 Nec verò fidem Paroemiae derogat contraria Aristote- **A**
 lis ex coniecturis collecta sententia; neq; Plinij eum se-
 quentis autoritas; qui ægrotare pisces in hunc modum
 conijciunt: quòd aliquoties inter eiusdē generis aliquos
 videamus præpingues, ac vegetos; aliquos verò colore
 immutato extenuatos, atque languētibus similes. Quod
 tamen aliter (pace tantorum virorum dixerim) se habere
 crediderim: cū eiusmodi affectus, qui piscibus præser-
 tim marinis obueniunt, ex alijs, vt mihi videtur, multò
 probabilioribus causis, quàm ex his, quæ adductæ sunt,
 colligi possint. Quarum potiores sunt: Aut quòd non o-
 mnibus piscibus æqua alimenti copia, atque soliditas cō- **B**
 ringit, ideoque alij alijs magis extenuari, siue graciliores
 apparent: Aut quòd præ amore, quo etiam capiuntur pi-
 sces, dum quisque, quod miserè amat, sequitur, atque
 cunctatione, seu tergiuersatione amati, ab exoptatis cō-
 plexibus inhibetur, expallescit quodammodo, ac præ do-
 lore, extabescit: Aut veriùs, quòd cū nullum corpus
 effugiat ferendi patiendique necessitatem, facile iam sit,
 interioribus partibus rectè valentibus, aliquid extrà ab **C**
 obiecta re piscem pati, ideoque eius qualitatem, & colo-
 rem immutari; perinde ac si quis exalbesceret, vel per se
 motu mentis aliquo; vel obiecta sibi terribili re quapiam
 extrinsecus. Quemadmodum de piscibus ex Euxino in
 Propontidem illatis videre est, qui vbi ad Chalcedonen-
 se littus incurrere, territi, candicante saxo, quod à vado
 ad summa pelluceat, aduersum Byzantij promontoriū,
 ex ea causa Chrysoceras appellatum, præcipiti petunt
 * agmine, ideoque locupletissima Byzantinis præda fiunt.
 * Sed hæc piscibus, vt ægrotationes, siue vt morbi, neque
 inesse, neque accidere, neq; si accidant, diu permanere
 possunt

possunt. Ea quippe loci temperie, salubrique maris salu-
gine fruuntur pisces, vt ab omni morborum genere, hisce
quasi antidotis eripi, & si quod vi aliqua aliunde infera-
tur malū, facillimè & quāceleriter à se depellere queāt. **A**
Constat enim non vnico experimento, piscem graui vul-
nere fauciu, simulatq; mari se submerferit, sanari. Cuius
rei exemplo marinam aquam ad purgandos, exteren-
dosque morbos complures, ex Medicorum præscripto,
corporibus accommodamus. Ex quibus credi potest tam
ingentem aquæ molem, vno tantum loco retentam atq;
cohibitam, nec vlla vnquam noua qualitate affectā, nec
sapore alio quàm falso imbutā, haud aliunde quàm per
saluginem manere semper & sanam, & incorruptam.

51 Vnde opportunè tandem vera marinæ saluginis caus-
sa, post tam multas aliorum de ipsa tractationes, paulò
altius nobis se offert inquirenda. Nam vix equidem ad-
duci possum, vt tot de illa sententias, seu potius dissiden-
tes Philosophorū inter sese opiniones approbem. Qui-
dam enim, vt Empedocles, eam ab amarulentis adustæ
& quasi sudantis terræ excrementis in mare excurrētibus
fieri: nonnulli, vt Anaxagoras, ab ardore Solis potius
summas aquas adurente oriri sentiūt. Alijverò vulgares,
ab immerfis atque succrescentibus in mari Salis monti-
bus proficisci: Plerique tandem, vt Platonici, humorē à
mari eiusdem vi Solis in nubes sublatū, reliquū tanquam **C**
inutile, ac vile quoddam excrementū relinquī:
marinam saluginem esse opinantur. Quæ sanè diuersarū
opinionum commenta vsque adeo nutare, & tanquam
inani fundamento nixa vacillare videntur; vt, quod gra-
uius est, ipsemet Philosophorum princeps Aristoteles de
ea differens, non minimā dubitandi, ne dicam aberrādi,
nobis

nobis occasionem reliquerit. Nam fumidam & siccā ma-
ris exhalationē, salitudinis non parum secum afferentē, **A**
sursum à Sole attractam, atque in nubes concretam, rur-
sus per pluias in mare decidentem, præcipuā huius sal-
uginis causam esse affirmat. Quæ profectò sententia, ta-
met si probabilibus, satisque apparentibus rationibus cō-
firmetur; non tamen omnino poterit iam vera iudicari,
cū tot inenodabilibus, ac inextricabilibus difficultati-
bus implicetur: Nam in ea argumentatione, qua ille mū-
dum ab æterno tempore extitisse asserit; id, quod ex ipsa
maris salugine conatur colligere; neque probauit quidē
mundi æternitatem; neque, nisi per obscurē adductam ad **B**
id saluginem, æternam mari fuisse ostendit. Quinimodò
ex ipsismet causis saluginis, quas affert, potius mihi vi-
detur æternitatem non modò à salugine, verumetiam à
mundo penitus fustulisse. Etenim ad tollenda saluginis
principia, ut æterna inde omnia efficeret; quāuis obscu-
rè ille, nec absque sinuosa quadam circuitione rem ex-
plicet: nos tamen eum (quantū ex ipsius verbis colligere
potuimus) hac vna disunctione fretum, rem omnē velle
probare assequimur. Si mare, inquit, initium habuit;
ab initio aut salsum, aut dulce fuit: non salsum, cū tan- **C**
tum Salis non potuerit immisceri, quod aquam corrup-
peret: syncera enim omnia facta esse existimandum est.
Nam quæ nascuntur, vt lacus & flumina sapore carent.
Quod si sapore caruit ab initio mare, successu verò tem-
porum factum est salsum; salugo temporaria est, & incre-
menta habet. Atqui non habet; neque enim nunc salsius
est, quàm fuit olim: nunquam igitur mare factū est, itaque
neque mundus. Hæc ille. Vt æternam, ergo faceret maris
saluginē, quo tam mare, quàm mūdus ab æterno essent
F tempore

tempore, æterna etiam salendi cōtinuatione, quæ æterno imbrium defluxu efficitur, opus fuisse credit. At equidem non fuit: nam si ab æterno imbrium descensu, aut aliunde, mare salum est, salugo illa, quæ neque ortum, neque incrementum, ut vult, potuit habere, aut infinite salta est; aut finitè. Non infinite; ea enim maior esse potest: neque finitè, quippe in idem ferè recidit: quoniam cum salendi causa gradatim succedat (nam nouus quotidie succedit imbrium defluxus) cur non hæc ab æterno in infinitū maria salisset? Neque enim infinito imbrium consequenti influxui, eiusque continuæ in saluginem conuersionis rursus infinita, atque ex æquo subsequens saluginis subtractio dari vsquam videtur. Non enim aut à diuerso sapore dilui, aut pari gradu, qualisque per terræ cuniculos, mare potest à salugine secerni: ut quantum scilicet saluginis contraxerit, tantumdem enanescat.

32 Quo magis insulse dicitur, æquabilitatem quandam in mari seruari, ne infinita inde fiat salugo. Idque ex eo, quod cōtinua maris exhalatione, eaque fumida & sicca, salugo etiam sursum attollatur; sublataque vi Solis secernatur; ac postquā in nubes concreuerit, rursus per pluuias defluens in mare descendat. Quasi verò, cadē vi Solis secernentē, cum terrea grauitate Salis præpōderante, nō fiat potius ut in ipso exhalationis ortu salugo excreta desideat, sitque quàm minima Salis portio, quæ per exhalationem in sublime feratur, & tēdat. Vnde suo ipsa pondere retenta mari salugo, neque calore aut Sole absumpta, ac neque loco abcedens, sed indies ingrauescens, ipsam propè infinitatem, cur non in tanta tēporis æternitate exæquare potuisset? Porrò si salugo connexa mari æterna est, id aut simul natura, aut simul tempore fuisse

neceſſe

neceſſe est. Non prius, neque enim simul natura, neque cōæterna esse possunt, quæ aut separabilia per se sunt, aut non à se inuicem dependentia: quorum neutro salugo mari conneditur: tum quod saluginem, quam particulatim à mari separari posse videmus, totam à toto separabilem esse nihil repugnat; tum quod neque vtrumque horum in vnā & eandem rationem cadant: ac neque genere, neque specie, aut aliis ita inter se coniuncta sint, ut sublato vno manere etiam per se nō possit & alterum.

Gen. Cum enim diuina in scriptura maria appellata fuerint congregaciones aquarum, hæc ab initio (vel ex eo quod sincera omnia facta sunt) tanquam purum elementum, non insulas modò, sed omnis etiam secundariæ qualitatis expertes quæsiſſe neceſſe fuit; ab eisque saluginem minimè dependisse; immò aliunde obueniſſe, sineque ipsis tandem constare potuisse consequitur. Vnde minùs persuaderi poterit posterius, Neque enim fiet vnquā, ut ea simul tēpore fuisse dicamus, quæ tametsi ut effectus cum suis causis coniunguntur, non tamen subito, neque simul, sed in tempore, atque gradatim fiunt: quemadmodum idem ipse ponit, eiusque saluginis autores, & causas esse, decedentes imbres sicca illa exhalatione permistos. Quæ in re non minus profecto aberrasse deprehenditur. Nam cum sint imbres sua exhalatione, vnde oriuntur, posteriores, neceſſe esset dicere, aut causas à suis effectibus promanasse (quod est absurdum) aut mare prius, atque initio dulce, siue insulsum fuisse; aut certè, quod verius est, mare sub ortu suo, aliunde quàm ex imbribus, & ardore Solis, sibi conſaſſe saluginem: cum huius vis & natura multò excellentior habeatur, quàm quæ ab ipso imbrium influxu & Solis æstu enaſci poſſet. Quoniā itaque mare sub-

F 2 ſtantia

6. **A** stantia quaedam est, cui salugo accessit, non tota simul, sed à diuersa causa incrementum & accessionem accipiens; initium saluginem habuisse, & tempore eam editam fuisse, & salius nunc quam olim mare esse potuisse, ex his manifestè colligimus. Non igitur salugo, quæ temporariam causam habet eterna esse potest, sed tempore ea quidem, tum mare atque mundus circumscripiti sunt.

53. Adhæc minus fit probabile, quod idem etiam sibi suffragari posse commentatur, afferens à terra quidam emitti siccam exhalationem huius saluginis effectricem, quæ ex alimentis, quo stirpes in eadem terra aluntur, concoctione, tanquam excrementum egeritur: quod tamen, quia dum concoquitur, vi caloris minime superatur, salum remanet: quemadmodum accidit tum in excremento, quod ex animantium corporibus excernitur, tum in rerum adustarum cinere. Vtrumque enim, cum inconcoctum sit, neque caloris vi superatum, salum relinquitur. Quæ planè omnia absque grauissima marinæ saluginis, eiusque purissimæ facultatis iniuria, neque dici, neque admitti possunt. Si quidem excrementa, quæ extra corpus (excepto semine) effunduntur, cum sint rerum omnium spurcissima, ac non purioris humoris solummodo, sed totius etiam foecunditatis, & salubritatis expertia; nulla profectò similitudine, neque affinitate cum nitidissima maris salugine conferri possunt, ac licet sapiant salum, pro verè salis haberi. Nam illa quidem, cum excernuntur, quid aliud existimari possunt, quam quaedam nutritis fæci femicorrupta fæces? Quæ cum sicca, & quasi adusta sint, non modo sterilitatem, verum (vt mox de terrestri salugine demonstrabitur) prauam omnino corruptionem puris aquis commissa poterunt inferre. Cum igitur salugo maris, tum

aquis

54. **A** aquis sit puritatis & salubritatis causa; tum aquarilibus foecunditatis & voluptatis occasio, amplius neque corruptionis, neque sterilitatis vitio poterit notari. Quod si maris aquam inde sumptam, & inclusam vasis, comperitum est putrescere; cur id obsecro, ex eo tantum provenire dicet, quod agitatione & motu, ut inquit, ipsa prohibeatur? Ac non potius, quod sicut membrum à suo toto, atque animato corpore præcisum, diuisumque, protinus corrumpitur: ita quidem illa à suo toto mari, veluti corpore salugine animato, separata putrescat?

Qua etiam de causa fuere nonnulli, qui senserunt, mare Caspium, siue Hircanum, quod ad Ortum vergit, & iuxta Mediam & Murgianam provincias constitutum est, omnino corrumpi oportere. Tum quia diuisum ab Oceano, atque uniuerso mari, breui admodum, ac per angustam terrarum spatium continetur; cum non amplius quam quingentis passuum milibus totum circumscribatur: tum maxime, ob tam multa, atque permagna, quæ influunt in ipsum flumina: utpote quorum perpetuo influxu ingrauescens illud, aut redundare, aut ob putrescentem interclusionem saluginem, quam sapit, stagnantes ibi aquas putridas atque corruptas reddi necesse esset. Quæ certè euenirent, ni fieret alioqui probabilius, sinum Oceani Persicum, aut Pontum Euxinum, proxima hic inde maria, per subterraneos meatus cum Hircano misceri: iamque conseruata utrinque, atque continuata aquarum permissione, continua etiam utrobique maris fieret saluginis communicatio: qualis tamen cum Asphaltite lacu Palestinæ, siue mari mortuo (utrunque vocant Sodomœnum) quod Arabico sinui proximo, etiam profundo tenus committitur, effici non potest. Idque propter Sodomœni crassitiam, &

F 3 graue

graue pondus, quibus impeditur, ne alterius maris falsu-
 go cum ipso commisceatur: præterquam quòd ab scatu-
 riente in eo bitumine fit vt tum amarius, tum crassius, &
 ad commiscendum tardius reddatur: quamuis tamè dul-
 cia Iordanis amnis fluente, quæ in ipsum Sodomœenum
 illabatur, subtilitate sua mare vtrunq; penetrèt. Nec ob-
 stat, quòd à Mose illud voperit falsissimū: perinde enim
 est ac si diceret, amarū: nimia quippe falsitudo, vt ostē-
 sum est, in amarum abit. Ex quibus consequitur Hircanum
 mare, quamuis angusto interclusum loco, neq; re-
 dundare, neque ob interseptam in eo falsuginem putre-
 scere, corrumpiue vllò pacto posse: quin potius vniuer-
 sas ibi aquas, ope ac facultate ipsiusmet sibi cōmunica-
 tæ falsuginis, sanas atque integras seruari. Nam & ipsi
 marinæ ea inest vis & natura, vt tametsi è mari separetur,
 cum aquis tamen dulcibus cōmixta, facile possit illas in-
 columes conseruare. De qua re olim dubitāti mihi, dum
 Venetias collustrarem, factum fuit satis. Nam inter tam
 multa, peruariaque tum artis, tum naturæ miracula, quæ
 sese ibi offerunt iucundissimè contemplanda, equidem
 vehementer mirabar, aquas potabiles, quæ à propinquis
 littoribus quotidie in urbem aduehuntur, non corrupi-
 pi illico, maximè verò eas, quæ hauriuntur è puteis ma-
 rinis, quos idcirco non nihil falsuginis contrahere, immò
 & sapere necesse est. Quæ cum paulò curiosius disquire-
 rem, fortè Nauarchus, qui tam aderat valde expertus oc-
 currens, me omni dubitandi cura liberauit. Tancum, in-
 quiens, abest, vt ob permixtam falsuginem aquæ dulces
 putrescant, vt eas potius cadis impositas, atque longè la-
 teque nauibus circumuectas, incorruptas compererim.
 Nam in illo præcipuè littore sancti Nicolai nuncupato
 (digito

(digito illud ostendebat) quod ob fluctuum inundatio-
 nem, & arenæ aggerem mari prominet, puteus est aquæ
 dulcis, ex quo haustas aquas soleo peregrè profecturus, in
 meis nauibus reponere; quoniam compertum habeo eas
 mihi putruisse nunquam. Cuius rei causam nullam ille
 veriorè esse putabat, quàm occulti Salis mistionem. Quæ
 planè sententiam, quæ mihi valde placuit, tūc habui cha-
 rriorem, cum eandè inueni postea conscriptam apud Cæ-
 sarem Scaligerū philosophum ætatis nostræ doctissimū,
 in suo Exotericarum exercitationum libro, vbi de maris
 falsugine disputat. Sed fit etiam hoc manifestius ex ipsis-
 met aquis putealibus, quas maleolentes, aut prano ali-
 quo sapore infectas, quartā parte modioli Salis puteo
 iniecta solemus expurgare. Sed hanc quidem expiandi,
 siue aquas sanandi vim & facultatem, non solum natura,
 sed diuinitus Sali etiam impressas fuisse legimus apud sa-
 4. Re-
 5. 2. cia Regno. commentaria: vtpote dum Eliseus propheta,
 apud Hiericuntem Palestinæ urbem, fonti Salem immit-
 tens, pessimas & amaras illius regionis aquas (de qua re
 postea) expurgauit.
 35. Vnde apertissimè constat, marinam falsuginem à ter-
 restri esse longè diuersā, & facultate distinguendā: quòd
 maiori quadā saliendi vi, ac efficiētia prædita illa esse de-
 prehēdatur, atque longè differens à falsuginibus, quæ
 in lacubus, quæ que in fontibus, & fluminibus reperiun-
 tur. Has enim superat marina, tam fœcunditate, quàm sa-
 lubri quadam, & singulari facultate, qua cuncta, quæ sub
 ea degunt, conseruantur. Atque hanc planè concedi ani-
 mantibus per ipsam falsuginem, permagno est argumen-
 to, quòd mare, licet falsuginosum, pisces tamè infinitos,
 integra sanitate, longissimaque vita fruētes alat. Con-
 trà verò

trà verò, falsis in fontibus, atque lacubus, neque enasci A
 eos, neque casu enatos crescere, neque adlescere com-
 perimus: quinimmo aliunde comportatos, degustata sal-
 sugine, commori illico. Quæ maximè vera esse deprehē-
 duntur, vt probat Aristoteles, in Chaonia Epiri prouin-
 cia, quam fluius magnus dulcissimæ aquæ, multitudine,
 ac varietate piscium mirè affluens interluit. In quem vt
 primùm riuulus aquæ falsæ à proximo oriens fonticulo
 illabitur, Chaones, secundo fluuiò, non amplius pisces,
 sed Salem, quem data optione ab Hercule, vt aiunt, pi-
 scibus prætulerūt, expiscantur. Omnes enim pisces ibi ad B
 vnum intereunt. Cuius quidē interitus certissima causa
 est, terrestris saluginis quidā quasi igneus afflatus. Nam
 falsus quiuis humor è terra erumpens, cum per sulfurea,
 siue bituminosa loca excurrat, quosdam secum pestilen-
 tes halitus aduehit, quibus pertenuis piscium respiratio,
 quam his inesse vult Hippocrates, facile impeditur, in-
 deque morte occupantur. Quod etiam in hominibus vi-
 dere est, qui ex carbonum halitu grauato capite, attenua-
 tisque spiritibus, atque impedita respiratione, exanima-
 ri solent. Non ergo marina falsugo, perinde vt lacustris,
 corruptioni obnoxia est, ac res alias se ipsa imbutas cor- C
 rumpit: sed aquis potiùs, atque vniuersis, quæ sub ea de-
 gunt, aquatilibus, veræ salutis, perpetuæque incolumita-
 tis causa existit.

56 Ex quibus manifestè apparet, Aristotelè, neque mun-
 di æternitatem ex marina salugine, neque saluginem ex
 æterno imbrium defluxu, collegisse. Quinimmo hac in
 parte dissentiens à summo Platone, qui mundum genitū
 fuisse, atque ortū habuisse credidit; dum ex marinæ sal-
 suginis æternitate mundanam ille frustra conatur osten-
 dere,

dere, vtramque certè opinionem ad geminum errorem A
 mihi visus est deuoluiffe. Nam quid, per Deum immor-
 talem, excogitari potuit absurdius, quàm marinam falsu-
 ginem, vnde tum aquarum, tum aquatiliū summa pen-
 det salus & fœcunditas, inter imbrium, atque terrarū ste-
 rilia excrementa connumerare? Ac quid rursus à pietate
 remotius, quàm mundo atque mari tribuisse æternitatē,
 ex qua summo atq; æterno rerū opifici tam impiè conse-
 cuturæ fuerant iniuria & ignominia? Nempe hoc ipsum
 mundi opificium, quod æternus artifex, non ab æterno,
 sed medio, atque finito post tempore edidit, ac constru-
 xit, suo opifici cocœuum esse; & sensisse, & asseruisse? Qui B
 solus error, alioqui superbus & intolerabilis, tantū phi-
 losophorum Principem iure quidem à summo principa-
 tu deiecit, eique duntaxat inter Physicos solum locari
 permisit: ac non modò ipsum, sed vnumquemq; præmo-
 nuit, ne vltra crepidam (quod aiunt) hoc est, ne de his,
 quorum nulla firma est humana ratiocinatio, vlla iam hu-
 manitūs sententia feratur. Quāuis tamē veriores de mū-
 di ortu enunciationes, cum partim naturā superent, par-
 tim naturalium principiorum totum propè ordinē sub-
 uertant; qui quæso, ille poterat, quantouis siue artis, siue C
 nature, siue humanæ cuiusuis ratiocinationis adminicu-
 lo adiutus adipisci? cum & illas, ne omnes simul morta-
 les, nisi aut edocti, aut afflati diuinitūs, atq; humana suc-
 cumbente ratione, vix assequi valuissent? Vnde excusari
 iam ille ab errore potuit quodammodo; ab audacia verò
 errandinequaquam. Quamobrem iurè quidem, opinio-
 ne fuit Platone longè habitus inferior; propterea quòd
 Plato non tam sua solius ratiocinatione, ac intelligentia,
 quàm sacrarum Mosis commentationum de vero mundi

ortu, sibi apud Aegyptum enarratarum, testimonio fretus, veriores de eo opiniones, ac sententias tulerit.

56. Iam verò, ne propositum præteruehi videatur oratio, reliquas opiniones, quas supra in eandem falsuginem cōgessimus, breuiter necesse est improbemus. Siquidẽ per absurdè dicitur, falsuginem ab amarulentis terræ adustæ excrementis in fundum maris profluentibus prouenire. Non enim terra, quæ maiori ex parte mari circumfusa est, atque perennibus tam fluminibus, quàm cæli imbribus irrigata, adeò torreri, siue aduri igne possit, vt fluentes per eam humores, perinde ac per cineres lixiuium falsi, amariue redderentur. Nam experimento inuentum fuit, aquas falsuginosis in locis, præcipuè lacunosis consistentes, ac siue Solis ardore, siue ex soli natura falsas, aut amaras redditas; has in profundam specum perfluentes guttatim destilari dulces. Præterea illud fit minus credibile, vt ab immerfis, innascentibusque mari Salis montibus falsugo ita æquabilis, atque vbique sui similis saporis suboriatur. Neque enim tantum inde falsitudinis deflueret, quantum immensa, adeoque ingens maris vastitas, atque perennis dulcissimorum imbrum, & fluminũ in mare influxus, nõ omnino dilueret, ac vel quodãmodo edulcaret. Nam si paucula aqua multũ Salem dissolui comperimus, quĩ quæso tam ingentes Salis montes mari possent, aut succrescere, aut in eo permanere, quos tam immanis aquarum moles prorsus non absumeret? Quod si neque absumeret, neque illorum saporem omnino dilueret, sed perpetuò retineret; an non, præponderate Salis grauitate fieret, vt contracta terrestis illa ab imo orta falsugo potiùs referretur in fundum maris, quàm in summum vi Solis atraheretur? Quod etiam multò aliter

euenire

euenire compertũ est manifesto quidẽ vrinatorũ testimonio, qui in imo maris aquas dulces reperiri affirmãt, indeque eas nulla falsugine imbutas educunt. Neque verò id pugnat cum excellenti marine falsuginis natura. Nã sunt qui non ineptè sentiant prouenire ex eo, quòd mare in fundo minus agitetur, ideoque aut tardior, aut nulla ferè ibi fiat falsuginis cum scaturientibus aquis commistio: vel potiùs, quòd vi Solis falsugo ab imis trahatur ad summamaris; sicque facile sit aquas dulces in fundo manere; ac subinde tam pluuias, quàm fluuiatiles, quæ mare intrant, fortè subtilitate sua ad ima defluentes, cum scaturientibus commisceri, eoque se pisces illas degustaturi sepe recipere. Vtpote qui à summo mari, quoties supra non pluit, plerumque fugiunt: tunc enim ardentis inurente Sole, summæ maris aquæ amarescunt: ideoque ad ima cõfugientibus, ac non comparentibus piscibus, communè esse, vt vulgò aiunt, maris atque terræ sterilitatem, coelo non pluente.

Adhæc neque verisimile est, ab æstu Solis tantas aquas, atque tot vndique circumfusa maria, vno & æquali sapore imbui. Non enim possent maria ad extrema orbis sita, parem ex equo sapore cum eo mari, quod est sub Aequinoctio concipere. Siquidem glacialis Oceanus Septentrionibus ad perpendicularum expositus, qui & falsissimus est, & ab eiusmodi fonte Salis, vt volunt, Sole, remotissimus, multò insulsior esset mari Indico, siue Atlantico, quæ propiùs Soli subijciuntur. Vnde Nilus, qui sub brumali ferè orbe nascitur, atque inde permeans sub Aequatore, ad Solstitialem orbẽ vsque, & ultra subterfluit, totamque ferè Africæ latitudinem dimetiens, in falsuginosa sepe loca incidit, nõne à tanto Solis æstu falsissi-

mus

mus euaderet? At is ceteris mundi fluuijs, & dulcissimis, & purissimis præstat aquis. Demū neq; terra ipsa tam est perpetuis obnoxia ignibus, neque tam æquabili vbiuis torretur æstu, vt ab ea exustione tantus, tamque amarulentus humor (sic vocant falsum) in mare decurreret, per quem vniuersa maria vsque adeò vbiq; falsa fierent. Sic enim, terras Aequatori, aut Solis viâ subiectas, falsissimas; ab his autem longissimè distantes, insulissimas diceremus: cum tamen hæ feracissimæ sint, atque finitima ipsis maria falsissima: quin & enascentia ibi terramariq; animantia, non solum multitudine ac varietate; verum & magnitudine, & salubritate, omnium foecundissima reperiantur. Quominus virisimile ducerem, quod à nonnullis contentiosè asseritur, æstate mare salius esse, quàm hieme. Nam quò illud magis est concretum, & conglutinatum, eò maiore vim Salis necesse est sustinere, quàm vbi falsugo eius liquefacta, quod æstate fit, diffunditur. Tamen si de mediterraneo, atq; alio quouis coâgustato mari dici possit, æstate falsiora hæc esse, ob eorum angustia, exiguaque profunditatem; propterea quòd in ijs suo accessu Sol vehemētius exestuans, facile possit tam imas, quàm summas aquas penetrare, adurereque, ac subinde falsiores efficere. Sed de Oceano, tam Indico, quàm Australi, atque etiam Aquilonari, nulla est controuersia propterea quòd nulla sit in tanta aquarum profunditate tam vehemens Solis penetratio, quæ possit vno magis, quàm alio tempore falsuginē augere. Quibus ex causis, in tam vario de hac ipsa falsugine tum opinionum, tum opinantium dissidio, quid pro certo ponendum sit, atque vt verius tenendum, prorsus non video: cum (vt affirmare ausifim) si vniuersæ, quas recensuimus opiniones, & cum

his

his mille aliæ ex naturalibus ortæ causæ cohærent, vt A mare falsū facerent; falsū, mihi crede, pro falso efficerent.

59 Quamobrem improbata primū cōmentitia illa mundi, marisq; æternitate, quam ipsa naturæ veritas religioque damnant; longè diuersam de eiusdem ortu ac origine falsuginis sententia nobis ferenda est, eaque à probabilioribus, immo & à certioribus, quàm quæ redditæ sunt, causis deducenda. Vtpote qua neque grauior, neque naturæ congruentior, neque diuinis oraculis consonantior, neque tam varijs, tamque pugnantibus inter se se opinionibus conciliandis conuenientior alia nobis vnquam visa fuerit. Atque iccirco statuimus, Maris falsuginem, ab eo separabilem, inseparabilemve dixeris, à prima illa mundi ac rerum procreatione clarissimū suum ortum duxisse; eamque vnà cum ipso mari à summo rerū opifice Deo, nulla alia intercedēte causa, procreatā, illiq; permistam fuisse; atque ab ea etiam singularem illā tum sanandi, tum propagandi, & à corruptione seruandi facultatem mare accepisse. Ac fieri quidem ipsam ad tantarum aquarum cum infinitis aquatilibus cōseruationem, non modò vtilissimā: verum ad nauigandum etiam, maioraque pro mortalium compendio supportandum mari onera multò cōmodiorem. In quo planè aqua falsa dulci præstat: cum sit illa quidem longè crassior, ac proinde grauior & ponderosior ad sustinendum, ad resistendum, minusque oneri succumbendum. Quin & ad euehenda, forasque emittenda humana corpora, virtute, ac facultate, longè est falsa dulci potentior. Nam ex illis, quæ aut naufragio, aut aliunde in mare decidunt, nisi à piscibus intercepta, & absorpta fuerint; mirum, quāta cum, vt sic dicam, humanitate & honore, è profundo expulsa illa, intacta

intacta deuehantur ad littus; vt & internosci à suis possint; & terræ reddita, sepulchro quasi operimento magnæ matris obduci. Ac non solum humana corpora, sed occlusas quoque capsas, armaria, & arcas, quæ tempestate cogente, vt alleuetur nauigium, in profundum projiciuntur, ab imo quoque mari, vi aquæ, extrudi illa, ac quantouis licet superante pondere, ad ipsum tandem littus longissime deduci videmus. Idque cum multis exemplis, tum vno nuper verissimo, ac mihi vni præ ceteris compertissimo; quod etiam portentoso quodam rei exitu diuinitus concludi visum est, sic fidelissime enarramus.

60

Gregorio XIII. Pont. Max. consequenti post Iobileum anno, Roma in Hispaniam profecturus ipse, Pontificis illius pedibus oscula, abeuntium more, fixeram; ab eoque non solum sacrosancta benedictione, alijsque muneribus affectus sueram liberalissime, sed perquam multis etiam cum cereis agnino insigni Christi impressis, & consecratis amuletis; tum benedictis ad preces recitandas fertis, globulisque, humanissime donatus: cum quibus plures item in ære, & linteis pictas, fictasque imagines sacras addideram. Quæ omnia in arcula lignea, quæ longitudine cubitorum trium, latitudine verò & altitudine sesquicubiti constabat, atque taurino corio vndique obducta erat, reponi curaueram: quam etiam multis alijs refertâ rebus, loris validè constrictam, terra mecum ipse Geniam perduxeram. Vbi parua conductâ biremi, eandem imposita arca, vnâ cum triginta vectoribus conscendimus; atque ad sextum diem Masiliam secundo vento peruenimus. Inde verò certo iam futuræ tempestatibus signo cæli dato, ad ostia Agattensis fluminis, iuxta Narbonensem sinum deducti sumus. Verum sequenti sacro die feriæ v. maioris hebdomadæ

madæ, qui fuit vndeagesimus mensis Aprilis, mane sub crepusculo, turbato cælo, vectorum opinio fuerat, vt minime nisi terram legentes nauigaremus: contra verò gubernator & nauicularij, qui sui causa questus festinare solent, vt breviori tractu sese in Hispaniam transmitterent, summo mari, medioque pelago nauigandum esse, neque timendam tempestatem, clamore valido contendebant. Tandem multis licet reclamantibus, velis passis altum ingressi sumus: cum subito, vehementi vento turbulentissima procella orta, totque simul imbribus ac nubibus crassissimas vndique tenebras offundentibus, ac tempestatibus vim adaugentibus, in tantum usque periculi venimus, vt clamaret gubernator, nisi alleuaretur nauigium, certum esse naufragium, atque omnes simul perituros. Tum toto nos pectore Virgini matri, nuncupatis votis, commendantes; atque in eum maxime locum intendentes oculos, vbi pie sancteque ipsa colitur, qui non longè à Barcinonensi agro, Rubricato allutus fluuius, Serratus mons dicitur; vt primum, pro communi salute, iactationi rerum consensimus, nostra quoque arca in nostris fuit oculis in profundum abiecta. Verum diuino munere cõseruato nauigio, eodem ipso die omnes in Hispaniam incolumes ad portum Veneris appulimus. Vnde conuectoribus mari iter conficere stantibus, solus ipse tribus comitatus pedisequis, terra Barcinonem, indeque Montem ipsum vota Virgini redditurus, ac demum in patriam secundum mare petere contendi; quoad saluus tandem Valentiam perueni. Atque de itinere, deque tempestate, & iactura arculæ, dum miserabiliter ciuibus passa narrarem: ecce ad quintum diem, qui fuit trigessimus à tempestate & procella, duo piscatores ad summum atque Illustris. vrbs Antistitem

Antistitem, Ioannem, cognomento Riberam, nunc Patriarcham etiam Antiochenum, deuenere; asserentes ad tertium lapidem, versùs meridiem, fuisse ab ipsis cōspectam è littore quādam inter vndas fluctuantem arcam, factis quidem obseratam, atque bubulo coopertam corio; quam aggressi iidem, ante quā in terram deducerent, eandem vi magna referasse falsi sunt, atq; inhiantes prædæ diripere, ac compilare conati; sed cōspectis sacris, tã fertis, quā imaginibus, ac cęreis præsertim Agnis, à reliqua cōtinuisse prædā; quinimmo sacra omnia ad ipsummet Antistitem deferre statuisse: sicuti illico euolutis nōnullis inuolucris, imagines ferè omnes Antistiti obtulerunt. Sed dum intactas illas, neque vlla in parte deformatas, quotquot ibi tum aderant, admirantur; ac quoniam ex naufragio subuecta esset arca anxie disquirunt: eius ego rei omnino inscius eōdem venio: atq; illico me Antistes humanissimus summo cum risu excipiens, atq; agens mecum ἀπορίων, Crederēsne, inquit, mi Archidiacone, fieri posse vnquam, vt illam ipsam Arcam, quam in profundum maris abieceras, integram aliquando reciperes? Haud equidē, nisi diuinitùs factum, crederem, respondi. Subiecit ille, Agnoscerēsne aliquid eorū, quæ in ipsa reposueras? Ostēsaque interim Iesu Christi Cruci suffixi effigie, quam ego cognoscens, præque gaudio lacrymas profundens, millies complexus sum, ac reuerenter osculatus, Agnosco, inquā, mi Antistes, profiteorq; me illam, & piè coluisse, & tenuisse in manibus antequā in arcam recōderem; testimonioq; esse meos quoque foris stātes pedisequos: quibus intrare iussis, simulq; agnita atque cōspecta ab eisdem imagine, iureiurando affirmarunt esse illam eandem, quā suis ipsi manibus Romæ,

vnā cum

vnā cum alijs similibus, me iubente, complicarūt, atque in arcula, quæ in mare deiecta fuit, reposuerant. Vidē, redditis piscatoribus euangelijs, arca protinus ad me fuit perlata. In qua tametsi sacra ferè omnia cōseruata fuere; at reliqua tamen, quæ à sacro aberant, tanquam profana, aut humore marino, aut direptorum manu penetratē, ad vnū periere: Quā rem vehemēter admirari omnes, certatimque intueri, & contemplari arcam, eiusque appulsam, trecentis ferè milliaribus interiectis, in eās præsertim oras, in quibus ipsemet arcę dominus conlederat, neque admirari modò, sed iurè profectò stupere coeperunt. Nam etsi marinæ sit facultatis demissa in mare corpora multò etiam longiùs deferre; tamē ne diebus quidem triginta, quibus arcæ nullo circumlitę bitumine sub vndas fuit iter, neque penetrari aquis eandem, neq; quomodo oppleri; quin potius tanto pressu pōderis submersam, & extrudē profundo, & summo mari peruchi, ac neque imagines, aliæque sacra deformari; sed conseruatis ipsis, reliqua aut absumi penitus, aut percedari; hæc, quis non tanquam à natura aliena, in admiranda cōijciet? Atq; insuper, in tam periculoso maris turbine nauigātes omnes toto se pectore Virgini matri cōmendasse; ac desperatis iam rebus, ne vnū quidem ex omnibus perijssē; num quispiam eos, præterquā ipsiusmet nutu, & fauore Virginis ereptos fuisse crederet? Poteratne fieri ille dies nobis esse lethalis, qui vniverso humano generi ab autore vitæ, patientia & morte sua factus, fuit totus vitalis? Demum ipsas etiam ex cera consecratas, atque potestate dispellendi turbines à Pontifice Agnorum imagines donatas, non solum nos, verum & seipsas cum continenti arca seruasse saluas; num peræquum non est, &

G summam

summam ijs cum autoritate fidem habere? & quidem Pontificiam potestatem, tantum non diuinam aestimare? & nisi diuinitus, supraque naturam, hæc veluti prodigiosa miracula effici potuisse censere? De qua re, magna ubique consecuta est admiratio, sed Romæ maior, quò ut primùm rumores de ea perlati fuere, tametsi variè confusèq; dissipati; continuo tamen eidem summo Gregorio Pontifici gratulatio maxima facta fuit, ob Agnos scilicet, quos sua ipse benedictione consecratur, diuinitus è profundo ereptos, atque cùm continèti eos arca incolumes in oras & sedes nostras appullos. Quo magis officij nostri esse duximus, nudam apertamque rei veritatem eidem summo Pont. expromere; tam ut commètijs vulgi adscriptio- nibus occurreremus, quàm ut in tanto negotio, quod in disquisitione diuinæ, naturalisue facultatis positum est, atque ab ipso fortè Pont. decidendum, nequaquam obscuris vera inuolui sineremus. Quamobrè hæc ipsa, quæ admodum gesta atque narrata fuere, quæ commentarijs ex occasione quamprimùm attexeramus, ab eisdem totidem translata verbis, per epistolam ad eundem Pont. detulimus. A quo lecta illa, non modò grata ipsi, totiq; Vrbi periucunda fuit, sed etiã in Pontificum annalibus, ut intelleximus, scripta. Quæquam equidem, quæ paulò supra enarrauimus de nostro scriniolo nusquã postea inuenio, cum quo nostri quoque de Apibus vel de Republica opusculi iacturam fecimus, hic opportunè attexenda fuerat, propter eã quòd vnã cùm arca illud in mare proiectũ fuit: sed consulto ea nũc præteruchẽda duximus, ne quas pro conseruata arca gratias mari debemus, stimulo & acerbã iacturæ recordatione, in conuicia & inanes cõ- rumelias conuerteremus. Tanta namq; illud calamitate

simul

simul & iniuria sua nos tẽpestate & projectione affecit; ut nulli profecto expressius, quàm Ionæ prophetæ me fore comparandũ significarit. Nam sicuti huic è ceti ventre in littus eiecto, hedera, quæ ad eius vmbraculum suecre uerat, quæque mire delectabatur, vermiculo corrodente arefcens (ut in sacris eius Cõmentarijs habetur) dolorẽ ei intulit quàm maximũ: sic è tanta tẽpestate ac procella erepto mihi, atq; in patriã appulso; nõ tã valde magna ob recuperatã arcã voluptas obrigit, quã tũ scrinioli, atq; Apũ amissio tũ eas restituẽdi desperatio, nõ omnino depresso rint, atq; ex animo expectorant. Ex quibus liquet Anthalistas, nihil tam omnino falsum asseruisse, quàm puram maris falsuginem profus inutilem esse mortalibus, ac neque animantium vñibus necessariam.

¶ Cũ itaque nullum, ut docuimus, animal sanius dici possit, quàm quod ad genituram promptius & alacrius accedit: quodque tum in ea foecundius est, tum vita præstat diuturniore; neque vllum siue terrestre, siue volatile, periadẽ sanum ac foecundum appareat, ut sunt marina omnia frequentissimum Salis vñum habentia; relinquuntur ut Sali, & constantiorem salubritatem, & diuturniorem vitam, & vberiore rerum procreationem, magna quidem ex parte accepta teramus. Tantam enim vim, atque naturæ impetum Sal adhibet ad procreandum, ut & cunctorum animantium, quasi parens, atque fons appellari; & inter præcipuas genituræ causas, ut summa quædam illius occasio, iurè ipse collocari possit. Vnde vulgatissimo illi Aristotelis dogmati, de Sole & homine, hominem generantibus: quo ille totum humanæ genituræ opus ad Solem, & hominem dumtaxat refert; nos Salem addendum, mediumque inter vtrumque sic constituendum

tuendum censemus. Quòd Sol & homo propriæ præcipuæque sint humanæ procreationis causæ: altera vniuersalis, Sol; altera proxima, Homo; media verò quædam ad generandum occasio, Sal. Vt demum neque sine Sale fiat humana genitura; neque boni quid vsquam natura proferat, quod non aut sit Sal, aut à Sale dimanet; atque per Salem constet, & perficiatur. Sed hæc hæctenus, mi Quintana, de Physico, siue Philosophico Sale, ante Salem & mensam, ieiunio maximè stomacho, dixisse sufficiat. Non enim absque Sale, eiusque suauissimo gustu, reliqua ipsius mysteria sermone prosequi possumus.

Quamobrem in coenaculum, si placet, descendamus; & quæ nunc primò de Sale Medico, siue

Empirico, vt proposuimus, dicenda

occurrunt, pomeridianis horis

differenda relinquamus.

BERNAR-

BERNARDINI
GOMESII MIEDIS ARCHI-
DIACONI SAGVNTINI COM-

MENTARIORVM DE
S A L E,

LIBER SECVNDVS.

VM ante prandium longa continentiq; oratione, Philosophica Salis mysteria exponi tibi, mi Quintana: ac protinus alia, quæ summa restât, ante coenam explicari volueris, mirari non debes, si non tam frequenter tibi manum admouerim, quàm animum in excogitandis argumentis intenderim, quibus falsas Anthalistarum opiniones refutes, Salisque dignitatem defendas. Nam vt tormenta, quò sunt contenta & adducta vehementiùs, eò maiores habent emissiones: & vt Orator dicturus gaudet recessu & silentio, quorum adiuu- ro, præmeditatus plura & altiora dicat: sic nos mentem ab externis ad intima sæpe conuertimus, vt grauiora in ipsosmet Anthalistas proferamus. Quod tantò crebriùs fecimus, quantò libentiùs Salem præsentē, vt quoddam mensæ numen, epulis gustuique tam vehementer propitium spectabamus: cuius absentiam tu, ne momento quidem tēporis ferre potuisti; qui molestissimè passus es apponi tibi veruecinum illum armū assum, priùs quàm Sal esset allatus: quo tum in medio mensæ statuto, reddita tibi sunt alimēta suauiora, & vetriculo gratiora. Fit enim

solius naturæ ope, & quadam insita Sali vi, vt inter per-
 mistos, sibi que inuicem contrarios sapores, ratio & con-
 uenientia per Salem adhibeatur. Quo condimento non
 solum gustatui suauitas, atque ex suauitate voluptas ac-
 crescit appetitui, sed ex his etiam, tum stomacho conco-
 ctio, tum in membra omnia ex concoctione digestio, at-
 que vniuerso corpori robusta consequitur sanitas, & fir-
 mitudo. Hanc enim à prandio in me fieri valentiorè ag-
 nosco; immo ex degustato nunc Sale maiores mihi vires
 ad dicendum pro eo accessisse percipio, quibus in eisdem
 Anthalistas multò acriùs inuehar: non secus atque olim
 pugnacissimus ille Antheus terræ filius, qui cum Hercule
 confligens cominùs, quò sapius ad terram dabatur, eò
 validioribus relictis à matre viribus insurgebat in Her-
 culem.

2 Cùm igitur superiore oratione suauissimum Salem,
 quem Anthaliste tanquam sterilem, & pestiferum sperne-
 bant; nos contra, Phisicis, constantibusque rationibus to-
 rius ferè fecunditatis, atque salubritatis autorem consti-
 tuerimus: superest vt, quo proposuimus ordine, non so-
 lum Medicis in curando ratione vtentibus, sed Empiricis
 etiam sola experientia nitentibus, eundem expendendū
 tradamus. Quamquàm illius à cõtubernalibus toties ob-
 iecti Medici autoritas nos maximè vrget, quem tot, tan-
 tisque argumentis ad nostrum candidissimū Salem pro-
 rerendum vsum fuisse intelleximus. Etenim sterilitatem,
 quam inter alia per Salem in hominibus, atque vniuersis
 animantibus effici, minimè probare potuit; stirpibus qui-
 dem, lapidibus, ac metallis obueneri posse cõtendebāt.
 A quibus, cùm Medicina vires suas mutuatur, iisdemque
 curationes ferè omnes suscipiat: iccirco Salem tanquam
 impedi-

impedientem, & quasi obstruentem ipsos Medicinæ fon-
 tes, ab omni sanationis officio, & facultate excludendū;
 ideoque Salis vsum vt Medicinæ inutilem, nō minus sa-
 nis, quàm agris corporibus penitus interdiciendū esse ia-
 ctabat. Qua de caussa Salem vt inimicum stirpibus, lapi-
 dibus verò cùm soliditate, tum virtute inferiorem; quin
 & metallis neque honore, neque æstimatione, neque in-
 nata medendi facultate parem; nequaquam inter alimē-
 ta, minusque inter medicamenta annumerandū esse cō-
 cludebat: quēadmodum priore Anthalię parte, de ipsius
 Medici sententia, hæc, aliaque eiusmodi latius fufiusque
 recitauimus. Quæ tamen singula, vt opportuniùs suis lo-
 cis dilui, atque refutari possint; ad quatuor summa capi-
 ta, vniuersa quæ de Medico, siue Empirico Sale dicēda
 proposuimus, redigemus. Ostendendum est enim primo
 loco Salem plurimis de caussis summo esse honore affi-
 ciendum. Secundo, Salem stirpibus, earumque succis, &
 saluti, & fertilitati esse. Tertio, ipsam sanis corporibus
 summam alendi, vt ægrotis etiam medendi, occasionem
 existere. Quarto, cùm diuini sit muneris Salem vbique
 appeti, vbique reperiri, omnibus sapere, omnia condi-
 re: iccirco vt suauissimum atque saluberrimum, ab omni-
 bus expetendum esse.

3 Quæ quattuor assumpta eò sese in vniuersum referūt,
 vt ijs quidem (bona Medicorum venia) doceamus, nō so-
 lum animantibus, quæ sentiunt, quæque vegetantia sunt,
 vt supra tradidimus; sed ipsis etiam primis quattuor cor-
 poribus, ex eisdemque compositis siue mistis, perpetuā
 salubritatem per Salem induci, inductamque & contine-
 ri, & conseruari posse. Quæ salubritas cùm perfecta sit,
 otiosa esse non potest, sed ab insita Salis vi & facultate,

perpetuam etiam fecunditatem rebus subministrat. Verum cum grauis-
 summa perfecta que illius sanitas est fecunditas: nisi prius hanc Sali
 excellenter inesse, tam multarum rerum, quas obijciunt, refutatione mon-
 strauerimus; profecto sterilitatem neque a Sale vnquam, neque ab
 ipsorum Anthelistarum metibus radicitus auellemus. Quippe qui nullum
 non mouet lapidem, immo omnes adhibent machinas, ut Salem fecunditate,
 tanto nature munere, quo insigniter ille donatus est, expolient. Nos
 vero contra, tanta vbertate Salem circumfluere probabimus; ut vel ipsam sterilitatem,
 quam ei inesse volunt, maioris in eo fecunditatis occasionem fieri agnoscat.
 Quapropter iisdem ipsis honoribus, quibus illi Sale denudarunt; nunc est a nobis
 honorifice conuestiendus: Atque ut hos tanquam illi debitos, satisque
 dignos deferamus; primum fecundissimas eius facultates, quibus non
 solum metalla, sed pretiosissimos quoque lapides superat, percurramus.
 Tametsi honorificus Sal non metallicis, non, inquam, gemmeis duntaxat
 honoribus, de quibus breui triumphum aget, contentus est; sed humanos
 quidem, sed ciuiles etiam, tanquam de Repub. valde bene meritis
 promeretur. Nam si in mediū afferamus eam, quam ex suo ipsius usu
 pernecessario autoritate obtinet, & apud mortales existimatione; totque
 in humanam Rempub. ab eo exhibita munera, & officia; non honoribus
 modò, sed summis profecto laudibus nobis erit cumulandus. Quanquam
 neque videri debet absurdum, quod humanos, atque ciuiles honores,
 quos studiosa actio a ratione profecta tantummodò promereri solet,
 Sali rationis experti tribuamus. Is enim, ut bonum quoddam politicum,
 ac ciuile, omnibus suis partibus constans, non solum

solum honoris capax, verum omnino particeps esse debet. Nam quod vtile
 per se est, atque suauitate delectat, si tamen vitio careat, & mediocritatem,
 in qua versatur virtus, obtineat; id ab honesto seiungi non potest. Honesto
 quippe suscitata virtus, honore tanquam debito sibi premio, ac veluti
 honorario quodam donatur. Cum itaque ipsa perfecti bonique ratio,
 a Salis gustu, tum suauissimo vtilissimoque, tum ab expetita salorum
 mediocritate, quasi a virtute, honestissimo, sese nobis contemplanda,
 atque expetenda offerat; an non ob id Salem, vel potius mortales
 mediocritatem Salis expetentes, summo aliquo honore atque laude
 dignabimur?

Quare Sali tanquam veri expleti que boni, atque virtutis vindici,
 non insulse a nobis honos est deferendus, isque pro tantis eius in
 humanam Rempub. beneficiis etiam humanus habendus; quando quidem
 similis, fereque par fuit ei ab hominibus multis in locis delatus.
 Tanto quippe in honore & pretio fuit inter gentes, ut se iam cum
 mortalibus, haud inepta ratione, atque aestimatione compararit.
 Olim enim negotiatores Salem in mediterranea importantes,
 mancipia; homines scilicet, pro Sale reportabant: quod & Lusitani
 nunc faciunt in Africa. Unde natum prouerbum, de quo postea,
 Sale emptum mancipium. Nec verò ex hac commutatione iniuria
 aliqua, turpisue nota humano generi inuritur. Nam ut valde pium
 est, patriæ, aut parentis vitam morte filij redimere: ita haud est
 homine indignum, ut pro Sale, cuius summa occasione, ut ostensum
 est, & gignitur, & alitur homo permutetur. Ac cum sit maximè
 nature consentaneum, ut a quo vnumquodque gignitur, itidem
 alatur: sic etiam Sal præcipuum opus alendi genita sibi ipse
 assumpsit.

Neque enim generata duntaxat recreat, vt Sol: neque tantisper, quoad adoleſcant, educat, vt parens: verum vtrunque munus præſtans, ſefe ad illa nutriendum eſculentis ferè omnibus cõmunicat. Eſt enim ſufficiens penè pulpamentum ille ſuſtentandæ naturæ noſtræ, quæ paucis eſt contenta. Nam veteres Latinorum pulpamenti vice Salem cum pane eſtabant; eaque cibi parſimonia, non minus ad ſobolis propagationem, quàm ad bellum gerendum, & ſuſtinendos agri labores, aliaque præclara vitæ munia obeūda, robuſtiores reddebantur. Qua de cauſa ad ſuſtentandos exercitus, remque frumentariam, falſorum commeatus maiori ex parte quàm aliorum cibariorum parari ſolent: quod ſalita quidem diutiùs conſeruentur incorrupta. Quinimmo hodie in confinijſ Lituanæ, & Pomeranorum ad Aquilonem, milites (vulgò vocant Coſacos) qui in præſidijs ſunt, ad tuèdos ſuos quiſque ſines ab excuſſionibus hoſtium, & latrocinijſ, ideoque quarto quoque menſe in ſyluis collocantur; non frumento, ac neque alio quouis cõmeatu replentur, præterquam ſacculo Salis, & vtriculo acetæ, quibus ferinam, quam arcu & ſagitta ſibi parant, condientes, abunde ſuſtentantur; indeque militum temperatura & robur eo alimento firmiora ſiunt, minimeque belli laboribus ſuccumbunt.

Quam ob cauſſam nauis labores pluſquam Herculeos dies noctesque ſuſtinentibus, ac contra vehementiſſimū duorum elementorum impetum immane illud, adeoque effrène nauis monſtrum gubernantibus, familiariſſimus, ac valde neceſſarius eſt falſorum vſus. Nam eo quidem alimenti robore, non modò cõtinuos labores & vigilias perferre illiſ; ſed longiùs etiam ac diuturniùs nauigantes, cõſeruatis Salis ope commeatibus, nauigare cõmodiùs, & ali ſa-

& ali ſalubriùs, atque ſuſtentari poſſunt. Quod ſi contigerit eiùſmodi commeatus, vt carnes, piſcẽsue muriaticos, plus æquo, ac nimis falſos eſſe, ideoque guſtum offendere, facile iam eſt, ipſiuſmet Salis auxilio, eos à nimia ſalſugine expurgare; aut aquam marinam, aut vbi huius nulla eſt copia, adhibito Sale multo lebeti vbi excoquuntur nimis falſa. Sic enim compertum eſt, maiori celeritate ab eis excerni ſalſuginem, quàm ſi dolci aqua ſolummodo illa excoquerentur. Quod ſcilicet à libero, atque potentiore Sale, hæreſ, atque affixus Sal rebus, vi caloris quã facile attrahatur, & ab ipſiſmet rebus ſeparetur. Quæ quidẽ vitæ compendia neque faciliùs, neque minori iactura cõparari poſſunt, quàm falſorum copia. Quam enim rerum egeſtatem non effugient, qui falſis affluunt? Ac ruruſum fugata egeſtate, quam non conſequentur affluentiam, ſi falſis abundant? Nam vbi Sal aedeſt, neque igne quidem ad coquendas carnes indigemus; neque igni & aqua nobis omnino interdici poteſt. In quod enim elementũ faciliùs quàm in aquam Sal conuertitur? Idque vel ſpontè, dum ſublatis eſt terra, ac concreſcentibus in nubes vaporibus, in ſalino quidem liqueſcẽs ille futuram inde pluuiam, atque tempeſtatem prænuntiat. Refert enim Sextus Pompeius Romanis moris fuiſſe ſalinum in menſa pro aquali cum patella ponere, cauſſamque ſubdit, quia nil aliud ſit Sal quàm aqua. Nam hæc ſi marina fuerit, tamenſi guſtui, & ſtõmacho ſit horrida, minimeque potabilis; at illam ſiue igne, ſiue medicamentis, & ſalſugine expurgari eliquarique, & per magnò nauigantium cõmodo, ex falſa in dulcem, ac potabilem conuerti poſſe didicimus: Etenim pauci ſunt anni, ex quo marina igni eliquata per diſtillationem, in dulcem, potuique ſuaem per abundè euafit.

Idque

Idque maximè apud Meningem Insulam Africae Syrtibus proximam; ubi Hispanorum exercitus terrâ mariq; à Turcis obsessus, atque extrema aëtis penuria laborans, hac vna aquatione quatuor mensibus fuit sustentatus. Quin & eandem marinam medicamentis dulcescere, siue fassugine excerni, Venetijs repertum fuisse accepimus ab ijs, qui & gustarunt, & admirabili rei experimento interfuerunt; autore Hebræo quodam, quem Senatus amplissimis muneribus donauit; tum ob communicatâ sibi artem, tum maximè, quod idem autor nulli vltra mortaliū se illam communicaturum promiserit. Quod Senatus plurimi faciens, atque magno vsui aliquando sibi fore credens, tanquam arcanum quoddam non diuulgandum, sed sibi soli retinendū statuit. Insuper Sal quem nō habet in calore suo inclusum, tam cælestem, quàm terrestrem ignem hunc, quo vtimur? vt neq; insulsè dicamus.

Ignis est Sali vigor, & cælestis origo

Eo enim calore præditus est, qui ad percoquendū cruda, eaque concoctioni, atque ventriculo aptanda, habetur necessarius. Nam quāuis stomachus à cruditate abhorreat, ac nisi coctis igne carnibus minimè vescamur, facit tamen ignea vis Salis, vt quas ipse carnes, piscesue inferferit, sine igne quidem, & à cruditate asserat, & calore suo percoquat, & ventriculo etiam consentanea reddat. Ipsa quippe salsa paruo vel minimo calore externo indigere ad coquendum, Græco prouerbio ostenditur, *παρὸς τῆς αἰῆς ἢ ἰδὴ τὸ πῦρ*, id est, fassamentum, vel igne viso, coctum censerit. Vnde fit, vt qui nauticam, aut rusticanam vitam agunt, summa caloris copia, atque ventriculi firmitate, tam ex salforum vsu, quàm ab exercitatio-

ne compa-

ne comparatis, falsis crudis robustius, validiusque, quam igne coctis carnibus, atque piscibus alantur: adeo laborum studiosus Sal in eos, qui laboribus insudant, se multo beneficentiorē, & salubriorē, quàm in molles & ociosos exhibet.

Præterea, quid eo alimento salubrius? quidue frugalius, atque in summo vitæ discrimine commodius, quàm quod ingeniosa necessitas, arduum aliquod, desertū, atque longissimum iter subituris nobis pro tutissimo obtulit viatico? quale utique expertos fuisse accepimus, nonnullos viros Christianos, qui ab immanissimo Turcarum Rege apud Byzantium captiui tenebantur, seque à tanto seruitutis malo impune eripuerunt. Nam qui se inde Pannoniam versus in fugam conijciunt, atque ob vitanda nouæ seruitutis discrimina, per vastas solitudines, & loca auiæ, omnique prorsus occurrant, & humana esca carētia, abire coguntur; nullo alio comineatu, se, quàm Sale præmuniunt: quem tanquam rerum omnium condimentum, & quasi antidotum secum ipsi portant, vt in fame quidem, aut glandibus, aut herbis, siue harum radicibus, tamen si nobis, commisso illo tutius vesci possint. sic enim crudum, atque insuetum stomacho cibum Sale conspergentes, tum à cruditate purgant, tum gustatui familiarē, nutritionique aptum & congruentē reddunt. Quod si insuper Salis vires, quas in condiendis & conseruandis esculentis necessarias esse docuimus, ad poculentam transferamus; non minus profectò illas, hæc in parte, suo quoque honore dignandas esse colligemus: quinimò Salē, vberimum quendam naturæ fontem, atque horreum esse inueniemus, vnde mortales, ceteraq; animantia abunde potu ciboque, magno cū vitæ cōpendio refici possint.

Quæ

7 Quæ tametsi naturæ consentanea, satisque manifesta sint; non tamen ab re erit tantæ fecunditatis causas explanare, easque nonnullis exemplis, atque experimentis confirmatas in medium adducere. Nam quod ad potum, atque reprimendâ Sale sitim attinet, id moris fuisse apud præcos, esseque nunc etiam apud nonnullos Asiæ populos ferunt: ut miseris ex damnatione violentâ mortem subituris, ne supplicij metu ac horrore suis animi viribus destituantur, fatali tunc eos siti torquente, refrigerij gratia Sal cum aceto, non autem cum vino propinetur. Quippe vino permixtus Sal, adauget vtriusque ardore, cum cerebrum fumoso vapore cõplet, tum liberae animi facultates opprimit. At verò aceto cum sit acre, atque ob defectiõem à vino in frigidam naturam conuersum, calore quidem, & adstrictione Salis ad peruadendum aptum; & refrigerandi, & reficiendi, & dissipatos spiritus, præ vehementi supplicij imagine, colligendi facultatem habet. Adhæc experimento compertum est, in calidissimis regionibus, ob nimium solis æstum siti vehementer affectos, Salem sub linguam continentes, triduo non sitim modò, sed integram famem depulisse, utpote vi Salis pituitam à cerebro, & à ventriculo attrahente lingua, atque respiratum aërem subinde humidum reddente. Cuius experimenti præclarum exemplum subiiciã, quod à multis fide dignis accepi. Idque euenisse dicebant superioribus annis, quo tempore Cæsar Carolus huius nominis V. maximum ac potentissimum exercitum ab Hispania in Africam traiecit; ut Tunetum urbem florentissimã, olim ex ruinis magnæ Carthaginis à Romanis erectam, à truculentissimo Christiani nominis hoste Ariadeno Mythilæneo (Barbarusa à nostris appellato) occupatam eriperet

ret. Quippe Sole tunc in Cancro existente, ac ad solstitialem orbem, cui ferè vrbs illa subest, accedente; vniuersis copijs, salus, & læta Cæsari victoria, vno die per Salem obrigit. Nam cum Cæsar, debellatis primùm hostiũ præsidijs, urbem obsessurus accederet; Cæsariani ardore Solis, atque infestissimo puluere, tum maximè aquæ penuria, grauius ardentiusque sitire cõeperant. Quo animaduerso, Cæsar Salẽ omnibus distribuere, ac singula cuique grana Salis linguæ supponere iussit. Quod milites facientes, non solum sitim famemque die integro represserunt; verum multò etiam animosiores eo effecti congiario, hostem cum innumerabilibus copijs occurrẽtem fugarunt; simulque è vestigio urbem victores, atque ouãtes intrarunt. Verum quæ vnus fuit vitæ atque victoriæ causa, alteris contrà (ut fieri sæpe solet) illius inopiã extremã calamitatem inuexit. Ut olim in Hispania, Rege Ferdinando (de quo supra) Granatæ Regnum expugnante, Sarraenis hostibus contigisse fertur. Is enim expugnata captaque Metropoli, cum reliquum Agarenorum plùs triginta millium exercitum in montanis locis natura munitissimis inexpugnabilem fieri videret, nequaquam aggredi curauit: immò consilium illi fait, eos ad summam Salis inopiã, quam patiebantur, redigere. Quo factum est, ut hostes aquas ibi frigidissimas ebibentes, neque Sale tamen vim frigoris in ventriculo reprimentes, illico ex totius corporis tumore in interitum rueret. Vnde dubitandum non est, ex similibus hostium ab inopiã Salis consequutis calamitatibus ortam fuisse illam Pauli Iuriscõsulti legem, quæ inquit, Cõtem ferro subigendo necessariam, hostibus quoque vendari, ut ferrum, & frumentum, & Salem, non sine periculo capitis licet.

Quæ

8 Quæ tam eximia, ac plusquam aurea vis Salis, præcipientes eius virtutes & facultates satis notæ Principibus effecerunt, vt vectigalia, siue tributa Salis eisdem fierent præ ceteris longè chariora, Quinimò ab eo summo Salis cæsu, quo ferè Sal par est auro, sunt qui non abire sentiât, omnes in vniuersum Salinas, non minus quam auri, argenti que, & aliorum metallorum fodinas ad solos Reges iure pertinere, alijs verò ex privilegio concessas fuisse: atque ideo Salem inter iura Regia, quæ Iuris periti vocant Regalias, annumerant. Unde mirandum non est, Reges publicam Salis distributionem (quâdo id antiquo suo iure faciunt) sibi penitus vendicare; atque tam exortas, quam exorientes vbiuis Salinas, aut impedire, aut coëmere à subditis, vt illarum paucis ad venalem distributionem retētis, reliquas aut obstrui, aut vsu omnino interdici iubeât. Quod certè haud est à cōmuni Reipub. commodo profus alienum; cum tam magnus illarum proventus sæpe causa sit, vt populi multò paucioribus, quam alias, tributis grauentur à Principibus. Quorum summa ratio, ac institutum non in eo est, vt eiusmodi mercimonio, etsi frugali satis, locupletiores euadant, quam vt subditorum, ac popularium suorum animos ad commotiones, repentinæque cōspirationes proclives, subita interdictione Salis, tanquã acerbissima, multa compefcant. Quocirca Reges hæc ipsa Salis vectigalia olim populis ferè nunquam remittebant, nisi ad extremū malorum redacti, præsertim cum viderent se belli tempore in maximas adduci angustias. Tunc enim non alio pretiosiori auro sibi conciliari posse putabant popularium animos, quam aut congiario Salis, aut eius tributæ distributione. Id autem pertentasse fertur Demetrius olim Rex Macedo-

Macedonum imminente sibi exitiali bello ab Alexandro Rege Syriaco. Cùm enim ille Iudæorum gentem multis iam annis haberet stipendiariam, quò eorum animos alioqui ab Alexandro sollicitatos ad defectionem, arctiore vinculo retineret, inter tam multa, quæ regia magnificentia digna, se illis elargiturū scripsit, pretia siue tributa Salis condonaturum promisit. Sed hoc antea (prout sacris etiam monumentis testatum est) ab Artaxerxe Assyriorum Rege eidem genti ad Solomonis templum instaurandū, multò magnificentius, multoque cumulatius erogatū fuisse legimus. Is enim diuino actus instinctu, captiuis omnibus manumissionem, atque vt in patriam redirent, urbemque & templum sanctum denuò exedificarēt, liberalissimè concessit. Nam Esdræ tum magno illorū sacerdoti, vt à præfectis Regij ærarij posset quicquid materiæ ad eã structurã opus esset exigere, amplissimo donauit diplomate. In quo cùm auri, argenti, tritici, vini, olei, lignorum, & aliarum rerum immensam ferè mensuram, numerum & pondus expressisset: vt tandem Regio se ipse splendore superaret, cùm ad Salem est vêtum, Sal, inquit, absque mensura. Quæ largitas, atque communicatio Salis, à Ferdinando Cortesio Hispanorum duce ad Indica debellanda regna misso, procurata, eiusque rogatu à Mexicanorum principe Traschallenēsis populis impetrata; nōne extrema fuit illi anchora ad idem Mexicanorū Imperium recuperandū, totque subinde prouincias expugnandū? Cuius ego diuini propè viri, atque inuictissimi Imperatoris laudes, ne in præsentem quidem reticere queo: dum eius magnanimitatem, prudentiam, fortitudinem, religionem, & in aduersis superatã, in prosperis cōtemptam fortunam, ab eoq; imploratum vbiq; numen

A
1. Mo
ch. 10B
1. Es
dre. 7

C

H confi-

cōsidero: dum ex tam multis hostium millibus, cum tam A
parua Hispanorū manu, reportatas ab eo victorias, nul-
lasque amissas, perpendo. Vnde quoties ipsius incredibi-
lia facta, non ex historia solummodo, sed ab ijs etiam, qui
sub eo militarunt, maiora, quàm quæ literis consignata
sunt, fuisse intelligo: dubitare soleo profectò, num Corte-
sium in celeberrima illa fortissimorū Heroūm, quos vni-
cè fama colit, Enneade reponam, an potiùs eundem no-
uæ illius iam Decadis caput sine controuersia constituā.
De quo summo viro plura alio fortasse loco.

9 Verum, quæ Regibus liberalitate Salis occasio datur B
popularis gratiæ conciliandæ, ac fidei etiam retinendæ;
rursus caussa est, vt cum primùm populi ab eadem gra-
tia, & fide discesserint, subita Salis subtractione grauius
sub iugum veniant. Nec videtur à proposito aliena Paul.
III. Pont. Max. in quosdam pertinacissimos Etrurię popu-
los ad Pontificiam ditionem spectantes superioribus an-
nis consecuta animaduersio: nō alia de causa, quàm ob
recusatum nouum Salis tributum. Quibus ob tentatam
defectionem, inter alias irrogatas multas, cum Sal triē-
nio interdiceretur; protinus effusi omnes, ac supplices,
nulla conditione, neque pacto interposito, Pontificis im-
perata fecerunt. Quam sanè percelebrem vim, ac æstima- C
tionem Salis, à Regibus, populisque tam constanti vbiq;
sententia confirmatam, credendū est, non à vulgari opi-
nionē, persuasionēue duntaxat; sed à propria potiùs, at-
que infita Sali facultate, in hominum mentes irrepsisse.

10 At verò ijs obijciuntur, quæ imprimis diluenda sunt,
Anthalistarum summa quædam argumenta, & rationes,
quibus Salem, non opinione modò, atque æstimatione
auri, & gemmarum: sed horū etiam innata facultate, ac
excellentiā

excellentiā superari contendunt. Nam subterraneorum A
quidem mistorum, ac proinde metallorum omnium per-
petuum æmulum, atque hostem Salem constituunt: qua-
propter neque pili faciendum ipsum, neque cum illorum
viliissimo quoque comparandum esse decernunt. Verun-
tamen hoc perperam, atque iniuriosius quàm par est af-
firmant: cum reuera Sal præfertim fossilis natales suos ad
huiusmodi subterraneorum genus referat. Adeò quippe
simul, ac secundum metalla adnascitur, vt horum nulla
ferè sine Sale natura coagmententur. Sic enim sentiunt
Physici, non longè à vena Salis metallorum venas inue- B
niri: quin potiùs in vno, eodemque metallo interdum va-
ria Salis genera, condiente natura, reperiri. Nulla nāque
metalla sunt, quālibet solida, quæ sine Sale concrecant:
cum ad meliorem partium coeuntium expurgationem,
tum ad alienæ etiā materiæ expulsionem, ne in coagmē-
tatione adhærescat. Ex quarum partium expurgatarum
concretionē, iuuante vi Salis, metalla, aliaque subterra-
nea firmissima, perpetua, atque incorrupta euadunt. Vn-
de credendum est vniones inter margaritas præstantissi-
mos, qui mari innascuntur, occasione falsuginis, terrestri- C
bus gemmis solidiores, & prætiosiores emergere. Con-
charum enim sunt partus, qui mari excepti, eiusque falsu-
gine educati, durefcunt tantopere, vt indiuidui fiant. Nā
referente Plinio, sæpe fit, vt cum vnionum matres vrina-
torum cura, sub mari capiantur, non tamen ab earū visce-
ribus foetus extrahi possint priusquam illæ in vasis fictili-
bus multo Sale obruantur. Erosa enim carne quidam nu-
clei corporum, hoc est, vniones in ima decidunt. Atque
inde constat falsuginem non solum educandi, atque con-
solidandi vniones facultate esse præditam; verum etiam in

eorundem ortu & partu, quasi obstetricis officium exercere. Quamobrem perablanda quidem videtur esse Anthalistarum sententia, qui solum, in quo quispiam natus sit, & liberaliter educatus, hostile dicunt: quique amicitias, quæ Sali cum metallis ac gemis, etiam naturæ vinculo insunt, iniquè fati inimicitias appellant: propterea quòd hæc, inquit, amicitia, si tamen intercedat, qui poterit dici vera, cum non sit inter pares? Negari etenim non potest quantum & prætio, & dignitate; quantum etiam opinione, atque nomine, metalla & gemmæ Sali præstent: cum is nullam ferè rationem neque proportionem habeat, quibus conferri possit cum illis.

ii Sed in maximo, ni fallor, errore versantur Anthaliste, qui modò Sali detrahant, atque avaritiam foueant, opinionem hoc solo nomine, quòd ea vulgaris sit, atque multorum studio & assensione confirmata, veritati præferri volunt. Quamobrem paruo quodã quasi certamine ijdè à nobis prouocandi sunt, atque depulso errore, ab obscura simul & meticulosa opinione, ad firmissimam veri intelligentiam reuocandi. Nam quòd ad metalla attinet, cum peruaria, multipliciaque sint horum genera, & differentia, neque proprias, siue peculiare singulorum rationes, quibus à Sale superantur, paucis explicare possimus; aurum metallorum præstantissimum, atque pretiosiores gemmas tantummodo cum Sale depugnaturas in aciem proferemus. Neque enim summa victoria, atque virtutis laude caruit, qui ducibus, ac primarijs hostiù deuictis, à reliqua vulgi cæde abstinuit. Atque in primis illorum vires, quæ tantum sibi nominis inter mortales vendicarunt, quales, quantæque sint, & an tanta etiam estimatione dignæ; quòue etiã pacto, tum facultate, & vsu;

tum verio-

rum veriore rei opinione à Sale vincantur, discutiamus. Atque, vt clariùs rei argumentum ex mutua rerum inter se collatione elucescat, aurum & gemmæ, quòd & duriora, & diuturniora sunt, ac rarior est eorum vsus; eò pluri fieri, maioriq; in pretio haberi solent. Idque ex eo maxime, quòd hæc à solida partium coagmentatione, ex quibus summa cum proportione constant, indiuidua, ac penè immortalia euadant. Qua causa tum ad vsum, rerumq; copiam comparandam, tum ad perpetuò retinenda exigua in re, & temporum, & personarum clarissima monumenta, vt in numismatis, aptissima fiunt. Verum hæc, cum & externa, & aduentitia sint (quamuis præpostera vulgi opinio maiora illa quàm par est fecerit) si cū intima, atque innata facultate, quæ ipsismet auro & gemmis inest, conferantur, longè profectò erunt posthabenda. Qui enim aurum ob caritatem, paucitatemve commendant, ij sanè aut fouent avaritiam, aut felicissimam rerum copiam misera cum inopia commutandam censent. Nam ex inopia quidem, & avaritia facilè ad turpe compendiù commoti homines, nullas planè diuitias augustiores esse iudicabunt, quàm quas aliorum calamitate, & iactura sibi cumularunt. Quorù inexhaustam, non rerum, sed auri cupiditatem (hanc quippe avari ex peculiari quodã terreo humore, siue melancholia, qua superant, sequuntur) natura solers ita repressit; vt rursus neque auri affluentia, vel summa copia, ipsum gratius, aut commodius, immo verò despiciatius reddiderit: sicuti faceret expressit fabula de Phryge illo Myda Rege pecuniæ appetentissimo. Qui à dæmone quodã summis precibus impetrauerat, vt terra sibi aurea fieret, aureæ arbores, prata, pratorumq; flores, & germina. At vbi deaurata ter-

ra est, fames vehemens Phryges torquebat, Mydasque A
de acceptis diuitijs, ac consequenti inopia anxius, pali-
nodia in morè, preces prioribus aduersas, non amplius
ad dæmonem, sed ad Deos omnes effundebat; cupièns,
in veterem illam, fertilem, omniferam, ac fructuosam
paupertatem restitui; aurumque, vt aiunt, ad hostium
ceruices. Cumq; hoc Deos omnes rogaret obnixè, ni-
hil amplius consequutus est. Quæ certè fabula hanc in-
nuit veritatem: nempe, vt cum ab ingenio Dei sit alienū
ea, quæ non sunt bona largiri, quæ honesta per se sunt
ab eo tantummodo petamus, & quamlibet mediocrem B
paupertatem, minimumque terræ flosculum, cuius diui-
tiarum, aurique exuperantiæ anteferamus: quòd fatuus
quidem sit, atque inutilis omnis, qui vulgaris opinionis
gratia, à mediocritate discedit rerum vsus.

12 Quamquam hanc ipsam existimationem, grauioribus
ex caussis, ac multò etiam honestioribus quàm aurum,
adeptus est Sal. Nam etsi apud plerasque gentes, præfer-
tim in quibus auri penuria eius copiam superat, lege fan-
citurum fuit, vt aurum exiguo suo pondere maius rerum
pretium, & æstimationem exæquaret: at alijs in regioni-
bus, quibus aut nimia illius affluentia ipsum reddidit cõ-
tèptius: aut item summa egestas vsu penitus interdixit; C
non tantum lege, sed quasi natura fuit institutum, vt lo-
co auri Sale homines tanquam probata pecunia vteren-
tur. Constat enim apud orientales gentes, in prouincia
dicta Caniclu, quæ Magno Cham est subiecta, moneta
iusti probatiq; ponderis ex Sale conflare, quam sic effi-
ciunt. Salem enim coquunt in lebe: post verò massu-
las in formellas translatas cogunt: quas consolidatas pro
moneta exponunt. Id etiam longè excellentiùs deprehē-
ditur

ditur apud Aethiopes, eos videlicet, qui paulò citra Ae-
quatorem cam Africa oram tenent, qua vergit ad occi- A
dentem, iuxta fluuium atque Regnum Sanegæ. Apud
quos (sicuti ab ijs, qui loca illa peruagarūt, accepimus)
Saltanti habetur, vt incolæ Sale non minus, quàm nos
probata aurea, vel argentea pecunia rerum omniū mer-
cimonia, atque ipsum etiam aurum redimant. Quippe
aiunt, mediterraneam quãdam ibi esse regionem in lo-
co dicto Tagaza, petrei Salis feracissimam, attamè alia-
rum rerum præsertim auri inopem. Vnde accolæ ad vi-
cina loca, quæ Salis & egētissima & appetētissima sunt, B
illum exportantes, omnium inde rerum copiam domum
reportant. Tanta namque in Mellitano regno Tagazæ
proximo, quod vehementissimo calore infestatur, cum
maximo vitæ salutisq; vsu cõiuncta est Salis necessitas;
vt sine Sale gens nō modò salute, sed vita se omnino de-
stitui putent. Vtpote quorum sanguis statis anni tempo-
ribus vsque adeo solet efferuescere, vt ni Sale occurra-
tur, prorsus subita sanguinis eruptione extinguantur.
Cui morbo hoc vnico veluti antidoto medentur; si Salē
aqua liquatum continuè exugant. Quo fit, vt in eadem C
prouincia, quæ propter soli sterilitatem omnibus ferè ca-
ret quadrupedibus, quàm magnus ac valde continuus
sit incolarum humeris asportati hinc inde Salis quæstus
& mercimonium. In quæ maximè loca Salem importan-
tes, singulos quisque cumulos ex suo ibi erigit: quibus
erectis, atq; de more distinctis, inde recedit. Quò pro-
tinus à feruidiore eius regionis parte, quæ auri, atq; aro-
matum habetur refertissima, nauiculis conuolare dicunt,
gentem quandam penitus incognitam, aspectuque &
immani corporis figura mirum in modum deformè; colo-
re videli-

re videlicet obscurissimo, atque vultu vsque adeo mon-
stroso, vt inferius eis labrum incredibiliter propendat:
& quorum gingiue, ac etiam labra ita exulcerata sunt, vt
continuo sanguine perfluant. Quæ gens, aut ab innato **A**
pudore, aut metu ne capiantur, exterorum congressum
ita solita est fugere, vt nisi casu, aut ex insidijs, nullo mo-
do videri queant. Sed cum ij tanto appetitu & necessita-
te Salis opprimantur, hunc omnino inquirentes, proprijs
intermissis laribus, vitam aut Sale tuendam, aut pro Sa-
le prorsus amittendam exponunt. Vnde ad eiusmodi Sa-
lis emporia, taciti ac summo noctis silentio, è proximis
lacubus, in quibus interdiu latitant prodeuntes, cumu-
los ibi Salis, vt dictum est, dispositos inueniunt, pro qui-
bus totidem auri pondò, aut pretiosissimorum aromatù **B**
mensuras, quantum ex frequentato sæpe cõmercio con-
uentum est, fidelissimè dimittunt. Qui Sale comparato
domum remeantes, aduersus feruidissimos Solis ardores
vnico Sale sese defendunt; atque breuem alioqui futuram
ipsorum vitam, & diuturniorem, & multò salubriorem
Sale traducunt.

13 Sed hæc per Salem obuenire, tantamque eidem vim
inesse ad eiusce gentis salutem tutandam, & vitam propa-
gandam, vt maximè credam; hæc me coniecturæ mouet.
Quòd scilicet ab exæstuante apud eos aere Solis ardore, **C**
illorum innatus calor, atque humor vehementiùs, ac ci-
tiùs quàm apud nos dissipentur, & absumentur; perinde
atque ijs, qui in vaporarijs plus solito detinentur (calore
externo intimum attrahente) vsque ad animi deliquium
euenire solet. Ex quo semiustis in ea regione hominum
corporibus, tum extima coloris obscuritas, tum palato,
gutturique siccitas, & perpetuus amaror insit necesse est.

Quamobrem

Quamobrem gustus, qui sine humore quidem, neque gu-
stare, neque ad gustandum excitari potest, tanto prop-
terea stupore hæret; vt illos & appetitu carere, & immo-
dica siti premi, & cibis sine gustu sumptis, perperam, atque
imbecilliter nutrirı oporteat. A quo tanto, tamque pesti-
lenti malo; vt se tutò vindicent, haud certè alijs pretio-
sissimis, quibus abundant, aromatù condimentis, quàm
omniù & selectissimis, & suauissimis Sale sibi subueniunt:
vtpote cuius efficaci calore, proprius & innatus calor ad-
auctus, non ita facilè diffuat, atque dissipetur; sed fir-
mior atque vegetior contineatur: Sale videlicet, humo-
rem ad palatum attrahente, atque gustum sapore duce,
fuscitante; vt ijs commotus appetitus reliquis alimentis **B**
viã det ad exhalantis natiui caloris conseruationem, aug-
mentum, & instaurationem. Quapropter mirandum non
est, si ijs finitimè Nigritarum gentes, ita se Sali, vt cuidam
seruatori numini deuoueant, vt ei reliquam pietatè post-
habeant. Non tantum enim pretiosissima quæque terræ
bona, quæ possident, sed parentes etiam, liberos, vxo-
res, seipsos denique, suaque omnia, vnà cum patria ne-
gotiatoribus pro Sale redimenda tradunt: Atque inde
fit, vt maximus Aethiopum Sale emptorum numerus quo-
tidie in Hispaniam exportetur. Id autem meritò, & gratia **C**
Salis fieri vel ex hoc liquet, quòd hæc ipsa inopia Sa-
lis, quæ Nigritas suæ patriæ facit desertores; alios etiã,
terrarum, inquam, inuētores Hispanos à nouarum, licet
fœcundissimarum, cultura retraxit. Quippe qui ad no-
uum à se repertum orbem colonias deducentes, tametsi
locum alicubi ad condendum aptissimum, atque agri fer-
tilitate præstantissimum nanciscerentur; quia tamè Sale
indigere conspicabantur, prorsus à cultione abstinébant:

H 5

reliquis

reliquis planè rebus ad humanum victum necessarijs Sa-
 lem præferetes. Nec iniuria id quidem, cum & facer ille
 Eccl. idem Ecclesiasticus auctor in ea, quam describit necessa-
 39. riorum humanæ vitæ decade, Salem inter præcipua cõ-
 numeret, sic inquit, Initium necessariæ rei vitæ homi-
 num, Aqua, Ignis, Ferrum, Sal, Lac, Panis, Mel, Vi-
 num, Oleum, & Vestimentũ. De quibus singulis adeo
 * benemeritus est Sal, atque utilis omnibus simul & be-
 neficus, vt eorundem ortus, tum munia, & actiones, ipse
 aut fuscitet, aut referat, exæquetve, aut perficiat. Nam
 vt in summam, quæ fufius de illorum singulis dici possunt
 redigamus, ac Salis miram in eo beneficentiam exprima-
 mus; Num aquas à corruptione Sal liberans, esse potest
 erga ipsas beneficentior? An non ignem ipse, & supplet
 in coctione, & summo in camino cohibet? Ferrũ quidni
 iuuat etiam, qui & adnascitur metallis ferè omnibus, &
 suum in illorum concretione, præparationeque munus
 exercet? Quin & fatuum quodammodo, atque in cor-
 ruptionem propensum lac, nonne insperfo illo, & retine-
 tur diutius, & sapit longe suauius? Iam panem Sale cõ-
 ditum, quis non prætulit infulfo? Ipsum quoque mel
 Apes, ni falsum in foetu adhiberent, num rectè confice-
 rent? An non & vinum, Sale aut mari, & condiri solet
 melius, & asseruari incorruptius? At vero oleũ cur non
 ex sese ille proferet, qui lucernæ additus olei munus ex-
 plet? Denique quoad ipsum vestimentum, nonne Sali
 quibus porrecto acceptum ferri debet, quod lanæ, ex
 quibus illud conficitur, tum minus horrescant, tum ad
 * pannificium molliores fiant?

14 Ad hæc olim apud priscos Latinorum patres, stipen-
 dia, quæ militibus, famulis, & operarijs, pro nauata o-
 pera &

pera & impensa seruitute soluebantur, salaria dici sole-
 bant. Idque non tantum ab eo, quod ita necessaria &
 vtilia sint, vt homini Sal (quod nonnulli interpre-
 tantur) sed ab ipso nummario vsu Salis, qui pro iusta
 laboris mercede, ac vel aurei stipendij loco, tum etiam
 pro cõgiario inter populos diuidebatur. Qua causa An-
 cus ille Senator & Consul Romanus laudatus fuit, pro-
 ptereà quod sex mille Salis modios in populo diuisit, tã-
 tusque iccirco non modò Salis latori, sed Salinis, vnde
 exportabatur Sal, tributus fuit honos, vt viam, qua ad
 illas ibatur, Salariam appellarint. Siquidem simplex il-
 la ætas, quæ mortales paucis contentos faciebat, & quæ
 non ab auro, sed potius à nondum inuento auri vsu, vt
 opinor, aurea fuit dicta, copia Salis cum paucis esculen-
 tis alebatur, atque illius commutatione, & mercimonio,
 vt diximus, cetera ad conuictum necessaria vtcunque si-
 bi, vt nos auro, comparabat: ne vtiq; Salem, cuius
 nummarius vsus longè fuit antiquior atque prior, auro
 posthabeamus.

15 Quod si post aurum pretiosiores gemmas in eandem
 contentionem deuocemus, atque vulgarem earum æsti-
 mationem cum ea, quæ de Sale vbique esse solet, confe-
 ramus; nullo profectò pretio dignæ illæ habebuntur præ
 Sale. Nam primũ quidem gemmarum paucitas, seu in-
 frequentia nõ tam eas efficit commendabiles, quàm aut
 venditio, aut mercimoniũ, aut auaritia: vt quas tamen
 auctionari contingat, nequaquam tamen cum auro du-
 cas comparandas: cum neque facillè fieri ductiles tracta-
 riue possint, nec ad peruarios mortaliũ vsus, perinde atq;
 aurum accommodari. Quo certè ridicula magis est in illis
 conquirèdis percuriosa hominum libido & hallucinatio.

Nam si

Nam si commodum & communem illarū vsum spectes, quid aliud quæso, in eis comparandis inest boni, quàm summū cum labore dispendium? In custodiendis, quàm sollicitudo? In perfruēdis, quàm ostētatio? In amittēdis, quàm vel dolor, vel maior rei familiaris iactura? Quas rursum si ad vsum vitæ necessarios, & subleuandam mortalium egestatem expetamus, profectò neque in victum illarū, neque in vestitum, aut per se, aut pari rerum commutatione cōverti possunt. Decuplo enim minus quàm fuerunt cōemptæ vneunt. Idque ex eo planè, quòd aut illarum pauci reperiantur emptores, aut præ abundātia copianē, quæ pretiū rebus adimit, eadem nonnunquam vilescant; aut demum quòd pauciores sint, qui vires illarum internoscant, atque quòd notius est aurum utique cum illis tāquam incertis, atque incognitis minimè cōmutent. Quid enim individuus Adamas quārumvis pretio suo dignissimus, ante oculos rustici efficiet, ut ex huius manibus aureum pro illo nummū extorqueas? Quid nobilissimus Saphyrus, si in ignobiles manus inciderit? Quid fidissimus Achates, si infido, neq; tanti boni conficio pectori appendatur? Qua tandem præterquam Regia manu dignus est splendidissimus Carbūculus; quiq; aliorum eiusmodi lapillorum præstantissimi, ac pretiosissimi habentur? Veruntamen quoniam horum æstimatio, opinione potiùs, quàm vsum, quàm necessitate, atque intima demum rei qualitate habetur; varijs pretij, atque æstimationis vicissitudinibus, pro temporum varietate, proque emptorum facultate, & arbitrio, obnoxios illos fieri necesse est.

16 Nec verò hanc ipsam vicissitudinem his tantummodo gemmis accidere compertū est, quæ nulla fama; neque multorum

multorum celebrata cōmendatione à mercatoribus, atq; infimis id genus hominibus retinentur: sed ijs etiam, de quibus summa vbique terrarum peruagata opinio, apud Reges, & summos mundi Principes amplissimam consequuta est æstimationem. Vidi siquidem superioribus annis, Lutetiæ Parisiorum, apud Franciscum eius nominis primum, clarissimum, sapientissimumque Gallorum Regem, insignem Carbunculum, quem vocant Pyropum, magnitudine, atque splendore incredibilem; huncque toto ferè terrarum orbe adèdè celebri fama notum, ut ipse etiam possidentis nomen multò clarius celebriusque Pyropi causa euaderet. Nam hic olim apud splendidissimum, fortunatissimumque Alfonso primum Neapolitanorū Regem tanta fuit in opinione, ut Amuratho tunc Principi Turcarū trecenta millia aureorum pro illo offerenti, quamuis summa belli difficultate, atque auri angustijs premeretur Alfonso, nequaquam permiserit venire: Postea verò Fraciscus, vel rogatus, à pronepote Alfonso viginti quinque millibus illum sibi cōparauit: cumque persimilis, atque summi pretij Pyropus alter, priorè facile exæquans, & nonnulli alij Smaragdi selectissimi tūc ei offerrentur venales, cunctos præ illo despexit: tum quòd multitudine singuli viliores fierēt; tum maximè quòd eo tēpore, alia multò maiora animo ille moliretur. Quippe qui ad Sātones Aquitanix populos defectionē ab eo, ut ferebatur, machinantes è vestigio conuersus, pretiosissimam illorum gemmam, nempe vberimum Salinarum prouentum, quo summo illi aluntur terra marique mercimonio, pro defectione præripiens; ut vectigales essent, atq; maiora inde quàm antea tributa Salis fisco pendērent, in perpetuam eorum pœnam addixit. Qua multa cum

cum grauiſſimum iugum illis impoſuit, tum maiorem ex hoc ſibi ipſe gloriã, dignamque factis famã conſequutus eſt, quã ex lapillis quamlibet præcellentibus quaſtum comparafſet. Demùm quod ad auri, atque gemmarum perpetuam & incorruptam ſoliditatem attinet, quã illæ aduerſus rerum omnium conſumptorem ignem integram & illaſam ſeruant, indeque tantopere commédantur à mortalibus; illarũ ruruſum paucitas, tum infrequẽs ac deſiderata copia eleuat, atque imminuit. Nam ſi quẽadmodũ redundantia Salis eſt conſeſſum, vt Carris Arabia oppido, quod refert Plinius, domus & muri fiãt maſſis Salis aqua ferruminatis; ita alicubi terrarum vaſa omnia, columnas, domos, tẽpla, & alia quæuis ad uſum mortalium neceſſaria inſtrumenta, maſſis, cæmentisque auri, atque gemmeis trabibus conſtrui daretur; magnæ profectò, atque immortales gratiæ auro & gemmis eſſent habendæ. Idque ex eo maximè, quod ipſorum beneficio, mortales cum ipſi ſimus, immortalia ferè, ac ne igne quidem ruitura ædificia nobis conderemus. Verùm tã magna ubique eſt eius materiæ penuria, tam iniqua etiam, atque impar diſtributio; vt maior certè pars hominũ ſit, qui multis inſumptis laboribus, atque vitæ periculis, ne vnum quidem auri talentum cumulare, tantum abeſt, vt vel aureum ſibi maſoleum cõdere, vel auro ſuppaſtum (quod aiunt) ſolum habere poſſint. Vnde gemmarum ſoliditas, vel ex hoc etiam minus videtur eſſe commédanda, quod neque iuſtæ, neque ductilis illæ ſint molis, ita vt facilè edolari, atque varia inde vaſa ad uſum mortaliũ formari queant.

17 Quæ cum ita ſe habeant, non à copia, non à paucitate aurum, & margaritæ (vt vulgus opinari ſolet) neque ab æſtimatione,

æſtimatione, neque à neceſſitate, non denique à ſoliditate (in ijs quippe omnibus à Sale ſuperatur) pretioſiora haberi debet. Quid ergo in illis boni relinquitur, quo præſtantiffimum Salem oppugnare audeant? Equidem non aliud opinor, quã temperata illa, fereque æqualis partium coagmentatio, ex quibus aurũ & gemmæ conſtant. Hæc enim uſque adeò congruũ cum humana temperie, ficque ad eucraton illud temperamentum conſeruandum, quo vniuerſa corporis ratio, quam vocant ſymmetriam, continetur, videntur accedere; vt ad componendos diſſidentes, ſibi que repugnantes corporis humores permirè conueniant. Nam ad inſtaurandas iamiamque deſecturas humani corporis vires; & ad ipſum vitæ principiũ cor à repentino propè deliquio reuocandum, haud alijs, quã auro, vt vocant, potabili, atque præparatis margaritis, vt remedijs maximè præſentaneis vtimur. Sed mirũ quidem eſt quantum hac in re Sal non modò aurum, & margaritas, ſed ſeiſpſum profectò ſuperet. Eſt enim Sal tâtus, tamque præcipuus, & neceſſarius ad eiufmodi auri potabilis confectionem, vt nulla ferè ſine illo fiat. Etenim vt Phyſici referunt, atque in primis ex recentioribus Andreas de Blauen Medicus experientiſſimus, in epiftola ad Mathiolum, in qua de parandi auri potabilis ratione agit, nullam eiufmodi præparationem ſive liquationẽ ſine Sale fieri poſſe aſſerit: quod omnis diſſoluendi auri vis (vt idẽ probat) in Salibus conſiſtat: ſive Salem communem, quo veſcimur, ſive eũ, qui ex cranei humani anteriore parte elicitur, intelligas: hoc quippe Sale Chymiçi antiquiores, ad eiufmodi præparationem vti ſolebant: quemadmodum & recentiores Sale eo, qui ex vrina hominum exprimitur; is enim inuentus eſt ad id omnium efficaciffi-

efficacissimus: ne nō homini, ad vitalem illam auri con-
fectionem, instrumēta sibi præsto essent, atque intra se
haberet. Quin & ex Chymicorum sententia ad Salē me-
tallica omnia prius per ignem redigi, Salemque ex illis
destillari necesse est: Ac non solum metalla, verū & her-
bæ, & alia quæuis, prius in Salis naturam per ignem con-
uertenda esse quàm vt præparari possint; vsque adeò, vt
omnes præparandi auri rationes, ex communi eorūdem
voto, in hoc vno conueniant, vt aurum, aut soluatur per
ipsum Salem, aut per ea, quæ ignis vi diu exusta Salis ali-
quid, vt sunt omnia combusta, acquirant, quo in ipsa me-
talla agant. Vnde nō iniuria profecto hanc ipsam artem,
Græca voce retenta, vulgo vocant Halchymiam, αὐτῶν
ἄλος quod est Sal, & χύμα, hoc est, auri, siue argenti fu-
sio; quasi quod per Salem, eoque ministro fiat eiusmodi
metallorum aptatio, eorundemque ad varios etiā hu-
manos vsus in se inuicem mutatio.

Quamquā hæc plane ars, tametsi magna ex parte certa
sit, ex maiori tamē in dubio, atq; incerto aliquo versari vi-
detur. Nā in ipso quidē rei exitu, nō modo cunctari illa
(quod eius pace dicā) sed quasi cuniculos, quā elabatur,
effodere solet, atq; euanescere; quoad ipsos tandē artifi-
ces, & meritò, & iure etiā eludat: propterea quod in natu-
rā, nō solū æmulari; sed exequare etiam, fereq; stultissimè
conantur superare. Nā quid obsecro impudētius? quid-
ve naturæ potest obuenire iniuriosius? quàm, quæ athe-
rei, atque cælestis calore Solis, aliorumque forte vi sice-
rum, metalla in visceribus terræ à natura constata, atque
distincta per se sunt, hæc fumosi terrestriisque Vulcani ca-
lore liquata, atque fictili in fornace commixta, in vnum
aut alterum ex illis vtī purum putum velle conuertere?
quodque

quodque conuersum licet, si vera tamē & exacta, atque
ad obrusam, vt dici solet (vulgò vocāt Inferni) de eo pro-
batio fiat; non, aut friabile omnino sit, aut dissolutioni
proximum inueniatur? Adde, quod hanc, qui exercent
artem, adeo turbato semper sunt, atque cōmoto animo,
vt nunquam quieta eis mente liceat consistere; ideoque
præclara multa inchoant, sed quia rarò sibi constant, pau-
ca perficiunt. Nec mirum, quoniam cum immoderatè
agitato, perpetuoq; fluctuante argento viuo agūt, quod
etsi omnium aptissimum est ad varias metallorū subeun-
das formas: tamen ab eius volubilitate, continuaq; mo-
bilitate fit, vt Chymistis, quorum præcipuum est opus, &
magna moles, illud sistere, non mentis solum inconstan-
tia, sed capitis quoque tremor imprimatur. Ex quo recte
hoc ipsum vocant Mercurium; cum à velocitate, & trās-
formatione, qua Protheo similis, se insectantes eludit;
tum à celeritate ingenij, qua Chymistas, vt videre est, nō
modo promptos ad respondendum, sed faciēdos etiam,
sed per falsos, atque ad persuadendā artem pereloquētes
reddit. Quo fit, vt non ipsos artifices; qui prouidē ante
quam manus adhibeāt, persuasionē suā, nummos ad o-
pus sibi corrogarunt; sed eos quidem, quorum sumpti-
bus illud conficitur, sæpissime paupertate premi, atq; ab
eisdē artificibus sensim, ac perridicule expilari videmus.
De qua re, non audita solum, sed visa profecto, atq; cō-
trectata mōstra, risu nō minus quàm execratione digna,
referam fidelissimè. Siquidem superioribus annis dum
agerem Lutetiæ, aderat vnà etiam studiosus quidā, quis-
quis ille fuerit, satis mihi notus, iamque constantis æta-
tis homo, atque in omni re & scientia doctissimus, expe-
rientissimusque; sed qui ingenio esset ad fingendū acio-

I re; ad

re; ad persuadendum verò, quam par fuit subtiliore. Et A
 qui varijs tametsi negotijs implicitus, Chymica tamè ar-
 te, quam occultè exercebat, mirè delectaretur. Is à pue-
 ro Francisco Gallorum Regi familiaris valdè gratus, atq;
 in oculis erat; ac, quo tempore diuturnum illud & exi-
 tiale bellum apud Belgas anno. 1542. ab eodè Francisco
 commotum, à Carolo Quinto Cæsare confirmatum vi-
 gebat, è Gallia ille in Belgas profectus est; atque Hispa-
 num se simulans idiomate confusus, Louanium primo,
 quò ipse paulo antea eiusdè causa belli è Lutetia pulsus
 me receperam; deinde Antuerpiam se contulit, vbi do-
 munculam còduxit, in eaque fornacem cum reliquis in-
 strumentis Chymicis secreto construxit: iamque conuo-
 catis amicis, atque in primis quatuor ditissimis sibi notis
 Hispanis mercatoribus; horum in negotiando tarditatè
 exprobare, atque ad maiora eos compendia excitare cœ-
 pit. Inesse quippe sibi artem professus est, qua breui ac
 compendiò, sineque periculo & navigatione, ditari ipsi
 amplissimè, atq; vel Midæ, Cræsi que diuitias nullo ne-
 gotio superare possent. Idque ad oculū prompto se præ-
 staturum experimento, si aurei sibi nummi quindecim,
 boni probatique ponderis præberentur. At illi protinus
 totidem libentissime erogarunt. Itaque acceptis ille nū-
 mis, vnum quemuis ex mercatorū pedissequis ad se ac-
 cersiri iubet: cui intranti, duobus tantum regalibus im-
 pensis; vade, inquit, in domū, quæ prima occurrat, phar-
 macopolæ, à quo pete lapidē, qui Onastros appellatur,
 qui tametsi vilioris sit pretij, tamen vt emas citius, totum
 impende. Quo abeunte, heus, ait, ne longam nobis mo-
 ram facias, ito rectā ad eum, qui è regione portæ maio-
 ris templi consistit. Vidi quidem hesternò die eiuscemo-
 di lapi-

di lapides proflare apud hunc longè præstantiores, quàm A
 alibi. Astutè namque ille rem omnem, ac perquam ca utè
 præuenerat. Nā massam quidem auream triginta pōdo
 auri probatissimi cœgerat, eamque in modū lapidis cō-
 pactam, varijs appingi fecerat atque circumuestiri colo-
 ribus; quam eidem noto sibi pharmacopolæ, fortè doli
 conscio, lucrifque participi, commendarat: data tessera,
 vt cuiusque petenti Onastrum lapidē, quantulocumq; o-
 blato pretio, exhiberet. Vnde occurrēti pedissequo lapis
 est datus, atq; ad manus Archichymistæ (dignus est enim
 hoc titulo) perlatus. Tum ille lapidem ostentās, ac sesqui-
 pedalia de eo verba proferens, iubet accendi fornacem, B
 ollas educi, instrumēta apponi, quin lapidē inūgere laua-
 req; cœpit. Demum oblatos sibi aureos dentibus præme-
 bat, post malleolis tundens, cū quadam tacita verborū
 interiectione, in ollam immittebat. Quibus rebus, specta-
 torum oculos in se, non intentos modò, sed quasi colli-
 gatos tenebat. Ex quo illi, cæca duce auaritia, lapidem
 curiosè lustrare oculis, summoperè admirari, spe simul &
 expectatione accendi, horrari se inuicem, neque cunctan-
 dum experimentum succlamabant. Tandem commixtis C
 aureo cum lapide aureis quoque nummis, vniuersa edu-
 cta massa, excretisque per ignem coloribus, iam non la-
 pidem, sed aurum purum putum ipsa referebat. Quæ illi-
 co per duos ex mercatoribus ad aurifices delata est, eaq;
 probata fatis, triplum habere inuenta est ex auro purissi-
 mo, atque æstimatione primo. Quo nuntio allato domū,
 atque occluso post se ostio; mira omnes exultare letitia,
 ac triumphare gaudio cœperunt. Quare mutuo, se in pri-
 mis iureiurādo astringentes, ne cuiquam hominum hoc
 tantum arcanū retegerent; protinus experimentū, quod
 I 2 plus

plus quam pro comperto habebant, non denis amplius, centenisve; sed millenis, & eo plus, aureis iterandum cē-
 fuerunt. Iamque se totos Archichymistæ, tãquam alteri
 Plutoni pecuniarum Deo deuouētes, precibus ab eo pe-
 tierunt, vt millenis ab vnoquoque oblatis aureis, experi-
 mentum geminaret; nam si succederet, iam nō per Chi-
 liadas, sed per myriades ipsum deinde experturū. Qui-
 bus ille lentè, atque grãdioribus quam antea verbis res-
 pondens, tandem annuit: atque sub crepusculo vesperti-
 no ad se nummos adduci iussit: fuereque ad ipsum profe-
 cto quattuor aureorum millia allata; nam testimonio mi-
 hi sunt, qui adnumerarunt. Quos ille accipiens; atq; ad
 præparandos eos integrum dari sibi diem petens, merca-
 tores dimisit: statimq; sub ipso noctis conticinio, admis-
 sis equis, quos præparari iusserat, quamcelerrimè se in
 Galliam intulit, atque Lutetiam tandem tutus peruenit.
 Nam beneficio præfidiorum, quibus Gallorum fines, ob
 bellum firmati erant, ab insequentibus mercatoribus est
 elapsus. Ex quo infelix ars incertitudine sua, in direp-
 tionem conuersa est. Ergone, inuentus est quispiam hoc
 vno Chymico, vel ad fingendum ingeniosior, vel ad va-
 riè subtiliterque in fraudem deducendum Mercurio si-
 milior, seu artificiosior? & quod mercatores sermone ca-
 duceo simili, suauiter expilauerit? & quod dum promif-
 sus expectatur rei exitus, subito atq; impune euauerit?
 Sed reuertamur ad Salè; de quo adhuc paulo maiora
 canunt quidam nostri temporis Chymistæ. Quorum in-
 uentus est Princeps, Theophrastus cognomēto Paracel-
 sus, homo quidē nouus, & à se, vt sic dicā, genitus: quā-
 doquidem Chymisticæ suæ artis natales ad nullos ante se
 philosophos, neque medicos, præterquam ad seipsum
 retulit.

retulit. Siquidē vt nouū aliquod promeret, celebreque
 ac singulare suum nomen efficeret, opinionum commēta
 quædam induxit, quibus hanc artem, quò magis extol-
 lere, atq; elucidare conatus est; eò profectò crassioribus
 quàm antea tenebris, in ijs quæ ad medicam spectant,
 illam mihi visus est obscurasse. Nā ex eo quòd intra mū-
 di subterranea Salem omnibus adnasci metallis cum cō-
 muni opinione tenuit, omnes humani corporis, quod
 mundo comparat, humores, falsos, nitrososue, aut sulfu-
 reos, & eiusmodi, nominari voluit: bilem autem, pitui-
 tam, & melancholiam, posteriori nominatione dignas
 existimauit. Idque ostēdi sentit per sudores, qui toto fu-
 si corpore falsi sunt, talesque etiam deprehendi solent à
 Chirurgis in vulneribus & vlceribus, quæ pro sympto-
 mate & affectione corporis, aliquo ex præfatis humori-
 bus, qui vel falsum, vel sulfureū sapiūt, abundant. Iãque
 vt omnia Salem sapere, atque vniuersos etiam sapores in
 Salem coire, ideoque diuersa genera Salis constitueret,
 astruxit nō omnes quidē Sales falsum sapere, sed quos-
 dam esse Sales benignos, aliosque dulces, quin & insipi-
 dos alios, & austeros, atque alterius cuiusuis saporis; ac
 quoniam vi ignis omnia in Salem cōverti possunt, sic &
 Sales omnium quidem rerum saporem in se cōtinere ne-
 cesse esse duxit. Vnde hominem, quem subinde μικρο-
 νόμου appellant, eisdem, & quasi totidem, quibus ter-
 ra & mundus humoribus componi credidit. Quinimmo
 profiteri ausus fuit, omnia elementa cum eorum mixtis,
 immo & cælorum & stellarum substantiam, ex hoc Sale,
 tanquam ex prima materia à summo rerū artifice archi-
 tectata fuisse: eòq; tandem amentia peruenit, vt ne pol-
 liceri quidem erubuerit, se, ex cælo ipso, si manibus cō-
 trectari

tractari posset, opera Alchimix, Salem quoque extractu
rum. Vt igitur artem ipsam honorifico scientix nomine
cohonefaret, ab Hermete quodam philosophorum an-
tiquissimo, tertria rerum principia mutuata constituit, So-
lidū videlicet, Flāmeum & Fugiens. Tum Corpus, Ani-
mam, & Spiritum. Tum Salem, Sulfur, & Argentum vi-
uum, quod Mercurium appellat. Ex quo Salem cū cor-
pore & solido adæquans; ipsumque omnium, quæ corpo-
ri inesse possunt; fundamentum statuens; ab ijs tandem
principijs præcipuos corporis humores dicendos, atque
tres tantum esse decreuit.

20 Quæ noua profecto humorum à Sale orta nūcupatio,
tamen in magnā nostri Salis laudem succedat; cum de-
lectu tamen admittenda est, atque cum ipso, quod aiunt,
grano Salis, huius laudibus addenda. Quis enim anti-
quissima, firmissimaque illa medicæ artis quasi fundamē-
ta & sedes, pro nouis, proque inauditis Chymicorū sub-
structionibus, seu male materiatis, atque ruinosis Para-
celsi domunculis commutabit? Siquidem vt sana corpora
ab ægris; ita & humores, quibus illa constant, & susti-
nentur, corrupti scilicet ab incorruptis, temperati à ma-
le affectis, distinguendi sunt, atque ab ipsorum ortu & af-
fectione ratione ducta, discernendi. Quamobrem illud
idē, quod supra sermone primo natura euenire diximus,
in exortu & concretionem saporum, hoc ipsum in humano
corpore erga humores fieri, hosque ad eundem modum
se habere ostendemus. Diximus enim saporē in stirpi-
bus calore pedetentim atque gradatim imprimi, consti-
rique, & inter se distingui: simili quoque modo humores,
qui subsunt saporibus, ac corpus sustinent, per gradus e-
tiam suis peculiaribus, atque differētibus inter se quali-
tatibus

tatibus imbui videmus in humano vētriculo, tū hepate,
ac venis; quæ loca sunt coctionibus, ministro calore, di-
cata. Nam vbi exiguus calor, isque frigore quodammo-
do superatus accedit, acerbum, acidumque humorem,
frigidum scilicet, & incoctum, gignit in ventriculo, & pi-
tuita vocatur; quæ aut absumi, aut hepar ingressa, in san-
guinē & alimentū conuerti solet. Cum verò succedit cō-
ueniens ac necessarius calor, qui potest dici temperatus,
quoniam frigore minime impeditur, quo minus alimen-
ta moderatē sumpta concoquat, nō modo sapore dulcis,
sed qualitate congruens ac temperatus humor cōficitur,
qui sanguis nūcupatur. Qua temperatione is fruens hu-
mor, alios etiam conuehit secum, atque sustentat humo-
res. Quorū qui igneus ac summa petit, bilis dicitur: qui
verò terreus & grauis, quoniam fex est sanguinis, ad ima
fertur, & melancholia vocatur: qui tandem aqueus & fri-
gidus, pituita dicta, partim è ventriculo, partim ab ipso
met sanguine, in hepate, aut in venis secernitur. Hos er-
go sua utcumque temperatione cōstantes humores, san-
guis eorundem quasi fundamētum & basis, ne se illi præ-
ter modum efferant, dulcitudine atque benignitate sua
moderatur ac temperat. Indeque fit, vt eo regnāte, neq;
sociorum vllō non parente, ea sequatur corporis tempe-
ratio, quæ ex eo quod omnia congruunt inter se, ex qui-
bus constamus, sanitas appellatur. At verò, vt saporum
adhuc exemplum prosequamur; vbi rursus inualefcit ca-
lor, sed ita, vt à cruditate materiæ, ne vrat, retardetur, pi-
tuita, quæ falsa dicitur, atque à tēperie declinans est hu-
mor, emergit, qui & sapore dignoscitur. Arque hinc est,
vt omnes male affecti corporis humores, falso, aut alijs
ab eo dimanatis saporibus tingantur, hosque sapere vi-

deatur; propterea quod si amplius idem calor augeatur, ex eo etiam amarum, siue acrem efficit saporē; quod sulfureus, & quasi adustus appareat in his humor, cui eiusmodi saporē insident. Hos ergo, ut volunt Chymistæ, facile est in vlcibus discernere, quoniam saucio in corpore omnia ferè declinant à temperie; atque extrinseco, seu præter naturam, accedente calore, aduri aliquid, ac propter materiæ cruditatem corrumpi, saporeque salso, nunquam tamen dulci, infici necesse est.

21

Nec iuuat Sales, alios austeros, alios inspidos, siue alterius cuiusuis saporis constituere; cum dici nihil possit infulsius, quàm Salem à salso secerni; & dulcem esse affirmare: perinde enim est, atque Salem ipsum nihil esse, ac neque ab eo quicquam condiri posse fateri: quæadmodum domini nostri sententia pronuntiatur, Quod si Sale euauerit, hoc est, si falsus sapor ab ipso Sale defecerit, ad nihilum valet ultra, quàm ut abijciatur, ac quoniam falsum sapere, atque etiam Sale esse desijt, & conculcetur, & tanquam sterquilinio dignus foras emittatur. Id, quod supra sermone primo tenuimus; utpote falsum saporem tam in Sale inesse, ut non ille quidem tanquam extrinsecus adueniens, sed potius quasi propria, atque innata quedam Salis forma sit habendus. Nam salso sapore amisso, non minus Salem esse desinere, quàm hominē amisso ferè animo, aut ratione conclusimus. Quamobrem damus quidem Chymicis, atque in hoc cum eis facili conuenimus, Salem, sulfur, & Mercurium, quædam quasi principia rerum esse, adeoque vniuersa, atque per totum mundi ferè corpus diffusa, ut nullo non loco inueniri illa, omnibusque non metallis solùm adnasci; sed in stirpibus, & in animalibus calore etiam effici, ut, quo dictum est ordine, in

ne, in Salem quoque possint ea omnia conuerti. Verùm oportere quidem, talium principiorum vires, inter se, atque naturas distinguere, ostendereque variè se illa intra terram; aliter in metallis, atque in stirpibus habere: quin & in corporibus vario quoque modo, ægra atque sana ab illis effici solere. Nam in ægris, & à temperie declinantibus corporibus Salem, tum sulfur, & Mercurium, non tantum principia, quàm primos quosdam omnium corrupentium sese humorū indices esse cōijcimus; ut scilicet, quocumque prauo humore fuerit affectum corpus, id per falsum, seu sulfureum, & vniuersum, quæ tunc, & præcipue sunt, & dominatrices, & ab eis dictæ malè affecti corporis qualitates, discernamus. Verùm tamen in temperatis, firmaque sanitate fruentibus corporibus, nequaquàm, sed dulces, benignos, & suaues ibi humores regnare; eosque ab vtraque bili, tum sanguine & pituita dictos semper fuisse, atque dici debere: cum tametsi iidem inter se discrepent, atque quotidianas in sese conspirationes exercent; temperatione tamen, quæ est ad iustitiam, ut paulò postea dicemus, sedentur quidem, atque suo vtcunque sanitatis medio contineantur. Quam planè temperiem inter metalla, sua in constitutione, seu compactione aurum à natura diuinè consecutum est, atque ad illam in humanis corporibus imprimendam, natum etiam & aptum repertum. Sed quoniam magni semper negotij, difficilisque naturæ fuit, hanc ipsam molliendi, atque liquandi auri rationem inuenisse, inuentamque in artem redeigisse; idcirco Chymistis, tanquam diuinæ rei inuentoribus, non solùm acceptam illam referre; sed Sali etiam, quod is potissima sit illius eliquandi causa, suas quoque gratias habere debemus. Tametsi ad hanc auri liquationem perficiendam,

ciendam, socio & administro aceto Sal utitur: ijs quippe duobus tantum rerum domitoribus succis, non solum colliquescit, atque potui aptatur aurum, verum epotum, vi aceti protinus permeat in viscera, Salisque gustu, & excipitur auidius, & ut quinta quaedam, ut vulgo dicunt, essentia effectum, humores valde temperat, atque componit. Unde colligitur, aureas seu quantumvis licet eximias, auro & gemmis concessas naturæ munere facultates, præ ijs, quæ in Sale nitent, longè retroque esse ponendas: cum, ut vniuersas in pauca conferamus, & commedatam quidem auri paucitatem sua copia Sal excellat; & rursus illius copiam maior huius usus superet; & corruptionem à rebus is tollens, incorruptam illius soliditatem exæquet; tum & repentinam illam, sed relabentem protinus, expressam ab auro sanitatem, diuturniore, constantioreque; in nati caloris fomento Sal reparat. Sed ijs adde gemmas; cuncta etiam metalla adiunge: quæ neque voluptatis illicio ferè aliquo per se mortales afficiunt, cum sint omnino insuauia; neque referri quidem ad gustatum, qui est sensus ex omnibus maximè voluptarius; neque directò uti Sal, appetitum possunt commouere. Ex quibus concludimus, dempto auro, metalla cuncta, aliaque subterranea; etiã gemmis subactis, siue quæ mari; siue quæ terris innascuntur, vniuersos lapides cum eorum innatis facultatibus, & visibus, à Sale longè superari, atque ad omne vitæ compendium, Sali demum vniuersa posthabenda esse.

22 Quocirca ego, quoties sacra illa Esdræ commentaria
3. Esdr. 8. lego, vehementer profecto admirari soleo tres illos iuuenes, olim Darij Persarum Regis cubicularios, inter egregia illa symbola Regi proposita, & ab vnoquoque illorum explanata,

explanata, & de fortitudine vini, & de fortiore Rege, & de fortissimis omnium mulieribus, ac demum de veritate omnia superante, præstantissimum de Sale Symbolum prætermisisse. Nam explicata quidem fortitudine, atque facultate Salis, haud dubiè huic (vna tantum veritate excepta, quæ nulli vnquam cecidit) reliqua succubuissent. Etenim si obiter pauca quaedam de potentissimo Sale in Symbolum congeramus; & maiora quidem quam quæ per vinum; & augustiora quam per Reges; & multò etiã valentiora, quam per mulieres, prorsus per Salem confecta fuisse edocebimus. Siquidem quæ, obsecro, vinum in primis poterit, aut palato iucunditatem, aut stomacho vigorem, aut cordi hilaritatem afferre, quod Sal non multò commodius, atque salubrius vniuerso corpori comunicet? Sal enim vel ipsi quidè vino, perutili est, ac suauis condimento. Nam si impurum aliquod, acidumue, aut nimis austerum ebiberis, salsa modò esculenta antea sumptis, illud gustatui gratius, atque ex insuauia, fugientiuè optimum reddideris. At, quot præterea conuiuia, quæ vocant abstemia, sine vino quidè, non minus lauta, quam stomacho salutaria, atque gustui suauia celebrantur; quæ si absque Sale fiant, non ut fatua, ut insuauia, atque maleolentia, prorsus relinquuntur intacta? Nec verò credendum est abstemios falsis assuetos, minore stomachi robore, quam vino deditos vigere: cum abstemij non tantum numero, sed viribus, & vitæ longitudine, superent ipsos vinipotes: maiorque sit in orbe terrarum pars hominum, qui aut natura, aut casu, aut insolentia, aut religione à vino prorsus abstineant: at rursus nulli sint, qui Salè non valde appetant, ac summo ipsum studio conquirant; eique ut salutari, suauissimoque succorum semper indulgeant.

dulgeant. Quinimmo fit sacro (vt sic dicam) eiusdem Salis ministerio; vt media ferè pars anni, qua carniū esus ex religione Christianis est interdictus, commodius traducatur: præsertim apud mediterraneos, quos per id temporis, comportatis è mari pisculentis, ijsque aut muraticis, aut multo Sale conspersis ali necesse est; & quòd salita diutius asseruentur, ac transmittantur incorrupta; & quòd gustui, atque appetitui nunquam fiant ingrata, fanisque, ac robustis corporibus vires etiã adaugeat. Præterea, neque falsis quantumuis frequentatis mediocriter vtentes mortales in morbos incidit; nisi cum illis coeat vinolètia, quam ebrietas malorum Hydra comes sequitur. Hanc enim (ne Salis vires vino impares esse credamus) Sal vino permixtus quãmaximè, vt docuimus, excitat, ardentique inde fumo oppletò cerebro, epotos in furorem agit. Adeo que sopito corpore, de mente ac fanitate deturbar; vt nata quandoque inde fuerit occasio feruis dominos opprimendi. Sed neque rursus minori hilaritate quàm vinum humana corda Sal recreat, atque delectat. Est enim naturæ valde consentaneum vt Sal, per quem esculenta, & gustui, & stomacho grata fiunt, sit etiam cordi gratissimus, atque hilaritatem inducat: ac neque gratus solummodo, sed salutaris admodum, & perinde ac vinum cordi adsit vitalis. Nam iuxta Plinij aliorumque sententiam, aduersus serpentum morsus, qui recta cor petunt, diligenter ad motus venenum omne auertit, & enecat. Vnde conficitur, vt Salis, cuius in maiore vitæ discrimine ac periculo promptius est subsidiū, longè præstabilior quàm vini sit, & vis, & natura.

23 Quòd si deinde Salis potestatem cum foeminea, quæ maximè in genitura & foecunditate sita est, conferamus; fatis

fatis quidem antemeridiano sermone perspicuum fecimus, tam foecunditatem, quàm, quæ foeminis inest, concipiendi ac suscipiendi foetus facultatem, ad Salem genituræ impulsorem esse magna ex parte referendas. Nã suo quidem impulsu, & occasione Sal, quo dictum est modo, non solum vniuersis rebus foecunditatem communicat, easque vehementer ad procreandum incitat: sed etiam foetus in lucem editos fouet, charæque genitricis more, curat, nutrit, salubriusque conseruat. Ac ne assidua humorum, ex quibus illi constant, in sese pugna & discrepantia intercident; suo etiam condimento, & sapore tam afficit suauiter, atque appetitum summa quasi voluptate titillat; vt maior inde cibus, & nutriendi, & temperandi facultas addatur, ex quibus tum optima temperatio, tum ex temperatione, firma atque perpulchra habitudo corporis (præcipua foeminarum cura erga filios) comparetur. Quæ omnia cum necessario sequatur fanitas, atque hanc voluptas; ita neque ab ijs abesse poterit foelix atque fausta vita. Nam Salem quidè, ex quodã quasi naturæ vinculo, vsque adeo præcipuam humanorum corporum curam suscepisse compertum est: vt minimè magnum videri debeat, nos iam mundo natos, continuo fanitatis officio seruari à Sale, cum antequã nascamur, sua nosmet ille cum occasione generet, tum postquam naturæ concessimus, demortuos non deserat. Ea quippe nos charitate prosequitur Sal, vt vnà seipse nobiscum, affectu plusquam materno, sepulchro recondat. Idque tam vt corpora nostra à corruptione vindicet, quàm vt innato suo quodam immortalitatis igniculo, fouendo ac conseruando, illa quã diutissimè integra retineat. Ex quibus suprema illa tria naturæ bona, & quòd simus, & quòd bene simus, &

finus, & quòd perpetuò ferè finus, cur non magna profectò ex parte Sali accepta referemus? A

24. Cæterùm quod attinet ad Regiam potestaté, quid nõ omnino regium, atque cum Imperatoria seueritate coniunctum, Salem præ se ferre inueniemus? Nam intermissis interim, tum beneficentiæ ac pacis, tum pietatis, atq; religionis, præclaris exemplis de Sale, de quibus abudè postea: an in coercendis malis, atque impijs de medio tollendis, inuenta ne est Regia vnquam seueritas acrior, aut vehementior quàm in Sale? præsertim in eos, qui in Regiam, maximè verò in diuinam maiestatem conspirat? ijs etenim Salem non minus infensum, atque iratum iri ostendemus, quàm in elatissimos montes, asperrimosq; colles, superbis atque ingratis hominibus perfimiles; in quos plus quàm ferrum & æs Sal potestatem suam viresque intendere solet. Tradunt enim Annibalem summum Carthaginensium ducem, cum ab Hispania innumerum penè exercitum in Italiam duceret, vbi ventū est ad Alpes, aliquot ibi iuga montium offendisse, insuperabili illa transitu, inuioque, ac ne vni quidem militi, nedū tanto peruia exercitui. Sed hæc cum nec ferro perfringere, nec arte aliqua iter aperire posset; cum igni cōcrematis rupibus; tum aceto & Sale exesis, saxa excauasse, atq; in hunc modum, per iter Sale & aceto apertum, vniuersas copias transmisisse comperimus. Quæ tãti ducis gloria, atque perpetuum eius transitus monimentum, literis in ipsis cotibus incisis, etiam nunc significantur ad Barum eius itineris pagum, in Alpibus Graijs, quas Cæsar summas appellat. Quam certè tantam, tamque immanè vim Sali & aceto inesse ad perrumpenda saxa, confirmata experimento ratio declarat. Nam cum Salis ardore rigidissima

gidissima aceti vis vehementiùs quàm aliàs irritetur, eò quidem acriùs, vt in subiecta saxa quasi excadescat eaq; seuerissimè perfringat, atque etiam comminuat, est necesse. Siquidem acetū quamuis refrigerandi vim habeat; tamen, vt inquit Celsus, habet etiam & dissipandi. Inde quippe fit, vt terra aspersa aceto spumer, quasi que hiscat. Quin & Sali innatum est dura peredere: ideoque illum, vescum appellat Lucretius, quod ignea vi sua corrodat, & quasi vescatur omnibus. quemadmodum eiusdè hemistichio ostenditur, *Et vesco Sale saxa peresa.* Ex quo nõ minus quàm infuso oleo ignis, perfuso quidè aceto ignea vis Salis acceditur, atque in resistentē quaq; materiam exardescit: ac non in saxa modò, sed in ipsum ignem vsque adeò insurgit, atque inhorrescit ille, vt in pyram iniectus, continuo crepitu subsiliens, gladiatoris more, quasi ferro flammã hinc inde diffecare, hancque, donec suffocet, impetere non cesset. Quo fit vt ardenti, atque exundanti flammis superiore camino, nullo neque pròptiore, neque commodiore remedio ad illius incendia compescenda, quàm Sale occurratur.

25. Quæ tanta in Sale aduersus ignem contenta vis, admirabilitatem magnam mihi profectò facit. Nam quòd per exiguus ille in Sale inclusus impetus (siue calor is sit, siue humor) tam accensum in summo camino ignem restinguat, & coerceat; non in admirationem modò, sed in eius rei causam, omnibus vestigijs indagandam, nos vehementer inducit: propterea quòd initio, cum de partibus, siue elementis, ex quibus coagmentatur Sal, atque de contrarijs eius inter sese qualitatibus agebamus; vnde tantarum Salis cum igne inimicitiarum occasio oriretur, in hunc vsque locum explanadum distulimus. Cùm igitur

igitur ex simplicibus terra, & aqua Sal concrefcatur, ideoque extrinsecus, occurrente calore, durior atque compactior euadat; vt dissolutioni rursus repugnãtor, ac proinde igni infestior ille fiat, necesse est: perinde ac quæ in figulis excoquantur vasa, calore quidẽ obdurescunt; verum si ultra modum percoquantur, prorsus vi ignis dirumpuntur, atque in partes distrahuntur. Quod duplici de causa in Sale potest cõtingere. Aut quod calor postquã humorem consumpserit, ad terreas conuersus partes, totus in dissipandis illis, atque à se ipsis fecernendis natura sua inteditur: Aut quod inclusus in Sale humor, vi ignis, in tenuissimum spiritum conuertitur; qui calore protinus ignescens, atque subinde accrescens, ruptis Salis crustis, quasi vinculis, & crepitu, & fragore magno foras erupit. Hæc enim summa ratio est, cur Sal in igne percrepet. Sed cur ad cõpescenda camini incẽdia Sale occurratur, causa prope similis est. Quod cõtina, vibrantiq; repugnantis Salis agitatione & succussu, cum diuisa, dispersitaq; inferiore flamma, tum ab hac, quasi à suo fomento, auersa superiore, fit, vt intermedius, ignitusque ibi aër percussus, præ angustia loci, magno quodam impetu in sublime feratur: à quo protinus, fuligine, cui flamma inhærebat, è summo excussa camino, perinde ac conuulso fundamento, sequitur, auctore Sale, prorsus vt corruat, atque restinguatur incendium. Vsq; eadẽ Sal præpotens, Regio prope more, in effrenem ac superbientem ignem excandescens, illum suo tandem imperio subigit. Præterea neque minus valens est Sal ad igneã vim etiam in furnis retundendam; in quibus necessariò supponitur lapidibus, ex quibus area & pauimentum ad percoquendos panes consternitur. Etenim tam vehemens, tamque cõtinaus
ibi ignis

Ibi ignis substratos lapides dirumperet, atque omnino comminueret; nisi dum penetrat sub illorum viscera, à supposito Sale, quadam quasi attractione, ad inclusum in eo humorem absumentum distraheretur: sicque vehementissimum furni calorem Sal in se, tanquam in obstitentem hostẽ, conuertens, pauimenta tutatur. Qui rursus ardentibus cõcameratis fornacibus desuper iniectus horribiliter incrudescit. Ipso quippe excitata flama contineri non potest, quin præ angustia loci etiam, subito fornacem dirumpat. Quod figulis Romæ olim occasione fuit, vt Salinum cum Sale in mensa apponere pro religione haberent. Id ortum putat Sex. Pom. Festus à fatali quadam figulinæ fornacis ruina, quæ contigit in Esquilina regione, cum fornax plena vasorum coqueretur. Vbi figulus prope eam cõuiuatus, cum supra modum potus, somnoque oppressus esset cum suis conuiuis, præteriens quidam petulans, ostio patente, ex mensa Salinum coniecit in fornacem, atque ita excitato incendio, fornax cum vniuersis crepitantibus vasis dirupta est, ipseque figulus cum conuiuis concremarus. Qua simili de causa exiguus ignis carbonibus suppositus, nec incendi valens, in sperso Sale, protinus atque magno cum fragore accenditur.

26

A quo etiam fonte Salis promanarunt fortissimæ, potentissimæque illæ sulfuris, & halinitri, vulgò salis nitri, vires; quæ Salis acrimoniam in summo gradu referunt. Sunt enim quasi quædam Salis species vnã cum ipso etiã nitro, quod à nonnullis falsò asseritur interijisse, neque reperiri nostris temporibus: cum in Asia, & Aegypto passim venale sit, neque ab antiquo nitro vlla, vt ferunt, vi & facultate distet. Quin & inuenitur etiam aphonitrum, quod terræ quasi spuma quædam & sudor est, atque nitri & Salis particeps species. Quæ duo hanc quidem classem

K

redi-

*Salis spec. et Salinis
sunt salis spec. II. —
vide de hac re. f. 22.*

redigenda sunt: Salis enim naturam, eiusque conficiendi modum sequuntur, ac nec à Salis ortu & viribus multum differre inueniuntur, præsertim nitrum, quod in locis etiam sulfuginosis nascitur, & quod arte fit, eo item ordine, quo Sal fieri solet; aqua Salinis infusa, atque exsiccata: Salis quidem præpotentem vim igneam, & pungentem acrimoniam; non tamen saporis suauitatem, atque benignissimas alias facultates in se continens. Quâquam inter alia loca nitro redundantia, insignis quidam lacus reperitur, cuius nitrum veteres scriptores Calastreum vocant, ab oppido Calastra apud Macedones, è quo asportabatur. Quod tamen cum Salis temperatura adeò conuenit, ut Macedones illud cum Sale misceant, ac cum farina frumenti, dum massam subigunt ad panes conficiendos. Quin & Aegyptij suo nitro raphanos aspergunt, non aliter atque nos Sale ad comedendum. Vnde iure quidem ipsum inter Salis species adnumerari potest, atque eiusdem ferè esse naturæ cum halinitro. De quo illud profectò admirabile est, quod in locis frigidis, atque humidis enatum, igneæ tamen naturæ sit, nam facultate calidum, ac siccum est omnino. Demùm id longè mirabilius, quòd immersum aquis, cum tandem liquefiat, antequàm tamen igneus illius vigor extingatur, ac deficiat, rãtis agat viribus, seque adeò generosè defendat, præsertim si æquo inter eos Marte pugnetur, ut nequaquam nisi à frigidissima aqua, tanquam à prouocato à se hoste peruincatur.

37 Verùm ut clarius id patefiat, perpulchrum quoddam certamen instituendùm est, inter ipsum halinitrum, & eius competitoricem aquam: si modò in peluim, tanquam in arenam, ambo descendant; atque æquis armis, suis videlicet innatis qualitatibus præmuniti, seruataq; proportionem cõmiscantur: iamq; citata, cõtinuataq; agitatione, quasi

quasi ad pugnam prouocati manus cõserãt. Qua ex pugna satis nobis victoriæ loco cedit, causas aperuisse, cur aqua licet tepida, halinitro permista, frigidissima ac propè glacialis euadat. Quarum certè causarum, etsi nonnullis aliæ placent, mihi tamè hæc vna reliquis multò congruentior semper est visa. Quòd scilicet, pugilibus quo mox dicitur ordine pugnam ineuntibus, inclusus in halinitro calor à frigore, quod aquæ per se inest irritatus ac excãdescens, subindeq; in illum insurgens, aquam vehementer prouocet ad pugrandum. Nec mora est, quin aqua rursus summum sibi ipsa frigus pro telo colligat, quod laceffenti halinitro validissimè retorqueat. Ex quo ingens illud, tametsi ambiguum, inter ipsos prælium committitur. Nã sicut præferuēs, indicatè spuma, halinitrũ non antea à pugna cessat, quàm prouocatam aquam senserit frigidissimam: sic neque hæc in tepidam relabitur, donec igneæ halinitri vires illius frigore hebescant. Tãta enim est vtriusq; in tuendis suis partibus cura & sollicitudo, ut sine victoria tandem pugna dirimatur: iamq; ab æquo inter eos Marte fit, ut hinc inde ambo quasi lassum consistant, neque alter hostis in alterius manus deueniat. Idq; ab æquali contrariorum permissione, qua fit, ut neque alterum in sibi contrarium omnino agere, neque item contra pati possit. Quæ tanta pugna, tametsi victoriæ laude caret; nihilominus tamen opulentissimo, nobilissimoq; decoratur triumpho. Hinc enim summa cum voluptate agunt æstiuo tempore, calidioribus in regionibus, quicunque hoc ipso utentes experimento, frigidissimos, vel potius glaciales potus affectant. Quales demum efficiunt, vitreis, seu alterius cuiusvis læuis, dum tamen perflabilis materiæ vasis vino, siue aqua oppletis: quibus intra peluim inter consertos iam hostes aquam, & halinitrum, in orbem incitatissimè agitatis fit, ut ambientis humoris refrigeratio

tio perfluat ad inclusum : cuius præpropere haustu cōpo-
tores mira cōsequitur voluptas. Sed harum potionū, non
iniuriā Principes, & magnates sunt alijs longè appetēti-
res: cū in his calor vētriculi ob variam ciborū redundā-
tiam quasi obrutus, ac desidens, ægrè det operam conco-
ctiōni. Vnde frigidissimis hisce potionibus suscitatus ille,
ac reuiuiscens, cōualescit ad cōcoquendū : non aliter atq;
in fornacibus suffusa frigida augetur ignis à carbonibus
oppressus. Quæ potiones tametsi commodæ fiant conco-
ctiōni; rursus tamē leui, parcoq; ac tenui cibo vsis, ma-
ximè verò ieiunis, nocere solent.

28

*Potionis ni-
ue refrigerā-
tæ vsus salu-
si probatis-
simus ac per-
necessarius,
ut perpetua
hæc tota Ap-
pendice edo-
cetur.*

Tametsi ætate nostra, niualis refrigerādi modus & po-
tio à Neronis tempore, quo deliciarū causa inuenta fuisse
dicitur, repetita; atq; simili quo halinitrea, motu & instru-
mentis agitata, non solum hanc, sed eas etiā, quæ ex con-
cretissimis gelu & gradine cōficiuntur refrigerationes ex-
cellit. Verūm quæ à Nerone, ac suis, vt Plinius meminit,
in delicijs fuere, & ad voluptatem tātū inuentæ ex niue
potiones; a nobis quidē, non voluptatis solum, sed salubri-
tatis, tuendæq; sanitatis gratia, hac tempestate, renouatæ
sunt; ac non modo in corpus, sed in animū, temperationis,
atq; modestiæ inducendæ causa admittæ: cū sine his qui-
dem in nutriendo, tantam in ventriculo simul & hepate
confusionem, siue naturæ distractionem sequi necesse sit;
vt neque concoctio, neque digestio satis suum officiū fa-
ciant. Nam si vera sunt (vt paulò altius, atq; media ex phi-
losophia, cibi potionisq; facultates & causas repetamus)
quæ de prima corporū cōstitutione & cōseruatione natu-
ra sanxit; vt ex primis quattuor corporibus cum totidem
agnatis, sibiq; inuicem contrarijs qualitibus primis,
calore scilicet cum frigore, humoreq; cum sicco, pugnā-
tibus, animalia consisterēt: vtque ordine permista omnia,
& cum

& cum proportione fierent; necesse itē fuit, vt iisdē quo-
que non modo substantijs, sed qualitibus atq; ratione,
quibus cōposita fuere illa, itidem conseruarentur. Nam
cū eorum singula, calore humorem depascente, susten-
tentur ac viuant; in quadam quasi dati & expensū ratione
posita esse vidētur. Vt quantū videlicet calor depauerit,
tantundē, quāuis non oīno tale, humoris denuò accedat
aliūdes; vt calori perpetuò depasturo, aut alioqui defectu-
ro, ille sufficiatur. Ad hoc em̄ natura prouida duos in a-
nimali frumētarios cōstituit, qui pastū noctu diuq; cōqui-
rerēt, illūq; assiduò sollicitarēt; & quasi pro foribus, vt potē
in ore vētriculi ambo excubarēt; quales sunt duæ percu-
riosæ appetitiones, altera fames dicta, calidi & sicci, altera
nūcupata sitis, frigidi & humidi: vt priore scilicet cib⁹; po-
steriore vero potus exquireretur: Quib⁹ planè admirabili
naturæ ministerio & facultate fit, vt pro cōtinuo caloris de-
fluxu, & quasi cōpositi solutione, reparādis, cibo potuq;
qui & corporati sunt, & iisdē, quibus cōposita, cōstāt qua-
litatibus, cū par, aut paulò minor fiat amissi defluxiq; re-
paratio; tū illorū cōuersione in alimentū, sua quoq; cō-
positorū sequatur cōseruatio: modò tamē eadē ipse quali-
tates primæ otiosæ nō sint; sed quibus adiuta natura, tū tē-
perādis corporibus, tū horū alimētis aptādis & permiscē-
dis, p̄ loco & tēpore, sese mortalibus cōueniēter accōmo-
dēt: Hyeme videlicet, ne pituita vigeat, calidis solidisque
cibis intus; vestibis & tepore ignis extrā, esse vtendū inue-
niēs. Verè autē ad hybernū adhuc frigus sustinendū, atq;
insurgentē tūc sanguinis impetū cohibēdū, calida & sicca
curās, ideoq; & inedia, pressisq; cibis, & incisione ac vapo-
rarijs, & motionib⁹, ac exercitatione, morbos curiosè præ-
ueniēs: Aestate verò, humore & refrigerationibus occur-
rens; quibus & bilē sedare; & distractū ab æstu calorē inti-

mū ad cōquoquendū colligere, ac corpus refocillare possit. Tandem autumno, quando & siccare omnia, & quasi interire, & tristis melancholia gigni solent; calidis & humidis, in quibus est vita, hanc diligenter conseruans. A

29 Quę cōsentanea nutriēdi ratio, per varias disposita, atq; distributa qualitates & tēpora, tametsi in cibus, quō cōpositiores ij sunt, magisq; permisti, valde sit attēdenda, à potionib⁹ tamē, quę aut simplices sunt, aut simplici dūtaxat permissione cōtentę, oīno est ablegāda: ideoque ad vnā potissimū refrigerādi methodū poculēta omnia redigēda: quoniā in refrigeratione potus magna sita est cōcoctionis occasio. Nā quāuis in calido & humido animantiū sit vita, eiusq; causā posita: frigidū autē & siccū mortē interminētur, ex occasione tamē, hęc vsque adeò conducūt, vt de vita, deq; permāsiōne rerū, quām valdē bene mereātur. siquidē vt calce arena astringitur; sic frigido etiā atq; sicco, & tēperatur calidum, & premitur quoque humidū. Id, quod in vita functis, caloreq; destitutis animalibus manifesto cōperimus: quorū exanima corpora, vt primū Soli exposita iacēt, breuī putrescūt ac corrūpuntur: putereq; illa ideo natura voluit, vt nō eorū cōtactū modō, & esum: sed corruptū per illa aērē, qui putore dignoscitur, vitaremus. Si vero in locis opacis, aut subterraneis, aēri vtcūq; frigido, qui etiā exsiccat, exponantur illa, maximē verō si B
Sale, qui depascit humida, cōspersa fuerint; & cōseruātur quidē sine foetore, & vt priore sermone de Mumia, alijsq; medicatis corporib⁹ dictū est, à corruptione quām diutissimē asserūtur. Idq; eò melius, quo frigidiora sunt loca, & regiones, in quibus illa asseruari cōtingit. Quo fit vt si frigidū & sicci tanta est vis & facultas ad cōtinenda defuncta animalīū corpora; quanto, quāso, maior erit ad illa quidē viua, atque spirantia, vt ibidē probatū est, & cōtinenda, & C
tempe-

temperanda? cū nō solum frigidi afflatu ac respiratione aēris ad refocillādos vitales spiritus: ac etiam potionibus frigidissimis ad ea, quę intus calore aēstuat, aut extinguenda, aut tēperanda, oīno sit opus; verū externis quoq; lotionibus atq; auris refrigerantibus ad ipsum et aēstū aut euocandū foras, aut intus attēperandū. Eius enim rei gratia aestate, medicorū consensu, fluuiatiles lotiones siue nationes salubriter ab oībus exerceri solēt: quin & ab infimis ad supēra & mōtana loca, frigidi excipiēdi aēris causa, migrationes procurari: necnō ab ortu vsq; ad occasum caniculę, vt Romę vidimus, plerosque nuda corpora sub frigido matutino aēri sub crepusculo impunē ad refrigerandū in vicis exponere: sicq; & tēperari calorē intimū, & coērceri extimū: & modis oībus, per id tēpus refrigerata corpora melius haberi solere. Vnde sicuti cor caloris principīū, eò quidē melius salubriusq; recreatur, quō purior est atq; frigidior aēr, qui ad eius tēperandū aēstū ore hauritur: sic cibus in vētriculo hārēs quādoque, ac neq; absumi valēs; à perfrigidis tēperato calore potionibus cogitur & astringitur; sicq; melius ad cōquoquendū aptatur: ac nō modo eiusdē calorē tū vrēs, tū exsiccans vis frigore cōpescitur; sed humidi quoq; absumptio ab humido, quo frigus cōuehitur, intromisso reparatur: indeq; corpus potione imbutū perfrigida, siue aestate, siue hyeme, siue alio quouis anni tēpore, mirē temperatur: vt nō iniuria potione frigidam omni pretio dignissimā habeamus, cū eam celestis ille medicus dominus Deusq; noster Iesus Christus in Euāgelio tanti habuerit, vt poculū aque, vt inquit, frigide fratri suggerentē quēuis sua quoque mercede dignū reputarit; subindeq; salutare potionis frigidę consiliū (quod ego præceptū capio) mortalibus humanissimē dederit. A

30 Verū enim antequam ad causas & materias, tū modos

K 4 & in-

& instrumēta refrigerādi veniamus, occurrit differēdū de loco, deq; tēpore in vniuersū, ac etiā de hora, tū demū de personis, quib⁹ aut utilis est, aut noxia potio. frigidissima. Siquidē in locis calidis, vbi vera fitis est ab extrinseco exsiccāte calore; neq; tamē humidis & frigidis p̄fusis auris afflatur aēr ad intimū tēperandū calorē, perutilis est potio frigidissima: neq; obstat, quod in ijs calor ab externo dissipatur, cum tamē potione frigida melius colligatur ille, vt ab eodē extimo cōmodius defendatur. Quāobrē in locis calidis, vbi poriones tepidæ sunt, potus vel arte frigidissimus, lōge vtilior est atq; salubrior, quā in locis frigidis, vbi poculēta ex sese sunt frigida, vnā cū aēre, qui ea iuuat. Similiter cōcludendū est de quouis anni tēpore, atq; vbiuis loci, nō minus hyeme q̄ æstate, quā etiā alijs interiectis tēporibus, bibendū esse perfrigidē: hyeme videlicet, ad insiti ac fluētis caloris substātiā moderādā: æstate autē ad subindē auctā caloris quāritatē tēperandā: vere demū & autūno, ad vitandā insuauissimā aquarū tūc tepescētū potione: ac etiā p̄pterea quod vere sanguis augetur, eoq; tēpore frigida ex vsu sunt & cōducūr; cōpescunt enim feruorē sanguinis: autūno autē quia partes calidę, quę ex antecedēte æstate in humorib⁹ remāserūt; vt solet in cineribus accidere, refrigeratione cōualescūt. Sed de hora quidē, nulla est prādijs, aut coenæ opportunior; vbi copiosus, frequēs, ac solidus cib⁹ sumitur. Nā solido planē cibo potū antecedēte, impunē licet cuiquā bibere quā frigidissimē: modō non timidē, sed a nimosē atq; appetēter ebiberit: præ timore nāq; cōpressi vitales spūs, epota frigidissima, stupescere, & quasi cōglaciare solēt. Demū de p̄sonis est distinguendū. Nā p̄ cuiusq; ætate, munere atq; ratione vitæ, vnicuiq; attēperanda est potio. Etenim pueris infantibus incōmoda est frigidissima; non tā ob eorū calorem, quā

q̄ quod partes solidæ, quæ actiones naturæ exercent, languidæ sint adhuc, ac debiles ad sustinendū humorē frigidū: necnon ob tenuitatē alimēti, quod sumūt lacteum ac prædulce, quod frigore tāto facile cogi & quasi obdurari potest. Tum & decrepitis vitāda est frigidissima; p̄pterea q̄ calor alioqui languidus in his frigore flaccescat; præterquā quibus antea p̄frigida fuit vsus potionis; nā cōsuetudo, quæ alterius naturę vim habet, mutari nō debet, vel in meliorē statū, vt aiunt medici, nisi per otīū & lōgum tēpus: Inter quę duo ætatū extremā nemo est, quē, ob ætatē, à potione frigidissima abstinere oporteat; dū tamē singulorū quorumq; hōim status, atq; vitæ rationes, & instituta distinguamus. Nā aut pauperes, aut diuites sunt; aut frugali & parca, aut nimis lauta mensa fruūtur; aut vel corporis vel animi laboribus vehemēter intēdunt. Quippe pauperibus, quib⁹ adeo imperat inopia, vt mēsa perēquē ac crumena frigeat; atq; ita p̄petua est domi fames, vt vix vllus siti locus in ea sit relictus, iminō comite inedia, nulla sese offert ipsis difficultas in cōcoquēdo, ridicula est p̄fecto appetitio frigidissima. Similiter religiosis, atq; frugalē simul & abstinentē vitā agētibus, frigidā vt cūq; non tamē frigidissimā, conuenit ebibere. Ij siquidem, qui neq; nimio neq; vario, aut exquisito cibo se onerāt, qm̄ haud multū laborat calor incōcoquēdo, pauca ad ipsum tēperādum frigoris ope indigēt. Sed neq; agricolis, aut alijs quibusuis, toto corpore & mēbris, magnis se laboribus frāgētibus, ac vel pila, alijsue ludis, qui sudorē cient exercētibus, permittēdus est haustus frigidissime; hæc enī in ipso labore atque sudore sumpta calorē sæpe cū vita extinxit; p̄pter dissipatū dispersumq; tūc tēporis per vniuersum corpus, atq; à ventriculo distractum calorem: haud secūs quā vt in bello sit, disperso per agros, siue aquatūm missio exercitus

vbi à paucis quãdoq; hostibus desertã castra diripi, ipsiq; A
inuēti primores, siue duces exercit^o cõtrucidari solēt. Hac
etiã ex causa ieiunis, atq; è somno suscitatis suspecta illa
est, ac maiori ex parte noxia: quã dormiētibus calor etiã è
vētriculo in vniuersū corpus diffūditur, vt illi^o ministerio,
sua quoq; fiat alimēti digestio, atq; in mēbra distributio.

31 Quãobrem illis oīno utilis ac salutaris est, qui & diuites
sunt, & splēdida opiparaq; potiūtur mēsa, seq; à corporeis
maximè subtrahunt laboribus: quin potius negotijs atq;
laboriosis animi munerib^o inuigilāt; maximè verò, ppter
que anxias & magnas curas sumūt: quãdoquidē ij tamen
calidissimis in regionibus agāt, suis quidē opibus valēt ge
lidissimas sibi potiones vndecūq; parare: quin etiã ex tot B
atq; tā varijs referta mēsa dapibus, cibos impunè possunt,
ac citra stomachi iniuriã, quātum libuerit sumere; cum ad
iplos cõcoquendū calor intus frigidissima potionē tēpera
tus, beneq; subinde dispositus, nihil nō valeat absumere,
atq; digestionē aptare: præsertim cū in ijs calor, vt dixim^o,
non dissipatus, sed maiori ex parte collectus in vētriculo
præsto sit ad operã cõcoctioni dādã. Ex quo diuitib^o præ
cipuè magnatibus, qui & varia, & aromatibus ac balsamē
tis refertissima esculēta edūt; ac insuper grauiã moliuntur
animo negotia, caloreq; etiã, qui est instrumētū animi ad C
illa cõficiendū exæstuāt, potio frigidissima nō minus ne
cessariã ac salutaris est, quã etiã periucūã: propterea quòd
in cõficiendis negotijs magnopere fatigātur; atq; ex fati
gatione & anxietate, perinde ac supplicibus morti dāna
tis cõtingit, vehemens illos etiã sitis consequitur. Tãta fi
quidē eduliorū redundãtia, atq; aromatu ardore ipsis opi
parè prædētibus tunc exæstuat stomachus; adeoq; innatus
subinde calor quodãmodo cõfundi, vel potius exundare
cogitur; vt nisi potionē gelidissima tū ardor ille extingua
tur,

tur, tū innatus etiã tēperetur; corrūpi cibos illico, ac nō mi A
nus, quã si tepida, potionē quoq; nō frigidissima, cõco
ctionē in stomacho hebescere, atq; impediri necesse est:
Ac neq; iccirco timendū: quod nōnulli temere extimescunt,
natiuū calorē suffocari, siue extingui posse potionibus su
pramodū frigidis; scilicet, ab igne lariūm experimētū ca
piētes, qui protinus suffusa frigida extinguitur: quasi verò
is ignis cū cælesti igne illo, qualis est innatus calor, sit cõ
paradus; ac nō potius & excoquēdi, & cuius frigori resi
stēdi facultate illū superet innatus: cū si neruos animalis
in lebere cū aqua ad ignē noctes diesq; excoquēdos tra
das, nihilo plus agas, quã si des operã, vt obdurescāt; at il
los si ingeras in stomachū, protinus & suscipit, & cõcoquit B
natiuus calor: ac nō solū neruos, sed lapides & ferrū ab a
nimatib^o, vt in Struthiōe experimur, exedi, atq; cõcoqui
videm^o. Quin & febrī ardētissima correptos, potionē geli
dissima, nō extictos, sed quasi vitę restitutos admiramur.

32 Quibus positis, ad modos, differētiã & instrumēta refri
gerãdi poculēta reuertamur. Ac primū quidē, materiē, &
modos refrigerãdi in sumo gradu, ad quattuor præcipuè
differētiã redigamus: quæ cõstant, aut ex halinitro, & Sa
le; aut ex grãdine & gelu; aut ex aqua cisternis, siue subter
raneis inclusa caueis; aut deniq; ab ea, quæ pruina, vel ni C
ue refrigeratur. Sed de halinitro & Sale, quo pacto refri
gerēt, quodq; in pūcto summū attingāt, atq; protinus te
pescāt, dictū est paulo suprã: deq; ipsis concludendū vide
tur: in regionibus calidis, vbi nulla est copia niuis in loco,
neq; exportari datur alicundè, fore illis vtendū omnino:
quãdoquidē prouisum fuit à natura, vt eiusmodi loca cali
da, præcipuè maritima, multo, siue natiuo, siue arte facto
nitro abundarēt: sicuti vbiuis, sed in Hispania potissimū,
apud Carthaginē Sparthariã, ad meridiē, & in Orcellenfi
agro

agro illi pximo, inuenire est copiosissimū. At verò ex gelu & grādinē, tametsi glacialis, atq; ad summū frigoris deducta; tamē cruda nimis, propeque venenata est potio: vt pote qua, nulla vsquā animātia vti audent, ideoq; ab homine multo magis respuēda; nā pręter quā quòd nimio frigoris rigore palatum illa exasperat; etiā refrigerata sic vina, nō modo sapore, sed omni ferē calfaciēdi facultate priuat; necnō, citato cursu, dum permeat in viscera, acerbissimos in intestinis dolores, & quē dicunt cholicum sæpe relinquere solet. Quare aut est quidē vitanda, aut cum pluuiā, aut fluuiatili, vel potius cū puteali aqua, quæ ponderosior est, neque tā facile vt priores penetratur, temperāda. Porro de aqua quæ in cisternis ex pluuiā colligitur, per euripos & canaliculos sub stillicidio positos ad imbres suscipiēdos: aut quę subterraneis caueis per frigidis ex fluuiō asportata, in hydrijs reponitur, nequaquā cum niuea cōparanda est; ac neq; ad splēdidas; sed ad frugales & mediocres, vt diximus, mēsas apponenda. Tametsi vtræque salubriores sunt puteali ac fontana; quòd hæc si valde frigida sit cruditatē quandā præ se ferat; putealis autē, quæ temper in imò desidet, quamuis cælo aperta sit, tamen crassior & ponderosior est, ac neq; ita limpida, & secura, vt sit alijs præferenda. Quapropter pluuiā & fluuiatili aqua, pro materia ad refrigerādum admissa, totius refrigerationis ratio & forma, ad pruinā, & niuē deuoluenda est: atque pruinæ concessa hyeme, reliquis anni temporibus, niui est indulgendū. Nam quamuis niueis hisce potionibus semper vti tutū esset, ac vel hyeme tutius; propterea quòd retrusus calor tunc maximē feruet; ideoque robustior & aptior est ad excipiendum frigus, seque eodē temperādum; tamen quia hyeme rigent omnia, ac nō modò cōtactu, sed aspectu quidem gelidarum quarūque rerum exhor-

exhorrescimus; niuis vsū hyeme intermittimus; pruina tantum refrigerare poculenta curamus. Est enim pruina, quæ ex rore gelido nascitur, atque sereno & immoto aëre fit, à perurēdo dicta: quod fruges & virgulta perurat: non quidem per se, sed ab occasione pugnæ, quæ intercedit inter ipsam, & innatum calorem virgultorum, siue aliarum frugum, quas illa suo rore frigidissimo circūstat: cuius frigore fit; aut quòd calor stirpis, ad extima euocetur; ibiq; impulsu frigoris exardescens ille virgultum exurat: perinde vt gelu, aut nix manu retenta, ob eam euocationem caloris, qui residet in summa cute, non infrigidare manū, sed exurere videtur: aut reuera quia idem calor à circumstante pruinæ frigore repressus, & ad intima retrusus, teneras virgulti medullas exurit; indeque extima denigrari, atque comburi solent. Simili de causa, pluuiā, siue fluuiatilis aqua, hyeme amphoris, aut patulis cadis pruinæ exposita, quicquid in illa caloris, siue teporis fuerit, ab ingruente pruinæ frigore euincitur; & quia tota penetratur, gelidissima euadit. Si verò gelidiorem ipsam, atque omnino in gelu conuerti velis, igni prius calfaciendam; deindeque pruinæ expone: nam expugna & consecuta victoria frigoris in calorem, citius, ac multo magis conglaciabit. Vel potius quòd beneficio antecedentis caloris aqua decocta purior, ac tenuior reddita fuerit: ideoq; ad bibendū salubrior. Quāobrem hyeme nulla est hoc ipso refrigerādæ aquæ ordine, potio suauior, nulla item salubrior. Quo sane respexit Iuuenalis dum ait.

Si stomachus domini feruet vinoque ciboque.

Frigidior Geticis petitur decocta pruinis.

Nam licet carpendi animo id dixerit, ob tantam ad refrigerandum decoquendæ aquæ curiositatem; vsū tamen sui

fui temporis retexit, quo feruēs stomachus vino ciboque onustus, ac neque concoquere valens, decocta aqua, Geticis, hoc est borealibus omnium frigidissimis pruinis ad refrigerandum exposita, alleuabatur; atque ad concoctionem, tum citandam, tum cibos cogendos, atque digestioni aptandos accommodabatur. Quod si pruinæ etiam vinum similiter vitreis vasis refrigerandum supponas, frigus quidē adaugebis; sed vini gustum & vires imminues: quoniam vinum natura calidum a nimio frigore penetratum flaccescit.

33

Sit igitur positū nullas alias aquas, vel fontanas, quantumvis licet frigidissimas, niuali & pruinosa commodiores esse ad temperandum calorem; ac neque ad refocilandum corpus suauiores simul & frigidiores. Nam quantumvis fontanæ aliquot in locis editis atque perfrigidis inveniuntur frigidissimæ; tamen quia raro ad illud summum frigoris perueniunt; minimeque nisi summa æstate tamen benè valdè frigent, cum illis cōparandæ non sunt. Si quidem verè & autumno tepescere; hyeme verò fere calefcere solent fontanæ, ac nisi aëri expositæ vix sunt potabiles. Estque eo profecto magis ridiculum experimentum illud, quod vulgus vt fontanum frigus cum niueo exæquet in medium affert: non posse scilicet immersam fontanum, ac vel paruo retentam momento, illius frigus sustinere: quasi verò si eandem pari momento niui supponas, obruasque, ac pressam teneas, patientius feras, quin præ frigore citius manus congeliet atque stupescat. Vel potius experimento, non manu, sed ore facto, magis compertum non sit, niualem siue pruinosa potionem appriniè refrigeratam, frigoris quidē acumine fontanam longè antecellere: tamen hæc ipsa in stomachum intromissa constantia & permanfione frigoris niualem

niualem & pruinosa superet, quarum frigus, quibus dictum est caussis, citius diffatur ac euanescit in stomachū immisum. Vnde ab eadem frigoris tenacitate & cōstantia fit, vt plerique crudiores sint fontana, quam niuali aut pruinosa epota aqua. Verum pruinæ cum hyeme abeunte, reliquo anni tempore mortales potionibus niue refrigeratis, non modò recreandi sunt, sed sanandi etiam, atque temperandi: cum neque potionum tantummodo, sed ciborum quoque socia nix sit, atque comes suauissima. Nam & bellaria, quæ prima mensa apponitur ex vua, prunis, cerasis & huiusmodi, quæ leuissimo constant cortice, valdeque humida & aquosa sunt, niue desuper conspersa, non solum gustui iucundiora, sed stomacho commodiora sunt. Ex quo non iniucundum fore arbitror de niue tandem, quæ Sali cum candore, tum alijs multis nominibus persimilis & quasi æmula est, perpulchra, scituque digna quædam afferre, atque ab ipsa illius definitionem tantam exordiri. Neque enim aliud est nix, quam aqua pluuiæ, frigoris temperati vi, in raram, siue spongiosam, atque perslabilem glaciem, suffuso candore summo, concreta: ad vsum quidē & salubritatem mortalium utilis vsque adeo & necessaria, vt vix vllus sit cuiquam iucundus, nec salutaris mensæ vsus sine ea. Verum vt singula definitionis membra percurramus; constat niuem frigidis ac montanis præsertim in locis, hyeme, vere, & autumno, raro autem æstate, defluere; atque ex nube liquidam stillari: sed in descensu quidē, prout aër quietus & quodammodo tepefactus fuerit, condensari: quandiu quippe ningit, haud nimium rigere cœlum, quin potius tepore quodam terras circumfundi videmus: ideoque non solidè vt gelu, quod nimio ambiente frigore cogitur, sed cum spōgiosa raritate quadam aëri per-

uia., atque perflabili nix solet concrefcere. Quin & candida ex eo est, quod vt simplicium liquidorum est vſus & natura, vbi concrefcunt, albefcere; ita in candidum quoque colorem, tanquam cælo delapſa ipſa deſinit: cùm & ſimili, quo reliqua corpora cæleſtia, quæ candida ſunt, præſtet colore; & oculos ſplendore quoque tanto diſſipet, vt horum aciem nimis quandoque in ſe intentam excæcauerit: vt de Alexandri militibus per loca niuea ambulanti- bus, ex Curtio, ſuperiori ſermone retulimus. Por- rò habetur nix etiam vtiliſſima, quoniam fertilitatis ſum- ma eſt occaſio; ac non modo herbarum, ſed magnarum anni frugum al- trix etiam, atque effectrix foecundiſſima. Quippe agris immiſſa, propterea longè foecundior eſt eiſdem, quàm vel aqua pluui- a, vel ad irrigandum dedu- cta; quòd exhalantes vi Solis ab imo terræ vapores nix ſuo complexu excipiens, atque vt gallina pullos fouens, cùm humore colliquante im- buit; tum ad occatum in terra ſemen, quaſi impingua- tos retrudit. Vbi vapidus hu- more, qui, vt Poëta inquit, omnes res creat, ſortum illud, in vberri- mos omnino fructus erumpit. Quo fit vt niui tametſi perfrigidè ſubiec- ta humus ſemper tepelcat. Id quod ſatis pro comperto habent viatores, quos hyeme aperto in campo nix alta circumſepit, atque amiſſa via, præſer- tim inſtante nocte, neceſſe fuit iter ſiſtere. Non enim ab aëre tunc maximè cùm niue congelante, tutius ſeſe defendunt, quàm dum excauata niue ſe totos humi defi- gunt. Nam retrudentibus, & quaſi regurgitantibus ob niuem, eiufq; frigus, vaporibus, vt dictum eſt, terra ſub- inde caleſcens vſque adeò tepore ſuo viatores recreat; vt ſi forte caput ipſi ſupra niuem extulerint, cùm ſubito al- geant, tum protinus ad terram tanquam in apicum dari ſe curent. Quamobrem non ſolum quia vtilis nix eſt & frugi-

frugifera, ſed vel ex eo etiam quòd ſaluti, & voluptati ho- minum in refrigerandiſ poculentis mirabiliter accom- modari ipſa; necnon, concameratiſ in locis reponi; atque in annum conſeruari poteſt, ſuis vtcumque laudibus à nobis extollenda eſt, atque in vſum mortalium Saliſ fo- cia, non contemnenda, danda. Itaque de ea tanquam de cæleſti dono quodam communicato mortalibus; ac quot etiam, quantiſque modis, animo non minus quàm corpo- ri mederi poſſit, diſſeramus.

34 Principio igitur, ſumma quidem viſ & facultas niuis ita poſita eſt in refrigerando; vt quantum ei ineſt frigoriſ, etſi non tātūndē, at paulò minus in poculēta trāſfundat; ne- que enim in aliud magis incumbit ipſa; quàm vt in primis incluſam vaſis aquā, quę natura frigida eſt, atq; ex accide- ti tepida, cōtactu & cōplexione ſua nix eā in natiuam qua- litatē reſtituat. Ideoq; aqua quātūmviſ licet frigidiffima, quia naturæ conſentanea, haud ebibenti noxia eſſe po- teſt. Qua de cauſa adducor equidem vt exiſtimem, longè eſſe ſalubrius, aquam prægelidam fieri debere; vinum au- tem, quia natura calidum, non niſi prout è cadis educi- tur; in eoque frigoriſ gradu, permiſta frigida, propinan- dum eſſe. Idque potiſſimūm, ne frigore nimio præoccu- patum vinum, eiufque calor, ſiue calefaciendi facultas & ſapor inhi- beantur, ac debilitentur. Sed quia nonnulli hac potiſſimūm de cauſa refrigerandum vinum, eiufque in- fringendam vim conſent, ad vitandam ebrietatem: cùm ipſiſ conſentio, qui non permiſtum aqua vinum, ſed ſeor- ſum vnumquodque, refrigerandum volunt. Nam permiſ- ſio ſi minus æquilibrata, ac cum proportione adhibita fiat; dubia, atque incommoda eſſe poteſt: quemadmo- dum ſupra oſtenſum eſt, de commiſtione Salis cum aqua

L ad effi-

ad efficiendam marinam; cum si plus minusue iusto, de alterutro adhibeas, minimè in talem coalescet. Ex quò permissionem vini & aquæ, neque anticipari diutius, neque anticipatam multo ante refrigerari debere; sed vno quoque seorsum refrigerato, in ipso poculo permiscenda esse opinor; quo & gustus sapore vini fruatur; & ventriculi calor in fecernendis illis minus laboret, ac vinum citius in alimentum aciscatur: Iamque magnopere caueatur ne gelu, neque nix ipsa in poculis seorsum, ac neque cum vino & aqua permisceatur, ob cruditatem, atque ob terreum siue impurum aliquod niui admistum, quòd bibituro nocere potest. Huc enim spectant, quæ ab antiquis medicis, sed à Galeno potissimum, libr. de bono & malo succo, in niuem dicta sunt; in eos inuehentes, qui expressum calicibus ex mera niue liquorem ebibebant: quòd is non differat à gelu, ac neque in stomachum ingestus facilè superari possit ab excipiente illum calore: quoniam ipsius frigus cum naturale sit permanet, atque intestina non modò lædit; sed alia quoque multa ab eodem Galeno interminata senectuti mala in corpus inducit. At verò in aqua, & liquoribus à niue refrigeratis, longè aliter se habet. In ijs enim quidquid inest à niue frigoris, violentum est & aduentitium; ideoque occurrente ventriculi calore, temperato ipso, atque ad melius concoquendum, quo dictum est ordine, disposito, protinus euanescit illud, neque permanet, neque ledere potest. Igitur quibus tandem modis, & instrumentis poculenta refrigerari, atque in tantum frigoris gradum, quantus ferè in refrigerante est, perducì possint, quoniam paulò supra, qualia sint in halinitrea refrigeratione depinximus; similia ad niualem refrigerandi modum adhibenda esse putamus.

puramus. Siquidem ex tam varijs refrigerandi vsibus, quos inexplebilis magnatùm fitis & appetitio inuenere, duo potissimum frequentiores sunt, ac reuera cæteris commodiores. Alter, dum vasa tum vino, tum aqua seorsum oppleta, beneque obturata, multa niue obruuntur, ibique vna aut altera hora sepulta manent. Alter ijsdem vasibus, quo dictum est ordine, compressa in lebetè niue, in orbè citatis. Priore, refrigeratio tanta fit, vt à glaciali non differat: quæ tamen si latior ac plenior sit, magisque penetret, atque à ventriculi calore facilè excipi, ac euinci possit; tamen quia procax & sumptuosa nimis, ijs maximè, quibus neque cibi, neque niuis par copia suppetit, laudanda quidem est; sed splendidis duntaxat, atque multiplici & exquisita varietate ciborum refertis mensis concedenda. Vnde posterior refrigerandi vsus longè communior est, ac non modo frugalibus mensis, sed eisdem ipsis splendidis vsitator.

35 Quæ cum de optima refrigerandi ratione & causis, tum modo & instrumentis, tum loco etiam & personis, quibus commoda illa est dixerimus; eaque omnia per niuem effici, atque in ea conuenire ostenderimus: superest vt tam multa corporis, quàm etiam animi bona, quæ diuinitus per niuem mortalibus allata sunt breuè enumeremus. In primis quæ nix potiones refrigerans, à ventriculo mala tollat: deinde quæ rursus hepatis bona ferat: adhæc quot in corde affectiones reprimat: postremò quantum in vniuersum corpus sanitatem; in animum verò modificationem inducat. Plurima autem mala à ventriculo tolli niuæ beneficio potionis, præsertim æstiuo tempore, atque æstuantem stomachum & hepar ab illa mire temperari, hinc maximè constat, quòd hæc frigore suo, ca-

lori, qui est vera propriaque concoctionis causa, magnæ A
 fit etiam occasione ad concoquendum. nam etsi calori a-
 ctiones naturæ debeantur, & frigus inutile planè sit ad
 eas obeundas; id sanè primò & per se est intelligendum;
 verùm ex occasione, est illud quoque perutile ac idoneũ;
 ex eo maximè, quòd, vt dicunt Medici, calor duplici mo-
 ueatur motu, sursum ad aërem, & deorsum ad alimētum:
 vnde prior, frigido tum aëre, tum potu emendatur: atque
 ita calor temperatur, vt non in aërem diffuat, seu dissipe-
 tur, præsentia frigoris. Ex quò appositissimè quidam na-
 tium calorem diffiniunt Symmetriam calidi & frigidi: B
 non quòd frigori actiones debeantur; sed quia id tempe-
 rat calorem: quo temperato, tum meliores concoctiones
 fiunt in ventriculo, hepate, & singulis corporis partibus;
 tum distributiones alimenti, & nutritiones longè com-
 modiores. Est enim innatus calor pro qualitate, proque
 habitu, & temperamento corporis considerandus. Nam
 aut immoderatus est, aut languidus, aut variè ad conco-
 quendum dispositus. Igitur quasi quòd freno & calcari-
 bus vicissim ad moderandum & regèdum illum sit opus,
 ne raptim ac turbulenter opera naturæ faciat; sic à nullo C
 melius quàm ab eius aduerso frigore ille temperandus
 est, atque ad suum explendum munus prouocandus. Ea
 enim est frigidi sub humido in stomachum ingesti vis &
 facultas, vt nimium, atque exæstuantem quandoque in-
 uentum calorem, haud aliter quàm efferuescētem ollam
 infusa frigida, temperet; immò sæpe quoque hærentem,
 & quasi labantem, præ varietate ac redundantia, esculen-
 torum congeriem cogat, conglutinet, atque concoctioni
 quodammodò, & emissioni aptet: quin & ipsum quoque
 ventriculum astrictione ita corroboret, vt à vomitione,
 præpo-

præpostera naturæ purgatione, defendat; salubrioriq. ven- A
 tris exonerationi, ad quam maximè valet, accommodet, nec
 mirum id quidem. Nam si protinus soluitur. alius ijs, qui
 manè è lectulo consurgentes, nudi se aëri subfrigido expo-
 nunt: cur non perfrigidam ebibentes, simili ex causa, ab
 intus ventre erunt solutiore? qui non in profuuium, aut
 dysenteriam (condensat enim frigus) sed in mollem ac so-
 lidam excrementorum eiectionem prouocet? fiatque sub-
 inde, vt neque quisquam crudior è mensa discedat; neque
 cruditatem. & ructus suos alijs exhalet; neque ei demum B
 edormire crapulam necesse sit; cum vel opipare bibentes,
 modò frigidissimè, vix inebriari cōtingat? Adde quòd tam
 consentanea naturæ per niuem purgatione ventris, cum
 lotium purius ac defecatus redditur; tum calculo, siue dy-
 suria, alijsque vesicæ morbis quàm minimè laboratur.
 36 Cùm itaque frigore concoctio non impediatur, sed qua
 dictum est caloris temperatione citetur illa potiùs ac pro-
 moueatur; consequitur, potione niuea tãtam, tamque ne-
 cessariam offerri tum ad concoquendum, tum ad corrobo-
 randum ventriculum occasionem, vt ea quasi quodammo-
 do in causam abierit. Insuper hæc ipsa potio non à ventri- C
 culo solùm, sed à capite multa quoque mala tollit; dum
 comprimit fumantes, atque in cerebrum ascendentes ca-
 lidas è ventriculo exhalationes, quas maximè vinum ex-
 citat. Nam perinde vt vapores è terra ascendentes, in ven-
 tos, fulgura, tonitrua, pluias & tempestates conuertun-
 tur, quæ hemispherium nostrum; alioqui clarum ac perlu-
 cidum, tenebris circumfundunt, varieg. conturbât; quam-
 uis hæc ipsa omnia frigido occurrente Borea, fugantur &
 euanescent: ita similiter exhalationes illæ, concitatis spiri-
 tibus animalibus, varias in homine perturbationes com-
 mouere solent: quæ à crapula ortum habentes ebrietatem

saepe pariunt: ac aut in choreas, saltationes, atque tripudia **A**
 erumpunt, vt Aquilonaribus ex meracissima compotatio-
 ne consuetum est: Aut in capitis grauedines, ac foedas præ
 ingluuie vomitiones desinunt, vt Australibus intempera-
 tis contingit: Aut intempestiuos ac lucis inimicos, somnos
 siue meridiationes inducunt: Aut in garrulitates, totque
 verborum simul atque factorum procacitates impellunt.
 Quæ omnia potio frigidissima, haud tamen meraca, sed
 aqua competenter attemperata, omnino sedare, atque per-
 turbationes huiusmodi, aliaque per consensum, vt aiunt,
 ventriculi nata vitia vsque adeo reprimere potest; vt vel **B**
 morbum Apoplexiã è crassioribus à ventriculo ortam ex-
 halationibus, potis sit etiam nix anteuertere: sicuti Valen-
 tiæ, vbi eiusmodi morbus, in eos, qui crapulæ ac comeffa-
 tionibus nimis sese dabant, inuadens, solebat primò aut
 secundò correptos interficere: Idque antiquorum, vt pu-
 tatur, negligentia medicorum: proptereaquòd nisi frictio-
 ne, atque purgatione alui, ac non ineunte, sed consistente
 morbo, vna tantum aut altera permessa incisione venæ, ei-
 dem occurrebatur. At verò nunc, à paucis quidem annis
 compertum habent, eundem morbum, aut desisse quo- **C**
 dammodo, aut ab eo oppressos conualuisse. Vtique, vt à
 medicis nostri temporis ibidem diligentissimè obseruatum
 fuit, non aliunde, quàm tum à prompta, pluriesque iterata
 venæ sectione: tum ab ipsa etiã putealis prope limosæ aque
 cum fluuiatili Turix limpidissimi amnis, quo ciuitas inter-
 luitur, commutata, atque vsitata potione: præsertim si hæc
 ipsa niue refrigerata fuerit. Quinimò vix vnus est niueis
 eiusmodi potionibus assuefactus, qui ob temperatum ab
 eisdem calorem, lubricamque subinde ventris fluxionem:
 necnon cohibitum crassorum, vt dictum est, è ventriculo
 in cerebrum ascensum vaporum; modò tamen sobrius ac
 parcus

parcus idem in victu sit, facilè tam Apoplexiæ, quàm ar- **A**
 ticulari, quàm etiam ex calculo, alijsque prouenientibus
 ex cruditate morbis, non possit occurrere, ac neque in-
 choari, neque innasci sibi illos prohibere.

37 Denique per niuem ebrietatè, tam animi quàm corpo-
 ris malorum hydrjã, de medio tulisse, satis iustus, ac per-
 quam gloriosus est niui debitus triumphus: qualem, ipsa du-
 ce, conuiuæ agunt, dum à mensa quantumuis licèt lautif-
 sima, edulijque refertissima, atque frequentissimis irrorata
 compotationibus, non minus sobrii ipsi, ac ficci, quàm
 cum accubere discedunt: quoniam nullum est comodus **B**
 ebrietatis antidotum; nullum ad vitadã vomitionem sa-
 lubrius remediũ, quàm frigidissimè bibere. Adhæc eadem
 ipsa potione vsque adeo sisti solet fitis, vt à prandio ad cœ-
 nam vsque nulla ferè nos vrgeat; ex quo magna profectò
 stomachi & hepatis, ac totius etiam corporis temperatio
 colligitur. Quo fit vt tâta adsit ex ipsa potione omnibus sa-
 tisfactio, vt non modò parcis cibus, tenuiq. ac frugali pran-
 dio; sed vino, vel fugietu, facilè conuiueri soleat à conuiujs:
 in quorum ore non tam saepe est quòd lautissimè comed-
 rint, quàm quòd frigidissimè ebiberint. Porro in locis **C**
 calidis, vbi æstate calor noctu quàm maximè æstare, atque
 inde somnus impediri solet; vti Valentis, totaque ora Car-
 thaginensi, Austro exposita, niuea potione factum est, vt
 excusso æstu è ventriculo, somnus obrepat quàm quietissi-
 mus: neq. enim extrã poterit æstare nimis, qui intus alse-
 rit. Iam verò plurima quoque bona niuem afferre hepati
 inde maximè colligimus, quòd illa vrentibus nulli subiti ar-
 dores, siue ebullitiones sanguinis in hepate accendit; nulliq.
 in eo obstructions, siue oppilationes fieri soleat: atque in
 hunc modum vitari quidè vitiosam fitim, & ab hydropisi,
 alijsq. à deprauato hepate prouenientibus morbis multos

præseruari putamus. Idq. vel ex eo maximè, quòd temperato per frigus calore vètriculi, temperari quoq. hepar, atque à nimio estu & exsiccatione, quas inuexisset calor, illud liberari necesse sit. Quin & ab eadem ipsa per niuem procurata temperatione caloris, non solùm ebrietates, sed intempestiuas etiam Veneris appetitiones à prandio reprimi videmus. Nam quamuis Ceres copiosissima cum calidissimo Baccho præstò sint, Veneremq. vehemèter in Martem prouocent, vt primùm tamen Saturnia nix hepatis frigidam infundit, præproperum ardorem illum extinguit. Qua temperatione non modò castum seruatur corpus, verùm etiã **B** animus à libidine refrenatur; planeq. ostenditur, nimios illos impudici amoris æstus, atq. effrenatos impetus, qui in amentiam amatores solent adigere, potionis niuea cohiberi, temperariq. posse: sicq. à temperato hepate, temperantiam & continentiam exoriri. Vnde neque ob aliã causam puto, suauissimas, atque iucundissimas ex niue potiones à Nerone inceptas, ab eodem, suisq. posteris fuisse relictas, quàm quòd præferant ardorem illum hepatis, libidinis atque luxurię ministrum, niueis hisce potionibus eneruari, atque hebetari. Tandem medicamenta, quæ hepatis refrigerandi causa sumuntur, quò protinus, excitato calore, eousque peruehantur, æstate potissimum, non insulsè à grauiissimis medicis niuea sub refrigeratione traduntur. Nam calida siue tepida stomachus in transitu, quasi concoquenda illa retinere solet quandoque, & à cursu retardare. Ex quo nix medicamentorum frigidorum, cum magnum quodammodo instrumentum est, tum eorum vices in corpore persæpe supplet: vtpote quæ sola sanare quandoque solet morbos, præsertim ex bile ortos: ideoque biliosis potio ex ea fit quàm saluberrima, modò copiosa sit, pauca enim vilescit in ventriculo: ac neque propterea pituitosis, atq. melan-

*Después de el fol.
224. Claras lo que
hique.*

mè, quòd igneas & seuerissimas Salis vires concoctum, atque ex falsa materia, vi ignis excretum, in summo gradu retineat. Etenim ex falso succo illud elici, atque ex falsis maris exhalationibus perpetuò generari, tametsi saporem falsum in concretionem amiserit, magno profectò mihi argumèto est, quòd in locis maritimis abundè nascitur; parum tamen in mediterraneis. Nam in illis præcipuè Insulis oritur, quæ cauernosæ sunt, atque ita subitus perflabiles, vt & vètorum flatibus, & impulsionibus vndarum maris pateat, quæq. perpetuis etiam, ac sempiternis ignibus torrentur: vt sunt Sicilia, & Aeoliæ; necnò Puteolani agri **B** in Campania Italia. Quæ cum eiusmodi sint, sulphure mirum in modum illas abundare videmus. At verò, quòd à falsa maris aqua perennis materia suggeratur, tum ad sulphur egerendum, tum ad alèdum ignem, qui pro perpetuo est instrumento ad illud procreandum, quanquam nonnullis diuersæ sunt causæ, ego tamen ex hac vna potissimum vtrumque effici, sic coniectandum existimo. Quòd aquarum ille maximus còcursus, atq. terribilis intuentium oculis maris pugna (qualis in freto Siculo à Scylla in Charybdin, concurrètib. tam vètis, quàm terrarum hinc inde promotorijs còspicitur) cum humore hunc ad ardèdum aptiorè, tum ad penetrandū subtiliorè reddit. Vtpote dum vndarum inter sese còsursantium, ac dimicantium in morem, aliæ magno impetu collidètes discindi, aliæ veluti terga dantes vorticibus in imum maris defidere, aliæque rursus quasi victrices in sublime efferri videntur. Ex quo, mari passim dehiscenti, fit vt raptum vndæ secum ventorum spiritum, quo exagitantur, eumq. in profundum trahentes, tamdiu ibi suffocatum retineant, donec humefactus ipse, ac incrassatus, tum oleosa falgugine veluti faginatus, per cauernosa illa

*Sulphur ex
oleo maris sal
Iugine causato*

illa terræ spiramenta diffundatur: vt cum primùm ad intima bituminis, quo abundant loca, quæ sunt etiam conflagrationi aptissima, peruenerit, perpetuis illis ignibus perpetuam secum ardendi materiem conuehat & occasionē. Neque enim in tam angustis terminis aliter durare tot seculis tantus ignis potuisset, quātus in Ethna mōte, alijsq. igniuomis, atq. sulphureis eiusmodi locis apparet, nisi talibus maris fomētis & incremētis aleretur. Id autem inde maximè, quòd innatū mari ob saluginē pingue, tum & calor continua ventorū agitatione vehemēter auctus, aptissimum ardori efficiunt marinū liquorem: innuēte prouerbio, de quo postea fusiùs, Marina non infundenda flāmis.

41 Huius itaque ignis fomentum & accessionem ex salso, utpote mari prouenire. permagno sunt argumento flammarū in hisce sulphureis fornacibus tum feruor, tum accretio, & diminutio. Quòd hæ proximi maris æstum, atq. variā vndarum agitationē ex cōposito sequi, quasiq. imitari videntur. Tum etiam vicinorum agrorum tāta, tamq. continuata fertilitas hoc ipsum apertè indicat: in quibus utique non aliunde, quàm ex huiusmodi calore humenti, seu potiùs humore calido, quasi vita, vegetantia quæque foueri, augeri que censemus. Inde quippe inesse par est Puteolano agro prope Neapolim, qui sulphureis hisce hiatibus, atque suffitibus plenus est, tantam, tamque excellentem aëris puritatem, salubritatemque, quāta senes præsertim crassos, qui hybernant Puteolis, manifestò perfrui videmus. Verùm neque huic proximo Campano agro incredibilis illa vbertatis vis adesset, nisi effluens ille è mari ardor, non modò tantæ foecunditatis causam; sed consentaneam etiam tāto miraculo loci naturā redderet, in hunc modū. Quòd igneus scilicet vigor ille tepefactus, ac per

ac per meatus & fibras terræ penetrās, sese in omnes subterraneas vicinorum agrorū partes diffundit; vt cum primùm ad stirpium arborumque semen, seu radices peruenerit; non secus atque gallina humido calore pullos fouet; ita quidem stirpes tum temperatissimo illo calore foetæ, tum eius cæli humore copiosius, vt ibi fit, irrigatæ, in eam tantam feracitatem vt pullulent, vt adolescant, atque omnino germinent est neceffe. Quæ planè suo etiam consentaneo naturæ ordine constare Nafonis versibus describitur apertissimè,

*Quippe vbi tēperiem sumpserē humōrque calorque, B
Concipiant, & ab ijs oriuntur cuncta duobus.*

Cūmq. sit ignis aquæ pugnax, vapor humidus omnes

Res creat, & discors concordia fœtibus apta est.

Nec dissimilis ab ea est Siculi agri fertilitas, cuius vicini montis Ethnæ calor, uti anima in vniuersarum stirpium vitam ac foecunditatem erumpit.

42 Sed iam vt ad proximas causas sulphuris reuertamur, sic illud confici cōsequimur. Quòd cum salsum eiusmodi, atq. oleosum, vt dictum est, maris alimentum igni occurrat, ac sese intus cum bituminosa terræ materia commisceat, humoremq. propterea ibi ignis absumat; inde sulphur, tanquam terreus quidam ardor, vt furfur, siue ignitum quoddam Salis, atq. bituminis cremētum fecernitur. In quo tanta inest ignea vis, & natura, vt fulgura, fulminaque cæli tam ardore, quàm odore, & suffitu omnino referre videatur. Nam dictū est horribile, quàm portentosis ictibus sulphur halinitro permistum vim ac potentiam suam expromat. Ex his enim tela plusquam Thyphoëa, ipsa inquam, tormēta bellica prodire, incredibili

artis,

*De proximis causis
Sulphuris. —
Cuide de hac xl. f.
185.*

artis, atq. naturæ prodigio fabricata, cū primū pyrio ex
 illis cōfecto puluere suffulta accēduntur. Quibus succen- **A**
 sis, subita, supra quā dici potest, gladium excussione, tum
 altissimas turres, tum munitissima sæpe moenia dirui, atq.
 solo æquari videmus. Immò & summas quidem arces in
 præruptis rupibus, immanibusq. saxis collocatas; nōne
 actis cuniculis, eodemq. succēso ibi puluere, & miserabili
 ac horrēda ruina diuelli excindiq. funditus, & in sublime
 ipsas volitare contuemur? mortalibus, heu heu, haud ita
 prompta vitæ instrumēta ad pacificā salutem, sicuti ad tru-
 culētissimū sui excidiū, & interitū excogitātibus? Quan- **B**
 quam hæc ipsa indomita, ac nulli cedēs tormentorū acies
 potētissimo Sale, si quo alio, retundi atq. edomari potest.
 Etenim Plinius, prout emēdatiores habēt codices, Salem
 & nitrum sulphuri cōcoctum in lapidē conuerti asserit. Ex
 quo hūc Lytographi vsque adeo coagmētari, atque indu-
 rari colligūt, vt si arx aliqua eo cōmuniretur, nullo propē
 tormentorū genere conquassari posse affirmēt; aut ex du-
 ritie, aut ex peculiari coagmentati lapidis natura: aut ab
 exuperāte vi Salis. Nam neq. aliunde quā à Sale rārūm **C**
 ei roboris obuēnire, machinarum, disciplinæque militaris
 peritissimi magnā hac in re mihi fidem faciūt: quorum sen-
 tētia est, nullā siue lapidis, siue alterius cuiusuis mixti cō-
 gestam materiē contra quemuis tormētorum impetū tu-
 tius propugnaculū erigere, quā saxei Salis. Idque ex eo
 probāt, quod Sal ignitas tormētorum sphæras sua valida
 firmitate sustinens, aut reperiatur, propellatque: aut si su-
 perante ictu penetrare cōtingat, ita globis dūtaxat cedat,
 vt nulla inde maior ruina sequatur. Quāobrem vera certē
 est, ac constans experimēto fama, in quibusdam regionibus,
 que saxeo eiusmodi Sale redūdant, suntq. ardori Solis
 adeo

et sale sulphure,
 ni troq. saxi muniti
 h. sicuti roboris officio.

Saxum salis mi-
 nori seu arte
 conquassat. in exp. p. q.
 nabitq. roboris est.
 etiam i. c. s. i. i. i.

lis adeo expositæ, vt in illis, cū nullæ ferè sint humidæ ex- **A**
 halatiōes Sal optimè cōcrescat, ac neq. liquefcere soleat;
 domos, atq; muros lapideo ex Sale cōstrui fortissimos; ac
 contra omnē cæli iniuriā, & externā quamcunque vim,
 solidos, adamātinofque euadere. Quales in Arabia, ac in
 multis orbis nuper inuenti locis ferunt reperiri.
 43 Tam verò subiectis hætenus per Salem, & elemētis, &
 eorū mixtis, atque tam artis, quā naturæ machinis: qui-
 busq; protritit, rursū vindices eius vires in alios multo
 duriores mōtes, longeq; elatiōres vertices conuertamus.
 In eos, inquā nefarios fidei, atque libertatis publicæ op- **B**
 pressores, quos vocāt tyrannos; qui diuino timore postha-
 bito, ac tranquilla Reip. pace cōtempta, in suos principes
 impotēti rebellionē efferri solent. Quibus diuino, atq; hu-
 mano iure maiestatis dānatis, eorumq; tū bonis proscri-
 ptis, tum in cōmentarijs recisis, vltimam impositurus ma-
 nūm Sal aduocatur. Nā domus, turres, castra, & quæcun-
 que illi magnifica ædificia erexerūt, vt per ea rerū à se ge-
 starum fama cōcelebrata eniteret, publico euerrūtur edi- **C**
 cto, atq; æquantur solo. Quorū deinde aræ Sale cū sum-
 ma dirarū deprecatione iubentur aspergi: nēpe vt ignea
 vi Salis, tū vitales terræ respirationes restinguantur, tum
 omnis eliciendi herbescentē viriditatē facultas inde adi-
 matur, solumq; perpetuò fiat sterile. Lege, ni fallor, innuē
 te, aut quod impij, sacrilegiq; eiusce maleficorū conatus
 in sterilitatē, hoc est, in nihilū recidāt: aut quod alij simile,
 atq; ærumnosum prioris ædificij omē se subituros esse ti-
 mentes, à loco, nouaq; in eo exædificatione abstineāt: vel
 potius ne herbæ, siue arūdines ibi enascantur, quæ auda-
 cissimi facinoris memoriā quoquomodo; vllōue in tēpo-
 re refricāte possint: perinde ac de prælongis Midæ Regis
 auriculis

auriculis fistulæ illæ è tonforis vocibus enatæ (quod est in fabula) prodidère. Insuper ad eâdem vindicem Salis vim referri pōterit percuriosum illud saliti tormēti genus, quo ad extorquendā facti veritatem vītūtur iudices in eos, qui de crimine suspecti sunt. Quorū pedis plantam continuo Sale perfusam lingēs capra carnē ad ossa vsque corrodit. Tum aliud longē grauius, quod ministro Sale tendit ad strangulationem. Fit enim magno quodam linteo Sale & aqua madefacto, quod in os, & guttur supplicis ingeritur: cui ob id maximē adhibetur Sal, vt huius sapore duce, maior fiat tū in gutture hiatus, tum in gustu appetitio, indeque facilius linteus insinuat: vnde præ angustia spiritus aut timeatur suffocatio, aut ferè ad animi vsque deliquiū reus torqueatur. A quo certè ductum videtur vulgatū illud, quod ab eo, qui peruicacissimi alicuius hominis contumacia, aut importunitate obtunditur, sic dici solet. Tu me in Salem & aquam colliquabis.

44. Quæ planè vindex, atque seuerissima vis Salis, quò longiore vsu, atq; grauiore legū omniū præscripto, in vltimū malorum exēplum adhiberi consuevit; eò clariùs demonstrat, id non aliunde, quàm ab antiquissimis oraculis, atq; diuino ex instituto emanasse. Nam ad inferendā vindictā in eiusmodi tyrānos, adhibitas fuisse Salis vires apud Israēlitas, passim sacra monumenta enarrant. Siquidē Abimelech Sychimorum in Palestina Princeps vindice vi Salis vsus est in populum rebellantem: dum expugnata vrbe Sychima, ac vniuersis ciuibus trucidatis, eandem euerit funditus, atque vt acerrimus tyrannorum vindex, Salem in ea disperfit. Nec ab eo discrepat grauiissima, sed commerita poena, qua vxor Loth viri iusti à diuina ira punita fuit, atque vindicante Sale, digno affecta supplicio.

- plicio. Hæc enim incolumis Sodoma vrbe egrediens, atque domesticis perturbata curis, diuinum edictum, ne respiceret, contemnens, protinus in Salis statuum (de qua postea) conuersa fuit. Adde, ea etiam de causa Iudæam regionem, quæ olim mira fructuum fecunditate fuerat refertissima, ad sterilitatem Salis, hoc est, ad vastitatem propè fuisse redactam. Idque incollarum prauitate, impia videlicet Iudæorum conspuratione, & contemptu diuinorum; Regio præcinente
- Psal.* 106. Vate, Posuit terram fructiferam in saluginem, malitiā inhabitantium illam. Adhæc neque Sodomitis, Gomorrhitisque in castissimam naturam turpissimè conspirantibus populis suis etiam Sal defuit spargendus. Quos tum sulphureus de cælo missus ignis viuos absumpsit: tum vniuersa eorum circuncirca regio mortifero inde obruta fuit, atque inundata salo; quod mare mortuum, siue Salis, siue mare deserti, atq; salissimum exinde fuisse appellatum, ex sacris Mosis cōmentarijs deprehendimus.
- Gen.* 14. Accedit vates Sophonias, qui Moabitis, & Ammonitis Iudæorum vicinis hostibus, ad instātem iam eorum euerisionem, siccitatem spinarum, & acruos Salis, vt diras deprecabatur: caussam subdens; Hoc, inquit, eis eueniet, pro impia ipforum superbia, qua Deum cæli execrati sunt, atque insolentissimè in electum à Deo populum conspirarunt. Demum vt ab omnibus mundi rebus Sal omnem propè tyrannidem depelleret; ne non eius imperio cuncta subijcerentur; superas quasdam nos malehabentes, ac exagitantem tyrannidem à nobis potentissimè arcet. Ipsos scilicet, rebelles in Deum cacodæmones, qui cælestibus olim deturbati sedibus, aëreas sibi vsurpantes, victam tyrannidem continenter in nos conantur exercere. Quos tamen

ramen sacro Sale perterrefactos sic à nobis fugamus, vt
 subinde graues illorū in nos impetus facile fit (modò nu-
 men adfit) non modò sustineres, sed vt inanissimos debili-
 tare, atque perfringere. Ex quibus relinquitur, fortissimū
 Salem, non solum in communem utilitatem, salutaremq;
 bonorum omnium vitam, & alimentum: verum etiam in
 pessimorum vindicationē, à Deo fuisse mortalibus con-
 cessum. Cuius probatissimas vires, cum & foemineis foe-
 cundiores, & Regijs, Imperatorijsque seueriores, & ijs,
 quas vinum communicat, tum hilariores, tum ardentiores
 detexerimus: consentaneū est profectò, vt eas suo etiā pe-
 culiari symbolo dignissimas habeamus: quandoquidem
 diuinum quid illæ sapere, & caelestia nobis quasi condire
 videtur. Nihil enim ad diuinitatem propius accedere, aut
 cū ea idem tā esse apparet, quàm summa veritas per Salē,
 expressa quadam imagine, adumbrata. Hæc namq; cum
 inter Symbola superius proposita primum locum teneat,
 nulli tamen eorum præterquam Sali secundum conce-
 dit; cum is maximè in hoc veritatem imitetur, quòd hæc
 nullis adeò virtutibus aut exprimat illustrius, aut eni-
 tescat splendidius, aut exornetur decentius, aut tandem
 perseueret constantius, quàm ijsdem ipsis, quibus Sal, vt
 postea ostendemus, condiendis animis adhibetur, sapiē-
 tia, puritate, religione, candore, perpetuitate, concordia,
 iustitia, & æquitate.

Ceterum nodū adhuc in scirpo quærentes Anthalixæ,
 45 vel hoc vno argumento, quo solum à Sale sterile fieri cō-
 celsimus, propositum se assequutos fuisse, nostroque nos
 iugulasse gladio purant. Nam quò grauioribus rerum e-
 xemplis, atque sanctioribus antiquorum oraculis, à Sale
 inferri solo sterilitatem probauimus; eò manifestius tertie
 animan-

animantium parti, vt pote stirpibus, quarum ora solo in-
 fixa sunt, & per solum nutriuntur, induci mortē, ac pro-
 inde in eisdem foecunditatem omnino impediri, pronū-
 ciant. Vnde quantum ex eorum dictis, quibus supra Sa-
 lem proculcabant, deprehendimus; ad hoc maximè ca-
 put de stirpibus, tāquam ad triarios, vt dicitur, suam ipsi
 assertionem referēbant. Ad quā refellendam haud ma-
 gna profectò nobis opera indicitur: cum valde fuisset ab
 ingenio & consuetudine naturæ alienum, vt Salem, quē
 ipsa mortalibus, adeoq; vniuersis, quę sentiunt animā-
 ribus, non minus vtilem ac necessarium, quàm appetibi-
 lem protulit; stirpibus, ex quibus illarum alimenta, &
 medicamenta constant, incommòdum, & infructuosum
 fieri permisisset. Quī enim Sal foecunditatis vim à natu-
 ra tributam stirpibus, ab eisdem omnino tollet; cum na-
 tura etiam aptus ipse sit ad eas nutriendum? idque præ-
 cipuè testimonio Hippocratis philosophorum omnium
 nedum Medicorum facile Principis? Is enim cum libro
 de natura hominis docere vellent hominem non vno, sed
 pluribus humoribus tanquam elementis, animalium san-
 guine præditorum constare; non solum id ita se habere
 confirmat alijs argumētis, verum etiam attractione me-
 dicamentorum tum singulos humores euacuatium; tum
 omnes, quando nimia est euacuatio. Quod lucidissima
 quadam similitudine ex stirpibus petita illustrat his ver-
 bis. Nam medicamentum, inquit, cum in corpus fuerit
 ingressum, primū sanè ducit quodeunque ipsi inter ea,
 quæ corpori insunt, natura maximè respondeat. Dein-
 de alia quoque trahit, & purgat: quemadmodum semi-
 na, & stirpes terram ingressæ, singula, quę in terra fecun-
 dum naturam ipsarum sunt, id est, familiaria, attrahunt.

M Est autē

Est autem & acidū, & dulce, & amarum, & falsum, & omnifarium. Primū igitur plurimū eius, quod ipsis cognatum est arripiunt: postea alia quoque ad se alliciunt. Tale quid & medicamenta in corpore faciunt. Hæc ille, cuius sententiam Galenus in commentario, & alibi passim libentissimè sequitur.

46 Ex quibus Hippocratis verbis colligere est, stirpes aliquot falsas inueniri posse, propterea quòd ali, foueri que possunt nutrimento falso. Vnde constat, quàm longè lateque pateat Salis Imperiū, quòd præter animalia sensu prædita, stirpes quoque frequentissimè eius alimèto subiectæ nutriantur. Nec audiendus est Plutarchus, vir alioqui philosophiæ peritissimus, qui libro de causis naturalibus asserit stirpes ideo humore falso non ali, quòd nulla reperitur cuius fructus falsus gustatibus appareat. Nam etsi rarus est fructus, qui saporem falsum omnino referat, non tamen ex hoc fit quòd nullæ arbores alimento falso nutriantur, sed ex natura potius humoris falsi, cuius partes crassæ cum sint, radices tantum, truncum, & ramos maiusculos alere; ad fructum verò tenui humore semper indigentè, ægrè attolli possunt. Tametsi falsæ quædam ficus alicubi reperiantur edi solitæ, quas negare nō possumus naturam esse dulces: verū perfundi quidem sapore subsalfo, qui ab ipsis concipitur, aut saluginoso terræ halitu, aut ex calore Solis tenue illarum dulce exsiccate. At verò quantus sit earum stirpiū numerus, quæ humore falso alantur, ac neque ipso impediuntur, quominus in processu arbores erūpant, recenserè hoc loco equidè, nisi aliò mea còtenta gradu properaret oratio. Nam si loca falsa permulta sunt stirpibus referta, quis affirmare dubitet hæc esse etià perplures, quæ salugine viuant, & adolescant?

Quare

Quare nonnullas exèpli causa proponā, quibus explicatis Anthralistas rapias in admirationè. Omne igitur stirpiū alimentū, cum ex pingui maximè cōstet, ac vbi falsum est solum, vel ob innatum Sali pingue (vt mox dicemus) hoc à falso seiungi non possit; necesse est vt stirpes, quæ ex solo falso emergūt, non ex pingui tantum, sed ex pingui falso natura proferantur, & crescant. Vbi cuiq; enim falsum copiosissimo humori cōiunctū fuerit, vt in mari, enatas stirpes sapore suo non solū imbucere; verum etiam, quæ pingue est, nutrire poterit, & augere. Quippe stirpibus nō modò qualitates, vt figura, color, sapor, odor, magnitudo; sed vires, & quibus inter se distinguuntur, facultates, nonnæ ab alimētis, quibus nutriuntur, obueniunt? Tanta enim propriarum qualitatum immutatio illis potest ex alimentis accedere, vt cum his quasi naturam commutasse videantur. Etenim illarum semina, seu radices, quæ natura aut amari, aut acris saporis sunt; si terræ mandata, cum melle, aut saccharo, aut alio diuersi saporis succo conuoluta occentur, an non relicto naturali, ac proprio, nouum ex confito alimento saporem subire, atque consentaneū huic fructum proferre videmus? Quod vtrique de foeniculo experimur, quod Romæ suauissimi, ac dulcissimi saporis est, in Hispania verò vix nisi subacris, aut subamari inuenitur: fit tamè solerti agricolarū satione vt enascatur dulce, si modò semē intra ficū, aut cū melle, vel saccharo commistum seratur.

47 Hæc etiam pertinet, quod de piscibus asserit Plinius, quosdam esse amaros ad Pelen Insulam, & ad Clazomenas: quosdam ita falsos, vt possint falsamenta existimari, ad Euboëam iuxta Euripum: alios tandem circa Cephaloniam, & alijs locis omnino dulces. Quam saporum dif-

M 2

feren-

ferentiam inter pisces, idem auctor pro certo habet haud
 aliundè, quàm ex alimento, & pabulo simili sapore præ-
 ditis, iuxta loci situm constare. Vnde simili etiam ratio-
 ne falsum, quod aut occasione soli, aut ex fese, pingui
 stirpium alimento, præfertim quæ mari innaſcuntur, cõ-
 miffum est, proprio quidem calore, quamuis difficulter,
 potest seipsum vnà cum alimentis in plurimas stirpes infi-
 nuare; necnon sua, vt videre est, & qualitate & sapore
 afficere. Ac ne adolentes. illas falsugo, aut ficitate
 erodat, aut calore adurat; à circumfuso eiusdem maris
 humore copioſius irrigatæ, & defenduntur, & perman-
 nēt. Cuiusmodi pleraſque in mari, atque ripis salſarum a-
 quarum enaſci, nutrirī, atque falſum ſapere experimur.
 Nutrit enim Indicum mare falſam herbam, quam vocāt
 Salgatum mobilem in mari ſummo conſiſtentem, adeo-
 que copioſam, vt intuentibus florentiſſimorum pratorū
 ſpeciem referat, ſicuti primis illis terras vltra mare ad
 partes obeūti. Soli expoſitas inquirentibus Hiſpanis, poſt
 diuturnum, atque longiſſimum emenſi maris ſpatium ob-
 rigit: quos eiufmodi procul viſa Salgatus, planæ ac
 ſtabilis Inſulæ proſpectum præ ſe ferens, vana eluſit
 ſpe. Nam partim viridis eſt, partim crocea, quæ pin-
 gui humore maris alitur; nec niſi vbi falſuginofum eſt
 ſolum enaſcitur. Rubrum item mare, a totus Orien-
 tis Oceanus refertus eſt ſyluis. Etenim, vt teſtatur Pli-
 nius libr. 14. Alexandri milites, qui nauigarunt in In-
 dos, frondem marinarum arborū tradidere in aqua viri-
 dē fuiſſe, exemptā Sole protinus in Salem areſcentē. Eo-
 dem quoq; tractu Inſularū ſyluas altiores platanis popu-
 liſq; æſtu maris opertas, ab eiſdem etiam fuiſſe viſas: ita
 vt ad maximarum earundem arborum cacumina naues
 religa-

religarentur; recedente verò æſtu, ad radices: eaſdem
 mari adueniente fluctibus pulſatas reſiſtere immobiles;
 quin & pleno æſtu operiri rotas. Vnde apparet rerum ar-
 gumentis, tam aſperitate aquarum, quàm pingui falſu-
 gine arbores tum ali, tum indureſcere. Noſtrū quoque
 mare molliſſimam herbam profert Algam vocatā, haud
 equidem omnino rerū omnium, vt eſt in prouerbio, vi-
 liſſimam: cuius copia & mollitudo cauſa ſunt, vt Ve-
 netijs, & ferendis vrceis, & vitreis vaſis in varias mundi
 partes tutò tranſmittendis fiat aptiſſima. Quin & ſe etiā
 magnopere admirabilem in eo exhibet, quod ex ſolo &
 pabulo falſo naſcitur, & nutritur: atque vt verā agat ſtir-
 pem, & verè pullulat, & æſtate viret, & hyeme etiā mo-
 ritur. Tum ad fugandos cimices eadem culcitris ſuppo-
 ſita inuenta fuit commodiſſima. Porrò eſt herba quædā
 Anthyllis dicta Dioſcoridi, quæ toto ferè Valétino Re-
 gno, maximè ad oram maritimā oritur. Cuius duæ ſunt
 ſpecies, vt quidam Medici doctiſſimi cēſent: altera, quæ
 Valentinis loſa borda; altera, quæ multò præſtātior, mul-
 tiſque vſibus accommodatior, Barrilla vocatur: vtraque
 ſapore falſo cum quadam aſtrictione prædita. Quam ſo-
 lent paſtores, Salis inopia vrgente, ad Solem torrere, ac
 exſiccare; eaque in puluerem redacta pro Sale vti. Hæc
 autem, ſiue conſtatū eius cinerem Chali vocant Arabes;
 Salem verò ex decoctione eius herbæ reſultantem Salem
 Alchali nominant; cinerem autem iam induratum, Alu-
 men catinum. Quamquam & ipſum alumen; quid aliud
 eſſe, ſeu haberi poteſt, quàm quædam ferè, hebeſcente ſa-
 pore, falſugo terræ? Ex quibus conſtat, non omnes ſtir-
 piū ſuccos inſulſos proſus à natura fuiſſe prolatos: mi-
 nusque audiendam Plinij ſententiam, qui falſum ſaporē

non nasci affirmat, hunc solummodo ab omnibus stirpibus succis excludens. Cui sententiæ satis, ni fallor, ijs, quæ adducta sunt, obuiam est itum, atque ab illa quidem ad consentaneum rerum iudicem experimentum, ratione duce, appellatum. Quis enim dubitat pleraque alia, quam quæ recensuimus herbarum genera esse, neque nota nobis adhuc, neque gustui dissentanea, quæ præter visitatos sapes, falsos etiam referant? & quæ non modo falsum sapere, sed falso ex solo gigni, & ali possint? Cum non tantum falsis, sed amaris etiam alimentis stirpes nutriri, ut docuimus, auctor sit Hippocrates. Quid enim prohibet in stirpibus, quemadmodum in animalibus, & inanimis, aut monstrum, aut inusitatum quid euenire?

48 Veruntamen quicquid illud sit, excellentiæ, atque benignitati Salis est datum, ut stirpibus, quibus saporis pabuloque, aut alimento esse non potest, sit aut medicamento, aut ornamento, aut maioris fecunditatis occasione. Nam, eodem referente Plinio, pleraque arbores, atque herbarum genera sunt, quæ falsis aquis partim reficiuntur, partim si in sterilitatem, aut alios morbos incidant, emendantur, ac reuiscunt, ut lentiscus, & palma. Hæ namque falsum solum diligunt, atque ubi tale non est, Sale aspergi, non radicibus, sed paulo remotius desiderant. Nam leui, sabulosaque terra, ac maiori parte nitrosa gignuntur. Atque inter alias, ciceris natura est gigni, & occari cum salugine, quemadmodum & magni Ciceronis fuit cum summis animi salibus nasci, & adulescere. Quin & Apij radix, ut Aristoteles inquit, falsâ irrigari vult. Sunt & aliæ stirpes, quibus peculiaris medicina in falsis aquis est sita: ut raphanus, beta, ruta, & cunila, quam Dioscorides origanum Eracleoticum vocat: quarum suauitati, fertilita-

fertilitati que augendæ admota salugo confert summo opere. Insuper & vitium radicibus, si lacrymosæ sint, aqua falsa affunditur, qua eiusmodi superfluens humor combibitur. Pleraque etiam arbores, quæ nulla externa causa languescunt, ac siccantur, falso irrigatæ humore radicibus, reuiscunt & conualescunt: propterea quod humor ille vermes exsiccationis causas in radicibus affixos extinguit. Ad hæc neque stirpibus tantummodo, & arboribus affusa salugo prodest, sed earum etiam decerptis iam fructibus perficiendis & conseruandis pernecessaria adhibetur. Siquidem Græcorum usu ad excitandam vini lenitatem, Sale, aut mari solebant vina conditi. A quo etiam usu, & condimento, neque solertissimi nostri temporis cenopolæ abstinent. Nam quibus dictum est causis, societate Salis augetur vini ardor, præsertim efferuescenti adhibitus. Hodie etiam Sale & aqua, ut vulgo dicunt, Salmuria feruenti exceptura vinum dolia diligenter purgare eluereque solemus: tum ut doliorum rimæ astrictione Salis constipentur; tum maximè ut quicquid in illis putridum fuerit eiusdem vi Salis absumatur. Quin etiam cupæ magnæ vinariæ quâ diu vacuæ manent, ne tã squalore, ac situ, quam ærugine contabescant: neue in eis prioris vini facibus sequens acescat, quarta parte modioli Salis inclusa, conseruantur incolumes. Quoduis præterea frumenti genus Sale quam maximè defenditur à putredine, atque in primis triticum. Nam hoc quidem diutius asseruatum, cum sit corruptioni obnoxium, maritimis præsertim in locis, vix ultra biennium retinetur; at verò in mediterraneis montanis, insperso Sale, ultra decennium vidimus seruari incorruptum. Hoc ipsum molitum, atque in farinam redactum, cum Sale, & lauri folijs comistum

conferuatur in annos; humore quidē eius à Sale ex parte exsiccatō, quemadmodum experimento clarè ostenditur. Nam si duos panes eiusdem ponderis ex massa fubigas, alterum Sale aspersum, alterum minimè, videbis priorem leuiorem esse, propterea quòd quantum humoris in eo pane, qui erat insulsus remanet, tantundem Salis suxerat à priore. Qua item Salis admistione subactus panis salubrior, multoq̄ue suauior efficitur; ac neque sine foenore id fanè. Nam quòd plus Salis pani admiscetur (sic enim subigi solet pastoribus, & in agro laborantibus) eò minus panis comeditur; quòd appetitus Sale degustato citiùs expleatur, & saturetur. Vt scilicet cum summa gustus, atque appetitus expletione; per Salem, magnū sequatur mortalibus compendiū. Quo fit vt panis, tametsi humanarum escarum habeatur præstantissima, at grauior ille tamen, atque humidior, longeque insuauior remanet absque Sale subactus.

49 Sed iam ad arbores Salis amicas reuertamur. Sacra quidem Myrthus olim in triumphis celeberrimā Lauri æmula, maritimis, siue saluginosis locis frequens innascitur; atque inter arbores mari proximas refertur. Qua causa olim à Poëtis Veneri, quæ, vt dictū est, è Salo orta fuit, dicabatur: aut ob foecunditatem; oleum enim & vinum succorum foecundissimos, & ad voluptatem, & delicias aptissimos, ex sese potest elicere: aut propter redundantiam medicamentorum, quæ ex ea ad delinienda, & à dolore leuanda corpora à Medicis componuntur. Ad hæc stirpium, siue herbarum omnium longè dulcissima Glycyrrhiza, sumpto à Græcis vocabulo, occurrit, radice vsqueadeò dulci; vt huius sapore acutiùs quam melle gustatus excitetur. Hæc autem omnium, quæ ad mare sunt,

parados insos.

lancholicis dissentanea illa est: cum vtrique & calore quoque abundant, & sua etiam bili; ac morbis ex ea prouenientibus laborent.

38 Quòd si ab hepate ad cor veniamus, vbi caloris origo est, eaque pars animi, in qua irarum existit ardor; ac proinde Martis etiã arx, & sedes potentissima, fanè tēperato per niuem hepate, cor etiam vt temperetur oportet. Nā ad cohibendam præcipientem cordis iram, subitamque ex bile ortam excandescientiam reprimendam; an vllum est alleuamentum promptius, quàm aut potio frigida; quæ hepar ingressa protinus transpirat in viscera; aut vbi ea non fuerit, subtilissimorum consilio medicorum, haustus auræ frigida; quæ permeat in pulmones, ibique accensum secundum cor aërem vt cumque refrigerat, atq; temperat? Vnde tum ira cordis, tum hepatis cupiditate, quæ omnium animi perturbationum sunt fons & suggestio, per niuem moderatis; moderari quoq; animum, eiusque mores, qui corporis temperationem sequuntur, necesse est. Quibus itaque de causis, in caelestibus omnino donis nix reponenda est, atq; alijs naturæ bonis longe anteferenda: atq; inter alia cum mellitissimo ac suauissimo rore illo Manna dicto, quod olim caeleste etiam fuit donum, modis omnibus comparanda: cum & vtrouique allapsus humor frigore concrefcens albescat: & similiter vterque de caelo defluens, ni protinus pars, quam sibi quisque sumit, aciscatur in vsum, vt Hebræis olim Manna, nobis autem nix, quin subito euanescant: ac insuper ambo pro medicamine sint, vt ventrem quoque soluant. Quod si tandem Manna quidem sapore præstat excellentissimo, vsqueadeò vt gustato ipso, protinus reliquis saporibus omnibus gustus fastidiat: nihilominus nobilior profectò in eo nix est, quòd

L 5 nullis

C nix cum manna comparat.

nullis addicta saporibus, omnibus fit tamen peruia, cun-
 ctisque se imbui finit, quo gustum & appetitum, varia-
 te, qua maximè vterque afficitur, mire delectet. **A**
 Demum in eo quidem nix mirabilis est, propeque diuina, quòd in
 tanta, tãque suauis corporis voluptate, quantam ex niuea
 potione corpus sumit, nullo proinde vitio, nulla foedita-
 tis labe tingatur animus; quin potius salubritatis gratia,
 mortalibus huic dare operam voluptati, haudquaquam fit
 inhonestum. Quæ hætenus de niue dicta, alioqui longa
 oratione digna, idcirco tamè per capita rerum, & oratio-
 nis Commentarium paulo plenius referenda duximus,
 ne de re quodãmodo ab instituto aliena fufius quàm satis **B**
 est agere videremur: tãtisper, vt alijs ad multò plura, am-
 plioraque de illa dicendū ansum daremus: ac non experi-
 mento solùm, sed physica constantiq; ratione, hæc niti, &
 confirmari posse ostenderemus. Verùm enim, ne parèrga
 omnino illa esse, sed cum instituto conuenire appareant,
 cùm nostris de Sale dictis, quæ de niue pronuntiata sunt,
 cõferamus. Adeò quippe ambo in salutè & conseruationem
 mortaliũ, maximè verò erga ea, quæ in alimentis po-
 sita sunt, incũbunt; vt vniuersum mensè Imperium iure si-
 bi acquisierint, meritoque illud inter se diuiserint. Nam vt **C**
 Sal præest cibis; ita & nix dominatur potionibus; atque vt
 Sal albus & perlucidus, per se solus, cibus non est nisi no-
 xius; tamè in condimentum ascitus omnibus fere dat esse
 esculentis; indeq; & placidus palato est, & stomacho fa-
 nus, sic alba atque perflabilis nix, sumpta per se nocet, vt
 diximus, tamen à frigore habet, vt in miscendis, & iuuan-
 dis potionibus, fit utilis ac iucũda, fit sana nõ minus quàm
 suauis. Vnde non modo Sal in eo quòd valde sapit, cibus
 pernecessarius est, ad eos cum gustu & stomacho conciliã-
 dos:

dos: sed nix etiã in eo rursus quòd omni sapore caret, po-
 tionibus fit longe cõmodior: vtpote quæ, modo refrige-
 ret, cætero qui poculèta omnia proprio, peculiariue suo
 sapore pure sapere permittit; atque magna cū voluptate
 illa, calore duce, ad hepar vsque comitatur. Qua in trãfue-
 ctiõne potio, tametsi abstemia, suauis tamè est vsque adè,
 vt ebibentes cuius illã mulso præferant; vina quãtumuis
 præstantissima, nisi refrigerata fuerint, respuant; atq; sapo-
 res demũ, aliasque secundarias potionum qualitates, soli
 primæ, quo frigida hæc est, post habeant. Ex quibus non
 absurdè concluderis, niuem, verum esse Salè & condimen-
 tũ potus; cùm sine ea non minus ingrata, ac vel noxia sint
 poculèta omnia, quam cùm illa rursus, iucunda profus
 & salutaria.

39 Vt igitur vnde diuertimus redeamus. Hanc ipsam re-
 frigerandi vim, quanquam non ita vehementem atque
 in niue, vtcunque tamen in Sale obseruantes figuli,
 massam, ex qua fingunt vasa ad refrigerandum pocu-
 lenta, Sale congruo conspergunt & subigunt: propter-
 ea quòd Sal argillam, perinde vt calx arenam, astrin-
 gat, massamque meliùs conglutinet ad perennem vaso-
 rum conseruationem, ac ne erucis scateant, constipet:
 fitque inde vt aqua, atque alij etiam liquores vasis inclu-
 si simili vi Salis halinitrea frigescant. Sicuti Valentia, **C**
 quæ ciuitas calida est, atque Austro etiam exposita, ex-
 perti fuimus in eiusmodi vrceis globoso corpore, atque
 ore angusto effictis, quæ Occaniana, siue Toletana, ex
 locis vnde aduchi solent, dicuntur: quibus aqua opple-
 tis, & Soli paulisper expositis, vehemètiùs quàm ad um-
 bram in eis refrigerat liquor; calore Solis excitante, atq;
 ad refrigerandum, vires quasi halinitreas Sale assumen-
 te. Si-

*niuis est uerum
sal.*

*in sale vis refri-
geratoria ad est.*

*Conferentia inter se
sal et nix.*

te. Siquidem ad eundem ferè modum & prouocatur à Sale ad pugnam aqua; & hæc suis se ipsa viribus defendit, etsi nimium ad Solem cum Sale pugnet, etiam à calore deuincitur; & rursus si in ipso feruore pugna à Sole ad umbram extracta aëri exponatur, frigus retinet: proptereaquòd Sal tunc moderato calore pugnam sustinet, atque ambientem aërem, cum sint vrcei quodammodo perflabiles, aque nonnihil afferre opis permittit. Nec dissimili adhuc experimento, Salis facultatem ad refrigerandum colligunt mediterranei in locis campestribus siti, quibus præsertim solum siccum est, neque in eo humor nisi terra altissimè defossa inuenitur. Quamobrem æstate maximè, cum nullis interdiu marinis auris refrigerentur, sed exæstuante Sole, siti, & calore grauentur, puteos sibi effodiunt, quos vocant siccos, in quibus vasa reponunt ad refrigeranda poculenta: quæ vt gelidiora fiant, Sale præcipuè fossilem in fundo putei vasis substernunt; vt simili propè pugna frigus in humorem conualescat. Cuiusmodi refrigerandi vltus frequens est apud Cæsaraugustam mediterraneam Hispaniæ urbem, de qua supra diximus. Ex quibus apparet eandem refrigerandi vim, & facultatem, quanquam non æquè vehementem, ac repentinam, Sali tamen sicuti & halinitro inesse: ac etiam vbi halinitri nulla est copia, Sale illius loco aque permisto, agitatoque effici refrigerationem vtcūque. Tamen si ad niuem omnis vera refrigerandi ratio, vt probatum est, deuoluenda esse concluditur.

Præterea sulphur (quod nō est à vero absimile) ab ipso etiā Sale, & dici, & progigni potest. Ac neq; insulse equidem, tã nominis, quàm rei explicata vi, sulphur quasi Salis furfur, seu recrementū dictū putarem. Idq; ex eo maximè,

*Suel ventras vitz
hōs ad altol. 208.*

sunt, vltima ferè habetur: iactu quippe lapidis à mari remota alicubi enascitur: quam in Valentino agro mari finitimo, tribus millibus passuum ab vrbe Valentia inuenire est prope oppidulum, vt vocant Grau, quod aperto ibi mari adiacet: vbi statio fit nauibus satis malefida: atque ideo illud Graus quasi gradus, imposito à nauigantibus nomine dicitur; propterea quòd arena ibi sub aquis haud prominens æquabiliter, quasi per gradus, descensus efficit in profundum: indeque est vt commota procella ac tempestate quandoque fiant naufragia. Porro saccharum, quod ex mellitissimo, atque omnium temperatissimo dulci constat, nonne calidioribus in regionibus, Austro præsertim expositis, ex mellitis, vt dicunt, arundinibus exprimitur? quæ planè in modum messis in geniculatū culmū eriguntur, nec alibi felicius adolefcunt, quàm in agris maritimis, vbi aqua & fimo columbino, qui ob maximam siccitatem propè falsus est, repastinari volunt: atque calidum, & pingue solum, quale est maritimū, desiderant, quò melius à rorifero, atque temperato marino aère foueri possint. Vnde credibile est marimos agros, vbi glycyrrhiza nascitur, non ineptos esse ad proferendū saccharum: ne demum sine Sale fiat, quod etiam stirpiū nonnullæ sint dulcissimæ.

50 Insuper Oleæ vt vberiores fructus ferant, falso præcipuè marino loco gaudent: pinguiore enim ex hoc reficiuntur humore. Nam & que procul à mari, atque in mediterraneis virefcunt, in subsalfo, fabulosoque solo oriri, ob idque sufficienti pingui abundare comperimus. Quod in Valentino Regno mirabiliter euenire solet agris Illicitano sinui proximis, qui innata propè, atque fertilissima sal fugine imbuuntur: ac non solum olei exuperantia, sed o-

M 5

mnum

*40 Sulphur sur à sale,
et dr. et progignit.*

mnum ferè fructuum varietate, & excellentia præstant. **A**
 Ea enim saluginoso illi solo insita est vis pinguis à natu-
 ra; vt oleæ singulis annis, modò adsit cæli pluuia, suo fru-
 ctu exuberent. Quam olei vbertatem Sali vnice deberi,
 permiro, euidentissimoque experimento colligunt Illici-
 tani, ab Illice oppido vetustissimo, vulgo Eilge, dicti.
 Cùm enim vberiore fructum ex aliqua olea, aut ex vnt
 uerso oliueto cupiunt percipere, tertiam modioli Salis
 partem cuiusque oleæ radicibus iniiciunt, aut aqua salsa,
 qua abundant (cùm solam pluuialem dulcem bibant) il-
 lud irrigant; agroque postea diligèter occato, ac pluuiali **B**
 aqua irrigato, conduplicatus inde fructus prouenit. Quo
 etiam experimento ijdem vti solent in procreandis pal-
 mis, quibus idem ager refertissimus est, ac earum fructus
 copiosissimus. Compertum enim fuit hisce proximis die-
 bus, irriguo in horto cuiusdam oppidani, palmam antea
 fertilissimam per quinquennium à fructu cessasse, atque
 omnino ferè exaruisse: sed eam mox ad radices excava-
 tam, iniectis simul tribus Salis modiolis, ac deinde irri-
 gatam, in pristinam fertilitatem fuisse restitutam. Ac ne-
 que olei solummodo, sed frumenti etiam incredibilis, ac **C**
 nusquam alibi conspecta fertilitas eisdem Illicitanis pro-
 uenit per Salem. Etenim multorum fide dignorum atte-
 statione accepimus, his proximis annis, ex unico grano
 hordei quinquaginta sex spicarum manipulum fuisse col-
 lectum; easque confricatas, octingentorum supra mille
 granorum numerum expleuisse. Quinetiam ibidem satum
 frumentum quinquagenos, sexagenosue fructus plerumque
 attulisse; centenos verò nonnunquam. Nec dubitandum
 est parem inueniri posse foecunditatem, vbicunque simi-
 lis cæli, Solique saluginosi situs, atque temperies coniu-
 gentur.

gentur. Ac neque prætereunda est summa illa per Salem **A**
 vbertas, quæ apud Occidentales Indos comperta est in
 permagna regione illa Perura, in vrbe Azna, vltiori
 Oceano, qui del Sur dicitur, finitima, nonoq; gradu ab
 æquinoctio remota. Quæ vrbs cum vniuerso circûcirca
 agro sterilis est, ac neque pluuia, neque fluuiatili aqua ir-
 rigatur: & quia maritima est, puteales duntaxat aquas
 habet saluginosas quodammodo, neque satis ad bibe-
 dum gratas. Vnde cùm neque arbores, neque stirpes
 sponte vllas terra ferat; neque culturæ omnino sit apta,
 piscatoriam omnes exercent, atque Icthiophagi sunt: ac
 quoniam copiosissimo, suisque modis aptato, marino **B**
 Sale abundant, captos certi generis pisciculos saliant,
 quos magno sibi vsui esse comperiunt ad ferendum
 tum occandum & colligendum Maizium vulgò di-
 ctum, quo vnico aluntur terræ frumento. Cùm enim
 terra ibi arida sit, atque omnino sabulosa, remotis prius
 arenis, latissimas in ea foueas efficiunt, quousque humo-
 rem semen concipiat; ibique singula Maizij grana singu-
 lis salitorum pisciculorum capitibus inclusa seminât. Quæ
 occata, vsque adeò Salis tum impinguâtis, tum maximè
 stercoreantis vi fit, vt fructum afferant supra millesimū; ita
 vt si rursus nuda grana seueris, nullus ferè ex ipsis fru- **C**
 ctus enascatur.

51 Adhæc inter alias Apulia prouincia, quæ maritima est,
 à saluginoso solo habet, vt alendis pecoribus omnium
 Italiæ sit longè foecundissima. Est enim summa dignum
 admiratione, quòd cùm terra inibi leuis ac sabulosa sit,
 ideoque eius pascua haud frequenti, sed rara admodum,
 ac perpusilla herba virescant, tantopere propagando gre-
 gi sufficiant. Tanta quippe herbulis illis inest vis, vt quã-
 uis tenui

uis tenui ex pastu, à falsugine tamen cùm impinguato, tū
 ad excitandum pascendi appetitum optimè condito, in-
 credibilis ea pecudum multitudo crescat, quæ non mo-
 dò Neapolitanis, sed Venetis, atque Illiricis populis su-
 stentandis suppetat. Ac neque valde mirandū est, quòd
 Sal tam pascuis, quàm pascentibus pecudibus tantā pos-
 sit communicare crassitiem; cum & oleum, quod liqui-
 dorum habetur pinguiissimum in se contineat: hoc enim
 facile est à Sale elicere, si bitumini admisceatur. Nā sunt,
 qui verissimè asserant tempore tepido ex mari, illud quasi
 sudorem manare, vt Aristoteles in problem. quod facilè
 est mare intuentibus conijcere. Quippe cæruleus ille co-
 lor obscurus, speciemque liquidi bituminis præferens;
 tum & marina ipsa infusa flammis exardescens, manife-
 stè indicant, non modicam inesse mari per falsuginè olei
 naturam; quæ cū Sale vsque adeò conuenit, vt oleo per-
 mistus Sal illud adaugeat. Constat enim experimento sa-
 tis manifesto, quod ego ipse huic nostro Sali incumbens,
 & ad multam noctem vigilans, ac Salem semper præ me
 habens, non semel periclitatus sum: vtpote lucernę defi-
 cienti iniecto olei loco Sale, tantundem luminis viguisse,
 quantum proportionè addito oleo. Adhæc Arrianus in
 Indica historia refert apud eos, qui piscibus aluntur, ad
 hos condiendos ex mari oleū elici solere: ne Sal, qui re-
 bus omnibus tantæ foecunditatis occasione est, sibi ipse
 maneat sterilis & infoecundus. Nam proferens ex se oleū
 nullo certè iam poterit fertilitatis munere carere: siue lu-
 xum, & suauitatem humanæ vitæ; siue omnem ferè medi-
 camentorum vsum spectes. In quibus & Sal, & oleū vs-
 que adeò præstant, suntque mortalibus vtilia, & necessa-
 ria; vt tanquam de præcipuis humani victus compèdijs,
 prouerbij

prouerbij loco dici soleat, Salem & oleum coëmi oportere, de quo postea latius.

52 Quare nec videri debet absurdum, quod alioqui sub-
 inanis spei prouerbio etiam vsurpari solet, Salem serere:
 cùm rursus ex fato ipso suus item fructus expectetur vt-
 cūque. Nam inter alias Salis species, halinitrum, de quo
 supra, quod in cæmentis vetustis oritur, si detractum è
 terra, atque dissolutum aqua, in cumulos terræ sparga-
 tur, nō secus ac fato tritico, post quinquenniū copiosior
 ex eo fructus redditur. Quāquā quod attinet ad prouer-
 bium, non tam equidem dictum putarem, ex eo quòd
 vana atque inutilis sit cuiusque rei, præsertim Salis fatio,
 ex qua nullus omnino fructus est oriturus: quàm quod
 valdè superuacaneū & inane sit, vbi tam frequens, atque
 perampla, terra marique Salis sponte nascentis copia, ac
 redundantia à natura suggeritur, illum serere. Præterea
 neque decet loca mari finitima propter falsuginosam vi-
 ciniam, vt dici solet, aspernari, neque Salem accusare,
 quòd is causa sit vt illa varietate & frequentia stirpium
 minimè abundant: cùm hæc sterilitas non ex Sale felicif-
 simo stirpium adiutore, sed aliundè contingat. Mare e-
 nim non solum foecunditatem agris sibi vicinis imperti-
 re solet, verum eorum etiam feracitatem adaugere: dum
 illos primùm humore suo impingat: deinde astrictione,
 qua multum valet, humorem cogit; maioremque hunc
 in eis reddit, dum vi sua reprimat aquas, quæ subter ter-
 ras, ex montibus ac locis mediterraneis in maritima de-
 riuantur. Quanquam in locis etiam mediterraneis, lō-
 gissimeque à mari semotis, inuenire est agros, quibusdam
 areis, siue monticulis sterilibus, & falsuginosis interposi-
 tis, mira refertos vbertate: quibus non aliūde, quam ab
 ea falsu-

ea salguginosa vicinia tantū fertilitatis accedere, ab ipsissim^A met agricultoribus deprehēdimus. Quo fit, vt agri maritimi, paululū tamen à mari distantes, multò ampliore, generosioreq; fructuum varietate, quam mediterranei circumfluant. Sed licet hæc ipsa loca mari propinqua nihil aliud vbertatis afferant, quàm foecūdissimi Salis esse feracia, nulla profectò fertilitate vacare censenda sunt: quandoquidem præstantissima ille sui copia mortalibus pernecessaria, longè quidem superat stirpiū omnium & vsum, & vtilitatem. Nam si rerum necessitatem, haud exquisitum luxū spectes, multò planè salubrius, atq; cōmodi^B us Sale, siue falsis, quàm multiplici stirpiū fructu mortales sustentari posse cōperies. Quin & ijde ipsi fructus, atq; expressi succi Salem vsque adeò expetunt, vt pleriq; nullo suauiore, neque salubriore condimento, quàm Sale gustui & stomacho placere soleant; Nullum enim est genus herbarum, siue pomorum, aut bellariorum, præsertim quæ sapiunt acidum, quod tam crudum, quàm subcoctum, Sale admisto nobis non sit multò gratius, multoq; salubrius, quàm insulsum: propterea quòd acida Sale expurgari solent, ne acerbitate ac immaturitate sua, quam ex terrea nutritione concipiunt, cruditatem v^Ctriculo inferant. Sunt etiam plerique fructus ad conseruandum præcepti, vt cappares, vtq; oliuæ, & eiusmodi, qui ob acerbitem sic ingrati fiūt, atque insuaues gustui, vt edi non possint: qui tamen Sale & aceto conditi, & conseruantur incorrupti, & ad excitandum gustum nobis apponuntur gratissimi. Quin & malacitrea, cidoneaque, & cucurbitæ, aliaque id genus ex saccharo confecta bellaria, ne partium tenuitate putrescant, sed quamdiutissimè incorrupta maneant, nouem diebus ante confectionem
in Sale

in Sale & aqua retinentur; sicque ad illam præparantur. Quinimmo, vt præsto sint quouis anni tēpore ad sui cōfectionem, in Sale etiam per annum conseruantur. Ea enim vis Sali inest in conseruandis prædulcibus, vt vel ipsa quidem spumea sacchari recrementa, quæ vulgò appellant mellacia, dum è Valentino Regno longissimo tractu maris exportantur in Anglos, & Belgas, à quibus magni habentur; non alijs imponuntur cadis, quàm ijs, qui multa muria sunt illiti, atque muriaticos pisces diutius continuerunt. Non ergo audiendi sunt Anthalistæ Sali falsò imponentes hunc prædulcium hostem, ac consumptorem esse: cum eorum potiùs cōseruator ille sit, atque omnium inter sese saporum gratissimus cōciliator. Cum itaque Sal, & gignendis, & propagandis, & alendis, & fanandis, & à corruptione seruandis stirpibus inuentus à natura fuerit aptissimus: cur non eisdem, & amiciorem illum esse & longè etiam vtiliorem, quàm ab Anthalistis fortè, vel intellectum fuit hætenus, vel existimatū, prædicabimus? Quorum hac in parte opinionem iccirco tam copiosè refutauimus, vt cognoscāt, ad summam Salis dignitatem, & nomen pertinere, vniuersas post se trahere animantes. Namque harum principatum obtinentes, vt pote quæ intelligunt, & quæ sentiunt, cum sibi ille adiūxerit vt socias, peræquum erat vt stirpes, & quæ vegetantia sunt, tanquam omnium infimas, attraheret vt pedisequas. Ex quibus fit perspicuum, vniuersis animatibus diuino munere communicari Salem, quo se illæ & à morbis vendicent, & à fame ac inopia asserant, & in foecūditate, perpetuaque propagatione, constanti sanitate conseruent. Hæc enim Sali magna ex parte deberi argumēto est, quòd nullum quidem sit animal, quod dum bene habet

habet, ac sanum est, fugiat Salem.

53 Quod si (vt reclamantibus interim Anthalists obuiam
eamus) ægrotis præsertim feбри ex bile laborâtibus, Me-
dicorum præscripto falsis interdicitur; ne videlicet incen-
so calore, Salisque acrimonia aucto, morbus adaugea-
tur: hoc quid ad Salem? cùm non morbosam, non lap-
sam, sed bene habentem, sanam, atque integram naturâ,
in qua condita sunt omnia, quamque fouet, ac tuetur Sal
ipse respiciat? At quoniam dicebamus Salem tantummo-
do respicere integram, & perfectam sanitatem: quam illi
dari non posse ex illius magni Medici sententia defende-
bant: iccirco Salem mundo superuacaneû, eiusque inco-
lis inutilem atque noxium esse concludebant. Qua causa
non solum nobis, sed vniuersis quidem mortalibus tan-
quam semiægris, atque à perfecta sanitate deficientibus,
Salem omnino vitandum fore censebant. Veruntamen
cùm Anthalistarum hæc ipsa à quibusdâ Medicis arrepra
machina, non tam in Salem, quam in perfectissimum hu-
mani corporis opificiû & temperaturam fabricata sit; ope
repretium erit in vtriusque gratiam, & defensionem, pau-
lulum oratione, nec præter rem, digredi: vt apertius de-
monstremus ipsam naturæ integritatem, & perfectam sa-
nitatem humanam non modò dari, ac constare posse in-
ter mortales; sed datam quidem fuisse, atque per Salem
& retentam, & conseruatam. Id, quod non solum physi-
cis rationibus, non humanis modò experimentis osten-
dere, verùm & diuinis etiam attestari oraculis, & sacris
demum exemplis confirmare nitentur. Siquidem An-
thalistæ medicam in primis artē cum oratoria permiscen-
tes, quorundam hæc in parte Medicorum sententiam vs-
que adeò sequi videntur; vt summam, & perfectam sani-
tatem,

haud aliter quàm summum, & perfectum oratorē, in quo
neque desiderari, neque quòd oratoris intersit, eidem
quicquam addi possit, qui nunquam talis inuētus sit, da-
ri consentiant. Neque enim fieri posse putant, vt humanū
corpus, quod tam continuæ elementorum, ex quibus cō-
stat, pugnae ac discrepantiæ subiectum est, non à summa
illa temperatione perpetuò deficiat; indeque fiat, vt aut
continuè illud ægroter; aut tantisper sanum, vt dicūt, in
medio sit, neque ad summum illud perfectæ sanitatis, ve-
luti ad infinitum peruenire possit. Constituunt enim in-
ter summè sanum & ægrum, medium quendam sanitatis
gradū, quem neutrum appellant: huncque licet à summè
sano longissimè disiungant; tamē vocant sanum. Ac pro-
pterea cùm de sanitate agunt, quam potissimùm ex tem-
peratura colligunt, eam ita distingunt, vt duplicem esse
sentiant, ex eo quòd duplex sit etiam temperamentū vn-
de illam deducunt. Alterum (vt illorum expressis verbis
vtamur) dictū ad pondus; alterum verò ad iustitiâ. Prius
constare dicunt è cōtrarijs elementis æqua prorsus inter se
portione, & mensura coëuntibus: ita vt nulla qualitas al-
teri excellat, sed in ipsarum medio, optimè atque exqui-
sitè sit positum: quodque in simularium, vt dicunt, par-
tium, & instrumentorum debita ratione ac cōstitutione,
vtpote conformatione, numero, magnitudine, & cōpo-
sitione versetur. Posterius verò esse, in quo quattuor e-
lementorum mixtio; licet inæqualis sit, tamen omnibus
corporis sic temperati actionibus rectè obeundis fiat ido-
nea. Ex quibus inferunt non posse dari tale temperamen-
tum ad pondus, ac proinde neque perfectam sanitatem;
propterea quòd hæc duo non solum in elementorū con-
uenientia, symmetria, & æqualitate consistant; sed etiâ,
N vt optimè

vt optimè volunt, in mensura, & proportione similarium inter se partium, atque in debita, vt definitum est, instrumētorum ratione, quæ cū mortali natura humana neque conuenire, neque in ea reperiri posse tuetur. Ac nec iniuria id quidem, cū tam multis de causis, quas ipsis damus, potius chaos, atque perpetuam quandam humorum, aliarumque partium in sese repugnantiam, quàm vel symmetriam, vel conuenientiā in ea cōstitueremus.

54 Verumenimuerò, quam ipsi sanitatem, ob tantam tēperaturæ ad pondus excellentiam, à mortali natura excludunt; nos illam quantumuis licet perfectā, ad immortalium hominum temperationem reuocādam, in eaque dumtaxat constituendam esse censemus. Idque maximè diuina atque orthodoxa fide dictante, cui humana siue naturalis quæuis alia inducta ratio posthabenda est, supraque hanc illa tuenda. Nihil enim de humana natura tam absolutum, tamque perfectum animo concipi, aut excogitari potest, quod ipsum post iterum compactam, atque in vnum restitutam gloriosam corporis & animæ confociationem, quam vocamus defunctorum resurrectionem, non in ea multò quidem perfectiùs, atque absolutiùs contineatur. Quo summo in statu corporati beati vitam viuent, vt omnino incorruptam, ita neque vllius vnquam sanitatis expertem. Non enim ampliùs in ea locus erit, vt Apostolicus propheta ait, nec dolor: quin immo in tam firmo, adeoque perpetuo quodam mentis excessu illi diuina erūt contemplantes, vt neque vlla partium similarium intemperie, neque praua instrumentorum cōpositione, neque demùm communi vtrisque continui solutione possint impediri, quominus summa atque perfectissima illa sanitate felicissimè fruantur. Idque potissimum

Apo.
21.

tissimum in cælesti, paternoque Christi regno, ad cuius, vt ipse promisit, mensam iidem beati omnes accubaturi sunt, atque diuinas ad recreādum spiritum epulas, diuino ipsius gratiæ, & gloriæ Sale conditas, cum eo comesturi. Quas tamen non ad innati humoris instaurationē, qua minimè corpora indigebunt (vacabunt enim tunc natius calor, & humor glorioso otio) sed ad sempiternam felicissimamque gloriosi status conseruationem regustabunt: ne suus etiam desit gustus supernæ illi beatorum societati; neque suus Sal tam opiparæ, ac perquam Saliari mensæ cælestium.

55 Ex quibus relinquitur, perfectā illam, atque nullius indigentem sanitatis temperationē ad pondus, alioqui vniuersis mortalibus negatā, solis immortalibus beatis, ad eorū quasi expletionem felicitatis diuinitus fuisse concessam & cōmunicatam. Atque ideo rursus eā tantummodo temperationē & sanitatem ad iustitiā mortalibus esse relictam, quæ in ratione, siue proportione potius, quam in vera, & summa elementorū, humorumque, ac partiū æqualitate consistit, quamque nihilominus & summam, & perfectam esse, ac dici debere arbitramur. Quod vt facilius probari, ac persuaderi possit, Tria potissimum confirmāda sunt. Primum, humanæ tēperationi, vt mortali, summā & perfectam sanitatē adesse posse. Alterū, caloris, humorisque innati dissipationē & instaurationē minimè impedire, vt cum temperamento perfecto ad iustitiā coire possit perfecta sanitas. Tertium, administro Sale, tum summā sanitatem recreari, tum huic proximā roborari, tum denique mediocrē refici, ac instaurari. De primo igitur, nihil repugnat mortali tēperationi sanitatē summā, & perfectā, ad iustitiam adesse. Nam hæc quidē

N 2

quamuis

quamuis ex temperamento, quod ex inæquali elemēto-
rum mixtione constat deducatur; quia tamen duce iusti-
tia, omnibus corporis sic temperati actionibus perfectè
obeūdis, atque optimè conseruādis conuenit, consenta-
neū est, vt quatenus humana, dari non possit alia mortali
in corpore, neque præstantior, neq; congruentior, neq;
demum perfectior. Ea quippe vis est iustitiæ in admini-
strando, vt inæquales alio qui partes, proportionē adhibi-
ta, possit ipsa ad æqualitatem redigere, alterius videlicet
partis exuperantiā, alterius contractione compensando:
ita vt medium ibi fiat extremorum vtrinque redactum.
Quemadmodum hæc omnia diuinè præstare solet illa, in
moderandis corporis humoribus, & qui hos sequuntur,
animi affectibus. Nam vt in bene morata, atque opti-
mè constituta Repub. vbi rectori, ac legibus omnia ob-
temperant, communis inter ciues pax oritur, ac vitæ fe-
licitas: ita etiam corpori, cui optimum est temperamen-
tum, atque consentanea partium & humorum ad iusti-
tiam conformatio, per se quidem inest ipsa perfecta sani-
tas: quæ nisi extrinsecus, in eo impediri non potest. Fit
enim virtute temperamenti, vt corpus non solum totius
ægritudinis sit expers, sed illā etiam mediam sanitatem,
quam vocant neutram, sic excedat, vt aut perfectā attingat,
aut nullo pacto mediam totius sanitatis terminū sibi
constituat. Nam cum sanitas affectio quædam sit in cor-
pore ægritudini aduersa (neque enim mortale corpus va-
care potest alterutro) qui quæso media illa sanitas, cum à
perfecta deficiat, non imperfecta potius, in eoque man-
ca, debilitata, atque illi contraria vocabitur? Quod enim
est non ægrum, ac rursus neque exactè sanum, cur non
perfectè sano, tanquam superiori, ac longè potentiori
contrario

contrario subijciemus? ne videlicet, perfectum cum im-
perfecto comparemus? Quo fit, vt si pulsa omni ægritudi-
ne ab humano corpore, tantam hoc ipsum subeat sanita-
tem, quantam ex perfecto temperamento natum aptūq;
est habere, atque ministra iustitia retinere: perfectò ne-
cesse erit hanc ipsam sanitatem, tametsi ad iustitiam, &
summam & perfectissimam in eo dari posse fateri: alioqui
enim aut dicendum esset opificem humani corporis na-
turam sibi ipsam defuisse, quod est infandum (non enim
aliud est natura, quàm secreta Dei manus) aut necessariò
concedendum, ipsummet opificium, cum sit omnium na-
turæ operum perfectissimum, fuisse quidem tanta, atque
tam integra sanitate donatū & exornatum, quanta de eo
humanitatis excogitari potest: ac neque propterea quidē
sanitatē ipsam in infinitam, siue in inmensam abire; ne-
que non sua latitudine, suisque cōmunis humanitatis ter-
minis esse contentam, & circumscripam.

56 Quo planè magis nostros demiror Anthalistas, qui ab
eisdem Medicis, quos maximè sequuntur, tam foedè hac
in parte deficiāt. Cum enim ab illis humano opificio tā-
tum deferri intelligant, vt ipso neque plenius, neq; perfe-
ctius, neque absolutius quicquam, vel ex toto, vel ex par-
tibus, ab opifice natura effici potuisse fateantur; quid rur-
sum perfectam sanitatem, quæ ipsius opificij præcipuū est
fundamentum & nexus, ab eo diuellunt? Quod autem
idem opificium, & perfectum sit, & omnibus etiam nu-
meris à natura absolutū, adeò vera est à principibus Me-
dicorum viris prolata sententia, vt ea diuinis confirmata
oraculis, non modò naturam, sed Deum ipsum naturæ,
tam opificij, quàm insitæ in eo perfectionis, vnicū aucto-
rem perfectoremque esse demonstrat. Etenim cum diui-

na scriptura dixerit, Deum in ipso mundi exordio creasse hominem rectum; quidni sub eo recto, & corpore, & animo perfectum intelligemus? Quam enim poterat tunc humanus animus rectam naturæ expletionem subire, quin eandem corpus sub illis rectis lineamentis, figura, imagine, statu, compage, proportione, temperamento demum, atque salubritate exceperit perfectissimam? Aut quid aliud quæso sonat rectus, quam ut qui nullo prauitatis vitio laborat, totque alioqui absolutissimis naturæ dotibus cumulatur, & ad pares, quod aiunt, angulos erigitur, is quadratus, plenus, omnibusque ex totis atque perfectis, rotus atque perfectus habeatur? Quod si perfectus est, adeo summum gradum, quo non datur perfectior, ex toto atque ex partibus consequitur; ut summi etiam atque perfecti boni rationes omnes in se contineat. Id enim summum in vnoquoque genere est, quod est in eo perfectissimum. Si ergo perfectam sanitatem, quam omnes homines summum quoddam naturæ bonum esse affirmant, sine qua eiusmodi opificium, neque perfecte contineri, neque à præpropere mortalitate, tanto naturæ malo, vindicari potest, ab humana corporis fabrica & compositione seiunxeris, totum profecto opificium, perturbato naturæ ordine, destruxeris: ac non solum naturæ, verum summo rerum opifici Deo nefandam prope notam inuisse videbere, quasi insimulans, illum à suomet perfecto opere, quod perfectissimum est, tanquam ex inuidia secreuisse. Quod (Deus bone) cogitatione persequi tam est omnino impium, quam dictum vehementer execrabile, atque à magnificentissima, locupletissimaque diuina manu perquam alienum. Vtpote cum diuina etiam scriptura prædicet summum rerum opificem propriorum in ipsius factorum ap-

rum approbatorem fuisse, dum ait, Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona, perfecta scilicet, absoluta, plena, quadrata, ac in suo queque genere summa.

57 Quæ ut omni ex parte notiora fiant, sacris adhuc exemplis à nobis sunt illustranda: ut quibus validissimam naturæ manum, quam Anthalixæ quodammodo euertere student, diuinis atque etiã naturæ consonis oraculis confirmemus: qualia non amplius à felicissimis immortalium temperamentis, sed ab ijs demumpetemus, quæ in communi mortalium statu versantur: quorum vita in continua caloris in humorem actione sita est; ac nisi utroque simul agente & patiente contineri, & permanere non potest. Quamobrem ante quam ad ipsa exempla veniamus, alterum erit explicandum: nempe natiui humoris atque caloris continuam dissipationem, & instaurationem minimè impedire, ut cum temperamento ad iustitiam conuenire possit perfecta sanitas. De quo nullum est dubium, hominis vitam, ut reliquarum etiam animantium, in calore & humore à principio constitui, esseque humorem continuum caloris pabulum, non minus quam ignis est oleum in lucerna: quo deficiente, sicut ignis deficit, ac rursus, si addatur illud reuiuiscit: sic etiam humore languescente, languescit in animali calor, illoque item augescente maior efficitur. Sed quoniam natura ita constitutum est, ut illius consumpti humoris peræqua vix fiat instaurationis, ac neque iusta compensatio: hinc est quod in animantibus tum præproperus ætatis decursus; tum maximè in grauescentis senectutis matura in dies acceleratio sequatur. Verum tamen neque obstat, ut cum ipsa quotidiani humoris dissipatione, ætatisque traductione, salua manere possit sanitas, quæ ex optimo perfectoque temperamento ad iu-

stítiam deducitur. Cùm enim natiuus calor congrua fi-
 bi humoris portione suffultus; per se ad sustentandam vi-
 tam sufficiat (præsertim corpore bene disposito) & ad il-
 lam optimè salubriterque prosequendam valde præstet;
 nihil tamen est intrinsecus, quod ipsum corpus à perfecta
 sanitate retrahat. Nam licet externæ eius partes siccita-
 te languescant, quamvis progressu etiam ætatis membra
 ingrauescant, neque senili demum in corpore iuuenilis
 vigor reuiescat: modò tamen propriæ & conuenientes
 cuique ætati actiones neque perturbentur, neque impe-
 diantur, neque non liberè alacriterque exercentur, has
 summa cum sanitate traduci posse nihil obstat. Etenim
 nec temperamentum, nec sanitas perturbantur, quãdiu
 actiones minimè impediri sentiuntur. Vnde quotidiana
 illa humoris detractio, quæ vnà cum ipso opificio ab ex-
 ordio fieri, atque instaurari cœpit, neque ægritudo est,
 neque huius causa appellari debuit. Si enim ita esset, nõ
 rectum, sed obliquum; non sanum, sed infirmum; non
 denique perfectum, sed imperfectissimum creatum esset
 humanum opificium. Non enim minus foret monstro-
 sum, ab ipsomet natiui caloris & humoris fonte, è quo
 vita fluit, mortem quoque similiter exoriri, quàm ab eo-
 dem fonte aquæ dulcem simul & amarã emanare. Quod
 vt est omnino absolum ac perabsurdum, ita exemplis e-
 nidentissimis falsum, atque reiiciendum esse monstrabi-
 mus. Nam quid quæso, primis illis parëtibus Adæ atq;
 Eux perfectissimam illam tam corporis, quàm animi tẽ-
 perationem ad iustitiam, opifice Deo, cõsequutis defuit,
 quominus perfectissima etiã sanitate fruerentur? Vtpote
 qui, si præscribenti, atque ciborum delectum iam tũ præ-
 cipienti opifici paruissent, haud dubium, quin vitali refe-
 cti, atque

cti, atque instaurati pòmo, in immortales ferè abiissent? A
 Quod ita futurum, ex mortifera in eos, ob præuaticatio-
 nem, consequuta statim deprecatione, omnino conijci-
 mus. Quid insuper de Elia, & Enocho, hæctenus ab eis
 tot annorum nonmodò centurijs, sed chiliadibus actis,
 atque in posterum ad finem vsque mundi exigendis? an
 perennem ipsorum vitæ longitudinem huius perfectæ sa-
 nitatis expertem proferemus? Cumque diuini sit priui-
 legij, æfatoris, eos præ ceteris mortalibus tot seculis vi-
 uere, manereque sanos & incorruptos; ideone humanũ
 illorum temperamentum in diuinum petrãssisse affirma-
 bimus? vt quos mortales esse scimus, perfecta tamẽ sani-
 tate fruentes, non homines, sed Deos reputeamus? B

58 Iam vt reliquos sic sanos homines, vnico, omniũque
 perfectissimo, atq; summe sano dato prætereamus; quid
 tandem de seruatore Christo? quoto ipsum sanitatis gra-
 du à summo discriminabimus? Vt qui humana assumpta
 natura, vt Deus homo fieret, ex ipsismet naturalibus cor-
 poris facultatibus, naturali quidem ordine, atque ratio-
 ne congruentibus, perfectissimam supra quàm excogita-
 ri potest sanitatem ex temperamento ad iustitiam, mor-
 tali etiam in corpore obtinuit? Quin & immortalis ipse C
 iam factus, nõnne & diuinis, & perfectissimis tempera-
 mento, & sanitate ad pondus decoratus est; & ad dexte-
 ram summi patris in cælis residet fulgētissimus? Qua du-
 plici sanitate ille, vt verus homo, non inquam, vt Deus
 perfructus est. Deum enim, vt Deus est, vel hac summa
 sanitate ad pondus appellare sanum, non modò ineptũ,
 sed perquam insullum, atque iniuriosum profectò esset.
 Denique post Christum, quidni almam eius genitricem,
 intemerato alioqui animo eum præcellentis corporis stru-

ctura constantem, in horum sic sanorum numero repone-
 nemus? Quæ enim à communi necessarioque foemina-
 rum dolore, qui fit in puerperio, immunis esse potuit; an
 ita magnum fuit, à reliquis naturæ sauciæ langoribus eā-
 dem non modò eripi; sed etiam perfectissimis interim na-
 turæ dotibus præsertim summa sanitate cumulari? Atq;
 ut exemplis finem iam faciamus, num ut reliquos ad unū
 homines diuina scripta peccato obnoxios esse conclu-
 dunt: itane eosdem vehemēs Anthalistarum opinio sub
 imminuta sanitate comprehendet; aut ipsis omnes sani-
 tatis terminos circūscribet? Quasi verò omnibus, omniq;
 ætati, & loco frequentes iam fuerint Anthalixæ; qui Me-
 dicorum more manum cunctis admouerint mortalibus:
 quin etiam omnium qualitates, temperationes, victusq;
 rationes ac differentias, cum diligentissima siderum, & re-
 gionū obseruatione perscrutati fuerint: iamque ut egre-
 gius vir ille, hominem probū, ita hi rursus sanum quæ-
 rentes, neminem inuenerint. Sed his intermissis, cum
 perfectum sic consonet perfectō, sicuti diuinum diuino;
 ita decuit summopere, ut qui fuit vnus perfectionis, &
 quasi diuinitatis capax homo, esset etiam alterius. Si er-
 go immortalitatem, inter summa naturæ humanæ à Deo
 concessa munera omnium longè præstantissimum, homo
 excipere, eandemque continere potest; quidni perfectā
 sanitatem, præcipuum immortalitatis vehiculum, & sus-
 cipiet, & semel susceptā habere poterit? quid repugnat?
 Quid enim prohibet hominem perfectō enatum tempe-
 ramento, amoenissimo in loco degentem, temperatissi-
 misque tum auris, tum alimentis enutritum, necnon ab
 omnibus sibi noxijs abstinentem; hunc aut perpetuo vi-
 tæ cursu, aut plurimo saltem interuallo temporis, in tan-
 ta posse

ta posse perstare sanitate, eaque perfrui felicissimè? Cu-
 iusmodi fuisse credimus Mathusalem cum plerisque
 alijs consecratis patribus, qui primæ illius stirpis Adæ, e-
 iusque vitalis humoris fuerunt vberissimi ad propagandā
 vitam traduces. Quos tamen in secunda sanorum classe
 collocamus; quali tamen humorum cōpositione ac sym-
 metria, membrorum robore, innati copia caloris, atque
 constanti demum sanitate eos viguisse putamus, cum cir-
 eiter millenos annos attigisse; neque vllō vitæ suæ tempo-
 re ægotasse comperiamus? Non ergo infirmæ, impoten-
 tiæ naturæ culpa fieri dicendum est, quo minus homo in
 præcipua & summa, qua cōditus est sanitate persistat: sed
 potius vitio intemperati siue loci, siue aëris, in quo viui-
 mus, siue alimenti, siue nostri denique soluti viuendi mo-
 ris censendum est euenire.

59 • Quamquam hac nostra tempestate, tum ex adductis
 supra causis, tum maximè ob debilitatum alimentorum
 succum, atque intemperatum mortalium viuendi vsum,
 magna ex parte vera esse cepit obiecta Anthalistarum o-
 pinio. Tam misera quippe, adeoque calamitosa conse-
 quuta est rerum inter mortales inuersio, ut facilè consen-
 serim, raram illam, atque supremam, quam expressimus,
 sanitatem ad iustitiam, olim quidem & inuentam, & in
 aliquibus, aut perpetuò vitæ suæ tempore, aut ad tēpus
 aliquod, integram, atque absolutam fuisse: at verò no-
 stro tempore, rarò, ac difficulter, atque in paucis inueni-
 ri; & vbinam ea sit nobis haud facile innotescere. Ut tā-
 dem cum ipsa Anthalistarum opinione hoc vno conue-
 niamus: si modò hanc sanitatem, quam nos vix nūc, vel
 in paucissimis reperiri eis damus: rursus eandem illi no-
 bis, & datam fuisse, & dari posse consentiant. Tamen si
 asserere

asserere aſſim, vel hac noſtra ætate inter tot hominũ infi-
nita millia dari aliquos, qui ad hanc ſummam ſanitatẽ
prope accedant: Quales inueniri crediderim apud occi-
dentales Indos ſub Aequinoctio propè Synarum regio-
nem; vbi Inſulas eſſe ferũt, quarum incolas fama eſt tre-
centos ferè annos attingere, pauciſſimiſque vexari mor-
bis, ac neque grauioribus, quàm eſſe in extrema ætate,
rædereque ipſos tam longæ vitæ. Atque poſt hos in re-
gionibus temperatis, vel à temperie frigore labentibus,
præcipuè montanis, ac iuxta mare ſitis, non paucos in-
uenire eſt tam robuſto enatos temperamento, vt vitã du-
centes ſaluberrimam, annũ triceſimum ſupra centeſi-
mum agant, dextraque, vt dicitur, iam computet: annos
qui que toto etiam ſuæ vitæ tempore, ſtupentibus Medi-
cis, perpetuam ſanitatẽ agant: nulla prorsus alia medi-
cina, neque frequentiori pharmaco uſi, quàm optima tẽ-
peramenti, atque boni læti que genij accurata conſerua-
tione: ſummam, vt ſolent, appellantes medicinam, nul-
la uti medicina. A quo planè ſanitatis ſtatu, vt ablegã-
di ſunt medici: ſic ab eo quidem labentes mortales, ne-
ceſſaria quoque medicina ſubleuandi; ad eamque ſub-
miniſtrandam ruriſum accerſendi. Quandoquidẽ in hoc
vno ſumma eorum ars verſatur, vt corpus, ſi non ad per-
fectè ſanum, ſaltem ad non ægrum deducant: vel potius
vt ipſum, ne à ſua, quam naçtũ eſt, tẽperatura deficiat, cu-
rent. Qui ergo ſanitatis ſtatus. (vt iã tertiũ colligamus)
per ſalto deberi mari, credi poteſt, ex aſſueta potiſſimũ
ab infantia marina merſione, qua duriora, ac veluti cor-
nea, qualia piſcatorum eſſe videmus, corpora reddũtur:
cutis enim & ſpiſſior, & ſolidior ſalitura efficitur. Nam &
ea ipſa uſos fuiſſe antiquos ad roborãda corpora, & mox
natos

natos infantes ſalire conſueuiſſe, non ex Galeno, aliſue
Medicis ſolummodo, verũ ex ſacris etiam Ezechielis
propheta vaticinijs liquidò deprehendimus. Nam is ſub
translatione ſumpta ab inueterata Hebræorum conſue-
tudine de ſaliendis mox naçtis paruulis, in hæc verba pro-
rumpit. Et quãdo nata es, in die ortus tui nõ eſt præciſ-
ſus vmbilicus tuus, & aqua non eſt lota in ſalutem, nec
Sale ſalita, nec inuoluta pannis. Quæ propheta verba
poſtea, vbi de Myſtico Sale agetur, latiffimè explana-
buntur.

60 Quinetiam in hiſce maritimis locis, præfertim mon-
tanis, propterea falſo ex mari augeſcit fanitas; quòd fre-
quenti, continuaque vndarum in prominentes ſcopulos
iaçtatione, feruens ſpuma circumfuſum aërem expurgat,
& reddit puriorem; calore, ac ſiccitate Salis craſſiores
terræ vapores combibente, atque attenuante. Quo fit,
vt hoc ipſo aëre fruenteſ, non minus puris, ac lætis ſpiri-
tibus, quàm optimè cõcretis, ac robuſtis corporibus cõ-
ſtent, atque diuturniorem quàm alibi vitã traducant. Iu-
uat enim eos quammaximè perpetua hilaritas, quam ex
continuo ab alto proſpectu, & contẽplatione maris per-
cipiunt, quod ſua varia motione, atque glauco cõgruete
oculis colore, aſpectui, animoque ſpectaculum præbet iu-
cundiſſimũ. Quæ planè Liguribus manuſto vſu veniũt,
qui ſimilem locorũ ſitum incolunt, atque eſculentis falſis
non mediocriter aſſueſcunt. Vnde quanta, quamque in-
tegra ſanitate ſint, facile eſt colligere ex perelegãti, qua
præſtant, corporis habitudine, ex pleno membrorũ ro-
bore, ex roſeo ſuffuſoque ſplendore oris, tum feſtiua foe-
minarum venuſtate, ac pulchritudine, tum demũ ex ad-
mirabili vtriuſque ſexus foecunditate. Neque enim ha-
rum

rum rerum, præsertim nativæ pulchritudinis, tam similis, **A**
 per genituram, à parētibus in filios fieri posset traductio,
 ac etiam conformatio; ni tam firma plenaque illi sanita-
 te constarent. Siquidem venustas, & corporis pulchritu-
 do nequaquam fecerni possunt à valerudine. Verùm hæc
 omnia, propter loci positionem, multò excellentiùs cō-
 sequuntur Veneti, qui feliciore quàm Xerxis loro mare
 stringentes, incredibili artis, atque naturæ miraculo, per
 annos ferè mille & amplius, florentissimam, ac omnium
 saluberrimam urbem medio in mari incolūt: eodem pa-
 catissimo mari, non solum tranquillam, atque pedestri **B**
 aditu prohibitam stationem vt inexpugnabilem obuallā-
 te: verumetiam firmissimam sanitatem à purissimo, ac ve-
 luti per angiportus efflato aëre, cunctis exhibente. Quos
 ea etiam de causa in tam frequenti mortalium ab uniuersis
 cōsuetudinibus vrbe pestis, seu alij grauisissimi morbi per-
 raro solent inuadere: ac si inuaserint, facile est uniuersos
 * propellere. Nisi fortè diuinitus immissa illa & tanquam
 poena ad expiandam urbem constituta fuerit: quandoqui-
 dem nuper, triennio ferè integro, à funestissima fuit peste
 * vastata. Sūt etiam pleræque aliæ insulares regiones, quæ **C**
 modò peculiari alicui syderis, aut loci infelicitati nō sub-
 sint, à maris vicinia non minus, quàm & congruentem
 aëris salubritatem, & vberem sub ea fertilitatem agri cō-
 sequuntur.

61 Ex quibus colligitur, Anthalistas, neque Salem à cō-
 mercio & salubritate naturæ rectè exclusisse: neque verè
 (proprijs, siue oratorijs adiutos ideis) perfectam sanita-
 tem ab humana seiunxisse. Quinimmo constat, Salem
 cuius mortalium summa illa sanitate (vbiuis ea detur)
perfruenti, non modò fore voluptarium, ac persuauem;
 verùm

verùm etiam mediocri temperatura præditis mirè saluta- **A**
 rem ac pernecessarium. Hoc enim præcipuum est Salis
 munus, integram, vel mediocriter sanam naturam no-
 stram sano in statu, quantum in ipso est, tueri, suoq; con-
 dimento recreare, purgare, ab omniq; (quod sæpe di-
 ximus) impuritate, ac corruptione vindicare. Quod si
 (vt ad id tādē, vnde nostra fluxit oratio redeamus) de-
 cumbente, per febrim maximè, temperatione nostra, à
 Medicis vesici falsis prohibemur; minimè quidem miran-
 dum: cum ea ipsa de causa vino etiam, alijsq; salutari-
 bus alioqui alimentis, ægrotantibus interdicitur. Non **B**
 enim Salis vitio, quin potius debilitate languentis natu-
 ræ robustam Salis salubritatem minimè capientis id fie-
 ri necesse est. Vnde falsorum, vt reliquarum rerum exu-
 perantiam in ægrotis damnabūt Medici: at verò medio-
 critatem, quæ & congruo Salis condimento constat; & à
 sano gustu definitur, qui quæso, poterunt non laudare,
 atque ægrotis etiam suadere? maximè verò cum à vino,
 alijsq; cibis, dum feбри corripimur, facile quidem absti-
 neamus: à Salis autem iusto condimento funditùs cohi-
 beri, neque libenter, neque sine stomachi, atque gusta-
 tus iniuria possimus? Nam vel ipsi ægrotantes, qui apud **C**
 Socratem Platonis sensibus tantopere vigere dicuntur,
 iurulenta quæcunque gustauerint, tum falsa nimis, ama-
 ræ iudicantes: tum rursus, quæ nullo Sale condita fue-
 rint penitùs fastidientes; nōne ipsam falsorum medio-
 critatem nobis à natura insitam esse indicant? Tūc enim
 verè sanitatem nos obtinere putamus; quandiu à cōgruo
 Sale minimè abhorremus. Habemus ergo ex his Salem,
 vim omnem atque facultatem sibi à natura tributam, sa-
 nis quidem omnibus abunde salubriterque impertire.
 Quòd

Quòd si reclamēt Anthalistæ ; iamque obijciant , inueniri homines neque appetentes , neque curantes Salem , sed ab eo perpetuò abstinentes : id planè neque omnino monstrum est ; neque imbecillam illorum opinionè confirmat. Nam & isti , qui Salem negligūt , sibi ipsi sunt Salis quidem saliore redundantes pituita , nulla duci possunt appetentia Salis , quem intus habent. Omne enim quod recipit , debet esse denudatum à materia recepti. Si ergo falsus eis humor ex pituita palato semper hæret , salisum , quod intus habent , quí quæso poterunt extrinsecus appetere?

62 Cæterum , cum hastenus Salis vires , quantum in conferuanda natura integra , & ab omni corruptione vindicanda præcellât , explicauerimus : quod eius munus multò excellētius est , quàm omnes morbos depellere (quæ admodum præstantius existimatur corruentem retinere , quàm iam collapsum erigere) tamen ne hoc alterum eius officium prætermisisse videamur , quàm etiam ad morbos profligandos valeat , deinceps demōstremus. Quare à capite primùm morbos virtute & facultate Salis depelli , indicare oportet ; quò facilius reliqua corporis membra sanari etiam à Sale probemus . Siquidem inter alia morborum genera , Eterocraneas , quas vocant dolores capitis inæqualiter dolentis , tumentisque , cum inter pilos rotunda & humida surgunt vlcuscula , & pus mali odoris , cum adipe vitulino permixtus Sal curat. Et vulnerecenti ad motus sanguinè sistit omnino , ac ne putrescat , absumit ; exsiccans , ac erodens putrescentia omnia. Subuenit etiam dentibus , ne corrumpâtur ; & semicorruptos instaurat , eorumque dolorem leuat , si quis manè ieiunus illum contineat sub lingua , donec liquecat : ac neq; vlla quidem

quidem ad eos detergendos confecta medicamenta tam profunt , quàm quibus Sal admiscetur. Item oculorū remedijs , maximè verò contra eorum suffusiones : ad crescentesque in illis carunculas , seu tubercula succidenda , adeò fit vtilis & salutaris , vt nulla oculorum tenerritate impediatur , quominus summo sit eis medicamēto. Vnde collýrijs , & emplastris ferè omnibus additur : nec non purgandis iumentorum oculis inspuitur ; & tam ad oculorum , quàm ad reliquos totius corporis morbos depellendos datur illis lingendus . Adde proprium cuiusque lotium , quod cum sit , quo dictum est modo , subsalsum , summa est vnique ad plures quidem ægrotaiones medicina. Nam rusticis , & pauperibus ad permultos tã intus , quàm in cute depellēdos morbos frequēter adhiberi solet : ac quos inedia profligare illi nequeūt , lotio sæpe eluunt. Hoc ipsum , vt falsum , confert calculosis , qui ob vitandos intolerabiles dolores , & cruciatus , qui ab excrecente calculo eueniunt , in perinæo ferro aut igni se scindi patiuntur , vt è vesica extrahatur calculus. Cui vulnere nihil aliud salubrius adhibuit natura , quàm ipsiusmet calculosi lotium interluens , atque subinde exsiccans , & vulnus astringens. Præterea acuto , repentinoque inuadenti morbo , quem Medici Tetanum vocāt , qui oppressis , omnium corporis musculorum & neruorū contractione , profundam extrasim , sæpe etiam mortē inopinatam solet afferre , Romæ Sale mederi vidi : ipsius frustrulis , sub plantis pedum continuata frictione , qua sensim irritati , quasi à morte ad vitam reuocabantur . Accedit temulentia infantiæ cognata , qua laborantes olim Sale & oleo inungebantur , sicq; à deformi morbo liberabātur. Vnde ortū prouerbiū in remulētos , de quo

O   postea,

postea, Sale & oleo perunctus adiuuabitur. Refert etiam **A**
 Diogenes Laërtius Euripidē Platoni comitē fuisse, cum
 Aegyptū adiret: vbi cum morbo suo comitali corripere-
 retur Plato, Sacerdotes Aegyptij marinæ saluginis vim
 aduersus hoc malū compertā habentes, merfione marina
 sanarunt hominē: à salugine scilicet id effluere medica-
 men existimātes: propterea quòd, auctore Plinio, plera-
 que comitalis morbi pharmaca nō nisi Sale addito fiant.
 Porrò vomitiones, quæ nauigantibus accidūt, instabili ma-
 ris, huiusq; saluginosi propē aëris volutione cōmotæ,
 plurimis morbis capitis, oculorū, atque pectoris meden- **B**
 tur: tum etiā bili, alijsq; omnibus, propter quæ (vt vult
 Plinius) helleborus bibitur. Quo fit, vt terras vltra mare
 adētes, quos tum cæli, aërisq; mutatio, tū insueti ter-
 ræ halitus, & alimenta in morbos sæpe adducunt, nulla
 salubriori medicina, quàm hisce vomitionibus sibi præca-
 uere possint. Adhæc ad purganda corpora, bilemque a-
 tram, & sanguinem concretum alterutra, vt idē ait, par-
 te reddendum, epota maris aqua perutilis est, quamuis
 non sine aliqua stomachi iniuria. Fuere quoque Medici,
 qui in quartanis febribus eam ebibendam dedere. Cly-
 steribus etiam alij tepesactā ad tormina, & cholera mor- **C**
 bum sananda effudere. Quem vsus ab Ibi aue Aegyp-
 tia profectum scribunt: hæc enim collo tanquam clyste-
 ris vtre marina & Nili aqua impleto, rostri adūcitate per
 eam partem se proluit, qua recrementa eijsi solēt. Quin
 & marinam testium tumori fouendo cunctis pharmacis
 prætulerunt. Ad ictus etiam, & morsus venenatos ca-
 lida sumpta salutaris intelligitur. Hodie item morsos à
 cane rabido, si nouies mergantur in mare, fama est plu-
 ribus comprobata experimentis, à rabie liberari: virtu-
 te maris,

te maris, quæ inest ob saluginem, vehemētissimam, ad- **A**
 eoque intestinam rabidæ bilis adustionem temperante,
 extingenteque, Atque vt infinita penè sunt ad innume-
 ros morbos ex mari adhiberi solita remedia; omnia tamē
 & ex salugine emanare, & ob saluginem mari inesse,
 ipsumque mare salugine se à corruptione vindicare: ac
 neque aliunde, quàm quòd per Salem in eo salus sit in-
 clusa, salum dictum fuisse, ex his, atque tam multis, quæ
 supra ostendimus facile credi potest. Sed ne mediterræ-
 nei tanto marinæ aquæ fructu, ac medicina carerent; cu-
 ra atque solerti mortalium experimento inuenta fuit ra- **B**
 tio, qua sibi quisque à mari licet remotissimus, marinam
 conficeret. Nam si sextarius Salis cū quattuor aquæ sex-
 tarijs permisceatur, persalsi maris vim & saporem referre,
 probatissimum est Plinio & expertis. Vique adeò enim
 vis hæc ab ea ratione, seu proportione effluit, vt si plus
 quàm sextarius Salis cum quattuor sextarijs aquæ merga-
 tur, aqua vincatur, cum Sal non liqueatur.

63 Insuper salsa etiam potione, inter alia morbum regium
 curari, Asclepiades auctor est, atque eum sequutus Cel-
 sus. Paralytici & apoplectici, qui neruorum resolutione **C**
 toto corpore, aut parte aliqua contrahuntur, marina ca-
 lida, vel si ea non est, aqua salsa commodissimè fouen-
 tur, paulatimque membris conualescunt. Neruorum e-
 tiam dolorem, maximè vsurpanda obseruatione, vt ait
 Plinius, circa humeros & renes, in saccis aqua feruenti
 crebrò madefactis Sal leuat. Quā ob vim cholicū affectū,
 tormina, & coxarum dolores potus ille mirificè mitigat.
 Sed hydropicos quosdam Sale curatos fuisse, feruores-
 que febriliū, oleo admisto, mitigatos, ac tussim veterem hu-
 iusmodi linctū discussam, fama & experiētia ferūt. Ac ne-

que podagris, & lepris curandis, neque ignibus sacris, A
 vlceribusque, quæ serpunt, sedandis: neque certis vene-
 norum generibus, vt diximus, compescendis inutilis est.
 Præterea ipsi clysteres, qui maximè ad ventris leuatio-
 nes, tanquam necessaria Medicinæ vehicula, præmittun-
 tur, vt intestina irritent ad fordium expulsionem, atque
 vt ipsa naturalis per secessum purgatio faciliùs adiuta
 promoueat, nulli ferè à Medicis sine Sale adhibentur:
 Id licet Hippocrati sit contrarium, qui Salem clysteribus
 nequaquam admoendum esse consulit, sed illius loco
 nitrum apponendum: propterea quod Sal astrictione sua
 ventrem cogat, potius quàm soluat; nitrum verò non a-
 stringat vt Sal, sed abstergat sine astrictione. Sed cõmu-
 nis etiam est Sali cum nitro abstergendi vis, fierique po-
 test, vt hæc in leuatione ventris, quæ fit per clysteres, a-
 B
 * astrictioni præcurrat. Ad febres quoque ecticas curadas,
 medici lac asininum adhibentes, quâdo muliebri teme-
 re ægroti naueant, Sale illud solent conspergere; tum vt
 à fatua quodammodo dulcedine asserant; tum maxime
 * ne in ventriculo idem cogatur & acefcat. Denique Me-
 dicis experimento comprobantibus, aut per se solus Sal,
 aut cum aceto, oleo & melle, aut cum horum vnoquo-
 que, aut cum omnibus, quibus commiscetur pharmacis
 coniunctus, omnium penè tam simplicium, quàm cõpo-
 sitorum medicamentorum vim, & facultatem curatione C
 sua conatur exæquare. Nec obstat quod asseritur, Salem
 tantummodo stomacho esse noxium. Id enim mero Sa-
 li ascribitur, qui si edatur, ieiuno præsertim stomacho, hu-
 ius officia non modò impedit, verùm exsiccato & obstri-
 cto lyene, edaces colore efficit mustellino. Prodest etiam
 senibus regiones frigidæ incolëtibus; si quis hyeme gle-
 bas Salis

bas Salis lateritias ad ignem calfaciat, & pannis inuolu- A
 tas pedibus in lecto cubans supponat: quod hæc tum diu-
 tius calorem retineat, tum innatum alioqui retrusum re-
 uocent ad extrema membra. Ita quippe eorū fenile cor-
 pus fouetur, atque pituita in eisdem magna ex parte co-
 hibetur, & à capite extrahitur. Estque approbatum ex-
 perimento in locis, vbi sunt Salis tumuli; rusticos noctu
 ac subdiò cubantes, atque ex Sale lectos sibi sternetes,
 arcere à se cunctas agri bestiolas: ac non solum quietiùs,
 profundiusque dormire; verùm frequentatione, redun-
 dantes in ipsis humores extenuari, ac meliùs habere. Sũt
 etiam qui lectos sibi domi ex tabulis Salis construxerũt B
 quales ex nonnullis Salinis, vt mox ostendemus, extrahi
 possunt: atque in hunc modum sordida quæuis animal-
 cula, quæ in lignis cooriri solent, ab illis omnino fugarũt.
 Quamobrè non solum corpori in vniuersum, verùm sin-
 gulis eius membris sanandis, ab eisdemque, & simplici-
 bus, & compositis morbis depellendis Sal mirabiliter ad-
 hibetur. Vt planè Salis non minor sit facultas ad dimo-
 uenda mala è corporibus, quàm eisdem etiam bona ad-
 mouenda. Cuius præcellens vtiq; ac benigna natura adeò C
 semper est in communem omnium salutem propensa, vt
 vniuersas suas ipse facultates, quibus præcipuè eminet, vt
 sunt sapere, astringere, tergere, expurgare, diffundere,
 attenuare, penetrare, tum vrere & ficcare, aliaque innu-
 mera eius officia, perpetuò nobis impertiat. Qualia ex
 Hippocrate, Galeno, Paulo, Aëtio, Dioscoride, Celso,
 Plinio, Auicëna, Mesue, alijsque & Medicorum, & Phy-
 sicorum principibus scriptoribus facile est colligere. Vn-
 de tam multis, atque tam varijs, tum vitæ salutisq; com-
 moditatibus comparandis; tum morborū generibus de-
 pellendis

pellendis Salem mortalibus vtilem, ac necessarium esse A
deprehendimus; vt merito ad id, vnde summa propositi
deriuata est, oratio remigrare possit: Nihil esse Sale hu-
manis corporibus salubrius.

64 Verumenimvero nostri contubernales Anthalista, dū
hæc omnia per summa capita eorum assertionibus oppo-
nebam; eò tandem confugiebant, vt subijcerent; nimo
vsu Salis, si minus vniuersum corpus lædatur, tamen pati
nonnulla eius membra; in primisque oculorum acie ma-
nifestò retundi, atque hebetari: idq; experientia, & quā-
multis confirmari exēplis. Quapropter in re alioqui per- B
spicua, totque comprobata experimentis, rationes & ar-
gumenta nequicquam proficere. Proinde aut succumbē-
dum nobis, aut illustrioribus exemplis probandum, ni-
mio Sale vescentibus neque obuenire lippitudinem, ne-
que oculorum aciem vlla ex parte perstringi. Sic enim li-
beris ab iniuria Salis monstratis oculis, quòd hi cæ-
teris corporis partibus deliciores sint, reliqua inde mē-
bra, ac totum corpus Sale optimè conseruari posse, faci-
lè se consensuros esse dicebant. Quocirca clarissima nūc
illorum oculis exempla subijciamus, quæ nos olim terra
marique de saluberrimo vsu Salis, quantum attinet ad
aspectum, summo cum studio & animaduersione pericli- C
tati fuimus. Quamquam equidem apparet (quod pace
contubernalium dicam) crassioris esse Mineruæ, exem-
plis potiùs, quæ imperitum vulgus exquirat; quàm philo-
sophicis, atque apertissimis rei demonstrationibus velle
peruinci: attamen mos gerundus est illis.

65 Memini itaque me iam pridem, cum Antuerpiã Ger-
maniæ inferioris, opulentissimo totius Aquilonaris pla-
gæ emporio, in Hispaniam nauigarem, nautas interim,
eorumq;

eorumque quotidianum victum & alimenta vehementer A
fuisse admiratum: quos noctu diuque vigilijs ac cōtinuis
laboribus intēuissimos viderem, non aliò vti cibo, quàm
caseo, butyro, carne suilla, piscibus muraticis, & alijs es-
culentis vsque adeò falsis, vt ea ipse vix edere possem: at
verò illos summa cum voluptate & gustu cuncta edentes,
nō modo firmissimo corporis robore, ac sanitate presta-
re; verum ad omne opus nauticum, & imperata faciēda
promptissime accedere. Vnde cum in altum veheremur,
ac concursantibus ventis; nauimque hinc inde vi tempe-
statis distrahentibus, prorsus neq; quam cæli partem te- B
neremus, neque quoto iam gradu a destinato portu dista-
remus, a quoquam discerni posset: de repente nauta fa-
stidium nauis ascendentes, atque hūc & illuc circumspe-
ctantes, tantum oculorum acie pollebant, vt terrarū ca-
cumina ad centum, alias verò naues aliorum tendentes
ad decem milliaria prospectas designarēt. Nos verò, cæ-
teri que vectores, quos tum insuetus Sal, tum maxime,
imminente naufragio, in credibilis visenda terræ cupidi-
tas facere debuisset perspicatioris, nautis assidentes, illo-
rum obtutu non modò superari, sed præ ipsis quidē no- C
bis cæcutire videbamur.

66 Præterea occurrunt Scoti Britanici ad axem propè A-
quilonarem sub densissimo, frigidissimoque aëre viuen-
tes: qui, dici non potest, quanto opere per falsis esculentis
indulgeant. Siquidem ad excitandum sape gustum, &
ventriculi calorem, salitam pernam omnibus ferè cibarijs
præmittunt: Vt interim prætereamus eorum aliquos, vt
fama est, tanto eius esculenti gustu, atque appetitu duci,
vt illud in crumena ferant. Verum eos, vtcunque sit, fal-
sis affuetos, tam strenuis corporis & animi viribus, præ-

fertim lacertoso, firmissimoque membrorum robore ce-
 teris Aquilonaribus prestare vidimus: vt in bello, & qui-
 dem adfint animosiores, & ad irrumpendum in hostes lon-
 gè fiant omnibus terribiliores. Nam eas ipsi partes susci-
 piunt ad præliandum, quæ in bello primæ esse solent, vt
 cataphractorum equitum, in quibus tota inclinantis, ac
 propè decumbentis exercitus salus, & instauratio sita est.
 Ad quam rem fortiter, & strenuè gerendam, non corpo-
 ris, & animi viribus solùmmodo, sed perspicacissima opus
 est oculorum acie. Quæ tamen sub tam denso, ac nubi-
 loso aëre, vsque adeò illis integra, & acuta cõseruatur; vt
 illic luscios, aut cæcos inuenias perpaucos; contra verò in
 regionibus calidioribus, vt in Australi Hispania, permul-
 tos videas, salforum fastidio, prædulcibus assuetos, aut
 cæcutire penitus, aut pupillæ tâta laborare debilitate, vt
 dissipatam oculorum aciem perlucidis quibusdã specillis
 cogantur colligere.

67 Adde quòd in Gallia Celtica insignis est Burgundiæ
 comitatus in Sequanis, quem Carolus V. olim, nũc ve-
 rò Philippus Hispaniarum Rex eius successor obtinet. In
 quo Salinæ sunt copia, & suauitate celeberrimæ: quibus
 sustentatur bona Heluetiorũ pars illis finitima; Gens qui-
 dem bellatrix admodũ, & indomita, atque à teneris an-
 nis armis assueta; & quæ vicino Gallorum Regi autorari,
 sub eoque militare, ac stipendia mereri solita fuit. Quam
 obrem Franciscus eius nominis primus, Gallorum Rex
 (agebam tum ipse Lutetiæ, atque in philosophicis philo-
 sophorum nostri temporis longè primo F. Vicomercatio
 præceptor operam dabam.) infigne gerens sub pectore
 stratagema, modis omnibus contendebat eiusmodi Bur-
 gundiones armis, atque ex insperato occupare. Idq; non
 tam vt

tam vt Cæsari iniuriam inferret, aut Regni fines lōgius,
 latiusque propagaret, quàm vt ipsos Heluetios indomi-
 tos, & Salis appetentissimos, præreptis Salinis, magis in
 sua potestate haberet. At illi, re intellecta, ac præ Sale
 quidem, Regio spreto stipendio, palàm Francisco denũ-
 ciarunt, se non solùm Burgundiones ab eo defensuros,
 verùm à Regia omnino amicitia discessuros, ni cœpto
 desisteret. Vnde factum est, vt Burgundiones, ab Helue-
 tijs & protecti, & conseruati fuerint, gratia & beneficio
 Salis; tantus ijs inest eius gustus, & appetitio. Nam sæ-
 pe tosto pane, eoque Sale, & aqua affatim delibuto, assi-
 duo familiarissimoque vescuntur cibo, & condimento.
 Quod si nimius Salis vsus non solùm hos, sed Germanos
 etiam, ac Scotos, vt diximus, cæcos, luscosue, aut lippos
 efficeret; qui possent hi homines, obsecro, tâ valido cor-
 poris, atque animi robore, tum ad suscipiendum bellum
 promptissimi, expeditissimi que euadere, tum ad sustinẽ-
 dum prælium, gentium, quæ in Europa sunt ferè primas
 tenere? præsertim cùm ad dimicandum siue quominus,
 siue eminus, omnium telorum maximum, idemque tutis-
 simum sit oculorum acies perspicacissima? vtpote qua &
 collimare, & hostem certò configere, & aduersa tela de-
 clinare, milleque alia ingruentia pericula certantes ocu-
 lis prospicere, ac præcauere possunt? nisi fortè velimus no-
 ctuarum oculos aquilinis, qui aduersus solem intentiones
 sunt, præferre: atque in hunc modũ cæcos appellare agi-
 les, ac valde fortes, quòd hi tametsi pericula nõ præui-
 deant, baculis tamen vtrò citroque feriant circumstãtes,
 ipsi interim in foueam perridiculè decedentes.

68 Quid plura? conuertere obsecro ab Aquilone ad Au-
 strum; perlustrato regiones calidas, iam sub Solstitiali sis-

orbe; iam medium cæli, ubi fit æquinoctiū, attingas, sub A
 quorum perpendiculis aut maximus viget æstus, aut cæ-
 li temperies media est, neque frigore, neque calore supe-
 ratur. Inde verò, conspecto Australi vertice, læua dex-
 traque ad alterius dimidiati, ac nuper inuenti orbis he-
 misphærium delabere: ibique tam multas eius regiones
 præteriens, redolentium aromatum affluentiam, quibus
 insigniter ea loca redundant, cum suauissimo, excellen-
 tissimoque condimento Salis conferas: Illinc paululum
 ad orientem plagam concede, quò ubi perueneris, no-
 bilissimum Salem inter pretiosissima quæque tam auri, B
 quam gemmarum, aliarumque Indicarum opum expen-
 de. Tum æquora exin omnia petito; Insulares portus in-
 uisito; per medios licet transeas Antipodas, donec vni-
 uerso peragrato orbe, in nostram extremam Europæ orā,
 Herculeum nempe fretū emergas: nullam profectò gen-
 tem, nullam tam efferam nationem, ac neque vlla deniq;
 animantium genera inueneris, quæ aut Salis omnino ex-
 pertia sint, aut prorsus non appetentia: immo verò quæ
 non & Salem cunctis escis præponant, & ob ipsum quam C
 optimè valeant, minimeque, vel nimio eius vsu ac fami-
 liaritate cæcutiāt: sed agri potius, sed belli laboribus per-
 ferendis, ob Salem, egregiè sufficiant: cara genitrice re-
 rumque parète natura Salem vbique terrarum largissime
 effusissimeque proferente ac communicante.

69 Iam verò si ex his, quæ in vniuersum percurrimus, ce-
 lebriora loca, quæ Salis feracitate redundant, sigillatim
 enumeremus: ac vel ex fama, & nomine, vel ob copiam,
 vel ob peculiarem Salis præstantiā, quantus, & quam ne-
 cessarius, nullo non loco, ac tempore sit eius vsus, ape-
 riamus: profectò non modò Physicis, sed Medicis etiā,
 præcipuè

præcipuè Empiricis, à nobis factum iam satis fuisse puta-
 bimus. Neq; enim Physici dum curiosius loca Salis def- A
 cribunt; neque item Medici dum Salem pharmacis adhi-
 bendum curant, Salem à Sale discernent, atque pro-
 prias, potioresque illius qualitates, & differentias tanta
 cum obseruatione distinguerent, nisi ab ipsismet locis, in
 quibus Sal nascitur, alias ei vires ad gustandum, alias ad
 medicinam, alias ad vtrumq; à natura inditas fuisse colli-
 gerent: ideoque illius species siue gradus, non aliunde
 quam ab ipsis terris, fontibus, siue lacubus, vnde expor-
 tatur, appellant, atque discernūt. Cùm igitur omnis Sal B
 (ne à superiore diuisione discedamus) aut à natura gene-
 retur, aut ab arte proferatur: tum à natura genitus, aut
 reperiatur in terra, aut extra terram: præterea in terra in-
 uentus, aut cædatur in montibus, aut effodiatur è cæpis,
 aut ex eisdè arenis, quibus tegitur, prius remotis exima-
 tur: operæpretium erit quæ illustriora, quæque celebriora
 sunt per orbē fossilis Salis loca recensere, ex eisque, quā-
 tus ille sit ad quoscunque vsus colligere.

70 Inprimis igitur, inter alios totius Asiæ montes Salis,
 præstantissimus est Oromenus in India, vt refert Plinius.
 Suntque ibidem pleriq; alij natiui Salis montes, ex qui- C
 bus tanquam ex lapidicinis Sal cæditur continuò renas-
 cens: maiusque ex eo, vt fertur, est Regū vectigal, quam
 ex auro & margaritis. Cyrenaici etiam tractus, vt idem
 Plinius, in sitientibus Africæ locis, Sale dicto Ammonia-
 co sub arenis reperto nobilitatur: quem Dioscorides ad
 medicinam ceteris omnibus anteponit. Est enim vsque-
 adeò præstans ad salutem, vt mirè carus habeatur Medi-
 cis, ob idque sæpissimè Cyprio, & Cocanico, qui in Sici-
 lia; quin & factitio valde similibus, alicubi adulterari
 solet.

folct. Sed qui verus est, atque à subditicio alienus, habet **A**
 quidem crustas oblongas instar lapidis specularis, & in
 igne crepitat, & ab eo exilit. Quin & insigne de eo pro-
 * dicitur, vt inquit Plinius, quòd licet leuissimus intra specus
 suos sit, tamen in lucem prolatus, vix credibili pondere
 * ingrauescat. Causa euides, cuniculorum spiritu madido
 sic adiungente molientes, vt adiungant aqua. Adde quòd
 in mediterraneis Africae, Occidentem versus, superciliũ
 montis est, (vt testatur Herodotus libr. quarto) itinere
 quidem dierum decem procurrens per medios Atlantes
 in mare; apud quos varia sunt Salium, perinde ac metal- **B**
 lorum effossiones: ac non modò fossilium, sed etiam a-
 quatilium frequens est ibi vsus: ideoque incolae vocantur
 Atlantes, id est, Sales. Neque enim eorum lingua Atlã-
 res aliud planè sonant quàm Sales. hæc ille. Porro vt re-
 liqua Africae loca, quae Sale redundant percurramus, à
 Cyrenaicis non longè est sinus Gerraicus, vbi oppidum
 quod Gerra vocatur turre habet, ac muros etiam ex Sa-
 lis quadratis molibus aqua conglutinatis sufficenti ad in-
 habitandum altitudine & amplitudine erectos. Quam
 ædificandi opportunitatè facilius est inuenire apud Am- **C**
 manientes Gerraicis finitimos: qui domos Sale monti-
 bus suis excisso, ceu lapide, construunt. Quarum fortissi-
 mæ ac inexpugnabiles in Arabia, vt supra notauimus, ab
 incolis condebantur. Nam & Salis acerui iuxta Vticam
 eiusdem orae Africae tam alti construuntur, vt colliũ spe-
 ciem habeant; quiq; Solis calore vsque adeò obdure-
 cunt, vt imbribus non liquecant, ferro difficulter cædã-
 tur. Ex quibus tam candidus, atque solidus concrefcit
 Sal, vt & edolari quidem, & ædificationi aptari, & anima-
 lium simulacra, & vasa alabastris, seu Pario marmoris simi-
 lia ex

lia ex eo fieri possint. Vt iam inde Sal, cui tam multa de **A**
 uniuerſa humani corporis salute, ac conseruatione debe-
 mus, sic aptetur ædificationi, vt nobis pro tecto quoque,
 & muro sit, ac ab externa etiam iniuria, vtpote cæli plu-
 uia, Solisq; ardore, atque à bestiarũ excursionibus, sub
 sua ipse nos vmbra defendat.

70 Tam etiam effoditur è campis in ea Sarmatiæ parte, quæ
 hodie Polonia maior dicitur, non longè à regia floren-
 tissimaq; vrbe Caroduno, nunc Cracouia, vbi ex pro-
 fundis specubus instar magnorum lapidum perlucens
 Salis glebæ excinduntur, quæ ad omnes eas circum cir-
 ca regiones abundè condiendas sufficiunt. Vnde Regijs **B**
 ærarijs pergrandis, locupletissimaq; fit census accessio.
 Is quippe Sal apud Aquilonares, ob copiam, ob suauita-
 tem, & salendi vim, omnium fossilium celeberrimus, ac
 vulgarissimus habetur. Quem item ob perspicuitatem,
 & soliditatem, quibus veram refert cryſtallum, Salẽ gem-
 mam appellant. Ac demũ, vt attigisse sufficiat, per me-
 diterraneas Germaniæ prouincias, maximè verò Septem-
 trionem versus, campestris Sal fossilis inuenitur in imis
 terræ locis, & profundis specubus inquisitus. Idq; pro-
 pterea, quòd vbi terra valde frigida & humida est, ab ea
 quidem aëris intemperie fit, vt cum fossilis calidior ac **C**
 ficcior sit alijs Salibus, non in montibus, qui frigori atq;
 humori perslabiles sunt: sed in profundis cauernis ab in-
 temperie defensis concreſcat. Vnde montanus in hisce
 regionibus, non nisi perpaucus reperitur. Qua de caussa
 Galli, quorum regio frigida est & humida, fossili monta-
 no maiori ex parte carent: contrà Hispani calidam & sic-
 cam, atque oppositu montium ab Aquilone Solis ardo-
 ribus magis expositam ad meridiem incolentes, fossili
 montano,

montano, & alio quouis genere Salium circumfluunt. Nā in Tarraconensi prouincia, vbi continentur Aragonēs, frequētissimi atque perfectissimi effodiuntur Sales: quorum magna est copia in Cæsaraugustano agro, vt supra ostendimus, atque in alijs eiusdē conuentus, tum & prouinciæ Tarraconensis locis; sicuti de Cardonio, deque Egelestano omnium præstantissimis in Hispania renascētibz Salibus, mox dicemus.

72 Sed intermissio fossili, rursus qui extra terram natiuus est Sal, aut reperitur in fontibus, aut in fluuijs, aut in lacunis, aut ad mare. Itaque vt singula breui persequamur, fons omnis calidus Salem fert, quoniam è nitrosus, sulphureusue terræ venis erumpit, quæ salum saporem, quod dictum est modo, continent: vt in balneis natiuis, quales experti fuimus Puteolis in Campania Italiæ. Similes etiam vidimus apud Galletios in Hispania ad Aquas calidas, vulgò Episcopium Auriēse, iuxta fluuium Miniū, sic ab eiusmodi fontibus, qui calidi & salsi oriuntur, dictas. Quin etiam apud Aquiqualdenses sub conuentu Tarraconensi extant per similes ab eadem fontium qualitate nomen sortiti. Atque vt reliquos prætermittamus, qui innumeri toto orbe reperiuntur, Aquisgranī nobilissima inferioris Germaniæ vrbe, calidi etiam fontes salutares admodum, ac perlucidi scaturiunt. Qui pulcherrimis excepti balneis, à sulphurea salfugine fit vt sint omnibus valde salubres, profintque summopere ad varios è mortalium corporibus morbos depellendos, atque in sanitatem reuocandos. Olim enim Germaniam peragrati mihi, atque acutissima febre correpto, dum hæc ipsa balnea ingredior, quamprimum salus fuit restituta. Ad hæc in sinu maris Adriatici, quæ vergit ad Aquilonem, septē sunt

sunt fontes, vno excepto, salsi; vt restatur Polybius. Quin varijs in locis puteos naturā salios passim videre est. Nā Germania, vt narrat Georgius Agricola curiosissimus subterraneorum perscrutator, multis aquis salis scater. Quarum aliquot fontes nobilibus oppidis decoros, ob id Halas, vocabulo à Græcis ducto, quasi sales incolæ vocant. Vt Halam Hermundurorum, quæ est ad Salā fluuium: Halam Sueuiæ, quæ est ad Chocarum, cum plerisque alijs. Tradit etiam Aristobolus Cassandrus (vt ad fluuiatiles Sales describēdos accedamus) ad Miletum in Aeolide fontem esse, cuius aquæ superiores sunt dulcissimæ, inferiores verò salis. Quin etiā effluunt ex montibus saliferi amnes, quorum summæ partes, aut constipantis aëris vi desatæ concresecunt in candidissimum Salem, amne reliquo veluti sub gelu fluente: vt apud Caspias portas, quæ ad Aquilonem respiciunt, circa Mardos, & Armenios: aut ex oppositis montibus decurrentes corrosa Salis ramenta deferūt: sicuti Ochus, & Oxus apud Bactros. Denique amnes ab ipsomet ortu salios inueniri Strabo tradit. Vt salfulæ in ea Galliæ Narbonensis parte orti fontes, vbi munitissima Hispanorū arce à fontibus denominata, Gallorum ditiones ab Hispanicis disterminantur. Eo nāque impetu aquæ ipsæ è montibus erumpunt, vt ab ipsomet ortu, tū sapore, tum multitudine flumen fiant Salis; quod breui interiecto spacio, præcipiti cursu in mare proximum deuoluitur: suntque adeo salis, vt saliores esse quàm marinas, Pomponius Mela asseruerit, atque alij permulti, qui eas in ipsismet fontibus degustarunt.

73 Sunt autē inter fontanos & fluuiatiles Sales cōnumerandi puteales, ab educta salis è puteis, & in areas diffusa, quæ

fa, quæ adueniente rore cæli condensatur, & in candidissimum Salem concrefcit: vt in Volaterraneo Hetruriæ, vbi falsi putei extant, è quibus egesta falsa, & modis quibus dictum est, cōdensata Salem profert copiosissimum, vsque adeo, vt bona quidē Hetruriæ pars eo alatur. Quip pe hunc aureum planē dices, si quæ magno Duci Florentinorum, eiusdemque Hetruriæ Principi quotannis appenduntur ex eo Sale tributa, ingentemque vim auri perperderes, quam ille quotidie ex hisce puteis colligit. Nam supra triginta millia auri pondo singulis annis inde Ducis ærario accrescere dicuntur. Sunt etiam vniufmodi aquæ Selinuntia in Sicilia; quæ similiter è puteis exhausa coguntur in Salem. Sic apud Oscenses in Tarraconensi prouincia, non longè à Pyrenæis montibus, similes puteales Salinæ sunt, quas vulgò vocāt Nabalicas. In quibus ab educta falsa è puteis concrefcens Sal quasi purpureis violis circumflorere videtur: non enim colore modò; sed odore etiam violaceo refertus est, atque aliorum quorumuis Salium, quibus abundant incolæ, suauissimus ac perfectissimus habetur. Verumtamen hi falsi fontes maxima ex parte aut ad putei modum sunt inclusi, vt semper aquarum copiam suppeditare possint, ita vt excauata propè terra in foveas excipiatur falsa, indeque suapte sponte feratur in subiectas areas: aut reuera sunt putei in profundo scaturientes. Prioribus similes sunt Salinæ, quas vidi antiquissimas (sacras vocare soleo) in Hispania, sub conuentu Cæsaraugustano, iuxta Montalbannum insigne Aragonum oppidum. Hæ namque proximæ sunt oppidulo cuidam, quod vulgò vocāt Armillas, quasi Halmyrillas, hoc est Salinulas, *ἁπὸ τῆς ἁλμυρῆς* quod est salsum, à Græcis olim vetustissimis Hispaniæ cultoribus impo-

bus imposito, atque hætenus retento nomine. Has ergo fons falsus efficit, ad radices parui montis effluens; qui latis quibusdam foveis exceptus, inde verò per areas lateritio substratas pavimento diffusus, cum primùm rore cæli aspergitur, in candidissimum, & suauissimum Salem concrefcit. Quem iccirco sacrum appellauimus, quod totus ille proueniens ex Sale census alendis Christi pauperibus impenditur apud Turolium, urbem eiusdem conuentus per insignem, ad quam eiusmodi Salinæ pertinet. Demum neque putealis Salis est: expers Dertusanus ager, qui Ibero nobilissimo totius Hispaniæ flumine interluitur. Vbi putei sunt, è quibus ab egesta falsa, ac quo dictum est modo confecta, tam magni eriguntur Salis tumuli, vt ad multos idem circuncirca populos importetur: præsertim ad vniuersam Ilergaonum regionem, nunc à summo Diui Georgij Magistro equitum; cui subijcitur Magistratus dictam. Quæ ab ostio Iberi, secus oram maritimam, ad Austrum conuersa, tum populorum frequentia, tum amœna fertilitate soli valde præstans, ad flumen vsque Vdubedam, nunc Millars, protenditur.

74 Porro post putealem lacustris Sal sequitur, qui è lacubus variè egeritur, & concrefcit; dum lacus aqua in Salem mutatur: ardore Solis saluginosam terræ naturam ad salendas aquas excitante. Quorum est omnium Europæ celeberrimus, in Apulia Tarentinus, dictus à Tarento vrbe antiquissima, ac supra modum inclyta, ob huiusmodi Salis copiam, quæ tot innumerabilibus alendis pecudibus sufficit. Qui Sal ad vsus Medicinæ (vt inquit Plinius) ab antiquis maximè laudatur; neque tamen hodie ab ea singulari facultate degenerasse creditur. Nam quod attinet ad gustum, idem suauissimus omnium habetur.

P

tur. Est

tur. Est quoque inter lacustres vehementer commendatus Tatteus Sal, à Tatta lacu vocatus, maioris Phrigiæ post Galatiâ, Austrum versus. Nam (vt auctor est Strabo) sæpe funalem torquem si quis demiserit in lacum coronas Salis educet. Ipsæ etiam volucres aquas ibi contingentes, protinus veluti visco capiuntur: quæ Sale repente concreto, alis hærentibus, euolare inde non possunt: propterea quòd calidus & bituminosus, ac proinde viscosus ille humor faciliè conglutinet; rursumque loco eductus subita aëris refrigeratione concreascit. Quo aucupio incolæ uti solent. Vnde Tattea circuncirca regio alioqui incognita, ob lacum & id genus Salis, tota in minori Asia notissima habetur. Quippe Tatteus simul & Tarentinus Sales, iuxta Plinium, vtiliores oculis esse perhibentur. Præterea reperiuntur lacus Sale æstuanter, non ab externo calore solum, sed à sulphureo, bituminosoue loco, in quo sunt: vt in Iudæa Asphaltites, vocatum mare mortuum, siue Salis; de quo dudum differuimus. Ex quo Naphticus, sic dictus Sal, detracto bitumine, quo lacus abundat copiosissimè egeritur; amaro tamen sapore, aut ex bitumine, aut ex quadam quasi corruptione contracto: cum ob tam crassam aquæ molem, nullis penè ventorum agitationibus exerceatur, neque expurgatur. Qui etiam Sodomæus Sal dicitur, ob inundatam ibi olim aqua, atque sulphureo de cælo igne tactam Sodomorum urbem. Sunt denique plerique alij lacus in Africa, & Aegypto circa Memphim, qui etiam similiter Sale æstuant. Quorum singulos recensere infinitum, ac superuacaneum esset. Demum ex salis quibusdam lacubus Solis ardore siccatis, plurimus etiâ Sal gignitur: vt Argentinus in Sicilia, atque in Aeolide Tragassus: qui raræ ~~estimo~~

rae admodum substantiæ sunt Sales, od idque neque in igne crepitant; neque exiliunt. Quanquam vnum Argentinum alioqui ignis patientissimū, ex aqua exilire Plinius asseuerat: quæ rursum in igne positum, aiunt, quod mirū est, liquefcere. Quorū prius euenire autumo ex eo quòd cum calidus, & nitrosus sit, valdeque tenuis, immerfus aquis subito frigore suscitetur ad exiliendum: at verò postorius inde maximè, quòd cum parū sit terrenus, sed valde humidus, iniectus in ignem, faciliè tum eius calor à maiore absumatur; tū humor subinde, nulla ferè defendere crusta, in igne liquefcit, ac dissoluatur. Qua de causa nullus Sal rarus, aut minutatim dissolutus, ob tenuitatem crepitat, nec exilit. Inter quos non est posthabendus vulgatissimus eiusdem Salis lacus, qui in Valentino Regno, non procul ab Illicitano sinu situs est, sesquimiliari ferè à mari distans: inter quem sinū, & Carthaginē nouā, in Orcelitano agro conspicitur latissimus, vulgò dictus de la Mata. Apud quem frequentissimum sit Salis emporiū extremis vsque oris Italiæ notissimum. Nam concurrentibus in lacum tam cæli, quàm fonticulorū aquis dulcibus vnà cum salis, quæ passim sub lacu scaturiunt, iisdemque æstiuo Sole siccatis, tantus concrefcit Sal; vt non modò à vicinis populis; verum etiâ ab Italis onerarijs nauibus exportetur. Quippe Neapolitanis, atque vniuersæ oræ Ligusticæ permagno est vsui.

75 Atque inter hos demum, vnum omnium, de quibus summa vbiq; fama est, lacum & copiosissimi, & imperiosissimi, vt sic dicam, Salis feracissimum in medium afferamus: qui nostra tempestate apud Occidentales Indos ad solstitialem paulò vltra orbem, in Mexicana prouincia repertus est. Quæ prouincia, quòd auctoribus Hispa-

nis Carolo Cæsari felicissimo Hispaniarum Regi, atque A
 imprimis Christianæ religioni gloriosissime fuerit sub-
 iecta, noua Hispania vocatur. In hac igitur vastissimus
 est lacus, ambitu quidem centum milliaria, diametro
 verò triginta paulò plus continens. Is Themistitanam
 urbem maximam, Insulæ instar mediam cingit. Sed la-
 cus tam vrbe, quam aggeribus, longissimo hinc inde tra-
 ctu quasi pontibus cum continenti commissus, in duas
 partes diuiditur. Quarum alteram, quæ superior dicitur,
 rituli aque dulcis non longè à montibus deducti implèt:
 alteram verò inferiorem, non nisi qui ex superiore in eã B
 excurrunt. In hanc autem, siue quòd saluginosum sit
 ibi solum, seu fortè nitrosum, cum primùm aquæ dul-
 ces influunt falsa fiunt. Quæ tamen extractæ, atque pa-
 rrio gentis more coactæ, adeò suauem, & copiosum Sa-
 lem efficiunt, vt circiter centum urbibus in ea prouincia
 contentis cum innumerabilibus earundem pagis susten-
 tandis sufficiat. Ac neque suauis modò, & salutaris, sed
 cunctis vsque adeò utilis est, & necessarius, vt cum à nullis
 ferè locis alijs conquiri Sal possit, in lacum omnes, tan-
 quam in propriam quisque vitam, & salutem inhièt: quin
 pro Sale demum, & aurum, & pretiosissima quæque lar-
 giantur. Quæ res Mexicanorum Principem, cuius nutu C
 distributio Salis fiebat in prouincias, tam longi, latique
 Imperij dominũ, & propagatorem effecerat; vt regiones,
 quas sui maiores armis, atque diutino bello subegerant,
 non alijs armatorum præsidijs, quam huius Salis aut lar-
 gitate, aut interdictione contineret. Ac neque nutrime-
 to solummodo tot populis erat lacus, sed infinitis pro-
 pè volucris escam abundè suppeditabat. Quanquam
 aiunt, nũc nõ ita euenire, lacu magna ex parte obcæcato
 projectione

A projectione cadauerum innumerabilium hominum, qui A
 in ipsa vrbe expugnatione ab Hispanis occisi fuere. In
 hoc ergo lacu, statim anni tēporibus, salus quidam è pro-
 fundo coeno limus in summas aquæ partes erumpebat,
 qui rore cæli concrescens nidorem quendam longè late-
 que diffundebat, vsque adeò innumerabilibus certi gene-
 ris auibus gratum, vt eas è remotissimis vndecunque lo-
 cis, quasi ad tubæ clangorem excitatas, vno eodemq; tē-
 pore in lacum conuolare, ipsumque ab immensa illarum
 multitudine quoquo versum obtegi, atque operiri, vide-
 res. Quæ pabuli suauitate atque gustu inescatæ illæ, sic B
 se à fuga, quamuis abactæ, continebant, vt nullum vsquã
 certius, nullum vberius quam ibi tunc aucupiũ esse pos-
 set. Sed *ἀλμυροφάγοι* hoc genus auium, cum minimè ha-
 ctenus innotuerit Anthalitis, omnes in vniuersum aues
 à Sale abhorrere perquam existimarunt insulse.

76 Iam verò è lacustri Sale ad marinũ deueniamus: quæ
 iuxta priorem diuisionem, eorum Salium, qui extra ter-
 ram fiunt, caput constituemus. Cuius diuersæ sunt spe-
 cies. Nam qui has interspontaneis gignitur reliquis om-
 nino Salibus est longè suauior. Is autè concrescit cum
 mare feruens æstu spumas agit, easque ad littora, & sco- C
 pulos appellit: quæ abscissæ, & in scopulis dimissæ, pro
 Solis, pro aeris, atque loci vi, in candidissimum, & ele-
 ctissimum Salem coguntur: tametsi non omnibus in lo-
 cis maritimis is condensetur; propterea quòd non nisi p
 aeris, atque regionis temperie, eiusmodi cõstipatio fiat.
 Non enim in regionibus, aut supra modum frigidis, aut
 vehementer calidis, sed à temperie ad calidum declinan-
 tibus, maximeque Austro expositis, concrescit id genus
 Salis! Quanquam si flante Austro, non tamen concrescit

te rore, minimè fit: sed Aquilonis flatibus, réperato re-
 gionis calore moderatis, densatur, ac copiosissimè effici-
 tur. Quem ipsum Dioscorides ἀλος ἄχυν, vocat: Plinius
 spumam interpretatur, Georgius Agricola Salem è mari
 na spuma genitum, rectiùs appellandum putat. Nec in-
 congruè, vt idem ait, Sal virgo is dici posset, à flore tamè
 Salis, de quo postea, alienus, quem etiam Medici iunio-
 res Salis spumam quasi poëtice videntur nominare; per
 id Salis mare intelligentes, atque inter omnia Salis gene-
 ra hoc summoperè commendantes. Quo Sale plura mar-
 ritima Europæ loca abundant: maximè verò in citerio-
 re Hispania, sub eodem Valentino Regno, iuxta promō-
 torium Ferraria: cui coniuncta sunt Dianium, & Setabi-
 cula antiquissima oppida hoc ipso Sale redundantia. Qui
 etiam concrefcit apud finitimos eius orè Calpetanos, ad
 Siphax promontorium, quod omnium Hispaniæ eminē-
 tissimum est, ac vehemèter acuminatum; & quia longis-
 simè mari prominet, tutissima fit totius eius oræ specula.
 Ad cuius radices, quâ ipsum continenti committitur, la-
 tissima est area multis Salinis circumfusa. Nam excauatis
 ibi rupibus, prælongi canales excipiunt excrefcetes ma-
 ris fluctus; qui deinde in patentes quasdâ areas influunt:
 vbi marina cælesti rore, & Aquilone flante concreta, id
 genus Salis emittit. Quo vtentibus Calpetanis in salien-
 dis mox captis piscibus (quorum in eo mari amplissima
 est captura) magna profectò fit rum lucri, tum piscatorij
 nominis accessio; propterea quòd eo Sale saliti pisces, &
 per vniuersam hinc inde oram, & ad mediterraneos trās-
 missi, recentibus non salitis multò gratiores fiant. Cuius-
 modi etiam Salem frequentissimum inuenire est ad pro-
 ximum portum Alonensem, nec non ad Illicitanum si-
 num.

num, aliisque maritimis eiusmodi locis.

77 Post hunc inter marinos secūdum locum obtinet, qui
 ex mari, etiam & aqua dulci spontaneus Sal gignitur. Is
 autem fit dum mare feruet, atque excrefcetibus flucti-
 bus, in proximos, & adiacentes littori lacus affunditur:
 quorum stagnantes aquæ dulces marina conditæ, ac vi
 Solis extremas lacus oras exsiccante concrete, excellens
 id genus Salis emittunt. Cuiusmodi permultus reperi-
 tur in Ebuso Insula Balearici maris Lx. P. Mil. à continē-
 ri distincta, eidemque promontorio Ferraria (quod etiā
 Hemeroscopion dicitur) è regione posita. In qua latissi-
 mus est lacus mari proximus, qui inundantibus hyeme
 fluctibus marina repletur: ac cum primùm celi rore terre-
 naque aquarum colluue imbuitur, totus profundo te-
 nus in continuam quandam quasi molam Salis concrefcit.
 Vnde tam immensa Salis copia educitur: vt non to-
 tam modò Gallicam orā cum Ligustica, ad quas expor-
 tatur; sed vniuersam Europam suo ille Sale possit affluen-
 ter condire. Huic etiam proximæ ab ortu oppositæ Ba-
 leares Insulæ, quarum maior oleo Salis, vt explicuimus,
 amico mirè redundat; & marinis, & alijs cuiusuis generis
 Salibus sibi circumfluunt. Verùm inter hosce secundi ge-
 neris marinos, tam copia, quam sapore simul & candore
 lōgè superat Sal Calaritanus in Insula Sardinia apud Ca-
 larim urbem antiquissimam, atque totius Insulæ populo,
 & commercio opulentissimam. Quæ in edito loco sita
 prospectum maris habet ad Austrum; subiecto portu fre-
 quentissimo, quem faciunt tutissimum duo promonto-
 ria; alterum ad dextram urbis nomine Gorditauum; al-
 terum verò Calaritanum ad sinistram. Quod inter & a-
 liud etiam promontorium vulgò dictum Caput Carbo-
 narium,

narium, Orientem versus, apertum mare cōtinetur: vbi, ab excreſcentibus, hyemeque exundantibus maris fluctibus, falſæ ſtagnant aquæ: iſſque pluuiæ & rore cæli perſiſſis, atque æſtiuo. Sole exſiccatis, ingens Salis copia concreſcit. Qui tamen incolarum opera, in tam magnos acervos erigitur; vt procul nauigantibus niueos montes in ſpeciem pyramy dum referre videantur. Vnde Calaritanis ciuibus cum corū pluſquam centum pagis, quantum cuique opus eſt Salis, gratis, ſalua tamen vectura, cōportatur: nam exteris tantummodo fit venalis. Quo Sale, atque immenſa pecorum multitudine, quibus terra affluit, tam frequens ac copioſa fit lactis concretio in caſeos, vt in omnes ferè Europæ regiones deferantur. Si quidem condiendis pulmentis vſque adeo congruunt, vt ſi fruſtulum eius caſei feruenti ollæ ad incoquendas carnes loco Salis immittas, conditiſſimè adhibueris.

78 Sed iam, vt ad continentem Hiſpaniam reuertamur, neque Saguntinum agrū Illergaonibus, de quibus paulò ſuprà, finitimum: qui tum alendis pecoribus, ſalſuginolis paſcuis, tum occasione ſalſuginis, & vino ſuauiſſimo, & oleo pinguiſſimo redundat, ſua eiufce Salis vbertate caruiſſe credendū eſt. Idque maximè, quo tempore Sagūtus vrbs olim potentiſſima, florentiſſima, ac nulli præterquam Romæ cedens, tanta animi conſtantia (quæ Sal dat) adeoque fatali populi Romani fide cōdiebatur. In qua tum ſummæ fidelitatis, eluſæque ſpei; tum adumbratæ Romanę olim Reipub. atque vrbs, eiufque Hypodromorum, Circorum, atque Theatrorum clariſſima veſtigia, non ſine aliquo eiufdem Romani Senatus dedecore ad noſtram vſque ætatem perfeuerant. De quibus ſuſius proximo ſermone tertio, vbi de atroci atque inconfiderato

ſiderato Saguntinorum factō cum apibus, earumque fu-
cis, non inſulſe comparato, plura dicere paramus. Huic ergo ad quartum lapidem, quæ Septentrio ad læuā reſpicitur, in eadem ora, prope oppidum Alcymenem, nunc Almenaram, lacus magnus mari etiam coniunctus, & ab eo reſuſus ſitus eſt. Cuius nonnullis adhuc comparentibus veſtigijs, aqua per riuulos in Salinas deducta, magnam Salis copiam emittebat. Eſt enim perquam veriſimile, nullis alijs circa urbem conſiſtentibus Salinis, tam ingentem vim Salis, quanta opus erat tantæ condiendæ vrbi, non aliūde quam è tam vbere propinquo lacu ſupeditatam fuiſſe.

79 Demum neque ſimili eiufdē Salis vbertate caret, quæ & diuinarum, & humanarum deliciarum copia vndique reſerta eſt vrbs Valētia Sagūto proxima, E detaniæ quōdam regionis, nunc verò Valentini Regni caput atque Metropolis. Et quoniam ſinguli quique Sales, vt ſuprà dicebamus, eò magis nobilitantur, quò nobiliores ſunt tam loci in quibus reperiuntur, quam gentes, harumque mores, quos iſdem Sales condiunt: vt tamen inter lacuſtres Valentinus poſſit haberi omnium nobiliſſimus, breui præclaraque eius vrbs deſcriptione nobis nunc eſt illuſtrandus. Non enim Sagunti modo, ſed florētis etiam Romæ, Valentiam & re, & nomine æmulam, atque ab eius conditore Romo veruſtiſſimo Hiſpaniæ Rege Romā appellatam fuiſſe, tum Hiſtoricorum quorundam teſtimonio; tum etiam frequētiſſima in vulgus edita opinione ac fama conſtat. Quam vocem Romani olim ſola vrbe dignam putantes, atque alteri communicatam fuiſſe, licet indignè ferentes; eius tamen ſitum vrbs in primis, & ex feliciffimo ſidere, cui ſubeſt, & ex optima cæli tēpe-

rie, tum varia peramenaque agri fertilitate, ac consitione admirantes, eandem sociam sibi adiunxerunt: quod viderent, tam excellentia ciuium ingenia, firmissimo corporis atque animi robore munita, seu pace, seu bello, terra marique, magno sibi vsui ad omnia fore. Sed cum ex accrescēti in dies in ea tam populi multitudine, atque opibus: quàm inaudita eiusdem erga exteros hospitalitates; ac etiam pietate & religione, vrbi simillimam, atque alteram iamiamque Romam præferre prospicerent, ex socia quidem in Coloniam constitui curarunt. Quãobrem ne terrarum orbis duās Romas, nō minus quàm duos Soles suspiceret; ex Roma Valētiā, retenta prioris nominis significatione, nuncuparunt. Sic enim sonat Græca vox *ῥώμη*, vnde Roma, ad Latinas aures translata. Huic igitur vrbi (vt cetera eius mirabilia aliās enarranda relinquamus) ad quartum lapidem, versùs meridiē, magnus quidā lacus mari coniunctus adiacet, à nostris, Arabica dictione, Albufera dictus. Quem Plinius amœnum stagnum appellat, angustis quidem faucibus à mari receptus; vadofus tamē ille ab excrefcenti fortè arena ex confluentibus in eum riuus: ex quo cymbis siue lyntribus fit tantum nauigabilis. Verumtamen vbi mare in lacū influere permittitur, ad gustum subdulcis aquæ, tum frequentissimus est in eum marinorum pisciculorum ingressus, tum, & cadentibus Pleiadibus, ad subsalsum pabulū; anniuersarius etiam infinitarum quarundam auium conuentus. Quæ aues lacum vndique operientes, postquam à piscatoribus simul & aucupibus, qui sese frequentes in alas extendunt, in alteram lacunæ partem fuerūt abactæ, rursus eleuatæ in alteram supra ipsos aucupes reuolant. In quo transitu, conspēctantibus summa cum voluptate

vectori-

vectoribus, complures aues ab arcitenētibz remigibus certo saepe ictu defixæ cadunt, Vnde ex concurrenti, vno ferè tempore, tam ingenti piscium atque volucrum captura, non solum magnum sequitur lucrum captatoribus; verum etiam vectoribus permagna fit, atq; incredibilis captandæ voluptatis occasio. Quamobrem non immeritò locus hic ad summas Valētiæ delicias ab omnibus adscribi solet. Itaque, ne à proposito discedamus, è lacu Sal in hunc modum egeritur. Siquidem aqua è lacu deriuata per duos riuulos in puteum quendam altissimum defluit: è quo educta, per diuersos canales in permultas areas distribuitur: vbi concurrenti etiam aqua pluuiā, tantisper dum Cancrum, Leonem, & Virginē, tria æstuosa signa Sol peruagatur, persuauis inde concrefcit Sal: isque tam copiosus prouenit, vt affatim tantæ condiendæ vrbi cum vniuersis eius pagis sufficiat. Porro in plerisq; regionibus, quæ vel in mediterraneis, vel ad oram Oceani expositæ sunt, vt apud Lusitanos, & Gallecios Hispaniæ, & apud Burgundiones, & Santones Galliæ, tum etiam apud maritimā quæuis Germaniæ, Britaniæ, atque omnium prouinciarum Europæ loca, tam marinus & lacustris, quàm fontanus & putealis, quàm & fossilis, & cuiusuis generis Salsis conueniētibus naturæ locis plus minus reperitur. Nam vt natura in mundo nihil protulit otiosum, neque ineptum: ita etiam neque insulsum. qui enim posset perfectum, atque pulchrum cum insulso cohærere?

80 At verò ne domestica silentio prætereamus, peregrinorum enumeratione, sub eodem conuentu Tarraconēsi, Septentrionem versus, non longè à tuis laribus (mi Quintana) permagnus est tam fossilis, quàm etiam aquatilis Salis mons, dictus ab antiquo, & insigni ob Salemm oppido

A oppidū Cardona Castellānorum (vt inquit Ptolomæus) A
 qui Rubricato amne interluhtur; ac nec ob copiam solum
 & nitorem, sed ob summam quidem eius salendi vim, &
 saporem, vnicus penè idem ac singularis habetur. Idque
 siue Medicinam spectes; siue eius ad salendum acrimo-
 niam, & puritatem; siue quod præ firmitate sic edoletur,
 vt & varia rerum simulacra, & tesserae, & scalptra mensæ
 ex eo fiant; quin & salina etiam, ex eodē excisa & sabrefa-
 cta Sale, ac perspicue perlucidæque fenestræ, quæ ima-
 gines præsentiu tanquam in speculo recipiant, inde ex-
 trahantur. Nam vti quæ adeo multus, firmus, ac solidus is B
 est, adeoque magnis, & quadratis lapidibus toto monte
 ceditur, vt exedificationi etiam affabrè aptari possit. Sed
 eo quidem purior, quod varijs, diuersisq; licet à natura
 coloribus tinctus appareat, tamen contritus & comminu-
 tus, remanet candidissimus; tum quia perspicuus est, &
 quasi gelu frigore cōcrefcit; tum maximè ob innatum ei
 calorem. Quæ duo tamen contraria, atque inter se repu-
 gnantia, candidam tamen reddūt perspicui naturam. Nā
 cum perspicua per se sint alba, vix colores alios recipiūt,
 & si receperint, vt Sal Cardonijs, non propriè colores,
 quin potius colorum quasi adumbratæ quædā imagines, C
 siue impressiones haberi debent. Tunc enim hæ magis
 diffuunt, eoque citius euāescunt, quod eius generis per-
 spicua à toto magis magisque in partes distracta commi-
 nuuntur, comminutaque exalbescunt. Quo Sale totus
 ferè conuentus Tarraconensis alitur, atque in primis flo-
 rentissima Hispaniæ vrbs Barcinō Romanōrum colonia,
 olim, vt inquit Plinius, cognomento Fauentia, patria ti-
 bi dulcissima, mi Quintana. Et quæ tamen in ora mari-
 tima ad Ortum sita est; tamen vniuersi conuentus, qui
 nunc

nunc ferè in Gotholaniæ Regnum redigitur, meritò qui- A
 dem ipsa, & caput & princeps efficitur. Nam ciues alit
 in gerenda Repub. accuratissimos, adeoque intentos, vt
 patriæ æquè ac sibi prospiciant, vt omnibus Hispaniæ vr-
 bibus optimæ frugalissimæque Reipub. specimen habeatur.
 Quamuis equidem mediterranea eiusdem Principa-
 tus ingenia, & mores hominum, huiusce montani Salis
 quasi naturam sequentia, summopere distinguantur ab
 vrbans maritims. Hos enim præ illis multo suauiores,
 venustioresque, & quasi mitiore Sale conditos esse vide-
 mus. Idque non tam ex natura soli, cæliue, cui vrbs sub-
 ijcitur, quàm aut ex amoenissimo, pulcherrimoque eius B
 situ & exedificatione, aut ex proximo ipsam alluente ma-
 ri benigniores subinde auras, & temperatiores Sales e-
 mittente. Quam planè vrhem Poëta, quidam haud inepte
 Ioue genitam appellauit, propterea quod coniūctus
 ei sit altissimus, atque concussu maris præruptus mōs (vt
 præsens fama est) Iouis dictus. E cuius mōtis visceribus,
 solido ac renascenti lapide exciso, & muri, & domus, &
 templa, & pauimenta, ac vniuersa demum vrbs est stru-
 cta. Quo fit, vt cum pulchro splendidoque ædificiorum C
 vsu ac familiaritate; tum perpetuo ac periucundo maris
 prospectu exhilarati etiam ciuium animi, seu proprius
 cuique genius, melancholicam propè naturam, quæ fert
 prouincia, magna ex parte moderentur, & temperet. Si-
 quidem Iouiales eos esse, atque præ lætitia exultare vi-
 deas, vbi pacis, ac quietis datur occasio; verum occurrē-
 te Marte, perquam Saturnios. Nam licet frigido impe-
 rante Saturno, cui magna etiam ex parte subest prouin-
 cia, gens ipsa iracunda, iniuriæque impatiens sit, ideoq;
 in furibundum Martem propensa; tamen qua parte ma-
 ritima

ritima est, suadete Ioue, à saligena calidaque Venere ir-
rorata permulcetur quidem, ac valde mitescit. Vnde per-
tinax illa, atque obfirmata ira, & ad vindictam intentam,
quam Gotholanicæ genti in vniuersum adscribunt; non
tam in maritimis, quam in mediterraneis montanis pro-
uinciæ locis fouetur, maximeque irritatur. Ex quo ne-
que apertius profectò, neque expressius, si vim siderum
inspicias, illud quod dici solet de Ioue & Saturno, alibi
quam Barcinone, cum vniuersa prouincia verum esse de-
monstratur, Saturnum patrem scilicet, à Ioue filio è ma-
ritimo, atque opulentiore terræ Regno semper expelli,
relegarique in mōrana prouinciæ latibula, vbi eiusmodi
melancholicus, atque Saturnius vindictæ furor, & perpe-
tuò regnat, & insaturabiliter expletur. Id quod reuera
hoc ipso Cardonio Sale, de quo agimus, cum montanus
sit, egregiè declaratur. Quippe qui vsque adeò viuus est
ac efficax ad salendum, vt eo Barcinonenses minimè sa-
liât, nisi permisto tenui, atq; benigniore Sale marino, qui
illius acrimoniam temperet, ac reddat mitiorem.

81 Postremò huic etiam, nonmodò comparādus, verum
vniuersis omnino Salis generibus longè anteferēdus se-
quitur Sal Egelastanus, dictus ab Egelasta insigni, ac
perueto oppido citerioris Hispaniæ, conuentus olim
Carthaginensis, atque in ea extrema ora Regni Castellæ
nunc sito, quâ ad ortum posita est Valentia. Sub quo E-
gelastano agro magnus, atque perpetuus erigitur mons
Salis, non tantum fossili, qui præcipuus in eo est, sed a-
quatili etiam, utroque perfectissimo, redundans. E cuius
montis visceribus glebæ Salis instar magnorum lapidum
specularium excinduntur, tanta firmitudine, ac solidita-
te præstantes, vt edolari quidem, atque aptari ædificijs;
& ex

& ex illis simulachra, variæque rerum formæ effingi pos-
sint. In quo tamen soliditatem ita euincit perlucens illius
nitor, & splendor, vt nihil prorsus à Chrystallo differat.
Nam glebam eius Salis altitudine duorum palmorum e-
go ipse tenui in manibus adeò perspicuam, vt suppositâ
schedam faciliè tanquam per conspiciam legerem. Quam
ob perspicuitatem Medici Sale gemmam hunc esse af-
firmant: ideoque cum & compactior, & æquabilior, &
splendidior sit cunctis Salibus, inter Sales gemmas is opti-
mus, ac præstantissimus habetur. Cuius singularem ex-
cellentiam admiratus Plinius, his verbis eum commen-
dat. In citeriori Hispania, in conuentu Carthaginensi,
Egelastæ quoque cæditur glebis penè translucentibus: cui
iampridè à Medicis palma inter omnia Salis genera per-
hibetur. hæc ille. Ex quibus verbis faciliè colligitur, Ege-
lastanum Sale, quem Plinius tanti facit, non esse diuer-
sum ab hoc ipso, qui nunc ab Hispanis vulgò ab Enyesta
oppido appellatur. Idque vt nonnullis alijs de causis, ita
ex his, quæ subijciam, fiet, vt puto, maximè perspicuum.
Ac primùm ex vocis similitudine; nam Enyesta, inuer-
tente vulgo, faciliè potuit ab Egelasta deduci. Tum quòd
Egelestanos populos idem Plinius in Hispaniæ descrip-
tione, citerioris esse, ac sub conuentu Carthaginensi, ad
quem olim Enyesta spectabat, contineri asserit: tum in-
de maximè, quòd hunc Salē glebis translucentibus cædi
affirmat. Quippe vniuerso vndique conuentu diligenter
peruestigato, inquisitoque, nullas in eo Salinas inuentas
fuisse accepimus, fossili montano, glebosoque, ac etiam
perlucido eiusmodi Sale redundantes, quarum vllus ita
vulgatus sit vt hic Egelestanus; qui non solum Hispanis,
sed olim etiã Romanis notissimus fuit, atque Plinio pro-
batissimus.

barissimus. De quò Sale, neque illud quidem mihi videtur silentio prætereundum, quod de innata eius facultate, in cõdiendis carnibus, & alijs iurulētis refertur. Quod ipsum nos etiã de eo haud inaniter experti fuimus. Vt pote, frustulum eius Salis feruenti ollæ immisum, ac paruo post interuallo eductum, non plus minúsue condimenti pulmento inferre, quàm quod est opus: eodem ipso frustulo, conferuato sapore, etiã integro ad denuò condendum remanente. Quamobrem Egelastanus Sal, & reliquos mundi Sales, & seipsum hac in re superat; & nos tandem à longiori melioris, perfectiorisue Salis indagazione peropportune reuocat: cum per Egelastanum medioeris ille, ac verus: falsorum vsus nobis ad viuum exprimatur, quem à principio vnicè expetendum, & tanquam verissimam certissimamque instituti nostri metã, attingendum proposuimus. Nempe, vt si sanitatem integram retinere cupimus, non plus, minúsue Sali, siue falsis indulgeamus, quàm Egelastanus edocet in condiendo: qui postquam pulmentis, vel ebullientibus, quod factis est communicauit, manens quidem integer, & concretus, continuò educi vult, ne modum saliturã excedat. Quibus de causis Egelastano Sali palma inter omnia Salis genera negari non potest: cum iam facto satis periculo, nullus illo sit, neque ad medicinam salubrior, neque ad condiendum appositior, neque perspicuitate illustrior, neque redundantia demum affluentior. Sed quidni, obsecro, Egelastanum inter Sales, vnicũ, ac principem renũtiuimus? quem Romæ olim, decernentibus medicorum principibus, triumphum de omnibus mundi Salibus egisset, palmamque tulisse, auctore Plinio, intelleximus?

At verò

28 At verò, vt in terminum, & quasi portum omniũ mundi salium inuehamur; ac sicut vbique mare salsum est, ita & alicubi terra detur, quæ non vna, aut altera parte, sed tota simul falsa sit: veniendum est ad inelytam meridionalis Oceani insulam Hormum vocatam. Quæ (sicuti à Lusitanis, qui meridionalia cuncta collustrarunt, in eaque Insula fuerunt, accepimus) in faucibus Persici sinus sita est; ac licet proprio subiecta Regi, Lusitanorum tamen præsidio protecta: continetq; ambitu milliaria quinquaginta, diametro verò decẽ & octo, quin & totidem à continenti distat: dicta quidem à Græcis Hormus, *ἄρῃ ἢ ὄρεϊ* quod vel arte factum portum, vel monile significat: aut quòd nauibus tranquillus sit portus, & statio tutissima: aut ob inestimabilem Salis, & aliorũ mercimonia copiam, quæ ob salem in ea veneunt, omniũ circumcirca prouinciarum monile quoddam sit, & quasi gẽma preciosissima. Est enim vniuersa Insula, perpetua quædam petra, siue gleba, seu potius amplissimus campus Salis, qui non fossili modò, sed aquatili, atque omnis generis Sale redundat. In qua eiusdem vi Salis sit, vt neque virescãt herbæ, neque arbores, neque stirpium genus vllum adolescat: ac neque aues in ipsa accubent, neque oues denique, aliæve eiusmodi animantia ex pastu viuere possint: præsertim cum & flumina, & terrestres aquæ omnes falsæ sint, nec nisi pluuiiales aptæ ad bibendũ. Demum vbi neque res vllas, quæ ad humanum conuictum necessariae sunt, terra sponte proferat. Sed quoniam vniuersa Insula Salis est feracissima, seu verius ipsemet Sal perpetuò renascens, tantopere à mortalibus expetita fuit ad inhabitandũ; vt ad eam excolendam, ac bonis omnibus locupletandam, nusquã sese magis ars, quam ibi natura

Q turæ

turæ subiecerit, atq; ad subministrandū ei omnia præsto fuerit. Quāobrem tam frequentes vndique conuenere in eā rerum omnium com meatum inuehentes mortales; vt amplissima, ornatissimaque ibi ciuitas, cui etiam Hormus nomen est, exædificata fuerit, atque & muris, & tectis mirabiliter constructa. Et quæ, cum externis quibusque alijs rerum mercimonijs, ad splendidum vitæ luxum pertinentibus affluit, tum præsertim re frumentaria sibi vndique comportata, mire abundat. Quo fit, vt eum eius ciues, neque colendi agri, neque conferendæ vitis, neque pascendi gregis cura sollicitet, sed commercio Salis suppetant eis omnia, otio fruuntur iucundissimo. In quo tamen neque otiosè, neque vacuo omnino animo viuunt: sed illud quidem, aut in palæstra, aut in musica, aut in literis, aut in quibusdam statutis concionibus consumūt. Has enim aduocant continuis ferè diebus viri grauitate, & prudentiæ præstantes; qui conuocata iuuentute, antiquorum Regum annales, & res gestas, atque fortissimorum facta virorum publicè recitant; vt ea commemoratione iuuenes, quasi gloriæ stimulis, ad studium cognoscendæ, atque amplexandæ virtutis concitentur. Quocirca in exercendâ, optimeque administranda Reipub. non minus domi prudentes, quàm foris inter Persas naui & strenui habentur. Vnde constat mite inesse genti ingenium, & docilem naturam; ac (quod Anthalistarum pace dicam) nullam ex saluginosa illa vicinia, siue solo in quo nascuntur, & educantur, feritatem, agrestemue animi cultum induere: Sed festiuos ipsos, facetos, persalsos, ac perquam humanos euadere. Quos quidem iccirco in medium adduximus, tum vt Salis immensam, atque interminatam copiam alicubi terrarum daremus: tum

tum maximè, vt ostenderemus, corporibus licèt inter ipsum Salem natis, & enutritis, ac nimium Sali deditis, nequaquam efferatos, immanesque animos, ac neque à veromentis Sale alienos innasci.

83. Ceterum explicatis hætenus, atq; quo proposuimus ordinè demonstratis ram marinis, quam terrestribus cuiusuis generis natiuis Salibus, quos sponte natura gignit; superest vt de factitijs, siue arte cōfectis ordine dicamus. Etenim in locis vbi natura Salem non suggestit, neque aliundè commodum ac facile est exportare, dictū est mirabile, quàm fuerit solers humana sagacitas in eo effingendo: natura quidem mortalibus vbique terrarum aut Salem, aut Salis occasionē præbente. Alijs enim falsam ardentibus lignis aquam infudentibus, carbones inde glebas Salis effici. Alios itè (vt scribit Theophrastus cuius libellus de Sale desideratur) arundinis, & iunci cinerè decoquere aqua esse solitos, donec exiguū humoris superfit, idque in Salem conuerti: Tum & muriam falsam eorum recoqui etiam, iterumque liquore consumpto, ad naturam suam reuerti. Demum Salem ex vino fieri docet Galenus lib. de Vtilitate respirationis, si vinum sit fumo siccatum, quoniam fex vini falsa fit. Quibus alijsque plurimis artibus eiusmodi confectores Salium, naturam, qua parte imitabilis ipsa est, mirum in modum in effingendo Salem æmulantur. Quāquam falsos hosce succos sola natura valet, & cōstipare frigore, & calore condensare. Nam secundum artem, minimè potest quippiam præterquam igneo calore in Salem conuerti. Denique nō è lignis modò, sed ex herbis, atque ex omnium ferè arborum frondibus cōbustis, si earum cineres aqua recoquantur, quamuis subamarus, atque infimi generis Sal, vi tamen ignei calorisc

elicitur. Vt sic demum Sal quasi sylua quædam sit, quæ primam illam inexhaustam terræ materiẽ, quam Græci *ἄλυν* vocant, ex qua omnia dimanant, imitari velit. Vt scilicet in Salẽ, à quo cuncta, natura duce, oriuntur: rursum, administra arte, redigantur. Inter quæ tam multa genera factitij Salis, haudquaquam referri debet, immò ab his omnibus penitus est excludendũ illud, quo barbaræ quædam gentes mediterraneæ ad Occidentẽ noui orbis plagam, abuti solent. Qui Sal nulla profectò alia de caussa inter Sales cõnumerãdus est, quàm quòd apertissimè indicet, quanta, quamq; cõmunis sit vbique ad humanum cõuictum Salis necessitas. Fit autem ex humanis fecibus, à quibus tantopere gustus & natura abhorrent, cum aqua, & peculiaribus herbis suo illorum more recoctis. Id quippe Salis genus, vt extremum, vtq; foetidum & inhumanum; ita quidem omnibus, qui illud longa diutinaq; assuefactione minimè frequentarunt, ingratum atq; inuisum est, & nauseam mouet, vileq; omnino habetur. Quapropter neque inter veros, purosq; Sales is repõendus est, cum in eo amari plus insit, quàm falsi, ac neque sine odore sit, quod est proprium veri Salis. Est enim amarum, quoddam, vt supra diximus, quasi recremẽtum Salis, vi ardentioris caloris excretum, ab ipso tamen Sale diuersum. Quin esset etiam vnà cũ eiusmodi Sale foetido abijciendus alter huic similis, quẽ ex fimo veteri gregum & armentorum, & equorũ solent pyrij pulueris cõfectores excerpere, & cum halinitro & sulphure miscere. Sunt enim stercora omnia prædita humore bilioso, acri, & subsalso, atque inter alia recrementa, maxime omnium lotium. Sed est priori tolerabilior is Sal, propterea quòd non ad escam, sed ad alios vsus accommodatur.

Ex quibus

Ex quibus cõcluditur, vniuersi Salis modos atq; differentias, etsi multiplices, omnes tamẽ in eas, quas dudũ subiunximus diuisiones, esse redigẽdas: vt pote in natiuũ, & arte paratũ. Quorum natiuus in fossilem & marinũ diuiditur. Nam reliqui omnes aquatiles sub marino, tanquã summo saluginis fonte, cõprehendi possunt. Quoniã & qui dicitur flos Salis, qui aut in fodinis, aut in salinis, velut fauilla, tum tenuissimus, leuissimusq; tum candidissimus efflorescit, atq; vt rubigo Salis innatat, quamuis odore & colore multum à Sale dissentiat, tamen cùm salum sapiat, ab ea in qua oritur specie seiungi non potest. Tamẽsi maris florem prorsus esse diuersum ab hoc, neque inter Sales annumerandum, existimauit Agricola, qui hunc florem semen esse ballenarum asseuerat.

84

Cum igitur omnes Sales huc tendant maximè, vt verè sapiãt, neq; ex alijs possint qualitatibus, vt Sales sint, veriũs quàm ex sapore, & gustu iudicari, ac discerni, cõsequitur, ipsas Salis species, per maiores, vel minores salendi gradus, vt dicebamus, esse colligẽdas: eorumq; caussas, & effectus potissimum referẽdos ad eam temperiem, siue impressionem, quæ fit pro Solis, pro aëris, pro roris, pro aquæ, proq; soli, ac loci qualitate, in quo Sales conficiũtur. Quare, omisis quæ de coloribus, deq; odoribus, ac lineamentis Saliũ, quæ à Medicis nõ sine aliqua salutis ratione, vt supra de Ammoniaco, considerantur, illum in vniuersum describemus Salem, qui ex communi Medicorũ sententia, omnium perfectissimus eligendus est. Is autè est, qui cãdidus, qui perlucidus, qui densus, atq; vt more quorũdam dicam, inodorus, ac illapidosus est; quiq; æqualem, & cũ quadam veluti suauitate tempera tam habet acrimoniam, & ob perspicuitatẽ, veram refert

Q 3

crystal-

crystallū; quemq; eo ipso gemmā appellāt, qualis omnino inter fossiles reperitur. Vt tandē Saliū fossilis sit præstantissimus, atq; fossilium mōtanus excellētissimus: cū in hunc omnes perfecti Salis proprietates, & affectiones mirè conueniāt. Fossilis enim quò siccior est, quò durior, & minus fragilis, sed potiùs astringētior, sit ad saliedum vtilior. Nā quò siccior est Sal, eò magis est falsus: durus, haud protinus cōsumitur: astringens, substantiā rei salitę contrahit, continet, neq; dilabi permittit: ob idq; condiendis cadaueribus hoc genus Salis cunētis præfertur aromatibus, atque præcipuus adhibetur.

85 Est itaq; Sali necessariū, verus vt is sit atq; perfectus, vt ex tā multis has saltē innatas habeat qualitates actrices: nimirū vt admotus linguę gustuiq; mordeat, excitet, siccet, astringat, cōtrahat, detergat, atq; vrat. Hęc quippe tanquā principes, ceteras Salis facultates in se continent, à quibus tot innumerabiles Salis effectus promanarūt, atque pro Empiricorū, & aliorum Medicorū applicatione & vsu, plures perfecti sunt Salis gradus, varięq; tū salendi, tū sanandi rationes: quas apud Dioscoridē, Plinium, Galenū, Auicēnam, Mesuem, aliosq; præstantissimos tā Medicos, quā philosophos, facile est discernere; atque illarū naturam, quotōue gradu & ordine alię alijs potiores sint, vt pharmacis & salubritati accōmodentur, perspicere. Quare de ijs, quę ad institutū nostrū attinēt, satis superq; (ni fallor) differuimus: reliqua verò ad eosdem auctores referenda, ab eisdemq; petenda esse censesmus: quòd æquum sit, vt incipiente Medico (quod dici solet) desinat Physicus; ne per alienū solum euagari videamur. Quāquam philosopho, quidni cunctarū artium, atque encyclopedię solum patria erit?

Tam

86 Tam multis igitur, tam varijs, tamq; exquisitis modis vniuersum animantium genus, incitāte natura, ad inquirendum Salem continuam vbiq; operam nauauit: vt sicut de vniuersali fama tenuit Hesiodus non esse cōtemnendam, propterea quòd quędam Dei vox esse videretur: ita verè credendum est, communem hanc omnibus Salis appetentiam, diuinum quendam influxum esse, qui nos quidem in Salem, tanquam in suauissimum, ac vtilissimum quoddam naturę bonum permoueat, atq; deducat. Quòd si demum natura prouida (quę nihil agit frustra) non solū mari, sed terris omnibus, aut Salem, aut eius materiem, aut saliedi artem cōmunicauit; eademq; animantium gustatum sic effinxit, vt despectis interdum cibus, alijsq; saporibus, Salem illę expetant, ac neque respuant, neque aspernētur omnino; non modò vniuerso corpori, sed singulis mēbris, vel oculis, salutem à Sale inuehi, in Anthalistas asseueramus. Ex quibus prior instituti nostri pars cōfirmata manet: Nihil esse Sale humanis corporibus salubrius. Quamobrem, mi Quintana, altero pomeridiani tēporis sermone absoluto, in eoque, quis, qualisque sit optimus quisq; Sal, ex peruarijs vniuersi orbis locis satis, ni fallor, conquistato: iam alterum ad coenam vsque protrahendum sermonem ineamus; vt mediocritatem, sine consentaneū vnicuique moraliū, atque tū loco, tum tēpori congruentē Salis adhibendi modū, ad humana recreanda corpora, indeq; condiendum animū, breui præscribamus.

Q 4 BER-

* BERNARDINI GOMESII MIEDIS ARCHIDIACONI SAGUNTINI, CANONICIQUE VALENTINI, COMMENTARIO-
RVM DE SALE,

LIBER TERTIVS.

M nuper Valentiam nobilissimam Hispaniam Civitate Romam venire (mihi Quintana) ut magna quaedam pro Valentina Ecclesia suscepta negotia in ea transigerem; Sagunti in urbe ad decimum citra lapidem constituta, olim quidem amplissima potentissimaque, nunc vero ad oppidum, quod a vetustate moeniorum Muri veteris dicitur, redacta, triduo remansi: ubi postquam sacra laetus confeci, ei enim praesum sacerdotio, confestim me ad inclytas eius urbis reliquias, duobus ferè annorum millibus conseruatas, oculis collustrandas conuertii. In quibus tot, tantaque inueni urbis Romae vestigia, non pressa leuiter ad exigui praedicationem temporis, sed fixa quidem ad memoriam hominum sempiternam; ut ea longè sumptuosiora mihi visa fuerint, atque illustriora reliquis omnibus, quae quondam Hispania, urbis Romae aemula imitata est; siue Theatrorum moles, Hippodromorumque magnitudines spectes; siue sepulchrorum, Mausoleorumque monimera suspicias; siue demum statuas, & antiqua numismata expedas, quae passim in agris circum urbem reperta, cum incredibilem eius ambitum, atque

atque amplitudinem; tum Ciuium opes, & potentiam, maximas fuisse demonstrant. Sed hoc planè alijs longè magnificentiora sunt; quòd reliqui Hispani, à Romanis, aut victi quidem, aut compulsi, adiutiue, eisdem monumenta dicabant; at verò Saguntini, non victi vnquam, non compulsi, minùsue adiuti, sed sola Romanorum fama atque amore commoti, clarissimi, magnificentissimi que illorum aemuli, atque imitatores fuerunt. Nec iniuria id quidem, quoniam excellentissima virtus iustitia, quae sui permixtos vbique amores excitat, atque perpetuae commedationis & famae firmissimum est fundamentum, Romae tunc summo opere vigeat; eaque domi, forisque pace & bello, tanta erat; ut quas illi gentes armis expugnare statuerent, prius earundem animos insigni aliquo iustitiae, eximiaue alterius virtutis exemplo, ad se pellicerent. Qua de causa Saguntini ciues Romanae Reipub. exemplar sibi ad imitandum proponentes; atque cum barbaris Carthaginiensium moribus, & immanitate illud conferentes; cum ab eorum amicitia discedere, tum eandem cum Romanis perpetuo iungere decreuerunt: tam constanti tamen, atque fatali constrictam fide; ut ne deditio violarent, non solum à potentissimo, immanissimoque Poenorum exercitu, duce Annibale, terra marique, diutius obsideri oppugnarique passi sunt; verum desperato auxilio, se, suaque omnia, cum liberis & vxoribus, ne potiretur hostis, gladio, atque rogo absumenda tradiderunt. Cuius tam horribilis ac miserandae cladis commemoratione ita fui affectus, ut ego profectò vix lacrymas continuerim. Neque enim me mouit eorum vna cum patria, tum amissa vitam opes omnes, cum reliquis fortunis succensae, pessundataeque: haec enim morti, ac non multò post futurae di-

reptioni & vastationi hostis debebantur: sed dolui equidem deperditam vno die, non modo immortalem illorum animi magnitudinem; verum concordissimam omnium civium, aut ad defendendam, aut ad nulli summittendam Rempub. natam conspirationem. Hac quippe duo valde bene morati, optimeque constituta civitatem mihi ante oculos ponebant. Fingebam enim animo Senatum frequentissimum, in quo summa esset auctoritas & amplitudo; atque plurima de nomine & honore patriæ decertatio: Senatores gravissimos, & in decernendo feuerissimos: Quin & equites fortissimos, glorięque percupidos; ac modo promissa & fides servarentur, pauci vitam ducentes: Valentissimam item iuventutem, libentius sese morti, ut primum data fuit optio, quam deditio offerentem: Tum foeminas inaudita honestatis, virorum manibus trucidari, quam hostium libidini supponi, carius habentes: Ceterum denique populum, & obsequentissimum, & ad iussa Senatus exequendum paratissimum, atque ob solam fidem stertenti tunc Romano Populo data extrema quęque malorum perpetientem.

Quę tam Heroicę, ac perillustres virtutes, maiores in dies quidni futurę? si cõservata patria, propagatione duce, ad posteros dimanassent? si cum tanta Mausoleorum, tum Theatrorum, atque Hippodromorum exedificatione, quę ab ipso vrbis excidio adusq; novos cultores annis permultis delituit, civium quoque robur & fortitudo perstitissent? si denique sub tam opimo atque tam fertili terrę situ, innatus ille genti vigor, glorięq; & honoris cupiditas propagata fuissent? Quò ergo eiusce Reipub. status, ac summa rerum peruenissent; ni fatale incendium, voluntariumque sui excidium, ipsos de medio tulissent?

Quāquam

Quāquam hoc ipsum planè factum immanissimum, ac neque ante, neque post illa tempora visum vsquam, neque auditum: tametsi ab atrocissimo quidem exitu, per dignum est ut vituperem; consilium tamen ac mentē cur non magna etiam ex parte eleuem? Aut quod vehemens illis fuerit opinio, infidelitatem siue perfidiam esse morte præponderandas; præclarissimumque suę fidelitatis exemplum posteris relinquendum? Aut quod Romanorum animos ad sui vltionē in Pœnos sic magis inflammarēt; subindeque ad delendam Carthaginem, eiusmodi truculento facto, semen illis spargerent? Sed in ipsos rursus commoveor: nam facta quidem, ut ille ait, cernuntur; animus verò non videtur. Facinus enim, quod in rabiem immanissimam desinit, atque impietatem omnem exuperat, quī potest mentem habere bonam? ac nisi audaciam pro fortitudine, temeritatem pro cōstantia prætexere? Nam si crudelitatem hostis expauescebant, num ille poterat in eos sæuire magis quam ab ipsismet in seipos sæviturus est? Quid enim truculentius? quid à ratione atque ab humanitate alienius? quàm nolle, se, honesto damno à turpissimo redimere? quàm fugere hostiles manus, atque in proprias, plusquam hostiles, incidere? ac dum perfidię crimine, quod nullum erat, coargui timent, parricidas simul, & vxoricidas fieri? Cùm enim ex tam longa obsidione, in summas essent angustias adducti, atque à foederatis, neque re, neque armis adiuti; quid ultra perfidię in foedifragos commisissent; si fidei nullo antea sacramento, præclarę aliquo promerito obstrictę, deditioem prætulissent? Nam & filiis pepercisset utcumque hostis; & vrbis tantę direptione contentus, ab eo neque diruta, neque vastata, neque succensa illa fuisset: sed fortè, ad futuram

futuram ipsius vindicationem conseruata mansisset. Vel potius in hostes irruissent ipsi? nam aut vicissent, aut sese pro patria perhonorificè deuouissent? modò manus à tã impia nefandaque parentum, vxorum, filiorum, quin & à propria occisione, temperassent? Faceret id quippe hostis, non ciuis ciui? melius enim fuisset iniquitatem pati quàm facere.

3 Quæ cum inter vetusta monumenta agerem; atque extrema iam esset lustratio: ecce subito, examen Apū è vetustissimo sepulcro erumpens, atque ad proximam arborem conuolans, ab eius summo pendentem quasi uiam constituit; è qua fortè quattuor, vel quinque in terrã deciderant; quas protinus surripiens nobilis quidam ciuis ex his, qui mecum aderant, in tractandis illis exercitissimus, nō Apes, sed fucos, utpote serotinum illarum foetum, ut inquit Plinius, seu imbelles quasdam Apes esse dixit; quas scilicet, in prælijs, emisso aculeo, aut mori citò, aut in eiusmodi euiratos conuerti fucos, cōtingit; qui neque aculeum, aliarum more Apum, habent, neque vlla ad bellandum, neque ad mellificandum facultate præstant; sed ex eo dici fucos, compertum est, quòd fucum ut Eunuchi faciant. Nam licet grandiores illi sint Apibus, tamen ad generandum impotentes sunt; & ad sese defendendum inermes: ac neque aliud demum eos, quã vilia quædam Apum mancipia, atque vrgente fame, anathemata esse, conclusit. Cùm itaq; ad nos fucos ille detulisset, vehemēs omnibus incessit cupido perscrutandi, num verè aculeo carerent illi: num, sub tam lata aluo, aliquid, loco aculei, intra se haberent. Ergo vnus interim, cùm ab eodẽ ciue, vngue medius præmeretur, rupta posterioris partis pellicula: ecce album, siue croceum caput bouis,

bouis, cartilaginea ferè ex materia concretum, ad piperini maioris grani magnitudinem, de repente erupit; extētis, atque tortuosis cornibus, rostroque obeso, mira quasi arte formatum. Verumtamen id casu, siue fortuito factū, nobis arbitrantibus; tum reliquis similiter vngue pressis, totidem bouum capita priori simillima emerferunt. Dum igitur id non casu, sed magna naturæ virtute euenisse; atque mysterium eius tantum nunquam antea à nobis neque visum, neque auditum, sed tum primū, & inuētum, & enodatum, contemplaremur; summam in eo profecto naturæ sanctæ mentem erga humanum genus beneficentissimam agnouimus, utpote quæ tam necessarias, atque perutiles homini Apes esse præuiderit, ut bubulum quidem caput, veluti signum, vnde prodire illæ, atque amissæ, Hesiodo & Marone testibus, resciri possent mirabiliter in fucis incluserit. Cùm itaque lustratione finita, iam instaret profectio; Saguntinis, qui mecum aderant, valere iussis; coeptum iter conficere perrexi. Quod equidem ingressus, quo intentius accuratiusque, quæ de Apibus, cum earum fucis Sagunti mira præuideram, animo obuersare incoepi, eo profecto magis adductus sum ut de vtrisque, occasione incepta, iudicarem: ac nō solum audacissimum Saguntinorum facinus damnatorio iudicio concluderem; verum nostrum etiam de mediocritate ac modo, quibus adhibendus est Sal rebus præscriptum, in quo versamur, ab ipsamet Apum atque fucorum cum Saguntinis collatione facta, præclare elicerem. Nam quod ab emergente è vetustissimis sepulchris, atque in summa arbore confidente examine, nullæ quidem Apes, sed fuci tantum exciderint; planè mihi visum fuit portèdere, Saguntinos olim, non cum Apibus, fortissimis prudentissimisque

A simis quæ infectis; sed cum earum fucis, omnium ignauif-
 A simis, ac infanissimis seruitijs, tanquam cum vitiosissimis
 virtutis extremis, fore comparandos. Nam licet iidem,
 quamdiu cum hoste viriliter dimicauerunt, magnanimarum
 instar Apum, aculeos habuere, eosque valētissime in ho-
 stes regerēt, ad summum quidem nominis atque famæ
 laudabiliter peruenere; vt primū tamen desperatis re-
 bus, neque se amplius in conspectum dare hostium; neque
 extremam belli fortunam in prælijs periclitari voluerūt;
 quin potius relictis vrbis prædijs, intus ad voluntariam
 consciscendam sibi mortem retrusere; ex Apibus profe-
 B cto, quæ emisso aculeo superesse solent, in ignauissimos,
 æquæ ac stupidissimos, sese, quasi fucos conuerterunt.
 Itaque vt iij taurinam intra se, vt diximus, ferocitatē sine
 aculeo præferentes, ne pungūt quidem alios; sed ipsi po-
 tius tanquam degeneres repunguntur, atque excidūt ab
 examine: sic & illi, tum rationis atque consilij inopes; tū
 fortitudinis specie falsa decepti, non vt fortes, sed tanquā
 immanissima inter se discriptæ feræ, omni prorsus huma-
 nitate exuti, atque repulsi fuerunt. Vnde nullo neque cō-
 C gruenti medio, neque honesto modo, neque pernecessa-
 ria ad virtutem mediocritate, in tam ardua corporis atque
 animi actione vtentes Saguntini; perinde vt lupi nullum,
 vt in proverbio est, Salem curantes; fatua sua omnia, in
 gloria, ac neque vlla vera laude digna effecere: Cū
 in vtroque tam ignauiae, quā ferocitatis extremo,
 ab eisdem fuerit grauissimè turpissimeque peccatum. Vt
 enim summæ fuit ignauie ac inertiae, pro aris focusque pu-
 gnaturos ipsos, mortem non ante moenia vrbis oppetiisse:
 ita & nimij quoque stuporis, extremæque dementiæ
 extitit, tum vno, eodemque intra illa cultro; tum & com-
 muni

A muni igne, sese, vna cum patria, & iugulandos, & abfup-
 A miendos exposuisse. *ambrosius in libro de sacramentis*
 4 Cū itaque de modo, deque mediocritate, siue iusta
 portione Salis, quibus idem in condiendo est adhiben-
 dus, ne, aut modico, aut nimio, seu præter modum vsu in-
 gustum peccari possit, nunc sit agendum; non admodum
 ab instituto alienum videbitur, eiuscemodiram fucos, si-
 ue latentes sub eis Saguntinos, quam etiam Apes, hac in
 parte Salis, ante oculos posuisse: Nempe, ut quò illi de-
 fides, atque modici fuerunt ad vsque extremum rei exitū
 non propugnando; quòque rursum nimij ac præcipites in
 fuimer excidio festinando: sic nos, salissimum, peræque, B
 & insulissimum in condiendo fugiamus: iamque ad iu-
 stum in eo medium attingendum, generosissimam Apum
 consuetudinem in propulsandis direptorum incursionibus
 imitemur. Quippe quæ vt mori volūt potius strenuè
 configendo hostem, quā aut turpiter alueos deferere;
 aut inelusa intus, præ rabie, commori simul, & quasi ma-
 nus sibi afferre: Ita quoque in edendo, citius cibos iusto
 conditos Sale ad pugnam, & enecandam famem prouo-
 cemus; quam aut eiusdem quoque Salis modicitate gu-
 C stum destituamus; aut nimia rursum salitudine stomachū
 vna & hepar exasperemus. Nam quid tādē Apes dum-
 summos florum apices cælesti asperfos rōre sumūt, atque
 ipsum mel ore potius, quā per secessum referunt, nos e-
 docent, quā eatenus fore Salem alimentis adhibendū,
 quoad gustui & stomacho tantū suavis & commodus
 adsit; non autem vt cibus per se sit, ac neque tantus vt ex
 eo fex, seu excrementum reddatur? Quid item fuci, dum
 à veris Apibus degenerant, atque auitam ipsarum mā-
 gnanimitatem cum ignauia commutant; quā fatuitatē
 quandam

quandā ex absentia & priuatione Salis in esculentis reli-
ctam ostendunt? Quod si eorundem rursū sacorum in-
gluuiem, atque nullis cohibitam, neq; modo, neque mē-
sura edacitatem, ob quam morte sæpe plecti solent, inspi-
ciamus: num salforū nimium quoque vsū, siue immo-
deratum ipsius meri Salis esum, quā mortiferū quod-
dam morborū seminarium in nobis fieri, intelligemus?
Neque enim in cibis qualitas, vt vulgò dicunt, sed quan-
titas nocere solet; quod hæc, si iusta non fuerit, non mo-
do nocere, sed necare possit: maximè verò in medicamē-
tibus. In quibus nihil tam facillè factū est, quā, quod ad
reparandam ægroti vitam, retinendamque salutem, certo
cum pondere, numero, & mensura, à medico componē-
dum traditur; id ipsum, minori, vel maiori, quā par est,
simplicium proportione permistum, in venenum conuer-
tere. Est igitur Sali modus plusquā cæteris rebus omni-
bus in condiendo præscribendus. Quamobrem explana-
to satis, quis, qualisque sit optimus quisque Sal, atq; vn-
de conquirendus, præmonstrato: nunc ostendendum est,
quantus, seu quota, inquam, portione, aut mensura adhi-
bendus sit, & cibis inferendus: vt eius optimo vsu attē-
peratum corpus, melius animo subseruiat ad iocosiores,
qui cibos sequuntur, Sales emittendos: quod est Geniā-
lis huius sermonis propositum.

§ Vehementer autem in cibis confert modus, ad mode-
ratos in animo mores imprimendum. Nam vt tempera-
tionem corporis, quā optimi animi mores sequuntur,
optimam etiam esse, necesse est: ita cibos, qui hanc fouēt,
ac conseruant, non solum optimos, belleque conditos,
sed moderatos quidem, suaque ratione, & modo prædi-
tos esse oportet. Qui modus, ac vera condiendi ratio,
quamuis

quamuis in vna demū mediocritate constituatur, eaque
tanquam verissima, atque certissima salendi norma sit o-
mnibus præscribenda; magna tamen opus est arte ad eā
inueniendam, inuentamque, pro varietate rerum, cūctis
ex æquo accommodandam. Vt quæ non solum ad sani-
tatem, ac temperationem, & quos decet mensam mores
adhibenda est; verum multò quidem excellentiùs indu-
cenda, ad cælitum animos cum humanis coniugandos;
ad diuina item mysteria conficienda; ad sacrum concor-
diæ numen implorandum; immortalesque amicitias in-
ter mortales inuendū: denique ad indiuiduam illam o-
mnibus in rebus mediocritatem continendam, per quam
humanæ quævis actiones, excusso vitio, virtutis nomen
vsurpant. Quæ singula multò apertius patefient, si loci
quidem, si temporis, si modi; ac insuper si gentium, si ter-
rarum, atque regionum, pro cæli, solique situ: vtpote,
quibus vel magis, vel minus, vel cum mediocritate, Sale
vtendum est, præcipuam rationem habuerimus. Quine-
tiam si propriam, peculiaremque earūdem gentiū, atque
regionum differētem naturam; si ingenia & mores; si va-
rios, ac diuersos ritus; si diuina & humana pacta, foede-
raque & cæremonias erga Salem, inter se contulerimus:
vt hinc appareat perspicuis rerū argumentis, vtrauis gēs,
tum ingenij bonitate, tum meliori natura præstet, an quæ
Salsis nimis indulget, seu potius quæ dulcibus vehemen-
ter intenta parum indiget, minusque vtitur salsis. Quibus
explanatis, ad vniuersos animi Sales explicandos, qui par-
tim in serios, partim in iocosos, siue ridiculos partiendi
sunt, totum orationis pondus verteretur. Ex quibus sacros
ad mysticum, siue Theologicum Salem spectantes, seor-
sum à coena exprimemus: serios autem, & iocosos, cū sin-
R gulis

gulis eorundem membris, & differentijs; quoniam vtri-
que iucundissimas in animo voluptates efficiunt, quas po-
tissimum, vel per risum, vel per admirationem vultu indi-
camus; consentaneum videtur, vt sub Geniali, siue ioco-
so Sale comprehensos ipsos in mensa, atque inter epulas
degustemus.

6 Vt igitur ad modum, seu veram mediocritatis rationē,
quibus in Sale est vtendum, perueniamus; præmittenda
sunt & locus, & tempus. Quæ duo modum in rebus quã-
maximè circumstant, ei que perpetuò cõnexa sunt, atque
ad ipsum perficiendum, omni que ex parte adhibendum, B
perquam necessaria. Quamobrem de loco in primis erit
dicendum, in quo præcipuè Sal sit degustandus. De quo
maximè quattuor consideranda occurrunt. Primum, quis
sit locus Salis: Alterum, an Sal loci principatū obtineat:
Tertium, cur in loco Sal primus, idem que continuus, &
vltimus: Quartum, cur in medio loci situs. De primo igi-
tur, præcipuus ac proprius locus Sali dicitur mensa.
Siquidem esculentorum omnium, quæ in ea apponuntur,
maximè verò eorum, ex quibus ipsa ad minus componē-
da est, Sal habet principatum. Tanta enim Sali cum gũ-
stu & appetitu familiaritatis coniunctio, naturã duce, in-
tercedit, vt non magis sine Sale mensa, quàm sine iucun- C
ditate vitæ felicitas constare possit. Nam vt domus (sicu-
ri ex œconomicorum decretis colligitur) haud pauciori-
bus quàm viro, vxore, & seruo cõstruitur: sic nequẽ mē-
sam minus quàm Sale, pane, & aqua licet extruere. Quod
pane scilicet, & aqua satis sit ad alendum; modò præuio
Sale excitetur gustus ad illa, vt verè sapiant, expectendū.
Ac vel ex eo etiam Sali primas in mensa negare non pos-
sumus, quod solius quidem Salis nomine, & sufficiens, &
frugalis

frugalis olim mensa significabatur. Id quod de suo tem-
pore expressit Flaccus his verbis:

Viuatur paruo bene, cui paternum

Splendet in mensa tenui salinum.

Quin alio loco.

Modò sit mihi mensa tripes, &

Concha Salis puri.

* Hæc enim olim non sufficiens modo & frugalis, sed oppi-
para quodque mensa fuit per sanctis viris illis, qui abiectis
seculi pompis & lautitijs propter Christum, deserta loca
perierunt: vbi pabula spiritus quærentes, vt anima quio-
res Deo fierent, cum abstinentia & ieiunijs, tum præcatio-
nibus & austeritate vitæ, corpus suum in obsequiũ & ser-
uitutem animi redegerunt. Ex quo pane & aqua tantum
suas sibi mensas concludentes, fereque nunquam non ie-
iunantes, Salem pani tanquam indulgenter addebant; ac
neque ob tantam, quidem victus tenuitatem vires adeo,
atque vita defecerat, quin eandem ad annum centesimũ
& eo plus perducerent. Quemadmodum de beatissimo
Antonio Abbate legimus, qui inter alia sanctissima eius C
instituta vitæ, ieiunium ita coluit, vt Salem tantummodo
ad panẽ adhiberet, sitim aqua extingueret; neque se ante
Solis occasum cibo aut potu recrearet: & qui tanta licet
cum inedia & asperitate vitam agens, ad quintum supra
centesimum annum perduxerit. Quin præterea pauperi-
bus tanta quandoque imperare solet ægestas, vt opiparũ
sit Salem pani addidisse: ac modo Sal adsit, sunt qui fru-
galissimas coenas lautis, atque magnificis prætulerint. Id,
quod superiore libro confirmarunt veteres Latinorum, vt
diximus, qui Salem cum pane esitabant.

7 Tum illud Cynici dictum: cui diuite quōdam Macedo-
 ne, nomine Cratero, magnopere precante, vt ad se ille **A**
 proficisceretur, lauto splendidoque quotidie excipiendus
 conuiuio: at malo, respondit, Salem Athenis lingere,
 quā apud Craterum frui magnificē structa mensa,
 * Nec ab eo differt, quod prouerbio dici solet, Non plus
 salis ollæ. Nam quoties amicum non tam cibi quam
 consuetudinis gratia inuitamus, ei que pollicemur, non
 exquisito, nimisue lauto, sed quotidiano ac frugali fo-
 re ipsum à nobis conuiuio excipiendum, non plus Salis
 * ollæ nos adhibituros, dicere consueuimus. Quamobrem
 nequaquam de iure suo decedet pani, qui neque sine Sa-
 le vt optimè sapiat subigitur, reliquisue esculentis, si Sa-
 lem præceteris mensæ præficiamus. Quoniam perinde **B**
 ac si Sal magna quædam sit anima mensæ, quamprimū
 omnibus, quæ apponuntur, epulis admiscetur, quò & gra-
 tioris, & salubrioris saporis quasi formam illæ assumant.
 Nam vt Sol dux & moderator rerum, quæ in mūdo sunt,
 non solū corporibus cælestibus splendorem communi-
 cat, quinimmo peculiare eorum vires, quibus in nos illa
 agunt, vt meliùs atque efficacius imprimant, optimè dis-
 ponit & præparat: ita & Sal condimentorum suauissimū,
 esculentis commistus, non efficit modò vt hæc gustui be-
 ne sapiant; verū etiam vt nutriendi, atque reficiendi fa-
 cultates, quæ ipsismet insunt esculentis, stomacho eò magis **C**
 atque vniuerso corpori conducant. Quamuis enim
 dapes ipsæ apponantur valde opiparæ, atque exquisitissi-
 mis condientium aromatum saporibus refertissime: tamē
 sine Sale, quasi sine anima, informes sunt penitus, & vs-
 que adeò insuaues, vt stomachum mouere potius, quā
 corpus alere valeant. Etenim sine Sale, vbi præsertim is
 desideratur,

desideratur, atque aptus natusque est sese immiscere, ne- **A**
 que placere gustui possumus, neque appetitui satisfacere.
 Neque enim in solemnibus conuiujs, celebris ille re-
 rum apparatus, adeoque sumptuosa, & copiosa nimis epu-
 larum varietas, tam facit splendidum, tam magnificū, sci-
 tumque conuiuatorem, quā ipsa condimentorum (quæ
 non sine Sale sapiunt) cum grata cōpositio, tum per con-
 sentaneos gustui sapes, quasi per gradus, solers atque or-
 dine distincta salsamentorum appositio.
 8 Quo magis profectò miror, lautas atque splendidas mē-
 sas, quas Saliæ appellat, vulgò existimari non fuisse
 dictas à Sale; sed potius à Salijs olim Martis sacerdoti- **B**
 bus, qui sacris quibusdam saltationibus præerant: atque
 vt continuatis tripudijs per urbem sacra efficere possent,
 lautissimis mensis sese ingurgitabant. Nam si vim vtriuf-
 que vocis ad opulētissimum, voluptariumque hominum
 epulandi vsum & finem referamus; nec ipsi quidem Sa-
 lij, sine Sale, ac sine ea voluptate, quæ mensis illis per Sa-
 lem inerat, sacra illa conficere potuissent. Siquidem vo-
 luptas cum & sensu tota percipiatur, & contineatur eodē,
 hæret quidem otiosa, nisi commoto ab obiecta re sensu **C**
 suscitaretur. Sed hanc, dum exquirat appetitus vt ea ex-
 pleatur, haud aliunde potest, quā ex singulis sensibus
 eandem colligere: ex quibus, quamuis adiuuerint alij,
 vni tamen illi acceptam referre debet, qui propriū illius
 voluptatis instrumentum, & quasi vehiculum efficitur. Id
 autem gustatu maximè, si quo alio, discernimus: quo sen-
 su voluptas infaturabiliter expletur: ad eam quippe per-
 cipiendam alios etiam sensus gustatui præstò esse, & velut
 famulari videmus. Cōpertum enim est, immodicos con-
 uiuantium apparatus; coenarumque luxus splendidissimos,
 R 3 non tam

non tam mappis cãdidissimis, vermiculatis stragulis, sua-
 uissimis suffitibus, tum cãtu & choreis, ac inexplebili de-
 nique lautitia adornari; vt quibus solummodo pascantur. **A**
 oculi, aut oblectentur aures, aut reliqui etiam sensus titil-
 lentur: Quin potius eò vniuersa spectãt, vt tam varijs, ad-
 eoque pulchris rerum spectris, alijs recreatis sensibus, in-
 de gustatus, ad quem se refert epulatio, vehementiùs ex-
 citus, maiorem capiat, atque appetitui suauiolem inferat
 ex epulis voluptatem. Quæ planè voluptas cum ab opti-
 mo præcipuè condimento emanet, summa quadam con-
 diendi conuenientia, & ratione indiget, qua in tanta es-
 culentorum multitudine, atq; appetituum varietate, gu-
 stui aut perpetuò grata sit, aut minimè ei fiat vnquam in-
 grata. Sed hãc cum non alio quàm beneficio Salis reddi
 posse probatum sit; planè consequitur, Sali totius splendoris,
 atque opulentia coniuualis, & nomen, & summã gra-
 tiam maiori esse ex parte referenda. Quandoquidem Sa-
 le rursus ab epulis detracto, cunctũ cœnarum splendoris,
 & speciosum luxũ, cum penitus obscura ri, tum ipsum eã
 excellẽti materia opus dissolui necesse sit; perinde atq; o-
 lim (quod supra diximus) detracta e clypeo Mineruæ effi-
 gie Phidiæ: qui eã sic operi inclusit, vt inde euulsa tota e-
 iusdẽ colligatio solueretur. Cõsentaneũ est igitur, id sine **C**
 quo cuncta deficiunt, quoq; rursus permanente, eadẽ in
 officio continentur, nomẽ suum rebus, quæ propter illud,
 atque illius operã extant, imponere. Quocirca Saliarum
 cœnæ vt splendidas eas, vtque opiparas intelligamus, a-
 pertissima nominis atque rei vi, tam faciunt prouerbio fa-
 tis, quòd à Sale, quàm quòd à Salijs Martis sacerdotibus
 deducantur. Nam vt probabile est, populos fuisse ab eo
 expugnatore superatos, de cuius nomine dicti, appella-
 tique sunt:

ti que sunt: ita neque videtur incongruum, vt mensas quã-
 rumuis opiparas, ab earum principe, & moderatore Sale **A**
 denominemus. Est enim Sal quidam mensæ Rex, minimè
 quidem ab affectata tyrannide, sed quasi naturã domi-
 nus illius principatum obtinens; propterea quòd tam vi-
 gilantissimi pastoris; quàm beneficentissimi Principis mu-
 nere in mensa fungitur. Siquidem esculentorum omnium,
 quæ apponuntur, idem ipse primus est, atque illorum an-
 tesignanus apparet: vt sua certè vi, ac facultate non mo-
 dò saporem, sed salutis etiam antidotum perferat escis o-
 mnibus. Vnde, si cum paruis magna conferamus, neque **B**
 maior imperij ratio, neque augustior, aut religiosior obse-
 quij vis Regibus tribui solet à subditis, quàm à mortali-
 bus Sali in mensa. Nam quotidianis epulis accumbentes, ta-
 met si permagna oppressi fame simus, haud aliter quàm
 exercitus ab omni actione absente Imperatore vacat: ita
 non comparente Sale, à cibus ferè omnibus abstinemus.
 Cuius præcellens vis, præclare mihi videtur exprimi pos-
 se excellenti Monocerotis historia; tametsi hæc alioqui
 vera, ex eo tamen quòd rarò visa sit, indignè à non-
 aullis pro fabula haberi cœpit. Innatæ quippe Mono- **C**
 cerotis virtuti reliquæ animantes tantum, incitante na-
 tura, deferre solent, vt in locis remotissimis, vbi vaga-
 rur illa, pleræque ipsarum, vel in magna quidem siti, ac
 iuxta aquas consistentes, non priùs labra proluant, quàm
 suo illa cornu aquas intinxerit.

Ex quibus consequitur, vel hoc ipso quòd Sal primus
 est omnium, quæ mensæ apponuntur, debere etiam primã
 mensam à salis inchoari: præfertim in locis frigidiori-
 bus, vbi ieiunis potissimum, præ frigore omnes ferè sen-
 sus obstupescunt. Vnde Aquilonarium vniuersorum

consilio, atq; vſu receptum eſt ſaluberrimo, vt omnis bona cœna, non tam à potu, quàm à ſaliſis incipiat. Id quæ, ſiue vt hærens ſubinde guſtus, & appetitus ocyùs excitentur; ſiue vt redundâs pituita citiùs abſumatur; ſiue vt inexplẽbilis cõquifita ob exſiccationem fitis, quam magni habent, diutiùs foueatur; ſiue denique quòd quẽadmodum coërcendis ſuperiori è camino ſtammis (vt ſuprà demonſtratum eſt) Sal infra foco iniectus commodè adhibetur: ſic etiam vini exhalationes ab ſtomacho in cerebrũ elatæ, ſalforum præoccupatione anteuertântur. Ita nãque, dum agerem Louanij Brauantinorum, matrona quædam mihi vicina viſa sæpe fuit & ſuſcitaffe guſtum, & comparaffe ſitim, & in potatione ebrietatem effugiffe: hauſto videlicet, in ipſo mēſæ ingreſſu, caliculo muriaẽ pleno. Quã mox in ſympoſiacã arenam ſcendentem, quãquam ab vniuerſis combibonibus ad æquales hauſtus prouocatã, nulli profectò, ac neque ebrietati ſuccubuiſſe vidimus.

* Quo fit, vt qui ſaliſis poſthabitis, cœnas ſuas inchoât à frigidis portionibus, ſiue abſtemiæ hæ ſint, ſiue ex puro atq; meraci vino conſiſtant, vtroque profecto modo in ſe ipſi peccent. Nam ſi crudus adhuc quiſpiam priores ſumpſerit, hunc crudiorẽ fieri neceſſe erit; ſi verò meraciorẽ, ſequentium appetitu ciborum, ſe ſibi ipſe interdicit; præſertim ſi veterriſima, atque ſuauiſſima vina ſumpſerit; hæc enim, non prima, ſed ſecunda menſa; quæ verò leuia atq; tenuia, non ſecunda, ſed prima oportet propinare: propterea quod vina veterriſima, cum ſint valde nutriẽtia, tã cito auidẽque natura ſumit illa, & in alimentum conuertit; vt iſdem contrẽta, & quaſi fatiata, conſequẽtes cibos minus appetat. Ex quò longè fit ſalubrius, quoad cibũ, eas, quæ ſolidi ac melioris ſucci ſunt dapes prima menſa apponere,

*Vino de ſalomonera
in aui nas util.*

apponere, tenuiores autem, ſecunda: quo verò ad portionem, leuia prius vina; eaquẽ perfrigida, dilutaquẽ ſumere, cum ad ſuſcitandum ventriculi calorem, tum ad hepar temperandum: veterriſima autem atque ſuauiſſima, poſteriori, ad concoctionem calore iuuandam ebibere. nempe vt illius ſponſi Galilæi conſilium de propinando & aſſeruando vino bono ad ſecundam menſam (quod eſt in Euan-gelio Ioannis cap. 2.) iuſtè præferamus eiſdem archi-ticlini ſententiæ, qui vulgus ſecurus ſpõſum redarguebat, propterea quod viniſi optimum ſecundę menſæ, nõ primæ, appoſuiſſet; potiùs redarguendus ipſe, qui non ſalutis, ſed ebrietatis, atque parſimonix cauſa, exiſtimabat prius eſſe propinandum vinum optimum, ideoquẽ cariſſimum; quõniam ebrietate præoccupante, facilè atque compendiò eſſet, tenue, ac vel fugiens vinum, pro optimo ſupponere.

* Optimè ergo Aquilonares Salẽ vt menſæ principem, & Bacchi moderatorem colentes; & primũ, & nouiſſimum, & continuum menſæ colonum, ſibi quẽ præſentem habent. Nam vt à ſaliſis cibos inchoant, atque cum Sale cunetos proſequũtur: ita & ſaliſſimis caſeis ſuas menſas concludunt. Quare, quod Sale appoſito menſa incipiat; quod quẽ ruruſum ſublato eadem finiatur; quid præterquam Salem, tum menſæ initium, tum mediũ, atque extremum eiſdem eſſe colligitur? Tale quippe mediũ inter eſculenta Sal agit, adeoquẽ omnia conglutinat; vt ab vno in aliud, vt quoddam quaſi continuũ perferatur. Cum itaq; Sal omnibus (vt explanatũ eſt) ſaporibus cõlonet, ipſiſque tũ condiẽdis, tum maximè ab inſuauitate, ac cruditate quauis expurgandis neceſſarius exiſtat, non ſolum ad primã menſam apponẽdus eſt, ſed neque ante definitam vltimam ab ea amouendus.

10 At verò qua in parte mensæ, mediõne, an in cornu, siue **A**
 angulis Sal, qui totius Reipub. epularis gubernacula tra-
 ctat, sit apponendus; foliũ, in quo ille ornatũ propè Rega-
 li mensæ præsidet, clarè ostendit. Nam sicuti humanũ cor,
 omnium sanè membrorum præstantissimum, non in ca-
 pite, neque in pedibus, sed in mediõ corporis colloca-
 tur, quò promptius vitales inde spiritus in vniuersum cor-
 pus diffundi, atque singulis membris exæquo distribui
 possint: sic etiam Sal, obsoniorum nobilissimum, mediõ
 mensæ ponitur, tum vt æquabilis fiat eius situs discum-
 bentibus, tum præcipuè, vt ipsam, qua pollet, faculta-
 tem excitandi gustum, subsequentiũ epulis impertiat. **B**
 Atque vt præpotens Rex non in cornu, extremisue re-
 gni terminis, sed interiora petès, Regiam à finibus æqui
 distantem, & maiestatis solium in mediõ sibi constituit;
 quò facilius totius regni administrationem inde gerat: iu-
 stitiamque, & beneficentiam omnibus æquè diuidat; ita
 etiam esculentõrum præfidi Sali in struenda mēsa euenire
 videmus: in qua ingenium ille omnino Regium, & maie-
 state plenum præferat. Nã vt solent Regès vestibus quã-
 doque aut pretiosissimis, aut, quò appareãt humaniores, **C**
 nimis vulgaribus indui; mediocres verò tanquam valde
 communes, ideoque Regio fastu indignas despiciere: si-
 mili ratione Sal, puritatis gratia potissimum, aut aureis,
 aut fictilibus omnino Salillis vult insidere: cum si vel ar-
 gentea hæc sint, vel cuprea, vel stãnea, vel eiusce generis
 metallica, ea protinus, vt videre est, qua valet facultatè
 corrodit, obscurat, atque mordicũs, se tanquam indigna
 deformat.

11 Aureo igitur, atque puriori salino impositus Sal præfi-
 citur mediõ mensæ, tanquam huius, vt dicunt, centro, à
 quo

quo vniuersæ circũquaquæ ad oram mensæ ductæ lineæ, **A**
 & qui ab eis conficiuntur anguli, tum æquales sunt, tum
 eorum bases æqualem ibi locum præbent discumbenti-
 bus. Quò respicientes veteres tripode rotunda potius,
 quam aut quadrata, aut altera parte longiore sunt vsi, ob
 ampliõ figuræ capacitatẽ. Habet enim mensa à figu-
 ra rotunda, vt sit præ ceteris valde capax, atque pro ma-
 gnitudine, vnicuique accumbētium locus longè ampliõ
 in ea concedatur: siquidem æqualibus à mediõ ductis li-
 neis, angulisque, æquales etiã, ac peræquè distantes, im-
 mò latiores quam in quadratis, ad extremitatem subster-
 nuntur bases. Quæ maximè conferunt ad seruandã æqua-
 bilitatẽ in sedendo, vitandamq; importunã illã inter cõ-
 uiuas æmulationẽ, rixas, & similtates, quas ex cõfessu ad
 oblongã mensam oriri solent: dum alij alijs, pro loci, at-
 que subselliorũ distributione, se postmitti vident: ideoq;
 mensam per caput, perque femur, & pedes; quin & per
 sinistram, & dexteram, tanquam humanum corpus mē-
 bratim, & quasi per gradus diuidunt: varios mensæ si-
 tus, atque honoratiores aliorum accubationes distin-
 guẽtes, proptereaq; toruis sese oculis mutuò respiciẽtes.
 Quasi verò præposterus alicui designatus locus ad seden- **C**
 dũ, nõ potius ipsius mensæ præpositi designãtis imprudẽ-
 tiam arguat, quam humili, ac prudenti cõuiuæ obsequij,
 & comitatis laudem detrahat. Quo fit sæpissimè, vt qui
 mutua beneuolentiã, atque honoris causa inuitati fue-
 re, se proinde inhonoratiores habitos fuisse reputantes,
 non modò gratias pro cœna nullas agant; verum cibo
 potuque illico in bilem conuerso, & mutato in diuersa
 vultu, & incõposito motu se à mensa subtrahant. Iamque
 orta inde inter discumbentes seditione, dubioq; ab inco-
 gnita re

gnita re fremitu, magna omnino sequitur rerum perturba-
tio. Vnde pulcherrimus ille animorum concentus, qui in
iucundissimo amicorum confessu fit; ipsum scilicet con-
uiuij, atq; conuiuantis opus, non minore sumptu, quam
splendida elaboratum arte, ingratisimè dissoluitur. Nam
qui à degustato communi Sale suboritur erant animi Sa-
les, quales à conuiuio perlepidi interponi solent, quibus
magnopere & recreatur, & reficitur, & exhilaratur ani-
mus; tum bilis, aut similitatis cruditas, si quæ necdum co-
ctæ supererant, quæ mutua Salium, atque facetiarum com-
municatione concoqui solent; in susurrationses, in iurgia, B
in scommata, in detractiones, ac foedissima sæpe conuitia,
tum probra, & maledicta conuertuntur.

12 Quæ planè omnia à disparili, indecoraque Salis col-
locatione, ob inæqualem mensæ ambitum, haud dubium
est prouenire. Ac vel ex eo maximè, quòd ob disparem
discumbentium confessum, & alicuius distantiam ab ipso
Sale, quandoque huius excipiendi causa fiat, vt inhone-
sta quadam brachij vnà cum toto ferè corpore projectio-
ne supra mensam, Sal tum loco irreuerenter dimouèatur,
tum suo etiam subinde exturbatus solio, in eandem ali-
quando portentose effundatur. Quod à nonnullis Ro- C
mæ potissimùm, pro tam infœlici capi omnie, tantamque
inde bilem inter conuiuas excitari vidi; vt quasi quoddam
nimis offensum mensæ nomen placaturi, effusum Salem
cum venerabundi colligerent: tum effudentè mille affe-
ctum contumelijs, discordiæ tandem ac proditiouis insi-
mularènt. Cuius vitandi portenti causa, nonnullos pere-
gregiè sibi præcauisse animaduertimus. Idque nõ Romæ
modò, sed etiam in Hispania, apud perillustre Mèdocio-
rum familiam, quibus ex usu est, plana, ac lata Salina, &
quò sta-

quò stabiliora sint, ac neque euersionibus obnoxia, qua-
drata illa, siue quadrato ex pede conficere: præterquam A
quòd neque digitis, neque offa Salem ipsi nisi gladio è
salino excipiunt: vt antiquissimam, ac cum religione con-
iunctam Hispanorum reuerentiam erga Salem, referant.
quam quidem alio sermone, cum de prouerbij Salis, ex-
plicabimus. Denique tantus habetur respectus ad Salem
medio mensæ locatum; ea in conuiujs summa de ipso ra-
tio est ac religio; vt non minimà ille vim inde colligat ad
paccandos commotos, vel à vino, epulantium animos.
Nam iurgia, & oblatas rixandi occasiones quandoq; Sal
præfens, atque promptè admotus, vel compescit penitus, B
vel magna ex parte moderatur. Etenim vbiuis, inter cõ-
uiuas, turpi semper fuit vitio datum, si quis, vel sobrius,
eoque turpius, si vel ebrius, vinum suffundens in mēsam,
splendidum mapparum nitorè macularit. Quo casu, per-
inde atque effuso humano sanguine, olim Romanorum
oculos in conuiujs vehementer offendi solitos fuisse in-
telleximus. Idque cum varijs ex locis, tum maximè ex hi-
storia Quinti Sertorij Senatoris Romani. Huic enim tum
strenuo Hispanorū Imperatori, viro alioqui frugalissimo,
apud Oscam per insignem Hispaniæ urbem agenti, eius-
modi vini resperio maximo, atque fatali in odio fuit: vs- C
que adeo vt conuiuæ, qui in eius necem conspirauerant,
non aliam occasionem captarint, vt illum prouocarent,
quam, ficta ebrietate, phialam meri in mensam effunden-
do: id enim erat signum cõiuratis datum. Quos ille cum
exprobare vellet, cõmota rixa, ab eisdem oppressus fuit.
Tam obuerso quippe, atque subirato animo nunc inuehi
vbique solet in eiusmodi effudentem, & mappas macu-
lantem, vt ipsum omnes, quandiu maculæ apparent, non
desinant

desinant fremitu; tacitisque conuiuijs cōsecrari; ac sine du-
bio ira exardescerent; ut candidus, ac pacificus mēsa de-
precator Sal, medius; & ad manum inuētus protinus im-
pendēti malo occurreret. Nam si adhuc vdis maculis ad-
motus ille spargatur, eas non modò obtegit, paulatimque
exsiccatō vino diluit; verū etiam mappis pristino ferē
resstituto nitore, paccatos reddit conuiuarum animos.
Estque præterea, non admiratione solum, sed regia Salis
commendatione perdignum; orta videlicet, contentione
& rixa, inter discumbentes; vbi tum Martem inuocante
Bacho; tum arma ministrante furore; quamuis non orbes
modò, non quadræ, non cadelabra, neque lichnuchi ces-
sent; neque tādē aureis parcatur poculis, quin vltro ci-
troque peruolent; at Salina tamen, cum quibusdam mi-
nis arripi sanè quandoque visa sunt; iactari verò, atque
indecēter dimoueri loco, nisi portentose nunquā. Quā-
diū enim, alijs prouolantibus vasis, salina intacta manēt,
neque effusione Salis, proditiōnis signa panduntur, quasi
conseruato mensæ duce; spes est sedandæ commotionis.
Verū salino mensa depulso, non minus acta res est, at-
que interrupta epulatio; quàm in prælio, capto siue subla-
to duce, vbi non aliud, quàm de fuga, aut deditiōne exer-
citus deliberatur. Quæ res tantam Sali cum Rege simi-
litudinem interesse declarant; vt iure profecto a Sale &
mensa deducenda sint, quæcunque non solum ad regalē
mensam pertinent; sed quæ ad œconomicam domus, at-
que personæ Regiæ curam, salutem, & dignitatem spe-
ctant. Nam & Regium ingenium, & splendorem ac ma-
iestatem Imperatoriam nihil tam est quod præferat,
quàm Sal aureo in salino mensæ appositus. Nec mirum,
cum Sal munere & officio omnino præstet, quod Rex ipse
Græci

Salis & mē-
sa cum Re-
ge & eius
Aula perpe-
tua ac nobi-
lissima com-
paratio.

Græci sui nominis etymo innuit, atque interpretatione
præferre; vt enim Rex Græcè dictus est. βασιλεύς ἀπὸ τῆς
βάσιος ἢ λεῖον quod Rex basis, ac fundamentum sit, cui
populus inuitur: sic & Sal, non solum sapor est ac con-
dimentum, quo omnia esculenta belle sapiunt: verum se-
des etiam vbi & quiescit gustus; & appetitus fistitur; &
quo sine nullum non mouent stomachū iurulenta: cum vt
falso duce, grata acceptaq; sūt iusculēta omnia: ita rursum
eo non cōparente, vt dictū est, respuatur eadē vt insuauia.

13 Quæ cum perinde vt in Salis, in Regis etiam laude
poni possint; vtriusque rationes hac in parte in vnum
conferemus. Ac primum quidem quoniam Regis splen-
dida est eius amplitudo & magnificentia domus; quin &
tenera etiam, atque delicata persona & corpus; nec non
inuisa sæpe, & odiosa dominatio; necesse est, vt instar Sa-
lis ad mensam, non modo Regia famulatu, amplissimisq;
seruitijs augeatur; sed Regis etiam persona, armatis mini-
stris, atque potestatis satellitibus supetur. Id, quod ab
ipsamet humani corporis structura habitu & cōseruatio-
ne, facile erit dignoscere; atque per quosdam quasi com-
munis naturæ locos, tā Regis quàm Salis munia dispēsa-
re. Sūt enim in naturali, & animali vita mortaliū, sexgemi
ne veluti naturæ facultates, & quasi vitæ affectiones; quas
medici, naturales, & medias appellant; sine quibus, ne cu-
iusvis quidē vita hominis, nedum Regis constare potest.
Quæ sunt cibus & potio; concoctio & digestio; expletio
& purgatio; somnus & vigilia; motus & quies; atque af-
flatus & respiratio. Sine his enim nullam prorsus vitam
ducere cuiquam fuit à natura concessum. Cibo namque
& potione, corpus nutritur & temperatur; cōcoctiōne &
digestiōne conficiuntur cibi & distribuuntur: expletione
& purga-

& purgatione, & sumit necessaria corpus, & à superuacaneis exoneratur: somno & vigilia, sensus recreantur & perficiuntur: motu & quiete, tum reficiuntur membra, tum etiam roborantur: afflatu demum & respiratione, & vitales aluntur spiritus, & innatus calor temperatur. Ut igitur ostendamus, perinde ut naturam in exercendo corpore; sic & Salem in procuranda mensa; & Regem in habenda sui, suorumque curatione, iisdem ipsis facultatibus uti quoque solere: de singulis quatenus ad vtrumuis accommodare licet, atque in primis de cibo & potione differamus.

14

Quæ sanè facultates, siue actiones potius collatione Salis cum Rege ad mensam, qui locus eisdem cibo & potioni præcipue dicatus est, planissime declarantur. Fuit quippe hæcenus concordatum de proprio Salis loco, siue situ, hunc esse mensam, atque in eius medio collocandum Salinum. Nunc verò de mēsa, quo in loco; num instar Salis, potius in medio domus, quam in angulis sternenda sit, superest disceptandum. Nam vesci quidem, atque cibos sumere, tametsi ex eo quòd non solum nobis, sed cæteris communia hæc sunt animantibus, secretò atque in occulto facere deceret; tamen quia & necessaria sunt, & inevitabilia, atque ob plures animi Sales, quos cōmunicatione Salis, ut dictum est, profert communis mēsa, in publico potius quàm in occulto, vbi perfacilis esset ingurgitatio, sunt illa peragenda. Neque enim inhonestus est, neque à virtute alienus, publicus illorum vsus & tractatio; si, & cum ratione ac modo fiat, & congruentibus loco & tempore exerceatur. Quid enim aliud cibus & potio sunt, quàm necessaria quædam, ad famē & sitim depellendas, inuenta à natura antidota? quibus necare illas,

illas, antequàm ipsæ nos enecēt nō modo necessariū honestumque ac liberale corporis munus est, sed sanæ quoque mentis. Vtpote cum à cibo & potu omnino abstinere longè vitiosius sit, quam eisdem se nimis onerare; ac neque sine virtute sit, sobriè atque moderatè cum amicis vna epulari: multarum enim honestarum deliciarum comes est atque occasio, conuiuium, non in cōclavi, sed in aperto celebratum: mirè quippe augetur accubantium hilaritas, alijs atque alijs, consuetudinis gratia, triclinium intrantibus amicis. Quominus adducor equidem, ut dilaudem Gallorum quorundam in epulando morem, quem non tam domi, quàm foris apud exteros, ut Romæ vidi, mordicè obseruant. Qui dum prandent, in meridie, perinde se domi occultant, atque vestibus & repagulis ianuas occludunt, ut in ipsomet noctis conticinio. Nam licet clamites, quoad fores effringas, nullus tibi, præterquam seruus vilissimus respondebit, qui te per rimulas non modo importunitatis redarguet; sed neque, si vrgeat necessitas, mandati quicquam perferet ad dominum ante finitū prandium: Vel potius hac sola ieiuna voce, Domini sunt in mensa; quasi quòd intemerata hæc sit, ac non Bacchotūc, sed Deo in ea litetur, clamitantem quemuis, cuiusvis sit ordinis ac conditionis, aditu vestibuloque prohibent: veriti, ut innuunt, ne patria ipsorum in esu libertas & consuetudo, quæ geniali lætitia omnino perfundi solet, exteris, quia inusitata, aut ridicula sit, aut vinolentiæ ascripta. Qua planè excusatione, num iusta & idonea vrantur, audire potius alios, quàm me malim.

15

Ut igitur Sal medium mensæ tenens, digniorē ad præsidendum locum, inter epulas, atque honoratiorem nascitur: sic & mensa, quæ illum continet, suo etiam honore, locique;

re, lociq; amplitudine impertienda est; ac non in angulis, ^A
 sed in ipso medio domus ad epulandum sternenda. Atq;
 inprimis in ampliore loco ipsius, quæ aula, siue tricliniū
 dici solet, ac omnibus patere debet, collocanda illa; eoq;
 magis, si regiū fuerit ipsum triclinium; de hoc enim nūc
 est potissimum agendum; non tam quod longè magnifi-
 centius atque splendidius cæteris hoc appareat; quàm
 quòd Sali & mensæ multò similis extruatur. Nam vt Sal-
 dapum ac condimentorum princeps aureo insidens Salino,
 atque epulis præsidens, reliqua vasa omnia, quibus ^B
 cibi in mensam inferuntur, aurea siue argentea, satisque
 pretiosa circumquaque apponi sibi curat: Ita Regis etiā
 triclinium regiæ quoque mensæ, atque dignitati respon-
 dere debet. Est enim in epulari eiusmodi accubatione
 permagnus ille rerum apparatus conspiciendus; vtpo-
 te magnificis ornati auleis parietes; conchiliatis oblecta
 peristromatis pauimenta; prætiosis vndique vasis enitē-
 tes abacis; splendida atque copiosa familia, diuerforū de-
 nique seruitiorum plena omnia. Hæc enim dignitatem,
 atque splendorem Regium, non solum magna ex parte
 augent; sed opinione etiam, reconditas quoque diuitias
 maximopere amplificant. Igitur, in modum Salis, con-
 fidente ad mensam Rege, atque diuino exemplo, bene- ^C
 dictione consecrata mensa; ne Idolothita esculenta fiant,
 quæ minime benedictione dominica sacrata fuerint; in il-
 lam dapes temporis consentaneæ, ordine, atque præcūte
 mensæ præfecto, inferantur. Quæ vt calidæ, iustoque Sale
 conditæ; sic & variæ conquistissimæque, pro vt regiam
 magnificentiam decet, sunt apponendæ. Et quas, sicuti
 cocus, antequam ab olla eduxerit, non modò prægustare
 ipse, sed alijs quoque ad prægustandum dare consuevit,
 ne con-

ne congruo illæ Sale careant; nèue, præ insuauitate, cum ^A
 gustui fastidium, tum stomacho iniuriam inferant: sic Re-
 gi prægustatores duo, ad mensam assistant; quorum alter
 cibus, alter vero potionibus præsent; qui nihil eorum, quæ
 Rex est ori admoturus, ingustatū relinquunt: quin & sul-
 pesta, venenataque primo loco, male verò condita secū-
 do caueant: quoniam Regibus, præterquam quod insua-
 uitas ciborum, non ingrata solum est, sed noxiā quando-
 que; sub poculis etiam maius quoque ipsis impendet ca-
 pitis periculum ex insidijs. Vtpote cum neque occultius,
 neque insidiosius illæ poni possint, quam infuso esculen-
 tis, siue poculentis veneno. ^B

36 Estque propterea prægustatoribus non minima refe-
 renda gratia; quòd ij prægustando, Regiæ vitæ periculū,
 & capitis insidias subire prius, seque, pro Principe, in ma-
 nifestum periculum adduci non reformidant. Quo pla-
 nè maiores pro salute, atque incolumitate humana gra-
 tiæ Sali referendæ sunt; quod eius beneficio atque gra-
 tia fiat, vt non Rex modò, sed vel infimus quisque pater-
 familias suum quoque habeat prægustatorem, qui pro e-
 uitando capitis periculo cibum capturis, periculum prius ^C
 ollæ faciat. Quandoquidem nullum ab olla iusculentum
 educi permittitur; ac neque mensæ apponit; quin, ne for-
 tē iusto Sale caruerit ius, prægustetur: hincque, si mors
 fuerit in olla, prægustatoris periculo longe antea detega-
 tur. Adhæc, vt in Regali, atque magnatū mensa, sac-
 charum, quod vocant Salindicum, sapore præstans dul-
 cissimo suauissimoque, alteras à Sale partes in mensa ha-
 bet, ad quasuis ferè dapes perfundendas; ideoque suo e-
 tiam seorsum vasculo aureo, vel argenteo, mireque cela-
 to, tanquam folio præsidet; Adeundem modum, alterū
 S 2 à priore

à priorè separatum constituendum est in Regia vnà cum mensa triclinium: vbi socia Regni cōiunx dulcissima, ipsemet Regis Sal, Regiaque futura soboles, æquali quoque luxu, atque apparatu eniteat; quæque muliebri ac delicato ancillarum grege comitata, epulatura confideat: cum & iisdem ferè ipsis, quibus Rex, veneratione ac cultu dignanda ipsa sit; & ex communi etiam culina, in quam ad incoquendum perferuntur carnes, ad vtrumque deferenda. Haud secus profecto, quam in humano ventriculo, in quem cibi, gustatu atque odoratu prægustatoribus ingeruntur, videre est. Vbi natiuo calore ministro, eoque antea, tum exercitatione & motu, tum inedia & fame, quasi suggestis lignis succenso, altera naturæ affectio sequitur, dicta concoctio; atque hanc consequens alimenti in vniuersum corpus digestio seu distributio.

17

Cuius quidem concoctionis principium in ventriculo situm est; quoniam ab eo, tanquam è culina quadam cocti, atque emolliti, suoque Sale conditi cibi deferuntur. Neque enim tam quicquam simile est ori & stomacho in cōficiendis & concoquendis cibis, quam culina & olla in illis apparandis & excoquendis. Nam vt in culina præter tam multa ferramenta ad diuidenda & emollienda esculentia necessaria, sunt etiam præcipua quædam, quæ tum materiæ & formæ; tum efficientiæ, atque finis ratione habent, vt obsonia, cocus, Sal, aqua, ignis & aquariolum: sic in ore, & stomacho, præter dentes tum acutos, tum intimos, qui ad secandos & comminuendos cibos dati sunt, similiter respondent illis, esca, lingua, sapor, humor, calor & secessus. Quamobrem, vt cocus culinæ minister, obsonia excipit ab obsonante, statimque illa ne putrescant, atque vt gustum excitent, Sale perfunditur: tū & aqua tergit, ac

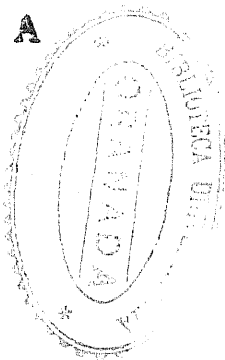
tergit, ac emollit; necnon per aquariolum cluies, & excrementa emittit: quoad tãdem referta olla ad ignem ad excoquendum applicetur: ita in ore etiam ad conficiendos cibos, lingua vt minister oris, illos à suggerente manu accipit: quos præsertim Sale conditos sentit; eosque acutis hinc inde dentibus diuisos, ad intimos, quos genuinos, siue molares appellant, emolliendos deducit; quoad mansos satis in stomachum veluti in ollam detrudit. Vbi tum natiuo calore citante; tum ingesto etiam humore temperante, feruens, atque vti olla spumans stomachus concoxit illos; iamque in chilum conuersos, per officium in fundo ventriculi constitutum dimittit: indeque quod tenuius, atque subtile est: ex ipsis in hepar transmittit; excrementa verò, quæ resident, in ventrem excernit; illaque tum astringentibus se intestinis, tum relaxantibus depellit. Quo fit vt in ventriculo natiuus calor ingesto humore comite, non minus præcipuus sit cōcoctionis effector, quam in culina etiam ad omnes eius vsus, vtiles ac necessarij sunt, ignis & aqua; vsque adeo, vt sine ipsi humana culina, cruditate & sanie, nihilo differret à ferarum carnificina. Quamquam vter quidem horum, an aqua igni, vel contra, vsu præstent, magna est inter philosophos contentio. Nam quantumuis licet ignis commodissimus sit; ac prorsus ad excoquendum per necessarius; tam varius tamen est, ac perutilis aquæ vsus ad preparandam & iuandam coctionem, vtrum huic sit ille præferendus, ne Plutarchus quidem autor grauissimus, qui de vtriusque utilitate & vsu permira retulit, satis decisum reliquerit. Ex quibus apparet, ciborum tam in olla coctiones, quam in ore confectiones, nihil aliud reuera esse, quam preparationes quasdam ad meliorem in ventriculo peragendam concoctionem.

ctionem. Quamuis sint etiam qui nauatam in ore confectionem, priorem concoctionis partem explere absurde dixerint: propterea quod concoctio, nisi ministro calore, confici non potest.

18 Qui ergo concocti, & in Chylum conuersi cibi, ut diximus, iecori primùm, quod Veneris est sedes, indeque purpureo colore tincti, cordi, quod Martis est solium, perinde ut Regi ac Reginae corporis apponuntur: ex ijs enim tum vita, tum huius sedes sanguis progignuntur. Nam ut ab hepate venæ ductæ sanguinem in omne corpus diffundunt: ita & à corde arteriæ profectæ spiritus vitales in vniuersum illud deducunt. Iamque ut eadem ipsa hepar & cor solent, capto sibi ex cibis, quod melius, quodque subtilius ac satis est, reliquum, quod affluenter; atque in magna copia tot nutriendis corporis partibus superesse debet, liberalissime in vniuersa membra, eodem ministro calore, distribuere; sic Regi ac Reginae, quorum administratione & prole tanquam vita & sanguine, totum Reipub. corpus sustentatur, separatim, non tamè longius à sese, sunt ipsis mensæ, & lautæ, & splendidæ, & omni cultu nitentes sternendæ. Neque enim Regalis mensæ splendor, ac delicatus nitor, quantumuis licet sumptuosissimi, aut profusissimi, in Regibus damnati fuere, ac neque vitio dati vnquam; sed mire potius commendati: ut de Afuero olim Persarum Rege; deq; Alexandro magno terrarum orbis Imperatore, & alijs etiam mundi Principibus viris, qui splendore domestico, ac sumptibus cum summa laude enituerunt, licet colligere. Nãq; ut priuatâ cuiusq; cuius luxuriâ, nimiumque splendore odit, atq; auersatur populus; sic rursus publicâ magnificentiâ, sumptusque maximos, qui ad Reges spectant, idem ille & admiratur, & diligit; præsertim

præsertim cum ex Regiæ plenitudine mensæ, tot Regis seruitia, tot etiam alumni & familiares sustentandi sint; deceatque in eorum priuatis mensis Regium quoque splendorem elucere. Itaque allatis cibis, si naturæ quidem ordo insequendus esset, profectò, ut nullum aliunde alimentum cor sumit, quàm quod à iecore proprijs quasi manibus subactum sibi transmittitur: sic neque Regem, alijs quàm prægustatis à coniuge Regina dapibus vesci deceat; quemadmodum apud antiquas ac puras rusticano ritu domos fieri solet. Sed ridiculum est, velle Aulam, eiusque cultum profusissimum, ad simplicem naturæ ordinem, à quo abesse semper illi fuit gloriosum, reuocare.

19 Quare sumpto ex dapibus, quantum medicorum permissu, qui epulo semper interfunt, ad alendum, non ad sese onerandum sit opus; tum Rex viris; tum Regina foeminis, communibus alumni, ministro diuino illo animi calore, charitate, qua beneuolentiâ sibi ex liberalitate conciliant, cibaria de mensa tribuant: in tantaque epularum varietate & copia, pauperum, quibus egestas imperat, meminerint; eorum potissimum, qui omnem ferè ætatè in seruitute Regia contriuerunt; indeque, macie, ac senio confecti, ab omni functione, & Aulæ cura, rude donati sunt. In hos quippe uti emeritos, Regis liberalitas præcipuè exercenda est; atque ipsamet Regia, tanquam Prytaneum quoddam, ad cotidianum cibum perpetuò ipsis constituenda. Debetur enim eisdem hoc munus meritissimò, in eoque præstando, non gratuita, sed omnino debita, atque perdigna gratia à Regibus refertur. Tametsi hæc ipsa gratia, gratiq; animi quasi fidelis memoria, Regiæ similis, longè liberalius à nostro Sale exercetur, ac in mensa præstatur, in eas præsertim carnes, siue porcinas,

siue ferinas, quæ recētes, in mensam, non solum ad esum; **A**
 sed ad luxum & opulentiam conuiuantis ostentandā de-
 feruntur; quas tamen, ne procrastinatione corrumpi, ac
 foetere, subindeque de mensa, quam alioqui auxerunt, &
 honestarunt, ingrātè amoliri, auersoque ore deijci cōtin-
 gat; protinus Sal, regio more, liberalissimeque, suo ipsas
 condimento perfundit: sanè vt, qua valet exsiccandi, ac
 detergendi facultate; tum à putredine vindicet; tum etiā
 præseruando, suoque calore fouendo, quasi nutriat; sicq;
 vt viuant diuius, continet & conseruat. Verùm enim, vt
 ex medicinæ vsu, ad explendam digestionem, frictio in **B**
 summa cute salubriter adhiberi solet, quo facilius alimē-
 tum ad membra ex venis; ad venas autem ex hepate, at-
 que ad hepar tandem ex ventriculo attrahatur; sicque fam-
 es & appetitio sequantur, idque multo sanius, si frictio-
 ni oleum addatur: Ad hunc quoque modum liberalitas,
 quæ Regia ex mensa gradatim per domesticas, ab vna in
 aliam, ad ipsa vsque rude donata seruitia, vt diximus, de-
 riuatur; tametsi in clytra fatis, communis tamen est, atque
 ipsis, vt ostensum est, seruitijs debitus huiusmodi largita-
 tis vsus: neque maiorem quidem, quam quæ à quibusuis
 Regibus communiter præstatur, magnificentia memori-
 am refricat. Verùm quæ oleo miserationis, piaq; manu, **C**
 perfrieta elicitur liberalitas; ac non in domesticos modo;
 sed in obuios, & vagos quosque pauperes, & egenos, præ-
 cipua Christi membra, prolixa est, atque benefica; hæc
 quia pietati, ac religioni coniuncta, diuina censenda est;
 nam Regias & humanas quasuis aliàs longè superat ma-
 gnificantias. Quæ planè Regalis ac coniuncta cum huma-
 nitate liberalitas, ad munificam Salis & mensæ commu-
 nicationem deducta, tam altas beneuolentiæ, atque fide-
 litatis

litatis radices agit; adeoque languentem beneficiorum **A**
 memoriam refricat, vt confirmato ex in animo, non mo-
 dò vernaculi, sed cætera quoque seruitia & alumni, obse-
 quium in dominos, operam & fidelitatem omnem in Re-
 ges, cum magna animi alacritate exhibeant.

20 Ex quibus naturæ affectionibus consona sequitur ter-
 tia Regiæ aulæ statio, qua plurimum illustratur ipsa; ser-
 uitorum videlicet manus, atque amplissimus famulatus,
 quæ ad illius expletionem, & purgationē, cōstituta sunt;
 atque ad eiusdem victum & vestitum, tanto cum splēdo-
 re & luxu ministrandum, magnopere necessaria. Nam si-
 xuti ad corpus nutriendum; maximè vero saturandum, **B**
 opportuna est multorum ciborum non modo frequens
 conquisitio; eorūdemque in frustra sectio, & structio; sed
 optima etiam per Salem conditio; quò melius fiat con-
 coctio, perque membra distributio, ac demum excremen-
 torum purgatio: sic in Aulā, in qua insatiabile est abdomē,
 infinita penè sunt, quæ ad eius victum & vestitum, nō mi-
 nus quidem superuacanea, & ad luxum, quàm cōmoda
 & opportuna, quotidie inferri oportet. Quæ videlicet,
 partim in cubiculum, ad eius ornatum; partim in culinā,
 ad extruendos cibos; partim in vinariam & penuariā cel- **C**
 las, ad omnes vsus; ac etiā in stabulum ad alēdos equos;
 & in alia quoque loca Aulæ refarcienda inuehūtur. Quo-
 fit vt ad ea singula tum extruenda, tum ad suum cuique
 vsum aptanda; totque etiam Aulæ feces & excrementa
 foras emittenda, vario multiplicique seruitiorum mini-
 sterio sit opus: vt quibus, pro ratione ministerij, nō mo-
 dò honoratiores operæ nitantur; sed etiam mediocres,
 sed infimæ atque fordidæ; iuxta Paulinum illud de do-
 mo potentis; in qua, alia vasa, vtpote seruitia, honoratio-
 ra, alia

ra, alia ignobiliora oportere esse dixit. Ex quibus tamen
 is, cui maior Regiæ cura domus impendit; in eaque vni-
 uersis alijs ministris ad imperadum præficitur, est Oeco-
 nomus, à Græcis sic dictus, ex eo quod totius sit regula
 atque norma domus. Vt pote cui in his, quæ ad dome-
 sticam administrationem pertinent, non vniuersa solum,
 ac vel suprema seruitia; sed ipsum et Regem paruisse ne-
 cesse est: haud aliter quàm in nauigando, maximè verò
 tempestate orta, vbi idem ipse dominus nauis nauarcho
 subiectus est, eidemque à reliquis nauigantibus obedire
 cogitur. Namque vt nauarchus in puppi sedès & clauum
 tenens, nauim quoque vult dirigit perinde vt summa
 mentis ratio capiti insidens, suo quoque nutu vniuersas
 corporis actiones regit: similiter Oeconomus, in totius
 custodia domus, tanquam in specula collocatur, ei que
 vniuersæ Regiæ, veluti compediariæ cuiusdam Reipub.
 gubernacula, quasi habenæ traduntur. Cuius tamen im-
 perium quoniam inuisum, atque attentatum persæpe à
 conseruis, sola prudentia, atque circumspectione imperã
 tis sustèrari potest. Ijs quippe virtutibus innixus ille, haf-
 que ad manum semper habens, non minus, & suo satis be-
 ne fungi munere, & ab omnibus amari simul atque time-
 ri poterit, quàm imitatione cocorum in culina fieri solet;
 quorum primarius, quamdiu appensam Salis cucurbitã
 secundum lares, præstò atque ad manum habet, nullis nõ
 gustibus placere potest. Vt enim sine Sale, eiusque con-
 dimento, insuaue est quoduis ollæ esculentum; ita & si-
 ne prudentia, fatua est vnicuique data ad imperandũ po-
 testas. Veruntamen sicuti nõ omnem hominem in Regiã
 inducimus, vt domui, aut cubiculo, aut mēsa præsit, qui
 non liberalis, sui que iuris sit ac mancipij: sic neque culi-
 næ ad

næ ad condiendum cibos præfici debet ex seruitijs man-
 cipijs, id est, ex hostibus captis, non delectus: Non enim
 liberorum vita hominum temere commendanda est ser-
 uorum fidei, que vt plurimum dubia esse solet; propterea
 quod vt extremum malorum est seruitus, adeò vt nulla
 sit vita seruienti: sic liberis & ingenuis dominis, quibus
 semper inuidet seruitentes, cum suspecta illa esse debet:
 tum subinde magis cauendum, ne, quibus erepta est li-
 bertas, vita alenda committatur. Quamobrem vt Sal nõ
 argenteis, cupreisue, quæ admistum quidpiam habent, fa-
 cile que æruginem contrahunt, sed aureis, vt dictum est,
 atque pretiosis insidere vult Salillis; sic Regij tam cubicu-
 larij, quàm prægustatores, quàm etiam culinæ præfecti,
 quibus salus & vita Regis præ ceteris ministris creditur,
 non viles & abiecti, non serui aut libertini; sed ingenui,
 atque liberales homines sunt omnino deligendi.

21

Perinde vt de cubiculari custodia Regis à cœna, quæ
 cum quarta naturæ affectione conuenit, atque somno
 & vigilia continetur, non adumbrata, sed vera profecto
 effigies illustri exemplo Salis nobis ante oculos propo-
 nitur. Nec immeritò sanè, cum Sal ipse olim Pontificio
 decreto fuerit, de quo postea dicemus, non solum tēplis
 sed etiam cubiculis ad fugandos dæmones custos ac vin-
 dex destinatus; adeoque ad regia, & pia vbiuis exercēda
 munia electus; vt in cubiculo, non custodientis modo cu-
 bicularij; sed custoditi quoque Regis personam excellen-
 ter agere, atque referre possit. Vt enim Sal postquam in
 mensa cœnantibus satis sui copiam fecit, ab illa simul &
 ab aureo Salino semouetur, ac in aliud vas fictile inter
 alios Sales inuoluendus, & quasi repurgandus reponitur;
 daturque mappario in crastinũ tectus idem & coopertus
 asseruan-

afferuandus: Vtique, ne continuo metalli contactu, aut
 squaleat ille, aut facillè humido tēpore colliquescat; quin **A**
 potius ad mensam extractus denuò siccior, quo magis pū
 gat, proferatur: simili quoque se Rex modo, atque vitæ
 instituto gerit. Nam postquam totos ferè dies poicētibus
 iura dedit: postquam grauissima interdiu administratio-
 ne defessus, populo ac negotijs potius, quàm sibi vixit;
 ne tamè nimia occupationum mole prematur; nèue sub-
 inde nocturna atque intempestiua vigilia, somno priue-
 tur; à cœna datur in cubiculum sopore ac quiete reficien-
 dus. Ab ijs enim, ad quasuis diurnas tã animi, quàm cor **B**
 poris actiones de integro assumēdas, & prosequenda ne-
 gotia Rex, perinde vt Sal denuo mensæ appositus, nō in-
 suauiter suscitatur. Est siquidem somnus præsertim pro-
 fundus, occasio vigiliæ attentissimæ, & quasi expeditissi-
 mæ ad perferendos labores. Quamobrem prima atque
 domesticarum fidissima erga Regiū corpus custodia est,
 statio cubicularis. Est enim cubiculum, interius occul-
 tiusque conclaue domus, & quasi sepulchrum dormiētis:
 quod similis, ac prope germanus sit mortis profundus **C**
 somnus. Siquidem in cubiculo, vt nudi nascimur; vtque
 nudi cubamus; ita omni ferè sensu nudati, atque dissolu-
 ti membris, adeò inermes, ac velut truncus, mortuis per-
 similes iacemus; vt nullis euidentioribus, quàm cū dor-
 mimus, capitis periculis subijciamur: minima quippe vi
 tunc illata; perfacillè est sopore oppressos perimī, atque
 somno perpétuo consopiri. Vnde maximam profecto
 Principes habent fidem cubularijs, quibus se, non mo-
 do & expoliandos ad somnum, & vestiendos ad vigiliã,
 familiarissimeque tractandos committunt: sed omnem e-
 tiam capitis sui curam & custodiam apud eosdem excu-
 bare

bare finūt. Hos ergo, præ ceteris domesticis, chariores esse **A**
 Principibus, ab ijsque maioribus affici beneficijs pro cō-
 seruata fide & custodia, honesta res est; modo ijdem, quo
 propiores sunt Regibus, ac magis in horum oculis, eo
 faciliores apertioresque, & ingenuiores sint, ad alios con-
 seruos & domesticos, aut in maiori gratia cum commu-
 ni domino ponendos, aut ab eiusdem forte odio auertē-
 dos: ac non contrà ficti, tecti ve ad illos sint; ne simulato
 officio, blandoque sermone, atque vultu placido, bene-
 uolentiam in aperto præferant, in occulto autē officiant;
 metallicorum more salinorum, non quæ aurea sunt, sed **B**
 quæ cuprea seu plumbea intus, foris verò fucosè inaura-
 ta existunt. Nāque vt Sal impuritatē impatiens, nimis-
 que in Salillis retentus, hæc citius obscurare solet, atque
 rubigine obducere; quinimmo fictilibus potius ex pura
 & perpurgata terra vrceolis, dum à mensa abest, quàm fu-
 cosis illis in Salillis afferuari vult; sic etiam Reges, quibus
 odiosa est simulatio in seruis, præsertim cubicularijs, quos
 vident falsa de alijs ad se deferre, protinus eosdem amoli-
 ri ab se debent: propterea quòd Principes inter spolian-
 dum, pro tempore ac loco, obscura etiã & secreta quædã
 cubularios percōtari soleant, suspicionem alicui ex do-
 mesticis & familiaribus facientia: quæ nisi statim cubicu- **C**
 larius prudentia & candore suo eleuarit; sed contrã, præ-
 liuore & simultate, potius adauxerit; mirum, quantum
 hæc dominis tunc imprimi soleant, quantum in obscuro
 vigeant, eorumque pectus vrāt, deque somno detrahāt;
 ac veluti crudum quid in ventriculo, quoad honestiori-
 bus, paccatoribusque rationibus concoquatur, quietem
 impediat. Est itaque primarij officium cubularij, more
 puri Salis, qui non tam gustū foris sapore allicere, quàm
 intus

intus ventriculum roborare curat; non tam vestimentis exuere, aut vestire corpus Principis, quam huius profecto animum; cum falsis, quandoque indutum persuasionibus nudare; tum verioribus, honestioribusque exitum sæpe, vestire; quoniam secreto in loco melius quam publico de hisce instruitur, cuiusque animus; libentiusque audita excipit; ac prout insuffrantis cubicularij mēs fuerit; ita quoque ingenua & candida Principis mens facile huē vel illuc impellitur.

22

Præterea quinta subest salus & custodia Regis, quæ licitorum; satellitumque stipatione firmatur. Quam ex eo quidem sub ea naturæ actione siue affectione, quæ motu & quiete continentur, duximus comprehendendam; quod siue domi Rex maneat, siue foras peregrret; siue quocumque ipsum considerare contigerit; tamen qui de custodia sunt, tum ei dies astare; tum noctes excubare; tum fasces & arma, ad eius iudicandum & custodiendum corpus continuo circungestare debēt. Quæ profecto custodia vsque adeo imitatione ex mensa, Salis regio, expressa est, atque in huius natura & modo Salis efficta; vt faciliè in dubium veniat: Num Sal à Rege, vel potius à Sale Rex inuicem exceperint, vt persimili vterque, tam ministrorum, quam satellitum, atque apparitorum ordine stipentur. Etenim vt Rex prodiens iura populo daturus; non solum splendido ac peramplio famulatu, sed ornatissima etiam Senatorum corona cingitur; ac tū licitorum fascibus & bacillis; tum satellitum parua manu, quæ Ala bardorum, hoc est, tardorum, à tardo incessu Regis dicta, obuallatur: illis vt mandata Regia protinus exequantur; viasque Regi aperiant, atque impedientes coërceant: ijs, vt ad Regij præcipuē corporis custodiam sic adpi-

sic aduigilent, vt nullis, nisi annuentibus ipsis, pateat ad Regem aditus: Ad hūc quoque modum Sal, vt primum in mensam, suo dapes omnes sapore conditurus proferatur, plurima etiam atque peruaria administratorum delecta manu circundatur. Nam præterquam quod candidissimis strata mensa mappis, medius ille, atque omnium primus apponitur: quin & orbibus, siue quadris, ac linteolis, pro discumbentium numero vallatur; bacillis etiam ad expurgandos dentes; coclearibus ad intrudēda iurulenta, cultris ad diuidendos cibos, fuscinis ad eos capiendos firmatur: quin & vt maiore cultu dignetur, non digitis, sed iisdem cultris, ad Salem è Salino sumendum, & perfundendum dapibus munitur. Adeo quippe magnus Sali fuit olim à bellatoribus honor habitus, atque Imperatoria ei maiestas ad mensam concessa, vt ipsum è Salino digitis, nisi humano antea delibutis sanguine, nefas fuerit excipere: multoque etiam execrabilius, exceptum alijs porrigere. Sic enim veteri, atque peruagato olim apud Hispanos prouerbio notabantur; qui Salem digitis sumebant, eisque sic obijci solebat; Salem cur manu excipis, qua virum non occideris? de quo postea fufius, sermone quinto, vbi de prouerbijs Salis, illustris fiet explanatio. Præterea vt Saletiam quo magis teritur, ac molitur, eo magis albescit, sapit, atque pungit, ac tam edē tibus gustum, quam ipsismet escis saporis vim acuit: Ita Regis quoque salus & optima valetudo, exercitatione corporis, vtpote venatione, aucupio, pila, talis, hastis, alijisque, prout fert ætas, decoris corporis motionibus coonestatis ludis, augetur, mireque roboratur. Agitatione namque membrorum recalescunt corpora nostra, in eisque exercentes humores melius absumuntur. Quin, & quamdiu

quamdū hīce implicatur corpus exercitationibus, tādū
 animus præsertim Regius, vacuus redditur à curis & soli-
 tudinibus: ac non minus, quàm cunis agitatus puer in-
 fans; sic in motu etiam requiescit ille; ac protinus, quasi
 è somno euigilans, à ludis, ad negotia promptior & ala-
 crior reuertitur. Ac perinde vt Sal prodiens in mensam,
 illico, quibus dictum est, ministris circumstatur: sic Regi
 etiam, quamprimùm præesse negotijs datur, ab eoq; im-
 perium denuò ad iudicandum sumitur; necesse est eos,
 qui de custodia sunt, cōtinuo arma & fasces, ad eius præ-
 muniendam personam præferre: propterea quod tametsi
 benigna sit, nulliq; nocens, ac nisi ex lege puniens, iusta
 dominatio; nihilominus, quia libertati, seu potius licen-
 tiæ est aduersa, atque & cohibere libidines, & coërcere
 cupiditates potest, omnibus inuisa est malis, ab horumq;
 animis nunquam non per insidias attentatur. Nec du-
 bium, quòd prælati fasces, atque elata apparitorum ar-
 ma & bacilli, insidiantium dominationi animos ex toto
 perfringunt; deq; machinatione quauis deijciunt; ac
 non modò ab aperta oppugnatione, sed ab occultis quo-
 que tendiculis Principes defendunt: quoniam publica &
 conspectanda arma, occultis, atque trepidantibus sub ve-
 ste pugionibus longe sunt fortiora. Quominus profectò
 tutū est Principibus, qui præsertim sunt ex ciuibus ad Im-
 perium asciti, suis nimis quandoque fretos virtutibus &
 beneficijs, quæ in Rempub. contulerunt: quin & pacifico
 ac diuturno, quo potiuntur Imperio; quasi quod iam,
 expuncta inuidia, in tuto sint omnia, armatorum custo-
 dias deponere; atque ex magnanimitate quadam tū pri-
 uatam in publica personam agere; tum sese suis ciuibus
 alioqui subditis & inferioribus dimittere, eosq; sibi quasi
 pares

pares facere, in quo quidem, falsa (ni fallor) opinione ip-
 si, immo periculoso satis errore capiuntur: cum & ea ipsa
 demissione, illis, non modo fiant inuisiores, sed despica-
 tiores etiam, ac ad intendendas sibi ab eisdem insidias,
 longè paratiores. Nam vt similem & quasi parem timere
 est indignum: vtque simili & quasi pari summitti indeco-
 rum; ita quoque à simili & quasi pari, pro arbitrio, & libi-
 dine puniri, atque interfici posse, non valdè modo iniu-
 riosum est, sed horribile atque auersandum videtur. Cū
 igitur dominationis præsidium, eiusque cōseruandæ in-
 strumentum maximum, sit timor, atque ex eo ortum ob-
 sequium; hæc, nisi maiori, longèque potentiori, ac me-
 tuendo nimis ob arma domino, vix possunt exhiberi.
 Quamobrem maiestatem Regiam, quantauis licèt huma-
 nitate, & beneficentia, alijsque heroicis virtutibus deco-
 ratam: non tamen à se ipsam discedere, ac neque huma-
 na despiciere oportet: sed armis quidem tectam, atque
 continua custodia septam esse necesse est. Id, quod haud
 alio expressius, quam ipsiusmet exemplo Salis ostendi-
 tur. Vt qui permagni habetur in Salino positus; idem
 in terram sparsus, atque pulueris commistus, non mo-
 do despicitur, sed ab omnibus conculcatur. Vnde non
 iniuria profecto, qui Salem è Salino in mensam porten-
 tosè effundunt, proditionis, vt dictum est, insimulantur;
 propterea quòd ij, nulla re magis quàm ea effusione, ip-
 sam è folio exturbationem Regis, atque commotam ad
 id machinationem, quæ maiestatis damnatur, expresse
 referant.

23

Tandem ad sextam & vltimam Regiæ salutis custodiã,
 quæ naturali afflandi & respirandi facultate retinetur, ve-
 niamus. Quæ planè custodia ad medicos potissimùm vi-
 detur

derur spectare, quorum summa in arte positum est, non tantum temporis atque loci, sed etiam circumstantis aëris in medendo rationem habere. Vt potè in quo & viuimus, quem & haurimus, neque si bonus, vel malus sit, vix sensu discernimus; neque ipsum alio quàm medicorū consilio, aut sequimur, aut vitamus. Quamobrem haud fore existimo inopportunum, si pauca interim dicamus de commoda, deque incommoda, & aduersa qualitate aëris; quòue pacto & vitanda hæc sit; & Sale purganda; ac etiam medicorum ope ad Regis salubritatem accomodanda. Siquidem aër, vt varias in se qualitates recipit; ita quoque variè solet nostra corpora afficere; illasque, profitu ac positione locorū, in quibus agitur, in nobis imprimere. Vt enim somno reficiuntur sensus; vtque cibi ac potionis intrusione humores quoque corporis ad alendum reparantur; sic ad vitales, quos sanguis genuit, refocillandos spiritus, vt dictum est, ac perinde vt cibo ipsum quoque corpus nutriendum, aëre, quem respiramus necessario vtimur. Ex quò non insulsè, ac neque trāslatitie, sed germanè potius, satisque propriè, à Poëtis dictū existimarim, mortales vesci aura, pro eo quòd est, aëre, veluti cibo ali. vt est illud Poëtæ.

*Quem si fata virum seruant, si vescitur aura
Aethera, nec adhuc crudelibus occubat vmbri*

Quandoquidem multorum naturæ animalium, inter alia Chamaleonti, consentaneum est nutrirī, atque sustentari aëre; propterea quòd hæc tametsi tum raræ contexturæ, perflabilisque naturæ sint, tum exanguia, & pauco subinde calore prædita; ideoque tenuissimo alimento indigentia; quia tamè ex quattuor vtcumque sunt elementis cō-

posita;

posita; ac iuxta naturæ iussum, ex totidè ali ea oporteat: iccirco aërem, quo ipsa viuunt, similiter ex totidem ad alendum misceri necesse est: maximè vero, nullo simplici, neque puro aëre ad respirandum dato. Nam qui terris circumfusus est, quem haurimus, tot crassis terræ vaporibus, qui atomorum frequentia quasi concresecunt, commiscetur, vt facilè congruo possit alimento esse respirantibus. Quo fit vt inclusi caueis, quàm subdio agentes, si modò nullus vtrobique motus, aut exercitatio antecesserit, citius esuriant. Nam & profundis, atque obscuris retrusi carceribus, celerius fame enecari solent, quàm qui libera frui aura possunt. Vnde, quòd ad salubritatem spectat, siue alat siue refrigeret, siue refocillet aër; tamè quo purior ac liberior, eo est etiam ad respirandū cōmodior, quàm crassus, ac densus.

4. Quamquam eius quidem crassi atque concreti discrimen a puro & tenui, qui corruptioni est propensior, nullo alio tam facilè, quàm pestilenti tempore discernitur; quòd scilicet loca alta, montuosa, floribus atque herbis mire fragantibus circumsepta, vbi omnino purus, atque extenuatus fiat aër, facilius peste infici soleant, citiusque in ipsis corrumpi aër, quam in conuallibus, quæ lacunosæ, humidæ, & saluginosæ sunt; ibique crassus ille, pinguis, atque concretus residet. Id, quòd in Hispania in locis ad conuentum Cæsarangustanum pertinentibus diligenter obseruauimus. Vbi peste quidem in montanis locis vrgente, oppida quædam in illorum conuallibus interpolita, ab ipsa peste prorsus libera fuere: propterea quòd crassi è conuallibus ascendentes vapores, aut pabulo erant montano infecto aëri, aut hunc circuncludentes, non modò impedièrant, ne ad conualles pestis descende-

T 2 ret, sed

ret, sed magis illum conglutinabant, atque pestilentiorē reddebant. Ideoque ad corruptos eiusmodi vapores absumendos, atque inter se diuidendos, consultissimum est illud à summo medicorum Hippocrate inuentum remedium; nempe circum vrbes, & eiusmodi infecta loca, multis accensis pyris, igne pabula illa mortis absumere. Sed illud profecto longè consultius, quod vltimū, ac precipuum est à Christo in Euāgelio expressum antidotum; nempe ipsius pestis fugam. Nam vbi de grauissimis quibusdam vitandis malis ille agit, fugite, inquit illa, tanquā pestem. Vnde quo maiora sunt, quæ tanquam pestem auertenda mala consulit; eo pestem ipsam, iure comparādi, magis fugiendam esse decernit. Estque propterea delicto proximum, funestissima vbi vbi inualecente pestilentia, corruptoque subinde aëre, non tanquam à manifesto capitis periculo, inde abscedere. Nam infectus sic aër vsque adeo conspissatur, vt locis, cubiculis, stragulis, atque villis, vt viscosa quædam materia tum affigatur, tum exportetur, atque etiā thecis includi patiatur. Est enim memoriæ proditum, tempore pestis, atque ob eam vitandā, Ephesi fuisse templum vetustissimum Dianæ exædificatū: sed post sexcentos annos, cum ad nouum erigendum dirueretur vetus, fortè inter ruinas excidisse thecam, siue arculam quandam argenteam, vacuam quidem, atque muro templi tunc, vt putatur, insertam. Qua aperta subito ab incluso infectus externus aër, cum circūstantes inuasit, tum magnam quandam, vt ferūt pestem, quæ tot vrbes depopulata est, in vniuersam Asiam inuexit. Quam tamen omnes, non tam aliundè, quàm ab illo ipso retēto & incluso aëre obortam credidere. Quin & nuper, quo Turcarum rabies magis in Christianos sæuaret, aëreas etiam

etiam admouere machinas, ac pestem curauit Selimus illorum Princeps crudelissimus, anno Imperij sui vltimo; si qua posset, cladem illam famosissimam, quàm ex deuicta atque capta à Christianis superiore anno eius classe acceperat, turpissime reparare. Nam cum Siciliae Regnū affectaret, peste tunc maxima Constantinopoli vigente, tapetia, variaque alia villosa peristromata, quibus consumpta eo morbo cadauera circumlita fuerant, nauibus imponi iussit; quæ Messanam nobilissimam Siciliae urbē, eo tempore, quo nūdinæ essent, appellerent. Quibus explicatis, atque in tanta hominum frequentia euolutis tapetis; aut corruptione aëris, aut contagione, factum est, vt subito infecta ciuitate, vniuersa deinde Insula, integro ferè biennio, à morbo vastaretur. Verū Selimi morte interueniente, impia fuit interrupta machinatio. Sed rursum, salubritatem quidem aër ex puritate concipit, ab eaque potius vt tingatur ipse, quàm vt tingat, habet; atque ob tenuitatem facile cum penetretur, tum quauis etiam salubri, aut pestifera qualitate imprimatur; eaque quoquouersus maior fuerit aëris impetus, citissime diffundatur: vsque adeo vt vultures cadauerum nidorem è sepositissimis regionibus perbreui aduentantem sentiāt: quin & salubritatem etiam aëris aliæ quoque aues, multaque animalia non modo discernant, sed exquirant quidem, atque in eundem natura ferantur: maximeque omnium eum, qui natiuus est, probent. Vnde ad salubritatem cuique tuendam, magni etiā refert, quo loco & aëre quisque natus sit, quæue item eiusdem affectione primū spiritum duxerit. Nam perinde vtcumque temperatus sit aër, ita pueros orientes animari, atque formari, ab Astro- nomis obseruatum est, & experientia comprobatum. Vt

enim maternum lac, quod primo suximus, aptissimū est **A**
 alimentum ad tenera alenda, & augenda membra: siccitiam primus aër, quem enascentes hausimus, quo & concreti & constipati fuimus; ac nostri quoque vitales spiritus uti lacte, primò alti fuere, usque adeò nostram corporis temperationem sua affectione impressit, ut quamuis alioqui terer, ac vel corruptus & foetidus: tamen quia primus & natiuus, longè sit ad salubritatem alumni anteferendus. Adeò quippe ille sit nobis proprius ac peculiaris, adeoque genuinus & sanus; ut vnicus à natura datus sit medicus, ad grauissimos, propeq; desperatos morbos depellendos. Nam in magnis & diuturnis & desperatis ægrotationibus, quas tot frustra tentatis medicamentis, nequaquam est remouere; ut in Phthisi, alijsque eiusmodi morbis; qui paulatim humoris calorisque natiui consumptione ingrauescunt; nonne medicorum cōsilio, vltimum est, & quasi panchrestum medicamentum, ad lac pro cibo, ad patrium verò aërem, si longe sis, pro refectioe spirituum reuerti? Quid autem desperatius, quàm insanix furiosioris confirmatus morbus? Attamē hoc ipso crudelissimè affectos Hispanos aliquot, ab Italia in Hispaniam remissos, natiuo quidem aëre perflatos, curasse compertū fuit. Ita sanè videre est montanis in locis, præfertim ficcis, ætate potissimū, acuta febris laborantes, nequaquam includi domi in cubicula, quin potius educi foras in vicos ab aëre, communi, ut ibi vocant, medico visendos, perflandosque, atque eius refrigeratione cum ab æstu febris liberandos; tum ab intrinseca etiam aëris contagione purgandos. Nam quid, quæso, suspiria & gemitus ab affectis magna vi, atque frequenter emissa præferūt, aliudue esse indicant, quàm infecti, retenti que, secundum

secundum cor, aëris excrementa quædam per afflatum excussa? ideoque ipsis, & necessario permissa, & ob salutem approbata? Ex quo non in corporibus solum affectis, sed extra etiam, varias quoque impressiones aër, ut dictū est, habet: quæ tametsi, quo puriores ac tenuiores sunt, eo etiam in vniuersum salubriores: non tamen idcirco, quæ sunt crassiores, magisque concretæ, corporibus, vbi hæc nata sunt, necesse est fieri pestilentiores: quandoquidem maritimi homines; qui à prima ætate aërem crassum, pinguem, atque saluginosum hauriunt, nequaquam salubritate inferiores sunt mediterraneis montanis, qui puro & expurgato illo fruuntur: quinimmo robustiores ipsis inuenire est maritimos: propterea quòd ij vtrique aëri melius assuefunt, quam montani, qui ad marinum descendentes, quædoque impressione huius in morbos incidunt. Quanquam neque marinus quidem aër minus habendus est sanus quàm quiuis alius: cum non solum nauigantibus mirè sit utilis, & bilem excernat; sed vniuersis quoque locis iuxta mare sitis, modo montosa sint, atque inter præruptas à mari rupes constituta, propter salitos vndarum halitus, salubritatem augment incolentibus: quemadmodum de Liguribus, totaque eorūdem ora maritima, quæ montosa est, superiore libro demonstrauius. **C**

25 Ex quibus, sæpe quæsitum illud de natiuo aëre, omnino concludendum videtur; nempe prædulcem natalis soli amorem, adeoque vehementem patriæ reuiscendæ affectum, quo mire ducimur; qualemque in pueris potissimū, & iuuenibus longè ardentiorē experimur, non aliunde innasce nobis, quàm ab ipsiusmet patrij, natiuique aëris salubritate, eiusque persequendi tum causa, tum expectatione. Adeò namque vitales nostri spiritus, ut diximus,

T 4 quibus

quibus viuimus, eodem ipso aëre, quasi adipali quadam cibi teneritate aluntur; vt nullo alio peregrino, quātumuis licet suauissimo ac saluberrimo, perinde atque illo refocillentur: ideoque ipsum nūquam non experere, semperque anhelare videntur. Quo fit vt vbiuis locorum peregrinamur, quūprimū dulce patriæ nomē audimus, subito quodam afflatu aëris, quasi quod patrium hauriamus, intumescimus; sed peregrinum quidem, ac neque talem trahentes, eundem cum suspirio & dolore quodā foras emittimus; eoque magis anhelantes patrium, ipso frui cupimus. Quamobrem vbi lōgo interuallo in patriā remigramus, dici non potest, quanto, quāque magno affectu in eam properemus: atq; vbi primum loca illa patriæ proxima, vt montes, magalia, flumina, & culta arua videmus, quanta perfusi lætitia, & lustrare illa oculis, & nominatim proferre, & quasi longo à nobis derelicta tēpore, ingemiscere, atque aduentantem ex eis aërem hiātes excipere, suauissimeque afflare solemus. Sed vbi nos in conspectum vr̄bis, aut municipij damus; iamque ab edito & excelso loco, illorum muros, turres, templa, fastigia, atque notas domos prospectamus: quin etiam obuiam procedentes cognatorum, affinium & amicorū turmas excipimus; an non tanta est aduentantis inde aëris, veluti copiosissimi humoris, in os intrusio; tantaque subinde præ gaudio, faucium, atque spirituum interclusio, vt ne possimus fari quidem; sed commutato tūc oris aëre in humorem, necesse sit hunc in lachrymas, tanquam in pluuiam erumpere? Quippe tenerrimi, suauissimi que eiusdem afflatu & haustu aëris titillata præcordia, tum peregrinum excutiūt; tum natiuo vias, atque aditus ad cor patefaciunt: quod vtique eodem afflatū aëre; & se totum aperire,

aperire, & summo exultare gaudio solet; atque pro tātō vindice ac conseruatore sui recuperato, non modō lætitiā in omne corpus diffundit; sed arterias dilatat, meatus aperit, ac omnia membra etiam expurgat; tāmque salubritatem in corpus, atque in animum voluptatem inducit, vt ne suspirare quidē, ingemiscere visus sit quispiam (nisi priuata ex causa mali) sic patriam ingrediens. Demum ipsi etiam municipes, siue ciues, maximē verō coætanei, & cognati, sed omnium potissimum parentes, ac vera mater, adeo iucundi sunt, eorumque afflatus & alloquia, inuenta suauissima; vt nullus sit Imperatori gratior, non lætior triumphus, quā sua vnicuique est in patriā reuersio. Nec mirum: Hæc enim nihilo propè differt ab Imperatoris triumpho. Nam vt curru is vehitur, victis præ se ducibus, prælatisque oppidorum simulachris, tum & auro onustus; & legatis comitantibus, clamoreque militum elatus, cum magna tādē pompa urbem ingreditur: sic in patriam remeantem strenuum quēque patriicum, rebus à se bene gestis, ciues ouātem excipiunt. Nā & insigni ac falerato equo ille pro curru vehitur; & hostiū duces, pristinas scilicet patriæ ruditatem & ignauiam, quas peregrinatione, scientia, & experimento rerum denicit, ante se ducit; & opes in seruis, & comitatu multo ostentat; & ab effuso, atque obuiā prodeunte populo magna fit ei gratulatio & applausus. Ac demum vt verum agat triumphatorem, magna quoque ei conflare solet inuidia: adeo vbiuis virtuti inuidere est vsitatum. Qua vna, inquam, inuidia fit, vt patrius quoque aër eidem tū infici, paulatimque corrumpi incipiat; tum rursus externū & peregrinum pluris habeat; iamque de discessione à patriā, atque aliō migrare ipse cogitet; & quæ paulo ante sibi fuerant

bi firerant iucundissima, offensioni sunt, ac fastidio, cum & varietate quoque naturæ fiat, ut nemo sit, quin ubiuis, quàm ibi ubi est esse malit; quique mutatione tum loci, tum aëris, non delectetur quammaximè.

26

Cum itaque aër non minus imprimi soleat, quàm ipse quoque imprimere; ideoque facilius terrestribus ac corruptis locorum exhalationibus infici; idcirco necesse est, medicos, loca, quæ salubriora sunt dignoscere, eaque ab ijs, quæ solo & cælo calamitosiora sunt distinguere, atque modis omnibus ab illis Principes auertere: ne videlicet teneri, atque delicati eorundem vitales spiritus à contaminato aëre inficiantur: propterea quòd iidem còtinuis administrandi Regni curis & sollicitudinibus pressi, ac subinde calescentes; ni optimis omnino auris ac respirationibus refrigerentur: quin & varietate etiam, ac mutatione locorum, quasi nouitate quadam delectentur; in lètos sensim, atque perniciosos morbos, facillè est ipsos incidere. Vnde à medicis continuis Regiæ salutis custodibus, eiusmodi ex aëre impendentibus morbis, antequàm ingruant, est occurrendum. Quæ enim præueniuntur à medicis, ne morbi sequantur, maiori illos in laude ponunt, quàm ubi depelluntur sequuti. Quamobrem, quotandem modo atque ordine, & deprauatū vitare aërè, & benignū ac salutarem nancisci Rex possit, ab eisde est medicis scribendum. Tametsi interim, de ipsorū sententia, Regibus, ubiuis sint, temperadus est aër, exercitatione, alijsque varijs corporis motionibus, quas paulo supra animaduertimus. Quod si sano, atq; ob valetudinè, tuèdā exercenti sese Regi, necessarius est medicus, qui assistat, ad ipsas, inquam, exercitationes, ne modum quandoq; excedant, nèue nimio quoque afflatu & respiratione spiritus

ritus debilitent, moderandas; quanto magis, obsecro, ægrotante illo necesse est, ut & assiduus, & indiuiduus eidem ad consanescendum semper affideat? Quo igitur afflatus & respiratio, quibus prouidet medicus, in communi vita mortaliū crebriora sunt, magisque necessaria quàm cibus & potio, quibus prægustator; quàm somnus & exuscitatio, quibus cubicularius; quam etiam cultus & splendor aulæ, quibus œconomus, cæteraque seruitia; eo quidem medicus maioribus est à Rege tū honoribus dignandus; tum etiam muneribus afficiendus: modo tamen vnus duntaxat is sit, qui sano ac bene habenti Regi adsit continuus; faucio verò atque ægrotanti, duo tantum, aut ad summum tres, qui ex præstantioribus Regni eligantur. Nam vltra quidem, aut contentione, aut ambitione, non modo inter se dissidēt; sed, ne succubuisse videantur, sibi inuicem contradicunt; ac neque aliud planè sunt, quam turba & seditio. Ex quibus ergo sex vitæ affectionibus, siue proprietatibus, saluti atque splendori Regis per Salem accommodatis, comprobatum relinquitur, Salem non modò politico, sed œconomico posse etiam exemplo esse Regibus, cum ut ipsi bene habeant; tum ut commissam sibi Rēpub. optimè feliciterque regant & gubernent. Verūmenimvero, quod de Regia dictum est domo, tum Sale & mensa, dici quoque potest de inferioribus domibus, deque humilioribus castis etiam, quibus fit tantum mensa tripes, ut diximus, & concha Salis puri. Est enim domus vniuscuiusque ciuis paruum, quod aiūt, Regnum, seu quasi quoddam decurtatum Imperium. In quo pater materque familias, tanquam Rex & Regina coniuges præsent. Nam & familiæ imperant, & necessaria prouident, & intra domus sepra, uti Regni

vti Regni terminos, cuncta gubernant: quin & iura quo-
que dant, & legibus tum facienda iubent, tum etiam cō-
traria prohibent: necnon discordias dirimunt, dissidētes
conciant, ac delinquentes puniunt, &, quod omnium
maius est, resipiscentibus cōdonant; ac demū suus quo-
que splendor in mensa ijs tenui licet, pari tamen cū Sa-
lino nitet. Nam vt communis humanitatis ratio postulat,
vt humana ferè omnia æqualia inter se sint; sic magno e-
tiam Salis munere, & condimento fit, vt Regiæ, atq; ru-
sticanæ mensæ, pares quoq;, & quasi inter se dimēsa exi-
stant; quantum enim illæ copia & varietate dapum excel-
lunt rusticanis; tantundem hæ quidem Regias superant,
cū appetitu & obsonio famis, quæ faciunt, vt eo magis
quod sapit nutriat; tum parcitate, qua cōseruatur sanitas;
tum demum securitate, ex qua discumbentibus maior se-
quitur mentis alacritas. Sed de Regia atq; communi mē-
sa satis.

27 Conficitur itaque ex his, præsentia, & condimento Sa-
lis, veram vbiq; mensam esse circumscribendam; ideoq;
continuo illius ante oculos obiectu, ac contemplatione
exornandam. Propterea quod Sal in mensa, tanquam in
magno quodā amphitheatro, vt est obsoniorum omniū
Choragus; vtque iugi ac continenti cæna sapidum agit
Poëtam; sic etiam post illos Calliopiū repræsentat. Quo
discedere, sicuti acta est fabula, ita quidem summo Sa-
le finitur mensa. Idem enim est quidam quasi mensæ Lu-
cifer, & Hesperus. Vt enim is Solē, & stellas ante, & post
graditur, Sole interim omnia collustrante; ita vnus, atq;
idem Sal & obsoniorum primus apponitur, & vltimus à
mensa remouetur: & interiectas intereà epulas continuo
sapore suo, quasi splendore perfundit. Vnde colligimus
proprium

proprium, atque præcipuum locum Salis esse mensam: A
inque huius medio, siue orbiculata ea sit, siue quadrata,
quod in vtrauis vnico Salino fit satis, illum collocandum:
cū vel in ea, quæ altera parte est longior, tametsi pluri-
bus sit opus Salinis, vnumquodque tamen suo vtcunque
in medio locatur: ideoque ob tam multa, ac magna vitæ
commoda, quæ mortalibus per Salem affert mensæ cō-
munitas, haud alibi quàm in ea defumendum. Quando-
quidem mensam, vt dictum est, per se Sal efficit, vbi-
cunque is apponatur, non secus ac Regiam, siue Curiam, vt
dici solet, Rex vbiuis ipse resederit.

28 Restat igitur vt Salis & mensæ loco definito, iam de B
tempore, & modo, quibus ille commodè, atque oppor-
tunè degustandus est, agamus. Sed quia modum maxi-
mè perficiunt opportunitas, ac temporis occasio (ab his
enim nō parua salubritatis ratio ad salorum vsum est col-
ligenda) de tempore, hoc est, quibus præcipuè horis Sa-
li & mensæ vacandum sit; quantoque spatio in ea reman-
endum, prius agamus. Plurimum autem interest salu-
tis, quota quisque hora cibum sibi sumat. Neque enim tā
potens, tamque robusta cuiusque habitudo, seu tempe-
ratio corporis existimari debet, quæ vel intemperantia, C
vel intempestiuo, seu præpostero comedendi ordine, o-
mnino labefactari non possit. Nam & præcipua conco-
ctionis ratio habenda est, & quid ferre valeat, seu recuset
stomachus diligenter considerandum. Quippe singulis
quibusque horis stomacho & concoctioni vacare; ac eis-
dem nouas subinde operas impendere, impensasque, ab
ipsis continenter expleri; neque profectò naturæ integrū
est facere, neque saluti magis consentaneum, quàm si o-
mnibus horis, atq; continuè comederemus. Tantū enim
cibi,

cibi, atque potionis adhibendum est, ut reficiantur vires, non ut opprimantur. Etenim natura, quæ homines corpore & animo constare voluit, sic horum inuicem à sese functiones, ac peculiaria cuique opera distinxit, ut modò in animum cuncta intenderent, eique corpus præstò esset; in his, quæ corporis sunt, perpaucis fuerit contenta. Hæc enim nos à ceteris animantibus vsque adeò discriminauit, ut cum hæc nullo neque ratiocinationis, neque contemplationis negotio distinerentur, libenter ipsis indulserit, ut totum vitæ otium pascendo corpori impenderet. At verò nobis, quibus innata est sublimium inspectio, atque diuinorum beatissima contemplatio: qui que rationi ac menti præcipuè inseruimus, permisit, ut quam minima fieri posset temporis iactura, corpori, quæ necessaria sunt exhiberemus.

29 Cùm itaque animo, tam maxima, quam minima quæque temporis spatia debeantur: nec tamè corpori sua rursus ad viuendum interualla negari possint: inuenienda sunt & ratio, & modus, ac vera methodus, quibus sic demus operam corporeis, ut ob hæc animum nequaquam ab honesta & continèti actione interpellemus. Hoc enim præcipuum, ac summum fuit semper philosophorū opus: hoc etiam, auctore Paulo, sanctissimum Christianorum munus: si vel comedentes, vel bibentes, vel aliud quippiam operis, quod ex naturæ debito præstandum est corpori, exequentes, cuncta in Dei gloriam & laudes referamus. Est namque animorum naturale quoddam quasi pabulum, consideratio, cōtemplatioque diuinorum: his quippe recreata, ac veluti satiata humana mens, gratè picque sese in præconium vertit satiantis. Nam hæc diuinæ laudes & gratiarum actiones, quæ quotidie à pijs discumbentibus,

bus, ante, & post mensam referuntur; quid aliud sunt obsecro, quam suauissimi quidam grati piique animi Sales, quibus acta gesta que nostra condimus, ut summo cælestique Sali Christo multò suauiora, & gratiora illa offeramus? Qui sanè animi Sales tum optimè condiunt, atque iucundiores effluunt, cum corpori suus etiam Sal in tempore, atque cum modo adhibetur. Corpus enim nō minus insulso, atque intempestiuo ciborum esu quandoque offenditur, quam si fame, vel inedia vexaretur. Nam & ipse stomachus inopportuna insulitate malè affectus solet etiam corpus, atque subinde animum à necessaria ad agendum alacritate, & lætitia abducere. Ita quippe animus insidet corpori, ut sessor prudēs generoso equo; qui tū maximè, & freno regitur, & ad cursum fit expeditior, cum neque esuriens, neque omnino satur in arenā descendit: haud aliter quam olim fieri consuevit in Olympiacis certaminibus. In quibus lætus, ac exultans, & quasi triūphum acturus intrabat auriga, non qui præpingues, aut præferoces equos attulerat, sed qui tempestiuo eos pabulo, atque moderata crassitie spectabiles, tum ad cursum leuiore, tum præcipuè ad circuducendum obsequentiores aluerat. Tam magni refert ad salubritatem, & optimam habitudinē comparandam, sobriè, atque in tempore pasci.

30 Quapropter ne omnibus diei horis, more pecudum, homines in cibum & potum intenderet; neue rursus semel in die duntaxat edentes, sese plus satis onerarent, omnium ferè vsu, ac cōsuetudine receptum fuit, ut in duo præcipuè diei tempora cibus distribueretur; in prædium scilicet, & coenam. Quanquam olim prandium apud Romanos, haud insullos optimi victus, atque Medicinæ cultores,

tores, nō pro integra cibatione, sed pro ientaculo sumebatur. Neq; aliundē profectō, nostrates Arago-nes, quorum lingua vernacula Romani sermonis vim ac stridorē adhuc magna ex parte retinet, prandiū appellāt, *Yantar*, Idquere comprobāt: cū inter eos rustici, quibus & antiqui moris, & salubritatis maior est cōseruatio, tenui cōtenti prādio, utpote ientaculo, copiosius cænent. Romanos igitur prandio moderato vsos fuisse, æstate præcipuè, auctor est Celsus; qui æstate tantū, asserit prandium saluti cōmodum fuisse, hyeme verò non sic: propterea quòd æstate, ex debilitato, ac etiam diffuente ventriculi calore, parum, & sæpe, ac citra saturitatem: hyeme verò contrā, multum ac rarò comedere corporibus fiat vtile. Quo planè iustior videri poterat Platonis apud Dionysium admiratio, ex eo quòd in ea loca deuenisset, in quibus compererat homines bis saturos in die fieri. Præcipuus itaque ac copiosior diei cibus in cœnam potiùs, quàm in prandium referebatur. Sed nocte, an die cœna apponeretur, utròue tempore salutis magis conduceret, aut nunc etiam conducat, difficilis mihi semper visa fuit questio. Quæ tamen ab Anthalisticis, ut sic dicam, vsque criminatationibus, nūc peropportunè cœnantibus nobis occurrit reuocanda.

31 Damnat quippe Anthalista (ut antemeridiano sermone enarratum fuit) homines regionis Aquilonaris, eosq; iniuriosè vocant *ελιφαγες*, Salem insimulantes; quòd tã præpostera illi tamque inhonesta, ut dicunt, atque salutis etiam incommoda vtantur comedendi hora. Utpote qui falsissimis assueti esculentis, ut sitim sibi excitent inexplebilem, ac ne breuitate diei comestationibus, symposiisue terminus præscribatur, lautiores, atq; profusiores cibos, non in

non in meridiana prandia, sed in nocturnas cœnas, turpiter, ac pestilenter conuertant. Quo fit ut Sale, vinoque largiore ibidem exardescens, ac vehementius excitata crapula, in bacchationes veterum Orgijs perfimiles, in dedecorantia tripudia, in verborum procacitates; sæpe etiam in foedas libidines, & turpes ebrietates; denique in crudas, atque deformes vomitiones erumpat. Quæ tam immania nocturnarum comestationum monstra, ab ipsa met ad comedendum temporis importunitate prognata, plures ex sese morbos frigidos, eosdemque non solum corpori, sed animo pestilentissimos genuerunt: atque in primis eum, qui, ob acerbissimos articulorum dolores, dictus est articularis: ex Venere, ut plerique fatentur, & Baccho genitus, ab otioque etiam fatus, & enutritus: qui que sub eadem Aquilonari plaga, quæ & frigidissima est, & perquam humida, maximè solet ingrauescere: Idq; vel ex eo præcipuè, quòd circumfusus aër nocturnis horis frigidior, ac magis humidus effectus, natiuum calorem ab extremis corporis membris, & articulis pulsum, retrahit ad ventriculum, & interiora: hisque vino, atque ardore salforum feruentibus, calor inde excandescens cibos non tã cōcoquere, quàm semicrudos, celerius quàm par est, per corpus digerere solet. Vnde falsamentorum præsertim pinguium redūdantia vbi ad articulos quodāmodo calore destitutos, ductore vino, peruenit, hæres illa quidem, atque frigore rigens, haud præterquã acerbissimis doloribus consumi, ac nisi cruciatibus crudelissimis expelli potest.

32 Insuper neque posse quidem illud honesta ratione cōstare, ut Aquilonares iuuenes, tum crapulæ, atque salforū esui deditos; tum intempestiuæ edendi horæ assuetos; ta-

V metū

metſi robuſti, atque lacertoſi appareāt, tamē conſtātī eos animo, & ad belligerandū expedito eſſe iudicemus: cūm **A** in his præcipuè ſumma pars animi immoderato ſtupefacta potu, proſuſ & officio, & ſobria agendi intelligendique facultate priuetur. Ex quo ipſos, non ſolūm de vera deiſci ſanitate, atque mente deturbari: verum etiam Epicureis, propeque ferinis moribus inſici, & ingenio ruruſum deſtitui, atque hebetiores euadere neceſſe eſt. Errare ergo Aquilonares, ac neque corporis, neque animi ſaluti, neque ſibi proſpicere clarū eſt cūm nocturnas ipſi horas, quæ ex cōmuni animantiū vſu, ſomno ac quieti cōcedendæ ſunt; tum vigilijs, tum comeſſationibus, tum largioribus etiam cænīs, quàm prandijs, præpoſterè, peſtiferèq; **B** impendant. Quare de optima, atque commodiore Salis ac menſæ hora melius, & ſalubrius deliberantes Australes, non ſolūm à nocturnis, ſed ab antemeridianis, pomeridianiſque cibis abſtinentes, meridianas horas, & ad comedendum, & ad optimè concoquendum aptiſſimas ſibi deligunt: atque ſub ea victus ratione bene habent. Neq; iniuria id quidem, propterea quòd natiuus in his calor, tepore aëris, atque benignitate regionis dante, per membra copioſè diſtributus, in extremas etiam corporis partes longè lateque diſfunditur. Quo fit, vt concoctionis tēpore, quamuis calor ſeſe colligat vndique, & in ventriculum recipiat; nulla tamē inde pernicies abſceſſu ſuo mēbris, ſiue extremis partibus inducitur. Vtpote quas meridianus tepor quaſi deſertas excipiens, non modò fouet, recreat, atque à frigidiffimis Aquilonarium morbis vindicat, verum etiam intimum ipſum calorem nauantem concoctioni operam, ne ab officio deſiſtat, quadam quaſi proportione, temperationeque conſeruat. Quo **C**

minus

minus eſt mirandum, ſi Australes dulcia præferentes ſalfis (quòd hæc crassa cūm ſint, & pinguia, tardè ac difficulter exterantur: contrà verò dulcia, cūm & ſubtilia, & tenuia, protinus in alimentum abeāt) aut ferè omnes abſtemij ſint: aut per pauco vino ad concoquendū indigeāt; vt quo moderatè vtētes, & multò ingenioſiores (vt eſt ipſius vis & natura vini modicè ſumpti) & ad rem quamuis ſobriè, ac fortiter peragendam ſtrenui magis, ac præoptiores euadunt. Nam & Auſter leniſſimus ac mitis aër, in quo viuunt; & perpetuus ad caput Sol accedens, nequam eos ſinit obtuſo pectore, ſed ingenio mitiore quàm Aquilonares enaſci: ſicuti de Numidis Africæ cultoribus **B** teſtatur Saluſtius; iccirco eos fieri magis ſobrios, ac etiã frugi, & honeſtiores, quòd neque Salem, neque alia irritamenta gulæ quærent. Quibus de cauſſis breuè concludabant, poſſe quidem Aquilonares deuitatis ſalfis, à vino, cuius ardore ventriculus, & cerebrum perturbantur, facile liberari; nec non Aquilonalem etiam crapulam omnino fugere, ſi cum honeſta & ſobria computatione, lautiores cibos, omnemque comedendi rationem, non alia diei hora, quàm meridiana ſub luce conficerent. Quæ cūm contubernales alteri Anthaliæ parti appende- **C** rent, & cauſſam pro Australibus ſuſciperent, ipſos Aquilonares acerrimè infectati fuere, eorundem nimiam Salis appetentiam, in ſummum læſæ ſalubritatis crimen vocantes.

33 Verumtamen vbi conſtituto iudicio reus agitur, nimis vtique acer eſſet is iudex, qui minimè æquabilem vtriq; parti dicendi pro ſe locum assignaret. Quamobrem per æquum eſt, vt pro Aquilonaribus deſenſionis partes ſuſcipiamus. Quòd ſi, annuente clepſidra, longius progreditur

V 2

dictur

dietur defensionis oratio, fatebimur id quidem, non fieri solummodo, aut protegendorum Aquilonalium, aut Australium omnino. redarguendorum causa & ratione: cum sua etiam vtriusque gentis vitia certent cum virtutibus. Quin potius curabimus, ut collatis invicem vtrarumque regionum tum naturis, tum moribus, & consuetudinibus circa usum, & horam Salis; verum atque precipuum medium, ad quod illæ redigendæ sunt, ostendamus. Hoc enim, rectissimum, ac tutissimum nobis iter aperiet ad verissimam illam salforum mediocritatem inveniendam, inuentamque regustandam, quam sanè interiectæ, ac tanquam mediæ, ut demonstrabimus, tenent gentes. Aquilonares igitur, horumque inueterata consuetudo, & institutum circa horam, & usum Salis, habent profectò multum excusationis; non illius quidem iustæ, atque omni ex parte honestæ: sed quæ satis defendi, atque probabilis videri possit, si cum Australium vñibus, ne dicam abusibus, conferatur. Quò enim magis Aquilonales pro situ loci, ac regionis, à Sole caloris fonte recedunt, atque maioribus iccirco, tum cæli rigoribus subiacent, tum pituita, atque humoribus redundant: eò plus ad Salem confugere, atque salioribus etiam vti esculentis necesse est. Siquidem, ut dicebamus, inest Sali vis quædam quasi naturæ æmula ad concoquendum: quæ cum calida & sicca sit, cibus præsertim solidis adiuncta, nativum calorem vehementiùs ad illos conficiendos suscitavit. Vnde, ne præpingues & crassi, quibus ali necesse est Aquilonares, concoctionem remorentur; neve ob insulfitatem corrupti; & cruditatem stomacho, & frigidos humores corpori ingenerent: scitè quidem ab illis Sale multo perfunduntur: ut is, qua valet exiccandi vi, superfluentè illà pinguem

pinguem redundantiam depascat mordicis, atque in solidam reducat. Quod ut Sal, eò loci meliùs, celeriusque conficeret, adhibitus fuit permultus, ac frequens concoctandi vsus. Nam inter alia vinum commodissimum, ac pernecessarium fit ipsis instrumentum ad concoquendū. Idque ex eo potissimum, quòd innatus calor perhumido, rigidoque ibi aëris frigore obsessus, subindeque ardentius in sese coactus, totus penè recòditur in ventriculum: in quo idè haud dubiè periret, deficeretque; ni pinguiù præcipue salforum (quòd robustiora hæc sint) esu, atque calido & humido præsertim vini potu roboratus, ac communitus, ab extimo tantò frigore defenderetur: perinde atque aperto in campo succensus structa pyra ignis, qui quò magis à frigidiorè vento circumfunditur, eò quidem arctius collectus vrit, atque accenditur vehementiùs: ac nisi còtinuis, validissimisq; lignis aleretur, citiùs quàm aliàs deficeret.

34

Quòd igitur Aquilonares à perfrigido circūfessi aëre, intimoque etiam calore abundantes, cibus quidem calidis, & humidis, Salis tamen siccitate temperatis, indulgeant; hisque perpetuò nutriti optimè se habeant: id magna quidem ex parte Aquilonares excusat. Quos certè, cum eiusmodi sint, oportet, nò voluptatis tantum, verum etiam salubritatis causa, salis, atque vino, tantam & ad nutriendum, & ad concoquendum facultatem habentibus, præ alijs mundi gentibus, indulgere. Vtpote cum apud eos nullum sit tam euidentis, siue perfectæ còcoctionis, siue instantis iamiamque digestionis indicium, quàm consequens post cibos, haud quaquam inexplibilis, sed frequens ac temperata sitis. Quæ tametsi vrgeat, non tamen morbum præflagit: quin potius vim ac robur ventri-

culi copiosissimo ad concòquendum calore suffulti, apèr-
tè exprimit: vnde sua etiam, licèt à necessitate orta, A
Quilonares sequitur voluptas. Atqui voluptaria eiusmodi cò-
potandi, siue comessandi necessitas, quamuis excuset, in-
quies, tamen voluptatis nomen offendit: neque digni-
tatis, vt inquit Cicero, quicquam habet. Hæc enim, cum
maximè omnium, vt dictum est, percipiatur gustatu, qui
sensus summè est voluptarius, parùm quidem cum honè-
state, ac temperantia conuenit: ideoque Aquilonares as-
suescentes illi, nò modò voluptarios, verùm omnino Epi-
cureos effici dices. Equidem libenter id darem: nisi quòd B
neque stolidi, neque Epicurei ingenij vnquã eos esse di-
cã, qui ex necessitate, præsertim salubritati coniuncta, vo-
luptatem capiunt. Sed mane amabò, hæc enim clarissimo
exemplo illustrata tibi notiora fient. Ignauine, ac non po-
tius maximi, fortissimi que viri facinus tibi esse videretur;
si quis aperto in campo hosti acerbissimo, potentissimo,
ac longè superiori occurrens, ab eo que se vndique circũ-
ueniri, ac intercludi vidēs, neque vi aliqua, aut armis eripi
ab ipso valens, ingenio tamè atque arte munitus hostem
superaret? Quem que si minimè superaret, at varijs in illũ
ludificationibus insultans, sic vel artificiosis motibus, vel C
tergiuersationibus eluderet, vt summum eius impetum
non modò sustineret, verùm ipsiusmet horrida, atque fu-
ribunda tela in eundem retorqueret? An nò prætereà il-
lud æquè magnum? hoste inuito, eo que perpetuò ac con-
tinenter insurgente, hostile eius solum & retinere, & paci-
ficè habitare? Quin & quo maximè tempore ac horis as-
perior ille est atque horribilior, tum ei fortius ac vehemè-
tius resistere, tum pari cum eo quasi certamine in arenã
descendere, ac neque se ab eo penitùs peruinci sinere?

Hisce

Hisce ergo per similis est Aquilonalium vitæ ratio, con-
stantique natura, & institutum. Quippe qui eam cæli ter-
ræ que plagam incolunt, quæ cum à Sole remotissima sit, A
hanc que habeat transuersum, ab infestissimo naturæ ho-
ste frigore vsque adeo occupatur, vt hac vna de causa po-
tissimum inhabitabilis censeatur. Quæ res Aquilonales
Australibus multò valentiores, ac robustiores esse osten-
dit. Cum enim calore Solis perparum recreati sint, mini-
me que ab eo protecti; tamen aduersus gelidissimos frigo-
ris impetus, acerrimos humanæ vitæ hostes, cominùs at-
que perpetuò decertant.

Atqui hæc quamuis ita se habeant, tu forsitan mirabere, B
immo sapienter obijciēs: cur simili etiam de causa, atque
in eodem genere pugnæ, non potius Australes, qui præ-
sertim agunt sub Aequinoctio, Aquilonaribus prætulerim;
his que fortiores illos existimarim. Neque enim igneus, atque
adurens quinis calor, minus infestus naturæ hostis est pu-
randus, quam frigus. Vt pote cum Australes eam cæli ter-
ræ que regionem incolant, quæ ab antiquis Zona torrida
fuit appellata, vt Maronis versus declarant:

*Quinque tenent calum Zone, quarum vna corusco C
Semper Sole rubens, & torrida semper ab igne,
Quam circum extrema dextra, leua que trahitur,
Cerulea glacie concreta, atque nubibus atris:
Has inter mediam que, dua mortalibus agris,
Munere concessæ diuùm, & via secta per ambas,
Obliquis, qua se signorum verteret ordo.*

Quibus versibus ostèditur, incolas eius regionis vehemè-
ter torreri: ac proinde neque in ea viuere, neque à tam

V 4

feruido

feruido Solis æstu sese posse defendere. Idque ex ea potissimum ratione colligi; quod cum Sol radios suos in terram ad perpendicularum demittat; ardentius inibi agere, exurereque necesse sit, quam quod illos ducit transuersos. Cum ergo Australes, terras illas habitent, in quibus cum duriore quam frigus est hoste, nepe igneo semper æstu, confligant: sequitur eos Aquilonaribus longè valentiores esse.

36 Sed is error ab inclusis olim, atque sub umbra delitescentibus Cosmographis cõceptus, ac proinde literis male cõsignatus, à Cosmogradis, vt sic dicam, Hispanis, qui ætate nostra nullo, non vniuersi orbis loco pedibus vestigia sua impresserunt, apertissimè reiectus est, atque cõtrario rei experimento refutatus. Nam regiones, quæ ad meridiana plagam propiùs medium cæli suspiciunt, quæque sunt magis Aequinoctio subiectæ, ab eisdem Hispanis inuentæ sunt omnium cultissimæ, fertilissimæque, atque ad optimè traducendam, & propagandam vitam, temperatissimæ. Neque enim, vt ab eisdem pulchrè obseruatū fuit, propior Solis accessio in eas terras, quibus ad perpendicularum ille imminet, tã sit feruidioris caloris causa, quam eiusdem Solis supra earundem orizonta mora longior, & cunctatio diuturnior. Siquidem sub Aequinoctio, vehemens ille diei calor, & æstus æquali Solis recessu, atque noctis refrigeratione temperatus, suppositas regiones non modò efficit temperatas, verùm eas etiam, ijs, quæ vel ad brumalem, vel ad solstitialem orbem expositæ sunt, longè temperatiores reddit. Nam Sole quidè ad vtrumuis solstitiorum accedente, atque amplius quam vel quarta parte noctem ibi superate die, fit, vt ex diuturniore illius mora, & cunctatione supra Finitorem, maior calor, ac æstus vehementer

vehementior in subiecta loca decidat. Id maximè experiuntur Arabes, qui in Africa vagi sunt, atque in tentorijs habitant, ac cum vxoribus & liberis, pro temporis qualitate, temperatiora sequentes, aliò atque aliò diuagantur. Nam æstiuæ quærentes, in ea loca concedunt, quæ vt minus calida subsunt Aequinoctio: ad hyemandum verò in solstitialia, quod hyeme minus frigida sint, reuertuntur.

37 In summo ergo errore versatos olim fuisse Cosmographos, quinimò permagnam beneficentissimæ naturæ iniuriam intulisse constat; qui mediam mundi plagam, quæ natura ipsa, & temperatissimam, & pretiosorum mundi bonorum affluentissimam procreauit, inhabitabilem putarint: quodque nulla insuper habita ratione eius temperationis, quæ ab æquinoctio provenit, omnem persuasam sibi intemperiei, atque solitudinis causam, immò culpam, in cælestem illum, atque omnigenum Solis calorem perperam, & iniquè reiecerint: cum Sol adeò efficax sit, ac propitius naturæ dux, & propagator, tum rerum ac mundi temperatio, vt eo sublato, vix, vel potius frustra, natam fuisse naturam quodammodo dici posset: vtpotè cuius abscessu cuncta & rigeant, & palleant, & intereant; rursusque accedente eo, hæc ipsa & mitescant, & vernalent, & reuiuifescant, ac respirent. Quæ res Aquilonares frigori obiectos, atque à summo illo calore Solis propè destitutos, necessariò impulit ad alium sibi calorem conquirendum; quo se, cum ab immanissimo frigore tuerentur; tum innatum sibi ipsi calorem vel auerent, vel conseruarent. Neque enim tanto, ac tam circūfuso hosti sine calore contrariari potest. Ardore quippe maximo, peræquè ac viribus, & robore opus est ad quamcunque pugnam. Quid enim magni, strenuè igneus alioqui Mars vel auderet, vel conficeret,

ceret, nisi à calida incitatus Venere? sæpe etiam ab artificiofissimo æmulo Vulcano prouocatus? Quò plus ergo Aquilonares ab extremo remotissimi Solis calore destituantur: eò profectò magis, percuriosæ naturæ ministerio fit, vt occasione circumfidentis frigoris, innatus ipsis calor meliùs foueatur, & roboretur. Is namque colligēs sese, atque in vnum cogens, suum in concoquendo cibo pensum eo conficit celerius, atque per membra digerit exactius, quò copiosius alimentum, ac magis continuus ei cibus suggeritur: potus videlicet largus, & humidus; cibus verò pinguis, &, vt diximus, ad cohibendam pituitam subsalsus. Aut quòd humidi, & pingues cum sint Aquilonales delectentur, atque alantur meliùs suis similibus: aut quòd reuera necesse sit, veluti maiori accenso igni in ventriculo, plura etiam aliméta, quasi ligna, ne deficiat, subijcere.

38 Quibus artibus mirè aductus, ac conseruatus idē ipse calor, Aquilonares non solùm ventriculo robustiores ad concoquendum efficit: verum etiam ad cōcretissimas glacies calcandas, & perferenda patriæ frigora, duriores reddit. Ac ne idem calor à frigore coactus, seseque ad intima recipiens, extremas corporis partes deserat, subindeque frigidis morbis occupari sinat, frequentibus illum motionibus, atque continuis membrorum agitationibus euocare solent: vt aucto inde illo, atque per artus diffuso, humores quidem hærentes articulis, aut omnino digerantur, aut qui crudi adhuc manent in ventriculo, vomitione (quæ summa est, atque præueniens apud eos medicina) penitus extrudantur. Est enim vomitio, licet frequens, non contemnēda vbique medicina, ijs præsertim, qui vario, copiosoque, ac præpingui vtuntur cibo, vt solent

lent magnatēs. Qui tametsi redundantius, & vltra saturitatem sese ingurgitent, nimiaque grauedine oppressus eis ventriculus frequenter exæstuet, ac fluctuet: nihilominus tamen, consequuta intra horam vomitione, sedantur omnia, & quasi iactatis in mare mercibus ob tempestatem, alleuatur stomachus, & à permultis, qui crapulam sequuntur, morbis, corpus defenditur. Idque propterea, quòd natura, siue innatus calor, cum ex assuetudine vomendi præsentiat cibos & alimenta minimo quoque tempore in ventriculo retineri: protinus subtilissima quæque ex cibus secernit, meliora fugit, ac quasi rapit in alimentum, eaque perfacile concoquit, facilius digerit, ac nutritioni aptat: & quoniam præ fame acutior est gustus, mirum, quanta auiditate, & sapore degustata conficiat. Quod ipsum subtili quadam cōparatione Aquilonares Medici, vt mihi videtur, ad viuū solent exprimere. Aiunt enim in Noruegia Insula Aquilonari enasci genus quoddam Accipitrum rapacissimorum, & ad venandum aptissimorum, quos vulgò in Hispania vocat *Girfaltes*. Qui cum in ea sint Insula, quæ tum montium, atque sylvarum vmbreis obscuratur; tum quia propè subest Septentrionibus, breuissimo diei splendore illustratur; coguntur equidem, paucissimis horis, ex venatione satis sibi prouidere ad longissimas noctes absque inedia ducendas. Cui rei vsque adeò intendunt, sicque ob famem solent in quassibet occurrentes aues inuehi; vt nullis alijs quandoque inuentis, vel eas, quæ sui sunt generis, atque ordinis insectentur. Ad hunc igitur modum se habere dicunt naturam, siue innatum calorem in ventriculis assidue vomentium. Nam cum natura sit paucis contenta; ac non tam ciborum multitudine, & quantitate, quàm qualitate alatur, minimè fit ei ingratum.

gratum, si è ventriculo foras quasi sublatis mensis, amandentur superuacanea; quod hæc calore quidem destituta, facile acescant, cruditatesque ventriculo ingerant, è quibus grauissimi morbi emanant, vt in calidis regionibus lyenteria, vertigines, & apoplexia: in frigidis verò, iidè illi, tum calculus, & podagra: quos cum plerisque alijs inde ortis, tam animi, quam corporis ægritudinibus, vomitione præuenire licet. Ex quibus relinquitur, Aquilonares, tam agitatione, & succussu, quam parca Venere, ac etiam vomitione, non solum ab articulari, sed ab alijs quibusuis frigidis, atque pituitosis morbis facile posse liberari.

39 Quamobrem eò videtur insulsus, quod ab Anthalitis obijcitur contra consuetas Aquilonalium motiones, eas maximè, quæ desinunt in tripudia, & saltationes; propterea quod has, non solum Bacchi, sed Veneris etiam excitatrices esse dicunt. Verum cum motiones ipsæ, quæ per se sunt causæ caloris, tam ad concoquendum cibum, quam ad propulsandum frigus necessariò adhibeantur; quid mirum, si compositæ illæ, si harmonicæ, si venustæ, atque numerosæ fiant? Quid si in tripudia, & saltationes erumpant? cum planè sit, non Aquilonaribus modò, sed omnibus vbique gentibus, apud quas tempestiua conuiuia fiunt, multarum deliciarum comes extrema saltatio? Quid enim mentem, aut afficere potest iucundius, aut per oculos ei subijci pulchrius; quam reconditissimos animi numeros, seu proportiones, quæ per artificiosos sonos, atque modos, aures accipiunt, paribus, atque compositissimis corporis, ac membrorum motionibus ad oculos referre? vt quibus animus summam ex harmonica saltationis varietate lætitiâ capiens, tum curas à se omnes abijciat; tum à consentanea illa saltantis, atque citharam pulsantis còcordia,

cordia, sese ad æqualem etiam dictorum, atque factorum concentum seruadum componat? Ac neque incusandus est his sese motionibus immiscens Bacchus, & socia Ceres: propterea quod furente Borea non modò salubris, sed omnino necessaria est freques apud Aquilonares còpotatio. Hac enim, vt dicebamus, corroborato cerebro, sensus alioqui frigore hebescentes, subito exacuuntur; ac non solum varia, sed præclara etiam, atque subtilissima rerum spectra menti offerunt; & quoniam in vino est (vt aiunt) veritas, veriora sæpe attingunt. Animi enim cum sustinentur membris, & corpore, & sensibus, omnia certiora cernunt, cogitant, atque sentiunt. Quibus tam varijs, adeoque pulchris rerum simulachris referta mens, & ad dicendum erumpens, permiram explicandi vim humenti subinde linguæ comunicat, ad suauissimos animi Sales perfundendos; necnon mediocriter philosophandum inter pocula. Quo magis est mirandum, nullam tam vehementem esse vim crapulæ, quæ ipsos, aut in perniciosas furias, aut in insanum Martem, aut in fœdissima iurgia concitare soleat. Neque enim, quamuis rixari contingat, grauissimis se illi mutuò lacerant conuitijs, neque, ministrante furore, subito, vt Australes dum multo vino incalescunt, arma ad lædendum arripiunt: immo verò quicquid iræ ac furoris à vino interim est obortum, cum breue illud est, ac neque recoquitur, neque differtur: tum eodem etiam vino, communi que Sale, & concanatione diluitur, & omnino sedatur. Quin & ab his etiam moderatè sumptis, suum ipsis subest ingenij acumen, & celeres quidam animi motus ad deliberandum. Nam quoties de grauissimis Reipub. negotijs, consultandi, deliberandi que sese offert necessitas & occasio, nunquam magis sobriè, neque prou-

providentiùs illos, quàm eùm mediocriter potarunt, de-
 liberasse comperimus: testimoniò sunt Phisones ostia fe-
 rè Rheni tenentes: quòrum Areopagitis de còmuni Rei-
 pub. statu, ac magnis rebus acturis, ientacula sympotiaca
 prius de publico dantur.

40 Porro quod attinet ad promiscuos virorum & foemina-
 rum confessus, & accubationes ad mensam in còuiujs, tū
 mutua, atque reciproca suauia, quæ Australium oculos ve-
 hementer offendunt: non sunt hæc quidem vsque ad eò vi-
 tuperanda, quin aliqua ex parte & eleuari, & secundū ne-
 cessitatem patriæ, quodammodo permitti non debeant.
 Neque enim inueteratus eiusmodi Aquilonarium vsus,
 & consuetudo; tum aëris, atque regionis intemperies, tã
 sunt hæc in parte inculanda, quàm cælestis (vt inquit
 Aquilonares) calor, atque vagantium quoque siderum
 ab eisdem auersio, & longinquitas: atq; in primis vniuer-
 sus ille parens ac fator rerū, totiusque mundi lampas Sol.
 Hic enim cùm vniuersa, maximè verò propiora, quæ sibi
 subsunt mundi loca, calore suo compleat, foecundet, at-
 que ad vberius propagandum promoueat: ad remotio-
 ra multò quidem tardior, remissior, ac minus efficax so-
 let peruenire. Nam à regionis frigore, quasi superatus il-
 le, à sua etiam calefaciendi facultate, atque multarum ibi
 rerum propagandi vi inhibetur. Quamobrem Aquilonar-
 es, cùm summam semper habuerint æternitatis, quæ in
 genitura continetur, rationem, ne tamè pernecessaria ad
 id Venus frigoris interuentu rigeret, Liberum patrem cū
 falsa Cerere inuocandos sibi curarunt: vt eos sibi ad au-
 gendam vniuersam illam remotissimi Solis calefaciendi
 facultatem, ac multarum rerum propagationem, socio
 quidem Sale asciscerēt, atque vnà cum calidissimo Vul-
 cano

cano suis etiam splendidissimis in laribus retinerent. Ha-
 bet enim Sal. (vt fufius ante meridiano sermone probatū
 est) suam validissimam genituræ vim, qua scilicet semi-
 minis vigorem expergeficit; quaq; foeminas falsioribus
 præcipue cibis vfas ad conceptum reddit procliuiiores.
 Quibus rebus ab Aquilonaribus ad meliorem viræ frugē
 excogitatis, atque ad natium excitandum, & continen-
 dum, calorem in vsum sapienter receptis, factum est, vt ij-
 dem, & læti, & alacres, atque sub tanto cæli rigore Iouia-
 les potiùs, quàm Saturnij euaderent. Nam & calefacti
 quidem, multò melius quàm frigentes, aliorum quoque
 siderum facultatibus, & impressione iuuantur: maximè ve-
 rò dum cœnas obeunt lautiores, atque tempestiua con-
 uiuia: quamquàm pro qualitate regionis nunquam fiant
 intempestiua. In quibus tametsi suauia, quæ diximus, Au-
 stralium oculis paulò licentiora appareant; quia tamen
 Aquilonarium animos non ita mouent, vt ab honestate
 diuertant, aut quominus eorum foemina viris suis casta
 cum mente corpus etiam impollurum feruent; & quidem
 toleranda esse, & quibus dictum est caussis, boni quodã-
 modo consulenda videntur. Cùm siquidem hæc ipsa, nō
 tristi, ac dissimulato silentio, vt solent Australes; sed læto
 & hilari vultu, atque cū honesto simul, ac festiuo sermone
 transigantur. Nam & post primam mensam, medius inter
 Cererem & Bacchum confidet Mercurius facundissimus.
 Quo duce, ac internuntio, conuiuia suauissimis, ac lepi-
 dissimis cordiuntur animi Salibus, qui ex varijs, peracu-
 tisque, interdum etiam disertis scientiarum omnium ser-
 monibus adhibentur. Vsque ad eò, vt neque inter eos
 præferre ausim ieiunas lucubrationes ad imprimendum
 in animo, sympotiacticis eiusmodi colloctionibus; quòd
 has,

has, cibi potusque calore, suscitato ingenio, proferri semper viderim illis longè eloquētiore: quemadmodū hæc, A
 aliaq; huiusmodi, in proœmio quinti & vltimi sermonis,
 * ad id probandum reuocabimus.

41. Mente igitur tanta consuetudinis læticia, ac voluptate
 affecta pertusa que; quid mirum obsecro, si eius subiectū
 corpus necessarijs sibi rebus expletur, sua etiam voluptate
 redundet? quid si gestiat? si præ gaudio exulteret? si compositissimis sese motibus tam ad excitandum calorem,
 quam ad promouendam concoctionem exerceatur? tum fascibus, atque tedis, pro tanto propulsato hoste frigore, B
 festa vel Orgijs persimilia celebret? Idque nocturno tempore, omnium quidem ad epulandum opportunissimo, ac saluberrimo? quo maximè ipse idem hostis & rigidissimus est, & horribilius incrudescit? cuiusque nisi quibus dictum est telis atque repagulis, obisti potest? Accedit per-
 necessarius naturæ minister somnus, qui quàm commodissimè nocturnas comestiones sequitur. Is enim ab excubijs, ab exercitatione, ac motionibus, quantò est magis à coena profundus, tantò & ad concoquendum, & ad concocta digerendum fit commodior. Nihil enim cibi tam C
 crudum, tamque difficile concoctū ingeri potest in vētriculū, quod profundo somno non concoquatur omnino: præsertim in tanta aëris frigiditate, qua natius calor retrusus cuncta conficit melius. Vnde antecedentes vigilię, cum & arctioris somni, & sanioris quietis sint causæ, neque damnandæ sunt, neque à communi vsu & consuetudine reijciendæ: ac neque ob id ipsum Aquilonares vituperandi, si comestaturi, quasi lumen cæli reueriti, funalibus, atque cereis fascibus symposia, & coenas suas proferant in multam noctem. Cum enim spiritus vitales omnino sint
 cælestis

cælestis quidē lucis amici, quid quæso mirū, si cælestem, A
 ac diurnam illi lucē præcipuis animi functionibus, & negotijs peragendis impendant? quæ verò ad corpus, maximè autè ad replendum ventrem attinent, nocturnis horis ad lychnuchos, & cereas fasces relinquāt? Ex quibus cōcluditur, Aquilonares in his, quæ ad Salē, & mensæ horā spectant, Australibus longè esse prouidentiores. Nā dum nocturnas horas meridianis præferūt ad comessandum, meliores, vt ostensum est, atq; salubriores sibi parant concoctiones: cumq; sint tales, quæ in vētriculo fiūt, necesse inde est, vt quæ in iecinore, quæq; in membris conficiūtur salubrius succedant. Quo fit, vt meliore propterea succo, B
 & humoribus imbuto corpore, cum optimæ membrorū compages, tum illorum perfecta cōtinuatio, atque ea demum naturæ consensio, & conuenientia formæ sequatur, quæ à Græcis rectè dicta est sympathia. Ex qua cum & venustas, & decor, & pulchritudo, & quæ ab his secerni nō possunt valetudo & sanitas oriantur, cōsequitur, iuuentutem Aquilonarem his decoratam ornamentis, falsis licet deditam, tam habitu corporis eleganti, atque opimo, quàm splendida figura oris, quàm etiā lacertosus viribus, C
 Australi longè antecire.

42. Quod si præterea vera sunt, quæ rursus Anthalixæ, vt in Aquilonares regererēt, à Medicis mutuabantur: nepe ipsos animi mores corporis temperationē sequi oportere: vereor equidē ne Australes cogēdi sint toti causæ cedere. Non enim ex his tantūmodo, quæ hætenus de excellenti Aquilonariū temperamento adduximus, sententiā colligenda est; sed de ipsis vtriusque gentis moribus, de ingenio, deq; vitæ ratione, atque institutis inter se collatis, seuerissimè pronūtianda. Atq; in primis ponendum, X
 Aquil-

Aquilonares falsis multum, dulcibus verò parū affuetos, præstare utiq; tam ingenij bonitate, & artibus, quàm reliquis dotibus animi Australibus, qui rursus falsis mediocriter, dulcibus autē nimis indulgēt. Sed quoniam ante meridiano sermone de utroque sapore, ac de alterutrius inter sapes primatu, tam quoad gustatū, quàm quoad alimentum, & sequitam inde corporis temperationem abūde fuit explicatum; restat, ut ad eos mores, qui ab eo temperamento, quod horum vteruis saporum efficit, emanant, declarandos accedamus. Sic enim Anthalix Aquilonarium constantiam, firmamque in agendo, & faciendo consuetudinem, licet feritatem, seu mentis stuporem appellent, falso tamen ex alimento ipsam cōtrahi concedunt: quemadmodum nos etiam Australium ingenij celeritatem in agendo, quam inconstantis animi levitatem sapere iudicamus, ex dulcibus esculentis oriri fatemur. Dulcia siquidem calida, & humida cum sint, ideoq; & ad nutriendum aptissima, & à natura, præ cæteris, quæ sapore afficiunt, appetita, sanguinem, etsi subtilem, biliosum tamen efficiunt, qui tum accendi subito, tum accensus quam facile corrumpi potest. Ex quo vitales spiritus, qui ab huiusmodi progignuntur sanguine, eandem contrahant naturam necesse est. Namq; hi prorsus, & cerebri meatus, & occultissimas ibi animi sedes subtilissime permeantes, celerrimam, atque promptissimam ratiocinandi actionem, non absque præcipiti & immaturo deliberandi usu, menti subministrant. Vnde cooriri solet nimia illa ingenij celeritas, quæ cum in actione versetur, non solum dubias, atque suspectas habet deliberationes, consilia, & actus; verum ipsos etiam deliberantes in turpem animi mobilitatem, in perfidiam, & immo-

immanitatem quandam adducit.

43

Inde namque Pœni olim Australium potentissimi hac ipsa ingenij celeritate pollentes, tamen in bello inveniuntur omnium callidissimi, expeditissimiq; vafri tamē iidem, versipelles, perfidi, quin & immanissimi deprehendebantur. Quis enim Annibalem eorum duce bellicosissimo callidior? quis eo versutior, aut immanior? cuius fraudibus primū Punica fides, & maximè lubrica, & omnium fallacissima haberi coepit. At quis præterea Senatu Populoque Carthaginensi truculentior? quis vel atrocior, vel sine discrimine crudelior? cuius decreto clarissimi, atque de ipsorum Repub. optimè meriti Imperatores, in dicta causa, in crucem acti fuerunt? Sed in captivos hostium duces (quod est barbarissimorum hominum ingenium) quinam ipso populo inveniuntur unquam immaniores? Nam inter alios, captum M. Regulum Romani exercitus Imperatorem, in machina religantes, ut immanitatem ludibrio adaugerent, nonne resectis palpebris vigilantem necauerunt? Quin neque tenellis, innocentissimisque suorum & civium filiis parcebant: quos raptos è sinu materno, ut summam cum inhumanitate impietatem commiserent, viuos in ore parentum, exardētibus sacrificiorum ignibus immolandos tradebant. Ac ne crudelissimo flammæ aspectu maternus affectus deterretur, hunc adaucta crudelitate ita deludebant. Siquidem statuam illi æneam sui Dei erigentes, in eius concavo clam ignem supponebāt, tum infantes misericuli sinuoso gremio, adūcique statuæ manibus, ne resiliunt, excepti comburebantur. Ac ne miserabiles eorum ciuium, & lamenta, parentum aures penetrarent, magno tympanorum sonitu, atque horribili tubarum clangore sacrificium cōplebant.

X 2

Quod

Quod execrabile sacrificandi genus per Idolum Moloch significatur apud Leuit. cap. 18. Illo quippe quandoque **A** Israëlita vti fuerit Australium gentium ritum imitantes. Sed hanc impietatem, & acerbissimam animi truculentiam, aliud eorundem Australium nefandum, ac plusquam ferinum præposteræ scilicet Veneris vitium exæquauit, vt planè constet eiusmodi monstra, si vsquam alibi sint, ex Africa erupisse. Hæc igitur tam horribilia malorum portenta, quibus exagitantur Australes, aut ab adusta bili, aut à vehementi regionis æstu, aut ex alimentorum dulcium, quæ in bilem transeunt, vsu, vel potius ab impio, effrenatoque vitæ habitu, vix quidem, immo nulla ferè ex parte, ipsos licet salarios, atque pituitosos torque **B** re solent Aquilonares: qui esculentis tamen pinguibus, plurimo tamen Sale conspersis, vescentes, pituitam, qua redundant, tum cohibent; tum bilem temperant, atque humaniores existunt.

44 Quare pro humida, ponderosaque natura sua Aquilonares, quò magis graues, atque tardigradi euadunt, eò quidem fortiùs in bello pedem figunt, minusque quam alij referre solent. In quo insignem animi magnitudinem cum summa etiam constantia coniunctam præferunt: eamque à celeri ac dolosa Australium mobilitate animi alienissimam fuisse olim apertè fatis indicarunt. Hac **C** quippe firmitate animi valentes quondam Germani Aquilonares, apud Treuiros, teste Tacito, potèntissimas Romanorū acies minus perhorruisse, quin potius sustinuisse, nonnunquam fudisse, fugasseque, aliquando etiã inultrã de illis victoriã cum summo triũpho reportasse visi sunt. Vnde summus idemque primus Romanorū Imperator. C. Iulius Cæsar, post tot deuictas nationes, atque in debel-

debellandis Germanis exactos annos, nunquam tamen illos à se fuisse subactos, neque domitos apertè confessus est. Quinimmo aptissima translatione de Rheno flumine magno, quod superiorem Germaniam ab inferiore discriminat, significare videtur, Germanos quidem fuisse indomitos, neque omnino superatos: Nemo Rheno, inquit, iugum imposuit. At verò Australium nullæ penè gentes fuerunt, quas aut Romani in tota ferè citeriori maritima Africa ora, à Gadibus ad Aegyptum vsque, non debellarunt: aut Lusitani principes, in altera sub Brumali orbe maritima eiusdem ora, nõ vi cæperint: aut reliquas Hispani demum sub inuictissimis Ferdinando, Carolo Quinto **B** Imperatore maximo, huiusque filio Philippo felicissimo, Hispaniarum Regibus, apud Australes etiam Indos non in potestatem redegerint. His quippe Hispani vsque ad eò terrori magno fuere, vt vna, aut altera horum centuria ad præliandum occurrente, innumerabiles illorum copiarum & exercitus sæpe profligata fuerint, atque infinitæ penè eorum vrbes, & amplissima Regna in ditionem Hispanicam redacta.

45 Sed ad Aquilonares reuertor, qui non foris solùm, sed **C** domi etiam in administranda Repub. longè multumque præstant. Gens quippe æmula, atque imitatrix eorū, quæ ab alijs in maximis, & præclaris habentur; atque in exquisitis multorum hominum moribus & institutis percuriosa, dici non potest, quot, quantasque bene constitutas sibi Repub. construxerit: quantis, ac quàm præclaris eas artibus, quarum maximè omne opus est in agendo & faciendo exornauerit. Qua in parte Germani Aquilonares, mirabile est quanto certè & ingenio, & arte nõ modò externis, sed etiam Australibus suis Germanis antecellant.

Idque siue argentariam quæras, siue nauiculariã, aut mercaturam exerceas, siue pictura maximè, atq; topiaria delecteris: siue pistoriã, vel fassamentariã artem concupiscas: siue denique fabrilem exquiras. Quas artes eò faciliùs Aquilonares, & discunt, & callent, ac retinent tenaciùs, non quò maiore ingenij celeritate, & acumine, sed quò obseruantiore imitatione, laboreque, & vsu constantiore, ad illas incumbunt, eisdemque pertinacissimã operam nauant. Quos inter Belgã, atque ex his Brauantini, & Flãdri (quos Cæsar Pleumosios appellare videtur) vsque adeò excellunt, vt has quidem artes cum natura ferè videantur exæquasse. Nam eas terras, vt dicebamus, tam horridas, adeoque frigidas incolunt, quas natura tãquam extraneas, quasi que non pertinerent ad se, omni pretioso atque delicato fructu carere voluit: & quibus tantũmodo animalia & segetes, que videlicet ad incolarum victum & vestitum sufficerent, suppeditauit. Vnde ingeniosa necessitas, quæ in sterilibus hisce locis maximè fruticatur, atq; virefcit, apud hos tantopere prouecta est, auctore artificio; vt inter alia vitæ compendia, peruarias informes rerum materias, quas natura ad opificium & lanificium idoneas protulit, vnde cunq; ijdem asportari ad se curent: hasque denuò sua opera & industria pulcherrimis, artificiosissimisque formis induentes; rursus ad easdem mundi partes, vnde venerant, & venustiores, & locupletiores, ac multò etiam commendabiliores remittant: sicque suum ipsi opus, atque nomen per vniuersum orbem aspectabile, & admirabile faciunt: sicuti de aulæis, de peristromatis, deque alijs picturis, & textilibus licet colligere, quæ ex lanis ab Hispania conuectis, ab eisdem perfectissima conficiuntur. Qua de causa, non solùm Belgã, sed his

A

B

C

proxi-

proximæ, atque oppositæ Britanorum & Batavorũ insulæ, etsi perfrigida, quæ tamen portubus patent, incredibile dictũ est, quanta, quamque frequenti tum conuenarum multitudine, tum mercimoniorum varietate nobilitentur. Tot enim illæ tantisque vrbibus, oppidis, vicis, pagis, atque munitissimis castris; tam multo etiam vbiq; populo frequentantur, vt nusquam profectò, neque ædificiorũ structura, & æquabilitate, neque supellectiliũ copia, & splendore, neque mœnium robore, & armamentis munitiores alias, & ad tuendam Rempub. concordiores ipsis conspicias.

A

46

Quòd si ad eas artes accedas, quas ingenuas, ac liberales appellamus, quibus non modò Grammatica, Dialectica, & Rhetorica, verum etiam Arithmetica, Geometria, Musica, Astronomia, & reliquæ ab his ortæ continentur; profectò in omnibus ita excellunt, vt solos Aquilonares ad eas natos esse dicas. Tametsi hæc ipsa studia, ad quæ hi ferius accesserunt, prius quidem à Græcis, tum à Romanis mediam mundi plagam inter meridiẽ & Aquilonem incolentibus, multò altiùs tradita, promotafelicitiùs, atque puriùs excolta fuerunt. Neque inficiamur illa ipsa fuisse etiam ab Australibus multò ante præcognita, & celebrata, quàm peruenissent ad Aquilonares. In Mathematicis enim, Chaldæi, & Aegyptij primi fuere, & antiquissimi. In Philosophicis, & Medicis, Arabes etiam postea maximè floruerunt. Sed his quidem quãquam arte, & doctrina prioribus, nequaquam tamen Aquilonares Romanæ linguæ cultores, atque pronuntiatores politissimi, inferiores euasere. Quare ne diutiùs in his immeremur, concludi poterit, Australes, eos potissimùm, qui maritimam Africæ oram sub Cancro tenent, nihil aliud

B

C

X 4 habere

habere pro se, quod regerant Aquilonaribus, quam pro ingenuitate calliditatem; pro fide, atque inita pace, perfidiam; pro arte, ac exercitatione, inertiam; pro ciuili cōsociatione, vagas dispersiones; pro domo ac ciuitate magalia, ac solitudines, pro nauicularia tandem, furta, & direptiones. Ac si grauiora. repetamus, quid pro Repub. proquē scientia & religione, Australes, nisi dissensiones, impiaque monstra, & sectarum deliramenta possunt opponere? Quamuis tamen plerosque etiam Aquilonariū (permultos pios excipimus) in hoc summo, potissimoque Religionis negotio (quod equidē dolenter potius, quam contumeliosē referimus) cōpertum est, à verissimo Christi dogmatis scopo tot sacratissimis Christi vulneribus præfixo, nostris temporibus miserabiliter aberrasse, atque pretiosissimā, indiuiduāque Christi vestē, qua vniuersa sacrosancta eius Ecclesia cōtegitur, nō in tres partes modò, sed plusquam in trecētas discidere atē tasse. Quod tamen nisi aliquando, eodē miserantē Christo, ad ipsum redituros, cōsiliaque in melius relatuos esse cōsiderem; profectò eos nūc Australibus longè detestabiliores habere; ac donec resipiscāt, habebō quidē cum suo Aquilone omnium tanquam Pandectas malorum.

47 Cæterum, ad locum vnde digressa est oratio reuertamur. Inita quippe fuerat, ac longè fufius explicata de commodiore Salis ac mensæ hora disputatio; in eaque tandem conclusum, lautam atque iustam ciborum dispositionem, iuxta Celsum, hyeme totam simul, æstate verò bipartitam in die sumi oportere. Quarum alteram tenuē, alteram paulò pleniorē esse debere pronuntiauimus. Sed quota præcipuē hora saluti commodior sit cibus paulò plenior, nunc erit disputandum. Siquidem ex mutua Australium,

stralium, & Aquilonarium comparatione, quam attulimus, vsque adeo Aquilonares nocturnis comestationibus proficere ostendimus; vt eisdem de causis meridianum tempus sumendis cibus, & intempestiuum, & saluti contrarium esse concluderimus. Quamobrem statuendum duximus, nullos cibos præsertim solidos meridie capiendos esse; sed aut antemeridiano, aut pomeridiano, aut meliùs nocturno tempore sumi oportere. Quod sanè decretū tametsi paradoxum, atque à communi vsu, & consuetudine alienum viderur; tamen hoc ipsum mortalibus, tum à causis pernecessarium, tum ab effectis saluberrimum, tū ab exemplis demum, & experimentis probatissimum ostendemus. Etenim, vt paulò ante dicebamus, nō parum interest salutem conseruare expetentis, quota ipse hora cibus sibi sumat. cōcoctionis enim permagna cura & ratio est habenda, vt ab illa quidem optima sequatur per membra distributio. Quod si verum est, quod verissimè dicitur, vigiliam digerere, somnum autem concoquere: necesse profectò erit, vt noctem à die; ita somnum à vigilia, tempore, horis que distinguere. In altero enim quietis, in altero laboris tota ratio consistit. Nam quid aliud est somnus, quam omnium per fugium laborum, & sollicitudinum? Sicuti quid rursus vigilia, nisi perpetua quædā atque laboriosa sensuum actio? Cū igitur calor per membra diffusus, digestionem meliùs in vigilia, & motu peragat; concoctionē autem retrusus ille in ventriculum, profundo cum somno, & quiete celerius conficiat; sit inde profus, vt nullum tempus nocturno, obscuro, atque frigido salubrius; nullumque meridiano, lucido, & calido incommodius, dari possit ad concoquendum. Quæ sententia non induci solū, verum multis etiam modis, & persuaderi,

suaderi, & demonstrari potest: ac fortasse ex eo potissimum, quòd, vt dictum fuit, vitales nostri spiritus omnino sint amici lucis, ideoque conuenientibus cum luce operibus adhibendi. Cùm enim homo inter omnia animantia luce quammaximè delectetur (ea enim destitutus, quasi obscurissimo carcere inclusus ab omni ferè actione inhiberetur) necesse idcirco est, dum lucet, illius vitales spiritus, qui impellente calore actionis sunt fomites, lucida semper incitari vigilia ad negotia peragenda: præsertim cum ijdem non ipsos modò sensus ad sentiendum; sed etiam superiores animi facultates ad aliquid vel agendum, vel contemlandum continuè sollicitent: vsque adeò, vt vel ipsas naturales nutriendi facultates cõcoctioni operãdantes quãdoque impediãt, & quasi suspensas ab officio vacare cogant, ne mentè illã à vehementissima cogitationum intentione distrahãt. Qua etiã de causa meridianũ somnum in eorundem spirituum gratiam, ne luce priuentur, sunt qui vitandum dicant.

48 Quo constituto sequitur, meridianum tempus non solum à cibis semouendum, verùm ob vitandam bilem, nõ maioribus animi cõtemplationibus, curis, aut laboribus, quàm mediocribus duntaxat musis, moderatisue negotijs esse impendendum: quò salubrius, pro singulis diei temporibus, siue horis, officia distribuuntur. Habet enim per se dies, quemadmodũ & annus, sua quattuor distincta tempora. Estque illi pro vere manè, pro æstate meridianus dies, pro autumno vesperum, pro hyeme demum nox. Quibus singulis anni tẽporibus, singuli etiam viget corporis humores; vtpote verno sanguis, æstate bilis, autũno melancholia, hyeme autem pituita. Quare, vt vere, accedente Sole, sanguis, qui basis & fundamentũ est liquorum

liquorum humorum, alimẽto temperato indiget; sic manè quidem, orto iam Sole, vicens sanguis animantia cuncta ad partum prouocat: tam vt vacuum illa stomachum, cùm nondum valdè esuriant, moderato alimento corroborent; quàm vt meridianam consequentem bilem, humefacto ventriculo præcurrant, & cohibeant. Quod vt est biliosis & sanguineis saluberrimum, ac pernecessariũ; sic etiam melancholicis, atque pituitosis vesperi cibos sumere est planè commodissimum: quòd his, præ frigore vetriculi, consequens nocturnus somnus sit maximè aptus ad concoquendum: fitque hunc in modum, vt & spiritus intermedia diei luce; & mentis acies libera rerum contemplatione, copiosius fruantur. Non ergo splendidissima mentis opera, quo tempore cælestis & meridiana lux fusior est, ac illustrior, tenebricosis corporis operibus, vt crapula, & ingurgitationibus sunt obfcuranda; ne tũ ipsa mens à candidissimo suo ratiocinationis cursu retrahatur; tum etiam corpus intẽpestiuo repletum cibo opprimatur.

49 Porro altera incommoditatis ratio est vehemens Solis calor meridiana hora plus reliquis æstuans; quo vigente, natius noster quasi à maiore attractus, è medio in vniuersum corpus diffunditur, atque in extrema vsque membra dispergitur. Vnde qui reliquus est in ventriculo, cum fit paucus, à circumstante externo eneruatur; aliquando etiam cibi redundantia, aut imminuitur, aut suffocatur. Quo mortifero genere morbi plectuntur apoplectici; quos, calidis præsertim in regionibus, ob tenuem ventriculi calorem, huncque ab immoderata cibi potusque profluentia oppressum, neque concoquere valentem, mors subita intercipit. Demum constare iam poterit ab effectibus, æstate

æstate scilicet, meridiana sumpta alimenta longè incommodiora esse quàm hyeme: quod in vniuersa Italia habetur probatissimum. Quæ prouincia temperata est, atque æquè ferè distans ab Aquilone & Meridie. In ea ergo prouidentissimo Medicorum consilio cauerur, ne æstate meridianus calor, quo duce bilis infertur ventriculo, hūc ieiunū præoccupet. Nā introgressus ille natiuū inueniens otiosum dissipat & debilitat: propterea quòd inter se ambo conuenire nequeunt, vt vtriusque facultates in vnum coëant ad concoquendū. Quo fit, vt tam vitandi æstus, quàm valetudinis tuendæ causa, æstate maximè, multò ante meridem prandere soleant.

50 Qui planè mos tum meridianos cibos, tum meridianas euitandi (vt exemplis rem concludamus) Romæ primū, vbi maior semper fuit vitæ cura, atque ratio vitæ, olim potissimū increbuit. Sed hunc quodammodo antiquatum, ac propè abolitum, mirè temporibus nostris instaurauit summus ille Romani nominis propagator Paulus III. Pont. Max. ex perillustri Farnesiorum familia, heroicis virtutibus comitantibus, assumptus. Vir omnium suæ ætatis in conseruanda optima valetudine diligentissimus. Nam summam ille loci salubritatem in libero, & expurgato aëre constituebat: ideoque colles, & supera Urbis loca, vbi olim Roma fuit, semper incolebat. Quam postea in conuallibus sitam, atque obliquis, angustis, atque tortuosis vicis & angiportis constructam, quòd reclusus subinde aër pestilens Vrbi fieret, contractis, dilatatisque vijs, atque in rectum productis, in salubritatem reuocauit. Dicere quippe solitus erat, Inueni Romam obliquam, & relinquo rectam: Illud olim Augusti imitatus, qui cum tam multis marmoribus Urbem ornasset,

ornasset, dicebat, Inueni Romam lateritiam, relinquo marmoream. Is ergo (vt eius admirabilem viuendi normam breui percurramus) ætate prouecta Pontificatum iniens, inter alia prouidentissima vitæ instituta: primū quotidie ante lucem surgens, diluculo rem sacram faciebat. Deinde grauissimis Reipub. Christianæ auditis, atque peractis negotijs, consecuta ambulatione, exercitationis gratia, tribus vel quatuor horis ante meridiē quouis anni tempore prandebat. Cui prandenti, superiorum more Pontificum, viri in omni scientiarum genere peritissimi, præsertim Theologi astabant: qui propositas ab eo quandoque, atque in disputationem vocatas quæstiones Theologicas argutè eleganterque decernerent. Sed hos subinde alij à prandio mansuetiorum musarum periti sequebantur; qui vt meridianum ab eo somnum, quem existimabat intempestiuum, abigerent, de humanioribus musis, quas optimè calluit, agebant. Quibus succedebat viri graues, atque Legati Principū; qui de vniuerso Christianæ Reipubl. statu, deque mutuis, ac nouis inter sese Christianorum Principum molitionibus, quæ eius tempore maiores quàm vnquam fuerunt, tractabant: eique, penes quem legitimū vniuersi Imperium, & summa rerum esset, formulas subijciebant, quibus illorum inter sese ortas controuersias & auersos animos ipse Euangelicus, atque Apostolicus Sal terræ suo exhortationis condimento componeret. Tandem hora tertia post meridiē rursus in publicum prodibat, quò liberius, atque nullo custodum interpellante, aures omnium querelis præberet, opemque ferret supplicibus. Quam summam humanitatem, quam ille cum summa etiam seueritate coniunctam habebat, omnibus ex æquo præstabat in ambulando. Nā

do. Nam simili, qua ante prandium ambulatione utebatur ante coenam, ut scilicet agitatione & motu, cum cibi antecederetis commodior in membra fieret distributio; tum ad consequentem, quasi labore partum, viam darēt fames, & appetitio. Tantum quippe salubritatis in continua exercitatione, tum aëris mutatione reponebat; ut vix senis modò diebus, in vno, & eodem loco, vrbe, aut pago cōsisteret; quin statim aliò diuerteret. Quòd si qua urgente causa, Romæ præsertim manendum esset; alternis saltem noctibus, aut domū, aut cubile mutabat. Delectari enim se aiebat, summoperè nouorum larium familiaritate, ac inspectione, simulque linteorum, atque stragulorū immutatione & odore recreari vehementer. Demum quinta hora post meridiem coenabat, & paulo interiecto spatio temporis, obeunte Sole, se somno dabat. Sed in cibis quidem non tam ille varietatem, quàm optimum condimentum exquirebat: quod cum sine interuētu, & ope Salis constare non possit; consentaneū est profectò, ipsum salis dulcia minimè prætulisse. Non enim credibile est, tantam atque tam firmā ipsius, ut nouimus, animi gravitatem, constantiam, atque in deliberando maturitatem; ab alimentis dulcibus, leuibus, & biliosis potiùs, quàm à salis, grauibus, & melancholicis dimanasse. Verumtamē quod attinet ad horā Salis, cuius causa, tanti viri viuendi norma à nobis tradita est, nullā ille sibi meridiana incommodiorem putabat; cum antemeridiana utens, tam bellè ad extremam vsque ætatem se haberet, ut pergravi morbo aliquo oppressus nunquam fuerit. Quinimmo in tam senili corpore, summæ potestatis onere grauato, tam firmum ille pectus, atque robustum egit animum; ut à septuagesimo ad nonagesimum propè ætatis suæ

ris suæ annum, tribus integris lustris, in Romana cathedra Christi Vicarius sederit. Quique solus (longè quouis Atlante maior) non cælum, verum cælorum in terris regnum, Christi videlicet Ecclesiam hanc vniuersalem, & suis ipse humeris vigilantissimè sustinuerit; & tanti huius Imperij clauum tenens, gubernacula felicissimè tractauerit.

51 Similem huic vitæ regulam, atque victus rationem insequitur Ferdinandus Aragonius Ferdinandi Catholici Hispaniarum Regis ex filio nepos, nunc Pontifex Cæsaraugustanus, atque Regni Aragonum à Philippo Rege (summo tamen Pontifice Pio V. grauissimis ex causis approbante) Prorege constitutus. Vir sanè ætate nostra integerrimus, idemque frugalissimus, atque in cōseruanda optima natura & salubritate valde prouidus. Qui cum matura iam ætate fuerit ad amplissimum eiusmodi sacerdotium promotus; in eoque annum agat quartū supra trigésimum (natus nunc ipse octogésimum) nullo tamen hætenus graui morbo pressus fuit, neque peculiari aliquo, vel leuissimo premitur. Idque ab eo tempore potissimum, quo eam victus rationem sibi præscripsit, ut prandium quarta ante meridiem: coenam verò, quarta etiā post meridiē hora quotidie sumeret. His succedit Alfonso etiā Aragonius, auis Regibus progenitus, Cardonæ in Catalonia, Segobrigæ verò in Valentino Regno Dux excellētiss. Qui nuper annū agens propè octogésimum, cum in nullum antea morbū incidisset, subito quasi sanus è medio sublatus est. Is ergo, variè licet, tamē eadē causa & ratione, quibus illi, meridiana fugiens prandia, cum penè ad meridiem vsque semper de more cubaret, tertia, siue quarta hora post meridiem prandeat: coenabat autē

bat autem media ferè nocte. Sed hoc quidem omnibus ^A
 admirationi erat, quòd eius prandiū alioqui opulentissi-
 mū, in quo peruarios ille cibos, & valde solidos edebat,
 intra horas dūtaxat septem, coena multò opulentior se-
 queretur. Cumque neque motu interim, neque agitatio-
 ne sese aliqua exerceret, nunquā tamen crudior ad men-
 sam accessit. Aiebat enim, de his sæpe rogatus, validiores
 in ventriculo fieri concoctiones, tū vespere, occidēte So-
 le, tū diluculo, oriente. Idq; propter aëris tunc maximè
 frigescentis cōcretiones; vel potius ob frigidissimas ex ni-
 tro potiones, quarū fuit appetētissimus: vtræq; enim ven-
 triculos arctius cogūt ad cōcoquendū. Nā reliquas cōse- ^B
 quētes digestiones, quæ præsertim in mēbris fiūt, quæque
 externo etiam calore iuuari possunt, ieiuna meridiatio-
 ne perfici afferēbat. Sic enim à peritissimis Medicis acce-
 perat: longis videlicet diebus meridiari potiùs ante, quā
 post cibum, vtile esse. Quare omnes diei atque noctis ho-
 ras ad comedendum, meridiana multò cōmodiores, atq;
 salubriores esse existimabat. Sed quid plura, obsecro, cla-
 rioraue exēpla exquirimus? quàm quòd plerisque mor-
 talium, quos ætate matura prouectos, firmo, robustoq;
 corpore, atq; incorrupta sanitate præditos esse videmus,
 antemeridiano cibo, eoq; moderato, quotidie vfos fuif- ^C
 se comperimus? Ex his itaque concludi volumus, præci-
 puam ac commodissimam Salis & mensæ horam, nō me-
 ridianam, sed vel antemeridianam, vel pomeridianā esse
 assignandam. Tametsi eò sunt mortales magis admonē-
 di, vt sobriè in victu, atque temperatè se gerant: & quā o-
 mnibus in rebus Sal innuit mediocritatem, hanc in cibo
 & potu quāmaximè retineant. Nam vt mundis omnia,
 vt dici solet, nitent, ac munda fiunt: ita etiam sobrijs ac
 tem-

temperantibus, nulla diei hora, ne meridiana quidem, ^A
 fiet ad prandendū incōmoda. At vero ij, quibus in cibo
 nullus est modus, inano in vsu est modū in victu excede-
 re; ne in eos quidem morbos, qui crapulam, & ebrietatē
 sequuntur, incidant; prandiū aut temperent, aut à meri-
 diana hora reijciant.

⁷² Quæ cum de tēpore, & hora, quibus Sali & mensa va-
 * candum sit, atque à meridiana fugiendū dixerimus; ne-
 cesse est, vt de eo tēporis spatio, atque horis, quibus men-
 sa, præsentē Sale, accubendum est, ac etiam amoto eo,
 atque sublatis mappis, adhuc in ea consistendū dicamus. ^B
 Quæ in re, diuersa licet inter se sint tot hominum, tū pro
 qualitatē regionum, tum maximè, pro varietatē quorū-
 dam vitæ institutorum, placita & sententiæ; tamen quod
 fuerit salubritati corporis commodius, modò animo hoc
 ipsum indecorum non sit, sequendum statuemus. Est ita-
 que mensa, & tempore, & modo, quasi mensura quadam
 definienda: quòd in ea quidem, non solum quæ apponū-
 tur edenda; sed etiam spatia temporis, quibus est indul-
 dum appositis, & certa, & moderata esse oporteat. Sed de
 spatio quidem, & accubendi termino, magna est dissen- ^C
 sio, longeq; dissimilis vsus, & consuetudo inter eos, qui
 diuino cultui sancta aliqua religione societatis obstricti,
 suas epulares accubationes breuiter, & cōmuni cū silen-
 tio traducunt; & reliquos mortales, qui propria viuere
 quadra valent; ac neque inopia rei familiaris; neque ne-
 gotio aliquo distinentur, quo minus suas item concœna-
 tiones diutissime proferant, atque etiam sublatis mappis,
 adhuc in mensa remaneant. Priores, qui in cœnobijs a-
 gunt, quoniam religionis est silentio vitam transigere,
 ne humanis implicati colloquijs à supernorum contēpla-
 Y tione

tione distrahantur, cibos raptim sumunt, atque vno interrim vescentibus alijs sacra recitante lectore, ne vnâ quidem horam in mensa, tantum abest vt duas aufint insumere. Ex quo sumptis illis, atque amoto Sale, protinus cum gratiarû actione à mensa discedunt; opinantes, tantam esse, dum lingua est, vt dici solet, in humido, ad colloquendum propensionem; vt nisi se illico, atque ex præcepto abducerent, non modo silentium, quod summum est religionis retinaculum, interrumpent; verum sæpe quoque garrissent, sibi que mutuo obstrepèrent; æ, quod est procul à religione & fano, cachinnos inter se commouerent. Quapropter nudatas Sale mensas idē suspectas habētes, sese in cubicula recipiunt, priuata ad Deū alloquia communibus hominum colloquijs præferentes. Sed his, quamuis diuersa tamen ratione, facile astipulantur vulgares, atque infimi generis homines, quibus labore & manibus vitam sibi quærentibus, mensa nō tam est opipara & plena escis, vt ex ea explere ventrem queant; ideoque libenter, nondum finita hora, neque summotis mappis, se ab illa subducunt; ne si vacuam scilicet contemplentur, cum ridiculè in bilēm irritentur; tum inanissimè ad famē exacuuntur.

53

Quare reliqui homines, qui neque religione deuincti, neque inopia pressi rei familiaris, libera, splendida, ac copiosa vti mensa possunt, prioribus obijciendi sunt; deque negotio peræquè menti, atq; corpori opportuno, audiēdi. Nam sentiunt ij quidem optimè, duas ad minus horas vnique epulari accubationi, siue prandij, siue conuensationis illa sit, fore quotidie ad mensam insumēdas: alteram, præsentē Sale & dapibus, ad vescendū; alteram amandatis à mensa cibus, vnâ & mappis, ad illos, dū in ventri-

ventriculo feruent, otio & quiete fouendum. Aiunt enim cibum mansum, atque in ventriculum ad concoquendū, indeque corpus nutriendum illatum, veluti semen triticeum humi iactum se habere. Namque, vt hoc ipso suacum opportunitate temporis sato, occatoque, quoad tamen calore & fotu terræ idem, & corruptum, & quasi digestum fuerit, atque radicum fibras ad enascendum emisserit, nequaquam terra labore vllō exercetur: sic etiā cibus suo cum modo & tēpore intrudendus, ministra concoctione, simili quoque vult quiete, veluti occatione quædam, ad nutriendum aptari. Non solum enim in chilum conuersus ille, priori scilicet corrupta forma, atque indurata noua, quasi occultari solet: verum quo ad hepatis & cordi, venarum, atque arteriarum radicibus sensim nutrimenta præbuerit, haudquaquā, qui excepit cibū ventriculus nimis, atque intēpestiuis corporis laboribus infestandus est, ac ne à concoctione desistat, acrioribus animi motionibus interturbandus. Quamobrem, vtraque in hora, summa cum corporis quiete assistendū esse decernunt: idque perfacilè fieri posse, si honestis, atque mensæ consentaneis colloquutionibus imperans corpori animus retineatur: sicuti de eiusmodi colloquijs, qualia adhibere oporteat, quoad priorem inter epulas horā, in exordio quarti consequentis sermonis ostendemus: perinde ac quoad posteriorem etiam, in proœmio quinti & vltimi abunde proponemus. Quo fit vt si priorem quidē horam inter cibos quispiam ab aliorum contubernio semotus, solus agat; is nunquā lætus aget, sed tristis, ac moesto proximus semper erit: quoniā solitudo, vt inquit Cicero, aufert fructum voluptatum. Neque enim natura solitarium quicquam amat; semperque ad aliquid tāquam

Y 2

admi-

adminiculū annitur: ideoque desertissima est solitudo, quæ vescentem à colloctione prohibet: ac neque alijs conuenire ipsa potest, quàm ijs, qui religionis gratia, diuino amore perciti, sese in vastas solitudines recipiūt, atque superno afflato numine, suauissima vsque ad diuinorum contēplatione alliciuntur, vt ijs solitudo pro frequentia sit; recessus, vrbs & prouincia: adeo minus soli tunc sunt, cum magis soli sunt: cælestem enim in terris vitam agunt. Qui status, atque excellens vitæ ordo, quoniam non omnibus contingit; non tam imitandus omnino est, quàm admirandus, & ab omnibus venerandus: ideoque hunc quisquis minimè assequi valuerit, ad conuictum humanum, ciuilemque societate poterit honestè traduci; ac propter sermonis delectationem, tempestiuus etiam conuiujs delectari. Bene quippe; vt inquit Cicero, maiores accubationem epularem amicorum, quia vitæ coniunctionem haberet, conuiuium nominarunt; meliusquàm Græci, qui hoc idem tum computationem, tum conuentionem vocant. In conuiujs enim non tã ipsa corporis ad satietatem vsque ducta repletio attendenda est, quàm quæ ex mediocri illius refectio in animo hilaritudo sequitur, atque ex calore ventriculi sua quoque in mente calfactio: gestiens enim lætitia, vt ait Aristoteles, calefactio quædam est, ex qua tū amor, qui & calore promouetur; tum ex amore etiam facilis, aperta, urbanaque inter conuiuas consuetudo oritur: quæ profecto, eodē ipso ingenij ministro calore, in festiuissimos, facetissimosque, ac sæpe etiam doctissimos à cœna sermones erūpit: si tamen ij quidem, neque in contētionem abierint; neque in ipsis plus temporis epulantes insumserint, quàm vsquedum bacillo, & mero, purgatis dentibus, atque ventriculi

eruptio-

eruptionibus exhalatis, certum quoque tempus, honestusque modus epularibus accubationibus præscribatur. Quam ob causam Aquilonares rursus cū Australibus in eandem ferè paulò supra disputatam quæstionem de accubationis tempore reuocandi sunt; ac quoniam vel nimio, vel paruo, se, vtrique spatio temporis in mensa continent, à nobis etitandi. Quid enim Aquilonarium vsu in accubando acerbius? atque ab humano quoque conuictu quid vnquam alienius? vt quibus non satis est, cœnationes suas ad tertiã siue quartã horam; sed à vesperino ad matutinum vsque crepusculum, vt sæpe vidi, prorogare? ne non sit perquam falsum illud de Maximiliano primo Imperatore, qui conuocatis Germaniæ proceribus apud Constantiã urbem, vt de reformatione morum Germaniæ ageretur; atque in primis de cohibenda crapula, ob quam Germani alioqui frugi modestique, apud externos grauissime notabatur; decretum primum promulgatum est: ne epulares accubationes vltra sex horas protraherentur. Quemadmodum è contrario etiam, Australium edendi instituto, quid tristius, vel abiectius? vt pote quibus sæpius, non sedentes, sed humi potius brutorū more recubantes, nullo ferè confidendi ordine seruato, atque strata vix mensa, comedere contingit?

54

Conuenit ergo, vt interpositarum gentium, quæ sua quoque, moderata licet, decenti tamen atque splendida mensæ lautitia nitent, morem sequamur, ab eisque iusta, & consentanea Salis, & mæsæ spatia mutuemus: cum sint hæc quidem, non minus modestiæ, atque honestati animi, quàm stomacho & salubritati corporis congruentia: ac neque longiori, quàm tum vnus ad edendum, tum alterius insequentis horæ ad interquiescendum interuallo

Y 3

conclu-

conclusa. Est enim hora, humanarū virium mensura que-
 dam, atque sufficiens laboris spatium, ad singulas quasq; **A**
 tam corporis, quam animi actiones continenter, atque
 vno quasi spiritu ducendas. Qua finita, consecutoq; sub-
 inde ex labore tēdio; aut interquiescimus, aut quia varie-
 tas delectat, in alias tamen laboriosiores actiones, mo-
 do à priori diuersæ sint, libenter intēdimus. Quamobrē,
 vt nostris quoque sensibus non possumus iucunda accipe-
 re, & non accipere contraria, cum vel in ipsamet iucūdo-
 rū perceptione illi sentiendo laborent: Ita, ne gustus qui-
 dem, vno eodēque quantumuis licet suauissimo cibo, ad
 femihorā continuato, adeò delectari potest, quin eundē **B**
 illico fastidiat; ideoque necesse est, aut ab eius esu absti-
 nere; aut varietate ciborum denuo gustū allicere; aut de-
 nique cum ipsamet varia, atque copiosa dapum apposi-
 tione, odorationeque, eundem quoque gustum vnā &
 appetitum explere: ne vtique vltra vnā horam epula-
 tio protrahatur; ac neque citra alteram, dum priori datur
 concoctioni opera, à mensa discedatur. Quamquā equidē
 ætates hic maximè distinguendæ sunt; ac pro vt suā cuiq;
 parti ætatis tēpestiuitas est data; ita sese vnusquisq; actio-
 nibus accommodare debet. Neque enim cuius ætati con-
 uenit à cibo interquiescere. Siquidem paruuli lactentes, **C**
 atque edentuli hausto è māmīs lactē protinus cunis agi-
 tari solent, indeque arctior eos somnus complectitur, ac
 melius concoquunt. Tum pueros vnā & adolescentulos,
 natura robustos, atque edaces, exercitationi ac motioni-
 bus, vel immodicis, nec citra sudorē, à prandio sese dede-
 re salubre putatur: propterea quòd in his, copiosus vētri-
 culi calor, quo celerius concoquit, eo maiore corpus ex-
 citatione ac motu indiget, vt calore inde excitato, atq;
 per artus

per artus diffuso, alimentū, quod in venis tunc instat, di-
 geratur, atque in mēbra distribuatur: alioqui solēt istius-
 modi pueri & adulescentes quiete quasi quadam reclu-
 sione spirituum marcescere. At verò iuuenes, quoad grā-
 dior est ætas, qui nullo humanitatis, literaturæue studio,
 neque experimento rerum tenentur; aut historicis narra-
 tionibus, aut spectaculis, aut alea, alijsue ludis, facilè se, à
 motionibus continent; nec à mensa dimouent; vsque a-
 deò historia, quæ veritatis lux est, ac vita memoriæ; quin
 & verustatis nuntia, & vitæ quoque magistra, si, qua de-
 cet, pura & illustri claritate referatur, omnes omnis gene-
 ris homines allicit, trahit, atque rapit in suū dictorum at-
 tentionem, affectumque, & admirationem eā, quæ pro-
 pè desinit in stuporem. Quinetiam spectacula, quæ co-
 mœdijs, atque tragœdijs, tum saltationibus ac choreis,
 alijsque scænicis actionibus concluduntur; quia oculis
 subiecta sunt fidelibus, paulo vehementius mouent ani-
 mum, atque retinent corpus, magisque delectant, quàm
 quæ duntaxat audita per aures in illum immittuntur. Si-
 quidem comœdiarum, siue tragœdiarum lectiōe dele-
 ctamur quidem, docemur, atque in admirationem tradu-
 cimur; at verò actione, atque repræsentatione illarū, var-
 riè diuersèque afficimur. Nam subito, aut permouemur, **C**
 aut perturbamur, tacitèue pungimur, ac pro vt comœdi,
 siue histrionis fuerit actio, ita in spectatorū animis respon-
 det affectio: qua planè, aut in admirationē, aut in risum,
 aut in contemptum, indignationemque & vindictam, aut
 rursus in commiserationem propendimus. Hac itaque
 varietate animus, cuius est semper, varièque agere, mirū
 in modū delectatur; ac siue læta sint, siue tristia, quæ oc-
 currunt, modò tamen varia, vtraque læta suscipit. Defes-
 sus quip-

384
 sus quippe animus audiendo, videndūque, aut admiratio-
 ne integratur, aut risu renouatur. Neque enim vllus tam
 tristis, tamque portentosus alieni mali nuntius cuiquam
 obuenire potest, quin sub ipsamet tristitia, ex eo quod no-
 uitate secum ille, & admirationem affert, occultam re-
 ferat lætitiā: perinde vt in spectaculis, in quibus nihil simi-
 liter tam crudele, atque immane potest accidere, quanta
 est ipsa obiectōrū hominum à feris dilaniatio; ad quā ta-
 men spectandam, nisi duxisset oblectatio; nūquam fuisset
 concursio.

35 Tandem alea, quoniam auaritiæ semper est cōmixta,
 iuuenes nō modò tenet immotos; verum quasi loris qui-
 busdam eorum animum vnā & corpus constringit: ac ne-
 que aliò diuerti illos, aliudue cogitare, loqui, aut intueri
 patitur, neque ipsos finit esse suos. Vnde vt ira breuis fu-
 ror est; ita planè, durante alea, ludenti non solum corpo-
 ris, sed extrema quoque animi inest seruitus, in eaq; nul-
 læ non inclusæ præstigiæ; adeò tot illa dolis, machinis, ac
 fallacijs, tanquam hostis, prædoque armatur ad compila-
 dum. Quamuis non desint, qui rursus aleam, & id genus
 ludorum, in quibus temeritas & casus, non ratio, nec cō-
 siliū valet; qualis est talorum, & tescrarum, quæ pictis
 tabellis, siue chartis lusorijs, designantur, iuuenibus præ-
 fertim generosis, non prohibenda esse putent: quod con-
 coctioni illa mirè conducant; propterea quod alea ludē-
 tibus, ab spe & metu, incenso intus calore, & in totū cor-
 pus diffuso, cibos melius cogat in mēbra distribui: ac non
 solum aleatores ipsos sensibus, & ingenio longè prom-
 ptiores reddat; verum ad profundendam pecuniam, ex-
 trudendamque subinde auaritiā; atque liberalitatem
 & magnificentiam alacrius exercendas, animosiores ef-
 ficiat:

385
 ficiat: præterquam quod summa etiam voluptate collu-
 sores perfundat. Sed ij profectò, qui huiusmodi afferunt
 populo opinionem, non fucata solum specie recti, sed fal-
 sissima etiam animi persuasione decipiuntur: cum in tam
 obliquo nullum inuenire possint rectū, quod non in ma-
 nifestum eos errorem deflectat; ideoque, nec præter rem,
 à proposita sunt nobis sentētia depellendi; atque ab alea
 tandē relegandi. Nāque vt infortuniū & casus propterea
 habentur misera & infelicia, quod ex nulla, saltē cognita,
 causa eueniant: sed quasi poenam, nulla antecedente cul-
 pa, inurant: an non & alea similiter longe est miserior;
 quod vno vix apparente puncto, quod reuera nihil, & si-
 ne causa est, vniuersam rem perdas? quod iusta etiam,
 vel iniusta, solius rapinæ prætentā causa, abripias? atque
 patrimonia, corrogatis hinc inde nummis, profundas?
 vt iniustis, tuique similibus decoctoribus illa rursus pro-
 fundenda tradas? Nam quod neque diebus multis ade-
 misset hostis, si vniuersos tibi agros, & oliueta vastasset:
 quod neque decennio gannæ absumpissent nec iustra,
 si tuo te abdomini insatiabiliter tradidisses: quod neque
 tota vitæ periodo profunda exhausisset luxuries, si te in
 illam penitus immerisisses: id totum, aleam, ad vnus ho-
 rula spatium, tibi, posterisque tuis abstulisse; teque sub-
 inde de omnibus Reipub. gradibus tanquam maiesta-
 tis reum, deiecisse; nonne consequitur, nihil mortalibus
 aleatorio damno obuenire posse infelicius? Quod si im-
 pios tandem, atque impuros collusorum inter se animos
 conferamus; non minorem profectò in vincente quàm
 in victo, malorum hydram inhorrescemus. Vtpote quæ
 sicuti victos in rapinam, seu desperationem inducit, atq;
 ad omne etiam facinus suscipiendum cōpellit: ita rursus
 vincen-

vincentes; in effrænatas, atque libidinosas omnino voluptates præcipitat. Ex quibus tandem illud deprehenditur, quæ fallum; posse videlicet, ab auarissimo, alienique appetentissimo animo; qualis est collusorum; prodire magnificentiam; atque ex rapacitate, & compilatione sequi liberalitatem: quin neque ex ludo, verum est, tãtam elici sensuum perspicacitatem, atque ingenij vim, quantum, tum vehemens, & pernitiõsa colludentis actio; tum eiusdem turpiter alligata mens ludo non hebetent; non eneruent, non denique grauissima, quam faciunt ludentes, temporis iactura deforment. Quanto enim in ludicris, mente, atque oculis perspicaciores sunt; tanto etiam in serijs persæpe coniuere solent, atque turpissime obstupescere, perinde vt aleator ille, qui oblati tabulis, vix vna inspecta lineola, promptissime quæ sibi sortes obuenissent diuinabat: idem ingressus templum, atque permagnas ibi vtriusque Principis Apostolorum, Petri scilicet clauigeri, ac Pauli ensiferi imagines peruidens; percontatus est serio, num Petrum, & Paulum imagines ille referrent? Cùm itaque in alea, nulla, aut rara sit mediocritas, nulla subinde virtus, quæ ab occulto auaritiæ aculeo puncta non sit; atque ab ipsamet indignitate ludi deformata; conuenit vt ab alea iuuenes, aut omnino arceamus, aut eatenus eandem illis permittamus, quatenus recreandi, non compilandi animo exerceantur; ac neque ultra vnam à cibo horam in illa versentur.

56 Sed neque propterea quòd de alea malè sentiamus, quòd non consilio, sed temeritate, atque auaritia illa ducatur, commendare iuuat alios quoque ultra horam ludos, præsertim latruncolorum, qui ludus vulgò schacorum dicitur: quòd is non temeritate, sed attentissima quasi ratioci-

ratiocinatione committatur; atque ob gloriam, quæ in victoria posita est, expetatur. Nã etsi mirè delectet, propterea quòd duas in se inuicem cõuersas castrorum acies ad pugnandum instructas repræsentat; tanta tamen quandoque solet esse collusorum in ludo remissio; tam longa ab vno ad alium, vsque iactum cunctatio; atque spectatorum ingens proinde ira, & indignatio; vt ab eisdem collusoribus rursus alea, quòd in ea, prõpta, citaq; sint, aut lucrũ, aut amissio, & repetatur, & tanquam liberalior, minusq; fastidiosa, inter ludos commendetur: haud aliter profecto, quàm cum à mercatura ad militiã est prouocatio: tum potissimum, cùm naufragio cunctanter instante, ex vectoribus mercator militiam laudat; quòd hæc sine cunctatione quidem milites, aut morte, aut victoria donet; quemadmodum à Flacco versibus describitur.

Contra mercator, nauem iactantibus Austris,

Militia est potior: quid enim? concurritur horæ

Momento cita mors, venit aut victoria læta.

Sed de aleatoribus rursus, difficilis quædam ex nostris paulò ante dictis oriri videtur dubitatio. Nam si quod de vnius spatio horæ conclusimus, hanc esse humanæ cuiusque actionis mēsuram, ac tempus definitum, quo elapso, aut interquiescere, aut in alias à priori diuersas actiones animum intendere necesse est: cur, obsecro, alea, cuius vna & eadem, sui que omnino similis est actio, aleatores tantopere hallucinari solet, vt ij non vnius horæ modo, sed integro atque continenti sesquidiei spatio, se, neque ad alios vel necessarios, naturæ actus diuertunt; neque ab vno prope loco, aut sedili dimouent; sed vni eidem, vniusq; generis ludo, semper ac cõtinenter mētē intendunt?

Quæ

Quæ planè dubitatio perfacile dissolui poterit; belleque discerni si inter tot mala aleæ, quæ tamèn collusores cõsequi, ac comitari bona solent, expendamus; eaque ad quinque illa, quæ summa ipsi bona appellant, quibusque tantopere alliciuntur, redigamus. Quorum primum est libertas; Alterum, laxamentũ, Tertium, vacuitas; Quartũ nouitas; Quintum denique voluptas, quæ tum ex varietate, tum ex victoria sequi solet. Ac primum quidem, libertate, impunitate loquendi, vt velis; atque gaudiendi licentia, collusoribus, præsertim iacturam faciētibus, nihil potest esse dulcius, nihil ad leuandum ex iactura dolorem, ea impunitate conducibilius: quemadmodum neq; ipso laxamēto, seu cessatione laborum eisdem obuenire quid etiam suauius: hac enim affatim, feriatas & quasi sopitis sensibus, dum luditur, homo fruatur. Nam eo quidem sedēte, simulque interquiescente corpore, fit vt vno duntaxat oculorum obtutu laborante, reliqui omnino sensus cum vniuerso corpore relaxentur, & à labore requiescāt: tametsi neque ea ipsa oculorum intentio, seu intentissima videndi actio, adeo impense laborant; quin tam varia tabularum, atque offerentium sese figurarum contēplatio, sensui non sint magno laboris leuamento. Nā quamuis vnum atque idem sit ludi genus, in quo versantur aleatores; variæ sunt etiam, atque multiplices, quæ sub illo continentur actiones; quarum diuersitate, celerique manuum volubilitate, ac contortione, in separadis tabulis, vti præstigijs quibusdam allesti illorũ animi, mira quasi nouitate rerum, atque subinde voluptate capiuntur. Præterea neque lusoribus rursus, vllum adesse potest maius bonum, quam vna tantummodo ludendi cura impensa, quam vel ipsamet spes lucri attenuat, à reliquis, se prorsus cu-

sus curis vindicare. Ex quo parum à fœlicitate abesse colligunt; requiescente corpore, tum vno tantum laborante sensu, reliquos feriatos esse; tum vnica suscepta cura, alias à se omnes abijcere. Demum neque à bono excludi volunt, inter spem & metum, vt collusores solent, versari semper, varijsque interlusum affectibus, atque perturbationibus animi commoueri; hucque vel illuc impelli: ad hunc quippe modum, tum spe victoriæ recreati ipsi; tum à metu quoque succumbendi, quasi à tempestate erepri, non solum magnum ex lusione gustum; sed ex consecuto lucro incredibilem voluptatem percipiunt: perinde vt ex bona valetudine, quæ iucundior est eis, qui è graui morbo recreati sunt, quam qui nunquam ægro corpore fuerunt. Quæ tanta perturbationum exagitatio, tametsi ex his, quæ ludum sequi mala diximus, admodum laboriosa est, atque odiosa satis: at magna tamen ex parte fit animo iucundior, vt cui semper, maximè verò quiescētē corpore, innatum est agere, pluribusque etiam, atque peruarijs rebus vehementer intendere; ac prout ingeniũ est omnium hominum in ludo, à continua spe vincendi, tametsi iacturam faciat, pendere. Ex quibus relinquitur, aleatores, etsi non vera, minusque germana; at sua tamèn vtcumque voluptate summa, tanquam fœlicitate quadã, in ludo frui, ad eamque cum multis de causis, tum ex his potissimum, quas commemorauimus, allici, & quasi compelli; vt in vna, & eadem lusione, multo diutius quam in singulis quibusuis alijs actionibus persistant, in eandēque continenter incumbant, siue vincant, siue succumbant. Demũ sicuti iuuenes litteraturæ ac rerum inexperti, aut historia, aut spectaculis, aut moderatis ludis, tota hora à discessu cohibentur: sic natu grandiores, atq; senes, quibus vel

bus vel litteræ, vel magna rerû experientia, multam dicendi facultatem peperit, plenaque est in ipsis literatæ senectutis oratio, decet quidem, se, vna & alios cuiusvis ordinis, atq; atatis confelsores varijs sermonibus, & suauissimis facetijs, & Salibus perfusis enarrationibus, id temporis ad mensam retinere. Decrepiti verò, quoniam verbosi hæpe sunt, & obliuiosi; ac nisi conceptis verbis, atque interruptè loquantur, quoniam dedecet solos in mensa relinquere; aut ficto somno, aut nouarum rerum, quæ circumferuntur, interiectione, comiter à fastidiosa narratione sunt abducendi: Tametsi horum doctissimos, atq; rerum experientissimos semper excipio; quòd ab ijs verba, interrupta licet, hiulca, maleque collocata, proferantur, pondere tamen, atque maiestate rerum adeò præstant, vt oraculi vice excipienda sint; & tanquam Sybillæ folia colligenda: Estque profecto ea hora, ei, quæ in scholis publica philosophiæ professione concluditur, longè præferenda; propterea quòd horum imbecilla natura cibo & potu antecedente, quasi recreata & collecta, sapientissimum animum erigit ad mirè philosophandum; iuxta illud, Iob. 12. c. In antiquis est sapientia, & in multo tempore prudentia.

57 Quæ cum de temporis spatio quin. & horis, quibus mensæ, præfente Sale accumbendum est; ac etiam sublato eo & mappis, adhuc in illa consistendum disputauerimus; restat, vt de modo, seu mensurâ, quibus ille pulpamentis adhibendus est, vt satiatò corpore, suauiores inde nobis excitentur animi Sales (quod fuimus supra polliciti) differamus. Nempe, qua temperatione & medio idem ipse modus, pro tam varijs, atq; diuersis hominum gustibus, & naturis, omnibus accommodari

dari debeat. Res sanè perardua, atque inuentû perobscura; quamque vt maximè dubiam, explicatuque difficillimam pertimescimus. Quis enim in tanta, tamque infinita rerum, quæ saliantur, varietate & vsu diuerso, vnum quempiam salendi modum ab omnibus ex æquo approbatum inueniet? Ac licet inuentum, quis hunc tanquam verissimam, atque certissimam quandam ad id regulam accommodare se posse contendet? qui non potius in vagam, dubiam, multiplicem, seu lesbiam, vt dici solet, incidat? Nihil enim tam difficile factu est, quam congruentem vnicuique negotio modû adhibere: perinde ac neque difficilius quicquam, quam proprium, atque verissimum in rebus mediû inuenire. Quæ duo vsque adeò inter se connectuntur, vt neque medium à modo, neque rectum, quod ex his conficitur, ab vtroque secerni possit: quod expressit Flaccus,

Est modus in rebus, sunt certi denique fines,

Quos ultra citraque nequit consistere rectum.

Siquidem omnibus in rebus præuidendû est ipsum Quatenus, quod tum medijs, tum modi, atque etiam recti naturam subit; illudque inter parum & nimium, interque magis & minus prudenter est collocandum. Quamuis cauetur ut summo opere, ne potius in nimium, cum id magis offendat, quam in parum incidamus. Vnde peruulgatum illud à sapientibus mirè commèdatum, Ne quid nimis; nunquã dignè satis poterit laudari, ac neq; excellentius quàm Alpei Poëtæ versu Græco exprimi, το μὲν εἶναι ἄγαθον μέτρητον, id est, hoc

Nequid nimis, nimium placet mihi.

Cum igitur in re, siue actione, etsi per se optima, peccari possit

possit nimio; id quod dicitur peccare in modo; præterquam nimia pietate, siue amore in Deum; quod Arist. alijs **A** faterur verbis, pro Deo sapientiam supponēs; necesse inde est, vt non ininus, modi, quo res accommodatur, quam rei etiam, ratio haberi debeat, ne peccetur. Inde quippe in Musicis recte dictus est modus, atq; ab eo deducta modulatio; quod sine his nulla quidē musica, ex suauissimis licet sonis cōstet, concinne possit auribus cōsonare: quē admodum non solum de auditu, sed de alijs etiam sensibus, cum de inueniendō inter eos medio agebamus, suus antemeridiano sermone diximus. Si igitur in alijs **B** temperandis sensibus, cum suis sensilibus seruandus est modus, is, maxime omnium in gustatu, & saporibus est retinendus.

38 Atqui verus ille, atque consentaneus gustui Salis vsus, & quæ ab eo ducenda est mediocritas, nequaquam singulorum quorumque hominū gustu, aut voluptate æstimanda sunt; quin potius ad primorum, saniorumque iudicium, & vltiorem sensum referenda. Verumtamen cum Sali tam insitus, atque innatus sit modus, vt vulgō, nullum habere Salem, pro eo quod est, nullum inesse rei **C** modum, frequenter vsurpemus; vt quid quæso, mediocritatem, seu verum de mediocri Salis vsu iudicium, aliūde quam ab ipso met Sale colligemus? Quanquam neq; posset is alijs mediocritatem præscribere, non ipse mediocris, aut non sui modum ex sese gustantibus statuens. Neque enim quispiā, nisi aut ægra, aut praua aliqua stomachi affectione laborans, merum Salem comedit; quē, non vt cibum, sed vt cibi condimentum, supra inter escas annumerauimus. Siquidem ab omnibus hoc ille differt alimentis; quod hæc quantumcumque dulcia, sine alterius cuiusuis

cuiusuis saporis sint, sola quidem per se, vt cūque edi possunt: Salē verò nisi cum alio confociatum alimēto, nemo sanus appetijt. Vnde neque modi, neque mediocritatis ratio Sali maior inesse potest, quam quæ ab eodem exprimitur alimentis admisto. Quippe qui vel paucus, vel nimius, ingratus est: mediocris verò sanis præsertim, longè gratissimus. At hæc, inquires, mediocritatis ratio minimè soli conuenit Sali: quandoquidem cuncti alij saporēs, etsi multum acres, siue austeri, alijs associati reducuntur ad mediocritatem: vt dulcia cū amaris, acida & pingua cum vtrisque; perinde atq; etiam cum falsis omnia. Præterea neque amara, edi per se sola; neque prædulcia gustus omnino ferre potest. Non ergo Sali proprium atq; singulare erit, quod alioqui ei commune est cum ceteris saporibus. Quæ quidem in Salem tametsi sapienter obiecta; nihilominus accommodata quadam distinctione dilui possunt. Neque enim eam tantum mediocritatem Sali inesse volumus, qua, alterius saporis admistione, falsi exuperantia cohibetur. Nulla quippe saporum extrema tã sunt sibi ipsa contraria, atque inter se distincta, quæ, dummodò suo congruant medio, non possint facillè redigi ad mediocritatem. **B**

39 Est ergo altera mediocritas inquirenda, quæ vni Sali inter saporēs concessa fuit à natura, ac media est inter habitum & priuationē. Vtpote qua Sal sic tēperat admista, atque suauitate condit ad gustū, vt idem absens mirū suū desiderium gustantibus relinquat. In his enim esculentis, quibus Sal adhiberi solet, si absit, eius etiā priuatio falso tantummodò contraria succedit, inq; Salis locum illa sufficitur. Quo fit, vt eiusmodi esculēta, vt materia quædā, aut omnino Salem tanquam formam concipiant; aut non **C**

Z alterius

alterius saporis, præterquã solius Salis, dum is abest, priuationẽ subeant. Non enim Sali dulcia siue amara, non acria, austerãue, neque alia quęuis saporũ genera aduerfa sunt, sed ipsa tantũ Salis priuatio, idest, nõ falsum, hoc enim falso opponitur. At verò dulci, cuius oppositum est amarũ, minimè fiet contrariũ non dulce; neque nõ amarum amaro: quoniã huius priuationis loco, contrarius aliquis sapor opponitur, quo facilè absentis memoria aboletur. Vnde colligimus, non vnã, aut alteram in Sale mediocritatem inueniri, sed tertiam quoque prioribus adiũgi posse. Quæ cum latè patet, tum Sali communis est cum ceteris saporibus. Nam ea quidem inter parum & nimiũ, interque magis & minus falsum collocatur: estque in eo potissimũ sita, vt nec plus, nec minus quàm satis est, Sale vtamur. De qua mediocritate in præsentia habẽdus est sermo.

60 Sed hanc vt facilius explicemus, tria nobis occurrunt inquirenda. Primum, an hæc ipsa mediocritas, quã vnã atque indiuiduam esse oportet, ad mortaliũ qualẽcunque gustum, & arbitrium aptanda sit, atque ad peruariũ, & mutabile ipsorum de gustibus iudicium referẽda. Deinde, an potius, quod æquius videtur, sese mortales omnes ad illam tanquam ad amussim accommodare debeant, nullum aliud in medium intendentes, quàm quod Arithmeticè æquè inest inter ipsum magis & minus. Postremò, an vtraque horum melius constare possint, si ad medium, quod Geometrica definitur, pportione, reducãtur. Quorum primum meritò ab omnibus & reiiciendum, & damnandum esse videtur. Quĩ enim per incerta certa demonstrari possunt? Nam vt plumbeus omnino homo ille esset, qui more quondam Lesbiorum, plumbea vtẽs regula ad con-

ad conformandos lapides, non hos ad regulam, sed hæc ad illos accommodaret: sic iners profectò fieret, ac perinulsus, quisquis veram, atque indiuiduam salforũ mediocritatem, ex tam varijs, tamque dissentaneis mortaliũ gustibus definire se posse profiteretur. Alterum verò, quod in Arithmetica mediocritate positum est, in eaque vt in immobili, & oculos, & mentẽ defigendam esse suadet, nimirũ apparet firmitus, atque certius: nisi constaret, vnũ, atque idem medium neque exæquo ad omnia extrema respondere; neque quod vnicum & immutabile est, variè vbius accommodari posse. Sæpe nãque accidit, vt quod vnus pro medio est, alteris pro nimio, alteris verò pro modo dico habeatur. neque rerum tam exacta inueniri solet æquabilitas, vt quasi trutina omnia perpendi possint. Quamobrem illud postremũ medium, quod dicitur, quo ad nos, ideoque positum est in ratione Geometrica, amplectendum, atque proposito accommodandum esse cẽsemus. Sic enim verus aptandi, atque collocandi medij ordo quin & modus proponũtur, vt quibus peculiaris mediocritatis formula & præscriptio optime tradatur.

61 Positum sit igitur, salubriorem Salis vsũ, eiusque adhibendi modum, in ea etiam debere mediocritate versari, quæ ex cæli, atque soli natura, tum gentis, in quibus est vsus; & saniore, & frequentiore tractatione colligi, atque præscribi possit. Nam ex hoc ipso Geometrica concludi ratione videtur, vt mediocritatis tantũ inest in eo quod est magis; quantum in eo quod est minus; si iuxta loci ac temporis varietatem, materiam quoque talem ac tantam subijciamus. Etenim in regionibus calidis & siccis, maximè autem quæ in planicie, & conuallibus positæ sunt, harumque incolis, modico, eoque benigniore ac minus

acri opus est Sale. Hi enim aridi cū sint, atq; exsiccati, sibi ipsi sunt Sal; immò subsalfo ferè ob ariditatē humore cōstant, neq; quod intus habent, quasi non habeāt, possunt vehementer appetere: quales esse comperimus Australes similem locorū situm incolentes: qui præsertim sub Solstitiali orbe agunt: ac proinde æstui vehementi que calori subijciuntur. Qui planè tametsi falsum exquirant, ac sine Sale, non tam ob gustum, quàm ob salutem, nullā sibi vitam relictā putent (quemadmodū pomeridiano sermone in nōnullis valde æstuosis Aethiopiæ partibus, Salem salutis causa conquiri ostēdimus) tamen quod ad gustum pertinet, dulcia magis affectāt. Idq; propterea quod sicca cū sint, ac semiusta ipsorum corpora, ideoque gustus in eis amarore maximè afficiatur, dulcibus magnopere aluntur & recreātur. Quamobrem Australibus cū modico sit Sale satis, horum quidem de Sale vsus ad modicū potiùs, quàm ad nimium accedit; neque tamen ab eisdē idcirco à vera Salis mediocritate desciscitur. Contra verò in regionibus frigidis, & humidis, siue planæ illæ sint, siue montosæ, quarum incolæ pituitosi sunt, atque humore redūdant, hos aliorum respectu, nimio, tanquā mediocri vti Sale oportet: cuiusmodi sunt Aquilonares quibus & salubrioris vitæ, & iucundioris victus causa cōuenit falsioribus vesci cibis, hosque dulcibus anteferre. Unde fit, vt simili proportione, qua Australes ad modicum inclinant, sub eaque veram sibi ipsi mediocritatem attingūt, Aquilonares etiā in nimium vergētes, hanc ipsam in eo quod à modico magis distat, & nimio est propior cōstituant. Qua peculiaris sui modi ratione, ac proportione vtrobique seruata, iā neque modico, neque nimio peccare vtrosq; neque à suo quidem medio recedere dicemus.

Quin-

Quinimmo verum Salis vsus rectè, honeste que ab eisdē expeti, & exquiri concludimus.

62 Caterū, cū mediocritatem Salis, eiusque vsus, tā sub ipso nimio, quàm sub modico, Geometricè venati fuerimus, eamque pro natura & qualitate regionū, ad inueteratum vsus, & consuetudinem earū reduxerimus; nūc ad Arithmeticam rationem reuerti, atque talem inuenire oportet, vt qui eam sequantur, non regulam ad se, quin potiùs se ipsi ad regulam accommodasse videātur. Habet enim Sal suam æquabilitatem, suamque in re fixam mediij stabilitatē; vbi materiam quoque talem in Arithmetica ratione constitutam, vtpote æquidistantem ab extremis, in qua versetur, nactus ipse fuerit. Cuiusmodi sunt in vniuersum regiones ferè omnes, quæ Aquilonares inter & australes, tā à solstitiali orbe citrà ad Arcturum, quàm à brumali ad vsque orbem, vt Græci dicūt *ἀντάρκτικον* cōprehenduntur: quas vocant temperatas; propterea quod ad calorem non minus quàm ad frigus inclinent. In quibus cū & cæli temperie, & salubritate aëris, & solerti cultione, peruarios, atq; vberimos fructus terra germinet, qui neq; Aquilonari frigore rigeant; neque meridionali ariditate absumantur, cultiores illas esse, atque ad inhabitandum mortalibus cōuenientiores effici comperimus. Quare cū mediæ hæ sint, atque ab intēperatis vtrinque regionibus ex æquo distent; fit vt eorundem coloni vteūque in victu mediocres, atque frugales existant. Nā neq; cum immoderata Aquilonaliū in gluuie & crapula conueniunt: neque omnino cum immodica Australium libidine, & perfidia communicare visuntur. Quo fit, vt iidem cum neq; aridi, & biliosi sint, vt Australes; neque pituita redundantes, vt Aquilonares: ita neque horum, neque il-

Z 3   lorum

lorum more, aut salsa, aut dulcia, vel nimis, vel minus
quàm par est cōquirunt: sed eam potiùs mediocritatem
attingūt, atque in eo medio conuiescūt, quod ex æquo
interest inter ipsum parum & nimium, interque magis &
minus falsum.

63 Hanc igitur mediocritatem, huncque meliorem salendi
modum, vniuersæ ferè Europæ gentes inter ipsos Aus-
trales & Aquilonares interpositæ, & amplectūtur, & seruāt,
& frequentāt, indeque bene habent. Nā cum mediæ sint,
atque subinde extremarum vtriusque gentium vitia inter-
noscat, facile est ipsis rerū medium sequi ac tenere; perque
illud ipsum eisdem extremis gentibus temperatiores, ac
modestiores euadere. Quandoquidē Salis mediocritatē
expetentes, sobria duce frugalitate, ab immanissimis se-
se vendicant externorum vitij. Et cum mediū teneant,
facilius ad perferendos belli, agrique labores, frigori simul
& æstui assuescunt. His siquidē medijs, siue mediocritati-
bus circa Salem vtētes eiusmodi interiectæ gentes, inter
primos Europæ populos, immortale Hispanorum robur
firmatur: his inclytæ Gallorum vires reficiuntur: his anti-
quissima Italicorum virtus retinetur: tum & Græcorū ner-
ui, & Macedonum artus, & Laconicorum membra robo-
rantur. Quin & vniuersa deinde Asia, sub eisdem quibus
Hispania & Græcia parallellis, Orientem versus contēta,
simili frugalitate, atque Salis modo condita, fines suos ab
excursionibus aliarum gentiū validissimè tutata est. Nec
verò hæc ipsa à mediocritatē orta frugalitas eos tantum-
modò firmissimo corporis temperamento stabiliuit; sed
effecit etiā, vt mitiores atque humaniores essent, & faci-
lius, multoque libentiùs continentia ac temperantia iu-
gum subirent; è quibus tū maior animi moderatio & gra-
uitas

uitas cōsequuta est; tum ingenij acumen ac perspicacitas
patefacta; tū denique diuinarum atque humanarū scien-
tiarum cognitio ab eisdem longè vberior acquisita. Nam
primi omnium Chaldæi in Asia, vt in cibo & potu parcif-
simi, ita & Mathematicarum artium, præsertim Astrono-
miæ, inuentores fuerunt subtilissimi. Omnium præcipuè
Iudæi in Palæstina, delectus atque mediocritatis ciborū
obseruantissimi, ad diuinas futurarum rerū prædictiones,
& verissima vaticinia proferenda intentiores fuerūt. Phi-
losophiam cū summa eloquentia coniunctam, in Græcia
Athenienses præ omnibus calluerunt. Lacones item, ve-
ram frugalissimæ, parcissimæque Reipub. normam tradi-
derunt. Quin & Macedones, in perferendis belli labori-
bus patientissimi, nonne summo eorum Rege Alexandro
duce, bonam tūc orbis partem sub iugum miserunt? An
non & Veneti omnium longè clarissimi, atque patriæ amā-
tissimi, reliquas mundi Respub. & gubernandi peritia, &
diuturna Imperij stabilitate antecellunt? Iam verò Roma-
ni, ac socij Itali, virtute, consilio, atque bellandi arte v-
que adeo cæteris præstiterunt, vt manu partū à se orbis Im-
perium, non solum potentia & armis; sed legibus, atque
institutis sub iugo cōtinuerunt. Verum Gallorum inuicta
virtus, atque firmissimum corporis & animi robur, iure
quidem sunt cum his omnibus comparanda. Vt qui cum
omnium Europæ gentium, & spolijs opimi, & triumphis
vndique referti sint, patrios tamen lares semper defendē-
tes, sic sibi, atque patriæ nunquam defuerūt, vt è proprijs
finibus nullo vnquam tempore, neque bellorum incurfu
expulsi fuerint. Tandē ad Hispanos venio, quos per vni-
uersum orbem regnandi causa diffusos, patria quasi ex-
torres inuenio. Quippe qui hac ipsa mediocritate, atque

virtute duce, tum frugalitate, ac religione comite, tã longè lateque imperiũ, nomenque Hispanicum propagarũt; sic maria omnia, & terras vltimas perlustrarunt; vt nõ solum Romanos & Græcos simul, sed reliquas etiam gètes in multis antecellant. Non enim orientem versũs modò, & Aquilonem, Imperium dilatarunt; sed diuiso inter sese nuper inuento terrarum orbe, Lusitani ad Australem, & Orientalem plagam: Bethici verò & Tarraconenses ad Septentriones & occidentales Indos, dimidiatum ferè orbem continentes, colonias deduxerunt. Non ergo Aquilonaribus gentibus, quæ nimio, non meridionalibus, quæ modico: sed interiectis regionibus, quæ mediocri sal forum vsu, eiusque cõmodiori loco & hora ad illa fumen da delectantur, & mediocritas, & verus habendi modus, quem in Sale, perinde atque alijs omnibus in rebus seruant, adscribenda sunt. Est igitur Sali, perinde vt saluti danda opera, mi Quintana, præsertim instante cœna. Quandoquidẽ protractus à prandio duplex de Sale sermo, consumpto stomachi humore, linguam prorsus hæ- rere fecit. Vixque detrudi ea poterit ad dicendum, quousq; rursus fuerit suauissimo Salis condimento delinita. Quare faciã sedulò, quãdo ita fieri vis, vt quæ ad Genialem, serium, atque iocosum Salem pertinent, iucundissimè inter cœnam audias.

BERNAR-

BERNARDINI GO- A
mesij Miedis Archidiacono-
NI SAGVNTINI, CANONICIQ.
VALENTINI, COMMENTARIO-
RVM DE SALE,
LIBER QVARTVS.

VOD perfalsè fuit olim, mi Quintana, à plerisque in cõtrouersiam vocatum; à paucis tamen hætenus alterutra pro parte pronuntiatum: à nobis nunc cœnãtibus opportunè disceptari poterit; nõ seriò loqui liceat in mēsa; num inter pocula philosophari cõueniat. Quæ profectò disputatio, eò se ipsa explicare magis, nullumque vel minimũ ambigendi negotiũ disceptãtibus videtur exhibere; quò clarius atque notius est, quid combiboni præstet philosophus: quidue madenti vino corpori, diuino nectare perfusus animus intersit. Nã cum vniuscuiusque sermones tales esse soleant inter pocula, qualis quisque est, ac se gerit in mēsa: necesse inde est, vt qui suo abdomini in ea se dediderint, hi, aut præingluuie fiant ad philosophandum stupidiores; aut rursus, inundante vino, euadãt loquaciores. Sunt quippe combibonum nonnulli, qui nimia pascendi corporis cura epulis intenti, ita se genio, atque gulæ manciparunt, vt perinde ac summæ quædam humanæ actiones sint edacitas, & cõmessatio; ita neque has aliquo sermone interpellandas, neque cõmessantem à cibo vlla mentis actione auertendum

dum esse defendant. At his alij profusiores occurrunt, ac prima quidem mensa meracioribus sese calicibus mutuò prouocantes, linguam quamprimùm in humido reponere student, quò in dicacissimos à perpotatione Poëtas erumpant. Contra alij rectius, cum ebrietatem vitare, tñ suauem in mensa consuetudinem inferere volentes, Bacchum inprimis cum lymphis permiscendum curant, vt loquacissimum illius furorem deuitent: ac ne in scurrilitatē profiliens inde sermo deferuescat, cum humanioribus tantisper Musis hunc temperandum, iisdemque moderandū censent. Demum grauius atque sapientius alij philosophicos omnino sermones, quòd hi veri sint mensæ moderatores, inter pocula & epulas interponendos esse præcipiunt. Illis ergo, qui aut perpetuum in mensa silentiū, non in altiorem mentis contemplationem, sed in Epicuream gustus voluptatem consumunt; aut ob ebrietatem nimia dicacitate conuiuias obtundunt, cum mensa præsepia commutanda sunt, atque inter loquaces picas habenda consuetudo: quoniam aut pecudum more proni in epulas sileant, vt pascantur melius; aut bibunt subinde meracius, vt nunquam sileant. Quamobrem postremis quidē in mensa cōcedendus erit locus, atque in vniuersum philosophicis sermonibus principatus deferendus. Namque hi cum latius fusiisque pateant, ac sese in omnium rerum tractationes diffundant, non solùm cum altioribus, sed cū humanioribus sæpe Musis ad accumbendum descendūt: vt non minus iucundos, faciles, ac persalsos, quàm & sobrios, & moderatos, atque tempestiuos nos esse edoceant. Neque enim tam quicquam in mēsa est philosophicū, quàm opportunum aptumque esse. Idque tum melius, cum neque alienis, neque inopportunis, sed proprijs, atque

con-

congruentibus cum mensa sermonibus agi solet.

2 Quamquam inter hos equidem, seorsum reponendi sunt sermones, vt vocāt merè philosophicos, sublimes scilicet, ac reconditi: quòd hi tametsi alijs dignitate, atque maiestate præsent, quia tamen quandoque grauius atque seuerius, Stoicorum more, proferuntur, ac neque omnibus, neque omni loco ac tempori congruunt, sic neque mensæ conueniunt. Nam quamuis doceant, atque etiam moueant, cum tamen abstrusi sint, neque omnes ex æquo delectent, non minus in mensa haberi solent obsoleti & insuauis, quàm fieret prorsus insuauissimus, quisquis tennerrimas alioqui carnes, insulsas apponeret. Ac neque iccirco quidem Philosophiæ, cui satis esset docere, quicquam à nobis detractum, aut imminutum videri debet; cum etiam philosopho, cui præsertim comes fuerit eloquentia, ea summa vis insit in dicendo, vt quosuis quantumuis longè petitos sermones facilè iam ipse possit cuius mensæ proposito, atque instituto accommodare. Veruntamen cum philosophicæ eiuscemodi mensæ, quæ vel Socraticis, vel Platonicis, vel Xenophonteis Salibus, ac sermonibus condiantur, raræ sint, neque passim contingant: ideo tales adhibendos esse putamus, qui tñ omnibus communes, faciles, pacifici, honesti, varij, & familiares sint; tum faceti simul, atque geniales (quod est mensæ propositum) apponantur: vt quemadmodum sub dulcissimo capellarum lacte, oeculti quidem Salis, quæ illæ linxerunt, sapor refertur: ita sub ea familiaritate, ac festiuitate sermonis, non nihil philosophici Salis ad gustandum exhibeatur. In quibus tanta tum loci, tum temporis, atque personarum ratio haberi debet, vt magnopere cauendum sit, ne in nimis acres, siue austeros, aut rursum in prædulces, seu

ces, seu perfubtiles, sed potius in mediocres quodam venustatis Sale perfusos incidamus. Ea quippe inter alios acrimonia, & acerbitate redundant, vel nimium lugubres, vel contentiosi, mensæ interuenientes; vt appositi quidē in bilem sæpe prouocare soleant. Nam Tragica, atque cruenta exempla inter combibendum adducta, vinū (vt dici solet) propè vertunt in sanguinem: cum & efferaciores illa animos, & ad vindictam propensiores reddant, & à debita mensæ hilaritate, ac iucunditate distrahāt. Cuiusmodi etiam sunt concertatoriæ quæstiones in mensa ventilatæ, inter eos maximè, qui cum riuales sint, de ijs, quæ communia suæ arti, & officio sunt, disputāt. Fit enim sapissimè, maximè incalescente mero, vt ij protinus non modò in contentionem, sed in foedissimas quandoq; Tragedias abeant, quibus discumbentium animos vehementer offendant. Quo magis prudentis est mensæ præpositi, huiusmodi riuales, non propè, sed cum interuallo collocare: ne si de communi, vt diximus, instituto ipsos inter se agere contingat, improba tunc æmulatio in contentionem, loci autem propinquitas in pugnā eos, atque in pugnos adigat. Vnde non modò perstristes, & concertatorij, verum & nimis subtiles, atque ex ipsis philosophiæ apicibus curiosius deprompti sermones, non minus conuiuas infatuant, quàm nimium dulce vinum aliquando gustum: propterea quòd illi sapius altiùs auolent, quàm vt à conuiuis percipi possint: qui cum illiterati quandoque sint, ac nihilominus aures, atque mentes ad illorum intelligentiam sermonum vehementiùs intendant; tamen intentionis fructu carentes, quasi operam subinde luserint, indignantur grauissimè, atque ineptiæ demum sermocinantes incusant. Quin & prædulces auribus, vt assentato-

rij, &

rij, & scurriles, à mensa sunt prorsus reiiciendi: cum hi licet aures demulceant, atque voluptate animos titillent; occulto tamen prauæ intentionis absynthio amarescunt, & generosos sæpe animos falsa quadam animi persuasione inurunt.

3 Horum igitur sermonum loco oportet hilares, & iucundos apponere, qui mediocres, atque in affectati sint, & lenes, atque vr bani appareant; quidq; licet subtiles, & perarguti, elocutione tamen fiant omnibus faciles, ac perspicui. Et qui varietate delectent, & actionis venustate decorentur, & admistam cum admiratione & risu admirabilitatem quandam præferant; tum & persalfo aliquo, ac iocoso scommate, siue λακονισμῷ finiantur; è quibus moderatus risus simul cum admiratione effluat. Hæc quippe duo non minus corpori ad optimam habitudinem, quàm animo ad iucunditatem conducunt. Nam risu quidē inter epulas, & dilatatur cor, & arteriæ per quas ille erumpit purgantur, & reliqua risui deseruentia instrumenta, quæ mox enumerabimus, ad vniuersi corporis salubritatem exercentur: ac neque impedimento sunt, quòd minus stomachus cum cibum excipiat meliùs, tum suum ipse in concoquendo officium vnā cum risu faciat expeditiùs. Quin etiam ex admiratione, dum epulatur, non solùm acrescit animo iucunditas, verum magna etiam ex parte è corpore vitatur ingluuies. Summa namque voluptate afficitur mens, dum ea quæ audit admiratur, atque earum rerum nouitate, vel magnitudine, vel varietate capitur, quæ philosophicis narrationibus explanantur. Vnde nò modò gustatum ac etiam appetitum à voracitate potest admiratio reprimere; verum reliquos item sensus quasi atonitos, & stupefactos ad se etiā abducere. Quandoquidem

dem ipsamet interualla, & spatia temporis, quæ in mensa, aut ridentibus nobis, aut admirantibus, aut colloquentibus, aut auscultantibus, inter os & offam intercedunt, non solum cohibent ingluuiem, atque cibos melius confectos dimittunt; sed præcellentibus etiam animi actionibus locum inter corporeas concedunt.

4 Adhæc ne omnes quidem sermones, qui secundæ mensæ cōueniūt, ad primā quadrare possunt. Id quippe sacris sermonibus solummodo datum est, quibus, ex religione, mensa non solum est inchoanda, verum & continuanda quidem; & cum summa gratiarū actione ad Dei laudes concludenda. Sed intermissis sacris (de quibus postea latius) post hos quinam sint mensæ magis proprii, & peculiare à nobis est inquirendum. Eos autē sermones proprios esse mensæ, atque huic nunquam non conuenire intelligimus, qui tum prima & secunda mensa, ab ouo usque ad mala, illi congruunt; tum semper, atque ob oculos sui materiem, siue dicendi occasionem in mensa præbent. Et qui neque occasione, aut oportunitate temporis; neque loci, aut personarum circumspectione; neque nimia conceptorum verborum insinuatione indigent, ut tempestiui fiant, neue inter dicendum dissentanei, aut subinfulsi appareant. Qui sanè locus neque historicis enarrationibus, quantumuis iucundis & perappositis, inter epulas est concedendus. Cùm enim illæ neque semper, neque vniuersæ mensæ conueniant, minimè sunt inter sermones huic proprios referendæ. Quis enim prima mensa, hianteque præ fame stomacho, heroica magnorū virorum facta, dictæue maxima enarrare, eaque, vel indicto silentio, vehementer extollere; nisi quam ineptissimè inceptet? quis rursus nō se habuerit appositissime, si statim

tim inter discumbendum, conspectis dapibus, summam de alimentorum facultatibus mentionem fecerit? Iamquæ; ut ordine fuerint vnaquæque ad mensam apposita; ita de singulorum tum temperatione, atque nutriendi vi, tum de optima eorundem condiendi ratione, quam quisque vel experimento, vel arte didicerit, proloquatur? Et qui in primis philosophicè admiretur, inter tam multa animantia, quæ mensæ, atque humano victui consentanea sunt, ita mirabiliter alia ab alijs esse, natura & ingenio distincta; siue quæ terram incolunt, ut Sus, Vitulus, atque Veruex; siue aquatilia, ut Muli, Lampetæ, & Salmones; siue volatilia, ut Capus, Perdix, & Atagen, aliaque per multa eiusmodi inuenta animalia, quod hæc quidem cū alijs sui generis comparata, longè stupidiora fiant, nulloque præcelleri naturæ instinctu polleant, sed ad suauissimam mortalium escam tantummodo nata esse videantur. Contra verò, quæ ingenio, atque excellenti aliqua naturæ dote præstant, ut aspectu & rapacitate, Aquilæ, & Accipitres; ut sensu ac docilitate, Canes, & Elephantis, ut versutia, atque prælagijs, Polypi, & Delphini pisces: hæc inquam, horridas, atque luridas carnes habeant, ab eisque ut fatuis, aut insuauibus humanus gustus omnino abhorreat. Id, quod Antropophagos in Mexicana provincia ad Occidētem plagam, in esu humanarū carniū peregregiè discreuisse comperimus; qui Hispanorum, ut ingeniosiorum, carnes alijs suæ gentis inuenientes insuauiores, eas deinde intactas reliquerunt.

5 Ergone pulcherrimas horum inter se discriminū causas quisquam sua mensa indignas faciet ad philosophandum? Ac nō potius philosophicis quasi calicibus expressas illas conuiuis suis pro mulso dabit suauissimo ad regum standum?

standum? Quod scilicet, animalia ingeniosiora, cum sint
quidem calida, & sicca, ac proinde, redundâte bili, leuia; **A**
hæc ideo carnibus magis aridis, atque rariori contextura
præditis constent; quæ verò obtusiora, hæc humido calo-
rem temperante, plenioris, atque suauioris succi fiant.
Quemadmodum hoc ipsum etiam, fama est, mulieribus
contingere. Nam quæ pulchriori forma, corpore videli-
cet compactiore, atque succo pleniore sunt, has, vt pluri-
mū, crassæ Mineruæ sacra facere: graciles verò ac defor-
mes, ingenio, & venustate sermonis præstare videmus. In-
super ad cohonestandam sermone mensam, quid eadem **B**
ipsa philosophica indagazione dignius? ac reliquorū etiā
animaliū ad escā præparatorum temperamenta inter gu-
standam disquirere quid suauius? Vt potè quæ humidio-
ris, solidiorisue alimenti sint; quæ melioris, aut deterioris
succi fiant; quæ item magis, vel minus nutriant; tempera-
ta ne illa sint, an exuperatione morbos inducant. Num
præterea vniuersi, sui que similis vbique terrarum sit
ipsa eorundem vis & natura: vel potius pro soli, coeli que
qualitate, tum loci pastu, & cultura immutentur. Adde **C**
tam varia, quasi que infinita condimentorum genera ad
irretiendum gustum, & explendum appetitum excogita-
ta, vim que ferè omnem, ac condiendi efficiētiam ab vno
Sale mutari solita. Tot item, tam que diuersa bellario-
rum genera, pulcherrimam, atque iucundissimam phi-
losofandi occasionem ad mensam afferentia: quorum,
cum apud priscos sola mala per se, iustam cœnam effice-
rent, cur nunc esculentorum habeantur minima? ac nisi
extrema mensa, pleno iam stomacho apponantur? vt Na-
sonis versu ostenditur.

Poma cadunt mensis non interdita secundis.

Quæ

Quæ res profectò maiorem nobis affert admirationem, **A**
multo que contentius quemque prouocat ad philosophan-
dum inter pocula. Nam quid, quòd olim humana corpo-
ra affluentiore natiui caloris copia & vigore constãtia, &
ad cōcoquēdos cibos valētiora, simplicibus tantū, ac spō-
taneis terræ fructibus affatim alebãtur, simulque & diurur-
na vita, & valde sana fruebantur? Quid, quòd nunc cōtrā,
& deficiente calore, & stomacho in dies magis magisque
staccescēte, tū insatiabilius abdomen, tū maior infinitarū
propè rerum appetitio in nobis ad abliguriēdum excre-
uit? An non huius rei causas, alio supra loco, vel explica-
uimus, vel alijs perpendendas reliquimus? **B**

6 Denique adde acetaria, tantummodo suscitandi gu-
stus & appetitus gratia, inuenta: ac non solum satiadi, ve-
rum, ob exquisitissimam illorum varietatem, & luxuriam,
ferè suffocandi vim habentia; quatum singula, ex quibus
illa conficiuntur, sine Sale permista, & discrepent, &
gustui displiceant: At hæc ipsa rursus Sale adhibito, quā-
tum inter se congruant, & ad gustum temperentur. Sed
quid ni mensa perquam multis, iisdem que maxime pro-
prijs redundare poterit philosophicis sermonibus; cum
immensus ille Plinij secundi labor, eiusque portentosissi-
ma naturalis historię congeries, vniuersa ferè ad men- **C**
sam accommodari possit appositissime? Quòd si postre-
mò innumeras salsamentorum compositiones, & condi-
turas persequi velimus, quæ ad vnam, duce Sale, inuētæ
fuerunt, vt animantiū carnes alioqui ex se fatuas, & insua-
ues, humano gustui gratas, & appetibiles redderemus:
profectò, vt infinita propè estillarū condiendarum varie-
tas; ita nō minus variā ex eisdem necesse est dicēdi copiā
in mēsam effluere. Quæ vt in profundū, adeo que immēsum

Aa

Philo-

Philosophiæ pelagus denuo sese immittat; curiosius quàm **A**
 antea, nobis aperiendus est permagnus ille fons, è quo tã-
 ra, tamq; inexpectata philosophandi vbertas cœpit erũ-
 pere. Is autè est idem ipse Sal, què hæctenus, & antemer-
 idiano, & pomeridiano sermone, tum saporũ principem,
 tum salsamentorũ omnium perfectorem pronũciauimus;
 & penes què tandem summam imperij rationè in mèsam,
 & vniuersas epulas semper stare decreuimus. Ac quoniã
 ipsum præstãtissimas sanitatis, atq; temperantiæ leges cõ-
 bibonibus præscribere, suaq; iura vnicuiq; in mensa dare
 ostẽdimus: cõuenit, vt quo hæc sunt magis philosophica,
 eò quidem frequentior, atq; copiosior de Sale sermo in **B**
 ter pocula habeatur. De qua re, cum in superioribus non
 mediocriter sit dictum, quinimò accuratè deductum,
 quanta per Salem, tũ corpori Salus, tũ sensibus volupta-
 ria acerescat suauitas: nunc ad eam voluptatem pertra-
 ctandam, quæ satiato salis condimento corpore, in ani-
 mum transmitti solet, nostra conuertenda est oratio. Nã
 hæc quidem voluptas, quo firmiora sumit à Sale, atque à
 bene conditis ab eo epulis fomenta ad iucũdissimos sub-
 ministrandos animi Sales: eò certè minus insulsam, mi-
 nusq; inopportunam cuiquam videri debet; si inter **C**
 pocula, de Geniali, siue Iocoso Sale, (sic enim tertius de
 ipso sermo est appellandus) verba faciamus: præsertim
 cum mos gerundus sit tibi, mi Quintana, qui me hoc in-
 tegro die, ad quadripartitos de Sale Commentarios om-
 nino absoluendos incitasti. Quare vt suus etiam locus,
 ac tempus opportunum Mystico, siue Theologico Sali
 explicãdo à cœna relinquatur: hæc interim de serio, non
 minusquàm de Geniali, siue Iocoso accipe.

7 Cum itaque superioribus sermonibus conclusã peror-
 rataq;ue

rataq;ue fuerit in priorem Anthaliæ partem Salis commẽ-
 tatio, quã nihil Sale humanis corporibus salubrius esse **A**
 collegimus: superest, vt posteriori etiam parti occurra-
 mus, qua probandum suscepimus, nihil item ipso Sale
 humanis animis obuenire posse salutaris. Quæ res vt
 perardua quidè, vt grauissima, atque inuentũ perobscu-
 ra est; ita profectò explicatũ sit nobis difficillima. Quis
 enim sibi persuaserit, quidpiam salubritatis ab impuris
 corporibus in puros animos posse transfundi? Verumta-
 men cum sano in corpore (quale per Salem effici demõ-
 strauimus) mens sana vnicè optanda sit: vt tandem fiat **B**
 vtrunque, Sale condiendus est animus. Nam quòd tam
 incredibilis condiendi animi ratio dari possit, vt Sal per
 cõditum à se corpus, suas etiã facultates, siue affectiones
 in animũ transmittat; cõcessum iam antea fuit ab Antha-
 listis; qui vt à corrupto ob Salem corpore animum eo ip-
 so corruptum iri colligerent, summorum Medicorum
 testimonio id faciliè fieri posse confirmarunt: inprimis
 sibi assumentes, ipsos animi mores corporis temperatio-
 nem sequi oportere. Qua in re nos à proluxa eius inue-
 niendæ, atque disceptandæ rationis digressionem libera-
 runt: Neque amplius dubitandum nobis erit, num ta-
 lis salarum affectionum impressio, siue transmissio fieri
 possit in animum; immò citius pertractandum, an ea sit, **C**
 quæ potius animum valeat sanare & perficere, quàm vel
 corrumpere, aut deprauare. Nã quod attinet ad corpus,
 satis superq;ue ex his, quæ dicta sunt planum fecimus, cor-
 pora nostra non modò non inquinari, corrumpiue Sale:
 verum etiam alimenta ipsa, vi & ope Salis, concoqui ci-
 tius; atque in melius, validiusq;ue nutrimentum conuer-
 ti. Igitur ab ipsamet optima temperatione corporis ra-
 tionem

tionem ducentes, ad eos mores, siue affectiones explicandas accedamus, quæ duce atque administro Sale, animis nostris inferuntur. A

8 Cum itaque hætenus suus Sali locus fuerit destinatus, & tempus præfinitum; tum modus, quo idem ad salubritatem corporis adhibendus est, in mediocritate tam Arithmetica, quam Geometrica constitutus: superest ut sanato corpore per Salé, ad eos etiam Sales regutandos accedamus, qui animû, & sanare, & iucunditate afficere, ac summa demùm voluptate condire possunt. Hoc quippe nouo, suauissimoque condimenti genere ab Anthalitis degustato, non dubito quin ipsis cuncta benè sapiant: quodq; eorum Anthaliæ pars posterior, eiusq; aculeata in Salem sophismata, rursus in maiorem nostri Salis laudem, atque præconium succedant. Ut autem omnes Sales, qui sanandis animis adhibendi sunt, ab hoc ipso Sale, quem sanationi corporis accommodauimus, dimanare monstremus, primùm repetendæ sunt superiores illæ aëtrices Salis facultates, quibus, ut pomeridiano sermone ostendimus, Sal tanquam proprijs, & peculiaribus utitur instrumentis, ad nostra corpora viua, non modo sananda, sed emortua etiam condienda, atque integra in multam posteritatē conseruanda: quales, ut probant Médici, sunt sapere, excitare, astringere, tergere, expurgare, digerere, reprimere, mordere, vrere demùm, & siccare. B

Nam hæ singulæ facultates, ad ipsos animi Sales, horûq; actiones translata, vehementer conferent ad sanandas eiusdem perturbationes, ex quibus ille foedissimis, grauissimisq; morbis solet intabescere. Quo maior profectò gratia habenda erit Sali, cui parum fuerit mortalium corpora sanasse, nisi sanandis animis salutaria quoque remedia, C

diuina

diuina etiam non minus quam humana suggestisset. A

9 Igitur ad eiusmodi apponendos Sales, quibus perfectissimè sanetur, & cōdiatur animus; primùm quidem omnium, mensa sternenda est; eaque tum candidis, ac nitentibus mappis; tum aureo, ut decet, Salino ad illos reponendos, tum argenteo etiam disco ad inferenda salita, ornatè præparanda: Sic ut per mapparum candorem, hilaritatem; per aurcum vero Salinum; affabilem humanitatem; per discum tandem, mutuam beneuolentiam, qua inter conuiuas, & suggerendi, & recipiendi, & reciprocandi, & boni consulendi sunt Sales, intelligamus. B

Ijs quippe uti antidotis, est occurrendum duobus pessimis, atque pestilentissimis animi morbis, mœrori scilicet, atque inhumanati, qui cum odio semper coniuncti sunt, atque ab animi domo omnem prorsus hospitalitatem excludunt. Qui planè morbi, præsertim si innati fuerint, sic omnem iucunditatis occasionem, ac salium quoque omnium materiem tollunt; ut mœrentem, in eâ ægritudinem quandoque adducant, quæ sine vlla rerum expectatione meliorum desperatio dicitur. Hæc enim obstinatione sua mortales tum ab omni prorsus humanitate exiit, tum pro alacritate, qua Sales inuehūtur, acerbiter, seu potius feritatem quandam in animos inducit. Vnde qui eiusmodi sunt, atque nullius Salis ad sanandum participes esse volunt, tanquam desperati, non aliter ab amicis sunt relinquendi, atque Hippocrates de vehementer ægrotis ostendit: quibus cum nulla sit virtus reliqua ad sumendum medicamētum, uti desperatis, vetat adhiberi medicinā: hosq; perinde ut mortuos à Medicis cōtemni sinit. Quare propulsato odio perpetuo inuidentiæ fomite, quo cuiusque animus non modò insul-

sus, verum & pertristis, & ieiunus, ac perquam frigidus in
 consuecendo redditur: beneuolentia quamprimùm af-
 ciscenda est, quæ sua splendida, ac liberali facie conuiuas
 excipiat: vt quos odium rusticitate sua è mensa dispulit,
 ipsa rursùm, affabilitate reuocet. Nam quemadmodum
 quos odisse contingit; & rugosa fronte, & ardentibus ocu-
 lis, & compressis labris (quasi reclusus & abalienatus ab
 ipsis omnino sit animus) à nobis auertimus: ita quos etiã
 amamus, & sereno vultu, & venustis oculis, & diducto ad
 subridendum ore, quasi totus se illis animus aperiat, exci-
 * pimus. Quibus apertæ beneuolentiæ indicijs, vsq; adeo
 mortales sese mutuo alliciunt, veri que amoris vinculis
 constringi solent; vt rursùm quotiens simulatè, quem ma-
 le oderunt, volunt decipere, nullis rectius, quàm iisdem ipsis
 beneuolentiæ nutibus, splendore quodam ficti vultus ob-
 * iecto, odium in eos struant. Vnde haud insulse quidam,
 odium & beneuolentiam, præcipuos animi ianitores ef-
 se; atque ad illum patefaciendum, beneuolentiam; ad re-
 cludendum verò, odium, semper pro foribus stare dixit.
 10 Est igitur animus à venenatis, ac propè insanabilibus
 morborum radicibus mœrore, atque inhumanitate, an-
 tequam longiùs, latiusque serpent, expurgandus: suoque
 rursùm moly, & helleboro, vtpotè hilaritudine, & huma-
 nitate, in sanitatem reuocandus. Neque enim vllus tam
 ingens malorum cumulus obuolare potest mortalibus,
 quem, vel ipsi etiam supplices & miseri, alacritate mentis,
 aut superare, aut saltem magna ex parte lenire, aut deni-
 que consideratione humanitatis, patienter ferre nõ pos-
 sint. Quæ duo præcipua sunt, omnium tanquam Salium
 fundamenta, quibus nixus animus, quoscunque occur-
 rentes Sales, & liberalissimè communicat, & suauissimè
 commu-

communicat, & suauissimè excipit, & vt iucundos sibi ri-
 sus excitet inter epulas, Salis & mæsæ gustatu profert ma-
 iores. Idque eò euidentius, quòd ieiunos, atq; famelicos;
 quos ante Salem & mensam taciturnos, pertristes, atque
 Saturnios esse videmus: hos subitò post Salem & mæsam,
 hilares, facundos, faciles, mireque Iouiales euadere con-
 spicimus. Nullus enim vel magnus, vel multus risus ieiu-
 no ab stomacho potest effluere. Quam certè hilaritatem,
 atque iucundam consuetudinem, quæ cibos, præsertim
 bellè conditos, quammaximè sequuntur, non est quòd
 vinum, aliue arte facti succi, qui inebriare solent, sibi ar-
 rogent: cum sint quidem permulti aquæpotores, qui quo
 tidiano cibo vel mediocriter roborati, læti protinus in Sa-
 les, & iocossissima sæpe dicta inter epulas erumpant. Nam
 sumpto cibo, continuò vires assumit ventriculus, indeq;
 tepefacto cerebro, & sensus excitantur illico ad sua quasi
 depascendum simulacra, & memoria conseruata rerum
 spectra menti promptius repræsentat. Vnde pulso per ci-
 bum mœrore, animus humanior subinde effectus, summa
 quadam lætitia perfunditur, cum videat imperanti sibi, &
 sensus, & alia quæuis corporis instrumenta præsto esse, &
 famulari, ac nihilo impediri, quo minus suum ipse agendi,
 & intelligendi munus rectè obire possit. Atque ideo,
 media ferè coena, vbi corpus mediocre iam subijt alimen-
 tum, protinus internuntia lingua, conuiuas ille prouocat
 ad confabulandum; eisque communem, atque opiparam
 quandam consuetudinis mæsam incipit extruere. Quam,
 tum lepore pro Sale, tum sermone pro cibo, tum deniq;
 suauissimorum dictorum gustu pro potu, quasi nectare,
 replet: quo faciliùs, quòue humaniùs, atque iucundiùs
 sermones, mutuæque confabulationes in memoriã præ-
 cipuum

cipuū animi receptaculum, quasi ad cōcoquendum inge-
 rantur. Quocirca prima mēſæ colloquia & cōgreſſiones,
 falſæ quidem, atque feſtiuæ interponi debent; vt his, ſe-
 quentes colloctiones tanquam Sale conſperſæ, ad ani-
 morum pabulum maiori cum gūſtu admoueantur. Sic e-
 nim animi appetitio fieri ſolet cū auidior ad confabulā-
 dum; tum ardentior ad confabulātium animos conciliā-
 dum. Nullus quippe tam ieiunus eſt, atque auſterus ſer-
 mo, nullum tam iniurioſum verbū, quod vrbānitatis Sa-
 le conditum, non poſſit à quouis ingenuo pectore acci-
 pi patientiūſ: quemadmodum neque tam leuē rurfum,
 aut benignum dictum, quod ſine grano Salis, de quo po-
 ſtea, hoc eſt, ſi minus opportunè refertur, non vt valde
 fatuum, atque ineptum reſpuatur. Qua de cauſa ſunt,
 qui rectè Salem gratiam nominarint; quòd citra hunc o-
 mnia æquè ingrata ſint, atque infulſa. Nam vt Salem, præ-
 ter ſaporem, maximè exornant candor & ſuauiſſas: ita
 vel ſummum oratorem fatuum dixeris, quem in dicen-
 do non cohoneſtarint & gratia, & venuſtas. Quo ſit, vt
 Sal tum gratia appelletur, tum rurfum per Salem gratia
 ſignificetur. Idque ad eò verè, vt omnis vitæ lepos, quod
 ait Plinius, vt ſumma hilaritas, vt laborum requieſ; quin
 & iucunditatis, & officiorum, & familiaritatis, atque hu-
 manæ demùm conſuetudinis nerui, & coniunctiones, nō
 alio quàm Salium vocabulo à ſapiētibus donata fuerint:
 vt oſtenderent, viros quantūlibet ſapientes & perdoctos,
 non minus uti debere gratia, & Salibus in dicendo (quā-
 uis magna dicant) quàm Sale etiam eſt opus ad epulas,
 quātumuis opiparas, cum gūſtu & palato conſociandas.
 Fuerunt enim qui non inconcinnè dixerint, palatum ani-
 mi, non linguæ, ſed auribus adhæreſcere; quòd à dulciſſi-
 mo pro-

mo pronūtiationis ſono verus orationis modus incipiat,
 atque cum ſumma modulatione in animum audiētis in-
 fluat. Quare falſitudinis tanta vis eſt, atque habēda ratio
 in dicendo, vt neque loci, neque temporis, neque rei for-
 ſan maior haberi debeat.

II His ergo ſic ſe habētibus, atque ad retinendam animi
 hilaritatem, & humanitatem, quæ ad deguſtandos Sales
 perneceſſariæ ſunt, optimè conſtitutis; antequam ad de-
 finiendum falſum accedamus, illud in primis haberi volu-
 mus compertum: omnes in vniuerſum animi Sales, nihil
 tam eſſe, quàm aut ipſa mer animi voluptates, aut ad eas
 excitandas, quaſdam natas occaſiones. De quibus, quo-
 nam ipſæ pacto in animo oriantur & intereant; quibūſue
 modis in riſum, ſeu admirabilitatem abeant, vt Sales fiāt,
 quoniam ſuo ordine, ac locis differemus; veniendum
 nunc eſt ad ipſum falſum. Atque in primis, definiendum
 erit, quidnam ſit illud; quamque late pateat. Deinde in
 quot ſumma genera & ſpecies diuidatur. Poſtremò qua-
 nam hæ ſint; & in quos referenda locos. Falſum igitur pro
 omnibus generatum ſalibus, atque vt in oratione, vel in
 conſuetudine eſt ſumptū, ſic à Quintiliano definitur. Fal-
 ſum erit, quod nō erit infulſum. Nam quāuis falſum in cō-
 ſuetudine pro ridiculo tātū accipi ſoleat, natura tamē,
 vt idem ait, non vtique hoc eſt, quanquam ridicula oporteat
 eſſe falſa. Etenim Cicero, omne quod falſum ſit, ait
 eſſe Atticorum, non quia ſunt maximè ad riſum compo-
 ſiti. Eſt enim falſum velut quoddā ſimplex orationis con-
 dimentum, quod ſentitur, latente iudicio, & velut palatū
 excitat: quod & à tædio defendit orationem. Nam vt Sal
 in cibis paulò liberaliūſ aſperſus, ſi tamē non ſit im-
 modicus, affert aliquid propriæ voluptatis: ita & ſales.

in dicendo habent quiddam, quod nobis faciat audiendi sitim. Vnde facetum, venustum, vrbatum, molle, subtile, iocosum, dicax, & quicquid venit sub acutum, quamuis non sit ridiculum, id totum sub falso cōtineri colligimus: ac non oratori solūm, verūm omnibus tum agendi, tū dicendi modis, atque personis cōuenire. Ea enim est natura salium, vt quemadmodum condimentum, quod absque Sale fit, æquē ingratum est atque insulsum: ita in consuetudine, nō minus insuaue, ac indecorum est, quā insulsum; carere Sale, vbi desideratur.

12 Alterum est, quod pertinet ad diuisionem salium. Quorum summa, ac generalis est, tum in naturales, siue artificiosos, tum in eos qui Dicto, aut Re constant, tum denique in serios siue iocosos: è quibus tam omnes Sales, quā salendi modi deriuantur; vt suis locis de vno quoque membro fiet explicatio. Sed antequam vltius procedamus, illud de primo occurrit dissoluendum, num Sales generatim omnes ad artem redigendi sint, an potius ad naturales, & spontē natos referendi. Qua in re, si peruarios, adeoq; multiplices animorum gustus consideremus, cum non parum artis, ac ingenij esse oporteat in illis bellè grateque apponendis: profectō non tam naturæ, quā artis summa erit habēda ratio; quæ vel pro tempore, vel pro loco, atque pro cuiusque gustu, ex æquo omnibus respondere debeat. At verò rursus si naturā Salium expendamus, qui subito, ac spontē nasci, & ab affectatione, quam affert tardā ars, summopere abesse volūt: quique ab imperitissima, nullaq; suffulta arte plebe quādoque suauiores adduci solent; equidem libenter proferrem, naturales, ac spontē natos, veros esse Sales; sed eorum quidem aureum Salinum esse artem. Nam vt spar
sus

11 sus quidem Sal, ac in mensa fufus, illico in salino reponi solet, vt in eo tum maiori venerationi ac honori sit; tum omnibus fiat propior, ac ad manum; ita etiam naturales Sales, si perficiantur arte, suauius degustantur: propterea quod ab arte fit, vt magis opportuni sint, atque vnā cum risu, admixtam suū admirationem quandam præferant. Cōuenit itaque Salibus, duce natura, sed tamen arte comite, prouehi ad optimè condiendum. Nec me mouet per saltus ille oratorius Ciceronis Cēsar de his agens, naturæ potius, quā artis Sales esse sentiens: cum neque sine artificiosissimo condimento ille eos nobis tradiderit degustandos. De quibus tam aptè idem, atque luculenter differit, tam perspicuè horum, atque facetiarum vniuersos locos, ac modos complectitur: vt si de integro rem tantam explicare vellem; si eius diuini penè auctoris dictis aliquid addere; profectō viderer mihi potius subtrahere, atque clarissimos fontis copiosè fluentis latices maculare. Quid enim ab eodem ipso aureo eloquentiæ flumine dicendum, seu pertractandum suscipitur; in quo idē non superiores modò ante se omnes superarit; verum etiam posteris viam, quam ipse vnice constrauit, ad peræquè dicēdum præcluserit? Quo fit, vt cum ille Sales multò conditiores quā quiuis alius oratori gustandos apposuerit; ac neque orationem sine illis interdū, nō minus quā sine Sale cibos constare posse censuerit: cōsultius ducerem, tenui, parcissimoque nostro prætermisso prandiolo, ad lautissimā, splendidissimā, omniq; suauitatis Sale refertissimam eiusdem coenam accedere.

13 Verumtamen, quoniam nostrum de Sale institutum, quod præcipuè suscepimus, multò fufius, latiusque patet, quā ab eodem disputatum fuit: noua quædam salorum genera

genera adijciemus, quæ ab ipso consulto prætermiffa, à nobis autem necessario expressa, opportunè apponenda duximus; Igitur post enumeratam primam illam Salium diuisionem in naturales & artificiosos, de quibus agemus postea, subest nunc altera in eos, qui tum Re, tum Dicto constant: quibus non minus Sales, qui oculis subiiciuntur, quàm qui in animum per aures demittuntur, acuté designantur. Quæ tamen, cum mox sint exemplis explananda; transeundum est ad alia duo summa genera Salium, quæ vniuersos non modo comprehendunt, sed vnde originem habeant, quòtue, & quibus modis progignantur & effluant, ostendunt. Alterum, quod summu, purum, pulchrum ac sempiternum est, & rapit in admirationem; quod serium dicitur. Alterum verò, infimum, subturpe, subitum, atque in risum propendens; quod iocofum, siue ridiculum appellatur. A priori exeunt Sales Sacri, Sententiosi, Tragici, Philosophici, Mystici, atque Theologici. A posteriori verò, Mimici, Comici, Scurri-les, Academici, Militares, Maritimi, Rusticani, Assentatorij, Satyrici, Urbani, atque Aulici: de quibus sigillatim suis locis præcipua fiet explanatio. Sed antequàm de singulis agamus, necesse est, vt quemadmodum Salium, ita & voluptatum, quæ excitantur Salibus, alia duo etiam in animo respondentia genera esse demonstremus. Erenim voluptates, quæ in primis summa, pura, perpulchra, ac germana sunt; seria, & admirabiles dici possunt. Vt pote quibus mens, non modo humana, sed diuina, & præclara effecta, atque sententiosa dicta altissimè, suauissimeq; regustat & admiratur, iisdemque perpetuò frui cupit. Quæ verò infima, subturpes, caduca, & quasi degeneres sunt, & satietatem afferunt; iocosa; atque ridicula appellatur.

Nam

Nam hæc sanè, cum parum habeant ponderis atque maiestatis, ac neque pulchrum per se, neque honestum, vt priores respiciant; vix quidem possunt diutiùs in animo adhærere, quin protinus vt peregrina, ac deformes, à summa mentis arce expellantur, & per risum euanescent. Sed vtræq; simul, nulla profectò (vt mihi videtur) clariori comparatione, seu exemplo exprimi, atque persuaderi possunt, quàm inclito instinctu aquilæ in dignoscendis suis pullis, hisque ab adulterinis, atque subdititijs distinguendis. Nam illos quidem ipsa aduersos (vt inquit Pli-nius) cogit intueri Solis radios: & quem illorum con-niuentem caligantemue animaduertit, subito velut suppo-situm è nido præcipitat: illum autem, qui aciem firmam contra Solem intèderit, retinet, atque vt verum & genuinum educat. Hunc igitur in modum candida & pura mens, ridiculas iucunditates, quarum pulchritudo turpi aliquo deformatur, vt alienas, fucatas, neque se dignas, à suo altissimo, castissimoque veræ voluptatis folio deijcit; nec finit ibi manere, neque delectare diutiùs, quàm quoad eadem risu dissoluantur. Quæ autem veræ, ac seriæ sunt, ideoq; & omnino pulchræ, & ab omni turpi semoræ, has vt proprias, & germanas magno cū affectu prosequitur, ac conseruat, perpetuoque regustat.

14 Verum vt clariùs ostendamus harum seriem voluptatum, quibus tam variè animus afficitur; illud in primis erit inquirendum, quonam pacto, quibusue modis fiat, vt cum omnes Sales ab vno & eodem fonte, vt pote voluptate, quæ ab animo concipitur, vel exoriantur, vel ad eandem, illius recreandi gratia, referantur; alij tamen risum, alij admirationem excitent: vtrorumque autem peculiaria signa quædam, & naturæ indicia, vultu, & figura

oris

oris exprimentur; quibus clarissime significetur, quæ vi-
 deantur animo ridicula; quæ rursus feria, atque admi-
 ratione digna. Nam & patentibus ore, ac faucibus, dila-
 tatisque genis, & venustis oculis ridemus: & rursus elatis
 supercilijs atque oculis, manibusque expansis, ac paululū
 in altum sublatis admiramur. Quarum certè diuersarum
 actionum causas intimas (quoniam videlicet animi motu
 fiat, vt tam subito, nunc in risum, nunc in admirationem
 prouocemur) cum hætenus nullas, neque à Democrito,
 qui cuncta derisit, neque à Cicerone, dum agit de ridicu-
 lis, neque à quouis alio expressas habeamus, cur non im-
 punè nobis præterire eas, ac missas nunc facere liceret? Ve-
 rum quoniam tantorum Salium indices illæ sunt, atque
 notæ: quibus ignoratis, perobscura omnino fieret de ip-
 sarum effectis tractatio; cuiusmodi se habeant, non ab re
 erit, cum summo differendi magistro Arist. ita conijcere.
 Siquidem vbi oblata occasione, quamprimū iucundo-
 rum imagines per sensus in animum irrumpunt, ex ipsi-
 que subito cum voluptate gaudium ab animo concipi-
 tur; fit protinus vt prægestiat, atque caleseat animus. Ge-
 stiens quippe lætitia (vt proximo sermone ex ipso met A-
 rist. deduximus) calfactio quædam est. Quo fit vt mens e-
 iusmodi grauidata conceptibus, pro eorum varietate ac
 differentia, varios ex se partus, ac foetus fundat differen-
 tes. Nam si iucundorum imago illa mediocris est & sua-
 uis, ac licet subturpis, adumbrata tamè quadam pulchri-
 tudinis specie adornatur, gestit quidè animus, atque visæ
 pulchritudinis delectatione capitur, & calefcit illico, mi-
 rarique incipit: Verumtamen cum primum apparet latès
 sub illo pulchro deformitas, mens pulchra profecto, atq;
 omnino pura, fictam pulchri voluptatem minimè apud se
 manere

manere finit. Quinimmo protinus atque eius imago cō-
 cipitur, illam per calorem ad se cor attrahit, indeque per
 risum, quàm potest suauissimè, ac iucundissimè foras e-
 mittit. Quòd scilicet calor ille animi, siue vapor, à corde
 subito erumpens, septum, quod vocat transuersum, Græ-
 cè *Διαφραγμα*, petit circum præcordia: quod quia neruo-
 sum est totum, costisque ac lateribus adiunctū, flante va-
 pore, illico & exinopinatò titillatur. Qua titillatione ce-
 leriter permoto sensu, atque arterijs præ spiritus redundā-
 tia distentis; inde simul latera, venas, & os; simulque mē-
 tum, vultum, atque oculos occupari; simul etiam omnia
 intumescere, in risumque commoueri, huncque commo-
 tum contineri non posse sentimus. Vnde in hunc modū
 per risum patefacta mens, hæc ipsa manifesta conceptæ
 voluptatis, atque leuiorū animi Salium signa indiciaque
 in vultu & ore edit. Nam & risum quidem ab illo ipso ca-
 lore emanare, inde cōijcimus, quòd frigidus appellamus
 eos Sales, qui non ridentur: vt pote quibus auditis & per-
 pensis, neque lætitia calefcit audientis animus; neque ex
 quo dictum est calore titillatio, neque ex titillatione risus
 consequitur. Qua de causa, neque risus, qui iuxta pro-
 uerbum vocatur Sardonicus, siue Sincrusus, siue Mega-
 ricus; atque etiam qui simulandi, seu dissimulandi gratia
 tantummodo diducto ore profertur, cum intus prematur
 animus, pro vero risu est habendus: cum neque ex animo
 is effluat, neque liber sit, sed coactus. At verò iucundita-
 tes, quæ similem extrinsecus voluptatis conceptū, & or-
 tum habent in animo; neque tamen titillationis, siue ri-
 sus illecebris irretiuntur; quin potius offerentium sese iu-
 cundorum pondere, & auctoritate, à ridicula leuitate ab-
 sunt, has in admirabiles, in solidos, & quasi statarios Sa-
 les con-

les concedere agnoscimus. Nam seria, atque sententiosa, ^A
 Tragicaue dicta, dum non minore, immo potiore cū iu-
 cunditate, quàm iocularia, siue ridicula illabuntur in a-
 nimum, hunc pari etiam lætitia gestire, atque simili erga
 illa calore incitari oportet. Sed quoniam hæc ipsa, pura,
 vera, non fucata, sed germana, atque perpulchra sunt, &
 ab omni prorsus deformitate aliena sese offerunt; mens
 itidem veri conscia, ac pulchri amantissima, admiratione
 ducta, illa & recipit suauissimè, & penes se mira cum vo-
 luptate retinet; neque tanquam ridicula à suprema ani-
 mi sede, quæ est in cerebro, deicit: quin immo in ipsis cõ-
 templandis, atque regustandis, mirum in modum dele- ^B
 ctatur, & amore capta accenditur. Quapropter vt summæ
 atque amabilis huius voluptatis sua etiam signa extrinse-
 cùs extarèt; diuina rerum artifex natura (quæ nobis ani-
 mæ imaginem, vultum, quasi tacitum quendam mentis
 sermonē, atque indices oculos, dedit; vt quot animi mo-
 tus sunt, tot illi significationes, atque cõmutationes pos-
 sent efficere) in frõte quidem ac supercilijs cerebro pro-
 ximis, notas quasdam impressit. Vt quemadmodum rin-
 gente ore, apertisque faucibus, ac dilataris hinc inde ge-
 nis (vt dictum est) panduntur iocosi Sales animi: ita cum
 feriorum iucundorum subest admiratio, hæc tum elatis ^C
 supercilijs, tum expansis manibus, atque oculis in altum
 sublatis exprimatur. Vt quasi diuinæ quædam res sint fe-
 ria & admiranda dicta, ipso nutu & actione, ad superos
 tanquam cælo delapsa referre videamur.

15 Quibus tam feriorum, quàm ridiculorum caussis ex-
 planatis, operæpretium erit, vt Sales, qui supra enumera-
 ti sunt distinguamus; & antequam iocosos explicemus,
 serios, vt decet, præmittamus: Hi namque tum Dicto, tū

Re

Re proferri etiam solent suauissimi: ac non minus acutè ^A
 atque venustè, quàm sapienter apponuntur. Inter quos
 principatum obtinent sacri, atque ex ipsismet sacris Bi-
 blijs deprompti Sales. Qui cum & veri, & puri, & pulchri
 sint, neque turpitudine aliqua deformatur; nõ in risum,
 sed in admirationem, quæ voluptatem affert animo, ab-
 eunt. Non enim quæ seriò dicuntur, quamuis non sint ri-
 dicula, ab hoc voluptatis Sale, qui in admiratione po-
 situs est, excludere voluit diuus Paulus: quem nisi seriò
 agere, ac neque ridere, neque risum mouere, vt ridicu-
 lum, legimus. Qui tamen dum altissimis scripta sua com-
 plet mysterijs, à nullo quidem festiuitatis, atque vrbanitatis ^B
 Sale aliena illa fecit: Immo verò Sales tantopere
 laudat, atque ad ciuilem vitæ societatem & communio-
 nem tam necessarios esse ostendit; vt vniuersos sermones
 nostros cum vnoquoque habendos, non iocoso, sed po-
 tius seriò condiendos Sale esse præcipiat, ad Corinthios
 scribens, Sermo, inquit, vester sit Sale conditus. Quid
 enim dici, excogitariue potuit pariter falsius, atque gra-
 uius? quid in tâta rei expectatione, præter expectationē,
 apponi etiam conditiùs? quàm quod idem Paulus in me- ^C
 dio illo scientiarum orbe, qui tum erat Areopagus Athe-
 niensium, profiteri fuit ausus? vtpote qui ab Ara, quæ ibi
 ignoto Deo dicata erat; accepta occasione ad dicendū;
 tum Christū verè esse Deum illum, quem ipsi ignotū co-
 lerent ostendit: tum sparso diuini verbi semine, dum ab
 alijs vt ineptus exploditur, Dionysium Areopagitarū sa-
 pientissimum ad sese pellexit. Sed illud etiam in eundem
 Paulum lôgè falsius: quem Christus pergentē Damascū,
 & Christianos insectantem, subita circumfundens luce,
 exinopinatò ab equo simul, atque à secta deturbauit.

Bb

Cuique

Cuique dū expostulans dixisset, Saule Saule, cur me persequeris? an non eundem pupugit perquam falsè, expostulationi prouerbiū adiciens, Durum est tibi contra stimulū calcitrare? Sunt & permulta alia tam dicta, quàm gesta Pauli peruarijs, conditissimisque insperfa Salibus: quæ (absit) vt risum moueant, sed in diuinam potiùs sui admirabilitatem, quæ intima est animi voluptas, rapiant illa contemplantes.

16 Quòd si Salium insuper summa est diuisio (vt statuimus) in eos, qui tum Re, tum Dicto constant: diuino quodam exemplo inter tam multa ostendemus, acutum quoduis tam dictum, quàm factum, atque vtrumque simul, in ferrium æquè ac iucundissimum conflare posse Salem; cui tamen risus non nihil admirationis tamen, atque seriæ diuinitatis inest permultum. Cuiusmodi fuit illud Christi altissimum, ac valde commemorandum tam dicti, quàm facti consiliū, quo ille falsissimè vsus est in calumniatores Phariseos. Hi namque (vt Euangelica testatur historia) mulierem in adulterio deprehensam, ideoque obnoxiam legi, quæ similes lapidari iubebat, ad Christum vt arbitrum, num illa ob tale crimen subijcienda legi esset, detulerant: dolosam hanc in Christum molientes complexionem: nempe vt si se legis vindicem declararet, immanitatis coarguerent: sin autem miseratione ductus, legis moderatorem exhiberet, & ream absolueret; abrogationis incusarent. Quibus Christus, tum Re, tum Dicto, per falsè atque diuinè occurrit. Re quidem, dum silens, atque pronus, propria, grauioraque cuiusque delatoris flagitia (vt verisimile est) ante ipsorum oculos digito describebat in puluere. Dicto autem, dum sese erigens, atque vniuersos circumspectans, ad eos dicebat: Qui vestrum immunis est à

noxa,

noxa, primus in eam lapides iaciat: rursusque propendens scribebat. Hoc itaque dicto, Re confirmato, perculli delatores, illico se omnes è conspectu summouerunt: ipsisque discedentibus, mulier sola manens, benignissimo, sapientissimoque Christi Sale, vtpote gratia & cōmiseratione, à commerita poena legis absoluta fuit. Quo exēplo perspicuum fit, Christum, Phariseorum cauillatione perargutè soluta, non tam ridiculos cauillatores facere, quàm nos perpetuos consilij sui admiratores reddere voluisse. His ergo Salibus, vt sacris adiunguntur, qui & à sapiētissimo Rege Salomone sub Sapientia, atque Prouerbiorū nomine traduntur: & à Regio eius progenitore Dauide, sub Psalmorum inscriptione decantantur: & qui sub Prophetarum inuolucris, sub vaticinantium oraculis; sub Sibyllinisque folijs diuinitus referuntur: vt & condimento sint, & medicamento animis nostris. Denique qui etiam à Christo nostro diuini Salis latore sub Euangelico præscripto, tum à Paulo, aliisque sacris scriptoribus, sub pia sanaque doctrina altissimè enuntiantur. cū his sunt cōnumerandi. de quibus, quoniam sub Mystico, siue Theologico Sale à coena fusè agemus, nunc ad sententiosos Sales, seriorum grauissimos, transeamus.

17 Sunt igitur grauius atque sententiosè dicta ad hoc sublimè Salis genus referenda: cū licet à grauissimis, minimeque ridiculis viris proferantur; nihilominus tamen quia delectant, per falsa sunt, atque auditorum, spectatorumque animos cum summa admiratione, etiam iucunditate perfundunt. Neque enim tales proferri possunt, nisi ab his, qui longissimum rerum vsum habent cum magna arte coniunctum: qui que suos Sales non tam in verbis, quàm in re, hoc est, summa aliqua in sententia ponendos curant.

Bb 2

rant. Quorum grauiſſima dicta tantum habent auctorita-
tis & ponderis, vt quauis incondita, hiulcaue, aut diſſipa-
ta, facile ſit illa, ordine verborum paululum cōmutato, in
quadrum numerumq; redigere. Nam quod quibuſcunq;
verbis dicunt, ſemper idem, & cum grauitate facetum, &
per falſum cum admiratione manet. Vt fuit illud ſapient-
tiſſimi Solonis conſilium à Croeſo Lydorum Rege olim
feliſſimo, cū eſſet à Cyro prælio captus, atque rogo
immaniſſimè impoſitus memoratum: Neminem dum vi-
ueret beatum dici debere: quòd ad vltimam vſque fati-
diem ancipiti fortunæ ſubiectioni eſſemus. Qua cōmemora-
tione admonitus etiam Cyrus, Croeſum à rogo extrahi
iuſſit. Tū illud Biantis Prieneniſis, vnus ex ſeptem ſapient-
tibus: qui cū hoſtes, patriam atque domum diripiētes,
nudus fugeret; interrogatus à ſocijs pretioſiarum rerum
pōdere onuſtis, cur nihil ex bonis ſuis ſecum ferret? Ego,
inquit, bona mea mecum porto. Quo fit, vt qui hoc ſen-
tentioſo genere Salis excellunt, non minus falſi quàm
ſapientes haberi debeant: propterea quòd ſuis ſententijs,
miris voluptatis Salibus auditorum mentes reſpergunt.
Quibus ſubinde tāta tribui ſolet auctoritas, vt quandoq;
etiam, vel tacentes, ſapientiffimè dixiſſe videantur. Eſt
etenim ſumma ars, (quod eſt hominibus præfertim dica-
cibus difficillimum) habere & temporum, & perſonarum
rationem, & ea quæ occurrunt, cū falſiſſimè dici poſ-
ſint, tenere. Nam proſectò fieri non poteſt, quin aliquā-
do dicaces dicti poeniteat. Non enim ſententioſo, *neq;*
quàm prudentiſſimo Sale vacat, in loco & tempore ſiluiſ-
ſe: præfertim vbi dicta, aut ab auditoribus floccipenden-
da ſunt; aut non magis, quàm à porcis, vt dici ſolet, ſpar-
ſæ inter ipſos margaritæ, æſtimanda. Quemadmodum
diuinæ

diuinæ ſapientiæ magiſter Chriſtus ante Herodem Regē
poſitus, ſuo nos edocuit exēplo. Nam cognita Regis in-
dignitate, atque petulātia, licet interrogatus, conticuit om-
nino: malens quidem derideri, atque cum ludibrio di-
mitti, quàm ſanctum dare canibus, hoc eſt, ſua æternæ vi-
tæ verba coram impijs deriſoribus proferre. Sed de ſilen-
tio poſteà latius, vbi de ridiculis agemus.

18 Prætereà ſunt etiam hiſ annumerandi Tragici Sales,
qui verborum, & ſententiarum pondere, ac grauitate, pa-
rum differunt à ſententiōſis; cū in hoc etiam grauiſſimo
dicendi genere verſentur. Sed hi quidem, tametſi ex ſeſe
lepidi, ac periucundi ſunt (delectant enim nouitate, atque
varietate magnarum rerum) quia tamen ex lugubri, ac
pertriſti conſtant argumento, haudquaquam riſum mo-
uere; ſed cū dictorum admiratione, tum factorum ſtu-
pore, nō paruam è medio expreſſam dolore voluptatem
in animum ſolent inuehere, quale eſt illud, quod Hercu-
li furenti, tantifque à nouerca malis exagitato & exclamanti,

Mortalia me mala cūcta premūt. Reſpōdet Chorus,

Voluptas eſt premi malis, quorum

Terminus bona ſunt immortalia.

* Tum illud de Iphigenia Agamemnonis filia, pro ſalute
Græci, paternique exercitus ad aras immolanda. Cuius
de ſubeunda morte dolor ab incredibili tanti exercitus
dolore, nullo non collacrymāte, perinde vt minor ignis
à maiore attractus, non modò leuatus fuit, atque virgini
valde imminutus, ſed in reconditum etiam animi Salem,
vtpote voluptatem, eidem commutatus. Nam ad aras,
expoſita, iamque euaginato cultro, cū parentes, inter

Bb 3 alia,

alia, infaustam eius pulchritudinem lamentarētūr; ad eos A
conuersa;

Cur me am, heu, heu, inquit, pulchritudinem

Infaustam deploratis? num quicquam

Pulchrius, quàm me pulchram,

Pro vobis, vestraque classe,

* *Et mea simul, & diuim voluntate mori?*

19 Demum philosophi, & qui vniuersam excolunt sapiē-
tiam, nullos sine his Salibus foetus fundere possunt ad
philosophandum. Neque enim ipsa, qua verè gustat, ac B
sapit animus, sapientia, vel comparari, vel comparata re-
tineri quodammodo posset à sapientibus, sine magna a-
liqua voluptatis causa, vberèque iucunditatis fructu, quæ
huius philosophici Salis rationem habeant. Cùm enim
philosopho nulla diuinarum, atque humanarum rerum
perfecta adesse possit scientia, & cognitio, quin summa e-
tiam in eo sequatur voluptas; necesse inde est, hunc tot
inspergi animi salibus, quot affluit voluptatibus: hasque,
nec minui quidem externis corporis doloribus, sed au-
geri potius, & perfici, atque perpetuam cum admiratio- C
ne lætitiā eidem inferre. His quippe conditissimis volu-
ptatis Salibus resperfus integerrimus ille Socratis ani-
mus, purus, atque incorruptus manebat: dum philoso-
phicis intentus meditationibus, animorū Salem, hoc est,
pulchritudinem, mira cum voluptate per humana corpo-
ra, & physionomiā venabatur. Dum sese non armis mo-
do, alijsque honestis corporis exercitationibus, sed motu
etiam, de quo supra, Tonico à defixa cogitationum in-
tentione oborto, acerrimè exercebat. Quo motu, animū
huc

huc atque illuc versantem, immoto corpore, quoquois A
terrarum atque locorum abducebat; dum in triuio con-
sistens, atque à mane ad vesperū alteri innixus pedistans,
in eas imagines intentam, infixamque intelligentiam ha-
bebat, quæ sibi pulchrum, quæ à falso pulchro discernere-
tur, referrent: dum mortalium inconstantiam, ipse con-
stantissimus, intra se deridebat: dum Athenienses falsissi-
ma sua vtēs ironia, acutè vellicabat: dum in crimē, quod
nouus cuiusdam immortalis Dei annuntiator fieret vo-
catus, accusatores lætus, & bene sibi conscius despiciens,
vrensque silentio, nulla cum ipsis vtī apologia volebat: B
priuari se potius vita malens, quàm titillatam ex glorio-
sa morte natam sibi voluptatem ingustatam relinquere.
Nam admoto iam labris veneni poculo, vxori Xantippæ,
inter fletum & lamentationem vociferanti, innocentem
eum perimi: Quid ergo, inquit, vxor, nocentem me mo-
ri fatius esse duxisses? Iisdem etiam, quibus Socrates, cō-
diebatur animi Salibus, atque interioribus fruebatur vo-
luptatibus Diogenes ille Cynicus: qui cùm vitam ageret
durissimam, atque nullius rei, præterquam frugalissimæ, C
modestissimæque naturæ indigentem, vsque ad eò virtute,
atque libertate animi profecerat; vt superbos morta-
lium fastus, ac Regia etiam diademata facile præ se con-
temneret. Nam in dolio recumbens ad Solem, cùm ad
ipsum, visendi causa, Alexander magnus venisset, illique
vmbra corporis Solem abstulisset; vmbra ille Regiam
(qua mortales si tegantur, beatos se esse putant) falsissimè
despexit, his verbis, Cur Rex aufers, quod dare non po-
tes? Vnde Regis tanta fuit admiratio, atque inuidia pro-
pè consequuta; vt in persalsum illud, atque elegantissimū
dictum proruperit, Nisi Alexander essem, Diogenes esse
Bb 4 vellem.

vellem. Simili propè factu philosophico, præposteram **A**
 mortalium opinionem in æstimandis rebus, conculcasse
 vitus est magnus ille Poëta & philosophus Dantes Flo-
 rentinus: qui cum ad solemne epulum esset inuitatus; in-
 gressus die primo, humili ac quotidianaveſte indutus, vix
 inter tam multos ciues suos, qui vestibus valde pretiosis
 induebantur, est agnitus; ac nisi inter nouissimos datus ei
 locus ad discumbendum. Quod patienter dissimulans,
 postero die, se torque aureo, atque annulis, vestituque ho-
 loserico adornauit, atque in triclinio discumbentibus in
 conspectum dedit. Quo viso, protinus ei omnes confur-
 rexere, ac magno ipsum cum honore & applausu inter
 primos exceperunt. Cum igitur dapes & esculeſta appone-
 rentur; ipse tacitus vestes, & monilia falsamētis omnibus
 tingi curabat. Commurmurantibus alijs, atque tam for-
 didam & foedam rem improbrare incipientibus, occurrit;
 An me foediùs, inquires, quàm vos facere existimatis,
 proptereaquòd epulas libem vestibus, quibus vos antea
 libastis honores? Quas statim exuens, atque consuetas
 induens: abijcio vos, inquit, tanquam Deos alienos: &
 vobis ciuibus meis gratias habeo, quòd non in Senatu,
 sed in triclinio, plus vestibus quàm mihi detulistis.

20 Ex quibus consequitur, non iocosos tantummodò, sed **C**
 serijs, atque sententiosis dictis definiendos esse, & ab his
 præcipuè nominandos, veriores animi Sales. Quod ijdè,
 tametsi mordaces, ieiuni, & austeri quandoque sunt; pul-
 cherrimè tamen, vtilissimè, atque sapientissimè condiunt:
 ac neque vlla praua, seu turpi omnino facie, vt ridiculi,
 deformantur: qui que suauitatis, atque voluptatis summe
 tantum præferunt, vt in alio præterquàm in optimo quo-
 que, & sapientissimo animo penitùs insidere grauētur. Et
 qui

qui tam absunt ab importunitate, vt nulli neque tempori, **A**
 neque loco cedant: quinimmo cum semper apponi pos-
 sint, vt quoddam præcellens antidotum, & panchrestum
 medicamentum, contra grauiiores animi morbos perpe-
 tuò, atque ad manum haberi debent: præsertim quibus
 mysterij, atque diuinitatis quid inest ad sanandum. Hos
 enim Paulus adeò vriles ac necessarios esse affirmat, vt nõ
 modò opportunè, sed vel importunè apponendos esse
 præcipiat: ac quoniam sunt omnino salutare, necessariũ
 est, vt mordeant, vt pungant, vt que etiam vrant, modò
 sanent, modò purgent, modò contractam olim vitiorum
 faniem extergant, ab impendenti que subinde corruptio-
 ne animum defendant: quandoquidem nulla remedia tã **B**
 faciunt dolorem, quàm quæ salutaria. Concludi ergo po-
 terit ex adductis, quicquid voluptatis, siue iucunditatis
 accrescat animo, vel ex nostris, vel ex aliorũ siue pulchrè
 dictis, siue strenuè factis, vel ex vtrisque simul, quamuis
 risus non moueat; modò tamen delectet, atque admira-
 tionem excitet, id totum Salem esse. Neque enim huius
 Salis risus aliud est, quàm ipsamet interior animi volu-
 ptas, pura quidem ac simplex, neque deformitate aliqua
 deprauata: ideo que sua etiam admirationis signa, vt di-
 ctum est, in vultu exprimit.

21 Serijs igitur Salibus, cum vniuersis eorum membris & **C**
 origine, explicatis: reliquum est, vt ad ridiculos, siue io-
 cosos, quorum caussa inuentus fuit à natura risus, decla-
 randos veniamus. Et quoniam de his, quoniam videlicet
 pacto & ordine formētur in animo, atque origine distin-
 guantur à serijs, satis superque explanatum est: nunc, vt
 reliqua percurramus, quattuor potissimùm nobis consi-
 deranda sunt. Primum, qui sint iocosi Sales. Alterum, qua

ex occasione fiant. Tertium, Quatenus reguſtādi. Quartum, quod ad ſanationem animorum ſint aptiſſimi. De primo itaque, ridiculi, ſiue iocoſi Sales ſunt breues quædam, & acutæ, ſubitoque in animum illabentes iucunditates, ex turpi viſo aliquo, quamuis non turpiter, obortæ. Vt pote quæ, ob deformitatem, cum à pulchro decifcant, idcirco ſunt ridiculæ; vixq; in mente deſigi poſſunt, quin protinus foras, atque per riſum erumpant. Quos ita ſe habere ex hoc maximè oſtenditur: quod iucunditates ex relicet, ſiue ex dicto colligantur, ad hoc tamen vt riſum moueant, & Sales fiant, conſari ſubito potiùs, quàm ſenſim confici debent. Facetè enim dicta, ſtatim vt emiſſa ſunt, hæere debent: nam & ridicula, domo allata plerunque etiam ſunt frigida. Eius enim pertenuis, atque lubricæ naturæ ſunt Sales ridiculi, vt ſi pedetentim, ſi grauiter, & cum maiestate, ac non potiùs curſim, breuiter, atque in puncto, quaſiq; aliud agendo, referantur; & frigeant quidem, & tanquam inſulſi exſibilentur: haud ſecus quàm in concreione Salis, vt ſupra diximus, fieri ſolet. Is enim ab exhausta è puteo falſa ſubito cæleſtis roris defluxu concreſcit: qui ſi concretus, illico antequam pluuia decidat, aut humeſcat aër, non colligatur, protinus euaneſcit, ac diſſoluitur. Adhæc, ſicut in Sale factitio impuram quædam, & quaſi fordidam naturam habet materies ex qua ille coagmentatur: ita iocoſi etiam ac ridiculi Sales, ex quadam ſiue rei, ſiue dicti, ſiue loci, ſiue temporis, ſiue perſonæ deformitate, vnde oriuntur, tum ſaporem mutantur ad riſum; tum alijs omnem ſuū guſtum exhibent ad iocandum: alioqui profectò ridiculi eſſe non poſſent. Nam riſus deriſio quædam eſt: deridetur enim quod deforme eſt: quemadmodum quod omnino pulchrum rapit

rapit in admirationè. Eſt quippe deformitas quaſi quædam à pulchro, ſiue à venuſto defectio: neque quicquam eſt, quod tam moueat riſum, quàm illud ipſum deforme, quod ſub magno aliquo, atque fucato pulchro detegitur: quod quarti generis ridiculorum eſſe, atque inter Sales Aulicos, de quibus poſtea, adnumerari poteſt. Quale Florentiæ retexit patricius quidam iuuenis, qui annum agens vndetrigeſimum, ea tenebatur atra bili, vt à puero nunquam viſus eſſet riſiſſe. Huic ergo, parentum & conſanguineorum interuentu, nobilis patritia etiam puella nupta fuit; & antequàm ab eo conſpecta eſſet, à cœna in thalamum introducta. Quam cum ille aſpectu primo, ad lucernæ fulgorem, & ſplendenti vultu, & auro ac gemmis nitentem, tum fragrantem odoribus, atque peruarijs, & pretioſis veſtibus adornatam videret: ac inſuper, ignorata ſandaliorum ope, procero atque præſtanti eam corpore præditam exiſtimaret; ſuſpiciens vt perpulchram, amantiffimè nudare cœpit. Vnde ſublatis monilibus, multipliciſque detractis veſtibus, atque ſandalijs; cum perpuſillam, deformem, & à priori ſpecie diſſimillimam inueniſſet, mandragoram exiſtimans, in ſubitos cachinnos, & nunquam antea ſibi notos riſus effuſiſſimè ſolutus eſt. De qua re poſtea acta fuit in theatriſ Comœdia.

22 Conſimile huic ridiculum Romæ, Iulio. III. Pont. ortum habuit à quibuſdam Nigritis ſeruis Legati Regis Luſitanorum, qui in ludis agi ſolitis ante carniū interdictionem, perſonati incedebant; adeoque omni ex parte corporis obteſti, ne quâ color appareret; vt chirothecis manus occultarent, palpebras fucò dealbarent, capita verò vermiculatis peltis mirificè adornarent. Quorum pulchritudinem vehementer augebat procera, atque præſtās habitudo

habitus corporis, qua in oculis multitudinis chari erāt. **A**
 Tum & choreas ducebant compositissimas, quas pro fo-
 ribus arcis sancti Angeli, ad molem Hadriani, coram Pō-
 rifice, vniuerso inspectante populo, agebant. Quos cū
 magnopere admirarentur omnes iamque heroas potius,
 quā vulgares homines reputaret. ecce de repente Ni-
 gritæ, inter saltandum, vt more Hispanico, digitorū per-
 cussione saltationes cōcinnarent, chirothecas è manibus
 excusserunt. Quorum deformi colore viso, populus quasi
 delusus, ex admiratione in tantum cum indignatione ri-
 sum solutus est, vt protinus exhibendos Nigriras, atque
 inde amolendos curauerit. Vnde constat, pulchrum per **B**
 se, mouere in admirationem, vt in serijs: derideri autem
 minimè, nisi quatenus pulchrum turpi commixtum est.
 Adhæc sicuti pulchrū per se, vt admirabile manet in mē-
 te defixum; ita rursum quod per se turpe est, ac deforme,
 omnino despicitur, quasiq; ab indignitate rei, & commo-
 to animo, & auerso vultu, & trucibus atque toruis ocu-
 lis, & rugata fronte, & demissis supercilijs, contemnitur,
 exprobat, atque vituperatur. Ac licet risus quidē, me-
 dius inter admirationem & cōtemptum, ad hunc sit pro-
 cliuior; tamen ridiculorum materies, siue occasio, non
 turpiter, hoc est, non impuro, atque peruerso maledicē-
 di, seu detrahendi animo capi debet: ne sub candido Sa- **C**
 lis nomine virus in quempiam figatur: tunc enim lacef-
 sentis animus, non Sales spectātur. Nam hi, quamuis sint
 specie modesti, atque dictu suauis, tamen intētionē, atq;
 animo detecto, sūt vituperabiles. Ac neque aliter quā
 Sal commisto aceto horribiles assumit vires ad firmissi-
 ma quæque interfecanda: sic laceffiti animus iniuria per-
 uritur. Ex quibus ostēditur, locum, ac regionem ridiculi,
 siue

siue iocosi Salis (vt ait Cicero) inclusam habere defor- **A**
 mitatem, seu turpitudinem aliquam eamque maximè ef-
 fe, quæ non turpiter, id est, sine affectata noxa, subito ri-
 sum faciat degustata.

23 Alterum est, qua ex occasione Sales fiant. Quorū ori-
 go, vis, & natura sic se habent. Quidam enim à natura
 fiunt; quidam ab arte; alij ab vtroque: plerique tandem
 ab experiētia & vsu rerum oboriri solent. Primi quidem
 * adeo communes sunt, atque latè patent; vt quia fuere ri-
 sus causa dati mortalibus, in reliquis totius generis ani-
 mantibus, inanimisque rebus, cœlo, terraque, perlepidi **B**
 inueniantur. Sunt enim animantium nonnullæ, quæ non
 solum natura, sed arte condocefactæ, ridiculos sæpe Sa-
 les, quos dicto nequeunt, re tamen, suisque motibus ex-
 primunt; quoniam & dociles ad eos percipiendos sunt, &
 instinctum, si minus rationi, at imperio tamen docentis
 subiectum habent. Adeo quippe aptè natura illarum mē-
 bra & artus disposuit, atque vnumquodq; horum, pro suo
 cuiusque munere, vsui aptauit, vt si præter naturales mo-
 tus, artificiosos quoque conentur illæ, quasi quod præter
 expectationem id fiat, salissimos simul cum admiratione
 risus permoueant. Quis enim illius quondam Elephan- **C**
 tis coniunctam cum disciplina & timore solertiam, non
 peræquè subrideat, atque admiretur? vtpote qui Romæ à
 magistro verberatus, propterea quod ludos, quibus fue-
 rat vnà cum alijs sui generis bestijs instructus, in spectacu-
 lis male retulisset, inuentus est noctu ab alijs separatus, se,
 ad lunam exercere, eiusque ludi discriminatas motiones,
 semel atque iterum, quoad expleret, geminasse? ac si mi-
 nus populo, magistro tamen risum commouisse? Quin
 nota est in Simia, ridicula hominis imitatio: de qua Hip-
 pocra-

pocrates, ridiculam animam, ridiculo conuēſitam cor-
 pore, dixit: ideoque mimæ, ſiue ſcurra hominis habe-
 tur ipſa, cum nullus in ea ſit geſtus, nulla motio, ſeu co-
 natus, qui ex eo quod humanos referant, homini riſum
 non moueant. Inſuper neque à ridiculo abeſt, canum ad
 citharæ ſonum concors ſaltatio, eorundemque, tum cau-
 da, tum oculis venuſtis, atque recuruis auribus, domi-
 norum aduſatio: nec non & auium, maxime verò pſitaco-
 rum, humanæ pronuntiationis, atque articulatæ vocis &
 cantilenarum æmulatio. Iam & Cucullorum ridicula eſt
 inter viatores audita cantio; illorumque male ominata,
 vt ferunt, ouorum in alieno nido ſuppoſitio. Adde piſciū
 præſertim ſaxatiliū, qui præ omnibus ſtupent, aſtus &
 verſutias; quas, cur non, obſecro, Sales appellamus? cum
 ex illorum mutuis in ſe inuicem ludificationibus, & quaſi
 facti cauillationibus, pares cum admiratione riſus capte-
 mus? Cancrorum enim in concluſas oſtreas, ponè litus
 maris, perpetua, atque frequens eſt, ſed fruſtrà in aqua
 aggreſſio. Quo ſit vt recurrente vnda Oſtræ in ſicco re-
 lictæ, ſe illico tepori Solis aperiant; qua oblata occaſio-
 ne, à cācris inuadi ſolent: ſed Oſtræ ſubito thecis ſe oc-
 cludentes illos non ſolum deludunt, ſed eorundem præ-
 henſa quandoque brachiola occluſione præcidunt. Quā-
 obrem cancri lapillos ore ducunt, eoſque tacite in aper-
 tas atque hiantes Oſtreas immittunt: quæ tandem à re-
 cluſione impeditæ, atque à Cancris in cōtinenti enuclea-
 tæ, deuorantur. Vnde ſub tantulis animantibus verſutiā
 verſari tãtam, haud ſine riſu admiramur. Nec minus pro-
 ſecto, inter quadrupedes faceta eſt, quàm inexpectata e-
 tiam ſuilli gregis omnium ſtupidiffimi, ad agendas cho-
 reas aptatio. Nam vidi quidem in Hiſpania, prope Dia-
 nium

nium promontorium ſubulcum quendam mare vmbili-
 co tenus ingredientem, indeque non modò ſibilo, atque
 digitorum procuſſione, ſed proprio quodam nomine cō-
 pellantē primariū ex grege ſuæ, quo duce, protinus ſeſe
 vniuerſi in mare dantes, quacūq; à præcimente ſubulco
 circūducti fuerāt, numero atq; ordine ſequēbātur. Quod
 ſi luporum aſtus, atque vulpecularum fraudes, verſutias,
 & dolos, quibus Aſopus ille facetiſſime ſuas fabulas atq;
 apologos reſperſit, recenſeamus; mirum, quanta cum ir-
 riſione, & ioco, illorum nominibus, aſtutos, & fraudulen-
 tos homines notamus. Nec prætereūda eſt quæ, referen-
 te Plutarcho, ad Thaletem philoſophum delata fuit de
 mulo perſaſa machinatio. Onuſtus quippe Sale mulus
 præteriens cecidit in præterfluentem: cumque diutius ia-
 ceret, liquato interim & in aquam conuerſo Sale, exſur-
 gens tãdem, atque expeditior factus, alleuati oneris cauſ-
 ſam, non modo ſentire, ſed annotare viſus eſt. Nam quo-
 ties flumen tranſiret, ex industria ſummitti, mergique va-
 ſa ſinebat; deſidens leniter, ac ne vaſa diſrumperet, modo
 euacuaret, blande nutās in vtrumque latus. Hæc ab aga-
 ſone ad Thaletem delata, conſuluit is, pro Sale, lana &
 ſpongijs compleri vaſa, clitellas imponi, ſicque onuſtum
 illum iter ingredi, ac flumen craicere iuberet. At is, cū de-
 more, ſe mergens, onus aqua ſubeunte vehemēter gra-
 uaffet, parum commodum ſibi hūcratus dolum, ita dein-
 cept caute, ſcienterque flumen tranſire ſolitus fuit, vt ne
 inuito quidem aquæ amplius onus contingerent. Adhæc
 neque eiufcemodi carent Salibus ſtirpes, plurimæque ar-
 bores, quæ improvidos quandoque ſolent agricolas, ac
 præter expectationem eludere: dum ab occulta qualita-
 te, ſi inter alias inferantur, proximas aut exſiccant; aut ſua
 infelici

infelici vmbra marcescere faciunt; sequē propterea fatores ab illis ridicule delusos fuisse fatentur. Quemadmodum in subterraneis etiam, inter metalla, ludit quoque natura; dum in eorum genitura, varijs, contrarijsque quādoque stellarum, atque planetarum radijs & aspectibus, subito occurrentibus, priori impedita specie, in diuersas illa migrare solent: sic vt materies, quæ in argentum vi, & radijs Iouis conflare cœperat, hallucinata accessu radorū Saturni, in stannum, aut plumbum sic transeat, vt Iupiter à Saturno lepide irrisus videatur. Quo magis profecto ridiculæ sunt nostrorum, de quibus paulo supra, Alchymistarum machinæ, & substructiones; vt pote dum, in transformandis metallis, non naturæ modo, sed planetarum etiam vires, & vices æquare, referre; se posse contendunt; ac quoniam naturæ repugnant, quid aliud quæso, quàm gigantum more cum dijs pugnare videntur? quo fit vt in exercenda arte sua nullis non ridiculis, atque ludicatorijs hisce Salibus pungantur. Nam licet Salem omnibus adnasci metallis inuenerint, eiusque ministerio præclara multa ediderint: tanta tamen est ipsis, vt supra diximus, cum lubrico, versatiliq̃ metallorum scurra, & fannione Mercurio, argento, inquam, viuo frequentatio; tam crebra in eodem, ad excoquenda & in aliam, atque aliam formam commutanda metalla, periclitata ludificatio, vt nihil per ipsos sine ridiculo tandem Sale fiat.

Quod si ea quæ in aëre progignuntur portenta, quæ in pluuiam, in niuem, in grandinem, & immania quandoq; saxa concrescunt, disquiramus: si fulmina, tonitruaue, & coruscationes; tum halones, capras, & coronas; tū hiatus, & cometas expendamus: necnon & decedentes summa estate guttas, subito in ranunculas conuersas, aliaque eiusmodi

eiusmodi phœnomena perscrutemur: si terræ quoque motus, si fremitus, & mugitus, quæ miseros, & imperitos mortales, propter ignorantem causarum, tremulos & admirabundos reddunt, consideremus; nonne hos, vel ab ipsamet causarum cognitione, tum ridiculos habebimus; tum nonnihil iocosi etiam Salis elementis, eorūq; transmutationibus inesse consentiemus? Quid enim tam subita & repentina, tamque multiplex ac varia metheorologicarum rerum generatio est, quàm quædam insperata materiæ mutatio, ac lepidus subinde initus inter Planetas ludus? Vt pote dum vapores, qui semel elati erant, vi Solis, parati ad generandos ventos, subito noua facultate, & aspectu lunæ accedente incrassati, in nubes & imbres conuertuntur? Iamque ij sæpe delusi in descensu à media regione aëris, nouo & frigido Saturni radio percussi, tum in niuem, tum pro qualitate temporis, in grandinem commutantur? Adeo, vt planetæ sua ipsi operatio non aliter transmutare, atque mutuis suis aspectibus varios inter se affectus falsissimè referre videantur, quàm cōmunes mimi solent in theatris, multiplici faciei, & totius corporis gestu spectatorū animos sic exagitant, vt nunc ad hilaritatem moueant, nunc terrorem incutiant, vtraque in cachinnos deducant? Id, quod eorūdem planetarum lepido motu, & quasi composita saltatione demonstratur: cum aliquando iidem celeri passu, mox tardo & lento progressu, iam stando, iam vltra procedendo, deinde relato quandoque pede, non modo socios eludunt; sed ipsimet in aliam atque aliam formam conuersi, propriam quasi naturam mutasse, & aliam induisse credantur. Insuper cœlestia item sidera, tum signa & stellæ fixæ, quæ cum ipsismet planetis suas quoq; iocossimas pugnas habent,

Cc sibi que

sibi quæ inuicem, aut aduersantur, aut fauent, nullos certè sine Sale cursus conficere auspicamur. Nam irradiatibus, atque vires suas in hæc inferiora infunderè conantibus stellis signiferis, quas tum beneficas, tum maleficas appellant; quod in transitu à vagis quidem illarum interceptæ impressiones, pro quæ harum aspectu, siue intrusione, aut impediuntur, aut moderentur, aut in melius, seu contrà commutentur: Et insuper, quod superiores, cum sint potentiores, ab inferioribus inhiberi, seque ab ijs, suis prohiberi, & quasi spoliari impressionibus patiantur; num sine iocosis, serijsue Salibus hæc trāfigi possunt? Ita quippe se habent astrologorum percepta, vt non solum ex varijs incerta, sed ex obscuris quandoque vera, ac proinde iocosa vtraque colligantur. Est enim, verbi causa, referente Cicerone, Astrologorum perceptum, si quis oriète caniculā natus fuerit, is in mari non morietur. Id quæ propterea fortè quod autument, hunc adeo sicca futurum esse naturæ, vt cum humida fugiat, à nauigatione se etiā abstineat. Quod si, propitio non obstante ortu, in mare demergatur idem, protinus non ex caniculæ defectu, sed ab alijs signiferis, aut à vagis potissimum stellis, hanc ortus felicitatem, aut impeditam, aut commutatam fuisse interpretantur: quod scilicet, Aquario respiciente; aut in transitu luna & Saturno opponentibus, qui frigidæ atque humidæ naturæ sunt, caniculæ impressiones, atque immissa facultas, inhibeantur. Adde quæ de ipsis quoque stellis vagis deprehendi solent, dum contra superiores signiferas, non modo perpetuum in transcursu quasi bellum sustinent; sed intra se etiam plus quàm ciuile fouent; ac cū cælestes hæc sint, atque ad harmoniam compositæ: tamen ab effectis, tum continuas inter se contentiones gerunt,

tum

tum proprias ac peculiare virtutes suas, dū mutuis hinc inde, aut aspectibus, aut occurrenceibus, sibi inuicè præripiunt, iocosisimum cōtentionis genus, atque ex successibus falsissimum efficiunt. Quid enim stellam Iouis, aut Veneris coniunctam cum luna, vt idem refert Cicero, ad ortus puerorum salutarem esse; Saturni, Martisue adeo contrariam, vt præcoces, ac sæpe monstrosi, indeque ridiculi partus emitti soleant; an non naturam quidem iocari etiam inter astra nō insulse significant? sed quoniam sapientem virum diuino perfusum Sale astris rectè dominari perhibent; ioculares profectò sunt, & à multis iure derisæ fatidicæ quædam astrologorum sectæ & opiniones, qui tam varijs licet, atque contrarijs inter se supremis rerum causis concurrentibus; tamen omnia inuiolabili lege, & ineuitabili fato, cælestium corporum lationibus fieri, quàm impiè crediderunt: qui quæ sua diuturna obseruatione siderum, scientiam tam effici certam, ac necessariam putarunt, vt prædici omnino omnia (cū satis esset nonnulla) ac necessario, quid sit cuique euenturum diuinari posse affirmarunt. Demum, supra cælestia, diuina etiam suos habent Sales, suisque veluti iocosis ludere dicuntur nutibus atque modis. Nam & ipsamet diuina sapientia, qua condita fuere omnia, tamen si valde seria, atque omnium grauissima; tamen ludere se, aiebat, corā summo conditore singulis diebus, quibus tot, tantarumque procreatio rerum in orbe terrarum, omnique tempore, consecuta fuit, adeoque conditorum à se omnium, quæ tã valde bona esse viderat, tum pulchritudine, tum maximè varietate delectata fuit; vt quo maiorem caperet delectationis fructum, socios quæretet, quos faceret voluptatis suæ participes. Vnde nihil tam sibi ipsa in delitijs esse professa

fessa est semper, quam mortalium choris, sui præsertim A
 studiosis, interesse; vt & sapientissimis eos Salibus imbue-
 ret; & honestis exercitos ludis, diuinis instrueret. Sed quo-
 niam de hisce quidem, vbi de mysticis, siue Theologicis
 Salibus tractabimus, copiosus erit sermo; nunc ad huma-
 nos veniamus, atque, vt proposuimus, quales, & apud
 quos potissimum ij, quos natura inesse dicimus, inueniã-
 tur, explanemus.

* Qui ergo Sales præcipuè insunt natura dicacibus; præ-
 fertim quibus innata est aliqua deformitas, vt pomilionibus,
 25 aut alio corporis vitio, haud supra modum turpi, la-
 borantibus. Vt qui cum nullo omnino insigni alicuius mē-
 bri defectu dedecorentur, mediocriter deformes sunt, &
 quia sua vtcunque proportione constant, pulchrum cum
 deformi commistum habent; hos natura ridiculi potius,
 B quàm commiserationis locum occupare permittit: atque
 inde factum fuit, vt natura eiusmodi deformes multorū
 propè irrisionibus, atque iocis subiectos fore præuidens,
 vesparum in morem, quasi pro defensione, mordacissimis
 aculeis armauerit. Sunt enim hi cum aculeo, & maledicto
 facetiores, ideoque mirabiles atque perlepidos Sales ex-
 citare solent. Idque maximè, præ dolore, qui sæpe homi-
 nes, vt dici solet, & lepidos & venustos facit. Dolēt enim C
 ob deformitatem, quam patiuntur; atque, ob eam tege-
 dam, breues quasdam, subitas, & peracutas cauillationes
 lacefsiti iaciunt, quibus laceffentes repungūt: aut vt irri-
 sionem à se procul abijciant, aut vt aliorum deformitate
 prodita, suam imminuant. Sic enim Valentix quidam
 pomilio Ducis Gādiani, mordax peræquè ac faceris, cui
 Valentinus eques proceræ staturæ homo, cum dixisset;
 doleo animum tuum alioqui pergrandem, tam humili &
 peranguſta

peranguſta circumcludi casa: & ego potius, respondit il- A
 le, tuum alioqui perpusillum, in tam magna & valde va-
 * cua delitescere. Sed cum eques nothus esset, atque am-
 bo simul in foro Valentino deambularent, vbi magna e-
 rat turba hominum; adultera enim, quæ virum occidi cu-
 rauerat, ducebatur comburenda; pomilio frustra se in
 pedes erigebat, vt illam videret. Quod deridens eques,
 Zachæe, ait, ascende huc in vlnas vt cuncta peruideas: cui
 pomilio, rectè profectò suades: nam si ascendero, & qua-
 lis olim tua potuit esse mater facilè conijciam: &, vt Za-
 * chæus ille Euāgelicus, te perinde vt Sychomoro, notha,
 vt ferunt, arbore vtar. Itaque permagnos hi mouent ri- B
 sus, quoniam mordacissimis vtuntur salibus, præcipuè
 prouocati: quod tamen Aulici in ludicris sine vitio licere
 sibi arbitrantur. iniuriam iniuria, quasi vim vi repellētes:
 nisi fortè iniuria talis sit, quæ spectatorum opinione, ac
 iudicio, multò falsius, multoque prudentius risu, dissimu-
 lationeue, aut silentio, quàm aculeis contumeliarum re-
 torqueatur in laceffentem. Sæpe namque accidit, vt cum
 amicos de vindicanda iniuria sententiam rogamus, si mi-
 nus illa fuerit vindicta digna, facilè respondetur, iniuriã C
 non esse talem, ac tantam, quæ vel dissimulatione, vel ri-
 su expiari non possit honorificè. Quare hæc potissimum
 in iocando adhibenda erit moderatio, vt ea solùm ludā-
 tur, quæ neque odio magno, neque commiseratione ma-
 xima digna sunt. Quis enim miseros, atque supplices vn-
 quàm derisit? nisi quatenus ijdem immemores tum mi-
 seræ conditionis suæ inania aliqua verba proferunt? Vt
 fuit illud Roderici Cordubensis latronis famosi, qui cum
 duceretur suspendendus tortoribus iniunxit, vt mortuo
 sibi umbella capiti imponeretur, quæ vultum à Sole de-
 fende-

fenderet. Tum illud de duobus Normãdis, quos vidi Lu-
 teriã, de homicidio & sacrilegio conuictos: à quibus cùm **A**
 similis & æqualis pœna timeretur; tamen alter damnatus
 fuit ad Rotam, vt dicūt: quo truculentissimo supplicij ge-
 nere, saluo capite, & pectus, & reliquã partes corporis mē-
 bratim ferreo grauissimoque contunduntur malleo, vi-
 taque adhuc superstitite, comminuuntur ossa omnia: alter
 verò ex causa ad palum tãtummodo suspendi iussus. Sed
 is ob imminutam sibi præ socio pœnam, tãta fuit affectus
 lætitia, vt gestiret, præque gaudio exultaret; ac dum per
 urbem duceretur obuios quosque sibi notos compella-
 ret, faciens quasi participes incolumitatis suæ. Qui tamē **B**
 in ipso suspendij articulo tãtopere cōtristatus est, adeoque
 perculso & abiecto fuit animo, vt vel à socio pati incipiēti
 acerrimè fuerit increpatus, ab vniuerso verò populo ve-
 hementer derisus.

26 Porro similem à natura ducunt originem, tum infan-
 tium, tū amentium, & cū his miserè amantium, improuisi,
 ac præter opinionem, quasi que præcoces, prolatis Sales.
 Quibus aut imperfecta ætas, aut læsa mēs, aut perturba-
 ta affectio, pro deformitate est, vt ex in quicquid dixerint;
 mirabile quodammodo, falsumque omnino, & perridicu-
 lum appareat. Atque in primis infantium Sales sunt **C**
 omnium valde lepidi, propterea quod puriores, minusque
 affectati, atque etiam inexpectati veniant; simulque cum
 risu admirationem inducant. Quale fuit illud; Toleti,
 quod trima puellula protulit: quæ ob prodigiosam dica-
 citatem apud sacrum Antistitem habebatur: quam cùm
 interim omnes coram illo derepente dicentem admira-
 rentur; deq; eius crescenti indies dicacitate prospera cō-
 iicerent: Erratis, ad eos inquit Antistes, nã infantuli, quos
 tenera

tenera ætate acutos videmus, matura quidem, stupidi, & **A**
 bardi solēt euadere. Cui protinus puellula; Ergo mi do-
 mine, argutulū te fuisse ætate prima necessum fuit. Sūt &
 his perfimiles amentiu Sales, non eorum tantūmodo, qui
 stulti & insani nati sunt, quos vocant deliros, vt pote qui-
 bus in prima eorū conformatione, aut ortu, natura man-
 ca fuit: sed eorum etiam, qui casu, aut morbo aliquo insa-
 nierūt. Priores perridiculi sunt, ac pleni Salium; propter-
 ea quod risus in his ab eo turpi, siue deformi colligitur,
 quod in eorum innata stoliditate positum est: neq; quic-
 quam dicunt, aut faciunt, quod non sit magis appetitui, **B**
 quàm rationi consentaneum. Eorū enim animus semper
 est in patinis; ideoque Salem cum pane esitare dicuntur.
 Nam ipsis manducantibus multa est dicacitas, esurienti-
 bus verò nulla. Qua causa in Comœdijs qui eos agunt,
 atque ipsorum tam facta, quàm dicta exprimunt, quam-
 maximos risus mouere solent: vt apud Pintiam Hispaniæ
 urbem, rusticus quidam delirus, nomine Petrucius, cùm
 vxorem ducere vellet: huic pater; Infans Petrucci, qui li-
 ber cùm sis, matrimonio implicari velis, nodo omnino **C**
 indissolubili. Cui respondit; & quia insanio, cum insana
 colligari volo. Post verò, cùm infensa ei quandoq; vxor
 esset, toties nodum, quo vxori chlamys obligabatur ad
 renes, quasi matrimonium, dissoluere conabatur. Ad quē
 vxor, vide quid agas Petrucci, nam si nodum dissolueris,
 scito me protinus à te abituram: cui Petrucius, Secabo,
 inquit, quò citiùs abeas. At verò furiosi suos etiam Sales,
 quãuis commiseratione dignos, tam Re, quàm Dicto ri-
 diculos habent, atq; facetissimos: & quòd improuisi sint,
 & quòd ab ea sumatur deformitate, quæ præter expecta-
 tionem accidit his, in quos illorum furor & impetus, aut

Re, aut Dicto fertur. Sicuti Cæsaraugustæ Aragonum, apud quam est Xenodochium amplissimum, atque sumptuosissimum, in quo pauperum languentium, & furiosorum permagnus est numerus, valdeq; pia hospitalitas. Vbi furiosus quidam vocatus Regulus, ex eo quod se Regem esse existimabat, ab ergastulo profiliens, ac in quadriuo pro foribus Xenodochij sedens, contemplabatur vniuersos prætereuntes, alios sursum, alios deorsum, alios à dextra in sinistram, alios contrâ ire. Quod ferens indignissimè, atque furore incitatus, arrepto baculo cunctos percutiebat. Quid malum, inquit, regnum meum confunditis singuli in diuersa abeuntes? præcipio vobis vt deinceps omnes aut simul abeatis sursum, aut simul deorsum. Demum amantium Sales sunt omnium acutissimi, siue Dicto illos, siue Re constantes degustes: sed quia finem habere quandoque solent obscœnum, cum vituperatione ridiculi dicuntur: tum quod amantes in tanto mentis acumine vehementer cæcutiant, vt expressit Plato, qui omnem amantem, erga id quod amat, necessariò cæcum esse dixit: tum vel maximè, quod neque rationibus Sole lucidioribus persuaderi possunt, vt dum tenerè amant, à re amata quantumuis licet deformi discedant. Id quod apud Alcagnicium oppidum eiusdem conuētus Cæsaraugustani, quidam ciuis & gentilis meus, salissimo mihi testimonio confirmauit. Qui cum captus olim fuisset nimio amore mulieris altero oculo captæ, iureiurâdo asseruit, se illam, quandiu miserè adamauit, nunquã esse coclitem animaduertisse. Quanquam vehementem illū, adeoque cœcum naturæ imperum, quo vel summo cum capitis periculo, atque vitæ discrimine ferri solet amans in amatam, neque omnino damnandum; neque non sub honesta

honestam quadam futuræ sobolis procreatione, excusandū fore putauit quidam non infacetus, sed amoris stimulo valde percitus Lusitanus. Idque Olyssipponi, vrbe omnium Hispaniæ, tum amplitudine, tum frequentia & mercimonio fere prima: ac licet amore, quo magnopere ibi gens capitur, saucia; reliqua tamen frugalitate vitæ, verè Læconica. Vbi cum perillustrem ille puellam adamaret, ab eaque, se etiam redamari intelligeret, in eius complexū, modis omnibus venire contendebat. Sed quoniã impar conditio, parentes puellæ ipsum auersari prorsus, eiq; minitari mortem, atque excubias domi agere, vt eum vel in ipso complexu trucidarent. Quæ omnia præ amore parui pendens ille, animosius quàm antea congregi nitebatur. Cui occurrentes amici, præparatosque laqueos obijcientes, ac cur se perditum iret, atque homo cum esset, vt bellua, dilaniandum exhiberet: si homo sum respōdit, nulla mihi obuient ex congressione perditio; cū statim, quod perdam, generatione instaurem. Quò videtur pertinere similis, præ amore, victa quoque honestatis ratio, apud Valentiam Hispaniæ, duarum nobilissimarum, formaq; eximiarum, sed viduitatis libertate abutentium sororum. Quæ cum à consanguineis sæpe grauerè reprehēderentur, quod diuites cū essent, beneq; natæ; tamē neque præteriti memoria coniugij, neque spe, timorēue futuri; neque suarum denique tam castè conseruata fama gentilium commouerentur, quo magis, se, integræ, ac neque tanta cum honestatis iactura, à procorum petulantia conseruarent: quibus illæ. Ne, inquit, miremini: tam blandè nāque illi, tam comiter, tamque sollicite, ac verbis mellitissimis, mentem, animumque nostrum irretiunt, vt corpus sequi cogant.

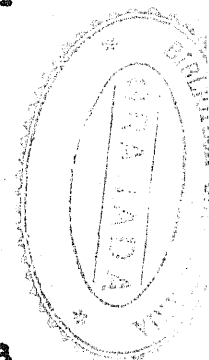
27 Quò magis communis humanitatis caussa postulat, ne
 foeminas, quas natura in gratiam & Salem virorum pro-
 creauit, atque idcirco cumulatissimis & venustatis, & fe-
 stiuitatis donis exornauit, ab hoc naturalium Salium cõ-
 dimento excludamus: præfertim quibus coniuncta est
 cū honestate pulchritudo & venustas. Hæc enim in ipsis
 tantum apponit Salis, vt impellente natura, nullum qui-
 dem mortalibus eo condimento sit magis expetitū. Vn-
 de haud insulsè peregrinus quidam (Hispanum ferunt)
 eas Sales Salium appellauit: idque Senis nobilissima vr-
 be Hetruriæ, vbi puellæ atque matronæ sunt, vt omnium
 certè honestissimæ; ita tum statura & habitudine corpo-
 ris, tum maiestate oris, totius etiam Italiæ præstantissimæ.
 Quam urbem ingressus ille, cū apud ciuem ex Senato-
 rio ordine sibi notum hospitio exciperetur, & mensa lau-
 tissima, quæ peruarijs dapibus, & salsamentis erat referta;
 nihilominus tamen, Sale etiam apposito ac præsentē, Sa-
 lem abesse clamabat, ob idque à cibis tanquam malè o-
 lentibus abstinebat. Quod vehemēter admiratus hospes,
 dum insulsiatē, ac magnam peregrino ineptiam expo-
 bare vult: ecce materfamilias insignem præferens cum
 honestate pulchritudinem, vnà cum pulchriore filia, hos-
 pitis recreandi gratia, ad mensam accedebat. Quas con-
 spicatus peregrinus, En, inquit, hospes dulcissime, Sales
 omnium humani generis Salium suauissimos: qui & sum-
 mo honore ac mensa dignandi sunt; & nullo vnquam pa-
 cto prouocandi. Pacati enim omnia domi bellè condiūt;
 irritati autem, eousque amarescunt, quoad viros infatuent.
 Quo fit, vt foemina præcipuum sui Salem in ea, quæ ipsis
 innata est, venustate constituent: ac modo virili vti pos-
 sent ad dicendum libertate, quæ maximè ad proferēdos
 Sales

Sales necessaria est, haud dubiè, in quouis Salis atque fe-
 stiuitatis genere viros excelleret. Nam quæ inter eas
 forma præstant, ac sunt mirum in modum pulchræ, cū
 in his deformitatis minus insit, ridiculæ vix esse possunt.
 Quippe venustatis admiratio risum præoccupat. Quæ ve-
 rò à pulchro ad deforme inclinant, tam ab innata defor-
 mitate, quàm ab affectatis sibi Salibus, ex parte quidem
 venustæ sunt, ex parte etiam peracutæ ad configendas a-
 lias: ideoque in consuetudine sæpe sunt pulchrioribus iu-
 cundiores. Ac fierent tandem & Re, & Dicto, facetissime;
 si ab eadem ipsa natura minimè inhiherentur, eisque in-
 natus pudor & honestas, non potius silentium (qui est
 proprius foemineæ honestatis Sal) quàm dicacitatem impe-
 rasset. Qua taciturnitate in præsentia virorum, matronæ
 Romanæ præ cæteris excellere. Adeò quippe illis indi-
 ctum fuit semper silentium, vt si vniuersam Romanorum
 historiam euoluas, vix Romanas, nisi sobriè parcissimeque
 locutas fuisse inuenias: ac neque in consuetudinem, fami-
 liaritatemue aliorū, præterquam priorū virorum, pro
 innata genti Zelotypia, admitti solitas. Sapienter quidē
 viri foeminarum vitam instituentes, illarumque consortiū
 ab extraneis omnino separantes. Nāque, vt vinū ægrotis,
 quia prodest rarò, nocet sæpissime, melius est nō adhibe-
 re omnino: ita & foeminis aliorū consuetudo virorū, quia
 necessaria nō est, sæpius autē noxia, interdicēda est.
 28 Tandem neque absunt à naturalibus, rusticanorū, cerdo-
 num, cauponarum, salsamentariorum, aliorumque eius-
 modi, inter labores exprompti Sales: quos iidē agrestes,
 ac plebei homines, vel ex hac vna deformitate, quòd sint
 rerum atque vrbانيتatis imperiti, ac de sordidis ple-
 runque agant, sæpe quidem falsè, acuteque in sese iacere
 solent.

solent. Ex quibus etiam non pauci inueniuntur natura
 dicacissimi, & ad iocandum perlepidi: nulla alia adhibi-
 ta arte, quam serenitate vultus in iocando: vt cum alios
 in risum prouocent, ipsi tamen risum contineant: quasi non
 risum, sed popularem auram sibi ex promotu risu aucupa-
 ri volentes. Quemadmodum Mantuæ Carpetanorum,
 vbi Regia est, atque supremæ Hispanorum Curia habē-
 tur: cum aquator cunctantem asinum fustibus vehemē-
 ter caderet, præteriens quidā ex Regiæ proceribus blan-
 dē illum rogabat, ne asinum tam vehementer tunderet.
 Tum aquator, vt parcas precor, mi aselle, non enim pu-
 taram, te tales, ac tantos habere in Regia gentiles & cō-
 sanguineos? Tum illud Mediolani, vbi rusticus ē pago
 veniens, ac procul videns in vestibulo domus, quam ipse
 erat ingressurus, duos milites Hispanos stare, atque exi-
 tum quasi reformidare, pedem referre, ac tandem non
 nisi ambos simul apprehensa manu exire: non conspicia-
 tus id more Hispanico, atque vrbانيتatis gratia factum;
 defiliens ē iumento, cardines & ostia domus circūspicie-
 bat, atque baculo tentabat pauimentum vestibuli. Quod
 aduertens vnus ex militum pedissequis, ad eum cōuersus;
 Quid, malum, barde circūspicis? cur domum intrare
 horres? Timeo, inquit ille, ne quid periculi immineat in
 limine, per quod strenui illi milites exire recusabāt. Aliud
 quoque ex falsamentario & caupone: qui ambo Louanij,
 ab infaustra schola Gramatices sese ad infames huiusmodi
 artes, retento Latino idiomate, transtulerant. Quorum
 caupo, cum esset omnino imberbis, sed turgido, vt solēt,
 ventre, ad falsamentarium accedens, cui barba promissa
 erat, succida tamen, atque falsamentis delibuta: Heus tu,
 inquit, cui fas est cubito te emungere; num falsum men-
 tum pro

tum pro falsamento vendis? Huic prorinus falsamenta-
 rius: Et tu, ait, cui impunē inebriari licet; cur ventre re-
 dundante vino, nullum tibi mentum pendet, quasi ramus
 ante tabernam? Sed cum toties mero perfundaris, ac
 proin guttur exardescat; nihil mirum, si præ calore, bar-
 ba quoque exaruerit.

29 Sūt itaque inter eiusmodi vulgares homines permulti,
 qui à natura perpetuæ festiuitatis donum habēt: quique,
 vt ait Cicero, ab illa ficti & procreati videntur, & imitato-
 res, & narratores faceti, & vultu adiuuāte, & voce, & cor-
 poris habitudine, & ipso genere sermonis, ad hosce qui-
 dem Sales, vel iactandos, vel retorquendos, vnicē nati.
 Neque enim vllum est tam fatuum, tamque insipiens, aut
 inurbanum genus hominum, siue mediterraneum illud
 sit, siue maritimum, quod non vt Salis, ita & Salium, atq;
 leporum sit appetētissimum. Qua in re maritimi, cum sint
 calidiores mediterraneis montanis, longē præstiterunt.
 Quamquam non inficiamur, inter maritimos, qui maxi-
 mē piscatoriam, siue nauiculariam tractant, quò ijdem
 magis persperguntur marina, eò effici insulsiores: immò
 verò ad alias perdiscēdas artes reddi præ omnibus inep-
 tiores. Idque, vt conijcio, aut ex continuo murmurantis
 maris fremitu, quo paulatim hi solent obsurdescere; in-
 deque auditu, qui sensus est disciplinæ, quasi impedito,
 omnem ferè ingenij ac festiuitatis consuetudinem amit-
 tunt. Seu veriùs ab intenta, cōtinuaque vacillantium vn-
 darum inspectione; quarum mobilitate similiter oculo-
 rum obtutus, atque etiam animus vacillant: ex quo mēs
 ab ea tranquillitate, atque defixa intentione, quæ contē-
 plationi rerum pernecessaria est, distracta obstupescit. Nō
 enim memoriæ proditum est, quempiam dum nauigauit,
 aut in

aut in mari fuit, Poëma aliquod composuisse: Aut demū ^A
 ex periculo, seu metu naufragij, quod semper imminet
 nauigantibus: quos cum iccirco sobriè agere, atque in
 ferijs citius versari oporteat, à ludicris & iocularibus, vt
 plurimum alieni, atque expertes fiunt: vel potius, quod
 in tanta marini Salis præsentia & redundantia, superua-
 canei sint alij Sales, nec degustètur. Quamquam inter ve-
 ctiores inuenti fuerunt nonnulli, qui inter feria, per falsa
 atque ridicula immiscuerunt. Vt fuit illud cuiusdam Sy-
 racusani, qui Romam nauigans, dum vi tempestatis vehe-
 menter iactaretur naus, propeque iam esset vt operiretur
 fluctibus; reliquis armamenta, ac suas merces in mare ia- ^B
 ctantibus, quò naus alleuaretur, Syracusanus nihil secū
 deferens præter vxorem, eam in vlnas arripuerat, quasi
 proiecturus in mare. Cum exclamaret vxor, ac cæteri ac-
 currerent; interrogatus, cur ita faceret? Quia, inquit, non
 inueni maius pondus in tota vita. Tum aliud Cæturonis
 Hispani, qui vehabatur triremi in Siciliam: cumque per-
 similis orta esset tempestas inter Carybdim & Scyllam,
 atque alij piè Deum, sanctosque omnes & sanctas inuo-
 carent, vt se è tanto vitæ discrimine eriperent: Centurio
 contrâ, Dæmones, & quæuis Inferni monstra clamore va-
 lido compellabat: ac demum ipsas maris vndas obsecra- ^C
 bat, vt se ac nauim absorberent. Quamobrem increpa-
 tus, ac penè præceps in mare datus à militibus: Amoli-
 mini vos hinc, dicebat ille; nam quid agam scio. Est enim
 antiqua mihi sorte datum, vt quæ peto à Diuis, aut nun-
 quam, aut nisi contraria consequar. Iccircò bono estote
 animo, nam quæ nolo peto, vt mihi ac vobis quæ volo
 dentur. Ex quibus relinquitur, Sales vndecunque spòte
 natos, quò puriores, ac magis simplices, minusque affectati
 sunt, eò

sunt, eò suauius condire, atque iucundiùs inuehi in ani- ^A
 mum. Quod si rudis sæpe hominum dicacitas tantum ha-
 bet Salis; si indocta etiam consuetudo tam est artifex sua-
 uitatis; quid ab ipsa tandem arte & doctrina expectabi-
 mus? quidni artificiosos Sales, si ab affectatione absint,
 * inter primos constituemus?

30 Vnde qui ab arte sūt Sales, quamquam à naturalibus
 non nihil distant, naturam tamen sequantur, ac imitentur
 oportet. Nam quò magis arte valent, eò potius hæc ipsa,
 dum apponuntur, dissimulanda est, ne à curiositate, affe-
 ctationeue magis quam à natura videatur proficisci. Sæ-
 pe enim curiositas, atque affectatio Sales fatuos, & insua- ^B
 ues reddidit. Quamobrem sua ipsos norma, atque regula
 constare necesse est; cum & in mediocritate consistant, &
 versentur inter contraria. Siquidem peræquè distāt tum
 à scurrilibus, tum à mimicis, siue scænicis: in quorum sin-
 gulis, ratione maioris, aut minoris, sua inest oppositio:
 quæ non parùm luminis affert ad inueniendum ipsum Re-
 ctum, quod etiam in actionibus falsis inquiritur. Nam vt
 in scænicis, si se histrio paululum moueat extra numerū,
 aut versus pronuntiatu est vna syllaba longior, aut bre-
 uior, vt ait Cicero, vix effugit, quin exhiberetur: ita non mi-
 nus profectò in consuetudine, & conuictu humano, sicuti ^C
 in scæna, cauèdum est, ne in hisce expromendis Salibus,
 quamminimè à decoro, quod etiã his inest, abscedamus.
 Veruntamen scænicorum Salium, cum manifestam hi ar-
 tem præferant, atque vnà cum fabula ficti sint, nullus
 certè risus esset (quamquam multus est) nisi scænicus a-
 ctor cuiusque assumptæ personæ ingenium sic imitaretur,
 vt nò ficta, sed vera illa esse videretur. Ac neq; alios Roscij
 illius nobilissimi histrionis Sales laudari scimus, quam
 quos

quos agebat in scæna: vbi quam susceperat personam mirè exprimebat. Adeoque in eo comoedos ante se omnes superavit, suoque tempore vnicus ac singularis fuit, vt Marcus idè Cicero eius spectator studiosissimus, aliorum impudentiam histrionum miraretur, qui gestum in scæna agere auderent, inspectante Roscio. Quò fit, vt ex scænicis, qui referuntur Sales, tamen quia loco, vestibus, ac spectaculo addicti sunt, vix extra scænam possunt cum risu excipi.

Hos autem sequuntur scurriles, omnium planè Salium vilissimi, atque impudentissimi. Sunt enim scurræ, & sanniones, sordidi, & quæstuosi fatis: cibo namque semper inhiant alieno: quales à Comico describuntur sub parasiti Gnathonis persona, qui fatuū Thrafonis Salem, què alioqui deridebat, se maximè optare fingebat, quò hominem meliùs expilaret. Quibus etiam neque deformitatis, neque turpitudinis quicquam deesse manifestum est, ad hoc vt fiant ridiculi. Quid enim esse potest tam ridiculum, ait Cicero, quàm sannio est? Ac vel ex eo maximè, quòd huiusmodi sanniones & scurræ omnium hominum sint, tum otiosissimi, perditissimiq; tum vultu, atque figura corporis distortissimi. Rarò quippe natura, quos elegantiori corporis aspectu, atque honesta & liberali facie decorauit, ad hoc infimum vitæ genus insequendum incitauit. In his itaque naturæ aliquantulum, artificij nonnihil, insanix autem, atque impudentiæ permultum inest. Nam Salem cum melle, hoc est, lepores cum assentatione & mendacio commiscere solent. Ac præterquam quòd propriæ personæ rationè nullam habent in iocando, sæpe etiam in aliena desipiunt. Neque enim curant quid dicant, modò dicant; neque nisi cum vario, ac multiloquo mendaciorum,

daciorum, atque figmentorum aceruo, & enumeratione delectant. Cumq; illorum vis & natura in eo maximè sita sint, vt siue dicto, siue gestu, aut obscœnitate aliqua risum moueant; si tamen conatu, atque intentione frustrentur, nullo propterea pudore, neque rubore vnquam afficiuntur: quod scilicet turpis, ac desidiôsæ vitæ gratia, honoris atque ingenij famâ à se reiecerint. Qua de caussa promptissimi facetiarum conditores euadunt: ita vt de quacunque re occasionem suscipiant ad iocandum, & obuios quosque irridendum. Cuiusmodi esse sanniones significare voluit Cicero scribens ad Papirium: à quo prouocatus ad visendam eius Selicianam villam; se illam agnoscere peramænâ respondit: sed quia solitariam putabat, prætermisurum scripsit: causam subdens, Salis enim satis est, sannionum parum. Quòd scilicet in ea, tamen varia ac periucunda omnia, & ad Sales parata essent; qui tamen hæc ipsa ostenderent, explanarent, & quasi ad gustum & voluptatem condirent, atque referret, pauci extarent. Quocirca neque verisimile est, Reges & Principes huiusmodi sanniones & scurras, homines alioqui vilissimos; atque aureo sub vestitu ac ornatu, squalore & sordibus semper obliros, admittere apud se tantummodò risus mouendi caussa: Quin potius illos huc maximè spectare, vt varijs, nouisq; ac inopinatis eiusce sannionum dictis, suam ipsi mentem in profundas cogitationes immersam à defixa intentione reuocent, eandemq; in diuersa distrahant. Idq; præcipuè dum in conuiujs versantur: tunc enim parasiti sunt ad deuorandum parasitissimi, atque spe cibi faceta, illo verò frustrati, facetiora dicunt. Sicuti Valentix parasitus quidam dicacissimus: qui cum prædenti Valentini regni Prorege assisteret, atq;

multis subinde laudibus illum alioqui frugalissimum, ob largitatem, ac splendidum epulandi luxum assentatoriè cumu-
lasset, apposita fuit interim vnica gallina; quam parasitus, ob decantatam laudem, dari sibi integram expectabat. At verò illa iamiamque in partes diuisa, parasitus quasi à tota exclusus, parti saltem inhiabat. Prorege itaque sibi, ac conuictoribus vniuersas partes distribuente: exclamans parasitus, Et mihi de gallina, inquit, num animam relinquis?

3. * Sed occurrit alter longè facetior, mireque perargutus parasitus, nomine Moretus, sic ab eius colore fusco dictus; à Paulo quidem Iouio historicorum nostri temporis elegantissimo, propter insignem illius parasitandi artem, inter Illustres sui temporis relatus: tam aptus verò ipse, adeoque promptus ad alienas voces effingendum; vt nò solum humanas imitari, verum & auium cantus; & animalium quorumuis tam vocales, quàm inconditos sonos ad viuum exprimere, & quamingentes expressione sua cachinos mortalibus commouere soleret. Id, quod nuper Romæ idem perridiculè ostendit. Captus enim amore vxoris cuiusdam pistoris degētis in Campo floræ, proforibus palatij, nunc Cancellaria dicti, riualem habebat Lusitanum quendam cantorem, simili etiam colore fusco suffusum. Quem tamen, quoniam mulier in amore Moreto prætulera, iccirco Moretus quas poterat tragoedias quotidie riuale mouebat. Nam inter alia, cum rescisset multorum musicorum cantum à Lusitano instrui, vt in proximo noctis conticinio amatae aures demulceret; continuo Moretus, aquatorum asellos viginti cōduxit; eosque tacite in eodem prope loco, è regione musicorum, ordine collocavit. Iamque vt riuale cantor suos modulate instruens,

instruens, sensim prouocabat; quousque cunctorum vox plenior emitteretur: sic etiã Moretus circūcursans, suis etiã cantoribus simili voce eousque sibillabat, quoad omnes simul grauissimè rudere cœpissent: tantusque subinde continuatus in aëre fragor & boatus, impetu vocum è palatio reflectentium, consecutus est; vt non modò riuale omnino voces interpellatae fuerint; verum & vniuersa ea vrbs regio commota; & magnus hominum concursus subito ante palatium factus. A quibus re intellecta, tātus commotus est cachinus, deque falsissimo stratagemmate dictitatum; vt magnum deinde sibi nomen Moretus ex populari aura captarit. Sed hanc quidem multò augustiorem inter proceres & magnates vrbs comparari solitus erat in conuiujs, comiter ac sine contumeliæ aculeo, vnicuique quod suum esset appingēs. Nam superioribus diebus fortè accumbentibus Hispanis simul & Gallis cū eodem Paulo Iouio, in mensa perillustri Cardinalis Fernelij, Moretus huic addictissimus, interim cum Gallis agens, multa de Hispanis cum summa eorum vituperatione referebat; Cum Hispanis verò contrā, Gallos laudando vehementer extollebat. Interrogatus ab Italis, cur modestiæ Hispanorum apud Gallos tam impudenter detraheret; sibi que ab Hispanis plura accepturo, tam male cōsuleret? Quia noui, inquit, vtriusque gentis ingenium; Gallis enim, quia plura sibi arrogāt, nò tā propriæ laudes, quàm æmuloꝝ vituperationes gratæ fiūt. Hispani autem, paulò gloriosiores, laudari apud se æmulos libèter patiuntur, quoniam ex eorū laudibus maiores sibi accrescere putāt. Quare dū sic me gero, & omnibus valde gratus sum, & capio munerā, parte ab vtraque simul. Ex quibus sequitur, scurriles Sales esse, qui nò sententiose, sed ridicule dūtaxat, & cū aculeo pro-

leo proferuntur, neque inter artificiosos, neque inter naturales esse nominandos, sed neutros habendos: cum & ficti sint, & turpiter fiant. Quamobrem esse quidem illos à communione mortalium, maximè verò ab aulis Regijs explodendos: quòd eiusmodi nebulones nò defināt suis perniciosis assentationibus teneros Regū animos in cōmune malum inquinare, atque pervertere.

33 Denique, ne à superiori diuisione discedamus, tertius ordo siue origo Salium est eorum, qui ab utroque, nempe natura, & arte condescunt: qui planè habentur superioribus cōditiores. Nam utroque nixi pede, necesse est, ut à vera condiendi regula minimè aberrant. Hi vocātur Academici, vel (ut sic dicam) scholastici propterea quòd horum Salium suauissimi conditores sint, qui in scholis, atque celeberrimis liberalium artium Academijs, ingenij & animi excolendi gratia, versantur: quorum præsertim adolescentia, siue iuuenilis ætas paucis implicata curis, liberè sese tota genio ac promiscuis Salibus dare potest: & cum futurorum sit inscia malorum; ac non tam rerum, quàm verborum aucupio & captatione delectetur; nulla neque timoris, neque tristitiæ occasione impeditur, quominus iucūda ea sint omnia, eaque in Sales, atque in risus vertat. Quo fit, ut si ad horum tum ingenium & perspicacitatem, tum innatam propensionem ad ea, quæ in alijs animaduēterint, aut irridendum, aut vitio vertendum, adiūcta fuerit scholæ ars, mirabile est profectò, quanta, & quàm prompta dicendi vis eisdem, & ad iocandum & ad cauillandum acrescat: quàm lepidis subinde Salibus, ridiculisque iocis sese ipsi mutuò pūgant, atque perargutis verborum captionibus, quasi festiuè iugulent: demum dicta factaque omnia in risum quàm artificiosè cōtorqueant.

torqueant. Quam quidem ridiculorum Salium occasione in scholis maximè præbent tirores: Quorum tria sunt genera, infimum, sublime, ac mediocre. Infimi tirores sūt, quos in scholis Hispaniæ, apud quas eiusmodi Salium magna est frequentia, vocant Paschasios: ab eo dictos, quòd adueniente Pascha, se cōferant in patriam, vbi otio ac genio ita se dedunt, ut quantum per annum in scholis didicerant, tantundem, patrio durante Pascha, dediscant. Hi ut plurimum in proximis pagis nati sunt, atque eiusdè scholæ auditoribus diutibus pedissequi, & à libris fiunt. Suntque veteranis auditoribus valde ridiculi, quoniam pro deformi eis inest ad irridendum, continua de patria sollicitudo; ac quod patrios lares, tãquam ollas Aegypti, semper suspirent. Vnde cum incultis, atque rusticis omnino sint verbis & moribus; fit ut à veteranis passim falsissimis dictis figantur. Vniusmodi sunt, quos Luetiæ vocant Patrias, qui similiter ex pagis, atque montanis Galliæ locis confluit in scholas; & quia egentes ac sordidi, in tanto quandoque sunt famulatu, ut vnus decem feruat dominis. Hos itaque Parisini auditores, veterani, qui sunt omnium dicaeissimi & peracuti mirè irridēt, falsissimisque quotidie iocis eludunt. Nā inter alia, litteras quandoque subdititias confingūt, quasi ab amico è patria ad illorū aliquid exaratas. In quibus mille porteta, cedes amicorū, eluiones pagorū, templorū deflagrationes: tum etiā nuptias alicuius noti Reguli ad certum diē celebrandas; qui solēne epulum daturus sit populo, aliaque eiusmodi annūciant. Quas illi accipientes, deque rā nouis, atque inauditis rebus inter se communicantes, perridiculū est, quantis subinde furijs exagitentur. Alijs tantarū rerum rumorē illico in vulgus spargētibus; alijs cōmunem patriæ calamitatem,

tatē; in quadriuijs, cū lacrymis, & eiulatu maximo deplorantibus: alijs demum in patriā celeriter properantibus. Quo tandē relecto, ac patefacto cōmento, salissimus cōsequitur ex derisione cachinnus. Sunt itē Louanij, inclita inferioris Germaniæ Academia, his perfimiles tirones, quos vulgus vocat, *Ianes Ianes*. Nam tirone quodā, vocato Ioannes, qui tum primū è pago venerat, per forū transeunte, & nouarum rerū aspectu stupente, mulier, quæ butyrū vendebat, videns illū hiantē, butyri offam velle visa est, in os eius immittere, ipsum deridēs, ac vocās, *Ianes Ianes*. Quod audiens tiro, ac mirē lætatus, socium veteranū percōtatus est, Vnde me nouit mulier illa, quæ vt primū me vidit, proprio nomine cōpellauit? Cui veteranus, de facie, inquit, te nouit speciem præferre asini. Non enim aliud sub illo conduplicato nomine hīc solet intelligi. Demum apud Bononiensem, & alias Italię Academijs, eiusdem generis tirones reperiuntur, ex varijs totius prouincię locis ad illas cōmeantes; præsertim ex Trāspadanorū Bergomatūm pagis. Hi namque, aut ob imperitiā vernaculi sermonis, qui ferē affinitate Germanici confunditur, aut quia balbutiunt, mirē sunt omnibus ridiculi. Nec iuuat speciatim de ijs dicere, cū tam multa facietiarum commentaria, quæ vulgò feruntur, istiusmodi tironum ridiculis sint abundē resperfa.

34. Alterum sublime tirocinium, est candidatorum, siue grauiſſimorū Doctorū, qui à scholis ferē nunquā prodierunt; sed omne suū studiū in doctrina, sapientia, ac contemplatione rerum collocarunt. Qua de caussa ita sese paulatim omni propè vsu rerum, atque actione abdicarunt, vt quoties hanc suscipiunt, quasi in obscuro hæere, versarique videantur. Ac neque minùs profectò, quàm priores, perridiculi fierent omnibus, vel ipforū discipulis, nisi hos summa de illis concepta opinio, ac longo parta tempore auctoritas, à risu prohiberet: nunquam enim magistri discipulis ridiculo, nisi quam inuisissimum esse possunt. Horum ergo tirocinium Doctorum in alium, & diuersum ab scholis locum reseruatur deridendum: vtpote cum primū à scholis discesserint, ac licet inexperti rerum, tamen inflati scientia, in aulas Regias, siue Pontificias cōcesserunt. de quibus quoniam à coena, vbi de prouerbio, Pisces Sale egent, suus erit sermo, nunc intermittenda erit mentio.

35. Tertiū, mediocre videlicet, ridiculorum tironū genus, est eorum, qui ex longinquis locis ad scholas, litteris daturi operam venerunt: & aut sunt diuites, aut, vt vocant, generosi, aut saltem propria possunt viuere quadra: quos præsertim Salmanticæ, atque etiam Compluti vocant Nouatos. In hos ergo quidam dicacissimi veterani studiosi vehementer intendunt, ipsosque quasi victimas sibi mactandos, atque à patria ruditate asserendos assumunt: præmittuntque quosdam alios vt velites, qui fingant tirocinium, atque simulata amicitia sese illis socios adiungāt: vt quicquid boni, malie inest, præsertim ineptas rerum percontationes ab eisdem Nouatis eliciant. Quæ omnia protinus simulati tirones ad veteranos deferunt: vt hi percepta iam inde satis Nouatorum deformitate, falsissima, atque perridicula illis infigant dicta, quæ vulgò vocant Matracas, à manu, & incondito Tra, & Ca, sono instrumenti dictas, quo Monachi noctu è somno excitari solent ad sacras peruigilationes. Nam ad hunc modum in scholis nouitij studiosi, eiusmodi vexatione dictorū, tanquam importuno quodam sono excitantur, vt somniculosi,

Dd 4 è patrio,

è patrio, innatoque torpore. Qua planè cauillandi arte veterani Salmanticenses mirè pollent, atque in eo dicendi genere, non solum eloquentia plusquam Ciceroniana; verum & Diogeniana mordacitate, & Socratica ironia alijs longè præstât: hæque in eos maximè Nouatos exercent qui elato quodam, atque tumido animo scholas intrarunt, seque quamprimùm alijs præstare posse sibi persuaserunt. In hos igitur truculentiùs insurgunt, eorum dicta, factaque omnia, incessus, gestus, conatus, risus, atque reliquas tam corporis, quam animi actiones in præsentia multorum improbant, falsissimeque redarguentes, & cauillantes mordacissime. Ac si præterea de ipsorum dubia profapia, obscuritate patriæ, atque occulta aliqua personæ deformitate quicquam præsenferunt, summa cum vituperatione patefaciunt, & in medium proferunt, ut maiori illi sint ridiculo spectatoribus; inter quos nemo est qui tironis partes ad defendendum suscipiat, nisi cum ironica, magisque ridicula eiusdem apologia. Ex quo tirones varijs, atque permiris modis affici solent. Nam quidam eorum cum videant se omni ex parte derisos, atque nulla protectos, sed quasi obrutos tam præcipiti dictorum torrente, ac nec responsiones ad manum habeant, quibus contrantantur, usque adeo conuicti ac perturbato sunt animo, ut sæpe quidem, si possent, ad lapides in derisores iactandos confugerent. Vnde alij annos licet quadraginta nati, in lacrymas prorumpunt: alij è conspectu, quam possunt tacite, se subtrahunt: alij verò de repente proripiunt, cum quibusdam inanibus minis; quos maiore iccirco clamore ac sibilis veterani consectantur: quæ omnia risus adaugent. Quapropter ad hosce iniuriosos Sales euitandos; nullus, ut experimento constat, conuenientior est

modus;

modus; quàm si tiro prodiens in huiusmodi theatrum, dum agitur de eo fabula, in primis maneat immotus, patienterque dicta omnia ferat, taceat, atque ridentibus alijs, ipse quoque, risu licet Sardonico, rideat: caueatque, ne quomodo pudore aliquo, aut rubore afficiatur: quod ob hæc tanquam puerilis animi indicia, tirones magis irrideri soleant. Sic ergo se gerens tiro in arenam cum veteranis descendens; sapiens, satisque prudens de cetero haberi incipit, ac neque amplius deridetur: quinimmo è tironum protinus in numero veteranorum reponitur.

36 Quæres; quamquam prima facie, otiosa quidem ac studiosæ iuuentuti perniciofa esse videtur; aliùs tamen perspecta, & attentius considerata, non minus profectò vtilitatis ad vitæ, morumque emendationem affert, quàm Salis ad iucunditatem. Huc enim pertinet, ac sese omnino referunt veteranorum ridiculæ iactationes, ut inconditi, atque inculti naturæ mores; adeoque innata tironibus rusticitas & ineptia, peracuto notationis gladio, & cauillatione tollantur. Quæ enim vel maiora, vel firmiora esse possunt honestatis, atque virtutis firmamenta, quam vitiorum reprehensiones, & redargutiones? quàm ineptiarum, atque insulsiatum, quibus passim implicantur tirones, amicæ simul & iocosæ animaduersiones? nempe, ut ex detecta iam inde sua cuique ignorantia, ac morum barbarie; rursus artificiosa eiusmodi cultura Salium, tum vberissima sui etiam enascatur cognitio; tum pura subinde ac perutilis reuifescat emendatio? Nam quamuis initio tiro, se, ioculari pungi Sale grauitè, atque molestè ferat; tamen emendationis tantus est fructus, tantusque exinde animi gustus; ut ob id maximè hæc omnia ille boni consular, quod videat se eò magis indices sapere, quò plus ictus fuerit:

Dd 5

fuerit:

fuert: eoque magis purgari à ruditate, quò frequentiori-
bus, atq; acrioribus defricetur Salibus. Etenim vt in Sale **A**
coniuncta est cū acrimonia suauitas, quarū illius morsus,
huius benigna adhæsiōe temperatur: ita ridiculi cauilla-
tio, si cum vrbano Sale & facetijs emittatur, libentiùs su-
stinetur. Ipsa quippe maledictio, quæ nihil habet propo-
siti, præter contumeliam, si petulantiùs iaciatur, cōuitij; si
facetiùs, vrbauitatis nomen vsurpat.

37 Verùm scholarū Sales, etsi peruarij sunt; atq; festiui, ac
magni etiam vbique habentur; quia tamen argutijs, ac ver-
borum captionibus magis quàm rerum ponderibus in-
herescunt, minimè præferendi sunt ijs, quos quarto loco **B**
enumerauimus. Vtpote qui ex vsu & magna rerum pa-
rente experientia prognati sunt, ac vel in Aula, vel in
vrbana consuetudine orti; maximè verò qui castrensi in
militia concreverunt. In his quippe tam efficax & viuua inest
condiendi vis à periclitatione, & longo vsu rerum com-
parata, vt tametsi rariore, superioribus tamen longè a-
cutiores sint Sales, atque cum risu simul & admiratione
multò iucundiores proferantur. Et qui non artificiosos **C**
modò & naturales; sed mixtos etiam superant, clariore
rerum intelligentia & obseruatione. Est enim experien-
tia, obseruata quædam rerum singularum ratio, & quasi
regula inter naturam & artem constituta. Nam vt rudis
penè, & barbara esset nostris animis natura, quam non
excoluisset experientia: ita neque vllus, nisi hac ipsa du-
ce, concessus fuisset arti locus ad res perfectè tradendas,
& ad methodum redigendas. Neque enim potuisset ars
sparsissimas naturæ res, quasi dissolutas scopas, in fasces
vniuersorum ad scientiam reuocare; nisi ei priùs experiē-
tia in singulos quasi manipulos collectas suggessisset. Vn-
de ipsa-

de ipsamet indiuidua, quorum, vt infinitorum, nulla po-
test esse scientia, experientia comprehenduntur vtcūque. **A**
Cū igitur actiones, ex quibus Sales effluunt, singula-
res sint, ac nisi pro temporis, pro modi, proq; loci, ac per-
sonarum varietate, cui ars, quæ necessariorum est, minimè
subijcitur, tradi possint; sequitur vt expertis, quibus præ-
cipua est ratio singularium, sit item proxima, maximeque
propria Salium appositio.

38 Experi igitur Salium dici possunt, quos vel aula Re-
gia, vel vrbana consuetudo & frequētia, prouidos, ac cir-
cumspectos reddit. Sed omnium experientissimi, tum ad **B**
Laconicè, acuteque dicendum, tum ad strenuè se domi,
forisque gerendum, habendi sunt; quos longa, laborio-
saque, atque etiam periculosa militaris ars, & disciplina
exercuit. In horum quippe singulis non modò dicta, sed
gesta etiam multò falsiora insunt. Quo fit, vt cum mili-
taribus Salibus vix Aulici comparandi sint, nedum A-
cademici, quamuis hi militaribus iocosiores appareant.
Quod vtrique multis ostendi poterit de causis: si in pri-
mis vtrorūque Salium auctores, hoc est, expertos milita-
res cum inexpertis Academicis conferamus. His quippe **C**
tanquam rerum imperitis potiora sunt dicta, quàm facta:
ab expertis autem militibus facta dictis anteponuntur.
In illis dictorum præcipuus finis est in risum cuncta re-
ferre: in his ipsamet rei dignitas iucunditatem cum admi-
ratione affert. Tum ab illis, cū rei nihil sit propriū, sem-
per aliena iactantur; ab his autem propria sæpe facta, aut
planè visa, aut contrectata manibus enarrantur: illi tan-
tum modò auditorum Salium faceti sunt relatores: hi cō-
spectorum non solùm fidi testes, sed plerunque auctores.
Deniq; in his viuua est, & efficax, breuiloqua simul, & di-
lucida

Lucida rerum expressio; quæ unâ cū delectatione docet, A
atq; etiâ mouet: In illis, contrâ, prior est verborū quàm re-
rum captatio; quin & summa cura, vt verba non tã rebus,
quàm res verbis illustrentur: & quæ licet doceant, si tamê
risum non moueant, ab eis dē irrideantur, vt insulsa. Vnde
cū iisdem scholæ auditores vix vllum vitæ discrimen,
neque periculum in experiendis rebus subierint: ita neq;
memorabilium quidē factorum; quæ sola periclitatione
animis inuruntur, verè reminisci possunt: ac neque in refe-
rendis illis aliud magis præstare, quàm quod in theatris
Comœdi; qui dum magis periculosas pugnas, siue rixas
agunt, conari potius, quàm hostem velle conficere vidē-
tur. Ideo namq; à periculo dicta est periclitatio, quod ea B
nulla propè sit; neque altius animo imprimi possit, sine
periculo, seu vitæ discrimine pãra.

39 Qua de causâ bellatores, quibus perpetui labores &
excubiæ, atque tam in danda, quàm in accipienda iniuria
præsentiſſima semper imminent pericula, omnium quã-
maximè expertos effici necesse est, atque ab experientia
per falsos. Nam cū rei militaris virtus cæteris præstet;
quod omnia ferè, vt inquit Cicero, lateant in tutela, ac
præsidio bellicę virtutis; ad hanc tamen viriliter obtinen-
dam, atque strenuè sustentandam, non minùs quàm lacer C
tosis corporis viribus; summa etiam opus est animi per-
spicacitate, atq; ingenij acumine, quibus pericula & præ-
uideri possint, & præcaueri. Hæc enim in bello, vt de eo
paucâ dicamus, semper occurrunt: atque admittos cū
periculo suos quoque iocosos Sales habent; ad eosque
sepe milites strenuo fortiq; ex animo omnia traducunt.
In prælijs siquidem vitam, quam non amiserūt, quasi per
iocum, sibi lucrifecisse putant; ideoque perquam alacres
eandem

eandem fortunam periclitari sapius non perhorrescunt. A
Neque enim quicquam est ipsis falsius, neque commemo-
ratione suauius, quàm pericula, quo maiora sunt, euasiffe:
quemadmodum summis ducibus, atque præfectis exer-
citus, neque gloriosius, neque perpetua ad concelebran-
dum fama dignius, quàm bellum, tum arduum, tum præ-
cipuè iustum; ac non tam offensionis, quàm defensionis
causâ susceptum confecisse. Ad hoc enim natura prouida
nos potissimùm instruxit, adeo q; aptè membra nostra
ad arcenda potius, quàm inferenda pericula disposuit, vt
vniuersum corpus exercitus, non aliunde quàm à nostri B
corporis, eiusque membrorum constitutione suam omnè
bellandi artem, atque rationem deduxerit. Ab ipsa quip-
pe structura, & fabrica humani corporis, quod est mediū
inter caput, interque brachia & crura; ab horumque exer-
citatione & vsu, illud manifestè ostenditur. Nam vt ex-
porrecta inferius crura tibięque, quæ medici magnos pe-
des vocant, corpus non solum sustinent; sed aut strenuè
ad pugnam conducunt; aut ab ea, relato quandoque pe-
de, cautè eripiunt: sic pedestris acies militum, qui robore
& expeditione ad pugnandum præstant, maiorem vim C
belli gerunt; cū & primi in aggrediendo sint; & sese pro-
uida sæpe fuga in tutiora ad propugnandum loca recipiât.
Quin etiam brachia, & manus, quæ capiti proxima in-
trofus producantur, quæuis occurrentia corpori pericu-
la, quæ neque perstreptenti pedum procurso superari; ne-
que eorundem honesta quâdoque relatione elabi potue-
runt, lacertis rursus, & manuum obiectu deuitant; Quod
manus quidem, tam multarum artiū ministræ, adeo pro-
prię sint corporis satellites, ad ipsum omni ex parte circū-
sidendum, & protegendum natæ; vt hæc, qui mâcus fue-
rit, plus

rit, plus quàm si oculis, atque pedibus, se ab illius defen-
dendi opportunitate, atque ab omni prope vitæ cultu,
desertio rem putet. His ergo brachijs, manibusque similis
est equestris militum ordo: ut qui, non modò ducis, atque
totius etiam exercitus robur est, in quod totum belli pò-
dus veritur & incumbit, atque horribiliores armorum im-
petus sustinet; verùm ipsi quoque peditatui, summo sæpe
refugio ac protectioni esse solet: cum ad perfringendum,
perque medios irruendum hostes, atque opem suis feren-
dam, nulla in bello vis sit equestri ala prætor, nulla per-
æquè fortior, atque ad deludendos illos aptior. Quem-
admodum & ipsum quoque caput in eminentiori parte
corporis locatum tot in membra regens, promptissi-
moque illorum ministerio utens, ac rursus omnibus ex
officio prospiciens; nonne præclarissimum magni ducis
exemplum nobis ante oculos ponit? Ac sicut lingua mē-
brum utique citum ac volubile, non in pectore, reliquove
corpore sed in capite sita est; ut inde veluti è suggesto ip-
sa, & rãquam interpres ac procuratrix membrorum omnium
causas dicat, agendaque enuntiet, ac si læsio aut iniuria
interim suis illata fuerit, sola ipsa pro omnibus conque-
ratur; quoad tandem, aut prouocet ad ultionem, aut cõ-
pèsato damno, eandem dissuadeat: sic optimum quemque
ducem, non solum magnanimum, celerissimi que ingenij
esse; sed sua etiam breui ac sententiosa eloquendi vi præ-
stare oportet, ut vniuersi exercitus tum causas ipse susci-
piat, tum controuersias dirimat; tum commotas etiam
conspiraciones, subitamque militum vim & impetum, lin-
gua quasi flabello seditionis dissipet, ac compescat. Et
qui cum hostibus, verbis prius quàm armis agat, Salibusque
Imperatorij facta dictaque sua inspe: gat: ac neque mi-
nus sibi

nus sibi gloriosi nominis, atque victoriæ accessisse putet,
se hostes ratione antequam ferro debellasse: ut ad pro-
prium tuendam potius quàm ad alienam inuadendam Ré-
pub. arma sumpsisse videatur: appareatque; subinde defen-
sionis partes, quæ propulsant iniuriam, communi iure,
quàm quæ inferunt, tum iustiores esse, tum natura priores:
Cum & illa quidem animi elatio, ut probat Cicero, quæ
cernitur in periculis & laboribus, si iustitia vacat, pugnatque;
nò pro salute communi, sed pro suis commodis; ne in vir-
tute quidem, sed in vitio ponenda sit. Est enim Iustitia,
siue iusta bellicæ indictionis causa, purissimus quidam bel-
li Sal, atque suauissimum ad alliciendos ad conscribendum
milites cõdimentum. Quo Sale si exercitus ante aggres-
sionem initiatus fuerit, beneque conditus; atque in ho-
stes, non tam pungendi, quàm salendi animo, ut sapiant
videlicet, atque iustitiæ cedant, continenter irruerit; is ab
omni prorsus offensionis labe immunis erit; ac licet pri-
mus inuaserit, defensoris tamen nomen semper tuebitur.
Ita quippe Nabuchodonosor Rex Assyriorum (habetur
Iudith cap. 1.) cum bellum ipse, non prouocatus, sed sola
Imperij propagandi libidine percitus, contra Palæstinos
Iudææ, aliasque occidentales gentes, duce Holoferne,
mouisset; propterea quod in eius potestatem illæ venire
recusassent; ut tamen defensionis titulo illud cohonestaf-
set, iurauit per thronum suum, non quòd offenderet; sed
quòd de omnibus gentibus, quæ ipsius imperium renue-
runt, sese defenderet.

40

Quo fit ut primum mundi bellum, quod fraticidio pa-
tratum est, præposterum simul fuerit, atque maximè ini-
quum: propterea quod nulla iusta de causa susceptum, ab
offensione est inchoatum. Adeo namque priuatum cui-
usque

iusque bellum vitandum est, ut solius tantum Reip. caus-
 fa, quoniam communis res est, illud mouere liceat. Si
 quidem priuata cuiusque iniuria quandoque honestè re-
 mitti potest, & condonari; tamen quæ Reipub. illata est,
 nisi cum honesta recompensatione, non potest: ne ex ea
 quidem remissione, tū hostium insolentia & vires augeā-
 tur; tum opinio & existimatio remittentium parupendā-
 tur; horumque Respub. magnum subinde capere detri-
 mentum incipiat. Quamobrem iniqua pax, tamen si aliter
 vulgus sentiat, non semper iusto est anteferenda bello; cū
 vel ipsamet pax, atque Reipub. otium, vix vnquam pos-
 sint præterquam negotiosissimo retineri bello; ac licet do-
 mi consilij sit multum, nisi armato foris milite conseruari:
 ut quibus, non solum externi hostes, sed occulti etiā, atq;
 domestici, maximè verò omnium perniciosissimi, desi-
 dia, otium, & ignauia, ab illa procul arceantur. Quippe
 suo quemq; officio, ac munere quomodo strenuè fungi o-
 porteat; ac quod, neque cuiquā liceat ab eo impunè desi-
 cere, ideoque intentum animum, tãquam arcum, semper
 habere oportere; ex bello potius quàm ex alia re quauis
 manifesto didicimus. Nam cū in bello nihil sit tam le-
 ue, quod non magnæ interdum rei momentum faciat: sic
 ad minimas qualque hostium commotiunculas, permi-
 rum est, quàm subita militibus ex timore cooriatum animo
 virtus & fortitudo: Quos, simul atque ad arma conclama-
 tur, viderè est, pro suo quemq; munere, præstò, ac in præ-
 sidio esse; in loco opportuno sistere; insidias aut agere,
 aut timere; hostium consilia rimari, & præuenire; auribus
 bellicum expectare; oculis omnia circumspicere; atque e-
 rectis semper stare animis: quin & tanquam de certo capi-
 tis periculo acturos, pro religione, pro patria, pro legibus,
 pro

pro amicis demum morti sese gloriosè deuouere. Ex qua
 continua cū corporis agitatione & succussu; tum iugi
 potissimum intendētis animi motu & actione, necesse est,
 ut eis non solum maior rerum experientia, sed ab ea ipsa
 multò etiam conditior appositio Salium obueniatur. Nā ut
 inter omnia genera Saliū, nullum est frequentius, neque
 iocosus, neq; magis ridiculū, quàm quod, aut præter ex-
 pectationem fit, aut per ironiā, siue dissimulationē emit-
 titur: ita in bello, sub similibus Salium generibus strata-
 gemata ferè omnia continentur & cōdiuntur. Quid enim
 in bello vsitatus, quàm hostes, præter expectationem,
 atque ex inopinatò inuadere? quid prius, atque fortius,
 quàm simulata fuga, eos ex insidijs capere? quid demum
 callidius, quidue consultius esse potest, quàm arte, aut do-
 lo circumuentos illos, viuos potius in deditionem redige-
 re, quàm cruenta victoria superare? Quod utiq; incruen-
 tum vincendi genus in se tantum habet Salis, ut à ridicu-
 lo & iocoso nihil prorsus videatur distare. Neque enim
 summo risu vacat, hostes alioqui inexpugnabiles, & sibi
 præfidentes; imparatos, improuidos, ac nihil tale expe-
 ctates, uti delusos, ex improviso intercipi ab hostibus: Vt-
 que adeò, ut vel ipsimet intercipientes, visa deformitate
 ridicula, utpote captiuorum hæsitantia, ac stupore, vel in
 periculo risum continere nequeant. Nam quamuis infi-
 gnis miseria, seu pertristis, aut horribilis euentus aliquis, ut
 in Tragedijs, nō irridetur, si tamen cuius rei miserimus,
 ac truculentissimus expectabatur exitus, qualis ab inter-
 clusis hostibus, ac tremulo metu mortis suspensis, timeri
 solet, victoris clementia & commiseratione antevertitur;
 an non subitus exinde, adeoque salus cum admiratione
 risus exoritur? Quod certè tum ridiculos facit captiuos
 Et hostes;

hostes; tum triūphanti de illis Imperatori non solum strenui, magnanimique gloriam; verum callidissimi etiā, per falsūque nomen imponit. Neque enim, bellica calliditas, quæ est quedam facti cauillatio, absque suo Sale ac lepore adhiberi consuevit, cruenta licet illa sit, doloue malo; cœpta, vt egregiè Poëta sensit.

Dolus, an virtus, quis in hoste requirer?

Non enim minùs falsum est, quàm callidum, & astutum, dolosum illud dimicandi genus, quo Scythæ solent hostes suos ineunte prælio decipere: dum genuflexi, simulata religione, primas in altum sagittas in hostium ceruices reuolaturas, Ioui consecrant: secundas verò erecti in eisdem collineant, nempe, vt protinus atque hostes cadentibus sagittis elata scura supposuerint, patefacto corpore, à collineantibus transfigantur. Quemadmodum & Parthi solent simili etiam vti Sale: vtpote qui versis retro arcubus, irruentes hostes, tum certo defigunt ictu, tum sensim simulata fuga, ad tutiora sibi loca eos ad depugnandum deducunt. Ac neque tandem à Sale abest, sæpe etiam valido clamore militum; aut maiore quoque instructione, & aspectu signorum, quàm reuera ferat exercitus; magnas hostium copias ridiculè delusas, pulsasque fuisse.

41 Sed vt præclara militariū Salium exempla ob oculos ponamus: Quis quæso, Annibale strenuo Pœnorum duce in decipiendis hostibus callidior inuentus est; ac vnà etiā in eludendis iocosior, atque facerior? Quis subtilioribus, minusque expectatis quàm ipse stratagematis eisdem ludificauit, atque persalsè conterruit? Etenim terribilis illa Romanorum clades, partaque Annibali ad Canensem pugnam victoria, nonne persalsæ deceptionis, seu potius

sagacis-

sagacissimæ ludificationis, quàm iustæ victoriæ vim obtinuit? Cùm in primis Annibal, ad perturbandos Romanorum exercitus astutissimè promidisset, vt & Solem, & puluèrem, qui ibi vento multus excitari solet, aduersum haberent. Deinde partem copiarum suarum, inter ipsum prælij tempus, de industria secedere iuberet: quàm cùm à reliquo exercitu abrupta legio Romana sequeretur, hanc ille trucidadam ab ijs, quos in insidijs collocauerat, curaret. Postremò quadringentos subornaret equites, qui simulata transitione peteret consulè: à quo iussi, more transfugarum, depositis armis, in vltimam pugne partem secedere; districtis gladijs, quos inter tunicas & loricas abdidderant, poplites pugnantium Romanorum cederet. Quibus ille peracutis, atque mordacissimis militiae Salibus, cùm hostium acies callidissimè retundebat, tum suorum animos, & ad pugnam alacrius, & ad vincendum ardentius excitabat. Sed rursus ad huius inueniuntur exultantis ducis insolentiam comprimendā, eiusque præpropas in urbem festinationes impediendas, quis senè illo Fabio Maximo solentior, quis eo prudentior, atque tacito cum lepore sagacior? Vt qui immobilis, & quasi statarius manens ante hostem, nihilominus vt immobile quoddam, atque munitissimum vrbis vallum, hosti sese in conspectum vbiuis daret. Cùm aut progredientem Annibalem protibus à tergo adoriretur: aut rursus à progressu conuersum, firmo atque quadrato stans agmine, deluderet. Adhæc sagacissimos Caij Marij astus, ac versutissimas in deridendis, decipiendisque hostibus machinas, & magnas artes, quis non inter facetissimos rei, factique Sales referet? Is quippe ad Cymbricum bellum missus, cum paucis Romanorum copijs, insigni quadam vsus callidi-

Ec 2 tate

tate ac solertia, innumerabilem hostium exercitū, non solum ab Italia ingressu prohibuit; sed ad vnū omnes profligauit, atq; deleuit: ingenio id quidem, atq; ludicra arte potius quàm aperto Marte conficiens. Erat enim gēs illa natura immanis, ac fera nimis, atq; Borealibus vsque adeò assueta frigoribus, vt perueniens ad Alpes, sic ad gelidissimas, ibi niues obduruerat; vt quò horribilior fieret Marianis, in horum prospectu, nudis, sæpe corporibus volutaretur: tantisque proinde viribus, atque robore in pugna præstabat; vt quoties illos Marius eò loci aggrediebatur, toties cum maxima suorum strage pelleretur. Id autem animaduertens Marius, illos sensim, simulata fuga, è summis atque perfrigidis locis eliciens in planiciem, ad æstuosa, puluerulentaq; in aëre cōuallium astutè deuocabat. Quò se hostes præcipites, atque turbato agmine demittentes, cum primū in sucto sitire æstu, ac membris dissolui cœpissent, miserabilis simul & ridicula eos clades consequuta est.

42 Quibus longè anteferendus occurrit C. Iulius Cæsar, Quo summo Imperatore, nemo vnquam fuit seu pace, seu bello, tam Re, quàm Dicto, neque humanior, neque argutior, neque in omni genere Salium conditior. Cuius vitæ cursus perpetua quædā fuit domi, forisq; militia, qua ipse vel à puero, non solum Romani populi, sed totius orbis Imperiū sibi expugnare est aggressus. De quo quid venustius? quid fausta eius Imperij præfagitione dignius, quàm quod adolescens adhuc magnanimiter & dixisse, & fecisse, refertur. Cum enim initio suæ militaris peregrinationis Syllanas partes fugeret, & in Bithyniam ad Nicomedem Regem nauigans, à pyratis captus esset, ab hisque viginti talenta pro ipso redimendo reposce-

rentur, persalsè illos derisit Cæsar; quòd qualem cœpissent virum ignorassent: proinde quinquaginta se daturū pollicitus fuit. Ac quod subiunxit, nonne per graue simul, & per lepidum? quòd statim suos pro conficiendis pecunijs in diuersa loca & ciuitates dimittens, & interim cum vno aut altero ministro manens inter immanissimos Cilices, eos sic paruifaceret, vt quoties quieti se traderet, silentium illis imperaret: non vt custodes, sed vt satellites, ac famulos ducens. Verū his poteratne quicquam subijci iocosus? quàm quòd eosdem, nunc ludis, nunc certaminibus prouocaret? interdum etiam carmina & orationes conscribens ad audiendum inuitaret? Quos non admirantes, palàm barbaros atque imperitos vocaret? eosq; inter ridendum, se cruci suffixurū sæpe minitaretur? Id què eò etiam falsius, quòd ob id Cilices nulla afficerentur iniuria, sed magnopere lætarentur; eam loquendi libertatē ioco, ac simplici Cæsaris naturæ potius quàm magnanimitati tribuentes. Sed illud tandem falsissimum, quo vt extremo fabulæ actu mordacissimè ab eo est peroratum. Allatis enim ad se redimendum pecunijs, liberatus Cæsar, & Miletū adductus, confestim instructis nauibus prædones aggressus est. Quos adhuc circa Insulam cum classe peroriorum desidentes, in potestatem redigens, cunctos ad vnū patibulo affixit: sicuti eis sæpe in Insula prædixerat. Quæ & alia permulta pulcherrima, & falsissima vbi que ab eo edita facinora, sub ioci ac leporis inuolucro, serij, atque magnanimitatis multum præferentia, permagnam Cæsari gratiam apud mortales pepererunt ad promerendum tantum orbis Imperium. Quo tamen neque potitus fuisset vnquam, nisi vniuersum pœnè idē collustrasset, peruarijsque multorum hominum moribus &

urbibus inspectis, barbaros atque immanes eorum habitus cum propria sua ipse humanitate contulisset. Quin & tentasset, quos vi aut armis opprimere, non poterat, callida ac festiua quadam morum facilitate, inauditaque clementia, quasi stupefactos capere: Cum nullam tam effectam, nec tam indomitam generis naturam esse diceret, quæ humanitatis Sale condita, flecti animo non possit. Huic igitur, cui breuiloqua simul & Laconica, cui grauis etiã, atque sententiosa semper infita fuit dicendi vis, Marcus quidem Cicero, non minus in Academicis, qui ab arte, quàm in Aulicis, & Urbanis, atque militaribus, qui ab experientia ducuntur Salibus, primas concessit. Nã in summo suo de Oratore libro, in quo diuersas ipse perfecti Oratoris partes summis, atque excellentissimis sui temporis Oratoribus tribuit; Cæsari falsissimi personam imponit. Nec dubito, per Cæsarem Catulli fratrem, quem introducit, non alium quàm hunc ipsum Cæsarem Imperatorem, quæ nouerat per falsum, intellexisse, propterea quod ille vix suo fuit notus seculo: Ac neque fieri poterat, ut euaderet falsissimus, qui non ut Iulius, cunctis falsitudinis, tam facti, quàm dicti, numeris expletis, omnibus subinde seculis fieret notissimus. Id quæ eò maximè, quod falsitudo, & quæ Iulio gratia inerat ad iocandum, nõ tam in eo summa erat, quàm omnibus tum grata esset, tum festiua, ac periuicunda: quàm quod à tam serio, & graui viro illa efflueret: & qui inter tam seria, tantiq; ponderis & maiestatis negotia, quibus implicabatur, humanissimos totius generis Sales permiscere non grauaretur.

43 Demum, neque ab Imperatoris longè absunt per falsi militum ioci & scommata: cum iidem continuis affueti periculis, vsque adeò forti, ac strenuo sunt animo, & contra omnia

omnia fortunæ tela munito; ut vel in summo vitæ discrimine, non ex timore in lacrymas; sed quasi ex magnanimitate quadam, in risum potius humanæ miseræ erumpentes, falsissima sæpe dicta iaciant. Ut fuit illud Hispani militis, sub Ferdinando Gonsaluo Hispanorum duce, cognomèto magno, in expugnatione Caietæ, quæ à Gallis tenebatur. Vbi cum miles altero iam captus oculo, subito ictu sagittæ altero caperetur: subridens, ad socios, Bona nox, inquit. Tum illud, alterius etiam Hispani, imminente sibi naufragio ex magno illo maris turbine ac tempestate, qua Cæsariana classis Caroli Quinti ab Hispania Algerium appulsa, iactata fuit; solus ipse in puppi recumbens, varioque cibos sibi apponi curans, opipare comedebat. Cui nautæ, atque etiam vectores omnes, quos paulatim mare absorbebat, cum cibos miserè exprobraret: An non, respondebat, tam largè bibituro mihi finetis antea cibos sumere? Verumenim Sales, qui maximè ex his præstant, sunt qui mutuò iaciuntur, ac reciprocantur tirones inter & veteranos. His quippe illi maximè solent esse ridiculi; aut ob disciplinæ, sermonisque militaris inscitiam; aut ob præposteram armorum tractationem, qua causa à veteranis falsissimis aculeis infiguntur. Quibus nimis tandem lacesitus Gallus quidam tiro à veterano Italo, in obsidione Neapolis, duce Lautrechio, Italum ad singulare certamen prouocauit: cumque in arenam descenderent, tiro sese protinus, ac sine vlllo præludio, protègetis in modum ad pugnam composuit, sub eaque positione immotus manebat. Cui veteranus, non tela, sed arenam & puluerem in oculos iaciebat. Tú tiro, obicijs, inquit, mihi puluerem tanquam nubem, ne te certo ictu feriam: Immo terram respondit veteranus, ut te viuum

Ee 4 sepe-

sepeliam, quem ut mortuum pugnare video. Ex quibus sequitur, iocosos Sales, neque posse quidem excipi acriori-
A riores, neque aliunde oriri puriores, quam ab ipsa et periclitatione rerum: à quo maximè fonte emanare solent Sales, qui inter ferios habentur acriores: quasi quòd dulcia vix nosse rectè possit, qui non aut amara gustarit, aut quemadmodum ex utilibus dulcia, ita iocosa & facera ex ferijs delibavit. Cùm itaque militaris disciplina, tum virtus & experientia bellica in ferijs, adeoquè arduis, ac periculosis actionibus versentur; quarum, ut dictum est, expertes sunt Academici; consequitur, nò Academicos modò Sales, sed reliquos, qui ab ipsa etià constant experientia, militaribus longè retroquè esse ponendos. Quamobrem haud maior profectò est iniuria, si periclitationis præsertim bellicæ expertum in exercitatu id ferè interesse dicamus, quòd ignaro intelligentem. Nam idem ille experientissimus armorum Annibal, Academicorum de bellicis differentium fastum & insolentiam indignè ferens, accerrimo, gravissimoquè iniecto in eos dicto, cunctos visus est è suggesto deturbasse. Idquè dum Carthaginensium non minus quam Romanorum insidias timès, apud Antiochum Regem exularet. Cùm enim cuidam magni nominis philosopho, nomine Phormione, in scholis publicè profitenti, Annibal & Rex vnà interuenissent; elatus tanto auditore Phormio, de rebus bellicis, de Imperatoris officio, dequè; vniuersa disciplina militari latissimè fuit homo copiosus aliquot horas loquutus: cunctis ei subinde acclamantibus, atque oculos in ipsum Annibalem conjicientibus. Quòd Annibal iniquissimè passus, atque à Rege de philosopho sententiam dicere rogatus; respondisse fertur, multos se deliros senes sæpe vidisse, sed qui
B
C
magis

magis quam Phormio deliraret, neminem.

44

Iam verò post militares Sales, rursus Aulicos cum Academicis conferamus. Vtrique enim cùm & varij inter se sint, atque inter eos versentur, qui varium vitæ genus sequuntur, alterum in actione, alterum in contemplatione positum; necesse est, ut Aulici, qui sunt actioni propiores, maiorem habeant condiendi vim, atque multò gratius quam alij animi gustum commoueant. Quò enim vnusquisque rerum status apparet inter mortales opulentior; quò magnificentior & pulchrior; hoc ipso etiam (ut sunt humana omnia) tum incertior est, magisque lubricus; tum ab ipsa et inconstantis illius volubilitate, ad ridiculos ex sese proferendos Sales efficitur congruè: propterea quòd sub ea maximè opulentia, ac pulchritudine, turpiores latere soleant deformitates. At verò, statu, seu vita Aulica, est ne alia vsquam mortalium oculis vel opulentior, vel splendidior, vel pulchrior, vel tandem speciosior? quæ non potius supremam quandã in terris Hierarchiam agat, atque admirationem, reuerentiam, & venerationem, aspectu primo præferat; quam vel risum prouocet, vel sui omnino contemptum pariat? Verum enim, cùm vnaquæque res, ut Epicætetus ait, duas habeat ansas, vel facies potius; si eandem quidem Aulicam altera ex facie consideres; atque eum, qui latet sub tanto lapide scorpium perpendas: profectò ea ipsa (quòd pace multarum benè moratarum Aularum dixerim) nulla alia tibi visa erit miserior, nulla deformior, nulla demum sub tanto pulchro ad deridendum paratior. Si in primis varios, adeoquè lubricos, ac versicolores illius ministrorum mores, recenseras: si ipsorum propositum, quò se tandem referat, expendas: si quibus illud artibus, atque machinis assequi soleat,
A
B
C
Ee 5 attia-

attingas. Vt potè quorum status, atq; summa rerum, quò
 destinantur omnia; sint luxus, splendor, & opulentia: per-
 petuum, atque frequens munus; famulatus, & iniusta fer-
 uitus: præcipuus, ac defixus scopus; arridens domini vul-
 tus: summum laborū leuamentum; cœca plerunq; spes:
 tum præporens cuique custos; fauor, atque huius conser-
 uatrix adulatio: ac quod demum est totius inuidentiæ, &
 simultatis Aulicæ caput; patulæ, ac nimium credulæ do-
 mini aures, quæ primis quibusque infusurrantium com-
 mentis dantur; faciliusque probra, quàm honesta sugge-
 rentibus, ac falsa potius, quàm vera insimulantibus pa-
 tescent. Quo iniquissimo domini torpore fit, vt tam odiū,
 quàm inuidentiæ, liberas, atque perpetuas in Aula agant
 excubias: quòdque ab eisde ipsi primùm in insidijs collo-
 centur dolus & calumnia; in penetralibus, fraus & suspi-
 tio; in valuis, senectæ & pœnitudo; quaquaversum, labor
 & desperatio; quæq; pro foribus sese veritati semper op-
 ponunt, ei que ingressum Aulæ prohibent, ignorantia &
 mendacium. Vt ex his tandè monstruosissimis Aulæ defor-
 mitatibus, seu turpitudinibus, nulla deridendi materies,
 vel potius, cum turpiter multa in illa fiant, nulla detestan-
 di desit occasio.

45 Quale vitæ genus acutissimè conspicatus olim Apel-
 les, cum à quibusdam æmulis apud Antigoni Regem
 criminis falsò insimulatus fuisset, & in vincula coniectus,
 ac neque prius inde exemptus, quàm longo post tēpore,
 resecta veritate, innocens esset inuentus: has inuidentiæ
 Aulicæ affectiones in tabella exprimens, in hunc modum
 describat. Siquidem iudicem pro tribunali sedentem,
 liuidis circumquaq; oculis intuentem, tum prælōgas, pa-
 tentissimasque infusurranti aures præbentem depingebat.
 Cui

Cui duæ turpissimæ foeminæ assidebant, Ignorantia, &
 Suspitio; turbato quidem hæc vultu, illa verò perobscu-
 ro, penèque operto. Tum innocenti diem dictura occur-
 rebat Calumnia, calamistrata coma, comptaque facie, ac
 vestibus mirè sinuosis induta: tribusque impudicissimis
 pedisequis comitata, Inuidia, Fraude, & Insidijs: Ac dex-
 tra quidem accensam faciem præfererat, qua oculos iudi-
 cis fucato fulgore, vt pote falsa veri specie offunderet: si-
 nistra verò arreptum crine puerum, inopem, & innocentē
 trahebat. Quas longo post vtique interuallo, humilis, la-
 crymosa, atque atrata sequebatur pœnitudo. Postremò
 nuda veritas, quæ latere nescit; quæque fores quātumuis
 occlusas reserat, atque patefacit omnia, apparebat. Qua
 intrante, iniquissimi, atque timidissimi iudicis sententia se-
 rō abrogabatur. Hac igitur pictura, & Regi, & æmulis an-
 te oculos posita, Apelles olim Aulicam in ea vitam expri-
 mens, illatam sibi calumniam falsissimè, mordacissimeq;
 vltus est. His itaque tam miseris atque exardentibus Au-
 licæ ambitionis fomitibus, quasi olla quædam (sic dicta
 quondam Aula) feruēs, innumerabiles ex se bullas emit-
 tit, quæ inanitate sua locum fecerunt prouerbio, Homo
 bulla. Vnde non insuauiter Hispani à bulla dictas esse pu-
 tant, quas vulgò vocant Burlas, nempe iocos, risus, face-
 rias, atque leues Sales: hos enim Aulæ ministri, præ alijs,
 siue derisionis, siue contumeliæ, siue scommatis; aut rur-
 sum vel iucunditatis, vel recreationis gratia, inuadunt rege-
 runt. Idque ex peracuta animaduersione actionum alie-
 næ vitæ, quas sæpe, recoquente inuidia, ingeniosissimè ca-
 uillari, in seseque inuicem retorquere solent. Neq; enim
 inter eos vllum est, vel dictum, vel factum, tam omni ex
 parte perfectum, quod non sit inuidentis maledici cauil-
 lationibus

lationibus obnoxium. Oportet autem inuidum esse maledicum, & calumniatorem: propterea quod eius animū hęc vna cura premit, ac scrutiat anxietas, quod agnoscit se alijs, quibus inuidet, semper succumbere, ac virtute superari. Vnde dolet quidem is, ac præ dolore, qui homines, vt dici solet, lepidos & dicaces facit; valde acutas atque facetas, quamuis aculeatas, cauillationes emittit: in quibus tamen contumeliæ non nihil, plusculum tamen Salis inesse necesse est. Nam vt derisioni pateat illæ pro deformitate est ipsamet inuidentiæ fomes ambitio. Quo morbo, qui in vniuersos penè Aulæ ministros grafsatur, omnes ferè furerent, atque in mutuam omnino contumeliam ruerent, nisi summo, atque familiarissimo eis esset antidoto *κακρωτις*, vt pote simulatio, seu dissimulatio. Has enim ijdem per facile fronte ac vultu sustinent: vt qui aliud animo occultè moliri, aliud verbo simulatè ostentare possunt. Etenim præcipuum simulationis Aulicæ munus est, iniurias, atque mutuò concepta odia, in præsentia premere, illa que sub ficta quadam magnanimitatis specie nequaquam ex animo condonare, sed in aliud potius tempus reponenda reijcere. Idque ne vlla interim (magno eius malo, qui dissimulare noluit) sequatur rerum perturbatio.

46 Quamobrem simulatio, ac dissimulatio, quamuis per se sint fugiendæ, atque ex omni vita tollendæ: tamè quoniam tot portentosissima apertæ inuidentiæ mala in Aulæ reprimunt, sunt quidem tolerandæ: nam & prudentiæ habentur imitatrices; & patientiæ, qua nihil non vincitur, honestum nomen vsurpant. Quid enim prudentius? quid magnanimo, atque forti viro dignius? quàm irati, atque inuidenti animi impetum, in alterius propè iniuriam & contu-

contumeliam irruentem, aut cordatissima dissimulatione sustinere; aut molli quadam, ac per falsa responsione perfringere, emollire que? Quid item sapientius, quàm æmulo, ac rivali tuo, cæca te iam ira, & conuictijs confectanti subridere? cui, si expressis verbis, atque aperto Marte obuiam ijses, te simul atque illum in furias adegisses. Quin potius magni, ingenuique est animi, ea omnia, quamuis iusta reclamante bile, aut risu, aut contemptu, aut aliorum atque in te dicta fuerint, accipere. Nam quamquam maledictio nihil facilius emittitur, nihil citius excipitur; tamen risu quidem maledici furor non modo cohibetur, sed ipsum etiam maledictum à ridente in vrbinitatè conuertitur; haud aliter quàm meri vis ardentissima, in fusa frigida, diluitur atque mitescit; si modo simplex risus fuerit; si sereno vultu, atque venustis oculis emittatur. Quin etiam, tam contemptione ac despicietia, quàm silentio, & taciturnitate, quasi quod obsurdescat prouocatus, maledici quoque impetus & procacitas facetissimè retunduntur; haud secus, quàm horisoni tormentorum ictus obtundi solent, si quis eos, obiecto monte, exceperit. Demum maledicta aliorum, atque dicuntur accipere; aut aliò seu aliò respõsionem, ne suboriatur contentio, deriuare; sicque prudentissimè rixas deuitare, perinde est, ac si quis, intèta sibi ab hoste tela præuidens, varia hinc inde corporis mutatione, collineantè illum eludat, neque se defigi sinat. Hęc igitur simulationis, ac dissimulationis tegumenta & officia, cum sint quidem ad rem, & communionem Aulæ sustinendam necessaria, eò etiam fiunt tolerabiliora, quod neque sine mutuis leporibus exhiberi, neque sine frauissimis humanitatis Salibus, quibus comitas & affabilitas, præcipuæ Aulæ virtutes, constant, prorsus contineri possunt.

sunt. Ob id enim illius ministris sui aculeati ioci & Sales, A
 vt suauissimi, ita & mordacissimi dati sunt, vt vtrorumque
 permissione ac temperatione, nulla sit Salium; aut à iueū-
 do, aut ab honesto discessio. Sunt igitur inter Aulicos Sa-
 les, ij omnibus conditiores, immo & suauiores, qui in ea
 sunt mediocritate, vt neque nimium sint mordaces, ne ad
 inuidiam, siue iram excitent: neque nimium suaves, siue
 molles, ne adulatione liquecant. Ab vtrisque enim ortū
 habuisse, atque in Aula educatos fuisse credimus, tam Sa-
 tyricos, quam etiam assentatorios Sales. Quorum priori-
 bus Poëta Satyras suas condierunt, iisque peracutis sal- B
 sisque dictis facetè figunt, & apertè vellicant quos volūt:
 ideoque à Philosophis, & Oratoribus Cynici, & dentati,
 à canibus translatione sumpta, appellantur: à Poëtis verò
 Sales nigri dicuntur, idque maximè ex eo quòd in deni-
 granda, & cauillāda cuiusque vita versentur. Qui tametsi
 pungunt acerbis, quandoque tamen mordacitate sua sa-
 nant, quos condiunt: ac fiunt etiam Assentatorijs tolera-
 biliores, propterea quòd in illis tectus est auctoris animus
 ad mordendum; in his verò satis apertus. De quo Sale ni- C
 gro Flaccus sic ait:

Denique non omnes eadem mirantur amantque;

Carminē tu gaudes, hic delectatur Iambis:

Ille Bionis sermonibus, & Sale nigro.

Fuerunt enim Bionis Poëtae sermones Satyra & morda-
 citate referti: quibus Poëtas omnes atrocissimè infecta-
 batur; vsque adeò vt ne Homero quidem parceret. De
 quo genere Salium, post Flaccum, Iuuenalis, & Persius
 conscripserunt salissimè. At verò posteriores, nempe Assen-
 tatorij Sales, prioribus, hoc est, Satyricis perniciosiores,
 ac valde

ac valde fatui existunt. Nam cum falsi ac tecti sint, atque A
 occultum virus semper insigant; nec non prauo ex animo
 promantur, probis quidem inuisi sunt, ac multum detesta-
 biles: quos iccirco cæruleos, seu versicolores, quales eorū
 auctores appellare possumus. Sunt enim perquam similes
 Agrigentino Sali, de quo supra dictum est: qui vt in igne
 liquecit, & exsilit (quod est ab omnib⁹ alijs Salibus alie-
 num) ita & assentatorij liquecunt in igne, quoties ab in-
 genuis, ac sinceris animis, simulationisque repressoribus,
 tanquam ab igne probantur, ac diffuunt. Cum enim ne-
 que cādoris, neque acuminis quicquam, quod verum gu- B
 stum exciter, præferant: neque resistere, neque salire in
 hoc ipso probationis igne possunt: sed protinus cum im-
 pudentissima sua ironia, quasi detecto fuce, atque figmē-
 to euanescent. Vt olim Thebanorum Rege bellum aduer-
 sus Phocenses gerente, cum in expugnatione vrbis plus
 tyronibus, quam veteranis militib⁹ Rex tribuisset; ideoq;
 illos amplioribus donis affecisset: bona veteranorū pars
 à Rege defecerat; atque in tumulum quendam, sese non
 solum defensuri, sed Regem inde, atque vniuersum exer- C
 citum oppugnaturi, receperāt. Iratus Rex, in eos impetū,
 vel solus facere tentabat: sed occurrētes Duces exercitus
 ipsum continuerunt: ac ne sese hominibus desperatis, &
 ex recenti iniuria in eum malè affectis victimam præbe-
 ret, consuluerunt: quin potius in extremam partem exer-
 citus secederet, inde maturius præliātibus opem laturus.
 Quos vehementer deridens Græculus quidam domesti-
 cus Regis assentator, ad eum conuersus: Cur quæso, in-
 quit, Regum potentissime, inuictissimeque, & illi manipu-
 lo furum, & huic bardorum sententiæ, tam facile atq; igno-
 miniosè cedis, propeque succumbis? En consilium do,
 quod

quod & tibi, & posteris tuis perquam erit laudabile ac cō
 memorandum. Vt cum insignibus, atque ornamentis Re
 gis, paucis duntaxat comitatus tironibus, qui non arma,
 sed baculos; tu verò flagella in altum sublata, gerētes, ad
 fugitios illos accedas. Nam cum primū illi te viderint
 tam miserē, atque vt seruos contemni, consternati animo,
 supplices, ne dubita, manus tibi dabūt. Cui persalsē Rex,
 Consilium, inquit, optimum, qui Regi dat, Regio profe-
 ctō dignus est diademate: proinde Regia iubeo tibi dari
 arma, simul & insignia, quibus perinde ac consulis, tu ipse
 cum paucis tironibus bacilla & flagella gestantibus, in ve-
 teranos inuoles. cui sic inuadere coacto veterani occur-
 rentes, atque ex insignibus illum Regem esse iudicantes, B
 mille confixum sagittis necauerunt. Vnde gloriosus assen-
 tator, ab interitu, quem suo sibi consilio consciiuit, saga-
 cissimum Regem eripuit. At verò in aqua rursus exiliūt
 ijdem assentatorij Sales, quoties ad persalibiles, atque per-
 petua ferē adulatione colliquefcentes Principum aures
 illabuntur: hasque eò maiore voluptate titillant, quò ina-
 niores illi ipsi sunt, atque ad eorundem Principū non mo-
 dō sensum, sed etiam vulrum, ac nutum magis accommo-
 dantur. Quo fit vt ibi exiliant, vbi potius fuerat colliquef-
 cendum. Quemadmodum de Herode Rege Hierosoly- C
 morum habetur: qui cum pro tribunali sedens ad populū
 verba faceret, assentatorieque populus clamaret, Vocem
 Dei, & non hominis: fatuus ac miser, præ assentatione ex-
 ultans, subito percussus à Domino interiit, & à vermibus
 consumptus fuit. Itaque assentatorios Sales ideo ab scur-
 rilibus distinximus, q̄ his sint illi multò latiores; quodque
 vel omnibus conuenire soleāt. Nam & viri etiam graues,
 atque summi ordinis, propria quandoque commoda ho-
 nestis

Act.
32.

nestis præferentes, non desinunt beneuolentiam Princi- A
 pum blanditijs & assentationibus turpissimè, atque cum
 magno Reipub. incommodo colligere.
 47 Denique ab Aula quidem Regia amoliendi omnino
 sunt, quamuis inter Aulicos referatur, extremi illi, atque
 execrabiles Sales vulgò dicti Pasquilli: ab ignoto aucto-
 re quondam dicacissimo, atque omnium improbissimo,
 qui in solemnibus anni festis Romæ, vt vulgaris est fama,
 libellos affigebat, sicuti ex marmorea eius statua mutila:
 distortissimaque hodie deprehenditur: cui improbiores B
 eius sequaces, infimi quandoque ordinis homines, quos
 sæpe alit inuidia, nouos etiam affigunt, vt in Principes, ac
 terrarum dominos, non tam risus, quam diras sæpe Tra-
 goedias moueant: quibus eò pungunt acerbius, ac feriūt
 audaciùs; & quò incertius sit vnde plaga veniat, & quò
 hæc ipsa sanctioribus nonnunquam inuoluta verbis cru-
 deliùs inuratur. Nam perinde ac pharmacopolis mos est,
 aureo sub integumento, amarissima medicamenta ægro-
 tis porrigere; ita hi quidem, sub sacrorum verborum in-
 uolucro, occultissima Principum errata, maledica cū iro- C
 nia vulgo omnia vitio vertēti solēt retegere: duplici pro-
 fecto nomine tum in Principes, tum in sacra ipsa verba,
 quibus abutuntur, peccantes. Vnde qui eiusmodi erum-
 punt Sales, tametsi maledicis apparent ingeniosi, ac etiā
 plerisque ridiculi: pijs tamen & probis viris insulsissimi
 sunt, atque inanissimi: ac quoniam Principes, quibus ex
 diuino præcepto maledicendum non est, vrunt, tanquam
 impij, atque insuauissimi Sales foras vnà cum eorum au-
 ctoribus, siue cōditoribus, emittendi sunt, ac pedibus cō-
 culcandi. Quò sanctissimè cautum fuit, vt huiusmodi Sa-
 lium confectoribus poena capitalis constitueretur. In quā
 Ff gene-

generosus quidam Hispanus eques in aula Principum e-
 nutritus, Toleti Regia tunc ibi Curia agente, incurerat. **A**
 Nam ex eo præcipue captus fuerat, & in vincula conie-
 ctus, quod d. Carolum Quintum Casarem, aliosque Regia
 proceres, arguto quidem, sed contumelioso admodum li-
 bello in vulgus disperso, fuisse infectatus. Unde deprehē-
 so domi exemplari, cum de crimine conuictus ille ad pœ-
 nam vocaretur, Philippus tunc Hispaniarum Princeps reū
 miseratus, paternis Caroli pedibus prouolutus, veniam
 pro reo obnixè deprecabatur. Cui magnanimiter annuēs
 Carolus, atque innatam sibi clementiam in absoluedo
 reo Sale perspergens candidissimo, Non absoluissem, in-
 quit, nisi me vnā cum alijs libello inferuisset. **B**
 Quæ ipsa pœna affiendi sunt, atque maximo cum vituperio abij-
 ciendi, quicunque simili profuso iocandi genere, quæ di-
 uinis sacrata sunt verbis ad mysticas significandas res, nō
 solum ad maledica, sed ad foeda, atque obscœna detor-
 quent. Vnde Sale consecrato, quem parochi pueris sacros
 fonte abluendis, ad eos, ne ignoratione mens corrupa-
 tur, sapientia imbuedos, in os solēt immittere, fuere qui
 illum ore, ac verbis impudentissimis, ad turpia transtule-
 rint. Quemadmodū Cordubę nobilissima Hispaniæ ciui-
 tate, atq; ob uenustatē sermonis iocis varijs ac dicacitate **C**
 plena euenit. Vbi cum perditus ciuis quidā plures habe-
 ret filias, quas suo aut vxoris, permissu, seu exēplo malo,
 vt primum ferret ætas, stupro cunctas violari sibi contin-
 geret, nouissima eidē nata est, eaq; ad sacrum abluēda fon-
 tem delata: cumq; eodem inspectante patre, parochus de
 more Salem cum primis natæ in os inferret, protinus ac-
 currit ille, atque parochus ait. Nequaquam in os Salem,
 obsecro, sed inferius in obscœna immitrito: hac enim par-
 te huius

te huius forores omnes quamprimū corrumpi solent. **A**
 Sunt etiā inter Aulicos Sales numerādi, qui in ea diffi-
 48 mulatione versantur, quæ Græcè dicta est *ερωπία*. In qua
 cū summo lepore, & acumine lōgè præstitit Socrates libē-
 ter ea vti solitus in disputationibus. In quibus cum aliter
 de industria sentiret atque diceret, de se ipse detrahens,
 plurimum tribuebat ijs, quos refellere volebat: atque ita
 molli quadam ac suauī quasi esca allectos, mōx vtrique,
 detecto sensu, & vellicabat, & falsissimè detidebat. His e-
 nim ille Salibus prauos ciuitatis Atheniensis mores ex-
 purgare volens, probus ipse apud improbissimos ciues
 agens, fatalem illam inuidiam sibi confluit. Sed hanc **B**
 tam ingrati populi contumeliā in Socratem, seria & per-
 uilia suadentem, iocosissimus postea eius discipulus
 Alcibiades minimè reliquit inultam. Quippe qui eun-
 dem populum suis ipse tum blandis, atque mollitis Sali-
 bus, tum festiuissimis, atque adulatorijs leporibus ita deli-
 niuit, vt eidem populus sui moderandi, regendi que pote-
 statem, & habenas tradiderit. Quas demum tenens ille,
 populum cum vniuersa Repub. in mille adduxit præcipi-
 tia. Ex quibus conficitur, Aulicos Sales omnibus, tam **C**
 qui ab experientia, quàm qui à natura, siue arte proficiscū-
 tur, esse falsiores, ac iucūdiores: propterea quod in ea fal-
 sorum dissimulatione, atque verborum ironia versantur,
 è quibus tanquam ex equo Troianō innumerabiles, ac
 perlepidæ quotidie prodire solent facetiæ. Ac vel ex eo
 etiam falsitudine excellūt tā Academicis, quàm militari-
 bus, q̄ in his quidē plus insit serij & admirationis, q̄ ioci:
 in illis autē plus ioci, minus tamē experientiæ, ac de formi-
 tatis ad ridēdū. At verò in Aulicis, qui constāt ex vtriusq;,
 nihil non inest ridicula admiratione dignum.

49 Denique omnium, qui ab ipsa concrefcunt, tam natu-
 ræ, quàm artis, atque experientia vi; & conditiffimi, & li-
 beraliffimi, & in omni re, atque negotio fuliffimi recen-
 tur vrban Sales. Vt pote cum in vrbes non Aulicorum
 modò, verùm & Academicorum, & militarium, & rustica-
 norum, aliorumque cuiusvis generis Salium perpetua
 fiant concurfiones, & quasi confluentium in mare aquarum
 ad falendum congregations. Nam quid obsecro, annis
 iam grauis miles, bello, suaque manu, patriæ iam par-
 ta pace, atque glorioso in vrbe fruens otio, nisi strèna, admi-
 randaque suorum Imperatorum, atque commilitonum
 dicta factaque, summo cum lepore ac Sale suis ciuibus
 enarrabit? Quid mercator, post peragratum, ac longè la-
 teque perlustratum à se orbem terrarum, & tam multarum
 gentium mores, atque ritus conspiciatus, nisi quæ vel ad-
 mirationem, vel iucundiffimos Sales sapiant explicabit?
 An non & rustici, pagani que homines, quorum incondi-
 ta, ac spontè nata verba, & inculti mores, frequentem de-
 ridendi ansam vbique præbent, permagnum Saliū acer-
 uum quotidie in vrbe inuehant? Quin & Academici
 suos etiam Sales cum vrbis permiscentes, multò quidè
 vrbanores, ac sapiètiore illos efficiunt. Sed rursus qui
 in vrbe tandem condimento ac venustate præstant, atque
 præcipuum in ipsa locum tenent, sunt, quos ab Aula Re-
 gia iuuat appellare Aulicos. Nam cum in vrbe & ingenuè
 nati sint, & liberaliter educati, necesse est, vt selectiore, acu-
 tioreque quàm alibi, cõdiantur gustu & sapore. Hi si qui-
 dem soli sunt, qui medium, hoc est, certam quandam cõ-
 diendi regulam tenentes, aliorum quidem Salium exces-
 sum corrigere, ac summo semper cum lepore moderari
 possunt. Quæ res vrbanores homines tam varijs ex vrbe Sa-
 libus

libus imbutos, non modò efficit falsiffimos, atque facetif-
 simos; verùm & callidiffimos, & omnium longè astutiffi-
 mos reddit. Ab vrbe quippe, quæ Græcis *ἄστυ* dicta est,
 vrbis conuenit esse astutis. Quid enim aliud sunt vrbes;
 aut quid reuera magis exprimunt, quàm doctiffima quæ-
 dam experientia Gymnasia, seu per celebres prudentia
 Academies? vel potius omnium humanarum actionum
 ornatiffima & frequentiffima Amphitheatra, in quibus
 quotidiani rerum vsus, vt Tragœdia, repræsentantur à
 mortalibus? Per quos tam varijs simul & admirabiles pan-
 duntur rerum euentus; tam lubrici ac portentosi casus; tã
 lugubres & calamitosi successus, vt necesse hinc sit, vrbano-
 nos homines, tot detectis deformitatibus, non minus fa-
 cetos, quàm frugiferos, atque sagaciffimos euadere: præ-
 fertim cum vicissim sint iidem eiusdem fabulæ tum admi-
 rantes spectatores, tum etiam sapius ridiculi actores. Vt-
 pote qui proprijs, æquè atque alienis conspectis deformati-
 tatibus, & humanæ vitæ miserijs; aut solutiores cum De-
 mocrito risus excitent: aut rursus inter risum, lugubres
 cum Heraclito lamentationes edant. Vnde iocis, ridicu-
 lis, dictis, cauillationibus, alijsque promiscuis Salium ge-
 neribus, tantus est in vrbe locus; tam varia ac frequens ad
 vitæ communionem per Sales cõcurfio: vt, qui non iners
 vrbano fit, cum omnes vndecunq; Sales degustauerit,
 is tum optimè sapiens, tum persalsus, mireque facetus, ac
 perlepidus haberi possit.

50 Explanauimus hætenus, vnde, qui, & quales sint Sa-
 les: nunc tertium illud, Quatenus degustandi sint, sequi-
 tur explicandum. Quamquam ipsum Quatenus, parum,
 aut nihil à modo, seu mediocritate, quibus Sales adhiben-
 di sunt, supra differre putauimus. Qua de causa illud erit

enim quattuor, vel quinque circūscribendū terminis: aut rei scilicet, aut personæ, aut temporis, aut loci, aut horum omnium, de quibus agitur, ratione & occasione. Nā quamuis nullum sit tempus, in quo non deceat leporem, humanitatemque versari; non parum tamen refert, quāta cum opportunitate temporis, quōue in loco, rem tractes: maximè verò quibus cum agas, qualesque lepores pro Salibus intermiscas. Quippe notare oportet, parēne tibi illi, tuūue ordinis sint; an iuuenes vel senes, an ciues vel peregrini; docti aut insipientes; rustici vel vrbani; præcipuè verò, periti rerum, vel imperiti. Nam vt in conuiuijs prudentis est præpositi, conuiuias pro cuiusque dignitate & gradu in mensa collocare; tum cibos pro ratione temporis apponere; atque anxie perquirere, num apposita; non solum generatim omnibus, sed etiam singulis placeant; salsa nimis, insulsæue sint iurulenta, hisq; tum acriā, tum acetosa, ad illa vel cohibenda, vel emendanda subijcere; ne vnus, aut alterius susurro tam ingens, ac sumptuosus conuiuij ornatus, & splendor parui pendatur: ita qui amicitias quotidiana consuetudine augere student, ac omnibus fieri suaues; hos decet, saltitudines, atque lepores illis semper appingere, & permiscere: ne insulitate, quasi silentio, amicitia dissoluantur. Atque in primis reminisci debent, quam ipsi personam in iocando suscipiant; cum Sales variè mortalium animos afficiant; sæpe quidem stimulos admoueant, plerunque mordeant, nonnunquam vrant. Cū neque satis sit, lautos, molles, suaues, delictos, ac bellè condientes Sales apponere, nisi pro cuiusque affectione & gustu modum adhibeas. Sunt enim, vt omnibus in rebus, ita & in iocando maximè, mediocritas & moderatio adhibenda. Quā-

da. Quantum etenim suauitatis, ac iucunditatis afferunt. A
 fariæ menti iocosi Sales, tantundem etiam excalescentiæ, ac similitatis: quandoque solent prauis animis parere; si vel importunè, vel iniquè, vel aliorum quàm adhibiti fuerunt, accipiantur. Quoniam non omnibus iisdem Sales; sed alij alijs conueniunt. Non enim Regibus rustici Sales, neque rursum rusticis congruunt Regij: cū facta siue dicta Regum verè regia dici non possint, si à Regali decoro abscesserint; & quæ sub ipso ridiculo, ferium, atque maiestate quid dignum præferant. Quamquam ridiculorum quidem vis & natura in tam subito, ac inopinato, siue dicti, siue facti nutu, & acumine posita est; vt nihil plerunquè tam sit dictum falsius, atque opportunius, quàm quod præter temporis, siue loci oportunitatem, est dictum. Nam vel inopportunum esse in iocando, pro deformitate, atque occasione summa est ad ridendum.

51 Quare ipsum Quatenus, in eo quidem medio statuimus, quod interest inter eam oportunitatem, quæ loco, tempore, ac persona circūscribitur; & eam, quæ ab improvisa, inexpectataque, & quasi temeraria rei de qua agitur, occasione exoritur. Quo medio, tam hi, qui à natura, quàm qui ab arte & experientia oboriuntur Sales moderandi sunt, atque à satietate, & fastidio afferendi. Est enim aurium, per quas fit horum, qui dicto constant, Salium gustatus, sensus fastidiosissimus: qui vt modicos, atque ingenuos Sales tanquam verè harmonicos cū voluptate amplectitur; ita etiam à nimijs, atque il liberalibus, vt absonis, quam maximè abhorret. Sed neque auditui aspectus fit, hac in parte, ad dijudicandos Sales dissimilis. Qui sensus, vt inquit Plato, in nobis est

Ff 4 omnium

omnium ad discernendum acerrimus; ac vsque adè argutus, vt oculis quemadmodum animo affecti simus clare exprimamus, quasi que iisdem, quod sentimus, loquamur. Sunt enim oculi, quorum tum intètionem, tum remissionem, tum coniectum, tum hilaritatem, motus animorū significamus. Quamobrem cum Sales non solum in eos, qui dicto ac verbo sunt, sed in eos etiam, qui re; ac factu nutu videlicet, siue aliquo venusto gestu, atque motione corporis, sub aspectum cadunt, commodè partiti fuerimus: restat vt ipsum quatenus, ab vtrisque quibus tenendum sit modis demonstremus. Id vt commodius fiat, necesse in primis erit vt externa aliqua figura, siue specie eorum Salium, qui ex facto constant, clarissimam effigiem eorū, qui ex dicto in aures diffuunt, oculis ac menti subiiciamus. Sanè vt eos, si paulò licètiores, atque extra modum quādoque fiant, sub certis legibus & terminis, ne à recto deflectant, coërceamus.

32 Sales igitur in Re, non tam ex lepida cuiusuis rei, siue facti narratione, quàm ex ipsamet re facete ac lepide facta, & oculis subiecta, sunt colligendi: cum hi non verbis, sed potius aptissimis actionibus, compositissimisque corporis motionibus, quasi in theatro proponantur. Quemadmodum Romæ fieri vidimus in ludis publicis, vbi frequens & tam multus est populus, vt clamoribus ac sibilis omnia compleatur; neque auribus vllus est locus ad percipiendas fabulas, quæ aguntur. Vbi Comædi, atque Chœraulæ solent choreas ita ducere, vt his, vel Helenæ raptū, vel Lucretiæ stuprum; vel etiam exactorum Roma Regū historiam; vel Horatium submouentem hostes ab ingressu pontis, quousque is dirueretur, seseque in flumen tandem deicientem, atque ad suos incoluinem remeantem:

aliaque

alia que eiusmodi in tanto populi tumultu, tacentes mirè representat. Non enim verbo, aut labijs, sed pedibus, manibusque, quin gestu, vultu, variaque membrorum, atque totius corporis motione sic sese ad modos componunt; tum oculos, ac ceruices pariter ita torquent, remque omnem, prout gesta fuit, exprimunt; vt modò historiam animo teneas, illius actores quasi colloquentes percipias, Vnde apparet, falsa & iocosa facta, falsis ac iocosis dictis esse simillima, atque ad illorum imitationem efficta: tametsi natura quidem, priora sint facta quàm dicta, atque ex illis hæc prognata. Cum itaque, sicuti dicta per aures in animum illapsa, licet ob deformitatem proditam acutè quandoque pungant, modò tamen sapiant Salem, comiter, atque æquo animo accipimus: ita quidem & iocosa facta, quæ vel gestu & actione, seu subturpi aliqua, atque inexpectata corporis motione tacètes exprimimus; quāuis per se oculos offendat, quia tamen occultum ex proposito Salem referunt, sunt iucundissima. Perinde atque in saltationibus, quas peruarijs distinctas corporis agitationibus procul visentes, nisi lyrae, aut tibiæ sonitū, eiusque harmonicos numeros, quibus illæ respondent, vnà sentiremus; & quas saltatores choreas ducunt, animo comprehenderemus; profectò ipsos reputaremus infanos. Sed, hæc, vt conspectiora cuique fiant, perlepidis facti exemplis à nobis sunt illustranda. Ac quoniam in ludicris Salibus versamur, haud puto me facturum insulsè, si quasi ludibūdus, atque per ludum explicem iocosos Sales, qui ex dicto constant, non aliter se habere intrus in animo, atque in eo imprimi quàm hi, qui ex facto procedunt, atque conspecti extrinsecus apparent. Ad quam rem expressius ponendam ob oculos, falsissimus quidam inter alios à nobis

Ff 5

descri-

describendus est ludus, qui maximè in cubiculis, & cōcla-
 uī Principum, tum exercendi corporis, tum per risum re-
 creandi animi gratia quādoque fieri solet. Vt pote qui ex
 mutuo, reciprocatōque, ac etiam inopinato plumeorum
 coniectu puluinarium committitur inter colludentes. Et
 qui tametsi ludicram speciem præbet; nihilominus tamē
 inclitæ, atq; nobilissimæ pugnæ modum & ordinem præ-
 sefert: cum & ambitiosissima spe victoriæ ineatur, & impo-
 tenti etiam studio vindictæ exerceatur: & vel ex eo etiam
 bellum hoc ceteris longè atrocius videatur, quod vbi cō-
 feruntur manus, neq; hospes ab hospite, neque eiusdē alæ
 miles à commilitone sit tutus. Vnde quò magis à pertristi
 aliquo, & cruento successu pugna abest, eò sanè maiores
 in illa præstiti conatus, studia, imperus, machine, stratage-
 mata, & contentiones ad vincendum, iucundiores lepo-
 res parere, magisq; ridiculos Sales elicere solent. Qui
 tamen eò fiunt gratiores, quò minus bilem commouēt;
 atque à facta & accepta iniuria magis absunt. Nam licet
 pugiles, incunte pugna, cum improviso ictu perterrefiāt;
 tum animo quasi consternati quandoque hæreant; nullā
 tamen idcirco neq; offensionis, neque noxæ cuiusuis ca-
 ptant occasionem: quin immo risus, atque falsitudinis ma-
 iorem illi ansam præbent, dum ictum, & ferunt patienter:
 & sese comminatione aliqua, aut venusto motu corporis,
 præparant ad vltionem.

53 Qui planè ludus primam illam Saliū naturam apertè
 exprimit, quæ risum cum derisione coniungit: atque in eò
 etiam clarè ostendit quod supra definiuimus, locos, siue
 regiones ridiculorum, deformitate, seu turpitudine ali-
 qua, non turpiter, contineri. Cui enim non turpe ac defor-
 me videbitur, quempiam alioqui grauem & feuerum vi-
 rum,

rum, composito incedētem gressu, hunc improuidum, ac
 nihil tale meditantem, ex improviso adoriri? quin eundē
 ipsum, non ferro, aut armis, quæ palàm in strenuos atque
 fortes homines arripi solent, sed plumeis telis, atque la-
 neis iaculis clanculum & ex abrupto cædere? Atque in-
 super tam vilium armorum coniectione cæsum, atque
 turbatum illum, non solùm à suo gradu deijcere; sed de-
 iectum etiam, vt delusum deridere? Idque eò certè defor-
 mius, quòd nulla ibi videatur haberi ratio personæ: cum
 infimi sæpe in summos insultent; atque vt in bello, inter
 confertos iam hostes, promiscua sit, & indistincta colludē-
 tium multitudo. Vnde idem ipse ludus, qui ad Comicos
 Sales, & periucundos risus excitandos initus est, Tragœ-
 dias potius moueret; immouerò à ridicula ad cruentam
 prope pugnam veniret; ni suis mediocritatis legibus, cō-
 sentaneisq; ludēdi statutis, tum à nimio, tum à modico,
 tum vel maximè, ab inopportuno assereretur. Sua quip-
 pe scita, suaque pacta & condiciones, ludicra in re licet,
 serijs tamen persimilia habet: cum & nefas sit illa transili-
 re, & transiliētes summa etiam vituperationis, atque exi-
 lij poena, inter lusum, mulctari soleant à collusoribus. Ve-
 rum tamen ne ludus, qui vt falsus sit ac ridiculus, turpitu-
 dine aliqua vacare non potest, idcirco ab honesto simul
 & iucundo excludatur; quinque ad summum legibus, si-
 ue pactis est obfirmāndus. Ex quibus clarè apparebit, huic
 vni lusui, qui siue re, siue nutu, siue actione conficitur,
 simillimas esse quasuis alias lusiones ridiculas, quæ ver-
 bo, atque dicto constant. Ac fiet etiam, his seruatis le-
 gibus, vt ridicula neque sine Sale sint, neque turpiter
 fiant, neque non æquissimo, atque festiuissimo animo,
 tum accipi, tum sustineri queant.

Prima

54 Prima igitur lex, siue condicio fanciatur, vt quemad-
 modū hoc in ludo, plumea, siue lanca cū sint tela, ideo-
 que mollia, rarò quidem, aut nunquam, suo licet inspera-
 to ictu cuiquam plagam, aut insigne malum infligunt: ita
 neque dicta, quamuis acutè prolata, falso in ioco liceat,
 minus quàm suauibus, atque vrbanis verbis iactare; quæ
 neque cuiusquam dignitatem mordacitate labefactent;
 neque infamia quempiam, turpiue nota inurant. Altera
 sit, lana vtrunque, minimeque maleuola colludentium, si-
 ue dicentiū cogitatio: vt sicuti in iaciete nulla debet esse
 mens grauitè offendendi, nisi quatenus venusta cum a-
 ctione corporis, ac certo absque læsione ictu, risum mo-
 ueat: sic à dicente absit similtas; ne sublato æquitatis, atq;
 vrbانيتatis Sale, turpiter in maledictum erumpat. Tertia,
 par vtrinque, licet inter impares, fortuna, atque consen-
 tanea colludentium necessitudo: quibus, tum suum quis-
 que locum, atque munus retineat; tum etiam dicentes
 talionis iure caueant, ne si malè dixerint, peius audiant.
 Quarta, nullos ad pugnae spectaculum, siue iocosa con-
 suctudinis congressus esse admittendos, immò quamprimum
 explodendos, qui iuxta Solonis sententiam, sedi-
 tione conspecta, alterutrius partis non sint: & qui vel la-
 cessere recussent, vel lacesiti grauentur, atque molestè fe-
 rant. Quinta denique, eatenus eiusmodi lusus, siue ludi-
 cros Sales, & protrahēdos, & degustandos, quoad ipsum
 Satis, minimè verò ad ipsum Nimis, peruenerint. Nam vt
 omnium rerum, ita maximè & ridiculorum, & ludicrorū
 repentina satiētas nos capere solet: aut quòd instrumenta,
 per quæ risus erumpit, defatigentur nimidò: aut quòd
 statim animus ridicula, tanquam deformia, atque à vera,
 pulchra, & honesta voluptate degenerantia, à se dispellat.
 Quam-

Quamobrem, vt ex Medicorū consilio, sanitatis est quæ-
 quam minimè saturum à mensa discedere: sic summū ha-
 bet Salem in iocando, qui veritus fastidium, Sales appo-
 nit moderatè; ac iuxta præscriptas leges, ipsum Quatenº,
 siue Satis, iam adesse nouit. Nam his quidè optimè, atque
 ad vnguem feruatis, nulli iam poterunt iocosi Sales, siue
 qui facti, siue qui dicto continentur: siue oculis, siue auri-
 bus percipiatur; nisi distinctissimè dignosci, regustarique;
 ac secundum modum, quo illi & dandi, & accipiēdi sunt,
 adhiberi.

55 Quibus positis, restat quartum & vltimum: nempe io-
 culares Sales ad animorum sanationes congruentissimos
 existere. Etenim de serijs Salibus, qui grauissimorum phi-
 losophorum sententijs, siue *γνώσεις* concluduntur, atque
 in cōmūnem vitiorum propulsationem, & acerrimam
 virtutis defensionem accommodantur, nulla est contro-
 uersia, esse quidem ipsos, verissima, vtilissimaque animi
 medicamenta: quæ neque inopportunè omnino applica-
 ri; neque temporis, aut loci vicissitudinibus obnoxia fie-
 ri; neque demum, cū & pulchra, & salutaria per se sint,
 vlla turpitudinis specie, quæ stomachum moueat, defor-
 mari possunt: quæque, si venusta sermonis festiuitate con-
 spersa, ac propinata fuerint, & quidem sumantur libenter;
 & sumpta profint magnopere, ac sæpe etiam animum à
 mortiferis, insanabilibusque propè morbis soleant eripe-
 re. Quemadmodum falsissimè, ad sanandum truculentis-
 simum animi furorem vindictam, serijs, per falsis que olim
 vsa est Salibus Abigail prudentissima insulsiissimi Naba-
 lis vxor. Hæc enim perirato, atque eiusdē Nabalis insulsi-
 tate vehementer commoto, ideoque ad vniuersum eius
 excidium properanti Dauidi occurrens; ac prona iacens,
 eiusque

eiufque ad pedes prouoluta, tam blanda ipsum, tamque
 venusta, milleque resperfa Salibus oratione delinuit: vt &
 à crudelissimo cœpto desistere coegerit, & apud eundem
 magnam sibi ipsa gratiam aucupata fuerit. Vniusmodi
 prudentiæ Sale, atque venustate condita Esther Regina,
 vsque eadeò Assuero Regi grata fuit, vt per eam, immanis-
 sima illa Amani Macedonis lata sententia de vniuerso Iu-
 dæorum excidio, & omnino abrogari, & in eundem Ama-
 num iustissimè exequi iussa fuerit. Neq; dissimilibus vsa
 fuit Salibus fortissima Iudith, quæ sua etiam venustate
 sermonis, atque cruento facti Sale, Holofernem potentis-
 simum Assyriorum ducem amore sui captum, viriliter, a-
 nimoque magno, tum capite detruncavit, tum patriam
 cum vniuersa Iudæorum prouincia, à grauissima vastita-
 tis plaga, quam ille intulerat, sanauit: Sed vniuersas sua-
 uissimò, atque diuino suo Sale pregressa est virgo Dei ma-
 ter Maria: dum perquam humiliter, atque venustissimè
 Gabrieli Angelo respondens, supernisque iussis annuës,
 plenissimo, cumulatisimòque diuinæ gratiæ Sale perfun-
 di meruit. Quo Sale non solum acerbissimum humani ge-
 neris hostem Sathanam fugauit: verum cælestem nobis a-
 diratum patrem, & à mundi subuersione auertit; & nos ad
 æternorum bonorum spem reuocauit.

36 Quæ tanta per Sales reconciliandi, atque pacandi ani-
 mi vis, tametsi præcipuè posita est in ferijs magnis, de qui-
 bus postea, sub Mystico, siue Theologico Sale agetur, nõ
 minus tamen efficaciter iocularibus, atque facetis quan-
 doque solet condiri Salibus: quod hi, quamuis sint ridi-
 culi; persepe quidem risu, ac lepore, quod alioqui ferij nõ
 effecere Sales, ab ægrotationibus propè desperatissimis
 plerofque sanarunt: quemadmodum extremis quandoq;
 morbis

morbis vsu venire solet: quos Medici peritissimi compo-
 sitissimis medicamentis expellere nequeunt; rursum ab
 Empiricis simplicis alicuius herbæ admotione, eosdem
 sanari videmus. Neque negare possumus, in quotidiano
 vsu & sermone, in omni etiam loco & tempore, & apud
 quoscunque, quatum ridiculis hisce Salibus proficiamus:
 quantumque libertatis, atque licentiæ eidem, præsertim
 natura dicacibus, tribuant ad dicendum. Sæpe enim ab
 infimi ordinis hominibus, sub inuolucro Salis, aliquot vi-
 ria Principum, in horum oculis & auribus, aut verbo, aut
 venusto nutu aliquo, seu dissimulanti facto, acutè resecta
 fuere, atq; impunè illis iniusta. Sicuti olim parasitus Tin-
 gitanus dictum Regis Tunetani in eundem facetissimè
 contorsit. Siquidem ob intestina odia, atque diutina bel-
 la, quæ Tunetani gerebant aduersus Tingitanos, armis
 tunc ex frequentibus victorijs, atque actis triumphis lon-
 ge superiores: quidam Regij cubicularij, deridendi causa,
 figuram Regis Tingitanæ in secessu, vbi Tunetanus ob-
 scenam reddere solebat, depingi curarunt. Quam Rex in-
 spiciens, protinus parasitum accersiri iussit. Cui intranti,
 En, inquit, Rex tuus, quo dignus est loco adpictus; ad què
 parasitus, Puto equidem non tuo iussu, sed solerti Medi-
 corum tuorum opera, fuisse hinc Regem meum depictum;
 vt tuam aluum, quam ipsi medicamentis leuare non pos-
 sunt, horrore figuræ soluas. Quod dictum Rex vehementer
 deridens, quãquam per falsè inuri se agnoscens, deleri ta-
 men iussit effigiem Regiam, & appingi parasiti, vt eius fa-
 cetissimi dicti sepius recordaretur.

57 Adhæc, sæpe etiam nonnullos, irruente subita in eos
 ira, & iurore Principum, per falso sese dicto a culpa excu-
 santes, a summo vitæ discrimine ereptos fuisse comperi-
 mus.

mus. Ut fuit illud Valerij de Alexandro Rege, qui sorte
 monitus, ut eum, qui sibi porta egresso primus occurris-
 set interfici iuberet; asinarium fortè sibi obuiam factū ad
 mortem arripi imperavit: Eo quærente, quidnam se im-
 merentem capitali supplicio innocentemque addiceret?
 Cùm ad excusandum factum suum, oraculi præceptū Ale-
 xander retulisset: asinarius, si ita est, inquit, mi Rex, alium
 fors huic morti destinavit. Nam asellus, quem ego ante
 me agebam, prior tibi occurrit. Delectatus Alexander il-
 lius tam subito, atque per falso dicto, ab humana nece tē-
 peravit. Tum à Cicerone relatum illud peræquè falsum,
 de duobus iuuenibus Tarentinis, qui multa de Pyrrho
 Rege securiūs inter coenam locuti, cum rationem facti re-
 polcerentur, & neque negari res, neque defendi posset;
 risu sunt, & opportuno loco elapsi. Namque vnus ex his,
 Immo, inquit, nisi lagena defecisset occidisset te: eaq;
 vrbantate, tota est invidia criminis dissoluta. Iam verò,
 neque caduceo absimilis, minimeque impar esse debet
 inclyta vis Salium in communi consuetudine; ut inter
 incōpositos, tam hostium, quàm obtrectatorum animos,
 tutò, animoseque versetur: sic enim in periculis, pro vi-
 tæ defensione, foro quandoque est vtendum: ut quod ne-
 que grauibus, neque serijs Salibus componi valet; id vel
 mimicis, vel scurrilibus, ut ridiculis cōdiatur. Sicuti Dio-
 nyfius tyrannus, cùm Syracusis expulsus, profugus Co-
 rinthum venisset, amicorum præsidio, se tutò ibi manere
 posse existimans: nihilominus Syracusanorum insidias ti-
 mens, eisdem mimicis, atque scurrilibus à tam inuido il-
 lorum furore ipsum liberatum fuisse legimus: sapienter
 ille quidem, atque astutè vitam instituens, qui tam propè-
 sam in se populi iram putarit non alio arctiori vinculo,
 quàm

quàm ea vitæ ignobilitate, & indignitate personæ, quasi
 quadam sui morte, atq; interitu posse reprimere, ac edo-
 mare. Quemadmodum & Hercules furens inuictam Iu-
 nonis iram, atque deuictarum à se bestiarum omnium lon-
 gè monstruosissimam inuidiam, occumbens, quo Flaccus
 inquit modo, superavit.

Diram qui contudit Hydram,

Notaque fatali portenta labore peregit,

Comperit inuidiam supremo fine domari.

Nec dissimili ridiculo Alcibiades, ad perdendam Rem-
 pub. homo natus, sese à cōcitissima Atheniensis populi
 ira vindicauit. Nam cùm teterrimi sceleris in Répub. cō-
 missi caussa, plerique de eius interitu cogitarent; grauis-
 simaque subinde maledictis ipsum omnes incefferent, pa-
 rumque abesset, ut in crimen vocaretur: protinus egregiū
 canē, quem domi alebat, notum omnibus, abscessa cauda
 & auriculis, per vrbem conspectandum dimisit; submis-
 sis, qui in vulgus spargerent, tam foedam rem fuisse patra-
 tam ab Alcibiade. Quod factum, quāquam indignè tulit
 populus; nihilominus tamē ita derisit, ut superioris com-
 missi ampliùs non fuerit recordatus.

58 Si igitur, ad cohibendam iram, & inuidiam cōprimen-
 dam, duos pestilentissimos animi morbos, tantum medi-
 camenti afferunt infimi generis Sales; quidni mediocres
 obsecro, mediocribus prodesse morbis poterunt? quidni
 mederi etiam peracutis? Cùm itaque vna & eadem pro-
 pè sit corporum, atque animorum medendi ratio: necesse
 iam est, ut per corporeas affectiones, ad ipsas animorum
 perturbationes, & dignoscendas, & cohibendas, & hisce
 sanādas Salibus deueniamus. Nam ut summum Medicæ

Gg artis

artis præceptum est, idemque nobilissimum, non modò
 cōtrarijs curare contraria: verùm ipsamet etiam medica-
 A menta quandoq; ex contrarijs inter sese permistis, & tē-
 peratis conficere: Ita sanationi animorum conuenit, vt &
 contraria sint, quibus fiat contrariorum depulsio; & quæ
 medentur etiam, ex contrarijs sua mediocritate, ac modo
 adhibitis componantur. Etenim clarissimum est, vitiōrū
 morbos vnico virtutum antidoto superari, atque radici-
 tūs euelli. Veruntamen ipsæ inter sese virtutes, quamuis
 cohæreant, neque inter se repugnent; quia tamen earum
 singulæ suas proprias, ac peculiare habent vires, siue fa-
 cultates; quædam inter sese, vel pro maioris, aut minoris,
 B vel pro temporis, & loci, vel rei, in qua versantur, ratione,
 discrepantias efficiunt. Quæ rursus, si consona earūdem
 permissione temperentur, vtilissima inde animo remedia
 præparant: perinde ac si quis aspera cum lenibus, cumque
 austeris suauia permisceat. Sic enim huiusmodi Salium
 condimenta, horumque facultates, & munera, ad optimè
 salendum, sua inuicem proportione seruata, aptari, atque
 connecti debent; vt insulfitatibus, & intolerabilibus sæpe
 vitijs, quæ cum maxima dissimulantium amicorum vitu-
 peratione, in amicis augeri solent, commodè mederi pos-
 sit. Quæ vitia, cum dupliciter ingrauescant; ita quidem ad
 ea radicitus euellenda, duobus etiam chirurgicis vten-
 dum est instrumentis: Altero videlicet, nouacula, seu for-
 C fice, ad præcidenda deformissima vitiorum tubera, quæ
 vel propria cuiusque incuria, vel amicorum dissimulatio-
 ne, ac silentio intumuerunt: Altero verò, filo, & acu, ad
 falsas animi persuasiones, quasi foedissima quædam virtu-
 tis, atque rectæ rationis vulnera refartendum, ac subtili-
 ter consuendum. Nempe, vt si quempiam, sanationis gra-
 tia,

ria, hoc Sale mordere, atque aculeis in eū vtī necesse fue-
 rit, id lenitate fiat; si vrere, lepore; si tergere, candore; si
 A expurgare, delectu; si diffundere, sapientia; si excitare,
 suauitate; si denique attenuare, si astringere, aut exsicca-
 re, id venustate, gratia, & vrbanitate fiat. Hæ quippe natu-
 ralis Salis propriæ, atque innatæ facultates, ad hos mentis
 Sales translata, similem ferè cū illo vim imprimunt in a-
 nimo, huncque Paulino ipso, de quo supra, sermonis Sa-
 le attemperata, condiunt suauissimè. Sed quoniam nego-
 tij esset prope infiniti, nūc agere de omnibus ægritudini-
 bus, à quibus amicorū animi iocosus hisce Salibus liberari
 possunt (neq; enim vllus tam prauus est huiusmodi mor-
 B bus, qui non lepore, & falsitudine, aut omnino mitigetur,
 aut multò leuius feratur) illis dumtaxat accuremus, quæ
 cum sint omnibus longè grauiores, vix ab ipsismet ægro-
 tantibus dignoscuntur; quinpotiùs sub perditissima sui
 cuiusque laborantis ignorantia, & errore latent. Et quæ
 demum deformitate sua, quò ægros faciunt magis ridi-
 culos; eò quidem grauiùs incusant ipsos in amicorum vi-
 tijs turpissimè, foedissimeque conniuentes, atque dissimu-
 lantes amicos.

59 Ne igitur amicorum vitia, si, vt ille ait, tacuerimus, no-
 C stra faciamus; ac rursus, si reprehēderimus, idcirco repre-
 hensorū odium nos incurfuros metuamus: tria potissimū
 animaduertemus. Quæ si quis optimè perpēderit, nullis
 vel grauissimis amicorū morbis deterrebitur, quò minus
 illorum curationem subeat animosius. Primum erit, nul-
 lum tam durum, nec tam obtusum pectus esse, quod Sa-
 libus sibi congruè, & cum modo appositis, non mollia-
 tur, atque ad benevolentiam apponentis adducatur.
 Alterum, vt quemadmodum nullus tam barbarus, atque

inimicus homo est, qui grauissimo, acerbissimoque dolore pressus, nollet mitibus, ac potius lenibus remedijs, quàm acrioribus letari: ita nemo quantumlibet desipiēs, tam est sui contemptor, qui non æquius ferat, se lepidis Salibus, atque opportunis iocis corripi, quàm asperis, atque rigidis reprehensionibus improbari. Postremum, neminem ingenij esse vsque adeò stupidi, atque inhumani, qui non agnoscat, eiusmodi morfu Salium, se multū proficere, atque à plerisque animi vitijs salutariter expurgari. Quibus iactis fundamentis, tria morborum genera ponimus, quibus amicorū animi foedissimè afficiantur, atque horum ope Salium in sanitatem reuocari possunt. Philautia videlicet, Ineptia, & Rusticitas. Ad hos enim reliqui animorum morbi, qui iocosorum Salium curationē subire solent, reducuntur. Quorum præcipuus Philautia, à Græcis mutuata voce, nimio sui amore captum quæque significat, nā ubi moderatus is amor fuerit, neque omnino vitiosus est, neque non sua quodammodo naturæ excusatione dignus; si vera tamen, puraque sui amandi ratio pensetur; Amore quippe vnusquisque percitus; primum natura fit sui amantissimus. Nam cum nulla remagis, neque excitetur amor, neque excitatus retineatur, quàm pulchro; natura id primum machinata est, vt non solum nemo sibi ipse omnino deformis videretur; verum & rationes suggessit, quibus facile sibi idem persuaderet, se, & esse pulchrum, & huius gratia pulchritudinis, proprio etiā amore dignum: alioqui in sui ipsius odium, perniciosissimum naturæ malum, vnusquisque incurreret; atque sublato amore, à sese omnia deficerent. Quamobrem se inprimis vnusquisque; deinde sui similem, vtrumque vt pulchrum amat: postremo eodem amore fit, vt amatum contempletur, ei que associari, neque ab eo diuelli; sed quasi vnunum ex duobus cū eo fieri; tantum abest, vt quod est vnunum, in plura diuidi, cupiat. Quo fit, vt suo quisque in amore, naturæ vinculo, nimium constrictus; eatenus tolerādus sit, quo ad ratione illustratus, seque ipse cognoscēs, æque alios atque se ipsum amauerit. Quod si rursus ex sui ignoratione, quasi oculis captus, in aliorum præ se contemptum feratur; is iam non sui tantummodò, sed aliorum quoque odio omnino dignus erit: idque nō aliunde, quàm quod misere hoc cœpit philautiæ morbo laborare, quæ nihil aliud est, quam falsa quædam animi persuasio, ex cæco sui cuiusque amore concepta: qua fit, vt minime sibi quisque notus sit; immo magnificentius quàm par est de se sentiat. Id autem vel ex eo maximè verum esse deprehendimus, quod cæca sit omnis mentis acies, quæ amore sui obducta, atque perstricta, se, suaque omnia melius, & acutiùs quàm alios videre putat. Nam, vt verè paulò suprā ex sententiā Platonis deduximus, cæcus quidem est omnis amans. Amoris enim, atque amatoris cuiusque affectus cæcus est, antequam ratione illustretur. Si ergo quispiam seipsum maximè diligit, hunc erga seipsum cæcum esse necesse est: tum quod is affectu prope cæco in sui amorem ruit; tum quod id amat, quod, num verè pulchrum sit, & amari debeat, minimè discernit. Ex quo idem, neque propria sua mala respiciet; neque se peccare intelliget; quin potius alios præ se omnes deformes reputabit, atque falsis, pro veris persuasionibus imbuetur: iamque seipso contentus, ac totus sibi blandiens, aliorumque adulationibus aures accommodans; quò tandem magnificentius, eò sanè turpius, atque indignius de se sentiet. Quæ mentis cæcitas, si

temple-

templetur, ei que associari, neque ab eo diuelli; sed quasi vnunum ex duobus cū eo fieri; tantum abest, vt quod est vnunum, in plura diuidi, cupiat. Quo fit, vt suo quisque in amore, naturæ vinculo, nimium constrictus; eatenus tolerādus sit, quo ad ratione illustratus, seque ipse cognoscēs, æque alios atque se ipsum amauerit. Quod si rursus ex sui ignoratione, quasi oculis captus, in aliorum præ se contemptum feratur; is iam non sui tantummodò, sed aliorum quoque odio omnino dignus erit: idque nō aliunde, quàm quod misere hoc cœpit philautiæ morbo laborare, quæ nihil aliud est, quam falsa quædam animi persuasio, ex cæco sui cuiusque amore concepta: qua fit, vt minime sibi quisque notus sit; immo magnificentius quàm par est de se sentiat. Id autem vel ex eo maximè verum esse deprehendimus, quod cæca sit omnis mentis acies, quæ amore sui obducta, atque perstricta, se, suaque omnia melius, & acutiùs quàm alios videre putat. Nam, vt verè paulò suprā ex sententiā Platonis deduximus, cæcus quidem est omnis amans. Amoris enim, atque amatoris cuiusque affectus cæcus est, antequam ratione illustretur. Si ergo quispiam seipsum maximè diligit, hunc erga seipsum cæcum esse necesse est: tum quod is affectu prope cæco in sui amorem ruit; tum quod id amat, quod, num verè pulchrum sit, & amari debeat, minimè discernit. Ex quo idem, neque propria sua mala respiciet; neque se peccare intelliget; quin potius alios præ se omnes deformes reputabit, atque falsis, pro veris persuasionibus imbuetur: iamque seipso contentus, ac totus sibi blandiens, aliorumque adulationibus aures accommodans; quò tandem magnificentius, eò sanè turpius, atque indignius de se sentiet. Quæ mentis cæcitas, si

Gg 3

vlu

usu obduruerit, in grauissimos animi morbos, tumorem, elationem, insolentiam, aliorum præ se contemptum; denique in quandam cum impietate insaniam mortales soler detrudere: haud aliter, quàm Narcisum (quod est in fabula) captum propria forma, quam fuerat profundo in fonte contemplatus, in hunc egit præcipitem.

70 Quapropter, vt lippis iumentorum oculis sanandis, maximè verò ad excrescentes in eis carunculas, & tubercula absumenda, ex Plinij sententia, quam supra retulimus, Sal inspergitur, ideoque illorum collyrijs additur: sic ferinæ huic cæcitati mentis, atque in tumorem sese effeferenti Philautiæ, melioribus animi Salibus est occurrendum. Ac ne paulatim insanus ille tumor dissimulatione obdurescat, acri simul atque lepidò Salis morfu, quasi vitione, præcidendus est, & amicorum ope sanandus. Qui morbus eò magis præcauendus est, & quanta fieri possit industria temperandus, quòd vix vllus fuerit inter mortales, qui eo non mediocriter laborarit. Ita enim natura comparatum est, vt quisque pro sua ipsius conseruatione, quammaximo erga seipsum amoris nexu deuinciatur. In quo tamen si quis rationis, atque honestatis metas transilierit; hunc protinus in perturbationes, atque turpissimas eiusce morbi accessiones, vt Græci dicunt, *καρποφύσιμος*, incidere necesse est. Cuiusmodi quædamque sunt, viri docti, & perarguti: qui tamen vitij, atque vitæ deformitate maculentur, ac etiam perturpata aliqua infamix nota inurantur; quia tamen scientia, & arte aliqua præstant, se quidem vt eximios, atque vt omnium perfectissimos à cæteris celebrandos esse falsò sibi persuadent. Inter quos maximè Poëtæ suorum poëmatum amantiissimi, hac in re, vt turpissimè quandoque peccat; ita

ita eiuscemodi etiam Salibus lepidè exuri, atque sanari solent. Sic enim Romæ sanatus fuit Poëta quidam defidiosæ, ac perturbatæ vitæ homo. Nam cum multos sæpe versus optimos, atque ornatissimos ederet; tamen ob turpis, atque infamis eius vitæ notam, aliorum dictis, peracri morfu figebantur, proterebanturque; vixque probis viris in pretio erant. Cum autem proposito præmio Poëtis dies diceretur ad edendâ carmina in laudem Dei matris & virginis, tam ornatos ille, ac præcellentes versus conscripsit, vt consequuto præmio, nemo iam ipsum insectatus fuerit. Vnde vehementer elatus ille, cum amicos die quadam ad cœnam inuitasset, postquam opiparè bibisset, in hanc vocem prorupit. Versibus, inquit, meis à Dei matre impetraui, ne amplius in versus, vitæque meam quispiam temerè inuehatur. Cui perfalsè confessor, ita fiet, respondit, modò tu nunquam peruersus illos scribas. Quo Sale hominem cum lepore vsit, & amicum, qui nimio sui amore excæcatur, retecto morbo, qui sanaretur ostendit. Per simili etiam Sale olim Luteriæ, me præsentè, exsiccata fuit cuiusdam Hispani viri docti tumens insolentia, nimiaque de se concepta opinio. Is enim vnus erat ex quadraginta candidatis, qui in sacra Theologia ad summum Doctoris gradum adsciscebantur. Cum itaque in numero designatorum primùm locum, qui nulli præterquam valdè benemerito concedi consuevit, dandum sibi obnixè curasset; tamen decimus tertius à sapientissimo Cancellario Doctor est renūtiatus. Id autem Hispanus grauitè & molestè ferens, ac potius in cõtemptrum nationis, quàm quòd ipse honore summo indignus esset, factum existimans; ad Cancellarium querulus, atque expostulabundus dixit; Si non fuisset Hispanus,

nus, ego fuisset primus. Cui protinus, ac multò salius A
Cancellarius, Si non fuisset Hispanus, tu fuisset ultimus.
Ira demum nimia candidati ambitio, sapientissimo Can-
cellarij Sale exsiccata fuit, atque aliò, quàm quò ille co-
gitarat, ipsius tumor excussus.

71 Demum, ut reliquos mortales, quando nulli ferè sunt,
qui non aliqua laborèt Philautia, interim taceamus; sunt
qui dicant foeminas longè grauius quàm viros, hoc ipso
morbo laborare: quadam potiùs leuitate animi, & incò-
stantis naturæ impulsu adductæ, quàm quòd turpiter id
faciant. Desiderant enim pulchritudinem, præcipuù mu-
liebris Philautiæ fomentum, quò faciliùs mares, cum alli- B
ciant ad se, tum allectos, eiusdem pulchritudinis vi, in a-
more retineant, Nam quæ pulchræ non sunt, modò pul-
chræ appareant, per mirum est, quantis iam artibus curèt,
ut fucata pulchri specie deformitatem obnubant. Idque
non solum exquisitissima pigmentorù varietate, verùm &
splèdèti fuco oris, & hilaritate vultus, & festiuitate sermo-
nis, & mille referta Salibus consuetudine. His quippe ille-
cebris eadem, se pulchrioribus adæquari, & viros mira
fascinare arte putant. Volunt enim, inuita licèt ipsa Ve-
nere, etiam si se agnoscat deformes, à viris ut pulchras re- C
damari. Nam etsi deformissima (quod est insanabilis ea-
rum Philautiæ magnum argumentum) nulli tamen, vel
pulchriori cedunt ex animo. Sed se quidem pulchras,
vel hoc solo nomine, existimant; quòd, aut aliquibus
foeminis deformiores non sint, aut aliquibus pulchrio-
res æstimari possint. Quæ res non tam libidinem, quàm
illarum in viros dominatum, & quasi tyrannidem quan-
dam indicat. Neque enim foeminis vllum est maius, ac
neque optatius imperium, quàm dominari viris: unde,
rerum

rerum potitæ, in tam insanam Philautiam incidunt, ut si- A
bi, ac pulchritudini vel fucate id vnice tribuât, quod alio-
qui, aut incòntinentiæ virorù, aut procreatricis naturæ de-
bito tribuendū est. Quàobrem Valètiæ, vbi foeminae per-
æquè vera atq; fucata præstant pulchritudine; & quæ, cū
honestate quadam, vsque adeo festiuæ, hilares, ac venustæ
sunt, ut eas cestum Veneris, quod aiunt, habere dicas;
quidam non infacetus homo occultum eiusmodi illarum
morbum omnino reperit insanabilem: cui cum minimè
mederi posset, retegendo tamen, pupugit, atque falsissimè
vellicauit. Nam cum in consuetudinem cuiusdam nobi- B
litis, ac venustæ matronæ deuenisset, quam opinione nobi-
litis potiùs quàm gratia formæ adamabat; eandem mi-
ris laudare modis, eiusque pulchritudinem supra aliarum
omnium extollere cœperat, cui arridès illa; Scio, inquit,
& agnosco, te fictè ista de me prædicare; verùm delector
equidem me pulchram, vel falso laudari. Huic amans, In-
genium profectò foeminarum, & grauem Philautiæ mor-
bum, quo, ad vnam, omnes laboratis, hodie per te mihi
innotuisse gaudeo. Ita quidem veritas opinioni solet an-
teponi apud vos; ut vestrà non tam referat pulchras esse, C
quàm haberi. Ex quibus consequitur Philautiæ morbum,
quo ægri mens nimio sui amore, ac ignoratia obducitur,
nò tam serijs, grauibisque Salibus, quibus quandoq; po-
tiùs; in crudefcit; quàm iocosis, ac perfaceris posse, vel cu-
rari omnino; vel, quod medicæ artis non infima pars est,
reteri, atque patefieri ad curandum.

72 Iam verò post Philautiam, pessimam atque omnium
insulsißimam inuenio Ineptiam. Qui morbus quia penè
idem est cum insulsißitate, conuenit ut eisdem Salibus ab
animo, cui inhæret, aut depellatur omnino, aut quanta

fieri possit cōdecencia corrigatur, ac tempéretur. Nam is **A**
 quidem insanabilis prope fieri solet, ni summa ei arte oc-
 curratur; præsertim eum, vt plurimū, à natura proficisca-
 tur. Quò fit, vt si per ineptum, non aptum intelligamus;
 ineptum nulli rei aptius quàm durissimo, ac valde impoli-
 to saxo, nullius neque quadratæ, neque alterius congruēt-
 is figuræ modum habenti comparemus: quòdque ob ip-
 sius rudem, ac impolitam materiem, latere potius in fun-
 damento, quàm supra inter politiores ædificij lapides cō-
 spici debet. Quem enim abscondi magis, atque à pulcher-
 rima sapientum consuetudine repelli decet, quàm qui
 per aptè à Cicerone ineptus vocatur? Vt pote qui, vel tē-
 pus quid postulet non videt; aut plura loquitur, aut se o-
 stentat; aut eorū quibuscum est, vel dignitatis, vel cōmo-
 di rationem non habet: aut denique in aliquo genere, aut
 inconcinnus est, aut multus. Vnde eum ex eisdem, quibus
 ineptia, conficiatur insulitas; sequitur manifestò, nihil tã
 posse fieri insulsum, tamque indignum gratia; & condi-
 mento Salis, quàm quòd ineptum. Præcipua ergo huius
 morbi vis in eo potissimū est sita, quòd ineptus, siue agno-
 uerit se talé esse, siue ignorauerit, primus omnium culcunq;
 proposito sese inter confabulandum immiscet: quòd pro-
 pium esse solet sopherarum munus. Sed cum tam multa **C**
 sint, atque peruaria, tam ineptorum, quàm ineptiarum ge-
 nera, quibus dictum est modis, contrahi solita; necesse
 est, vt causas è quibus illa effluunt, imprimis demonstre-
 mus, quòd facilius huic morbo curationem adhibeamus.
 Has ergo tres esse existimamus. Primam à natura: Alte-
 ram à nimia, vel affectata arte: Tertiam à loquacitate. Est
 igitur ineptus à natura, qui tametsi maximam artem &
 diligentiam adhibet vt aptus fiat; nihilominus dū in cōsue-
 tudinem

rudinem venit, aliquid semper insulsum, & inconcinnū, sa-
 piat. Quamobrem vt in longis, ac propè desperatis morbis **A**
 magis est anceps, atq; periculosa curatio, quæ potius vio-
 lento medicamento, quàm lenta quadam victus ratione
 suscipitur: ita in his etiam tutior est ineptiæ sanatio, quæ
 prudenti taciturnitate ac silètio vitatur, quàm illa, in quâ
 inopportunè loquendo sæpius incurritur. Inepti namque
 à natura, per similes sunt asino phaleris, atque epiphijis
 eleganter ornato; qui nisi rudere cœpisset, egisset mu-
 lum. Tacentes enim, neque in se vltra peccarent, ne-
 que alios rectè dicentes interpellarent; immo gratiam
 ab his inirent pro præstito silentio. Est enim salubrius ta-
 cere, quàm pauca insulse, atque ineptè loqui. Itaque eius-
 modi, qui à natura est, morbo laborantibus, quidam per-
 falso dicto certissimum medendi modum tradere visus
 est. Sæpe me, inquit, locutum fuisse pœnituit, tacuisse
 verò nunquam.

73 Alter ineptiæ morbus est, qui à nimia & affectata arte
 nascitur. Què maximè contrahit, qui dum familiariter y-
 tuntur, tum ludicra, iocosaue, serio nimis; tum humilia, &
 familiaria, sententiose valde, atque grauius quàm par est
 tractant; & qui ridicula non in risum, sed in admirabilira-
 tem, quasi fonti merum infundere volentes, contorquere **C**
 studēt. Qua in re præcipuè peccant, qui in scholis versan-
 tur, ac varijs scientijs & artibus dant operam: vt qui fre-
 quentia, atque vsu illarum vsque adeo artificiosis verbis,
 atque loquendi formulis ab schola sumptis assuescunt; vt
 eisdem sæpe, ac præter decorum, apud rudem, & imperitã
 multitudinem vtantur; sæpe etiam Latinas & Græcas vo-
 ces barbaris auribus inferentes, quandã sui admirabilita-
 tē sopherarū more efficere, vel inter mulierculas affectat:
 faciuntq;

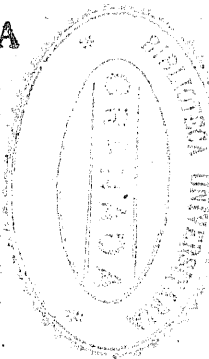
faciuntque ne obscure loquendo, ut nihil loquantur. Quæ-
 admodum Salmantica ferunt, studiosum quendam simili A
 notatum fuisse ineptia. Nam cum prætercuntem, venusta
 puella cum altera e regione vicina colloquens, variè lau-
 dare, eiusque corporis habitudinem, ac venustum inces-
 sum festiuiter commendare cœpisset: ad eam conuersus
 ille, atque Hispanicis Græca verba inuoluens, Scio, in-
 quit, meum suauium, te ista de me prædicare ἀρωματίζεις.
 Vnde ut fatuum est iurulentum omne, quod peregrino
 alio quantumlibet pretioso aromate, potius quam simpli
 ci, atque vulgato Sale conditur; quinimmo maiore B
 uet nauseam, quo sapius illud forbemus: sic etiam insul-
 sissimum ineptiendi genus est, aut cum barbaris Græcè,
 siue Latine loqui: aut obscuritatis, siue arrogantie gratia,
 à communi, usitatoque agendi modo recedere. Qui pla-
 nè morbosus rumor sic est præcidendus: ut quoties eorū,
 quibuscum agitur, nulla habita ratione, sed præter de-
 corum, eiusmodi affectata verba ab inepto præferantur;
 toties hæc eadem à facerrimis congerronibus vsurpen-
 tur; ut ea sapius, ac tertio quoque verbo, id que deriden-
 di causa, præferenti obijciantur. Ut in hunc modum re- C
 prehensus ille, atque ineptiæ conuictus, non amplius res
 verbis, sed verba rebus, tum tempori, ac personis, accom-
 modare discat.

74 Denique ex loquacitate, ac inopportuno garrædi vsu,
 tertius idemque grauissimus ineptiæ morbus oboritur.
 Quo quidem affecti, non in ridiculas modo, sed in turpif-
 simas, atque intolerabiles insulitates solent incidere. Ete-
 nim loquacitati agnata est garrulitas: quæ ideò omnibus
 permolesta est, atque odiosa: quod garrulus vix curet
 quid dicat, modò dicat: atque ut suæ ipse orationi semper
 subler-

subseruiat, quidquid in buccam venerit, effutiat. Quare A
 varijs, atque permultis passim hunc irretiri ineptijs neces-
 se est. Nam cum garruli semper sint ad dicendum rerum
 inopes, ne tamen in medio sermone hæsitare videantur,
 ad ineptas sæpe percontationes confugiunt. Qui modus
 ineptiendi quammaximè vitandus est, & ab humano vsu,
 & familiaritate omnino explodendus; ut optimè Flac-
 cus monet,

Percontatorem fugito, nam garrulus idem est.

Is enim quamuis loquatur multa, haud tamen multum, B
 neque in tempore loqui solet. Nam ex garrulitate habet,
 ut qui cum nullum interloquendi finem inueniat, etiam a-
 liorum grauià dicta interpellet. Atque ut solus ipse inter
 sapientes dicere, interque insipientes valde sapere videat-
 ur, Sophistarum more, ad omnia vtrò citroque proposi-
 ta leuiter, atque ex tempore gestit respondere. Id, quod
 tum ineptias parit complures, tum in eas quandoque an-
 gustias loquacem compellit, ut vbi maior ei occurrit di-
 cendi necessitas, ibi repente obstupeat, linguaque penè
 hæsitans obmutescat. Quemadmodum Lutetia, cuidam C
 garrulo, argutuloque sophistæ, ex garrulitate eloquentiã
 sibi comparasse existimanti euenit: qui sese in foedã quã-
 dam eiuscemodi ineptiam temerè, ac imprudenter conij-
 ciens, ab ea tandem perridiculè exemit. Nam cum de om-
 ni re, quæcunque in disceptationem vocaretur, se etiam
 ex tempore, ac luculentissimè dicturum profiteretur; ad
 idque continuò in theatrum prodiens, quæstiones valde
 peregrinas sibi proponi videret; tacens, atque obstupes-
 cens, in tanta sui expectatione, obmutuit. Vnde diutius
 tacendo, cum prope esset ut à cunctis exhibilaretur, exclamauit:

mauit: An nō putatis, verba & sententias ad dicēdum, ex A
 profundo silentio, ac præmeditatione; sicuti folia, & fru-
 ctus arborum ab altiori radice, maiorē vim sumere? Quasi
 verò vlla maior esse possit ineptia, quàm quos inuitaueris
 ad audiendum, eosdem silentio pascere. Ex quibus clarè
 colligitur, loquacitatis morbum, qui in tot ineptiarum pu-
 stulas erumpit, atque verborū luxurie, quasi insulsa quæ-
 dam adeps citius putrescit; non alio melius constringi, ac
 neque sanari posse medicamine, quàm suauissimo illo Sa-
 le, de quo Poëta,

Vis sapiens dici, rarò, & meditata loquere.

Cui fatis consonat ille alter,

Vis tutus fieri, rarò, nec iniuriosè loquere. B

Quadrare enim potest in eos, qui loquacitatis suæ poenas
 dederunt; vt de Calisthene Olynthio, discipulo & pro-
 pinquo Aristotelis: à quo missus ille ad Alexandrum
 Magnum, inter alia fuit præmonitus, vt cum Rege, vel
 quam rarissimè, vel quam iucundissimè loqueretur: quo
 sic, aut silentio tutior, aut sermone foret acceptior. Cui
 tandem nocuit esse loquutum, atque cum Rege, & alijs
 nimia sua loquendi libertate vsum. Si enim tacuisset,
 non tam miseris modis ab Alexandro affectus, atque oc- C
 cisus fuisset.

75 Postremò tertius animi morbus superest Rusticitas: qui
 tametsi truculentissimus, atque impietati proximus, his-
 ce tamen Salibus maximopere leuari potest. Non autem
 eam intelligo rusticitatem, quæ à rure, siue à rastris tracta
 est; sed eam potiùs, quæ sub ipsa ciuilitate morum, & in-
 genua educatione, subrusticum, atque rastris quid dignū
 sapit: quæque omnium fortunis, conditioni, ac statui se
 impli-

implicat: & quæ licet pauca obducatur ignorantia, nihilo A
 minus tamè doctissimos sepe viros, & ingenio præcellē-
 tes, turpissimè occupare solet: atque eos etiã, qui eum in
 Regijs, tum Principes nati sint, tum ingenuè, ac liberali-
 ter educati: natura tamè agresti, atque fera morum barba-
 rie præditos esse videmus. Quo fit, vt neque hi omnes pa-
 go, vel rure educati, rustici dici debeant: cum ex his qui-
 dam nascantur naturâ domini, vrbani quæ. Opponitur e-
 nim vrbano rusticus, sicuti liberali avarus; ac rursum, vt
 prodigo, & liberali avarus; sic item vrbano, & scurræ ad-
 uersatur rusticus. Quãquam nihil aliud videtur esse ru-
 sticitas, quàm priuatio vrbanitatis: atque ob hoc ipsum B
 scurrilitati est aduersissima, illiusque telis quam maximè
 exposita: propterea quòd scurrilitas, quantum ab vrbani-
 tate discedit nimio; tantumdem rusticitas peccans modi-
 co, recedit ab vrbano: ideoque pertristis ipsa fit, atque
 intolerabilis in vrbe vitiositas. Nam & difficiles, & mo-
 rofos, & toruos, ac valde suspiciosos ciues alit; necnō to-
 tius etiam leporis, ac humanitatis expertes, omniumque
 insulsissimos reddit.

76 Hanc autem rusticitatem triplici de causa comparari
 reperimus, natura, educatione, & imperitia. Natura rusti-
 cari videtur ij, quibus ex timiditate vsque ad eò innata est C
 suspitio, vt aliorum facta, dictaque omnia, tum vitio vertat,
 tum semper ab alijs sibi præcauendum putent: ac modò
 frugi sint, nullum quidem dulce vtili miscendum; neque
 falso insulsum condiendum curant. Quæ tam foeda animi
 sanies, quamuis à natura ipsa, vnde oritur, excusetur quo-
 dammodo: tamen vt omnium pestilentissima vitanda est;
 propterea quòd periucundos vrbanitatis Sales, & fe-
 stiuos lepores, præcipuos humanæ consociationis nexus,
 de medio

de medio tollere, & quasi ex inuidentia, auellere conatur. Quis enim ex timido, atque à natura suspitioso homine, ad hosce exprimendos Sales, hilaris vnquam ex animo, lepidus, aut iucundus euasit? Quis ex frugi nimis, & proprijs commodis cuncta post habenti, cum sordidus is sit, propeque inhumanus, & illiberalis; nisi ingratus omnibus, idemque insulsus, atque illepidus erupit? Rusticitati siquidem agnata est auaritia, cum quibus vnà coeunt tristitia, & immanitas: ideoque Cicero auarum iurè vocat inhumanum: quòd is illiberalitate sua, non alijs modò, sed sibi ipsi immanis, hoc est, inhumànus fiat. Nam perinde atque viso paupere, cor auari; ita & conspecto urbano homine, rustici animus inhorrescit, ac præ timiditate contrahitur: sunt enim ambo naturâ pertristes; quòd atra bili quãdam, quasi densissimis tenebris vtriusque cor intus obducatur. Qua causa, & frigidus, & mœstos eos fieri, & ab hilaritate, & calore cordis, quæ in iocando, & in dâdo, ac largiendo perneccessaria sunt, destitui oportet. Quid enim. M. Crassum, haud minoribus in Senatu eloquentiæ Salibus, quàm domi opibus affluentem, ab vñitata in adolescentia humanitate, urbanitateque retraxit? nõne aut pertristis ex innata auaritia concepta eius animo rusticitas: aut rustica potius, apud Parthos (nota est historia) præuiditate orta seueritas? quæ ipsum tandem, cum vniuerso eius exercitu, ad hostium manus contrucidandũ, atque inultam mortem oppetendum adduxit?

77 Sed ne alia multò portentosiora eiusce rusticitatis exẽpla referamus, superest, vt tam immani morbo, quòd desperatior is est, eò vehemèntioribus, ac vel ancipitibus occurramus medicamentis: quãdoquidem non modò acribus, sed acutis, atque etiam candentibus inurendus est Salibus:

bus: quibus tã durũ, tamq; sterile, atq; in media siluescens vrbe, rusticorũ robur, auulsum inde, & edoletur, & quoad fieri possit leuigetur, atq; à barbara sua duritate afferatur. Id autẽ, nullo medicamẽto meliùs cõficiemus, quàm si eiusmodi rusticorũ hoim cõmerciũ, si pares nobis sint, tũ contẽnamus, tũ à cõmuni eos cõsuetudine repellamus: si verò superiores, ab eorundẽ familiaritate nos, atq; cõiutu subtrahamus. Hæc quippe magnã vim Salis habet ad eos inuredos. Est enim contẽptus, tacita quãdã cũ indignatione derisio. Innatã siquidẽ, atq; semel imbutã rusticitati, ratione, aut mollibus Salibus ire cõtrã, vinci est; vincere, terga dare. Cõmunis enim est omniũ sententia, in eiusmodi rusticorũ genus hominum, vt relinquatur suæ naturæ. Nã ita quidem fiet, vt hi, cum à præstantibus urbanitate viris se reijci, atq; omnino paruipendi videãt, ad extremum, se ipsi compungant, suaque met rusticitate vrãt. Quo reiectionis Sale intus exardescente, eorum quidem prauam naturã, & emolliri, & expurgari, & immutari sensim; & ad urbanitatem, & veros animi Sales degustandos sæpe traduci videmus.

78 Alterũ rusticitatis genus est, quòd ab educatione, siue cõsuetudine cõtrahitur. Hæc eim rebus tantã vim imprimunt, vt vel ingenuis, atque optima licet indole, & natura præditis, malè tamen educatis, nõ parcant. Citiùs siquidẽ praua educatione natura optima corrumpi solet, quàm hæc, si praua sit, bonis moribus corrigi, ac emendari. Tantũ enim viriũ sibi arrogat cõsuetudo, præsertim inueterata; vt vel alterius naturæ nomẽ vsurpet: immo veriùs hæc quãdoq; visa fuit illi cedere. Quòd si aureũ, adeoq; sententiosum illius dietũ verum est, Meliùs esse bene institui, quàm bene nasci: quidni à cõtrario cõsequetur verissimũ, Peius esse

Hh esse

esse malè institui quàm male nasci? Nā hoc ipsum prauæ A
 institutionis malū, innato malo peius esse, atq; grauissima
 etiā vituperatione dignius, ex hoc potissimum deprehēdi
 tur, quòd ea, quę naturā nobis innascūtur mala, facile qui
 dē tum ratione ac legibus; tū ipsa veri boniq; cognitione
 accedēte reprimi, atque virtute duce peruinci possunt. At
 verò, quæ cōscia, & conuiuēte ratione in ingenuā mētem
 irrepere vitia, eaq; diutina occalluere cōsuetudine, quasi
 occupante tyrannide, vix absq; summa aliqua, & herōica
 virtute ex animi regno exigūtur. Neq; enim aliud effrena
 ta mortaliū vitia præferūt, quàm truculentissimos tyrā-
 nos quosdam, ingenuæ libertatis animi ereptores. Inter
 quos maximè, qui forma teterrimus, quiq; magno suo pō B
 dere ac molle pressus, in imo vitiorū fundo desidet, est hæc
 ipsa rusticitas, quæ non tā naturā, quàm educatione, atq;
 praua malorum cōsuetudine, vt dictū est, in animū est illa-
 pta. Hæc quippe insolēs affectio, cū & moribus omnino
 barbaris, & ab humanitate alienissimis assueuerit, nō insul-
 sos modò, atque degeneres reddit humanos animos; ve-
 rùm eosdē etiā summo & scelere, & impietate inficit. Qua
 les ex subiecta hætenus Turcis Græcia euadere videmus,
 in ipsis Christianorū filijs, quos vocāt *Genigaros*. Qui qui-
 dem antequā pubescant, atq; patriæ religionis documēta
 imbibāt, ab immanissimo tyrāno Turcarum è parentum C
 amplexu corripitūtur: vt hos ille primos, atq; fidissimos sui
 custodes, quin & Antesignanos, Triariosq; milites sibi cō-
 stituat. Sed hi cōmisti Turcis, vbi primūm ex leges fieri,
 proq; libidine cuncta gerere, ac nihil nisi cædes, incendia,
 rapinas, stupra, meditari consuecunt; vsque adeò à patria
 ingenuitate, auitaq; pietate, ac religione deficiūt, hæcque
 tā impiè, rusticeq; odisse solēt; vt in patriā, in parentes, &
 gentiles

gētiles suos, nulli vnquā hostes, neq; immaniores, neque A
 truculētiore insurgāt. Hic igitur tā dirus rusticitatis mor-
 bus, ad summā impietatē redactus, tanquā sanatione indi-
 gnus, aut non alijs, quàm extremis illis execrādis Salibus,
 quibus supra in tyrannos, præurēdus est: aut qm̄ humana
 ei defunt remedia, diuina sunt ægrotātibus deprecanda.

79 Ad hæc simili rusticitatis labe tingitur ingratus animus
 eorū, qui ab infimo statu ad summū euecti; vbi primūm di-
 uitijs affluere, atq; imperiū tenere, & potestate vti cœpe-
 rūt, immemores sunt beneficiorū, quæ in summa ipsi ino-
 pia olim cōstituti, ab alijs acceperūt. Verūm omniū maxi-
 mē rustici, & ingrati habendi sunt, immo Threicijs, quod B
 aiunt, notis cōpungendi, qui permagno aliquo beneficio
 ornati ab amico, tantūm abest, illud vt agnoscat, vt etiam
 paruipēdant, ac perquā impiè (quod summū est totius ru-
 sticitatis caput) in ipsummet beneficij auctorem sceleratē
 cōspirent. Quo mōstro neq; foediū aliud, neq; immanius
 in ciuitate dari, neq; effingi animo potest. Nā eo peruadē-
 te, non modò cōmunis humanæ confociationis nexus dis-
 soluitur; verūm vniuersus etiā vrbānitatis Sal, quo suauis-
 simus vitæ ordo in Rep. conditur, penitūs colliquefcit, ac
 diffluit. Vnde cōpertum est, id genus rusticitatis, à praua C
 ortū educatione, foedissimos, ac plusquā ferinos solitū ef-
 se morbos in animū inuehere. Qui, quò magis periculo-
 sas, atq; ancipites curationes habēt; eò quidē ad ipsos fa-
 nādos, rarioribus, atq; nobilioribus remedijs est vtendū.
 Nam quāuis saxea; valdeque obstinata sit eiusmodi ingra-
 ti animi rusticitas; nequaquā tamen ei saxeis, lapideisue,
 sed mollibus, & quasi colliquefcētibus occurrendū est Sa-
 libus, hoc est, maioribus semper beneficijs ingratus pro-
 uocandus. Neq; enim fieri potest, quin tāta beneficiorum

multitudine obrutus ille, non aliquando cōvincatur animo, & sanetur. Hac quippe medēdi arte poterunt ingrati omnes à rusticitate reuocari: ac memores subinde esse, vnde exciderint: & quoniam ad Sales, & vrbānitates nati sunt, dare operam, vt excusso toruæ rusticitatis puluere, aperta, atque liberali facie, cū in vrbe sint, vrbānē agāt. Nam cōtinua, atque suauissima vrbānorum Saliū assuefactione, & gustatu, haud dubiè, vetus ille, austerus, rudis, atque infusus viuendi modus euanescet.

80 Demum tertius in vrbe rusticādi modus, quò vehemētius in animo morb⁹ ingrauescit, est, qui ab imperitia procedit, atq; aliorum, quos supra attigimus, morborū teterimus, atque importunissimus habetur: propterea quòd, vt optimè ille inquit. Homine imperito nihil quicquā est iniustius. Vt enim patiētiam omnem vincit importunitas: ita cum summa importunitate cōiuncta imperitia, peritis fit intolerabilis: ideoque id genus rusticorum, fuit semper omnium morosissimū. Nā vel ex eo quòd est imperitum, ab omni vrbānitatis Sale necesse est fieri alienū: cū in modo, quem præcipuè vrbāni seruāt; quiq; vera est norma Saliū, quam maximè eiusmodi rusticani peccent: sicuti versu exprimitur,

Rustica progenies nescit habere modum.

Quā insanabilis propè morbi vim maximā nihil tā mihi vitum est expressisse, quàm quod Athenis euenisse aiunt, peritissimo cuidā philosopho cum rustico imperitissimo. Cū enim ille de atrocissimo crimine fuisset ante Areopagitas accusatus, & in carcerē simul & vincula cōiectus; quin & tormētis crudelissimis tortus: faciliè ad vnū omnia superauit. Id verò iudices acutè cōspicantes, non amplius vt homini, sed vt philosopho, extremum tormenti genus

excogi-

excogitarūt. Quippe rusticum quendā hominē ineptissimum, & imperitissimū subornarunt, qui se in carcere philosopho sociū adiungeret; atque illū trucibus nūc oculis, nunc mōstroso, atq; mutato vultu respiceret, quiq; corā ipso semper aliquid, aut imperitissimè diceret, aut more rusticano faceret, aut ineptissimè ab eo quæreret, aut intē pestiuè ipsum tū cachinis, tum clamoribus obtunderet. Demū qui neque māsuetissimis philosophi monitis, perblandis licet Salibus conspersis, acquiesceret: sed potiùs hæc ipsa modò monita reijceret; modò eadem turpissimè cōtorqueret. Quibus tot, tātisq; hominis propè inhumani feritatibus vexatus philosophus, atq; sub ipsa hominis figura, tam immanē occultari belluā, sibiq; sociari ferens indignissimè: quòd id, supra alia tormenta, patientiæ vim omnē superasset; protinus obiecti criminis reū se esse confessus fuit. Malēs quidē, atque pro maiore vitæ cōpendio ducēs, se, hominē semel, quàm toties philosophū iugulari. Is ergo morbus grauissimus, fit omnium lōgè acerbissimus ijs, qui vrbāniōres sunt, atq; longiùs ab imperitia distant. Qui tamē neque sua falsissima, quāuis difficillima, curatione caret: si modò peritus corā imperito, quem neq; sapientissimis alioqui verbis, neque factis etiā grauissimis potuit allicere, simulatè decipiat. Nēpe, imperitissimè cū illo agēs, atq; deformissima imperiti vitia, tā verbo, quàm facto, in se, tāquam in speculo, eidē representans. Nā illa quidē, cū multò deformiora in sapiēte appareant: eò etiam tetriora, magisq; horribilia imperito fiēt: perinde ac personato cuidā histrioni, horribilē, ac formidolosam laruā præferēti, persalsè cōtingit. Qui cū obuios quosq; sua occurratione expauescētes derideret: at idē, alio similiter laruato occurrēte sibi primus expauit. Vnde eiusmodi

Hh 3

di vi-

di vitia, quæ imperitus in alio videt, tanquã aliena liberè
 A perpendès, tum odit, tum deridet vt turpiã, tũ habet inho-
 nestã, paulatimq; illa, & cognoscere, & propria licèt, abij-
 cere à se incipit: atque in hunc modũ, falsissima periti dif-
 simulatione, & ab imperita seiungi rusticitate; & ad vrba-
 nitatè sensim allectari solet imperitus. Ex quibus cõcludi-
 tur, hosce tres morbos, Philautiam, Ineptiã, & Rusticita-
 tem, quibus animus tantopere inquinari, foedari, mœrore
 obduci, infici, & cõtaminari consuevit: paribus etiã animi
 salibus, vti antidotis, & expurgari, & refici, & recreari, &
 mirabiliter cõtineri, ac cõseruari posse. Ac neq; humanos
 animos vsque adeò egros esse verũ est, neq; tã grauibus af-
 B fici morbis, quia rursum vniciq; eorum suus etiam Sal
 adsit ad sanandum, si pro tempore, ac dum oportuerit, tũ
 candidus, tum sapiens, ac sine liuore, immò cum grano,
 vt dictum est, apponatur.

Hæc itaque de loco, tẽpore, atque modo, quibus tam
 corpori, quã animo apponendi sunt Sales, de quẽ eorũ
 ortu, suauitate, ac cõdiendi ordine; quibusq; ijdem ob-
 stricti legibus, ad mediocres animi morbos repurgandos
 conferant, dicta sufficiant. Quæ planè, mi Quintana, idcir-
 co inter cœnam differuisse placuit; vt recreato corpore,
 exhilaratus animus, atque ab infulsissimo mœrore, & tri-
 stitia abductus, rursum ad Mysticos, siue Theologicos Sa-
 C les totus integer condiendus accedat. De quibus statim
 à cœna, cùm lotis, vt decet, manibus, tum dentibus
 Sale perfricatis, atque absterfa lingua, dicemus;
 modò paululũ, interiecta mora, colligamur:
 atque ad tantos, tamq; diuinos re-
 gustandos Sales paratiores
 accedamus.

BER-

BERNARDINI GO- A
 mesij Miedis Archidiaco-
 NI SAGVNTINI, CANONICIQ.
 VALENTINI, COMMENTARIO-
 RVM DE SALE,
 LIBER QVINTVS.

I V M ad vltimam Salis commentatio-
 nem nostra, mi Quintana, huc atq; il-
 luc hactenus peruagata oratio festi-
 net: atque è vadis iam emersa, in altũ B
 nobis præteruehendum, propellenda
 fit, & plenissimis tandem velis in portũ
 inuehenda: illius profectò Aeneã quò
 dam terra egressi, & in altum vela dantis vestigia nũc per-
 sequi mihi videor, de quo Poëta sic cecinit,

*Vix è conspectu Siculæ Telluris in altum,
 Vela dabant leti, & spumas salis ære ruebant.*

Vix enim perlustrato terreno Sale, marinum ingressi; ni-
 C ueas, candidissimasq; Salis spumas æreo, mediocri sci-
 licet stylo exarauimus; cùm in altum, hoc est, in profun-
 dum mysteriorum Salis pelagus, non sentiètes euecti fu-
 mus. Quod sanè pelagus, quoniam amissa veluti è cõspe-
 ctu terra, cælum tantummodò nos adhortatur suspicere:
 non amplius Phycis, non Medicis, neque Genialibus,
 vt antea remis; sed Mysticis, atque Theologicis, vt sic di-
 cam, velis, diuino aspirante afflatu, quod reliquum est Sa-
 lis prosequemur. Tam grauis enim est, tantiq; ponderis

Hh 4 Mysti-

Myſticus, atque diuinus Sal ille, qui nobis reſtat explicā-
 dus: vt non paruis vltra nauigijs, per vadofa, ſcopuloſaue
 Philoſophorum loca, ſed per altum diuinę ſapientię, ma-
 gnis onerarijs nauibus in portum ſit peruehēdus. Quem
 ſanē optatiſſimum, tunc verē attingere; tunc eo nobis fe-
 liciffimē frui dabitur: cum primū Salem hunc, quem ha-
 ctenus humanos cum corporibus animos, & ſuauiſſimē
 condire, & mirabiliter conſeruare oſtendimus, cęleſtibus
 etiam diuino eſſe poſſe condimento monſtrauerimus.
 Quamquam obijcies, vt opinor, nos inuerſo quodam, &
 quaſi præpoſtero dicendi ordine, perſecutos eſſe vniuer-
 ſam hanc Salis diſputationem. Non quòd à Phyſicis ad
 medica, à Medicis verò ad Myſtica Salis myſteria expla-
 nanda, veluti à compertis ad ignotiora, malè progredia-
 mur: id quippe doctrinę ordine ſeruato confecimus; ſed
 quia nullam neque temporis, neque opportunitatis ra-
 tionem, quę ſumma dicturis habenda eſt, fortè duxiſſe ti-
 bi videamur. Vtpote cū grauiora, multoquę altiora Sa-
 lis myſteria, quę mentem liberam, atque ab omni corpo-
 rea perturbatione vacuam requirunt, nocturnis à cœna
 commentationibus tractāda reliquerimus. Neque enim
 inſiciari poſſumus auroram Muſis amicam eſſe; ideoquę
 nocturnas lucubrationes, tamquam intempeſtiua ſtudia,
 eſſe fugiendas. Nam eas quidem non modò animo, ve-
 rùm etiam corpori vehementer officere comperimus:
 propterea quòd calore ab ſtomacho ad cerebrum, dum
 opera concoctioni datur, auocato; varijsquę ſpectris a-
 nimo excudendis intento; cruditates ingenerari ventri-
 culo, eaſquę in frigidam pituitam, & humores craſſos
 conuerti neceſſe ſit. Vnde craſſis, crudisquę vaporibus
 opletto cerebro; tum ſenſus omnes, atque ipſam mentis
 aciem

aciem hebetari; tum nimium curioſos, ſtudioquę peruigi-
 les, ſæpe quidem in capitis vertigines, & quaſdam mentis
 perturbationes labi videmus.

2 Verumenimverò, quoniam hæc ipſa ſtudia, nocturna
 ſcilicet, ſi cū modo exerceas, non quidem noxia, ſed om-
 nium haberi poſſunt aptiſſima; nequaquam à commu-
 ni ſtudiorum vſu, ac conſuetudine ſunt reiſcienda. Sic e-
 nim, ſaſtidiōſè admodum damnare, vel potiùs iniu-
 rioſiùs proculcare velle videremur perquàm vberes tot
 Philoſophiæ foetus, qui cum magna philoſophantium in-
 columitate, ac proventu, ab ſtudioſis à cœna diſceptatio-
 nibus editi fuerunt. Nam vnde quaſo, vel vberiores, vel
 etiã puriores ſcientiarū fontes, aureis eloquentiæ alueis
 excepti, nobis effluerūt, quàm ex nectareis illis Platonis
 Sympoſijs, atque diſertiſſimis eius inter pocula colloca-
 tionibus? Quæ planè vir ille ſummus, nō antea literis cō-
 ſignari ſinebat, quàm ad Socraticas poſt cœnā diſputatio-
 nes, tanquàm ad amuſſim, & expendenda, & perpoliēda cu-
 raret. Quin etiã idē ipſe Socrates, pridie eius diei, quo ve-
 neno necatus fuit; an nō à cœna tam ſanctè, tamquę elo-
 quenter de bonorum, atq; malorū futuro iudicio philoſo-
 phatus eſt, quàm tabulā illā Cebetis pereleganter deſcri-
 ptum, atque ad viuum expreſſum cōtemplamur? Maro-
 nianus item Aeneas, & Priami Regis fortunam, & lamen-
 tabilem Troiæ caſum, & varios itineris ſui errores, nōne
 vno ſermone poſt cœnam, vel inſtante ſomno, comple-
 xus eſt? vt Poëta refert;

—*Et iam nox humida cælo*

Præcipitat, ſuadentquę cadentia ſidera ſomnos.

Sed quidni ſacris cedent profana? Chriſtus enim cæleſtis

Hh 5

præce-

præceptor, ac legislator noster; an non grauissima, difficilimaque legis præcepta de diligendis, & caris habendis inimicis, à coena sacra discipulos suos semirudes adhuc edocuit? Sunt præterea pleræque gentes, frigidas præsertim terras incolentes, quæ nocturnis à coena studijs vacantes, multum quidem proficiant: antelucanis verò, siue ieiuno stomacho habitis, parum: cum in his non modò ingenij, sed corporis etiam vires magnopere debilitentur. Cuiusmodi sunt Aquilonares: quibus ex rigore cæli, cum cerebrum valde frigeat, ne tamen subinde sensus rigeat, & obstupescant, humido vapore illud frequentius irrorari vult, foueri que diligentiùs. Ipso namque tepefacto, tum suscitatis spiritibus, tum sensibus discussis, humens inde lingua, in admirabiles ad dicendum impetus solet prorumpere. Quod Flaccus sic tetigit:

Fœcundi calices quem non fecere disertum?

Quo versu ille, quamuis ut scommate vtatur in dicacissimos à perporatione Poëras; non ideo tamen negat, moderata calicum fœcunditate, verè effici, vt à vino, tum ingenio acutiores, tum vel sobriè, ad dicendum eloquentiores reddamur. Quod ipsum Plato in Timæo visus est sensisse, atque apertè indicasse adeò præpotentè vini esse vim, eiusque calorè, ad suscitandas animi facultates; vt vinum animam simul cum corpore calefacere asseruerit.

3 Quapropter studiosorum actiones, cum ab animi feruore non modo suscitentur; sed etiam temperatione corporis quam maximè prouehantur, & conualescant; sintque hac de causa potissimum temporì, & salutì, accommodandæ, necesse iam est, vt ipsa quoque studia, & à studijs distinguamus; & suis hinc inde rationibus, pro tempore distincta

distincta illa, inter se comparemus: vtpote matutina, & ante meridiana, siue ieiuna, cum vespertinis, atque post coenā habitis: cum tamen nauata vtrobiq; opera, & necessaria sit, & modis omnibus impendenda. Tam enim vtraque sibi inuicem connexa sunt, ac mutuò respōdentia; vt neutra sine alterutris prouehi, neque menti altiùs infixamānere possint. Quamuis ex omnibus, præstantiora sint antelucana; modò solitaria, & quasi muta, ac neque concertatoria fiant; & quæ lectione primùm, post verò attentissima eorum, quæ leguntur, meditatione consumantur. In quibus liber animus, atque multa percurrens, non aliter varietate lectionis satietur, quàm solent armenta in florētissimo prato, flosculis, atque diuersitate herbarum referētissimo, pasci ad vsque saturitatem. Iamque more eorum, quæ remandunt, quæcunque cursim vorauit legens, quasi nondum concocta satis, stas à coena disputationibus reponenda, communibusque amicorum sermonibus expendenda, ac discutienda tradat. Quorum sententijs diligenter auditis, sibi quisque possit veriores rerum opiniones, reiectis falsis, tum maturè colligere, tum collectas, in utilissima quasi nutrimenta animi conuertere. Has itaque, sublatis mensis, à coena proponere; atque doctè simul, ac concertatoriè differere; neque profectò indecorum est, neque stomacho, aut concoctioni omnino incommodū. Ab ipsa quippe suauitate vini, exhilarato corde, atque ab illius exhalante vapore corroborato cerebro; cur non obsecro, quæ in ipso præcipuè insident animi facultates, & ingenio præsto esse, & menti ad omnia diligentissimè deseruere poterūt? Nam sicuti pransi famuli, promptissimū, atque valde alacre prandenti domino ministerium exhibent: sic etiam naturæ consentaneum est, vt fatiato corpore, ni-

re, nihil impediatur, quominus à moderata coena, docta A
simul, & ingeniosa amicorum consuetudo, tanquam ve-
rus animi cibus, suis etiam Salibus condiendus, menti
apponatur.

4 Cum itaque hodie, inter tam varia Salis mysteria, di-
uina quaedam occurrerent, quæ ad summum animi con-
dimentum pertinebant; faciendum putauimus, ut hæc ip-
sa, ultimo loco, atque sub coenam, in multam noctem ex-
plicanda relinqueremus: idque cum multis de causis, tū
præcipuè quod ad clariorem sequentium intelligentiam
superiora explicuisse prius necesse fuerit: tū maximè quod B
nocturna temporis opportunitas diurnæ longè antefere-
nda sit, ad sermones coram habendos, & studia cum alijs
communicanda. Aiunt enim accedente bruma, maximè
sub occasum Pleiadum, longiores noctes vigilijs, atque
eiusmodi studiorum collationibus fieri quam aptissimas:
propterea quod, ut valēs ignis à frigido circumfusus aëre,
plus hieme, quàm æstate accenditur, & exardescit: sic etiã
innatus nobis calor, qui æstiuo tempore ab externo di-
strahitur, & diffluit; adueniēte bruma, colligitur. Qui col-
lectus, quò promptiùs, atque commodiùs debita corpori C
officia subministrat; eò quidem alacriùs, ac subtiliùs per-
mouet ipsas, ut diximus, animi facultates, siue ad agen-
dum, siue ad contemplandum paratas. Quamobrem, mi
Quintana, noua, quæ nunc audies Salis mysteria, nō mi-
nus felici ingenio poteris noctu percipere, faciliusque ad
dicendum in contubernalis memoria retinere; quàm si
ieiuno hæc ipsa stomacho excepisses. Nam modò animo
adssis; nulla, mihi crede, tenaciùs inhærebūt, quàm quæ
perattētè audita, meditatio, & cōcubia nox cōsequuntur.

5 Salis igitur vires, eiusque prænarrata mysteria; quæ
quattuor

quattuor superioribus sermonibus complexi fuimus, eò A
hactenus perducta fuerunt, ut demonstrarint, nullum ne-
que corporis, neque animi condimentum verè absq; suo
utrobique Sale constare posse. Et quoniam de priori cō-
dimento dictum fuit satis duobus superioribus sermoni-
bus: de posteriore verò, consequenter sermone tertio, qui
~~quatuor~~ ferijs, atque iocosis Salibus imbuendo animo dat
operam, abūde etiam explicatum: restat, ut sacris iam Sa-
libus, qui diuinos simul, & humanos animos condiūt, vni-
uersa de Sale inuenta consignemus. Sed his sese oppo-
nunt, qui à principio Anthaliftæ, uti Corycæi, subauscul- B
tantes, & quasi ex insidijs, Salem tot hactenus à nobis de-
fossam laboribus, tot ab vniuersis mundi locis compor-
tatum sudoribus, diripere conantes. Vtpotè qui vnicuiq;
de Sale proposito occurrētes, perpetuum naturæ hostem
illum nobis obijciunt: Quorum summa ratio in eo est, ut
tametsi per Salem inducatur salus corporibus; tamen in
animos minimè, nisi ægritudines, atque morbos inuehi
affirmant. Vnde nos quasi ex professo cogere videntur,
ut quã hactenus per Salē sanandis corporis morbis me-
dendi formã expressimus; similè nunc etiã per eūdē gra- C
uioribus animi malis exhibeamus. Quæ res, quamquam
permagni sit, atq; grauissimi negotij; quia tamen, non tã
ad Medicã quàm ad Theologicã artem spectare videtur
eò certè minus nos à feliciore rei exitu deterret. Est enim
Theologia sola atque vnica animorum salus, & medici-
na, diuinitus humanis mentibus impressa: atque, cum fir-
ma quaedam, ac sempiterna sit ars, nulli vnquam fallaci
experimento obnoxia; faciliùs, multoque acutiùs per
eam, reconditissima quæque vitia in animos introspicere
possunt ad stirpandum, quàm per anatomem in corpori-
bus

bus à Medicis dignosci morbi ad curandum. Ex qua cognitione, præcipua atque certissima sanandi animi ratio A
 ducenda est; & per diuersos sanationis modos, quos à Sale petemus, accommodanda. Ad quos etiam explanandos, non solum Pythagoreorum, & Academicorum, sed aliorum quoque sacrorum philosophorum sapientissima de Sale dicta, quasi canones, statuemus. Quorum pleraque; vulgò, prouerbiorum loco cesserunt; quò promptius unicuique animi morbo, inclusa in illis virtutes, & antidota, pro medela haberentur ad manum. Neque enim alios gētium ritus; neque alias, religionis causa, ortas à Sale ceremonias, magis perscrutabimur, quàm quæ potissimum, vel præfagij, vel portenti aliquid præferunt, & quasi B
 ἀλιμανθία quandam ex sese constituere videntur. Quin & reliquos sacrorum biblicorum locos de Sale, qui permultum habent mysterij aperiemus, vt maiorem hi gustū excitent illius diuini, atque cælestis Salis, vnde vera animorum salus à nobis est expetenda. Iamque manifestò appareat, nullam tam magnam, neque tam sanctam mendendis corporibus afferri posse medicinam, qua non alia multò excellentior, multoque sanctior, sanandis, atque perficiendis animis, ex dignissima Salis contemplatione eliciatur.

6 Cum igitur sermone proximo eos animi morbos cura uerimus, qui leues, mediocrisue sunt, neque omnino infanabiles, & quonam illi pacto iocosis leuandi sint Salibus docuerimus: superest, vt grauioribus, & quasi extremis animi morbis, extrema quoque à Sale sumpta remedia adhibeamus. Hæc autem à Mystico, siue Theologico Sale, vt proposuimus, petenda sunt, & perpetua quadam translatione, quæ ex sacris Theologiæ penetralibus eruenda est,

ad

ad altiores mentis sensus traducenda. Vnde quinque sese A
 nobis potissimum explananda offerunt; quibus vniuersa de Sale Mystico tractatio concludenda est. Primū, quidnam sit Sal Mysticus, & in quot membra diuidatur. Alterum, quomodo in hunc è naturali Sale fiat translatio, vt illius tum sapor, tum sanatio mentem afficiant. Tertium, æquè necessarium, atque gratum ipsum fieri, non modò ad diuina peragendum, sed ad humana etiam inter se, & cum humanis diuina copulandum. Quartum, quot sunt de Sale proueria, totidem ex eisdem elici virtutes, vt medicamenta, ad sanandos animos. Quintum, hoc ipso regu B
 stato Sale, humanos animos, tum verè sapere, ac condiri suauiter; tum optimè sanari, atque perfici diuinitus. De primo igitur, Sal Mysticus est quidam mente conceptus de Sale sensus, ab eius naturali in condiendis corporibus facultate, ad eam rationem, quæ in componendis, atque excitandis animis habenda est, translatus. Dicitur quidem Mysticus, à mysterio, quod est arcanum: propterea quòd arcani sint, ac neque vulgares, neque cuiquam passim obuij fiât sacri illi, ac summi sensus, qui ex tot de Sale symbolis, apologis, exemplis, collationibus, atque prouerbijs exprimuntur, & enodantur. Quorum vt variæ, atque diuersæ sunt rationes, quibus explicantur; ita per uaria est C
 illorū denominatio; quæ in duos potissimum sensus nunc est partienda. Nam vbi per Salem, sacræ, ac diuinæ res, & quæ supra nos sunt, significantur; hæc ἀναγωγικῶς, hoc est, mystico, siue recondito sensu; qui nos meditando ad superna subuehit, tradi dicuntur. Vbi autem nostra, & quæ apud nos sunt, ad figuras, & exempla referuntur; ita vt ad humanos illa mores aptemus; hæc προπολογίαν, vt pote moralē sensum sapere videtur. Tametsi vtrūque, ἀλληγορία, quæ

que latior est, atque æquè pater cum mystico, simul comprehendit: quandoquidem mystica hæc ipsa de Sale tractatio, vt perpetua quædam translatio, quam Græci vocant *μεταφορα*, determinanda est, atque per singulos huiusmodi sensus dilanda.

7 Alterum verò, quo quæritur, qui è naturali Sale in mysticum fieri possit translatio, ea que in gustum, & sanationem animi transmitti; diuina vi, & facultate Salis id effici posse ostenditur. Si quidem per corpus, Salem, siue eius facultatem transire in animum, huncque salis naturam subire, satis superque ex antedictis probatum est, atque ab Anthalitis iam datum; qui ad corporis temperationem respondere etiam animi mores concesserunt. Quocirca neque videtur incongruū, ad eiusmodi salis in animo impressionem explicandam, quæ ipsam quodammodo nutriendi corporis facultatem imitatur; & præmitti quidem gustum in animo, & huius etiam, vt in corpore, sequi sanationem. Languenti enim, atque perturbationum multitudine propè obruto, atque desperato animo; nonne pro gustu, & sanatione concessa fuit ipsa boni, veri que appetitio, & sapientia, ad respiciendum? Vt enim in ægrotis, retentus gustus, & appetitus, magnam faciunt spem Medico, fore vt conualescant: ita planè animos sapientiam vtcunque degustantes, facile est, ad omnem mentis sanitatem reuocare. Nam perinde atque salus sapor cibi congruè adhibitus, non solum ab ijs, qui sani sunt, sed ab ægrotis etiam ita expetitur, vt si nullus insit, vtrisque fiant cibi insuaues: sic, vel qui ægro sunt animo, in actionibus, sapientiam (qui verus est animi Sal, & summum condimentum) ita affectant, vt illius quidem priuatione, siue interdictione, doleant. Ex quo illud in primis, inter tam multa Salis mysteria, & summum

num condimentum, ita affectant, vt illius quidem priuatione, siue interdictione, doleant. Ex quo illud in primis, inter tam multa Salis mysteria, & summum haberi debet, & ad ea, quæ dicenda sunt, quasi fundamentum constitui; Sali non humanitatis modò, sed diuinitatis potissimum fuisse attributum, vt per eius saporem, sapientiam intelligeremus. Hanc enim per Salem, *ἁλμυρικῶς*, atque per similitudines significari, passim diuina oracula testantur. Etenim vt Sal, saporum amplissimus, non curat solum, vt esculenta melius, atque suauius, quam ipsa ex sese possunt, sapiant; sed quò plus sapiunt, eò magis nutriat: sic summus animi Sal sapientia, virtutum, atque scientiarum omnium parens foecundissima, non modò efficit vt mens rerum optima quæque intelligat, ea que sapiat, & regustet; sed vt intelligendo, & regustando, se etiam corroboret, atque perficiat. Neque enim humanus animus melius, commodiusue nutriri videtur; quam cum aut sapientia proficit, aut virtute, vtilissima sapientiae parte, perficitur. Qui si caelesti præterea Sale, vtpote diuino fauore, & gratia perfundatur; tunc totus plenus, & absolutus, humanus licet, caelesti tamen atque diuina mensa dignus habetur. Etenim hoc ipso Sale resperse humanæ mensæ, eis que accubentes conuiuæ, diuinæ quidem tripodis, eiusque reliquiarum fieri participes, & quasi communibus iam velci epulis, videntur. Quæ obrem, vt olim epulones dicebantur, qui Ioui, cæterisque Dijs epulas instituendi potestatem habebant: ita nunc equidem, mysticas Salis epulas litterarum heroibus conditurus ipse, ac constiturus, parcè licet, cum eorum tamen bona venia, epulonem agam.

8 * Sed antequam Salem diuinæ mensæ sacris condiendis apponamus; non equidem inutile erit, causas memorare,

I i re, cur

re, cur mel merum, saporum cum dulcissimus, tum ad nutriendum longe primus, nullum in cōficiendis sacris, veteris præsertim legis, locum habuerit; cera vero, quæ mellis sedes est, ac foror perquam insipida, in templis sacrum lumen sustentet: Sal autē, qui neque dulcis est, neque insipidus; sed pungens quidam cum suauitate saporis sacris sese tam veteris quā nouæ legis, primus immiscuerit. De qua re profecto, iusta videtur esse mellis querella, ac neque inepta etiā de priscis olim mystagogis expositio. Nā si, quod est purissimum, quod & lectissimum, & suauissimum, non iubente modo lege, sed ratione cogente, diuis est offerendum: si; quod iusto ex labore, atque peculio paratum, eisdem consecrandum; num quicquam est melle, vel sapore suauius, vel nutrimento solidius, vel à natura electius, vel vndecunque demum comparatum quippiam, seu acquisitum, iustus? Ab Apibus enim mel oritur, easque habet præcipuas sui procreatrices animantes; quæ nō solum primæ, atque purissimæ sunt; sed omnium etiam ingeniosissimæ, mireque actrices, & operosæ existunt; ideoque tanquā vnicum ac singulare Reipub. specimen mortalibus vbiuis terrarum (pares enim, aut superiores sunt numero hominibus) à natura datæ; ac neque tam sibi, quàm nobis mellificare assuetæ. Quin, vsque adeo frugi sunt, atque modestæ; vt messes suas nō aliunde quàm ex summis floribus, quorum detractione nullum capiunt fructus detrimentum, ore legant; ex hisque, artificiosissimo naturæ ductu, fauos ex cera, infinitis prope cellulis interpositos, construunt; eosque purissimo melle, quod intus excoquant; ac non per secessum, sed purius ore vomunt, per abundè cōplent; quoad illud mortalibus, pro impensa sibi cultura & curatione liberalissime; atque ex iusto cōmunicet.

municent: Ad hæc cuius sapor adeo gratus est omnibus, atque à nullis non appetitus, vt diuorū epulas, quas summi olim Poëtæ ambrosia & nectare cōstare dixerunt, nullum alium saporem, præterquam dulcem, ac mulsimum, referre asseruerint. Quod etiam euidentissimè probatur, rore illo cæli mellitissimo, ab Hebræis olim Manna nuncupato, quo è cælo defuente, vniuersus ille propeque infinitus populus Israëliticus, annis quadraginta in deserto vagans, affatim sustentatus est. Accedit eiusdem mellis potestas cælesti præsertim coalita vi, atque naturæ facultate; qua corpora longissimo tempore incorrupta, & à putrefactione libera conseruatur. Sic enim de eo Plinius, mellis natura talis est vt cōputrescere corpora non sinat, iucundo sapore, atque non aspero; ferturque ab eodem, Claudio Imperatori allatum fuisse ab Aegypto hippocentaurum in melle, quæ idem Plinius viderat. Quinetiam constat multos lōgam senectam tolerasse melli tantum intinctu, sine alio cibo; idque cum multis exemplis, tum vno præcipuo ac celebri Pollionis Romuli; quæ centesimum annum excedentē, cum interrogaret Augustus, quam ratione maximè vigorem illum animi corporisque custodiret? respōdit; Intus mulso, foris oleo. Indeque sunt, qui putent, Corsicæ insulæ populos diuturnioris ac longæue esse vitæ; ex assiduo mellis, quo abundant vsu. Præterea, ferunt obeuntes Reges olim melle circumlitos fuisse ad perennitatē cadauerum; sicque sepulture traditos: quem admodum de Agefilao Lacedæmoniorum Rege testatur Xenophon. Estque annotatum à priscis Græcorum sacrificis; multarum esse rerum Symbolum mel, quoniam ex pluribus consistet facultatibus; ideoque eorum sacrificijs accommodari solitum. Nam vbi sacris (quæ Leontica vocant)

cabant) quis initiabatur, aquæ loco, in manus mel offundebant; ab omnibus noxijs, sceleribusque, ac tristitiam inferentibus sic illum expurgari arbitantes. Quin & linguam melle detergebant ab omni peccati labe. Sicuti hæc, aliaque multa tum Plinius, & alij; tum nos etiam in mellis commendationem congesimus. Ex quibus apertè constat, mel olim adhibitum fuisse Græcorum sacrificijs; magniq; apud eos habitum; ac neque cum eo ceram vnquam comparatam; propterea quod hæc, insuavis cum sit, atque aut indifferenti, aut nullo certo sapore prædita, tum dijs odiosa esset, tum ad sacrum fouendum lumen minime oleo purissimo prælata. Vnde neque Sali rursum mel esse posthabendum. Saponi enim falso dulcis quid præstat? sterili ac nihil ferenti, fertilis ac foecundus quid interest? Denique quod cortici atque frondibus nucleus, ac fructus ipse, qui vnicè est offerendus; id ipsum Sali præstare mel, esseque inter sacra referendum.

Quæ planè de melle enodata symbola, atque patefacta mysteria, tametsi summa profecto sunt, ac digna satis, vt quibus mortales, quatum humana attingi ratione potest, recogitent, nihil in rerum natura esse aptius melle ad sacrificandum; si tamen id altius, pauloque diuinius considerent; atque humanam tandem cum diuina rationem conferant, inuenient quidem, mel non ineptum esse modo ad sacrificia; sed ab ijs, diuina suadente lege, & excludendum omnino, & cum fermento, quod in illis pro sordibus est, profus comparandum. Ita quippe Leuit. c. 2. habetur. Omnis oblatio quæ offertur domino absque fermento fiet; nec quicquam fermenti ac mellis adolebitur in sacrificio domini. Fuere etenim sacrificia, tamquam salutaria quædam animi medicamenta mortalibus diuinitus præ-

monstrata,

monstrata, atque diuinam opem implorantibus suppeditata; vt quibus, præpotentis vice pharmaci, animum ab eius morbis corporea sub hac mole contractis, expurgarent. Ex quo in sacrificijs peragendis, quo prauis sæpe sacrificantium affectus sanarentur, eorumque mens ab iniusta fortè ad honestam precationem deduceretur; duo potissimum attendebantur. Alterum animus siue intentio sacrificantis; alterum victima, eiusque significatio & præsigitio. Prius si rectum esset, ac neque ab honesto discederet, tanti erat vt præ illo nihili penderetur posterius, quasi hoc esset quoddam sine mente corpus. Vt sapienter pius ille Poëta Verinus Balearis annotauit.

*Non quantum dederis sed qua tu mente dedisti
Pensandum est, placat victima parua Deum.*

Neq; em̄ est victimæ adeps succulētior, neq; Holocaustū vllū Deo gratius, quàm recta sacrificātis intentio, quæ tū mētis puritate duce; tū cordis summissione comite, quasi vehiculis recta fertur in Deū: perinde vt cōmuni dicendi more vulgus vsurpare solet; Deum, inquiens, non alia magis quàm cordis esca pasci. Qua præeunte, nullæ non cōsequentes victimæ diuisi fiunt suauissimæ. Per has enim, earūque qualitates animantium, quas immolabant sacrificantes, significabant quibus potissimum malis ipsi vrgerentur, seu ægritudinibus laborarent; vt cōsentanea inde tanquam medicamenta diuinitus ad confanescendū impetrarent. Sic enim maleolentem hircum ad spurcissimū peccatum expiandum: sic immaculatum agnum, seu pullos columbinos, ad puritatem & innocentiam recuperandas: sic demum plerasque hostias pro cuiusque affectu litantis immolabant, easque non modò diuina præcipiente

li 3 leges

lege; sed ratione quoque suadente, Sale perfundebant: fa-
 ne, vt quo pungit Sal, quo & sapit, & delectat, ita non mi-
 nus dolore cordis, ob culpam, quàm alacritate mētis, ob
 spem veniæ, mactantes afficerentur. Quibus de causis, eo
 magis ostenditur, cùm mel prorsus ab omnibus esse exi-
 gendum sacrificijs; tum Sale cum illis omnibus cōmis-
 cendum: ac neque non ceram ad illa ipsa significanda re-
 ferendam. In sacrificijs siquidem non voluptates, non iu-
 cunditates, humanæ illecebræ, quasi quod has magni
 habeamus, offerendæ sunt; sed tristitiæ, sed dolores, atque
 angores nostri, quos pro diuis, ne ab eorum lege ac præ-
 ceptis discedamus patimur, ipsis dicandi. Vnde non ipsas
 (quod absit) voluptates, ac neque meras rursus tristitias,
 sed mixtas, quæ vtrumque sapiant, victimas, quasi Sale
 perfusas, sacrificamus. Quo igitur mel est purius: quoue
 etiam dulcius; ac neque quicquã præterquam quod sua-
 uissimum est gustui sapit; ideoque minus in ipso amari,
 minusque acris, siue austeri saporis inest; eò etiã id ipsum
 meras necesse est voluptates, atque delicias hominum re-
 ferre; quæ potius ad fouendos sensus, ac deliniendos ani-
 mos; quàm dolore aliquo, seu molestia afficiendos sunt
 natæ. Hæc autem apud priscos significasse mel ex eo etiã
 depræhenditur; quòd mel quidem symbolum mortis ef-
 se dicebatur, sicuti & fel vitæ mellita quippe mortis liba-
 mina obeuntibus offerebantur, quoniam per voluptates
 obrepat animæ mors: sicuti ex felle rursus enascentibus;
 quia per amaritudines reuiuiscat illa. Ergone voluptates,
 quæ foedissimæ sunt turpitudinis illecebræ; quasque ma-
 lorum escas Plato constanter appellat; quoniam tanquã
 blandissimæ dominæ, cùm sensus omnes titillant; tũ ma-
 iores subinde partes animi à virtute detorquent; & qua-
 rum

rùm maligni etiam operis odore, à nobis diuiarcentur, at-
 que ipsorum facies à sacrificijs auertitur; tales, inquã, ho-
 stias, turpissimas, spurcissimasque, sub inuolucro ac signi-
 ficatione mellis, Deo vnquam litabimus? Nonne pari cū
 ratione fermenti, mel est etiam procul à fano amandan-
 dum? cùm perinde vt fermentum turgescens, inanitate
 sua tumorem quendam philosophicum, qui oblatae mas-
 sæ puritatem corrumpit, præsefert; sic etiã mel ciuilis sua-
 uiloquentiæ lenocinia, voce quidem prædulcia, sed nullo
 tanquam Sale animos pungentia, quæ sunt à religionis
 candore aliena, significat? Quemadmodum cera rursus,
 mellis soror ac educatrix, saporis tamen expers, atque ab eū
 te melle insuavis relicta; nonne in sacrificantibus quen-
 dam sui contemptum & abiectionem, tumori contraria,
 atque à sermonis titillatione abhorrentia, insuauitate sua
 demonstrat? ideoque tametsi paulo sit ipsa indignior o-
 leo, quod socio balsamo summis atque intemeratis sacris
 ingeritur; in templis tamen illa sacrificiorum magna sit
 socia & illustratrix? Nec iuuat, mel olim ascitum fuisse, ad
 Græcorum simul, & Romanorum sacrificia; cum hæc, nō
 sacrificia, sed Dæmonum potius præstigiæ quædã essent,
 & incitamenta ad alliciendos, atque voluptatis esca ca-
 piendos mortales. Vnde voluptatem quia colebant vt
 deam, ita ei melle, expressissima deliciarum significatio-
 ne, sacra faciebant; cæca prorsus atque stulta simul & præ-
 postera ad id ratione impulsæ. Nã quid obsecro, ineptius?
 quid à verò rei intellectu, ac significatione alienius? quàm
 ad abluendas animi fordes, peccata, melle; quo magis for-
 descit delibutus, intingi? Quid item stultius? quam mellis,
 cuius nulla, aut perpauca est, in cute corporis salutaris a-
 ctio; id ipsum ad præcipuam, adeoque vniuersam animi sa-

nationem trāsferre? atque etiam, cū aqua, cuius est for-
des corporis eluere; tū Sali, cuius & hoc ipsum astringe-
re, roborare, sanareque, vtrisque autem mel, & perineptē,
& quā præposterè anteferre? Nam si puritatis suæ ortū
& vbertatem mel à purissimis, atque artificiosissimis natu-
ræ ministris apibus, se ducere gloriatur; si ex iusto, se par-
tum peculio, & ad condienda, diutiusque conseruanda
corpora aptum ostentat; si denique idem, sapor est de cæ-
lo missus; longè profectò est purior, & vberior; multoque
etiam artificiosior, & iustior mellis atque Salis parens na-
tura; vtpote quæ ad suum cuique vsum: & perpura omnia
produxit; & Salem terra marique perabundè, nullo nego-
tio, neque mercimonio conquirendum, sed gratuitò ab
omnibus percipiendum, & gustandum concessit: & quæ
etiam, ad condienda, & conseruanda corpora facultatem,
tametsi melli ad tempus, at Sali tamē semper, & ad peren-
nitatem est amplissimè largita. Demū, quod attinet ad
sacrificia, non à natura modò, sed ab ipso, inquam, nature
domino, expulso melle, Sal est ad facienda illa dicatus;
cū ex eo quod is sapit simul & pungit, atque suauitati a-
marorem, quasi dulci vtile commiscet; iure quidem sacri-
ficia omnia, tum conditiora reddit; tum melle ac fermento
exclusis, Deo gratiora facit.

10 Tertium est, Salem tum gratum, atque necessarium ef-
se ad sacra peragēda; tum ad humana inter se, & cum hu-
manis diuina copulanda, fieri perquam aptum. Id autem
præclarè ostendunt complura è Sale apud antiquos orta
Symbola, quæ mysticis suis prædictionibus, grauiores a-
nimi morbos cum eorum salutaribus remedijs, mortali-
bus indicant: quæque modum, atque ordinem explicāt,
quibus, auctore Sale, diuorum, atque hominum cōtracta

ira,

ira, summā cum benevolentia & pace commutari possit. A
Nam in primis è Pythagoreis symbolis, quæ circa Salē,
& mensam dictata sunt, permulta nobis eruenda occur-
runt, quæ incredibiles Salis facultates non minus menti,
quàm corpori vtilēs, ac necessarias esse demonstrant. Nō
enim sine summo mysteriorum præfagio, atque humana-
rum actionum præensione prisca illi Philosophorum pa-
tres, Hesiodus, & Homerus, Salem rebus diuinis amicis-
simum, familiarissimumque appellarunt. Quos sequutus
Plato, diuinum Salem, religionis causa, Deorum mensis
semper appositum fuisse commemorat. Quapropter sum-
mus ille idem intimarum animi facultatum enumerator B
Pythagoras, Salem, tanquam præstantissimum quoddā
naturæ bonum à Dijs concessum mortalibus; quo huma-
nus certè gustus cælestibus assuesceret, obsoniorum pri-
mum in mensa iubebat apponi; his verbis, *S A L E M*
A P P O N I T O. Innuens vt opinor, Salem non tantum
præmitti epulis, vt singulis perfusus, appetitum exciter;
verum vt animo etiam, nō minus quàm corpori, sua qua-
dā nutritio per ipsum et Salem accederet. vt quo maxi-
mè tempore ab appetitu corpus illicitur, fereque per epu- C
las à mente distrahitur; tum eò magis animus, ob Salem,
ad cælestium contemplationem rerum subleuetur. Has e-
nim, cū partim candidæ, partim æternæ sint, suo etiam
candore Sal, atque innata facultate ad res perpetuandas,
mirè repræsentat. Ac ne sublatus animus pulcherrima su-
blimiū inspectione, in summum sese otium immergat; id-
eoque ab actione subtractus, per necessarium virtutis ne-
gotium deponat; eundem Sal rursus mira suū contēpla-
tione reuocat ad actionem: vt præcipuas, maximeque a-
ctrices virtutum duces iustitiam, & æquitatem, quas sua

li 5

ille, vt

ille, vt ostendemus, suauitate, & acrimonia refert in mēsa
 continendas, opidoq; excolendas esse edoceat. Vt post-
 quam, quod iustū est, ac citra saturitatem, corpori tribue-
 rimus, iniquum iam inde fiat quicquid inter epulas, ab a-
 ctionibus animi detraxerimus. Ideo quippe prius mensa
 dicta nobis fuit à mensura, quòd & emensa, & moderata,
 suaque iustitia donata in ea esse debent, non solum quæ
 apponuntur edēda, sed etiam spatia temporis, quibus est
 indulgendum appositis. Quæ quisquis accumbens rectè
 perpenderit, taliaque nobis ob Salem præmoneri consi-
 derarit; quàm facilè se deinde, & in cibo téperantissimum
 geret, & in potu crapulā, atque vinū sequentia fugiet: ac
 neque ampliùs Salis vires, quæ maximè ad conforman-
 dos, & in vnū confociandos, conuictorū animos tendunt,
 inhonesto mensæ despectu retundi sinet.

II Quamobrem prima illa Salis appositione maiōris my-
 sterij, ac religionis, ad animorum concordiam admoneri
 videmur: propterea quòd Salis suauitas, atq; acrimonia,
 tametsi contrariæ, sub vno tamen cādore contentæ, amo-
 ris conspirationem quandam, & consensionem mentibus
 nostris inducunt. Ea nimirum ratione, quòd sicuti in Sale
 duæ potissimū nature, altera terrena, altera verò aquea,
 in vnum coalescunt saporem; quo condiente, esculenta
 non modò rectè sapiunt, sed ab stomacho salubriùs reti-
 nentur: sic duæ, ac diuersæ hominum sententiæ in vnum
 consensum, nutumque conspirantes, & mutuam secum
 inde gratiam, atque amicitiam inire; & semel initam, ad-
 hibito prudentiæ Sale, quamfacilè conseruare possunt.
 Idque præsertim in eo amicitia vinculo, quod inter virū
 & vxorem intercedit, quodque olim apud nonnullos O-
 rientis populos fuisse, ferunt, religiosè obseruatū: vbi Sal
 vtrique

vtrique in ipso connubij articulo dabatur gustandus. Né-
 pe vt ambos; non minus ad mutuū amorem perpetua
 animorum coniugatione seruādum, adhortaretur: quàm
 rursum ex inhonesto diuortio, eisdem terrorem incute-
 ret. Sal enim vt firmissimum amicitia vinculum, mutua
 vtrinque fide, & continentia seruata, permanfurū suauita-
 te sua designat; ita etiam acrimonia, perfidis, atrocissimas
 iræ, atque vindictæ pœnas obnūtiat. Ne minorē illis fru-
 ctum, ac gloriā ex conseruata fide promittat, quàm ob in-
 grati animi disfidium pœnas, & ignominiam miniretur.

12 Quod planè à Sale ortum condiendæ amicitia institui-
 tum; & deriuari quidè à priscis institutoribus, & ad quas-
 uis inter mortales componendas rixas, lites, ac dissensio-
 nes prodesse quamplurimum, non aniles fabulas esse pu-
 to; tametsi aniles affirmationes non paruam de ea re mi-
 hi fidem faciunt. Venit enim nunc mihi in mentem lepi-
 da quædam inter duas vetulas habita pugna, quæ me pro-
 fectò ad hæc ipsa mysteria Salis inquirenda non medio-
 criter excitauit. Idque olim, cum in Hispania agerem; at-
 que per nostrates (Aragones vocant) qui Ibero amne in-
 terluuntur, ad Alcagnitium vulgò (natale mihi solum) sic
 dictum, iter haberem: quod antiquum ac perillustre op-
 pidum cōuentus Cæsaraugustani, ad ripas Gadalopi pla-
 cidi, ac copiosi fluminis situm est: ac non solum varia v-
 bertate agri, aucupioque, & venatione præstat: verum &
 ædificiorum magnificentia, & populi multitudine, & opti-
 mo Reipub. statu, atque singulari demum bonorum inge-
 niorū cultu, vsque adeò excellit: vt vel ex eo quòd in cor-
 nu, extramæue ora conuentus constituitur; vulgò præstā-
 tissimum Aragonum Angulum appellent. Quæ propè so-
 litudo, seu infrequentia nouorum hominum, causa est,
 non

non modò vt tranquillius in eo agatur: sed etiam vt in ip-
 sum, cum noui mores, qui patrios quandoque corrumpunt, A
 minimè inuehantur: tum qui insunt antiqui, summa reli-
 gione, sanctaque rusticitate purius retineantur. Id, quod
 in pagis, cum sint magis solitarij, religiosius obserua-
 ri videmus. Cum igitur ad oppidum, deuijs itineribus
 contenderem, fortè incidi in quendam eius pagum, in as-
 peris, montanisq̄ situm locis: vbi dum paululum con-
 sisto conducturus quempiam, qui me ad propositum iter
 reduceret, duas fermè nonagenarias anus habui obuias,
 quæ ob exortam inter se quæstionē, An scilicet, Sole ob-
 ducto nubibus, dies esset, necne; adeò mutuò incandue-
 rant, vt baculis, quos gestabant, colaphisq̄ se grauiter, B
 atque impotenti animo caderēt. Et quamquam à pugna
 protinus cessarunt; conuicijs tamen, atque persalsis dictis
 sese inuicem facetissimè vellicabant. Nam inter alia, cum
 pessimum maledicendi vsum, atque inueteratum detra-
 hēdi morem altera alteri objiceret; posses tu aiebat, *SAL-*
LEM, ET SOLEM OFFVSCARE. vt est in prouer-
 bio. Igitur ad concordia redactæ, vtraque prius afferri sibi C
 Salem maximo quoad poterant clamore efflagitabant:
 neque verò antea confecta pax fuit, neque inuicem data
 dextræ, quàm allatum Salem ambæ gustarunt. Quam ego
 superstitionem vehementer admiratus, atque vt à Chri-
 stiana religione alienam detestandam arbitratus: contra
 vetulæ, facilius incorruptam antiquitatem conseruare so-
 litæ (quòd multorum sermonis expertes, ea tenent sem-
 per, quæ prima didicerūt) religiosissimam fuisse antiquo-
 rum obseruationem, à maioribus suis ad componenda
 iurgia valde vsitatam, iureiurando mihi affirmarūt. Quod
 postea sæpe mecum animo reuoluens, dum curiosius per-
 quiro,

quiro, num fuerit quispiam antiquus huiusce ritus auctor A
 seu inuentor: incidi in sacros veteris instrumenti libros; in
 quibus manifestò comperi, id non humanum, sed diuinū
 fuisse inuentum, populo olim Israëlítico, Christianæ gētis
 typum gerenti, præmonstratum: vt dum humana diuinis
 reconciliantur, diuinæ comparatæ gratiæ mysterium per-
 petuo Salis foedere sanciretur. Idq̄ ea maximè ratione,
 quòd omnia sacrificia diuinitus instituta, eò præcipuè tē-
 derent, vt diuinam imminentē nobis iram placarent, atq̄;
 contractam olim inimicitiam, quò maior esset diuinæ er-
 ga nos gratiæ locus, dirimerent. Atque ideò quicquid do-
 minico altari apponebatur offerendum, diuina etiam ra- B
 tione, ac præcepto, Sale in primis cōdiebatur. Nempe, vt
 sacra facientes intelligerent, se, per Salis candorē, mentis
 puritatem esse allaturos: per illius verò pungentem acri-
 moniam, sese etiam commissorum conscientia cōpuncto-
 ros; atque ita humiles, ac demisso animo, ad litandum ac-
 cessuros. Hoc quippe Sale pacatæ diuinæ mentes, & sum-
 mum in eos fauorem, & assiduam liberalitatem, & dona
 quæuis optima refundere non cessabāt: quinimmo ad nō
 dubiam vocari se putabant Dei amicitiam, & perpetuum
 cum eo amorem conciliandum. Quod equidem non aliā C
 ob causam factum opinor, quàm ob diuinam aliquam in
 Sale inclusam vim; quæ peraprè sacrificij rationem expri-
 meret: cum nulla quidem olim sacrificia, neque pacta sine
 Sale fierent, quæ Deo insuauia non essent. Quemadmodū
 diuina id scriptura comprobatur. Quicquid obtuleris, in-
Leui. 2. quies, sacrificij, Sale condies; nec auferes Salem. Quin &
 alijs locis pactum Salis simili ratione, atque mysterio ser-
 uādum præcipitur. Vnde apud Hebræos, nullum sine Sa-
 le feriebatur foedus, hoc est, sine sacrificio, quod nullū sine
 Sale.

Sale fiebat. Sed reuera pactū Salis adeò magnū & in-
 meratū fuit olim, atque vt solenne ab Hebræis celebratū, A
 vt nullū eo firmitus, neq; immutabilius existimarint. Ete-
 nim bis tātum à Deo constitutū illud fuisse legitur. Semel
 cum Aarō summo sacēdote legis: vbi pro custodia sacer-
 dotij, optimeque gerendo ministerio sanctuarij, primitiæ
 fructū eidem, posterisq; suis traditæ fuerūt: atq; pacto Sa-
 lis in perpetuū firmatæ. Sic enim Num. 18. habetur, omnes
 primitias Sāctuarij, quas offerunt filij Israēl domino, tibi
 dedi, ac filijs & filiabus tuis, iure perpetuo: pactū scilicet
 Salis est sempiternū corā domino, tibi ac filijs tuis. B
 Secūdo verò cū Dauide propheta ac viro simul & Rege fide-
 lissimo iētū fuisse illud intelligimus. Sicuti cōtinetur. 2. Pa-
 ralip. c. 13. vbi dū regnare cōepit Abias filius Roboā, dixit
 ad Ieroboā, & commotū ab eo populū Israēl, Nū ignora-
 tis quod dominus Deus Israēl dederit Regnū Dauidi su-
 per Israēl in sempiternū, ipsi & filijs eius in pactum Salis?
 De quo pacto, cur Sale sancitum, atq; inuiolabile fuerit il-
 lud, & vocetur à scriptura sempiternū, non ab alijs modo
 ratio prætermiffa fuit; sed neq; Hieronymus in eo videtur C
 curioso lectori satisfacisse: qui in Quæstionibus Hebraicis
 ita scribit. Pactū Salis in quibusdā locis pro lege ponitur,
 quæ omniū condimentum est: hic vero pro domo Dauid,
 qui vniuerso Israēli fuit cōdimentum, hæc ille. Sed de tali
 quidē pacto longè maiora mysteria eruenda sunt; veraq;
 illius origo multo altius ab ipso mūdi principio repetēda.
 Quādoquidē vt ex eisdē Hebræorum monumentis appa-
 ret, quidā magni certè nominis Rabi Mosses Gerundēsis,
 in magnis suis Cōmentarijs super Genesim, loquēs de pa-
 ctis, expresse inquit, Pactū percussū fuisse cū Sale à die-
 bus creationis & origine mundi. Ideoq; longe aliō quā
 ad

ad summū sacerdotiū & Regnum Israēliticum tantā pacti A
 immutabilitatē referre necesse est. Nā qui quæso poterat
 (si modo cū ratione rē conferamus) sub sacerdotij atq;
 Regni nomine, quorū abrogatio, siue trāslatio facta fuit,
 quippiā aut tanquam sempiternū pacisci: aut quod reuera
 mutatū fuit, immutabile atq; sempiternū dici? Ac nō po-
 tius sub illo primitiarū atq; Regni, pmissu, solenne fœdus
 illud, quod idem mundi cōditor cum humano genere su-
 per redimendo eo, cœlestique afficiendo præmio, pepige-
 rat: quodque tanquam immutabile & incorruptum Salis
 pacto firmauerat, multo apertius intelligi? Adeò quippe
 hoc ipsum fuit sub natura, & vi pacti cōprehensum, vt vel B
 omnes communis pacti rationes subierit. Neque enim a-
 liud in vniuersum est pactum, quā cōtrouersiarum olim
 inter paciscentes, interuentu amicorum, sancita quædam
 certis sub legibus compositio; ex qua sicuti pax oritur; ita
 etiam, infecta illa, aut post pactionem violata, bellum rur-
 sum cōsequitur. Vnde pactum, quasi pacatum, à pace po-
 tissimum dictū putarem: propterea quod pax sit etiam li-
 tium, atque discordiarum sedatio. Vniufmodi ergo fuere, C
 quæ ex præuaricatione primi hominis, huiusq; sequaciū,
 inter humanū genus, & eius summum atque omnipoten-
 tem cōditorem cohortæ fuere discordiæ & seditiones: ex
 quibus tam atrox illius in nos odium, atq; condituræ no-
 stræ rædium & pœnitudo infecuta sunt: vt iusta subinde
 fuerit totius humani generis ab illo interminata, propeq;
 cōsecuta excidium & euersio: nisi summa eiusdem cōdi-
 toris benignitate, præcipuè verò illius magni mediatoris
 Dei & hominum fauore, reconciliatio gratiæ, quæ primis
 præuaricatoribus angelis perpetuo negata fuit, nobiscum
 facta fuisset; eaque nōnullorum ipsius amicorum, quibus
 repetita

repetita fuit pactio seu promissio, tum fide ac spe summa, A
tum decalogo atque lege admissa, ob signata extitisset.
Quod sanè pactum iccirco sempiternum, legitimum, &
inviolabile fuit habitum; & quòd initum cum Deo fue-
rit, qui est sempiternus & immutabilis, cætera verò cadu-
ca & mutabilia: & quòd pactum, nobiliorem ex pacifcen-
tibus (Dei videlicet, qui & pactum dedit, & immutabilis
est) naturã sequens, necessariò effici debuerit sempiternũ.

13 Sed cur Sali potissimùm fuerit adscriptum, atque Salis
pactum nuncupatum; id diuino factum fuisse consilio, at-
que pro natura & facultate Salis, aptissimè de eo pronũ-
tatum credimus. Nam vt Sal cõtinere solet salita quæuis,
& à se condita, ne dilabantur; atque à rebus corruptione B
aufert; ita & à pacto, quod Sale fit, eclipsim tollit omnem
atque defectionem. Idque eo diuinius, quò magis habet à
Sale pactum, vt eiusdem mediatoris Dei & hominũ Chri-
sti naturam adumbret, eiusque ad saluandas gentes men-
tem, atque affectum exprimat: dici que subinde possit, pa-
ctum Salis idem esse quòd pactũ Christi. Apparet enim,
& pactum ipsum, & pacifcentis mentem hũc tandè respe-
xisse, vt per Salem in pacto adumbraretur Christus. Nepe
vt quemadmodum Sal ex tribus, terra videlicet, & aqua,
atque coelesti calore Solis, in vnum vtique Salem coales- C
cit; indeque attritione, munificaque distributione suã, in
omnium sese exhibet salutem & condimentum animan-
tiũ: sic Christus, in cuius persona, anima & corpus cũ diui-
nitate vnita sunt, se ipse summo patri ad foedus salutis no-
stræ initũ, cùm proprio suo sanguine ob signandũ, tũ tor-
mētis, atque morte acerbissima sancindũ, obtulit. Quin
& rationi fit etiã consentaneũ, vt vnus mysterij finis gra-
dus sit alterius. Nam pactum Salis idẽ quoque esse quòd
pactum

pactũ Dei, quod est inter nos & ipsum; non obscure pro- A
fectò deprehendi potest ex consequentibus: neque enim
Deũ absurdè quispiam Salem dixerit: cùm ex Hebræo
Salis nomine semper diuinum nomen aliquod resultet.
Quemadmodũ per diuinos inclusos in illo numeros, ex
monimentis Hebræorum id curiosè satis animaduersum
fuisse colligimus; qualia etiã in præsentis referenda duxi-
mus. Vt enim litteris præsertim Hebræis; sic & numeris,
qui per illas designantur, diuina quoque significari solent
mysteria, vt ex ipsa Salis voce Hebræis conscripta litte- B
ris diuinè deprehenditur. nam ipsum quidẽ Salis nomen
לֶחֶם reddit per numeros. 78. qui numerus in quacum-
que partẽ diuisus aliquod diuinum nomen reddit. Ete-
nim הוּ valet. 40. ל 30. ח 8. quæ sunt. 78. qui numerus
si in duas partes diuidatur, reddit bis. 39. idest קִפּוּץ
cusa, Arcam nimirũ & vaginam magni illius nominis te-
tragrammaton הוּחֵ Ieouach. Si in tres partes diuida-
tur, reddit ter viginti sex, idest nomen ipsum Ieouach ex-
cellentissimum. Nam litteræ הוּחֵ faciunt viginti sex.
Tum diuisus in sex partes, reddit pro parte qualibet, 13. C
qui numerus est diuinarum proprietatum, & attributorũ:
quæ adeò celebrant Hebræi, vocantque mensuras pieta-
tis; quas hic longum esset recensere. Si autẽ in partes tre-
decim diuidatur, dat sex. idest. ו litteram vitæ supernæ,
vt illi aiunt, quæ valet sex, numerum primo perfectum. Si
verò in viginti sex partes diuidatur, efficit quæque ternar-
ium numerum, certè sanctissimæ Trinitatis. Si demũ in
triginta nouem partes, efficit duo, idest litteram ו verbũ,
vt illi scribunt, & domum idearũ. Si rursus diuidatur in
78. vnitates quælibet vnum Deũ, quasi quòd vbiuis vnus
fit Deus, repræsentat. Quæ tam exacta, adeoque excellẽs

numerorum ratio ex litteris, atque Hebraica voce Salis defumpta, totque in locis, diuinitatis, ideoque æternitatis gustū quēdam afferens, Dei quoque pactū, immo & ipsius pacificētis Dei significationē iuste subire potest: indeque superius cōcludi, pactū videlicet Salis, tum pactū Dei tum pactū Christi iure dici posse, atque ipsummet Salē promiscue pro pacto accipi. Nā & Paulus Ritus Israelita doctissimus, Medicus Maximiliani Imperatoris, ad fidem & religionem Christi conuersus, opus grauissimum de mysterijs diuinis edidit, quod Sal fœderis inscripsit.

- 15 Postremo inde quoque Israelitæ pactum Salis valde ratū, atque stabile habebant, propterea quod illud icerēt victimis mactatis, atque Sale aspersis: ut quēadmodum is, à rebus corruptionē arcet, ita & à pacto, ut diximus, dissolutionem. Qua causa Hebræorum sacerdotes capita victimarū ad aras Sale primū aspergebant, perinde ac si sine Sale nulla apta essent ad sacrificium: haud aliud per Salē, quem Homerus *ἁλῆν* appellat, quā gratiam, qua sine sacrificia minimè Deo grāta sunt, intelligentes: propterea quod gratia vsque adeo viua sit sacrificij anima, ut sine ea illud inane fiat. Cuiusmodi gratiosi Salis esse crediderim, quem Christus in Euangelio sacra facturis, atque munus ad altare oblaturis, ante omnia apponendū iussit. Vt pote cui ad eō cordi fuerit mutua inter fratres charitas, & gratia, ut hac interrupta, reconciliationem oblationi antefereendam esse præceperit. Quem planè ritum, Numa ille Pompilius Romanorū Rex, nō quidem, ut fingebat ipse, ab Aegeria nympa, sed potius ab Aegyptijs Hebræorū confinibus, à quibus Romani multa mutuati sunt, olim suis sacris intulit. Quippe qui frugum primitias oblaturis, purum illud aureum, ac sine labe Salinum Deorū mensis
- ante

ante omnia apponi curabat: ut offerētes, puris, ut volebat, atque omni expurgatis labe animis sua condientes munera, pacatiores sibi Deos, atque profusiores redderent. Quemadmodum fuere etiam qui gratia tanti condimēti, salsamenta heroibus pro sacrificio apponerent: ut refert Atheneus, Sacrificāt, inquiēs, etiā salsamēta apud Phaselitas. Tū quod Clemēs Alexandrinus in sua ad gentes exhortatoria tetigit, his verbis: Inter sacra Veneris, pugillus Salis, & Phallus tradebatur sacra facturis. Sed id, ut veris simile est; nō tam libidinis, quā genituræ excitandæ causa.

- 16 Hūc etiā se refert falsa illa mola, qua veteres præsertim Græcorum principes utebantur sacris omnibus ritè faciendis, atque hos etiam sequuti Romani. Sic enim de ea Ouidius:

Ante Deos homines quod conciliare valeret,

Fax erat, & lucida mica Salis.

Nulla enim sacrificia sine mola falsa fiebant, quod præcipuum sacrificij numen in Sale reponerēt. De qua etiam Vergilius,

Sparge molā Sale. Tū & Plautus, -Prodigiali Ioui,

Aut salsa hodie, aut thure comprecatum oportuit.

Salem enim caput constituebant illius sacri ternarij, ex quo hæc ipsa mola constabat: qui numerus ab antiquis non iniuria sacrificijs omnibus conficiendis dicatus fuit. Id ipsum Cicero in libro de Diuinatione tetigit, his verbis, Caput est in iecore, cor in extis, iam abscedet, simul ac molam & vinū insperferis. Per molā quidem hordeū, & Salem vino conspersa intelligens. Nam sicuti per vinum potus, per hordeum autem, frugū nomine, cibus, per Salem verò, qui neque cibus per se est, neque potus, condi-

mentum vtraque connectens significantur, quibus congruè humana natura sustentatur: sic etiam sacra facientes, eodem sacro ternario appposito, per què humani affectus declarantur; & placari sibi Deos, & ad beneficentiã pro-uocari existimabant. Nam vino quidem illi excitabantur ad respiciendum; hordeo ad fauendum; Sale demùm, qui puritatem sacrificantis indicat, sine qua priora Dijs minimè grata fierent, ad gratificandum inducebantur. Quã-obrè tanta erat Salis veneratio, vt virgines Vestales, penes quas summa, atque intemerata sacrificia stabant, Salem ferrea ferra secare consueuisse, auctor sit Fabius Pictor, vt est apud Noniũ Marcellum; ea caussa potissimùm, ne ictu percussus Sal dispergeretur in terram, atque subinde eius fieret portentosa conculcatio, quo perfundendum erat sacrificium Dijs faciendum. Sibi enim persuadebant, vt dicebamus, sacrificia superis minimè ingrata esse posse, modò salsa mola perspergerentur. Sic enim scripsit Plinius. Nec minus propitij Dij erant mola salsa supplicanti- bus; immo verò, vt palam est, placatiores. Quod etiam Homerus de sacrificantibus Græcis ad Troiam expressit.

*Iamque Deos visi placasse, vbi sacra salita
Conspersere mola.*

Tum Horatius,

-Mollibit auersos penates

Farre pio, & saliente mica.

Et rursus idem,

*Tu cum pro vitula statuis dulcem Aulide natam
Ante aras, spargisque mola caput improbe salsa.*

Hæc

Hæc etiam pertinere videtur id, quod Lucanus ait,

Iam fundere Bacchum cœperat,

Obliquoque molas inducere cultro.

Denique, vt plerosque alios de hac ipsa mola salsa differentes, atque tractantes Poëtas omittamus; nũc ritus, siue cæremonias, quibus illã sacrificijs adhibere soliti erant Romani, Græciq̃ue, sicuti ex eorundem Poëtarum interpretibus excepimus, breuiter explanemus. Etenim sacrificij ordinem ita gerebant. Mos erat sacra facturis, ante omnia manus abluere; deinde nonnulla fundentes carmina, molas salsas supra aras spargere: postremò, quæ per sacrificium significarẽtur, populo exponere. Vnde, quoad molam salsam, hæc nihil aliud erat, quàm aspersum Sale far, siue hordeum, quod supra aram ante sacrificium fundebatur. Nempe vt auguriũ esset copiosi fructus, qui ex agro anno illo expectabatur. Ideoq̃ue ipsum Dij gratissimum iudicabant, quòd, vt hordeum magnarũ anni frugum à Dijs elargarum primum apparebat; sic illud prius mortales piè, liberaliterq̃ue Dijs offerrent. Salẽ verò hordeo miscebant, non tam quòd in cibis gratum, atque ad propagandum aptum agnoscerent: quàm quòd valde effica- x symbolum esse existimarent ad amicitiam inter homines, Deosq̃ue contrahendam, & coniugandam. Nã vt Sal ex aqueis, terraq̃ue permistis liquoribus, vt dictũ est, vi Solis in vnum corpus concrevit: ita quidem humanæ mentes, & sententiæ, quamuis inter se diuersæ, annuente diuina, in vnum copulantur, indeq̃ue suauissimè sapiunt, atque per eas diuina simul & humana reguntur.

17 Ac neque à simili prope ritu Christiana pietas, doctrinæ Ecclesiastica abhorrent; quæ nos ab ipso vitæ limi-

Kk 3

ne,

ne, sacro, ac lustrali Sale, piè, sapientissimeque imbui curant. Idque, ad diuinam incundam, & conseruadam amicitiam, toties licet ab infestissimo humani generis hoste Sathana interrupta: propterea quod sit perquam facile, hoc ipso Sale in illam, tum retinere, tum quoilibet astutos tantihostis conatus infringere, atque proterere. Nam quem admodum Sal iuxta Plinij sententiam, de qua po meridiano sermone satis, aduersus ictus venenatos, & contra serpentum morsus, medendo corpori salubriter adhibetur: ita etiam sacer, ac lustralis Sal, Sathanici serpentis morsus, eiusque pestilentissimos afflatus, diligentissime retundit, ac prohibet. Ex quo enim superbissimus draco ille altissimo deturbatus folio, & in profundam abyssum summersus, ex beatissimo propè spiritu, in miserimum serpentem conuersus est; dulcissimam cæli ambrosiam, qua erat alendus, maximo suo malo, pro amarissimo terræ cibo commutare iussus fuit. Neque enim alium ipse cibum, quam massam ex terrenis peccatorum cordibus subigendam, atque fabrica erga humanum genus inuidia sibi recoquendam promeruit. Sic quippe de iniuncto ei à Deo maledicto scriptum est; Super pectus tuum gradieris, & terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ. Nam cum amplius ille, neque oculos in cælum attollere, neque mentem in Deum defigere, aut velit, aut possit: super pectus suum, scilicet super suam perquam obstinatam peruicacemque mentem, atque inueteratam aberrandi sententiam, & perpetuo gradietur, & maledictam, quam diximus, terram comedet cunctis diebus æternitatis suæ. Est enim hæc ipsa terra peccatrix, maledicta suo in opere; quoniam venenato eiusdem serpentis afflatu infecta, non aliud, quam, aut iniquissimos maledictionis tribulos, aut acutissimas discordiarum spinas,

nas; inter mortales, pro fructibus germinare potest. Quam obrem, ut à tanto sese maledicto, atque portento vindicent filij licet nati iræ; ac neque amplius, ut terra maledicta, ab eodem dracone deglutiantur, seu deuorentur, quin immo ipsius venenū Sale per diligentem enecent: ex terra in Sale, ut inquit Chrysostomus, conuertendi sunt, atque sacro huiusmodi sapore contra illud imbuendi. Ut protinus, offensus Sale, eos draco prætereat, atque ingustatos penitus, & intactos relinquat. Ac quæ admodum Sal, præsertim aquatilis, ex aqua, vento flante fit, & concrefcit: ita & illi, ex aqua & Spiritu regenerati, in cælestem, cælestique conspersam Sale massam subigantur, ac panes fiant, diuina quidem mensa, atque pabulo digni. Quod quæ sicuti damnarus idem ipse serpens, calcaneo, utpote mortalium excessui insidiatur; ut tanquam lupus rapax ipsos vitæ excedentes mortales deglutiat: ita nos contra, Sale prouidentissime premuniamur, ut mortiferum illius venenum, quod sub ipso statim vitæ ingressu, lustrali sumpto Sale, euomimus; rursus excedentes, eundem in ipsum veneni auctorem retorqueamus: quæ iam, ex veteri, ut postea ostendemus, ecclesiæ sanctæ instituto, Sale fugamus.

18 Ex quibus facile est colligere, quantos, & quam valde vitales in nostra religione Sal faciat progressus, quam felicissimos in eâ etiâ der exitus: cum & ab illo hæc ipsa incoheret, atque eius tum ianitor, & custos sit, tum quasi paranymphus sacris omnibus conficiendis, præsertim sacro fonte lustralis, & à natua impietate expurgatis, apponatur. Nec aliunde, ut puto, quam quod Sal sapientiam præferat, quæ & notus sibi quisque est, & ab ignorantia pessimo animi morbo liberatur. Est enim sapientia quædam amantissima, perinde ac etiam insipientia ægrotudo, & quasi

infantia. Vnde sacro religionis nostræ vsu sapientissimè præscriptum fuit, vt Mystagogus, siue Parochus, dū Christo nomen damus, Salem in os inferat. Accipe, inquit, Salem sapientiæ, per quem habeas propitium tibi Iesum Christum saluatorem nostrum: ac si diceret, pessima quidem, atque cunctorum errorum parens est ignorantia; sit enim, vt ab ea facillè in errorem, ab errore in culpā, à culpa denique in odium diuinum incurramus; ideoque à Deo, qui summa est sapientia, & bonitas, non solum abalienemur; sed maiorem illius iram, atque offensam subeamus. Si ergo Christum tibi velis habere propitium; ait ille: diuina tum gratia, tum sapientia te imbui necesse est: hac vt Deum intelligas, atque intelligendo ames, eique magis, magisque, amore duce, appropinques: illa verò, vt antiqua sedata ira, in ipsius Dei amicitia recipiaris. Quare Salem hunc sacrum accipe, in quo gustus est diuinæ sapientiæ: quam quidem, si optimè degustaueris, atque in animum induxeris; fieri non poterit, quin diuina etiā gratia perfundaris: hæc enim pernecessaria tibi est, tum vt verè sapias, tum maximè, vt tibi Christum, & ex irato propitium, & ex alienato amicum reddas. Quæ duo præcipua, atque summa sunt huius lustralis, atque sacri Salis munera, & officia. Hæc enim cum ab omnibus ferè Ecclesijs Christiani orbis, tum præcipuè à Burgūdijs, Sequanis pene quos sunt celeberrimæ Salinæ; quas supra memorauimus, valde religiosè obseruantur. Hi nāque fuere primi Aquilonarium, qui infantes suos, mox sacro fonte abluendos, hoc ipso lustrali Sale à Parochis saliri curarunt. Vnde non à copiosissimo eorum Sale, vt nonnulli autumant, sed ab hac sacra Salitūra, in eorum confinibus ortū fuit prouerbiū in ipsos, vulgò Gallicè iactatum, quod est La-

est Latinè redditū, *BURGUNDVS SALITVS*. Quā sane interpretationē, atque prouerbij Erymon, Illustris, atque facundis. Cardinalis, Antonius Granuellanus, idē quoq; Burgundus, nuper Romæ mihi inter prouerbia Salis, summo loco annumerandum obtulit.

19 Sed iam ad veram ineundam, & conseruandam inter Christianos pacem; quid ab eodem summo diuinæ pacis latore Christo, vel commendatum magis, vel sanctius institutū, quàm Salem fuisse legimus? cum si Salem, vt ipse ait, habuerimus, certissima nobis de retinenda pace spes proponatur? Habete, inquit, Salē in vobis, & pacem habete, hoc est, habebitis inter vos. Neque enim à concordissima abesse pace; neque diutiùs odijs, seu inimicijs omnino infestari poterit, quisquis diuino illo, atque pacifico Sale, de quo postea agemus, quē Christus tenendū, ac regustādū præcepit, fuerit affatim respersus. Quamquā in cōsuetudine humana, mollis quæuis respōsio, vrbantatis, atque comitatis Sale cōdita, qua cuiusque exardescētis impetus, & ira cohibentur, nō longè abesse videtur ab hoc ipso Christi Sale. Quippe diuini potiùs quam humani Salis est, stomachum, quasi ollam, ira & furore efferuentem, subita pace sedare, ac compescere. Ex quibus relinquatur, arctissimū amicitia vinculū inter homines, & superos, tam ex diuino, quàm humano instituto, Sale fuisse constrictum, & consecratum. Quòd si excellentem Dei amorem, quem pro sua ipse benignitate, amicitiam vocari voluit, Sale conciliamus, quidni eodem firmissimam illam inter mortales, pares, inquam, cum paribus coniugabimus? Hinc quippe *AMICITIA SAL VITAE* prouerbio dicta est, quod sine tali animorum condimēto humana vita vix sapere possit; ac neque sine tædio, quasi

putore quodam, transigi. Non enim ad propagandam illam, beateque agendam; quippiam est mutua amicorum consuetudine & consensione felicitus: Non opes, quibus id falso vulgus adscribit, tanquam inops consilij gens, cui tametsi pretiosiora defint; nullam tamen sibi ipsa sine diuitijs vitam, neque felicitatem relictam putat: Quam plane sententiam Aristoteles pro amicitia agens egregie abrogauit; Quid, inquit, prosunt opes, nisi sint amici? Nō rursum popularis fama; quam tanti faciunt mortales, ut aniferē cum ea quidā omnem suam beatitudinem cōmutent, proque ea sese morti deuoeant: cum aliud hæc ipsa non sit, quā temeraria, atq; inconsiderata quædam gloria imitatrix; seu potius varius, ac mutabilis quidam in contrarias opinionum partes, flansque resansque ventus. Quin neque robusta ac prospera valetudo corporis; hæc enim sæpe inualidum, & quasi effectum animum reddit ad virtutem. Non denique scientia, neque poliores literæ; quæ quātumuis licet excellant, ac iuxta Herilli philosophi sententiam, nihil sit boni præter illas; nisi tamē prudentia, conditissimo vitæ Sale, qui maxime ex amicorum consuetudine accrescit, resperæ illæ fuerint, tū fatuæ, atq; noxiæ habenti sæpe sunt; tum præ tumore, quandoq; etiā ad insaniam deducunt. A quo morbo vix vlli vnquā sanarunt; nisi qui sese pungentibus amicorum Salibus, utpote monitis, dictis, & obiurgationibus, ab ea falsa animi persuasionē, quam affert imprudens scientia, sanandos exposuerunt. Quo Sale amicus amicum non modò excitare, tergereque, atque à vitijs expurgare; verum & à reliqua corruptione vitæ præseruare, & ad immortalitatem factorū erigere, atq; omnino iuuare potest: iuxta illud Ecclesiasti.

6. Amicus fidelis medicamentum vitæ & immortalitatis.

Vnde

20 Vnde ab eodem ipso Pythagora; suo etiam symbolo, non inconcinne præcipiebatur, *S.ALEM ET MEN-SAM NE PRÆTEREAS*, Quo significaret, neque amicorum consuetudinem, quæ Sale comparatur; neglegendam; neque amicitia iura, quæ mensa stabiliuntur, violanda. Propterea quod veræ beneuolentia radices, quāuis nostris quidē animis defigantur, atque ipsamet amicitia ab animorum similitudine, tanquā à firmo fundamento succrescat; ea tamen quotidiana, mutuaque officiorū irrigatione ad incrementum indiget, ut hæc sublata, illa quasi restincta languescat. Quæ rursum ut reuirefcat, atq; à primo inita congressu altas in animo radices agat; nullo aptiore instrumento, quā eiusdem Salis, ac mensæ cōmunicatione est vtendum. Nam ut ex medicorum sententia, perueniens ab hepate ad cor sanguis, cum primū à dextro in læuum eius ventriculum permeauerit, non secus, atque oleum camino additum in flammam; ita & sanguis in vitales spiritus conuertitur: sic etiam retinendæ, fouendæque inter mortales amicitia, hæud dissimili ratione, atque fomento est occurrendum. Tā magna siquidem communicati Salis, & mensæ vis inest mortalibus, ut quoties nos eius suauissimæ familiaritatis, & conuictus recordatio subierit; toties in veros amoris igniculos vsque adeo accendimur, ut ab indiuidua, & communi mensa, ad indiuiduam animorum copulationem seruandam transferamur. Quapropter summa arte cauendum est, ne temerè, & sine delectu, quasi liber oblatas amicitias admittamus: neue vtcumque admissas, Sale, & mensa consecrare velimus: quod ut optimè ille ait,

Turpius eijcitur, quā non admittitur hospes.

Nam

Nā aut in ipso, quod aiunt, limine repudiare ipsas necesse est; aut semel admissas, constanter retinere oportet. Etenim cui semel tuum pectus enudaueris, & cum quo animum vnā cum Sale, & mensa communicaueris; atque reciprocata subinde pignora receperis; quid turpius obsecro quā diffidium cum eo facere? Vnde mirandum nō est, si communis consuetudo illa de mutua inter conuiuas porrectione Salis, quam ferē alia gētes, vt valde comem, ac perurbanam comprobant; ab Italis, qui suapte natura semper aliquid praesagiunt, & augurantur, tanquam portentosa à conuictu explodatur. Siquidē religiosē admodum apud eos cauēri solet, ne alter alterius patinam Sale inter epulas respergat. Quod equidem minimē ortū fuisse dixerim ab ea causa tantummodo, de qua postea latissime, quā apud eos in ore vulgi fertur: nempe vt cū per Salem, totius sapientia, atque lepōris cumulum ipsi intelligant; quasi stolidum, eiusmodique Salis inopem coarguant conuiuam, cui Salem apponunt. Quinimō ab innata genti prudentia, & sagacitate in comparandis amicis, illud emanare crediderim: quodque hi maximē cauere soleant ab amicitijs passim, promiscuēue, atque cū obvio quoque initis: Id quod nonnullis Gallia populis ex frequentatis symposijs peculiare esse solet; sed potius in eas ferantur, quas absumpto prius inter se Salis modio, quod aiunt, probatas, & compertas, satisque exploratas habuerint: Ne videlicet, post vnā aut alteram Salis admotionem, ac mensae communicationem, quasi pleno iā amicitiae foedere, temerē, leuiterque inuito, ea sequatur benevolentiae coniugatio, & vt ita dicam, commissura, quā vel poenitendo, vel leui alia quauis de causa, aut facile sit diffuere, aut necesse rescindere.

Vnde

21 Vnde constat, vulgatissimum illum *SALIS MODIVM*, qui ad probandam, & sancendam amicitiam, simul inter amicos comedi praecipitur, ad altiorē quā, qui vulgō fertur, sensum esse accommodandum. Non enim ob id solū longam ille conuiuandi moram interponendam esse significat, quod sola diuturnitate conuictus maior inter eos fiat, tum morum, tum animorum consensio: sed quod ea etiam habitandi vnā, atque vescendi consuetudine, & familiaritate, sacra cōmunis Salis vis altissimas benevolentiae radices, amorisque igniculos sensim comedentiū in animos immittat, accendatque. Quippe negari non potest, Salis & mensae, vbi adoleuerit familiaritas, adeo potentem vim esse, vt ad purgandam pessimam ingrati animi prauitatem, non alio selectiore helleboro, quā eiusdem Salis, & mensae cōmunicatione occurratur. Hac enim olim, vt nunc etiam, conciliabantur amici, mutua inter se conuiuia, & officia praestantes. Quorum suauis & iucunda recordatio, ita vnumquemque benevolentiae, atque pietatis admonebat; vt nō solū amici, & familiares; verū hostes etiam in captiuitatem adducti, ad referendam pro degustato Sale gratiam fidissimē mouerētur. Neque ab eo est diuersum, quod in sacris Biblijs, apud Esdrā sacerdotem Hebraeorum legimus, de Samaritanis vicinis Iudaeorum aemulis, olim Artaxerxis Regis Assyriorū seruis. Qui vel propterea quod Iudaeis Hierosolymam urbem instaurantibus pessimē machinarentur; vel quod aliquo erga Regem zelo bono ducerentur, Regi scripserūt, vt Iudaeos ab ea omnino instauratione prohiberet: fore etenim vt exaedificata vrbe, Iudaei rursus à Rege deficerent. Ac paulō post, vt testarentur, se id non alia de causa scribere, quā suae erga Regem fidelitatis, ac benevolentiae:

tiæ: utpote memoria tenēres communicatum sibi Salem **A**
 apud ipsum, subiungunt. Nos ergo memores Salis, quem
 in palatio comedimus, quia læsiones Regis videre nefas
 esse ducimus, &c. Ex quibus apertè colligimus, degustati,
 atque communicati Salis, & mensæ memoriam, perma-
 gnā caritatis, atque fidelitatis vim humanis mentibus
 imprimere. Estque propterea reiiciendus Cato, qui negat
 verum esse alliei benevolentiam cibo: cuius sententiam
 Cicero pro Lucio Murena agens, redarguit peracutè. Nā
 communis quidem cibi, ac mensæ memoria, non modò
 veteres amicitias retinere potest: verum eas etiam, quæ a
 aliquo fortè casu rescissæ, seu interruptæ fuerunt, rursum, **B**
 redintegrata mensæ communione, summo iure valet ad
 parem ei, quæ amissa fuit, benevolentiam, & amorem re-
 uocare.

22 Atque id ita usu venire adeò compertū habent, qui in
 cōmuni amicitia versantur: ut si quis in itā cum altero ami-
 citiam prior violauerit, ideoque iustissimam amici læsi irā
 in se concitauerit, hanc Salē & mensā compescere se posse
 nō diffidat: quod is debitas commissi sceleris poenas, iam
 tum remitti sibi, ac proin condonari speret; si, cū primū
 ad mensam offensi amici, mutuūque Salem, tāquam ad **C**
 Aras, ut aiunt, cōfugerit, admittatur. Pacari enim iratum
 animum, paulatimque præsentia, & summissioe confu-
 gientis deliniri: quin & ipsam melancholiæ partem, cui
 est infixā vindicta: cibo, potuque cohiberi; indeque, & re-
 conciliari, & in veterem gratiam, atque benevolentiam
 restitui posse amicos, perquam multis quotidie, ac neque
 obscuris exemplis demonstratur: propterea quod ab eo
 congressu, & familiaritate ad mensam, commissorum tum
 intima remissio, tum tacita inuicem condonatio necessa-
 riò col-

riò colligatur. Quemadmodū iure municipali fuisse cau- **A**
 tum, idque præcipue apud Gallecos Hispanos, ex pecu-
 liari gentis more obseruari solitum accepimus; in eo ami-
 citiæ diuortio, quod inter virum & vxorem ex causa fieri
 permittitur. Lex enim ita habet, ut si qua vxor à suo viro
 fuerit in adulterio deprehēsa, ab eodem ipso trahatur ad
 Prætorem iudicāda. Qui eam conuictam, & mortis ream
 factam, rursum viro restituat, ut libuerit, proprijs mani-
 bus, atque publicè strangulandā. A qua seuera legis exe-
 cutione, pro insito genti, tum honoris, tum ignominie sti-
 mulo, vix vnus fuit, qui oblata occasione, manus tempe-
 rarit. Veruntamen ab honesta patriæ consuetudine, quæ **B**
 etiam legis vim habet, sic illa coarctatur; ut si antequam
 vxor poenę summittatur, parentum siue consanguineorū,
 aliorūque precibus, aut industria, ipsa viri congressum,
 seu eius saltim mensæ accubitū obtineat, immunis a poe-
 na fiat. Tantum quippe virilis iræ, ac furoris, cū illa per-
 missione, tum Salis, & mensæ communicatione, remissum
 fuisse censeatur, ac proinde conuiuæ condonatum; ut quā-
 uis tergiuerfetur vir, non tamen ultra, præterquam ex no-
 ua causa, suo in eam iure agere possit. Nam iuxta piā,
 & æquā consuetudinis interpretationē, credendū est, pu-
 rum Salē, cū benefica mensa, haud certè lubricas, fictasue, **C**
 sed verissimas, atque firmissimas amicitias copulare.

23 Qua causa idem ipse Pythagoras, nō ignota vi mensæ,
 verabat gladio frangi panē: nimirum ne gladio secaretur
 id, per quod amicorum copulatio fieret. Hoc ipsum etiam
 de Sale idem significare voluit, vbi Salē & mensam, qui-
 bus, ut explanatum est, amicitia stabilitur, nequaquam
 prætereunda esse præcepit. Quem morem hodie Turcæ,
 & Persæ omninò retinent, qui per communem inter eos
 Salem,

Salem, quem vel vnà comedunt, vel aliquando comedunt; mutuò iureiurando sese ad seruandā fidem adstringunt. Quam consuetudinem, tum alijs ex locis, tum maximè ex Pario Iambico Poëta quidam confirmat: qui vt grauiori nota, atque iniuria afficeret quendā Lycambem aduersarium, obijcit, illum Salis iuramentum violasse.

Iusiurandum Salis ingens est,

Sale quippe omnia condiuntur.

Quin & Origenes scribens contra Celsum, docet olim solitum fuisse iurare per Salem: esseque eius iusiurandum ingens, asseruit. At vnde tamen, cūrve tam ingens sit Salis iusiurandum, non explicat. Sed neque aliunde illud mutuari vim tantam putamus, quàm ex eo quòd iusiurandū affine sit pacto Salis, de quo paulò supra tractauimus: atque per Salis vocem Hebraicam, inuiolabile esse significetur. Debet enim iusiurandum subire pacti rationē; quasi quod iuramus adeò verum, atque certum esse oporteat; vt nullo pacto deficere, ac neque aliter se habere possit. Tamen neque minus inuiolabile erat panis, quàm Salis iusiurandum; propterea quod, vt ijdem Hebræi deprehēdunt, panis perinde vt Sal, suam quoque diuinitatem sapiat. Idque ostendi etiam Hebræorum dictis, ex numero & paritate litterarum, quas vtraque vox Hebraicè continet. quòd est etiam admiratione dignissimum. Nam si inuertas litteras Salis, nempe, **חל** fit. **לחם** lechem panis: eundemque reddunt apud Hebræos literæ Salis & panis numerum. 78. de quo & inclusa in eo diuinitate, eodē, quo paulo supra loco dictū est satis. Nam tale quidem symbolum cum Deo panis habet, vt ei oblati, non minus gratus fuerit quàm Sal in sacrificijs. Vnde in vtroque testamento

mento tanquam præcipuum sacrificium, iubetur offerri: Christusque ipse, Ioan. c. 6. panem se vocat, Ego sum, inquit, panis viuus; qui de cælo descendi: estque omnino nomen filio conueniens. Tamen, vt quidam volunt, eum ipsum Paulus Salem appellat: crediturque in hūc sensum ab eodem Paulo dici illud, Sermo vester sit semper cum gratia & Sale conditus; id est, diuinitatem redoleat, & Dei honorem sapiat: vel potius, quemadmodum panis Sale conditus longe fit gustui suauior; sic nos sermonem, verbum, inquam, & cœlestem panem Christum, quo sit nobis ipse conditor, haud nisi eius Sale gratiæ resperfi comedamus. Quò sanè spectat, quod olim apud Macedonas patrio ritu fiebat. Hi enim foedus, quod sanctissimum vellent haberi, sic inibant; vt panem gladio diuisum vterque ineuntium libaret. Vnde coniectare ausim (veniam tamen præfatus) Christum diuinum communionis, atque religionis nostræ conditorem, in ipso nouæ legis exordio, sub mystico communicati panis symbolo, altissimū humanæ reconciliationis mysterium præcepisse; vt homines in panis fractione, sui corporis participatione coniungeret: sicuti Paulus scribens ad Corinthios fusiùs ostendit: adeò consilium illi fuit, in rebus multò vulgarissimis, sacra diuinaque arcana in gratiam & rem nostram recondere. Qua de causa, perquam impius inuictæ innocentia infidiator Iudas ille Ischariotes, iustissimo Dei iudicio, perpetuo fuit damnatus anathemate: quòd neque Salis, vt Origenes inquit, neque mensæ, neque communicati sibi panis memor; nō solum domino Deoque suo necem machinatus fuerit; verumetiam se ipse, teterrimus discipulus, & innocentissimi magistri sui proditorem, & ad tantum, tamque immane facinus ducto-

rem exhibuerit. Quapropter inhumani penitus sunt habendi, & quasi summum impietatis fundum iam attigisse censendi, qui Salem & mensam prætereuntes, despicientésque; eiusmodi infidelitatis, ingratiq̄ue animi nota inuruntur. Cum igitur Sal, ab innato sibi fidelitatis candore, tam erga hostes, quam erga amicos, quam etiã erga Reges, quin & cælestes diuorum mentés, tot fidei, atque gratiarum symbola præferat; peræquum est profectò, vt Regius etiam ei honor à cunctis in mensa deferatur; propterea quod perpetuus is est mensæ præses, idemq̄ue & custos, & conditor, & restitutor, & conseruator. Vnde colligitur, Salem tum grarum, atque necessarium esse ad sacra peragenda: tum ad humana inter se, & cum diuinis humana copulanda, fieri perquam aptum.

24 Sed iam inter sacra huiusmodi mysteria Salis, nõ contemnenda occurrunt de ipso proueria, quæ quarto loco enodare statueramus. Qui totus ostendit, qua ratione & arte, ex tã multis, quæ vulgò feruntur, de Sale prouerbijs, potiores animi virtutes exprimendæ sint, atque ad sanationem animorum adhibendæ: vt his, cum mentē expurgare, tum exposita ei optimi forma, sanam, atque perfectã reddere possimus. Neq; enim aliud sunt proueria, quam quædam vulgi sententiæ, ex vsu, & magna rerum parente experientia, approbãte Philosophia, prognatæ. Quorum tanta est vis & auctoritas, tam ingens inter mortales existimatio, & reuerentia: vt quod alioqui iniuriæ loco cederet, dictum prouerbio, vacet contumelia. Quamobrem vulgus, etsi imperitum, magnas tamen inde sumit ad persuadendum vires: dum per inclusas in his, aut vitij, aut virtutis significationes, quid vnicuique mortalium facto sit opus, præclare ostenditur. Nam in ea ipsa virtutis expressione,

sione, quam innuit prouerbum, contrarium illi vitium, quasi morbum reteggit. Quod dum præcauendum, atque fugiendum esse, prouerbio admonemur, nihil eo sanationis genere animo obuenire potest salubrius: nihil excellentius; nihil denique ad optimi perfectionem cõsequendã, neque commodius, neque suauius. Idq̄ue aut ex eo, quod effrenis animus prouerbio ictus, quasi sententioso lepore quodam cohibeatur: aut quod deses, atque iners idem, subito illius acumine excitetur: aut demum quod per huiusmodi proueria & sententias, notior sibi quisque fiat, vt sanetur. Siquidem mutæ, atque opportunæ amicorũ animaduersiones, quales per proueria in amicorum vitia haberi solent; quid aliud quæso sunt, quam promptissimæ quædam animi curationes? Ad quas se referunt perquam multæ ex vario, excellentiq̄ue Salis vsu obortæ sententiæ, quæ in plusquam triginta de Sale proueria abierunt. Inter quæ, præcipuum mihi videtur locũ obtinere, quod nos in primis de prudentia virtutum omnium ferè principe, ac regina admonet: quodq; passim in ore omnium maximè verò Transalpinorum, versatur, atq; inter conuiuas proferri solet, his verbis: *S A L E M N E A L I I S P O R R I G I T O R O M A E Q V I V E R S A T V S N O N F V E R I S*. Quod planè scitum, ad animi sanationem accommodandũ, plurimas, atq; grauissimas prudentiæ caussas in se ipsum continere videtur. Per Salem enim prudentiam, alteram sapientiæ partem: per Romam verò, præcipuum prudentiæ locum, & quasi seminarium denotari; vtrũque tamen ad ipsam animi sanationem, quæ similis est corporeæ, spectare videmus: vel eo maximè, quod eandẽ ferè sanationis curã subit in animo prudentia, quã gerit in corpore optima quotidiani victus ratio. Quemadmodum enim

hæc, vt ab vtilibus noxia distinguat, & sobrios, atq; frugi A
 nos esse edoceat, morbis nõ modò occurrit, verü etiã ma-
 gna tẽperamenti fit conseruatric: sic itidem ad optimam
 animi valetudinẽ tuendã, prudentia, reliquarum virtutũ,
 tanquã alimentorum animi; & Sal, & verũ condimen-
 tum efficitur. Nam & suauissimas virtutes ab insulsiſſimis
 fecernit vitijs: & subdolas, quandoque virtutis nomẽ vſur-
 pantes, prauitates indicat: & virtutes ipsas malè locatas,
 tanquã vitia, reiſciendas præcipit: & se denique habentes,
 puros, integros, atq; incorruptos cõseruat. Ac sicut homi-
 nes tẽperacione & natura constãtes robustissima, si modò B
 commoda victus ratio adfit & frugalitas, vitã prope indo-
 lentem, atque nullius ferè medicamenti indigentem tra-
 ducunt: ita ingenuos quidẽ animos ac rectum sentientes,
 integros, atque incolumes in officio continet prudentia.
 Quæ cum, *VT HOMINI SAL*, quod dicitur, sit om-
 nibus necessaria; cõuenit profectò, vt eandem, cum vir-
 tutum omnium Salem & cõdimentum appellemus; tum
 vberes salinas, è quibus illa potissimùm erui, & in vniuer-
 sos distribui debet, cum primis aperiamus.

25 Veruntamen cum prudentia non tam ab arte, & scien- C
 tia, quàm ab ipsa rerum periclitacione & experientia col-
 ligatur; ne tamen longissimo rerum vſu, & peregrinatio-
 ne ad illam inuestigandam sit opus, designãdus est nobis
 locus aliquis, in quo hæc ipsa resideat, & tanquam expref-
 ſissima quædam rerum, atque mundi facies ante oculos
 obuersetur. Qui certè locus, & quòd vnicus penè sit in or-
 be terrarum; & quòd ceteros longè antecellat; mirè qui-
 dem sub vrbe Roma, tum significatur, tũ quasi per nume-
 ros, & gradus quosdam ad viuum exprimitur. Nam vr-
 bem Romã illustrissimum orbis terrarum monumentum,
 editif-

editissimam quandam præferre sapientiẽ sedem, peren- A
 nemque esse disciplinæ fontem, è quo verissima, apertissi-
 maque rerum cognitio in vniuerſas mundi partes didu-
 catur; inde maximè constat, quòd & rerum caussas co-
 gnoscendi, & ab euentis futura præſagiendi, & ex vtrif-
 que, quid vnique cõſulto sit opus excipiendi, haud a-
 libi maior habeatur occasio. Neque enim per Salem, à
 nullis præterquàm à Romanis apponendum, aliud magis
 innuit prouerbiũ, quàm vt nemo sibi arroget, sapien- B
 tiam, & veras opiniones, vel cognoscere per se, vel cogni-
 tas, alios edocere posse; nisi qui eas prius in ipso quasi mũ
 di teatro, siue schola Roma didicerit. Cuius rei caussam,
 sunt qui rure quidem ab ipso admirabili situ vrbe deducant,
 quæ sub felicissimo sidere, in medio Italiae posita, à
 prima ipsius origine vmbilicus fuit omnium terrarum, vr-
 bium, atque nationũ, quæ in mũdo ceteris, tum ingenio,
 & arte cultiores: tũ potentia & armis præſtãtiores fuerũt:
 & quas olim Romani longè lateque propagato Imperio,
 aut vi, aut amicitiae foedere sibi subiecerunt; honestisq; le- C
 gibus, & Reipub. forma tradita, mirabiliter cõseruarunt.
 Quæ singule regiones, ac populi, & nationes, conuerso in
 Italiam ore, maximè verò in vrbe, tanquam in commu-
 ne quoddam orbis spectaculum, admirabileque humanæ
 Reipub. exemplar, oculos coniecerunt. Quamobrem in
 eam vndique, quasi lineæ à circumferentia in medium,
 concurrentes mortales, multarum quidem vrbiũ, at-
 que populorum, & sciẽtias, & artes, tum ritus, atque mo-
 res tot iam seculis inuehentes, Romanorum, siue Romæ
 agẽtium ingenia vehementer exacuerũt. Vnde Romanis
 domestica cum externis cõferentibus; atque ex aliorum
 factis propria potius, quàm ex proprijs aliena æstiman-
 tibus

tibus, ingens veri, bonique orta cognitio, ab eorum maximè ortu, & educatione, altiores prudentiæ radices egisse semper visa fuit. Nam Romæ natos, aut in ea educatos homines, non solum alijs prudentiores, sed omnibus longe fortiores; quin & magnanimos, atque clarissimos euadere, necesse est. Tum quod ab illis fortè viris suum ipsi genus ducant, qui orbem terrarum armis subegerunt: tum maximè, quod eisdem forte obtingat, non in vasta solitudine, aut vili sub tuguriolo nasci: sed in ea edi vrbe, in qua sub prima vitæ luce, primæ quæque occurrètes rerum species & figuræ, præclaræ quidem ipsæ, illustres, splendide, magnificæ, atque sumptuosæ, sese tenellis eorum oculis subiiciunt. Idque potissimum, dum amplissimas tot vr-
bis moles, maximos videlicet Circos, Porticus. Aquæductus, Arae, atque Thermas: tum Temples, Mausolea, & Hippodromos; tum Obeliscos, & Amphitheatra cõspiciunt: maioraque subinde, quàm quæ viderunt oculis, animo monumenta concipiunt.

26 *

Nam hæc quidem tanta magnarum rerum, adeoque varia imaginum ac simulachrorum in mente impressio, planè efficit, vt nihil tam valde excellens, atque aspectabile sit vbiuis terrarum, quod nõ ab ijs, qui paria, aut maiora Romæ viderunt, facile possit, tum cogitatione consequi; tum animo discerni, ac tanquam de re præsentis dijudicari. Sunt enim natura nostris impressæ animis notæ quædam, & quasi vestigia rerum omnium, ad quæ non solum temporum differentias, locorum dimensioes, terrarum situs, vrbiũ atque populorũ positiones quadramus: sed stirpium etiam, sed animantium, atque mortalium præcipuè formas & figuras comparamus; tam celerit id quidem cogitationis motu, vt quam breuissimo spatio temporis, nõ modo

modo coelum terramque lustrare, verum & vbiq; locorum interesse, & nobis quasi inspicere, ac recensere omnia videamur. Vt non tam valde vulgare sit, aut à veritate discrepans, quod vulgo tueri solet, cogitatione homines ibi esse vbi velint: perinde vt amantes, vbi amant, potius quàm vbi animant vagari. Quo fit vt cum tanta, tamque immensa, ac peruaria contemplatione imaginum, per quas meti vndecumque impressas, omnium prope rerum memoriã retinemus, domi fruamur; nequaquam anxie peragrarè maria, non vltimas adire terras, ac neque singula quæque foris collustrare oculis necesse erit; cum ea omnia intus quasi habeamus, animoque obuersemur, atque intimo sensu mentis, & cogitatione assequamur: maximè verò vbi tener animus, magnificentioribus hisce visis obiectis antea impressus est, atque illustrioribus rerum simulachris, Romæ potissimum, imbutus. Nam hæc ipsa prima rerum opinio, è tam excellentibus orta principijs, sic vnà cum illis, & augetur, & adolescit; vt Romanos inde non modò vulgariũ maximè contemptores; sed altioris quidem ingenij, grauioris etiã consilij, necnon prudentiæ consultioris fieri, atque vnicè ad res magnas enasci oporteat. Hinc quippe illud satis philosophicè ductum videtur; quod ab his, qui rationem educandi liberos tradidere, acutè animaduertitur: vt parentes, aut in magnis vrbiũ degant, aut prægnantes vxores à villa, seu pagis, ad vrbes ducant, & parituras, & partum educaturas: ne quippiam rusticarum, aut vile sapiant lac, & crepũdia: neue prima quæque naturæ rudimenta, rusticis, atque incultis, tum verbis, tum primis rerum notis expressa, infantes imbibant. Rarum enim esse, vt hi quamuis ingenio præstent, sub agresti tamè educatione, aut ingenui & liberales euadant, aut ad

gloriam inflammentur, & ad maiora erigantur.

27 Sed ut in summa agri ubertate inest luxuries, quæ quãdoque falce depascenda est, perinde atque adeps, ne putrescat, Sale coercenda: ita præcellens Romanorũ in perdiscendis disciplinis ingenij ubertas, ac vehemēs in exercendis illis studij acrimonia, Romana quoque prudentia dirigi solet, ac etiam (ne quid extra modum) temperari. Neque enim suo prudentiæ Sale Romæ vacant artes omnes, quæ (ut ab his ordiamur) vel in agendo, vel in faciendo, vel in sordidis versantur: neque harum opifices sine ea, quæ communis appellatur prudentia, quã omnes, qui cuique præfunt officio, decet habere, sua possunt opera perficere. Etenim cum prudentiam prouida & considerata actio semper sequatur; necesse iccirco est, inter singulas tam opificis, quàm opificij laudes & encomia, illam accuratiùs expendere. Quæ ut non tam oculis, quàm animo conspicitur: ita ubi desideratur; nõ solum opus, verum opifex, non ignauia, neque inertie, sed potiùs imprudentiæ ac insulsi tatis coarguitur. Veruntamen, si qua alia in arte, maximè certè in Architectura, tum Statuaria, & Pictura, notanda illa est, atque omnino discernenda. Quæ artes magna profectò laude dignæ sunt, fereque inter liberales numerandæ: propterea quòd earum artifices non antea operi manum admouere soleant, ac neque extrâ quicquam oculis conspectandum subijcere; quin prius illud, cum satis animo obuersati fuerint; tum mathematicarum instrumento & ope artium, quod foris edendũ est, intus scite construxerint. Nam ut mens nostra quiduis cogitatione potest depingere; ita quidquid aspectabile est, atque sub sensum cadit oculorum, quantumuis licet abstrusum ac informe, picturæ quidem exprimendum subijcitur,

citur. uti peracutè sua in arte notauit Flaccus.

-Pictoribus atque Poetis,

Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas.

Id, quod de statuaria etiã picturæ cognata faciliè est colligere. Quæ planè ars ad imitandã naturã, longè est huic affiniõr, quã Pictura: perinde ut mundo etiam globosa figura similiõr est, atque expressiõr, quàm plana. Non enim umbras, quas picturæ peniculus, statuariæ dat scalpellum: sed eas quidem hæc ipsa per se profert: ac non aspectabile modo, ut pictura, sed corporatũ, quod tangi, membratimque contrectari, atque discerni potest opus statuaria emittit. Qua de causa, tametsi ab statuario, ut Arist. placet, minorã exigimus, quàm à Pictore, quod is errata faciliè reconcinare possit, ille verò nisi difficulter; maiora tamè quàm pictor videtur statuarius præstare. Quãdoquidem opera quæ is profert, nonne eisdem depictis, tam sumptu quàm perpetuitate, longè anteponere, atque multo magis reuereri, & admirari solemus? Ijs ergo duabus præcellentibus adiuta artibus Architectura, quæ non oculis, seu admirationi solum; sed cõmuni potius vtilitati accõmodatur, valdè mireq; perficitur. Nãq; illis ministris, nullũ tã elaboratũ, atque à cõmuni architectandi vsu tã ab oculis separatũ poterit ædificiũ exquiri, quod nõ Architectores cum animo comprehendere, tũ manibus affabre extruere, atque ad perfectum & absolutum omnino possint deducere.

28 In quibus ergo artibus Romani potissimũ, siue Romæ agentes artifices feliciùs reliquis totius orbis excellere: vel ex antiquorum ædificiorum, marmorearumque statuarum, & simulachrorum imitatione, quæ Romæ multò perfectiora quàm alibi conspiciuntur: vel ex nouo ad urbem ingeniosorum artificum accessu, quos sæpe non tã

premiij magnitudo, quàm gloriæ cupiditas ac docēdi, discendi que studium attrahit. Inter quos, etsi non pauci in hisce artibus floruerunt; tamen qui singulas perfectissimè calluerit inuentus est ferè nemo, præterquam vnicus ille nostri seculi Dedalus, Michaël Angelus Bonarotius ciuis Florētinus; qui Romæ à puero enutritus, atque eruditus, ad extremam propè ætatem floruit. Hunc enim non modò Apelli, & Polycleto, qui tantum in vna, aut altera ipsarum artium præstitere; sed ingenuè profectò in vtrauis omnium ætatum artificibus anteponendum esse censerè. Cùm is non tam eximiè laudandus sit quòd Apelles, siue Polycletos, siue Praxiteles multos, ex tã multis suis discipulis effecerit: quàm quòd sub ipsius pēnicillo & scalpello summa quidem ars cum summa prudentia, neutra succumbente, certauerint. Quæ artes cum reliquis inferioribus, quæ sese illis vehementer expoliunt, & adornant, Romæ tum meliùs retinentur, tum excellentiùs ad antiquam, veram, atque perfectam rationem rediguntur. Vnde fit, vt reliqui totius orbis artifices Romanis primas deferant. Tunc enim sua ipsi opificia probant, cùm primùm Romæ comprobata illa fuisse intelligunt. Ac nec iniuria quidem Romanos, & æquissimos, & prudentissimos cunctarum rerum censores existimant; cùm in ea vrbe agant, in quã omnes vndique artes, & vt dictum est, inuehūtur; & inuectæ maiore ingenij contentione excoluntur.

29 Quod si præterea eas artes recenseamus, quæ iure liberales, atque ingenuæ vocantur; vt Geometria, Musica, Optica, Arithmetica, atque illa magna scientiarum parēs Philosophia; mirum, quantum Romæ in his omnibus vigeat prudentia: quantumque hoc ipso prudentiæ Sale resperis illæ, & incorruptæ mancant, & studiosos sui perficiant;

ciant; & ab insulsiſſima; sordidissimaque imprudentiæ la-be, quæ puros Philosophos quandoque solet inuadere, quemque defendant. Neque enim vsquam, aut doctos prudentiores, aut prudētes doctiores, quàm Romæ fieri posse credas. Quæ vna in vrbe, & scientiæ, & rerum experimēta, è quibus illæ emanarunt, coniunctissima reperiuntur. Nam doctos simul, & rerū peritos, non totus omnino orbis, perinde atque vna Roma dat. Non tam quòd tenuis eius cælum (quale certè ad id confert) acutiores illos, & ad philosophādum aptiores reddat: quàm quòd vbi maior est rerum experientia, ibi rursus & scientias inueniendi, & inuentas perficiendi, de quæ his optimè iudicandi, occasio sese maior offerat est necesse. Nam hæc ipsa tam multa perspicendi, atque diiudicandi Romæ nata opportunitas, primùm Romanis in caussa est, vt eloquio præstet; atque vt non minus prudenter, quàm copiosè dicat: quòd ipsis ex tam frequēti maiorum suorum vsu, & exercitatione in dicendo, innata propè eloquentia remanserit. Etenim præterquam quòd inuentione, & dispositione eximij sunt, ac penè singulares; pronuntiatione etiã, præcipua eloquentiæ parte, ceteros sic antecellunt; vt mihi sanè (nec falli puto) sola Roma pronuntiare videatur: cùm re vera, ab ineunte ætate, tanta in pueris sit oris, atque linguæ inflexio ad purè, casteque pronuntiandum; vt hac in parte Romanorū pueros grauissimis aliarum vrbiū Oratoribus facillè anteponebam. Namque eodem Iulio. III. Pont. puerum nondum exacti septenij, in templis publicè concionantem; clarissimeque latina verba resonantè audiui. Quæ pronuntiandi puritas, Romanorum propria, externis quidem rarò contingit: propterea quòd hi ex vernaculo stridore non nihil pingue, atque affectatum

tum contrahere soliti sint in pronuntiando.

30 Quāquam hac nostra tempestate, ex tam varia lingua-
rum, atque sermonum confusione Romam inuecta, sum-
ma illa eloquentiæ vis non tam in dicendo, quàm in scri-
bendo, posita est: vereque illud vulgò dicitur quàm aptis-
simè, *BONONIA DOCET, ROMA SCRIBIT.*
Quamuis equidem doctrinam non solum Bononiæ, sed
Lutetiæ potissimum, tum Louanio, alijsque celeberrimis
Italiæ, Hispaniæque Academijs libenter cōcederem: scri-
pturam verò soli Romæ tribuerem. Quòd humana mēs,
in tanta rerū varietate, quanta Romæ conspicitur; vt gra-
uior iam sit, atque certior ad optimè iudicandum; ita etiā
euadit consultior, longēque prudentior ad scribendum.
Præstantque profectò iudicio, quæ Romæ, vel extempore
exarantur, ijs, quæ alibi accuratissimè conscribuntur. Exē-
plo nobis sunt aurea illa Ciceronis secula, quibus sum-
mo eodem eloquentiæ principe Romæ scribente, cōscri-
psere etiam in omni scientiarum genere, Græcè, Latineq;
alij externis omnibus longè præstantiores. Nam Roma-
norum scripta non minus, quàm res gestæ, vt idem ait, re-
liquis omnibus præposita fuerunt. Quos etiam alij, varijs
temporibus, nostro præsertim seculo, comparanda ferè
cum illis eloquentia consequuti sunt: qui Romæ scriben-
tes, ad quamcunque philosophiæ partem, sacram potissi-
mum, animū appulerunt; ac nō solum iudicio ceteris præ-
stiterunt; verum Romanam linguam à contracta tempo-
rum barbarie ad pristinam Ciceronis, eiusque æui puri-
tatem reuocarunt. Immouero purissimis, suauissimisque
Ciceronis Salibus nostrum seculum vsque adeò condie-
runt; vt alijs totius orbis scriptoribus Romanum Salem,
iuxta prouerbiū, facilè apposuerint. Idque maximè in
conscri-

conscribendis historijs, quæ summa in primis veritate do-
nandæ sunt. Latere quippe rerum veritas Romæ nescit:
quòd ibidem, sicuti vulnere, vt dicitur, virescit virtus; ita
dum impugnatur veritas, redargutione solet magis ma-
gisque elucere. Cum enim Romæ omnium propè gentiū,
& nationum perpetui sint conuentus; nullæ quidem ipsa-
rum tam sunt ab inuidia, mutuoque odio liberæ, quæ suos
inuicem non habeant æmulos, qui aliorum laudibus, atque
gloriæ maximè inuidere solēt. Vnde Romam nullus tam
certus alicunde nouæ rei nuntius perfertur; quem nō pro-
tinus cateruæ circumstant, aut cōtradicientium, aut immi-
nentium, aut deprauantium, aut aliter se rem habere,
quàm primò fuerat enuntiata, afferētium. Quo fit, vt cō-
tentione, ac repugnantia, quasi limata veritas, tādē ap-
pareat, splendidissimeque eniteat. At verò extra urbem,
vbi non ita liberæ, atque indifferentes, sed in alteram o-
mnino partem pronæ sunt gētes, veritas occultari potius,
quàm reteri, seu diuulgari potest. De qua re exemplum
proferam, meæ quidem sententiæ, satis accommodatum.
Siquidem Hispanis olim cum Gallis in Italia, de Neapo-
litano regno dimicantibus; quid quæso nuntij, præsertim
tristis de successu prælij, aut in Hispaniam, aut in Galliam
perferri poterat, quem non utrobique gens, vel taceret,
vel dissimularet? Et si in Regios ille annales necessariò re-
ferendus esset, quin depicta in his veritas, ex pallida rube-
ret? Quid rursum, si quid læti? nōne credendum est, cō-
tradicante nemine, immò rem, præ patrio affectu, secun-
diorem sibi vnoquoque promittente, aliquid appictum
fuisse, quod veritatem fūco illiniret? Hinc Gallis vnum,
atque idem insigne factū, siue stratagema ad se; illinc cō-
tra Hispanis, illud idem ad se potius pertinere contendē-
tibus?

tibus? Ex quibus impudentissima illa quotidie oriri solet A
 historiarum inter se varietas & repugnantia; ac neque tē-
 pore, neque loco, neque ordine sibi constans rerum des-
 criptio. Quæ planè confusio, & perturbatio scriptorū, hi-
 storias alioqui graues, & veridicas, in meras sæpe fabulas
 conuertunt. Quod utique aliquorum historicorum vitio,
 & ignauia quammaximè euenire solet; qui, vel quem ge-
 runt erga suam nationem affectum, vel Regiæ potius gra-
 tiæ aucupationem, veritati præferre non verentur. Histo-
 ricos enim, vt inquit Cicero, decet esse rerum pronuncia-
 tores sinceros, factorumque explicatores prudētes, seue-
 ros graues: quique, iuxta legem historiæ, ne quid falsi di-
 cere audeant; ne quid veri non audeant, ne qua suspitio
 gratiæ sit, ne qua similitatis. Quos etiam necesse est curio-
 sitatē omnia conquirere, atque ab obuiō quoque (si fas
 esset) minima quæque, quæ maximum interdum rei mo-
 mentum faciunt, intelligere; vt maledicentijs; atque de-
 prauatis vulgi opinionibus opportunè occurrant. Quæ om-
 nia historico abudè suppeditat, atque subministrat ve-
 rus historiæ Sal prudentia. Hæc quippe summa est in scri-
 bendo ars. Non enim prudentiæ minus est tribuendum
 in scribendo, quam pronuntiationi datum est in dicēdo. C
 Quo magis profectò, historicos sub vmbra Regiæ scribē-
 tes, sibi præcauere oportet, ne libertatem, prudentiæ com-
 mitem, cum fauore, seu affectione commutent: neue ta-
 met si stilum habeant optimè attemperatum, & chartam
 veridicam; tamen atramentū suggerat ambitio, atq; inde,
 cum perfluat fictione charta; tum assentatiunculis, magno
 cum ipsorum rubore, obscuratur veritas.

31 De qua re optarem equidem, vt maior cura Principes
 attingeret; vt in conficiēdis suis annalibus, delectum ipsi
 maxi-

maximum haberent; viderentque quibus fundamentum A
 suæ perpetuæ commendationis committunt. Est enim fa-
 mæ post mortem futuræ magnopere consulendum. Nam
 exiguum vitæ tempus datur mortalibus ad res præclare
 gerendas: at illud, literarum consignatione, æternum effi-
 cit historia. Quæ cum lux sit veritatis, ideo rebus etiam,
 vel benè, vel malè gestis prælucere debet. Quò ergo Prin-
 cipes, nominis, atque memoriæ sempiternæ sunt audio-
 res, eò ipsos magis decet, historicos sibi veraciores, atque
 in scribendo prudentiores eligere. Ac neque timeant se
 magna ignominia apud posteros esse norandos, si sui in-
 terim humani lapsus, & infortunia ab historicis minimè, B
 aut cum fuco magno eleuentur, aut non dissimulato præ-
 tereantur silentio. Ea quippe veritatis vis est in historiæ;
 ea lectorum in illa peruestiganda, atque inuenienda au-
 ditas, & affectio; vt modò vera legant, cetera tanquā hu-
 mana boni cōsulant. Nihil est enim aptius ad delectatio-
 nem lectoris, quam temporum varietates, fortunæque vic-
 cissitudines percensere. Ipsa quippe varietate, atque incō-
 stantia humanarum rerum, quæ sæpissime notabili exitu
 quodam concludi solent ab historicis, capti lectores, ma-
 iori profectò cum voluptate, quæ legunt, & admirantur,
 & amplectuntur, & attentè perpendunt; & quo veriora il-
 la reputant, eò magis ad posteros transmittenda curant. C
 Est enim genius historiæ perpetuò victuræ veritas, qua
 constans historia reliquas, quamuis magnoverborum le-
 nocinio subornatas, detecto fuco, deformat, obscurat,
 suoque quasi fulgore vrit: nō secus, atque olim Mosis vir-
 ga coram Pharaone Rege in serpentem conuersa, quæ a-
 lias magorum virgas, simili, sed fucosa vras conuersione,
 ad vnam deuorauit. Ex quibus relinquitur; veros histori-

cos, vera scripturos, prudētia atque libertate omnino debere esse prēmunitos. Quæ duo maximè cum sola Roma præbeat, consequitur, nullos posse meliùs historicum Salem alijs porrigere, quàm eos, qui aut Romæ scripserint, aut in ea quidem antea diutiùs versati, sese aliò ad scribendum contulerint.

32 Porro ab eadem frequenti rerum inter se collatione, summaq; iudicij ac naturalis rationis exercitatione, ortus etiam Romæ fuit persapiens iurisprudētia Salis quo Romani omnia cōdientes, tot à se debellatis nationibus mirè consentaneas, atque perpetuas leges ad illarum vitæ normam condiderunt. Quibus sapientissimi latores illi, vitijs ita omnibus occurrerunt, atque sub eisdem legibus omnia comprehendi voluerunt, ut nulla ferè vsquam municipalis orta lex fuerit, quæ non à Romanis aut deriuata sit, aut ad illas referri possit. Nam earum quidē tāta fuit vbique vis, & auctoritas, ut si quando de vera ipsarum significatione dubitaretur, nulla potior esset interpretatio, quàm quæ, consulto Romano Imperatore, eius rescriptis mittebatur. Ideoque scitè eiusmodi legum interpretes, Iurisprudentes sunt appellati, quòd prauos hominū mores, ex quibus, occasione data, ortæ sunt bonæ leges, sola prudentia discernat, eaque tam in iudicādo, quàm in decidendo, præcipua sapientiæ pars existimetur. Vnde non modò prudētes, sed summi etiam philosophi dici debere: quòd iidem conditas à se leges, cum propria, atq; germana verborum significatione donarunt, tum naturali ratione, quæ legum viua est, atque ex ipsis philosophiæ apicibus desumpta anima, informarunt. Quique, & terræ & mundi Sales sunt habendi, quòd suis legibus humanos affectus, tanquā malè affectos gustus & appetitus, vi & acrimonia

crimonia represserint; & ratione etiam, ac eloquio mollierint, atque in officio demum omnia continuerint. Tanta quippe eis inerat indicendo vis, tam ingens in respōdendo auctoritas; propterea quòd non modò ciuilis iuris, sed omniū propè scientiarum essent peritissimi: ut domus Iuriconsulti (quemadmodum de Sulpitio, & Scauola significare voluit Cicero) oraculū fieret totius ciuitatis. Quàm nostræ ætas suos etiam Scauolas, atque Sulpitios habuit: suosque item Paulos, & Vlpianos admirata est: & eruditione quidem pares cum priscis illis legum licet cōditoribus; & iurisprudentiæ dignitate, atque excellentia longè superiores. Idque tum accessione sacri diuiniq; iuris, à quo fonte vniuersa iura deriuata sunt: tum diligentia Græcæ linguæ cognitione, vnde antiquæ etiam Romanorum leges emanarunt. Qua in re, sicuti ex a urbem præstitere Gul. Budæus, & And. Alciatus, alijque summi, ac præcellētes iuris assertores: ita in vrbe quidem florere non pauci; atque in primis noster Antonius Augustinus sacri palatij caussarum auditor æquissimus, Allifanorum prius, post Ilerdensium religiosissimus Pontifex designatus: Sed nunc tandem, pro tantis eius ab ipsa vsque generali & œcumenica Tridentina Synodo, cui per diligentem, perque officiosum interfuit, susceptis in Ecclesia Dei laboribus, quos permirò suū exemplo, atque integritate vitæ sustentat, ad metropolitanam Ecclesiā Tarraconensem, Patriarchalem sæpe nuncupatam, à Gregorio XIII. Pont. Max. Philippo. 2. magno Hispaniarum Rege deposcente, perhonorificè translatus. Is non modò vniuersi iuris, sed totius antiquitatis, atque eruditionis copia refertus, primus ipse Etruscorum Pandectas nostro sæculo pœnè ignotas referare est aggressus.

Mm

Tum

Tum etiam Græcas multorum Imperatorum cōstitutio-
nes ad Ecclesiasticam præsertim libertatem & dignitatem ^A
maximè pertinentes, Latinis antea ignotas auribus edi-
dit, multoque maiora in dies litterarum monumenta in
Pontificij iuris, & sacrorum Conciliorum illustrationem
molitur. Quod si tandem, hoc ipso iuris prudentiæ Sale
in vrbe nato, enutritoque, & ab ea longè lateque per vni-
uersum terrarum orbem disperso, exteræ quæque gentes,
atque vltimæ terræ condiuntur: cur non magis obsecro,
in vrbe agentes, illo ipso, & puriore, & sapientiore, & an-
tiquiore imbuentur?

33 Verùm, vt ostendamus prudentiam Romanam fuisse ^B
se quidem perquam appositè significatam per Salem;
quod huius vim & naturam, tum tempus, ac modum,
quibus idem esculentis adhibetur, quam maximè secuta
illa ipsa prudentia fuerit in erigenda, dilatanda, & con-
seruanda vrbe; hanc rursus cum latissimo, opulentissi-
mo, atque suauissimo condimento Salis conferamus.
Non enim præter rem nobis fecisse videbimur, si urbem
Romam, eiusque promiscuum diuersarum gentium in
eandem conuentum (modò parua magnis compona- ^C
mus) magnæ cuidam ollæ comparemus. Vtpote quæ
ex peruarijs quadrupedum, atque volatilium, quin &
aquatiliū etiam animantium carnibus; tum olerum;
herbarumque, & aromatum fasciculis referta, à Macro-
bio, Sus Troianus appellata, ad ignem excoquitur. Cuius
tam multa, atque diuersa obsonia, quamuis singula
per se sumpta sint suauissima, ac neque gustui aduersa, ne-
que dissentanea; commista tamen sine Sale, & in olla cō-
uoluta, non insipida modò, atque insuauia; sed valde pu-
trida, & maleolentia fiunt. Quæ ipsa rursus, si vnà cum
Sale

Sale coquantur, modò is cum tempore, ac ratione adhi-
beatur ollæ; vsque adeò in persuauem, ac longè gratissi-
mum gustui saporem, tum singula, tū vniuersa simul coa-
lescunt: vt si ab eisdem fortè esculentis excernatur ille,
mirum, quantum sui desiderium gustantibus relinquat.
Quod equidem in maiorem nos rei admirationem tradu-
cet; si quam in condiēda olla Sal haberi sibi vult tempo-
ris, atque modi rationē; hanc ipsam Romanos, duce pru-
dentia, in condenda, & conseruanda vrbe, secutos fuisse
demonstrauerimus: præsertim cū eadem obseruatio & ^B
natura Salis in condiendo, simillimam tum prudentiæ,
tum calliditatis vim, & solertiam exprimat in agendo. E-
tenim ostensum fuit antemeridiano sermone, non parum
referre ad probum ollæ condimentum, quota hora co-
quus, quotòue temporis articulo sit Salem immissurus:
cū experimento sit valde compertum, ante primū ollæ
feruorē, vnà cum carnibus immisso Sale, illas multo con-
ditiores fieri, ac meliùs sapere, quàm vbi carnes, & feruor
Salem antecedunt. Vt hinc colligas folius Salis munere ^C
(vbi congruè atque opportunè adhibetur) eiusmodi cōfu-
sissimam ollæ congeriem, cum optimè temperari, atque
condiri ad gustum; tum coctas etiam carnes, atque Sale
denuò conseruas, per diu incorruptas asseruari. In hunc
igitur modum se prudentissimus ille Romanus Sal ha-
buit, qui tam urbem Romam, quàm eius vniuersum Im-
perium, dum condebatur, condijt. Nam eam quidē urbē,
quæ tot barbararum, atque ingenio, & forma dissimilli-
marum inter se gentium, futurum erat receptaculum; quæ
quæso stabilitas, atque tanta Imperij propagatio conse-
quuta fuissent; ni à primo exortu firmissima ipsius funda-
mēta prudētia posuisset? Ab ipsis enim Aboriginibus vo-

catis Latinis, qui se Troianis præliandi arte superioribus sociauerunt, nata fuit vrbi prudentia. Quæ tamen toto eo tempore, quo maximè bello Regibus paranda pax fuit, calliditatis nomen sortita est. Nam primâ illam multitudinem ibi ex tot sceleratorum hominû colluione cõflata, quid aliud in vnum compulit, nisi callidus, atque sagax Romuli primi conditoris Sal? Neque enim tot pacis femina bello iacta, & tam ingenti Romanarum rerum agitatione, ac periclitatione occata, nisi rigante prudentia, potuissent in tantam, adeo quæ rationi obedientem, & leges timentem Rempub. excrefcere. A quo planè timore, & obediẽtia, quæ in animis insidere solent, Romanis ortæ fuere pietas & religio. Hæ namque duæ summæ virtutes, auctore Numma Pompilio illorum Rege, augurijs, atque sacrificijs vniuersa compleuerunt. Ijs siquidem superstitiosus, satisque sagax vir ille, præferoces Romanorum animos, qui pro augenda patria, bello & rapinis tunc nimium assueuerant, retundere curauit. Quinetiam non ineptè persuasit (si modò veram esset religionem amplexus) humanas Respub. non tam ferro, atque armis defendi; nec tam mortalium consilio gubernari, quàm diuino potius nutu regi; iugique numinis veneratione & augeri, & conseruari.

34 Ex his ergo principijs orta Romana Respub. hisque pietatis, atque prudentiæ firmissimis vtcunque fundamentis innixa, vsque adeò prouecta est; vt quemcunque statum, & gubernandi formam postea nacta fuerit, maiestate tamen cæteras omnes longè antecesserit: ideoque ipsa, & viuus, & efficax quidam terræ, atque mundi Sal semper fuit habita. Cuius conditissimo exemplo, & consilio, vt sapore, affectæ reliquæ orbis Respub. facillè percepere, quantum

quantum ad ipsarum inter se conueniẽtiam, & conseruationem conferant, obedientia, & religio. Cùm ex his, Romæ potissimum, communis pax orta fuerit, patriæque caritas, & pietas in superos. Idque eo maximè tempore, quo, clauso Iano, purissimus, ac cælestis Sal ille, diuina, inquã, sapientia Dei filius, in terram demissus est, vt toti terrarû orbi verum, atque salutiferum sapientiæ Salem gustandû impertiret. Qui quidem, primùm vase nouo, hoc est, purissimo illo sine labe salino, vtero Deiparentis exceptus fuit: postea verò ab Apostolis, quasi salillis, per vniuersum orbem Euangelica prædicatione delatus, Romanorum mensis præcipuè fuit appositus.

35 Quod ipsum ante multa tempora videtur fuisse præsignificatum à magno illo vate Helisæo. Is enim exoratus à ciuibus Hiericuntis vrbis olim in Palestina florentissimæ, vt pessimas eius regionis aquas sanaret; quod amaræ cum essent, sterilem, ac morbosam terram efficerent; protinus vas nouum afferri sibi, in eoque Salem apponi iussit. Indeque Sale in fontem, ex quo aquæ profuebant, immisso, diuino aspirantè nutu, tum aquæ sanatæ sunt; tum fertilitati terra restituta. Qui planè typus, nihil expressius, quàm Romanum, atque Apostolicum Salem hunc nobis præmonstrasse videtur. Ita namque cælestis, Deus à sanctis mundi ciuibus Patriarchis, & Prophetis fuit exoratus; vt salutem mortalibus operaretur in mundo, qua humana placita, & opiniones, mille tunc vitijs, atque erroribus contaminatas, vt amaras, ac valde putridas aquas, suo insperfo sapientiæ Sale sanaret. Vnde summus ille Helisæus Christus, sanata Iudæa, cùm gentibus mederi statuisset; noua, Apostolica scilicet, vasa aptauit ad hunc diuinum Salem deportandum; atque in vniuersum

Mm 3 terra-

terrarum orbem conspergendum. Quem potissimum post
 conditam prius Antiochenam sedem, mox eandem Ro-
 manam appellatam, à Petro Apostolorum principe; im-
 mitti etiam curauit in pergrandem illum humanarum ar-
 tium, atque scientiarum fontem, qui ab vrbe Roma, tan-
 quã è medio terræ, in reliquas orbis partes diducebatur.
 Cui præcipuè muneri obeundo, destinata fuerunt electis-
 sima duo vasa illa Petrus & Paulus Apostolorum prima-
 tes. Hi enim fuere prima illa Salina cælestis, atque Euãge-
 lici Salis, qui fuit ad motus Romanorum mēsis, quæ tūc
 maximè tot philosophorum sectis, ac confusissimis de re-
 ligione opinionibus erant refertæ. Sed hunc Salem vbi
 Romani gustarunt, tametsi purum, candidum, ac simpli-
 cem, vi autem & acrimonia, omnium acerrimum inueni-
 rent, admirari primùm; at verò postea, quasi quod fauci-
 bus hæssisset ille, nauseamque mouisset, fastidire coeperūt:
 ac quoniam nulla ipsum nominis fama prænosci, neque
 continentia eundem salina vermiculato aliquo humana-
 rum scientiarum ornatu, quasi emblemate, illustrari vide-
 bant; foras mittendum illum, atque vt fatuum, & perinsul-
 sum, ab omnibus conculcandum iudicarunt. Nec deerāt,
 qui summa ope niterentur hæc ipsa salina penitus perfo-
 rare, atque pessundare, vt ab ijs Sal ille exturbaretur: sed
 nihil vnquam profecere; quod aurea, solidaque illa essent,
 atque vt cælestibus fabricata manibus, ita nulli obnoxia
 subuersioni. Quin potius cum omnino firma, latoque ac
 quadrato constarent pede; neque deijci, dimoueriue mē-
 sa; neque ab ipsis diuinus Sal ille vi vlla extrahi poterat.
 Nam quò magis gladio perterebrare salina, saxoue aut
 tormentis comminuere conabātur; eò planè firmitus per-
 stare, minusque in ipsis Sal infatuari conspiciebatur: sed
 ia tanta

in tanta potiùs cruciamentorum tempestate, ac procella,
 more Salis, qui liquari solet, sanguineo gloriosi martyrij
 sudore corpora defluebant. Quo rigata liquore ipsa Ro-
 manæ, adeoque vniuersæ Christi Ecclesiæ fundamenta,
 diuino stãte Austro, in firmissimum fidei, ac religionis Sa-
 lem compingebantur, & concresecabant. Vnde non solùm
 Romæ Sal ille fidei perpetuò purus, & incorruptus per-
 mansit: verùm etiam clarissima eius vestigia, infinitorum
 Christi martyrum pedibus, in toto terrarum orbe fuerūt
 impressa. Quæ tamen ne infrequentibus dubia, aut incerta
 fierent; nèue inaniter hinc inde nutare viderentur; sed re-
 ctâ, ad vnicam & eandem metam perducerent, Romam
 sese vndecunque referebant. Qua in vrbe, vt in medio, ac
 valde edito totius orbis loco, vasa duo illa, siue salina, à
 summo Salis latore Christo posita; & collocata fuerunt;
 vt vniuersis mundi angulis magis inde conspicua, & ex-
 æquò omnibus in prospectu essent: Atque vt stabiliora,
 nullique vnquam inundationi, ruinæue subiecta fierent;
 nequaquam fabulosa in arena, sed supra eminentem, ac
 præcellsum obeliscum, illud, inquam, pergrande, firmissi-
 mumque fidei ac confessionis Petri Apostolorum Prin-
 cipis saxum fundata, erecta, & constructa fuerunt. Ex quo
 facile credi potest, hoc ipso Romæ apposito, & à Romanis
 degustato Sale; inde etiam, tanquam à mundi capite, in
 omnem terram diffusum, ac sparsum illum fuisse; atque in
 fines orbis terræ (quod etiam omnium Apostolorū opus
 fuit) & deportatum, & ab omnibus vbique gentibus de-
 gustatum. Præclare igitur prophético illo Helifæi typo o-
 stenditur, quemadmodum mundanæ, siue Romanæ Hie-
 ricuntis aquæ, quæ tot antea, tantisque amarissimis, atque
 pestiferis gentium erroribus computruerant; rursus sa-

pietissimo Christi Sale Romæ fonti per Apostolos inf-
perfo, & sanata fuerint, & ad fertilē Christianæ religionis
culturam sectarum omnium sterilitates redactæ. A

36. Quo Sale à cælesti Helisæo Christo iam mūdo immis-
fo; à Petro vero primo illius latore Romam deducto, ne-
cesse omnino fuit ad ipsum quidem reponendum, & con-
secrandum, dari etiam salinas; eisque fidelem ad distri-
buendum præfici dispensatorem, qui æquali cum Petro
potestate suffultus, Pontificali præfecturæ succederet: cuius
etiam nutu, ac benedictione Salipse cōcrescens, vni-
uersis Christi ouibus, ad excitandam in eis cælestiū epu-
larum appetentiam, perpetuò daretur lingendus. Neque B
enim quicquam tam fuisset absonum, neque tam omnino
absurdum, quàm credere, Apostolicam sedem, eiusque sa-
cro sanctas constructas Romæ salinas, quas Christus ad
infinitam sui gloriā in terris permanere decreuerat; pro-
tinus, obeunte Petro, momēto temporis delisisse. Quam-
obrem nulla profectò maior impietas cum maiori stoli-
ditate vnquam coire potuit, quàm quæ hæreticorum no-
stri tēporis prauitate, ac torpore coepit reuirescere. Quip-
pe qui in eiusmodi purissimas Apostolici, Pontificijq; Sa-
lis salinas, quas Romæ diuinitus impressas agnoscunt; at- C
que in primis contra sacros ipsarum custodes Pontifices,
horumque caput, ac sanctissimum nomen Papæ, impudē-
ter non minus, quàm impotenti animo inuehuntur: asse-
rentes maiestatem secularem, & domesticum splendore,
quos præferunt Pontifices, nequaquam cum Pontificia
dignitate congruere. Illudque præcipuè, vt valde turpe
criminantes, quod spretis humilibus casis, siue Salinis,
quas Christus suo exemplo, ad Euangelicum reconden-
dum Sale, Pontificibus cōdiderat: quasque priores Pō-
tificates

tificates gloriosissimè inhabitauerunt: contrā successores Re- A
gias potius, quasi que triumphales Basilicas illarum loco
sibi erexerint: & quas nō solum splendida, & perampla re,
sed bellico etiā armorū apparatu cōpleuerint. Ac proinde
nonmodò Salinas, sed ipsos etiam à Christo vocatos Sal
terræ Pontifices, corrūpi quidem summoperè, atq; à pri-
mæuo illo viuo, puro, candido, ac etiam pungenti Petri
Sale omnino degenerasse contendunt.

37. Veruntamen huic toties ab hæreticis renouatæ, & in
Romanas Salinas tentatæ demolitioni, seu potius tyran-
nidi, liceat nunc mihi, obsecro, continenter occurrere, e-
iusque fautoribus inanissimis, ac perquam insulsis, neque B
vllum veri, diuini que Salis gustum percipiētibus, Roma-
num Sale apponere; cuius, aut suauitate afficiantur, &
resipiscant; aut rursus acrimonia pungantur, & pereant.
Nam vt in multis alijs, sic in hoc maximè, subdolè, mali-
tioseque aberrare deprehenduntur. Etenim cum hi nul-
lam, neque temporum, neque rerum, quæ ad optimam
Christianæ Reipublicæ normam pertinent, rationem ha-
beri velint: vellent quidem summos Christi Pōtificates, tu-
guria potius, quàm peramplas domos habitare, ac neque
continere se propugnaculis; quò facilius, nulloque impe- C
diente possent Pontificalia cuncta à vastatoribus cōuel-
li. Sed de gradibus deiiciendi sunt perfidi nebulones; cla-
reque eis ostendendum, non minus fuisse diuini consilij,
ac dispensationis, ad optimam, consentaneamque Eccle-
siæ procuracionem, successores Pontifices, Pontificalia ad
gloriam, & splendorem traduxisse; quàm olim fuit opti-
mè consultum primis illis, sub humili, & contracta sancti-
tate, cuncta gessisse. Atque in primis, quod attinet ad am-
plissimam domum Pontificalem, in qua permultum splē-
Mm 5 doris,

doris, & luxus inesse proclamat: hanc scimus Petrum primum Pontificem in edito, præcelsoque totius orbis loco Roma sibi construendam, & erigendam curasse. Quam primò quidem, ad speciem, humilem, satisque vilem erexerat; sed quæ tamen fundamentorum latitudine, ac soliditate præcelleret; profunditate verò, ad ipsos usque inferos penetraret. Nam ut domus, quò amplior, atque eminentior est exædificanda, eò quidem altiùs latere debent eius fundamenta, quæ non tam politis, quàm validis, atque permagnis cum viua calce saxi sunt coagmentanda: ita planè decuit, priores exorientis Ecclesiæ lapides viuos, ipsos scilicet Apostolorum Principem Petrum, eiq; proximos successores Pontifices, illius ædificij cæmentis inhærescere; atque, ut veros decet architectos, quibus fundamenti ratio præcipuè haberi solet, latere etiam sub cryptis, interque Christi martyrum sepulchra versari. Nempe, ut ipsorum, cum proprio sanguine resperfa fides; tum humili, patientique habitu, & exemplo vitæ, consolidata religio, multò quidem firmiora fundamenta constitueret. Vnde his, inquam, architectis nimirum mensa tripes, ut dicebamus, & concha Salis puri sat erat. Ut quibus nulla cum esset ab incepto opere cessatio, neque intermissio; quinimmo magna continuò ab impijs tyrannis impendèret demolitio; saxea tunc, atque impolita Salina, nulla alia elaborata arte, quàm suomet robore, & puritate fidei exculpta Euangelico reponendo Sali sufficerent.

38 At verò, vbi assurgentibus eius consecratæ domus parietibus, impia sectarum ferè omnium fundamenta, & machinæ conuulsa fuere; vbi tot Imperatores ad successorum Petri Pontificum pedes se prouoluere: tot etiam Reges, atque mundi Principes sub eiusdem sese Romanæ sedis iugum

iugum misere: ac neque vlla propè fuit, seu gens, seu natio, quæ non fuerit ab ipsa hoc vno Christianæ religionis Sale imbuta: diuersa quodammodo, tum administrandi, tum ad Christi Regis exemplar præsidendi ratio Pontificibus ineunda fuit. Nam ut Christum summum in cælis Pontificem, ac triumphalem Regem gloriæ, post multa in carne pro iaciendis Ecclesiæ suæ fundamētis passum, subactò mundo, cælestis excepit gloria: iamque sacratissima eius humanitas infinito alioqui diuinitatis fulgore perfusa, latere noluit; sed tota aspectabilis præfulget, ac splendet: Ita planè decebat, ipsius Christi Vicarios in terris Pontifices, in erigenda olim Romana sede passos grauissima, post pacatum iam atque confirmatum sacrum Ecclesiæ Imperium, aspectabili etiam honore, & gloria decorari. Neque enim sub tanto, tamque excellenti summæ potestatis gradu & merito, consentaneum erat personas latere. Quinimmo oportebat illos, quoniã vera sunt mundi lumina, tanquam splendidissimas lapides tenebricosæ domui præluere. Quare depositis prioribus quasi viduitatis vestibus, Regias, atque purpureas, tum auro, tum gemmis contextas, iam opus fuerat induere: & quòd Regiâ, & quòd summa sacerdotali potestate Pōtifex præfulgeat: quarum altera diuinitatem, altera triumphalem, atque Regiam Christi humanitatē referat. Idque maximè, ne sub vili, lugubri, abiectæ Pontificia veste, intuentium oculis priùs occurreret despiciatio, & contemptus, quàm humilis adesset admiratio, quæ & venerationis, & interioris cultus animi, atque reuerentiæ, magna est conciliatrix. Compertum est enim non parum deberi sensibus ad permouendum animum. Vnde quòd sub magnificis thecis, aureisue, atque pretiosis vasis, pretiosiores res intus, quàm sub

sub vilibus, & sordidatis contineri credamus; quodque A
facilius despiciamus hæc, in illa verò auidius feramur: id
in communibus omnium infixum est, atque impressum
sensibus, ex quibus prima quæque rerum opinio in nobis
oriri solet. Ne igitur mortales, præsertim qui ad verā im-
mortalitatem nati sunt, in tantam impietatem ruerent, vt
sacrosanctum Primatem, vilibus obiectum, sensuum spe-
cie prima delusi, quoquomodo despicerent: sed pretiosis
potius eius ornamentis cōspectis, illico venerationis dux
admiratio timori, ac reuerentiæ locum daret; non modò
aureis indui vestibus Pontifices, verùm & splendidis, & B
ad publicæ dignitatis monumentum, præfulgentibus etiã
armis stipari non dedecuit.

39 Quibus rebus iam tum optimè constitutis, atque Ro-
manæ sedis fundamentis firmissimè iactis, ipsoque in im-
mensum surgente ædificio; constat, debuisse quidè sum-
mos architectos Pōtificates è subterraneis locis ad summa
ædificij euehi: vt pote à statu humili, & abscondito, ad pu-
blicū, ad splendidū, & magnificū præsidēdi ordinē tradu-
ci: ac neq; videri quidē vllam sequi ex hoc nostrorū Pon-
tificum aberrationē à prima illa Petri, ei que proximorū C
successorum viuendi regula, & instituto. Vtrique siqui-
dem huius diuini operis, summi ac concordissimi archite-
cti fuere. Quorum singuli, prout habita fuit ædificādi op-
portunitas, ita quidem, aptam, atque consentaneam ædi-
ficationi operam nauarunt. Non enim sine publicò, splen-
didoque successorū ministerio strui omnino poterat hoc
tantum, tamque excellens Pontificale templum, cuius fa-
stigium cælos erat attacturum, atque in eo maximè hæc
ipsa sedes constituenda. Nam perinde atque in Hieroso-
lymitano templo, olim Arca illa foederis, legis mandata,
& virgam

& virgam Aaronis, & manna deferebat: sic sedes beatissi- A
ma, pro lege doctrinam, pro virga potestatem, pro m̄ana
Salem omnium saporum cōdimentum, hoc est, pruden-
tem potestatis, atque doctrinæ vsum continens, vnà cum
summo eius prægustatore Pontifice, hoc nostro in tēplo
eminet. Idem enim Pontifex, qui præcipuè Sal terræ di-
ctus est, ac verus diuini Salis in terris lator, eiusdem etiã
fit pretiosissimum salinum: sequi enim videtur singularē,
atque excellentem Salis naturam. Nam vt communis Sa-
lis, licet candidi, ea est vis & natura, vt fictili, fusilive impo-
situs salino, siue æreum hoc sit, siue argenteum, obscuret
tamè ipsum, & commaculet; ac nisi aureum illud sit, nul- B
lum sub Sale nitorem retineat: sic etiam cælestis ille Sal,
impuritati impatiens, summis Pontificibus, vti salinis in-
sudet. Quippe aureos intus & extrâ, ipsos esse, ac non so-
lùm probitatis, doctrinæque firmamentis; sed splendoris,
sed maiestatis etiam, atque opulentæ ornamentis, quasi
emblematis, vult decorari: quod his sublatis insignibus,
aut quodammodò Pontificalis apex vilesceret; aut idem
ipse diuinus Sal, vili sub salino cōspectus, vix quo decet
affectu animi, ab vniuersis degustaretur.

40 Vnde fit, vt Persianum illud, quod alioqui in profanos
Ethnicorū Pontifices olim conuenienter obijciabatur, C

Dicite Pontifices in sacro quid facit aurum?

nunc perperam, atque insulsiſſimè ab eisdem nostræ reli-
gionis desertoribus in veros Christi Vicarios vsurpetur.
Illis enim cum vanissimi essent idolorum cultores, atque
nullum omnino veræ religionis Salem, præterquam spur-
cissimas dæmonum præstigias haberent ad reponendum,
stultissimum erat, satisque vituperabile, impurissimas for-
des

des sub nitentibus auro thecis includete. At verò nostri, quibus à Christo diuina in terris tradita est potestas; quibus facer, atque cælestis veræ religionis Sal commissus; quo Sale, illorum non modò præstigæ, sed harum etiam auctores dæmones pelli, fugarique solent, sub vilibusne, aut sordidatis vasis, hanc tãtam puritatem continebunt? Aut quos prætereà diuinũ illud, atque per sanctum Aaronis unguentũ in caput, & barbam ipsorum, vsque ad oram chlamydis defluens, Deo intus, & extra consecratis incultos, contẽptosue esse decet? ac non potius tũ candidis, atque purpureis indui vestibus; tum aureis insigniri infulis, suauissimisq; suffiri odoribus peræquũ est? Cũ sint ipsimet Pontifices, mystica quædam huiusce unguenti, siue cõsecrantis olei vasa, cælestem odorẽ redolentia, quo vniuersa Christiana domus mira cum suauitate perfunditur. Quod sanè unguentũ, ne assiduitate vilescat, seu quoquomodo putrescat; Euãgelico doctrinæ Sale quàm maximè continetur. Nam illius quidem, tum & diuini Salis cõseruandi curam, ac prouidentiam, tam magnam gerit Paterfamilias Christus, vt si frangi vasa, aut vetustate consumi contingat, similia domi aptare soleat, ad hoc ipsum unguentum reponendum: atque ad eiusmodi velut effusum Salem colligendum, noua etiam salina præparare. Sicut enim deficiente, aut è mensa fortè raptò, siue amisso salino, illico Paterfamilias ex pretiosioribus, quæ sunt in mensa vasis, curat nouum conflare; ne ipsum mensæ numen Sal, suo vacans folio, dispergatur: sic sanè, cum primum ex vinculis corporis Pontifex euolauerit; ne diuino in terris Ecclesiæ principatu, ad interregnum adducto, sacer totius religionis Sal, quasi vasculo carens, disperdi videatur; alius protinus in demortui locũ Põtifex sufficitur.

Iisque

Iisque ex principibus hisce viris, qui ad mortui, sublatisque Pontificis mensam olim accubere, eiusque vniuersæ Ecclesiasticæ procurationis, & consiliorum participes fuere (quos decet esse purpuratos, & vocari Cardinales, ab eo quod per hos pateat aditus ad summã potestatem) vnus, idemque optimus ad tantum obeundum munus deligitur. Vt qui, cum vnus domini, supremique Patrisfamilias Christi sit œconomus, atq; Romani Salis custos, & distributor; conferuis suis præsens, semperque facilis, ac cõtrectandus adsit. Et cuius nutu etiam, non modò geratur omnia; sed cum is diuino in terris fungatur munere, eorũ, quæ diuino senatusconsulto decernuntur in cælis, clarissima, atque certissima nobis fundat oracula. Sitque idem ipse vnicus, atque primus in terris, quandoquidem in his summas gerit illius vices, qui vnice primus, atque omnium supremus habetur in cælis. Demum cui cæli ita sese inclinent, vt solus ipse sancta sanctorum plano, quod dicunt, pede ingrediatur quotidie: solusque audeat plenitudine potestatis, thesauros cælestis domini sui dispensare; ex hisq; huius tã pretiosi, tamque gratiosi Salis, merito & sanguine Christi concreti, tantum accipere, quantum Regia supremi Salislatoris magnificentia dignum fuerit, ipsumque, in pretium redimendis, atque è iugo Sathanæ afferendis in libertatem Christianis hominibus, impendere. Hoc enim Salis est officium, atque æstimatum pretium; quemadmodum supra, de cominutatis Sale mancipijs, pomeridiano sermone demonstrauimus. Cuius itaque officij gratia, additum fuit Pontificibus augustissimum illud cognomen *PAPA*. Quod certè, vt summum est, atque admirabile; ita, vel ex eo etiam, quod de ipsius origine ignoscitur, sit prorsus credibile, illud nõ humanitũs, sed cælitis

Roma-

Romanis Pontificibus, iuxta dignitatis munus, fuisse demissum. Nam quid quæso verius? quid dignitati tantæ, atque vnica conuenientius, quàm per id nomē Papa, Patrem Patrum intelligere? Quod ipsum nomen & maiestate, & sanctitate, & mysterio plenum, ab omnibus vim eius perferuantibus, diuiniq̄e muneris dignitatem in eo reuerentibus, perquam piè fuit, atque sapienter vsurpatum: quin & ab alijs quoque Sectis, Antistibus suis arroganter impositum. Vnde vt promptius, vtq̄e facilius illud ab vniuersis gētibus, atque linguis, toto orbe terrarum exprimi, clareq̄e pronuntiarī posset, ex tetrasyllabo, scilicet Patre Patrum, iam fuit ad tetragrammatōn, nempe Papa, redactum. Nam & Græci quidem pueri auos suos *πατριάρχας* appellāt. Quapropter, vt nulla est inuidia, si quis per excellentiam magistrum appellet eum, cuius officium est, alios non solum edocere, sed etiam magistrōs ad edocendum instruere: ita minimè videri debet absurdum, Papam vocare illum, cui propriū est, ac velut peculiare munus datum, ad progignendos in Christo filios, patres in Christo etiam procreare.

41 At insuper, quæ postremo loco ab eisdem desertoribus in personam Pontificū, horumq̄e viuendi morem, inanisimè obijciuntur, summam illorum cum inuidia cōiunctam inconstantiam redarguunt. Nam velle sibi videntur, feces, quod aiunt, in auro exquirere: cum personas, quas protegit sacrosancta dignitas, in crimen vocare non vereantur. Apparentq̄e profectò similes bestiolis, quæ ob os, & nares, volitantes, spiritu inde abactæ, sordibus aurium, vt visco, inhærescunt. Veruntamen cum aliàs hæc ipsa argumenta fuerint à sanctis patribus, non solum apprimè diluta, sed in ipso smet desertores acutissimè cō-

torta,

torta, nihil nos in præsentia morarentur; nisi videremus, eosdem maledicos, hac in parte, telum suum maius, atq; truculētius, ex nostro cādidoissimo Sale sibi cōflare. Aiunt namq̄e, Pontifices, iuxta Pauli præscriptū, oportere esse pios, sanctos, pudicos, non percussores, tranquillos, irreprehensibiles, omniq̄e tum vitio, tum suspitione carentes. Ac propterea illos præcipuè à Christo appellatos fuisse Salem terræ: quod nihil tam hi exprimere debeant, quàm illud diuini Salis, purum, Evangelicum, ac persapiens Salinum, quod terris, vt diximus, à Christo fuit appositum: nempe, vt Pontificum singulari vitæ exemplo, ac religione, vt sapore, allecti Christianorum animi, sese ab humanis ad diuinos cælestis mensæ cibos vnica expectandos conuerterent. Nam vt Sal, si suum amiserit saporem, illico vt fatuus, & tanquam inutilis foras conculcandus emittitur: sic ex hac Christi collatione liquidò colligi volunt, aut nullos Petro Pōtices potestate pares successisse; aut si successere, vt primū tamen desipuerunt, aut præuò aliquo vitæ exēplo aberrarunt, proritus, atque ipso iure, Pontificatu abdicatos, vel abdicandos esse. Iamq̄e vt aliud, atque aliud lutum semper habeant, in quo voluntentur; dubitant de Petri successoribus, (quando de Petro nulla est ipsis dubitatio) num ij æqua cum illo potestate, ac Principatu insigniri, donariue potuerint: propterea quod ijdem postea fuerint, vt dicunt, humanis tantum suffragijs renuntiati Pontifices; Petrus verò non humanitus, sed ab ipso met Christo vitæ vocis oraculo electus, & summa potestate donatus, Vnde cōcludi volunt, Petrum non solum dignitate diuinitus accepta, sed suo etiam exēplo, ac sanctimonia vitæ, verè expressisse Evangelicum eiusmodi terræ Salem: contrà verò successores,

Nn defecisse

defecisse quidem ab illo viuo Petri Sale; ideoque ipsos ^A
non modò gratia & fide, sed potestate, & auctoritate Pe-
tro longè inferiores extitisse.

42 Sed hæc, vt superiora, fatua ac perinsulsa desertorum
dicta, perspicua quadã Petri cum ipsis successoribus com-
paratione à nobis refellenda sunt, atque omnino impro-
banda. Nam si vtrorumque res gestas, conspicuaque vite
exempla, inuicem conferamus: si quæ rursus utrosque à
merito tantæ dignitatis & gradus abalienare potuerunt
expendamus; inueniemus fortasse Petrũ non minùs fuisse ^B
dignum, cui, ob commissum perfidiæ facinus, promissa à
Christo dignitas minimè præstaretur; quàm eius suc-
cessores, iam facti Pontifices, commeruere vnquam, vt
quauis etiam culpa, aut errato, à suscepto Pontificatu ab-
dicarentur. Vel potius tenèdum erit, fuisse quidem utros-
que non suo merito, sed solius Christi gratia ac benigni-
tate, & vocatos, & in officio ac dignitate retentos, & con-
seruatos. Veruntamen vt hominem cum homine, & tem-
pus cum tempore, & rem cum re comparemus; atque im-
mensam Dei benignitatẽ, tum curam, & studium ad tan-
tam in terris dignitatem extollèdam, magis admiremur, ^C
collaudemus, ac reuereamur: num quispiam ex Petri suc-
cessoribus, his licèt humanitùs electis, atrocissimum hoc
perfidiæ crimen, quale in Petro fuit, aut cõmisit vnquam,
aut commitendo exequauit, vel potius superauit? Vt qui,
cũ Christum Deum simul atque hominem; & domi-
num, & amicum, & beneficum, quin sanctum & innocẽ-
tem agnouisset; eundemque & faucium, & coram se per-
cussum, atque mortiferis tot expositum tormentis vidisset;
cuique insuper suam ipse fidem non defuram iure-
iurando toties obstrinxisset: vnus tamen ancillulæ voce
conter-

conterritus abnegarit? Verumenim, ob huiusmodi patra-
tum facinus summè ingrati, atque infidele, an is veniam, ^A
aut omnino desperauit, aut timès iustissimam domini sui
indignationẽ, sua fuit vnquam spe frustratus, & tanquam
reprobis à destinato sibi antea Pontificatu prohibitus?
Nõne tradens se illico amarissimis lacrymis, & poeni-
tenti tristitiæ, non modò veniã, atque impunitatem con-
sequutus est; sed apud eundem Dominum offensum, tum
gratiam multò gratiorem quàm antea; tum confirmato
Pontificatu, vniuersam pascendi gregis curam sibi tradi
promeruit? Quòd nullæ vnquam tam foedæ fuerint, ne-
que tam execrabiles flagitorum sordes; nullæ tam defor-
mes, tamque intrinsectæ impietatũ maculæ, quæ apud pro-
batissimã diuinæ miserationis piscinã, dolore animi, atq;
profusione lacrymarũ non omnino elui potuerint. Præui-
derat quippe Christus se à Petro esse abnegãdum, eiusq;
futuram abnegationẽ non modò præsignificauit, sed pro
eo etiam cælestẽ Patrem ne à summa ille fide excideret,
rogaturũ obrulit, atque oblatũ præstitit. Verùm & si casu-
rum eundẽ Petrum aliquãdo, at subleuandum tamẽ esse,
ad seseque redeundum prædixit: tantumque abfuit, vt ob-
quemcumque perfidiæ casum, à Christo fuerit Põtificatu ^C
impeditus; vt ei postea, vt diximus, magis magisque com-
missa fuerit fratrum, atque condiscipulorum ad continen-
dam in Ecclesia fidem cõfirmatio: vsque adeo stabilis hæc
quidem, vt nulla vnquam ab ea futura esset discessio.

43 Quæ quidem eò magis rationi cõsentanea sunt, quòd
Christus non Angelum è cælesti assumptum hierarchia,
summaque sapientia, & gratia imbutum, & corroboratũ,
sed humilem homunculum, peccato obnoxium, atque
multarum rerum ignarum, & indigentem, ad summum

suæ Ecclesiæ clauum tenendum, & gubernandum elegit. **A**
 Ut ostenderet non humanæ virtutis, sed diuini esse numi-
 nis, ac priuilegij, hominē, vel peccatorem, tantum, tamq̃;
 immensum, atque præcellens munus gerere. Quòd scili-
 cet, vbi diuinum aspirat numen, & cælestis gratia adest,
 nulla ferè tanta esse possit, siue peccati, siue ignorationis
 indignitas, quæ regentem à loco valeat, atque à guber-
 naculo exturbare. Quid enim tanti mali est, si nauarchus
 altera manu clauum tenens, atque nauim regens; altera
 verò obiter, vel caput scalpat, vel pede solum terat; quã-
 doque ei etiam, vt homo est, vel oscitare, vel paulisper
 obdormire contingat? An non Christum in Petro sum- **B**
 mo Pontifice tum coniuentem, tum audacissimos ipsius
 conatus, maioris gratia mysterij dissimulantem, & quasi
 obtegentem aduertimus? Nam & percussorem illum, &
 sanguinarium tolerauit Christus: dum percusso à Petro
 Malcho, lataque à se protinus perditionis sententia con-
 tra percussores; nihilominus tamē, non tam Petrum gla-
 dium dimittere, quàm illico, sanatione Malchi, percusso-
 ris damnum quasi exsoluere curauit. At tot præterea in-
 fulsissimæ Petri percontationes; tot eiusdem imperita re-
 sponso, nunc carneam, sanguineamque sapientiam, nunc **C**
 Satanicam astutiam redolentia; qualia Christus in tanto,
 eodemque primo, & à se electo, ac designato Pontifice
 sustinuit; quid nisi humanos successorum Pontificum la-
 psus, aut illi soli remittendos, aut patientiùs à subditis to-
 lerandos esse declarant?

44 Sed obijciunt maledici desertores, insulse nos contu-
 lisse Petrum cum eius successoribus, veris iam, atque re-
 nunciatis Pontificibus, ab eo tempore, quo Petrus nõdum
 renūtiatus, sed tantummodo electus, ac designatus fuit.

Christo

Christo Pontifex; cuique non traditæ, sed promissæ dun- **A**
 taxat fuerunt Regni cælorum, summæ scilicet potestatis
 clauis. Propterea quòd ipsius errata, & ignorationes, quæ
 alioqui in renunciato Pontifice fuissent omnino dam-
 nanda, facilè ante initum Pontificatum Petro condona-
 ri potuissent, ne ipsum à renunciatione futura prohibe-
 rent. Sed errant toto, quòd aiunt, cælo, ijdem impij ne-
 bulones; cum tela, quæ in eos magis contorquenda sunt,
 nostris regerenda putent: Siquidem Pontificia Petri de-
 signatio, & electio, cum eiusmodi absoluta successorum
 renuntiatione, statu quasi pari constituenda sunt, atque
 inter se comparanda. Id quippe rei, ac proposito conue- **B**
 nit perquam appositè: quandoquidē in ipso Christi pro-
 missio tanta immutabilitatis vis fuit, vt illud tunc Christi
 verbum, Tibi dabo clauis, adeò certam rem fecerit, vt
 non futura, sed præsens dici possit. Nam cum immutabi-
 lia, & sine poenitentia sint, vt inquit Paulus, dona, & vo-
 catio Dei; non minùs profectò verum fuit, atque idcir-
 co ex Christi promissio necessarium, Petrum fore Pon-
 tificem, quàm quempiam ex successoribus tunc reuera
 Pontificia potiri dignitate necessarium est, cum canonicè
 idem ipse electus est, & renūtiatus Pontifex. Sed demus
 quidem statum non fuisse parem, atque Petrum ipsum de **C**
 priore gradu illo deijci potuisse: iam tot ab eo grauissi-
 mis deiectionis causis datis, quibus non modò deiectus
 non fuerit; sed ampliùs ad ipsius gradus perfectionē ad-
 missus, in eoque omnino confirmatus; nõne summum
 ex eo benignitatis, atque longanimitatis Christi exem-
 plum nobis imitandum ostenditur? Nam si Petrum, quem
 antea Christus tanto munere indignum inuenit, nihilo-
 minus promouit, ac sine repulsa Pontificem fecit; num

Nn 3 iam.

iam factum repulisset? aut subditis ad illum temerè repel-
lendum, vllam vnquam facultatem, potestatemue sua in
Ecclesia reliquisset? A

45 Vnde apparet, minùs vera esse, quæ à desertoribus ex
superiori Euangelica collatione Salis colligebantur: po-
testate videlicet abutentes Pontifices, non solùm statu
quidem deiiciendos esse; verumetiam deiectos omnino
contemnendos: cùm per eandem ipsam collationem ex-
pressiùs significetur, nulla posse vnquam ratione fieri, vt
summis, sacrisque Pontificibus potestas adimatur. Nam
vt Sali à natura ita suus inritus est sapor, vt citiùs Sal esse B
desinat, quàm illum amittat: sic à persona Pontificum,
dignitatem, potestatemque à Christo collatam, nemo
est qui seiungat. Hùc enim locus ille Euangelicus, Vos
estis Sal terræ, ad Pontifices præcipuè dictus, referendus
est: proptereaquòd huiusmodi Pontificalis Sal nullo vn-
quam pacto possit reddi fatuus, seu omnino infùsus: ac si
posset, id tantummodo fieret lapsu in extremam illam a-
marissimam insulsiatam, quæ definita, atque obstinara
hæresis vocatur. Quem planè lapsum, vel ex eo maximè C
quòd nūquam fuit, iam neque vnquam futurum esse col-
ligimus. Etenim quod hætenus, auxiliãte Christo, eiusque
summa laude, ac benignitate, minimè euenit: quis, que-
so, eodem ipso adiuuante, in posterum metuet euentu-
rum? Nam etsi Pontificum vix vnus, aut alter, fide propè
labi, mergiue, visi fuerint; at summergi tamen, atque à
summis infidelitatis vorticibus absorberi penitùs, eorum
visus est nemo: sed cum ipsorum duce, atque antesigna-
no Petro resipiscentes, diuina Christi manu ab eo malo-
rum profando liberari sunt. Idque vel ex eo compertum
est, quòd neque vnquam contigerit, res Pontificias, quo-
cunque

cunque in statu fuerint, aut omnino concidisse; aut quan-
tauis tempestate exagitatã Petri nauiculam, (quòd huic A
Christus nunquam indormiat) naufragium fecisse: sed
quò vehementioribus hæresum procellis eandem iactari
vidimus, eò minùs ad infidelitatis scopulos frangi, colli-
di que solitam fuisse. Quinpotiùs nostris temporibus, in-
ter tam multas Christianorum Principum procellas, bel-
lorumque turbines, ac tempestates pacis, immensus sese
illi verè religionis Oceanus aperuit. In quo liberè excur-
rens ipsa, ad permagnas, & nunquam antea cognitatas re-
giones Indicas, alteram propè orbis partem comprehen-
dentes, felicissimè appulsa fuit, & portum consecuta. Vbi B
pro paucis istiusmodi desertorum cateruis, magno animi
dolore, ad Aquilonem amissis, quàm ingentes, propeque
innumerabiles diuersarum gentium myriadas, ad Occi-
dentem, & Austrum etiam, Hispanica manu captas, at-
que debellatas, Christo, eidemque Romanæ fedi acqui-
siuit: hasque, diuino dante numine, tum à ferina anthro-
pophagia, tum ab horribili, valdeque detestabili Idolo-
rum cultu, ad humanissimum vitæ modum, civilemque
consociationem, & veram Christi religionem traduxit.

46 Quin & ad Orientem, nonne magnum apertum est C
ostium, ad vniuersas eius Ecclesias eidem Sedi recupe-
randas? Idque potissimùm cura & solitudine Pij V. Pon-
tificis. Quem planè constat, non singulari modò bonita-
te, & modestia; sed sapientia, consilio, grauitate, ac diui-
na propè mente, & religione præditum, summo, difficil-
limoque Reipublicæ Christianæ tempore, ad summum
Ecclesiæ clauum tenendum, & gubernandum diuiniùs
euectum fuisse. Cùm ab eo ipso tempore, tanta quidem
Ecclesiarum omnium anxietate premi, eoque de domo

Dei zelo sollicitus esse cœpit; vt lustrata prius, atque ab
 omni deformitate repurgata Romana vrbe, & Ecclesijs; **A**
 reliquas totius ferè orbis non destiterit, & frequentibus
 epistolis, & salutaribus rescriptis, & varijs hincinde missis
 legationibus, ad verum Dei cultum, vitæque ac morum
 emendationem adhortari: iisdemque, vt antidotis, con-
 tra quosuis insurgentes vitiorum morbos vniuerso Chri-
 stiano gregi occurrere. Quibus domi, forisque ex ordine
 compositis, Christianisque Principibus ad mutuam in-
 ter sese pacè, & concordiam præmonitis, (interim Aquil-
 onaribus de religione negotijs ex causa intermissis) se
 totum ad miseram Orientis Ecclesias, Græcas præsertim, **B**
 in gremium Romanæ, vnde diuerterant, reducendas con-
 uertit. Inprimis animum intèdens ad proculcandam, at-
 que abolendam penitus detestabilem Machometanorum
 sectam, quæ tot annorum centurijs tam innumeras eius
 sectatrices gentes de mente, ac sanitate quàm miserè de-
 turbauit. Vnde vt verus ipse, atque Euangelicus Sal ter-
 ræ à Christo datus; vtque bonus pastor, cuius est, non so-
 lum oues Sale ad pascendum allicere, verum etiam lupos
 ab ouili arcere; vt crudelissimam Othomanorum tyran-
 nidem, tot annis terra, marique infestissimam, è Christia- **C**
 norum finibus expelleret; pijs, assiduisque admonitioni-
 bus catholicorum Principum animos inflàmmauit; eosque
 sacrosancta inita societate, ad iustissimum, per necessa-
 riumque contra Turcas, communes Christianæ religio-
 nis hostes, suscipiendum bellum erexit. Cui societati, quæ
 diuino aspirante nutu, summa fide donata est, quamprimum
 adhærens Philippus Hispaniarum Rex catholicus,
 ac potentissimus, tum & clarissimus Dux, ac Senatus Ve-
 netorum, adiunctis Pontificijs copijs, classem ducentarum
 ferè

ferè triremium instruxerunt; ei que felicissimum Ioannem **A**
 Austrium, eiusdem Philippi fratrem, præfererunt. Qui
 protinus imaginem Christi crucifixi, pro singulari to-
 tius classis insigni, ab eodem Pontifice piè, ac reuerenter
 accipiens, diuino subinde nostris flante Austro, Turca-
 rum classem potentissimam, sibi que præidentem è vesti-
 gio infecutus fuit. Quam paulopost ad Naupactum A-
 chaia: sibi occurrètem, fortiter, atque animosè adoriens,
 perquam gloriosam de illa victoriam reportauit: captis,
 deuictisque etiam, ac summissis ducetis ferè triremibus,
 & triginta millibus hostium cæsis, atque Christianorum
 quindecim millibus è seruitute redemptis. Interim eodem **B**
 ipso Pontifice, iugis sacrificio, ieiunijs, & orationibus, Ro-
 mæ Deum, perinde ac sanctus olim Moses in monte, pro
 sui præliantis populi victoria deprecante. Vt ex eo maxi-
 mè agnoscant desertores quanta sit Christi summi ac cæ-
 lestis Põrificis diuinorum cum suo in terris Vicario com-
 municatio: quanta vniuersi Christiani gregis communis
 vtrique cura & administratio: quamque manifestè etiam
 eiusdem Pij V. à Christo in cælis tum approbata electio;
 tum verissima illa (qualis à desertoribus desiderari po-
 test) primorum olim Pontificum expressa in illo norma **C**
 & imago. Tanto quippe ipse excelsi, atque inuicti animi
 robore, & magnitudine præstat, vt in augèda, atque lon-
 giùs latiusque propaganda Christiana fide, ac religione,
 nullum sibi terminum cõstituat, donec vniuersum, atque
 in omnes mudi partes diffusum olim Ecclesiæ Imperium,
 Romanæ, Apostolicæq; Sedi felicissimè restituat. Quam-
 obrem vt potentissimas Othomanorum vires, quæ nuper,
 ope Christi, cum tam parua nostrorum iactura, mari de-
 bilitatæ sunt, aucto sibi indies associatorum numero & co-

pijs, terrâ etiam funditus euertat; maiores quàm antea supplicationes Christo pro maritima parta victoria discernens; hancquæ, vt gradum terrestris, frequentioribus adhuc votis, sacrificijsque, eidem Christo commendans, bellum iam nunc multò acrius in eosdem hostes terra marique redintegrat, atque faustissimè molitur. Sanè vt ex his tandem manifestè colligât, ac neque pertinaciter negât maledici desertores, quod olim malefici Aegyptiorum coram Pharaone Rege, ex signis Aaronis sacerdotis, & agnouere, & ingenuè fassi sunt, Digitum Dei esse; esse inquam, Spiritus sancti opus, eiusmodi tanta, tamque stupenda signa, quæ passim per manus nostrorum Christi Pontificum fieri vident: vtque ex his erubescant, ac neque amplius impudentissimè audeant, manifesta Dei opera Pontificibus, vt olim Pharisei Christo, impiè, atque ex inuidia negare.

47 Quamobrem, vt eò reuertamur, vnde diuertimus; de pusillo animo, deque modico quâdoque fidei sensu, notari quidem nonnulli Pontifices potuerunt: de infidelitate verò, atque summo stupore hæresis, nequaquam. Non enim absurdius quidquam dici, dariue potest, quàm contrarium membrum sensum capiti tribuere. In quam absurdissimam sententiam desertores pedibus ire volunt: qui pro eo, quo nos odio ac liuore prosequuntur, vt à vera pietate dimoueant; vellent nos: ἀνεφάρδως, aut quales ipsi sunt, in belluam multorum capitum conuerti. Suntque hæc in re ipsis profectò monstris longè môstrosiores: vt pote qui sub vno foedissimo genere monstri, concipiunt animo, immò & proferre audent, viuum corpus posse quidem, aut absque vno, eodemque consentaneo sibi capite viueres aut illud idem multis constans capitibus, melius, conuen-

nien-

nientiusque, quàm ab vno regi. Sed hæc toties derisa monstra, cum sint ab omni humana ratione, & forma alienissima, foras vt fatua emittenda sunt; atque vt omnium longè insulsißima, neque audienda, neque alia, quàm quæ data est, responsione, dignanda. Nequaquam igitur, ab illo ipso, quem obijciunt, de Sale loco iam elici poterit, fore aliquando, vt tam horribilis, ac portentosa Pontificalis Solis defectio, siue eiusce Salis insulfitas contingat, vt totius religionis splendor, atque sinceræ fidei sapor funditus in Pontificibus euanescat. Quinimmo de alijs priuatis, siue domesticis Pontificum insulfitatibus, atque communis naturæ fragilitatibus illic agitur. Quæ insulfitates, quamuis eosdem quodammodo infatuent, splendidissimumque ipsorum nitorem aliqua ex parte obscurent, tamen, quoniam humana hæc sunt errata, haud tanti ponderis esse possunt, vt de sacrosancto illos gradu deiciant. Non enim humanitus sic peccantes, tanto sunt omnibus scandalo & offensione; ac si sacra, atque diuina omnia stirpitus ab vniuerso Christiano grege extraherent; si pro veris pascuis, præcipitia hæresum suis gregibus, obijcerent; si sacrum Euangelij Salem, qui ad conseruandum, & retinendum, verum, sanum, atque germanum illius sensum, Christianis ouibus admodum salutaris, & pernecessarius est, negarent; si neque communem vniuerso ouili consultationis aditum ad se, neque miserationis ianuas, veniam verè petentibus, vlllo modo patefacerent; si denique nullam certam Pontificalem Sedem statuerent; sed eandem in plures, siue æquales diuidi; atque indiniduum in terris Christi regnum in partes discindi, paterentur. Hæc enim portenta, quæ tamen nusquam sunt, sola essent, quæ paulatim ad summum illud dånatæ defectiois præcipitium

cipitium deducerent: & quibus Pontificius Sal ille ira
 posset desipere, atque à vero sapore deficere, vt neque in
 terram amplius ad piè saliedum; neque in sterquilinum
 ad salta fouendum missus, vtilis fieret: sed tanquam ina-
 nis, atque inutilis, deberet quidem mitti foras extra oui-
 le, vel ab ipsis etiam Ethnicis, atque paganis vilipenden-
 dendus, & conculcandus. Non ergo summi Pontifices, si
 debitum Ecclesiastico agro cultum adhibeant, ob huma-
 na quæuis errata, suo dignitatis gradu remouendi sunt.
 Quin potius ipsi Pontificum insectatores apostatae, ac he-
 retici, quibus nulla ferè est fructuum spes; & in terram ste-
 rilem, quæ prorsus ad sacrum Salem concrendum di-
 uino cæli rore vacat; & in sterquiliniū, quò tartarea col-
 luuias, atque omnium malorum sentina confluit, proji-
 ciendi sunt, & de medio tollendi: Cùm idem, quos pro-
 ferunt fructus, tametsi inanes, vsque adeo tamen venena-
 ros illos, ac pestilentes emittunt; vt diuinis, atque etiam
 iustissimis Imperatorum legibus fuerit statutū, huiusmo-
 di radicibus euellendos esse; atque igni, vt malam arbo-
 rem, tradendos: ne incautas alioqui fideles Christi oues
 suo pestilenti doctrinæ afflatu inficerēt, morbosaque pra-
 uitate morum corrumperent, contaminarentque.

48 Hi namque sunt, quibus configendis eadem illa spinæ
 ficcæ, & acerui Salis, iuxta Sophoniam prophetam (vt su-
 præ contra rebelles) imprecandi sunt: propterea quòd in
 summum Regem cæli Christum conspirarunt: & qui ini-
 tio Romanarū, Pontificiarumque rerum, architecto dæ-
 mone, Babylonicam sibi turrin, mille confusissimis mi-
 serisque conuolutam, atque deprauatam Sectis, veluti ex
 ficto, cocto que simulationis latere construxerunt: eamque
 aduersus cælorum regnum, Christi inquam Ecclesiam,
 cuius

cuius arcem tenet firmissima, fidissimaque Romana Se-
 des, ad huiusque demolitionem erexerunt. Quam etiam
 bitumine, hoc est, compositissimis humanæ sapientiæ ver-
 bis, atque sophismatis, magnopere conglutinare cura-
 runt: quòd impiè, satisque astute coniecerint, istiusmodi
 fictis, atque adulterinis Salibus, inspicentem humanæ tur-
 bæ gustatum, appetitumque ad imbibendos errores, ca-
 pi multò facilius, atque irritari suauius. Ad quam tamen
 despiciendam turrin descendens Sancta, & Apostolica
 Romana Ecclesia (quoties tanta est, ac necessaria se offert
 occasio) diligenter disquirat, num eiusmodi superbissimi
 Nembrothes Hæresiarchæ cœptas suas machinas opere
 expleuerint. Quos illa peruicaces, atque operi instantes
 inueniens, conscripto illico œcumenico exercitu, ex op-
 timis, atque probatissimis Ecclesiæ proceribus, aliisque
 veteranis eiusdem militibus, acutissimoque tum etiam ver-
 bi Dei gladio accincta, in machinatores impetum facit.
 Iamque illos ad vnum omnes, diuino aspirate nutu, con-
 fundens, atque omnino redarguens: quos interim erro-
 ris verè poenitet, denuò suo gremio excipit benignissimè:
 quos autem proteruos, atque obstinatos comperit, hos
 protinus, iusto damnans anathemate, in inferos è turri
 deiecit. Idque tum maximè, cùm in varias linguas, nempe
 Sectas, dispertiri illos, ac plusquam mille contrarijs, pu-
 gnantibusque inter sese de religione opinionibus, cõfun-
 di permittit: ita vt ne vnus quidem intelligat sensum, ne-
 que mētem proximi sui. Quid sui dico prouincialis? quid
 ciuis, aut popularis? quid domestici, seu familiaris? Immo
 neque parentis, neque fratris germani, neque suæ demum
 vxoris, aut natorum institutum sequitur: vsque adeo, vt
 neque idem ipse vlla in parte sibi de religione cõstet. Idque
 ex eo

ex eo præcipuè, quòd inter tam multos Aquilonaris re-
gionis populos, qui tanquam lilia inter spinas præfulgentes,
sanam adhuc doctrinam miseratione diuina retinent; neque à
Romana vera, catholica, atque orthodoxa Christi fide, ac religione
discesserunt; quotquot reliquæ sub illa miseranda desertorum
Babylone subsunt prouinciæ, quot ciuitates, & pagi, quot ciues,
ac singulares personæ, quot denique capita, totidem sunt sententiæ:
tam variæ hæ quidem, ac mutabiles, vt cum oriente, & obeunte Sole,
noua quotidie de ea re placita oriantur, & intereant. Quo fit,
vt non solum diuina, sed recta etiam ratione destituti, atque
omni subinde humanitate exuti, quasi miseri, ac necessitate
compulsi, in tanto mentis naufragio, ad Circeia regna carnis
cogantur appellere. Apud quæ alij in lupos, alij in hircos,
alii verò in vrsos, & in pantheras, prout suum cuique est
abdomen, ita sese in feras pessimas, & immanissimas belluas
conuertunt. Cùm neque vllam propè aliam de religione
communicationem inter se habeant; nisi quatenus, aut submoltiloqua,
& importuna Euangelij prædicatione vètri danda est opera: aut quoad
ab eisdem Romana, & Apostolica Petri sedes, eiusque sacrosanctæ
salinæ, cum earum Salis latore Pontifice, occurrunt oppugnanda.
Nihil enim tam habent proprium, ac peculiare, nihil post legem
carnis (quam vnicè colunt) tam pro lege sustinent, quam omne
illud sequi, atque obseruare mordicè, quod cum sanctissimis
Romanorum Pontificum, atque sacrarum sedis decretis pugnare videatur.

49 Quæ omnia profectò, quò magis sunt carni, atque sanguini
affixa, eò futilliora quidem, ac magis magisque sibi contemnenda
putat Sedes beatissima. Quin neque suis, præsertim verè pijs,
ac probatis Christi fidelibus, ex eo quicquam

quicquam malè casurum credit; quòd coeptum illud Babylonicum
opus, frequentissimum hereticorum diuersorium, perstet, ac neque
diruatur, neque euertatur funditus; sed continuum sibi negotium
faceat: quòd sapièter ipsa consideret, negotium Christianæ religionis
non incommodius, quàm otium committi. Non quòd ignoret, quàm
iucundus, atque aptus sit contèplationi diuinorum tranquillus
Ecclesiæ status; sed quòd animaduertat, præpotentia Imperia, vt
Romanorum olim, sicuti agitatione rerum ad capescendam
virtutem fuere vehementius excitata, nimia verò quiete in
desidiam resoluta: sic etiam Christianam pietatem, & religionem,
exercitatione quidem semper còtra suos hostes conualuisse; torpenti
verò securitate, nonnunquam superstitionum sentibus squaluisse.
Atque vt virtus solet vulnere, vt dicebamus, virescere: sic item
continua hæreticorum insectatione perfici, probarique melius
veram fidem in nobis, eamque in hunc modum semper viguisse,
compertum fuit.

50 Demum, vt à proximo diuerticulo ad iter propositum redeamus,
ex supradictis apparet, ad abrogandam in Petri successoribus
potestatem, non esse cur amplius ipsorum errata nobis obijciantur.
Nam cùm eorundem nullum tam graue fuerit, quod non à Petro,
vt ostensum est, tum multò grauius commissum, tum id ipsum à Christo
protinus condonatum inueniamus: quis iam, præterquam insulsi-
simè impius, Christum non ita clementer, ac liberaliter cum
successoribus, & se habuisse, habereque, & in posterum habiturum
credet? Qui enim Petrum Pontificem fide propè naufragum è profundo
pelago liberauit; num fideles huius successores, summa in aqua,
quasi in ipso, quod aiunt, litore demergi sinet? præsertim cùm non modò
Petrum,

Petrum, sed Petri etiam successores longo ordine viros
 sanctissimos fuisse; & pro Christo fortiter permultos san-
 guinem fudisse; & à vera omnino fide, beneficio Christi,
 nunquam defecisse comperimus? Quare, vt in magnis
 tempestatibus, summi nauis gubernatores nonnunquam
 à vectoribus admoneri quidem, non tamen coargui, de-
 spiciue, aut loco, siue clauo, tanquam indigni, expelli so-
 lent: Ita profectò summi Christianæ nauis rectores Pon-
 tifices, in tantis Ecclesiæ procellis; totque commotis he-
 resum turbinibus, summa obseruantia & veneratione di-
 gnandi sunt: ac si quid vel oscitanter, vel negligenter ad-
 miserint, à pijs sapientibusque vectoribus subditis, zelo
 bono ductis, suaderi quidē, ac reuerenter admoneri pos-
 sunt: At verò reprehendi mordicùs, aut insolenter redar-
 gui; atque ita demum ignominiosè notari, vt subinde a-
 lijs, & loco, & gubernaculo habeantur indigni; profectò
 hæc nō nisi iniquissimè, ac neque sine summa totius Reipub-
 licæ Christianæ iniuria & offensione proferri possunt.
 Nam quid, obsecro, homine ingenuo & rationis partici-
 pe indignius, quàm eum, quem Christus gubernaculo
 dignum habuit, hunc, vno aut altero comperto ipsius er-
 rato, siue humano lapsu, protinus vt indignum infectari?
 Quibus de causis, ab eodem ipso Sale petra Christo ex-
 citus Sal terræ Pontifex, perdignus est (vt breui conclu-
 damus) qui appositus Romanæ mensæ, vniuersis Christi
 gregibus ex æquo, atque suauissimè sapiat, seque ipse om-
 nibus (quia Apostolicus & Romanus est, ideòque maiori
 cælestis prudentiæ sapore præditus) sapientissimè cōmu-
 nicet. Vt si quos praua, aut peregrina aliqua mentis affe-
 ctione perturbatos, gustūq; malè affectos inuenerit, hos
 ab insipiētia & errore, in verum, pium, sanum, ac viuum
 eiusce

eiusce Salis gustum reuocet. Quos autem senserit stupi-
 dos, atque extrema affectos insulitate (quæ definita est
 hæresis) hos aceruis Salis, hoc est, perpetuo, quo digni
 sunt anathemate exurat. Non enim candidissimi, sapien-
 tissimique Romani Salis benignitate, sed istiusmodi bar-
 dorum manifesta culpa fit, hunc ipsos neque gustare, ne-
 que attingere. Cùm sit iam longè hæctenus, atque ab ini-
 tio compertum, exortas vbicunque Sectas, siue impias
 factiones, quæ nouis, atque adulterinis Salibus permisce-
 bantur, hoc ipso conspersas Romano Sale, tum ad vnam,
 cum vniuersis earundem sectatoribus fuisse consumptas;
 tum quæ denuò reuirescunt, esse tādē eodem illo spar-
 gendas, & ad perpetuā obliuionis sterilitatem redigēdas.

51 Sed hæc hæctenus de sacrosancto Romano, ac Pontifi-
 cali Sale attigisse sufficiat. Quandoquidem ex his cōsta-
 re poterit, diuinam sapientiam nullo alio in loco, neque
 expressius, neque excellentiùs quàm Romæ, cum huma-
 na sese prudentia communicasse: atque inde potuisse Ro-
 mam, non vniuersis modò mūdi rebus sapientissimè con-
 sulere; sed diuinorū ipsa mysteriorum facta domicilium,
 per suos Pontifices cælestia etiam in terris administrare.
 Ex quo fit perspicuum, ipsius vrbs ciues, atque etiam a-
 lienigenas, qui diutiùs in ea, non tamē otiosè, neque va-
 cuo versati animo fuerint; ac modo aliquo naturæ ignicu-
 lo accendantur ad res maximas, non vrbs solūm, sed to-
 tius quidem mūdi colonos, atq; ciues dici debere. Quòd
 hi planè nō sibi solis, sed & alijs nati videātur. Nam cūm
 rerum inde omnium peritissimi euadāt, quid ni, tum om-
 nibus perutiles ac frugiferi; tum etiam in omnes officio-
 sissimi esse poterunt? Cūm itaque per Romanum Salem
 (vt prouerbio satisfaciamus) non minùs sapiētia diuina,
 Oo quàm

quàm humana etiam prudentia significatæ fuerint: quas vnusquisque, dum Salem in mensa alijs porrigit, sibi præ ceteris arrogare videtur: num Salem amplius in mensa quispiam aulus fuerit distribuere, qui (iuxta prouerbium) Romæ antea versatus non fuerit?

52 Insuper ad eundem prudentiæ sensum pertinere videntur nonnulla alia proueria de Sale, quæ passim tum apud Italos, tum apud Hispanos & Gallos etiam peruulgata sunt: atque latinè reddita sonant: *NULLO CONSPERSVM SALE CAPVT*. Quæ vbiuis in eos referri solent, qui fatui sunt, neque vlla vnquam prudentia, tanquam Sale, dicta factæue sua condierunt: atque idcirco nonnunquam suæ insulfitatis, ac imprudentiæ pœnas dederunt. Quo maximè Sale caruit fatuus ille Nabal: tum vxor iusti Loth (de quibus supra diximus) cum plerisque alijs, qui non tam malefacièdo, quàm imprudenter agendo, vt malefactores puniti sunt. Vnde sicut dilaniatæ animalium carnes, ni protinus inspergantur Sale, aut fatuæ sunt ad escam; aut si procrastinentur, illico putrescunt: ita profectò mortua sunt, ac fatua, immò quasi corrupta solent putere, dicta factaq; omnia, quæ salissimo illo condita versu non fuerint.

Quicquid agas, prudenter agas, & respice finem.

53 Ceterùm explicata prudentia, quam reliquarum virtutum, quæ per proueria Salis sanationi animorum accommodandæ sunt, ducem præmissimus, atque cum optima quotidiani victus ratione similitudinem habere ostendimus: nunc ad iustitiam, & æquitatem, heroicæ animi virtutes, nostra deuoluatur oratio. Hæ quippe duæ tantæ sunt, vt animum non modò sanare, sed etiam perficere, ac

beare

beare possint; cum ita latè pateat, sicque rebus omnibus, præsertim humanis actionibus conueniat, vt nullo nõ loco atque re, pro statera sint, nullaque ex parte propendeant. Quas certè mirè complectitur, egregieque præsertit illud Pythagoræ Symbolum, *SALEM APPONITO*. Quo Symbolo Salem obsoniorum primum in mensa apponendum esse antea probauimus: quòd vt Sal omni pulmento; ita iustitia & æquitas omni negotio sint adhibendæ. Sal enim vtramque virtutem, sua videlicet suauitatis puritate æquitatem, pungenti verò acrimonia iustitiam, duce semper prudentia, representat. Vt enim iustitia scriptæ legis vim profus exequitur, ita cõtrà æquitas iustitiæ tanquam moderatrix, stricti iuris rationem, vel intendit, vel remittit: ideoque sicuti hæc candorem, ac suauitatem præsertit; sic & iustitia rigorem ac seueritatem exacuit: Parumque abest, si iustitia, vel lato, quod aiunt, digito modum in puniendo excedat, quin abeat in acerbisatem. Iustitiã enim acerbisitas imitatur, sicut æquitatem humanitas. Quanquam vt ampliorem locum prouerbio faciamus, interim præmittenda sunt, quæ de vtraque virtute, earumq; origine, statu, & collocatione; quin & de contentione etiam inter se, ac rursus consensione, perpulchrè differenda occurrunt. Neque enim inuenio quò se magis iuris, quod aiunt, apices, eorumque tractatio, quàm huc referant. Sunt ergo qui iustitiam ad iudicandum ad eò necessariã esse, atque vniuersas iudicij partes per seipsam explere putent, vt æquitatem superuacaneam esse, atque à iudicij limine longè propellendam existiment; ex eo maximè, quòd æquitas nonnunquam, atque ad tempus dumtaxat; iustitia verò perpetuò inducenda sit. Nam hæc quidem, quamuis nomine horrida, atq;

Oo 2 facto

C
De Iustitia,
Iure & Æ-
quitate pul-
chra consi-
deratio.

facto asperior; tamē lineæ rectę omnium breuissimæ, qua, A
 duce lege, ad pacem, commune Reipub. bonum breui
 peruenitur, comparari solet: blandæ verò appellationis
 æquitas, non legi, sed arbitrio mali quandoque viri reli-
 cta, sinuosa ac veluti tortuosa est; quin sæpe quoque be-
 nignitate sua Rempub. perturbat. Siquidem ex seuera
 rigidaque castigatione atque in vnūquemque dura iudi-
 cis animaduersione, parua, atque priuata tantum iniuria
 infertur; quæ non tam iudici, quam vindici legi est impu-
 tãda: ex remissa verò, ac plusquam par est mitigata, cum
 legum omnium contemptio; tum cunctorum quoque præ-
 ceptorum, dum non execuntur, impia sequitur conuul-
 sio. Non enim quicquam est, quod acutas legum acies B
 magis retundat, quodque maiora sæpe vitia & conspira-
 tiones ad proterendas illas exsuscitet, quam pro grauissi-
 mis criminibus pœnas dare leues. Quamobrem iudici-
 bus longè tutiorem portum esse iustitiam prædicant; vt
 in quo anchora est affixa legi, quam æquitatem, quæ cri-
 minatione tamquam tempestate, à populo in illos exor-
 ta, similes facit derelictæ nauis, atque agitante vento, aper-
 to mari commissæ. Quapropter, benignam æquitatem in
 iudicando, non tam inferioribus, quam supremis iudici-
 bus, vel Principibus, ac nisi maioris vitandi mali causa,
 permittendam esse concludunt. C

54

Sed è conuerso reclamationat æquitas, atque à iustitia acer-
 bissima sorore sua, quorundam impulsu hominum, tam
 facile contemni se, grauiter & iniquo animo fert; ac ne-
 que minus, quam pro bono & æquo fas est contra ius di-
 cere, licere quoque sibi ipsa putat, cum in eadem omnino
 inuehit; tum in ea ipsa verba, quæ pro se illa edidit, iudi-
 cium accipere. Est quippe valde turpe, atque indecorum,
 arrogare

arrogare sibi ipsam, non tam quod suum est, quam quod A
 de sororis dignitate derogauit. Neque enim vllas, hone-
 stas saltem, despiciendæ, proterendæve æquitatis causas
 habere potest iustitia: non ex genere, non ex forma, ac
 neque ex honestate demum & officio. Ambæ siquidem
 naturæ iure patre, Synderesi verò matre, æquissimis no-
 bilissimisque parentibus quasi geminæ ortæ fuerunt. Am-
 bæ perpulchræ nimis, venustæque admodum, atque dū
 tenera fuit illis ætas, orbi que terrarum aurea, simplici
 dumtaxat instituto ac doctrina parentum imbutę, equis-
 sima iura populis, ac consentanea temporis scita reddide-
 re: quando nulli in delinquentes deputati carceres; nullę B
 præterquam aut exilij, aut verberum indictæ pœnæ fue-
 re: cum Caim, ob fratricidium, tantum vagus & profu-
 gus super terram fieri iussus fuerit: neque ob Saræ vxoris
 Abrahæ raptum in domum Abimelech Regis, nisi eius-
 dem cęsa plagis familia inuenta. Quamquam vbi ciuitas,
 seu mortalium vniuersitas peccaret; aut ignis de cælo ab-
 sumens omnia, vt in Sodomâ urbem cadebat: aut aqua
 vniuersam terram inundans, vt in allouione magna, cun-
 ctos sommergeret. Atque hæc, iustitia potius quam æqui-
 tas decernebat. Vtpote quæ, acri, celerique iam tum in- C
 genio illa esse; atque, vt in deliberando prompta; sic in
 puniendo acerba quodammodo fieri cœperat: quam ta-
 men nisi benignitate sua temperasset æquitas, que boni,
 quoad æquum est, omnia consulit, haud dubiè, omnium
 animaduersione atque vindictâ malorum illa cum imma-
 nitate commiscuisset. Vnde postquam adoleuere ipsæ,
 aptæque viro, ac nuptijs fuere; iamque accessit amas, ite
 vnus & alter, scriptum Ius scilicet, tum Gentium, & mu-
 nicipale, variæ tum sorores, atque inter se dissidentes esse
 Oo 3 cœpere

coepere. Iustitia namque prociis dare aures statuit: cōtrā
 verò æquitas, illorum protinus aufugiens colloquia, sese **A**
 in domum parentum perpetuò mansurā recepit. Ex quo
 iustitia, tametsi grauis, atque seuera satis; tamen grauioribus
 scripti iuris verbis seducta est; ac vel ex eo etiā magis
 eiusdem amore capta: quòd viderit illud, tot Regijs,
 ac Imperatorijs legibus suffitum, tot perillustribus titulis
 insignitum, totque demum capitibus & appendicibus
 septum; quæ magnas illi opes, atque potentiā inesse præferebant.
 Quamobrem inuitis parentibus, sororeque auerfante,
 ab illo tandem se rapti passa est, & quāuis indotata, **B**
 in comitataque accessit, raptori tamen stabili fuit conubio
 iuncta, atque dimidia ei bonorum parte à viro pro dote
 constituta. Iamque vt primum in ædes viri introducta
 est: ecce matrona potens & opulenta nimis, socrus videlicet.
 Pax dicta, iustitiæ exoptatissimæ obuiā processit; eamque
 amantissimè deosculata est, & vnicam sui atque etiam filij
 tutricem, & conseruatricem consalutauit. Ex pace enim,
 & negotiosissimo Reipub. otio scriptum ius mundo fuit editum.
 Ideoque iustitiā filio collocari, prouidè sapienterque satis
 fuit à parentibus procuratū; quoniam ad opulentam ipsorum
 vitam sustinendam; remque familiarem, non modò conseruandā,
 sed cōcordia adaugendam, locupletandam, nulla fuit ipsis,
 iustitiā inuenta nurus commodior; prætequam quòd ad componendas
 domilites & controuersias, quæ sæpe, tum belli semina,
 tum otij pacisque perturbatices esse solent; atque ad subitas
 in Rempub. conspirationes, quamprimum comprimendas,
 nulla quoque illa ipsa promptior, animosior, atque valentior.

Itaque domum ingressa, principiò socrus, cum domesticis

stici vitandi otij, tum publici priuatiq̄ue perpendendi negotij
 causa, auream ei librā, siue iugum pro colo: vir autem ad
 colligenda subtilissima fila, quibus discissam sæpe Rempub.
 reārcire necesse est, ense pro fuso, quæ sunt iustitiæ insignia,
 eidem dedere: quoniam ad attexendam tranquillam Reipub.
 libertatem parum quidem prodest, persanctas leges, atque
 æquilibrata, vt sic dicam, iura ex libris proferre populo,
 nisi ad ea exequēda, præstò, ac timori sint ferrum & tela.
 Præterea vir etiam stabilia quæcunque sibi bona essent,
 vxori ostendit; scriptas cum primis leges, tanquam vincula
 & fundamenta publicæ, priuatæque libertatis, vt quæ non
 solum vitiorum emendatrices sint; sed virtutum etiam commendatrices.
 Adhæc, inferiora domus petentes, in amplissimos, sed tetros,
 ac maleolentes carceres, suisque ergastulis, grauissimis
 compedum, atque cathenarum ponderibus distinctis, incidere:
 vbi tum cruces, & ignes, tum etiam machinas & eculos,
 aliisque perniciter ad effundendum humanum sanguinem
 miserè excogitata patibula preparari videre: cum interim
 epithalamium personaret tot lamentabiles hinc inde exaudita
 voces; tot eiulatus, suspiriaque & querelæ consistentium
 in vinculis miserorum. Rursum & socrus, sua quoque ruta
 cæsa, pacis instrumenta dicta, nurui dono dedit: Exercitum
 videlicet, ad tuendos Regni fines, prætores, delatoresque,
 quin & lictores, verbera, atque carnificem. Non solum enim
 castigatione, animaduersioneque passim in delinquentes;
 sed bello interim Reipub. pax est tuenda. Insuper vt
 amoris maiora ei pignora infingeret, eandem in penetralia
 domus deduxit; vbi omnia cruciamentorum, atque tormentorum
 genera, tum ad inueniendā occulta, tum ad veritatem conscissam,
 discernere

ptamque ab imo supplicum pectore extorquendam excogitata, quæ præcipue vis & timor exercent, nurui in usum tradidit. Postremo ventum est in triclinium, in quo ipsa nuptiarum nocte, solenne epulum extruebatur. Vbi parietes, pro auleis, multorum alieno ære grauatorum pignoribus ornati erant: pauimenta verò, multatorum fiducia quasi tapetibus strata: quin & pro seruitijs, sordida, atque perarmata satellitum, apparitorumque circumfusa turba astabat: ipsique demum carnifices interfectorum sanguine delibuti, humana corpora, Atreo similes, membratim discerpta, atque in frustra secata, ex eculo, aut machina, tanquam ex popina quadam in mensam inferebant. Quæ cum misere ac dolenter Iustitia inspiceret; ac neque alia præterquam mortis pabula sibi afferri; neque vllum, graue delictum, ex sententia viri, nisi sanguine tinctum adhiberi videret: Adhæc tam varias, tamque pugnantibus inter scriptum & sententiam, quotidie quæstiones poni; nullo ferè tamen eas æquitate Sale condiri animaduerteteret: continuo fastidire omnia; iamque recordatione æquitatis sororis amantissimæ, cui tam multa crimina, citra sanguinem, ex æquo & bono, cum pace iudicanda committebat; in fletum & lacrymas prorupit; seque miseram, propeque desertam, atque à libera iudicandi potestate inhibitam sentiens, magnanimiter ad virum conuersa, Næ tu, inquit, sanguinarius sponsus mihi es, atque vir faruus profecto, qui cum tot carnes sanie, & cruore plenas; ad esum proferri iusseris; at neque cum Sale decoqui eas; neque vt Sale perfunderem, vllum in mensa salinum apponi curaueris: ac neque perpenderis, nullum iudicium, quod periniquum non sit, inconsulta æquitate, præcipuo iudicij Sale, me posse proferre. Quamobrem, aut diuortio locum

cum

eum dabis, meque in domum parentum remittes; aut æquitatem carissimam, mitissimamque sororem meam ad nos venire, perpetuoque nobiscum victitare concedes. Nam ad componendas tot quotidie rixas & iurgia inter nos concitari solita; atque tui etiam iuris rigida temperanda placita, nulla vnquam poterit adesse nobis, æquitate ipsa, aptior cõciliatrix. Ergone iustitiam ab æquitate vnquam, tamquam à rigido prætore, arbitrum discriminabimus? ac perinde vt à calcaribus incitatus equus, nullo ei fessore in puncto habenas vel adducente, vel remittente, præceps fertur: sic ab scripto iure sollicitata Iustitia, si pro eo quod in tempore propugnata caussa non fuit, iustum vt impium perdiderit; num illam sanctam acclamabimus? Siccine opinioni subigenda est veritas, vt tam ipsa veri probatio, quam innocentiae defensio, iuridicæ solennitatis defectioni sint prorsus posthabenda? vsque adeo, vt humanis legibus veritatisque veritas est, diuina est, vnà cum ipsa vita hominis, succumbenda exponatur? Ad quid enim poëta ille, in tanto capitis periculo, iudicium æquitatem tam piè sancteque implorat?

Nulla, inquit, de morte hominis cunctatio longa?

56

Verum enimvero ad ostendendum præcipitanti iustitiæ cunctantem æquitatem esse anteferendam, nequaquam prætereundum est sapientissimum illud, propeque diuinum Solomonis Regis iudicium, quale de duabus metreticibus simul cum singulis filiis cubantibus diuine pronunciatum est: quarum altera suum incubando oppreserat; eoque dormienti alteri supposito, viuum ab ea, vt pro suo duceret, surripuerat. Re igitur ad Regem delata, constituto iudicio, vera superstitis filij mater hunc sibi restitui

Oo 5 clama-

clamabat: contrā negabat altera: ac quod de filio tanquā suo, cōceptis verbis iurauerat, mordicus tenebat. Vnde quæstio iam, non de raptū filij, sed de vera eius matre erat. Itaque re penitus occulta, cum in eam neque testificationes, neque inditia vlla extarent; tum Rex, perspicacissimus intimarum animi affectionum æstimator, idemq; iudex æquissimus; assidentibus sibi Iustitia & Aequitate, de cōsilio prioris, pro vt hæc à viro, scripto scilicet Iure instructa fuerat; ac neq; abnuente æquitate, quæ mentē iudicis cōpertam habebat, sententiā protulit, Filium superstitem gladio medium diuidi, atque vtrique matri in partem dari. Quam sententiā Iustitia habens probatissimā, vnā cum raptrice muliere altera, protinus ac sine eunctatione exequendam fore instabant: neque se ob id à populo derideri, et probariq; neque crudeles, & immanissimas haberi curabant. At vera prudēs ac benigna Aequitas, simul in vera certaque superstitis filij matre (ambæ enim veritatis prostritæ licet, partes agebant) cunctari iudicium, ac sese euaginato iam gladio obijcere, suaque iura omnia competitori vnā cum filio cōcedebant: æquius, meliusq; fore ratæ, filium seruum, atque in alterius potestatem, quàm mortuum, & in suis oculis trucidatum videre. Ex quò, vera subinde matre prodita, diuinus ille iudex, non solum huic incolumem filium, repulsa facta, restitui iussit: verum eodem ipso iudicio, iustitiæ atque æquitatis munus & ingenium, in vtraque muliere nobis perquam manifeste expressit. Sed ecce plusquàm Solomon, dominus, inquam, ac seruator noster Christus Iesus, qui tanquam Iudex omni exceptione maior, aliud longè expressius iudiciū, in quo ab æquitate iustitia superata fuit, ex historia Euāgelica nobis ante oculos proponit. Vt potè de

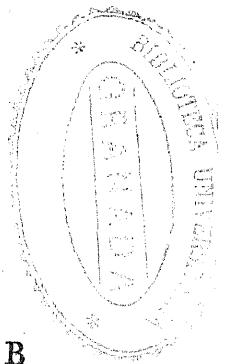
tē de muliere in adulterio deprehensa, & ad Christum à Pharisæis, notatunis: qualem de ea sententiā ille ferret, delata. Quam historiam tamen si, paulo supra, eò tātisper deduximus, vt callidos & malitiosos delatores, in quos præter opinionem, absoluto reo, iudicium contortum est, faceret delusos fuisse, atque ab iudicij limine ridiculè expulso ostenderemus: vt tamen diuinam in ea re à Christo traditam iudicandi formulam præscribamus, & imitemur, factum breuissimè repetemus. Siquidem, accusatore, & testibus, reo coram neque abnuente, neque refutante, graue adulterij crimen probantibus, atque etiam lege, ex scripto & sententiā, sanguinis pœnam ob delictum repositentibus: num reo superfuit iuris quicquam, quo se, tū à vindice iustitiæ, tum ab executione sententiæ defenderet? At verò Christus, æquioribus de causis, nec non diuini quoque iuris ordine seruato, de re iudicās, cunctādo quidem, non modò æquitatem miserationis comitē iudicij iustitiæ prætulit; verum omnibus etiam iudicibus, simili in commisso, quod non tam malitia animi, quàm naturæ communis fragilitate patratum est, eandem quodāmodo præferendam expressit. Idque cum delatores extra tribunal audiēs, tum oculis in illorum vultum defixis, digito in terra scribingens; ibique signo, seu euidenti nota aliqua, grauiora eorundem vniufmodi, sed nondum expiata scelera prodens; quoad tandem conscientia cōuictos illos, à loco & accusatione discedere coëgit. Hoc igitur per sanctum secuti exemplum Christiani iudices, similes ad iudicandum causas nacti, maxime vero delatorū malitia præcognita; non palam, non aperto ore, sententiā proferent, sed mente atque conscientia recta confisi, diuinitate implorata, insigni aliquo stratagemate propalanda

dam curabunt. Vt pote quo tacite antèrius aliquod simile delatorum crimen, longe grauius, impunitum prodatur. Nam quasi quòd de iure fit, illud expiandum prius, quàm hoc posterius, haud dubie, non modo præpropèra ab illis fiet à delatione discessio, sed in reo etiam, tãta iudicis misericordia commoto, ad meliorem vitæ frugem subita erit conuersio.

57

Sed hæc, inquit, Aequitatis exempla quanquam vera planè sunt, ac neque clariora his, neque illustriora dari possunt: otij tamen, atque pacis duntaxat temporì cõuenientia existunt: In quo facile, ac permissum est iudici, æquitatem, tanquam Lesbia, quod aiunt, regula uti, ac non res iudicio, sed hoc rebus per sæpe accommodare. Id, quod bellico quidem tempore prorsus assentiri est perniciosissimum, vbi ad rectum illum, seuerissimumque belli gnomonem omnia quadranda sunt; ac neque iræ dare locum, neque impunitum quicquam relinquere oportet: sed ab æquo & bono ita licet discedere, vt pro iusto omnino vim vi repellere; atque in armis tandè iuris sedem omnem collocare. Sed profectò tam maximè vehemens, ac certissimaque militaris eiusmodi iudicandi norma, atque à mitti & æquo discessio, ne iniusti quidem belli, sed violenti potius, atque furibundi impetus est aggressio: cum ne possint, qui vel scelere pascuntur, vt latrones, sine quantulacunque iustitiae æquitatis particula viuere; neque bruta ipsa, nedum mortales, sine naturalis iuris scintilla aliqua consistere. Quamobrem tametsi in bello iura fere omnia armis cedant; iusque dare sceleris procliuè sit, atque arma tenenti facile; ideoque ardentius seuerissima iustitia coercere necesse sit mala cuncta: tamen quia ius quidè bellicum ab humano non discrepat, atque in strenui, sapientisq;

pientisq; Imperatoris pectore est totum illud reconditum; cum commissa ex æquo & iusto militibus iura dare; tum quandoque etiam æquum iusto præferre, neque in opportunum profecto bello est; neque egregie forti, atq; prudenti Imperatori quoquomodo indecorum. Hac ipsa quippe æquitatis formula cum alij multi, tum primus omnium æquissimus, per æq; ac fortissimus Imperator Dauid vsus est cum socijs à recuperatione prædæ reuertentibus, quam Amalechitæ, capta & succesa Siceleg vrbe Dauidis, de ipsius ac sociorum vxoribus cum omni refece- rant. Nam cum ex sexcentis qui secum contra prædatores perrexerant, ducenti in itinere lassì ad custodiendas sarcinas substitissent: quia tamen, consecuta victoria, hi prælio non interfuissent, à conduplicata præda ipsos excludendos esse, quadringenti clamabant. Quos benigne audiens Dauid, ac neque indigne rem ferens; verum inter alia perpèdens, non tam valdè magni victoribus accessisse cõmodi ex præda atque spolijs recuperatis, quàm incõmodi fortè longe maioris fuisset, eos, non inuentis prædatoribus, reuersos ad sarcinas, has nullo custodiente milite amisisse; ideoque pari subinde ac mutuo vtrosque sibi inuicem beneficium fuisse deuinctos; ducentos ad æqualem partem totius prædæ admittendos esse decreuit. Vnde in ipso feruore belli; in ipsamque tum armatum, tum commotam, ac furibundam turmam militum, sententiam æquitatis plenissimam, quæ legis vim tenuit, sic ore protulit. Aequa, inquit, erit portio euntis ad bellum, & remanentis ad sarcinas. Ne igitur Iustitia, quam paulò ante lineæ rectæ omnium breuissimæ assimilauimus, celeritate cursus, qua in quæstionis portum ferri quandoque solet, veritatem, naturam in profundo abstrusam præteruehat: nè iudicatio sub-

tio subinde præceps, atque à verò disiuncta fiat; cum æquitate illa semper temperanda est; ac neque sine vtraque virtute vllum subeundum iudicium. Inde quippe veritas æquitati facile occurrit, quòd hæc, non minus cunctatione sua miserationis partes suscipit, seque pro misericordia gerit, quàm Iustitia, sua quoque festinatione, communè Reipub. pacem, vt dicemus, sustinet; Regio sic præcinēte vate, Misericordia & veritas obuiam sibi ipsæ: iustitia & pax inuicem osculatæ fuere. Siquidē veritatis fores, quas plerumque Iustitiæ asperitas, neque perfringere, neque penetrare potuit, persæpe quidem admota æquitas nullis præterquam blandis vsa machinis aperuit. Nam reorum veritas, timida, tremulaque nimis, cum & nuda sit, æquitati vt misericordie patronæ, facilè sese protegenda aperit: à Iustitia autē refugit summoperè; propterea quòd huic, si minus bene compta illa, subornataque, atque ex callido & versuto iure armata prodierit, nullis non tormētōrū generibus torquetur; quoad tortor, ipsaque tormēta cum defessa sint; tum pro vno delicto viciēs poena de-
pendatur.

58 Quāquam miserabilis hæc supplicum priuata licet calamitas, satellite ac ministra Iustitia, sequuta; quanto est ijs onerosior, & acerbior; tanto est etiam cōmuni Reipub. paci commodior, atque suauior. Ea quippe de causa Iustitiam pax suauatur; quoniam eiusmodi priuatarum cōmotiuncularum sanguinaria castigatione, Iustitia eiusdē pacis perutile fit, tametsi peracerbū, instrumentum. Verumenim iudices, quando aliud longe veriùs intus animo premunt, quàm quod foris sibi dictatur ab scripto iure & legibus; quamuis, modò secundum has iudicent, satis sibi anchoras in portu fixisse putent, ad sese è quauis crimi-

criminationis tempestate liberandum: sua tamen ipsorum conscientia & veritas, non minus habēda sunt, quàm quæuis humana lex & sermo. Satius est enim iudicem præclara conscientia sustentari, quàm ob nonnullam intermissam iuris solennitatem, tum nullo æquitatis diffugio vtis tum perpetuo angore animi, atque conscientie sollicitudine vexari. Quo fit vt iniuria, quæ ex aspera, & concitata quandoque iudicium animaduersione, innocenti misero inferri solet, non parua, nō priuata dicenda sit; cum vel ipsi primùm auctori iudici, toti que etiam iudicio, ac iudicationi sit communis; ab ea que, si minus populi, at bonorum omnium penes quos vera rerum æstimatio existit, maior sequi solet perturbatio, Ac insuper, neq; propterea æquitati insimulandæ sunt remissæ; seu plusquam par est mitificatæ, criminū animaduersiones; cum neque eiusdē fuerit vnquā non obedire legibus, neque impunitum crimen aliquod penitus remittere; multoque minus, pro grauissimis criminibus perleues dari poenas consulere: cum potius in eo tota sit ipsa, vt humanarum legum asperitatem cum lenitate diuinarum, atque naturæ temperet. Stultissimū enim est, vt inquit Cicero, existimare omnia iusta esse, quæ scita sint in populorum institutis, aut legibus: proindeque inter humanas & diuinas leges, multum quidem interesse; quòd hæ, perpetuæ sint, persanctæ, atq; immutabiles: illæ verò, variæ, mutabiles, facileque abrogari solitæ. Nā sicuti medicinæ ægroto, pro statu & qualitate morbi adhibentur: sic etiam humanæ leges populo, pro atrocitate criminum, alio vel alio tempore, aut loco, magis vel minus pullulantium, edicuntur. Quamobrem benigna atque sancta æquitas, quid aliud quæso magis ab ipsis legibus exquirat? quid totis viribus iudicibus persuadere

dere nititur? quàm vt caueatur, ne pœna, non modo maior non sit quàm culpa; sed ne æqualis quidem, sed quoad fieri possit minor, non tamen nulla vnquam? Vt potè si valeat quoquomodo ipsa, damnatos homines, commutata pœna, correptos & emendatos potius dimittere, quàm violenta morte oppressos deperdere: si viuum cõburi quemquam iussum fuerit; hunc strangulatum prius, igni tradere: si mortis reum factũ, exilio redimere: si exulem, bonorum proscriptione admissa, in urbem reuocare: si verberandum, hunc, quòd diues sit, honoris gratia pecunia multare; aliaque vniusmodi à mortalibus commissa crimina, non leuibus, sed pro ratione moderatis pœnis expiare. Quibus sane commutationibus, quamquam pro grauitate culpæ, non semper debita pendatur pœna; non tamen idcirco acutæ legum acies retundi solent; quãdo neque ipsarum icetus omnino, non vsus, seu executio impediuntur; sed rigor tantummodo, communis atque fragilis humanitatis gratia, ab æquitate moderatur: tantũquã abest, vt iuris legumque omnium impia subinde, vt dicunt, sequatur conuulsio; vt potius, quoniam pium illæ sensum ac benignam interpretationem suscipiunt, pia quoque legislatorum mens, ex ipsa commutatione deprehendatur: quorũ videlicet intentio & animus semper fuit, vt nisi ratione duce, atque æquitate comite, nulla fieret legum, imperante iustitia, executio. Tanti est enim, nonnulla, vel tenuis, æquitatis particula à iudicibus in puniendo admissa; vt reis permagno sit solatio, ad quoduis illatum sibi supplicium patientius, atque æquiori animo perferendũ. Denique vt reliqua, quæ contrã dicuntur, & æquitatis maiestatem minuere videntur diluamus; dici non potuit absurdius, quàm vbi leges nõ suppetunt, aut inter se pugnant, ac neque

ac neque de re certa conueniunt; ne fore quidem ad arbitrium boni viri recurrendum; propterea maxime, quòd arbiter, tum legum inscius, tum vir quandoque malus, vt dicunt, iudicium sit peruersurus. Qua in sententia à vero multum profectò aberrant. Nam cum neque iura omnia scripta sint, neque omnis lex exarata; nec iudicium nisi de re certa fiat; iam vbi de incerta fuerit quæstio; num ad aliud, quasi tribunal, quàm ad illud ipsum boni viri arbitrium deferri solet? nonne ad hoc vnum vltima est quasi ad populum prouocatio? Quod, inquam, arbitrium, ab eodem naturæ iure & rerum experientia ortum, vsque aded, magistro tempore, apud vnumquemque in arte sua peritum, profecit; vt vel à summis Iuris legisque peritis, quoties de re extranea, atque ad singularem artem aliquã pertinente, lis fuit ante ipsos contestata; in dubio, iudiciũ nõ aliò, quàm ad eius artis peritos, quos arbitros, seu bonos viros appellant, remitti solet. Suntque hi reuera boni viri in iudicando; quoniam ea ipsa opinio, atque æstimatio probitatis, quæ constituit eos arbitros omnino vetat, ne à recto iudicandi tramite discedant. Quominus tandem fatendum est, æquitatem in iudicando, non tam inferioribus quàm supremis iudicibus, vel Principibus, ac nisi maioris vitandi mali causa, esse permittendam. Nã quòd causa magis tenuis est, & inops, ac coram inferioribus acta iudicibus; eo quidem minus, ipso iure scripto, eiusque solennitate, quæ nimium procax & sumptuosa est, indiget: sed de sui quasi natura, ad æquum & bonum, vt parcatur sumptibus, est remittenda. Sic enim, nullius non erit & euitandi mali, & paccandæ Reipub. occasio, litium ac cõtrouersiarum vulgarium, ab implicata iustitia, ad liberam & ingenuam æquitatem facta traductio.

Cum igitur vniuersa æquitatis in Rempub. exhibita & procurata officia, non aliò tendât, quàm vt legum, atque fororis iustitiæ asperitatem, aliqua ex parte téperent; vtq; non minus amori, quàm timori hæ sint mortalibus, persuadeant; consequitur, vt neque vllum sine æquitate iudicium proferamus; neque vllum rursus sine iustitia æquum admittamus. Hæ quippe duæ iudicij præscriptæ formulæ, non minus præstant, & necessariae sunt, ad ciuilè tot infinitorum prope hominum, ingenio licèt atque moribus dissimilium, societatem in cõmuni pace conseruandam; quàm ad optimum tot diuersorum, saporeque & natura dissidètiũ esculentorum condimentum ollæ adhibèdum, per necessarius quoque Sal est, valdeq; suavis, ac per quã iucundus. Vnde ob inclusam in Sale tam iustitiæ, quàm æquitatis vim & normam, vt diximus; haud insulsa fiet vniuersis iudicibus eiusdem prouerbij, seu Pythagorei symboli, de apponèdo Sale toties repetita admonitio. Sed ne interim in sanatione animi, quam per prouèrbia molimur, à vera quoque per Salè sanandi corporis ratione discedamus: Iustitiam & æquitatem in Sale non adubratas modò, sed expressas virtutes, duobus medendi remedijs siue curationibus comparabimus: nempe Inediæ æquitatem; Incisioni verò iustitiam. Est enim æquitas quasi perpetua quædam æqui bonique fames, & appetitio. Atque vt inedia, ex medicorum sententia, corporis morbos, aut curat, aut sæpiùs reteggit ad curandum: ita etiam æquitas, radicem omnium animi morborum iniquitatem, aut sua sensim persuasione extenuat; aut suo saltem candore inualescentem indies illius in animo tyrannidem indicat. Et sicut in corpore, ad sedandos redundantes, & ab æqualitate decipientes humores, venit opus

opus est incisione ad sanguinis emissionem: sic etiam in animo ad compescendos superbos æquitatis desertores affectus, iustitia castigationis, quasi incisionis opus exequitur. Nam & possumus quidem venæ sectionem, perinde vt iustitiam, lineæ quoque rectæ omnium breuissimæ, in medendo comparare; atque hac vna curatione, siue medendi remedio, reliqua fere omnia compendio ac breuitate superare. Siquidem quod medici ex vrina, aut ex sudore, humanis uic fecibus, aut ex ægroti insomnijs vel cõiecturis signa colligentes, in dignoscendis morbis cum eorum causis diutius ac vehementer laborant: quodque perspectis ipsis atque præcognitis, ad corruptos subinde, & in febrim succensos humores expellendos, aut helleboro, aut reubarbaro, aut scamonea, & alijs medicaminibus, purgãtib; ac non expectata forte occasione quãdoque aberrãtes, insudãt: id totum vnica profecto incisione possunt, perinde ac si manũ intra corpus admoueant, è venis, vbi plerũq; prima fit ratio morbi, penitus extrahere: Cum & vitiatos humores, qui sub inuolucro sãguinis effluxere, in ipso pelui discernant: & distinctos satisque compertos habentes, aut purgatione, aut sæpiùs iterata sectione, in promptu sit è corpore dispellere. Neque enim quicquam tam facilè est medico, quàm cognitis causis mederi morbis. Quam curationem, quæ commota febricula statim adhiberi solet, propterea quod hæc ardore suo, conspirãtes, & in vniuersum corpus male peccantes humores indicat; magistratus, & qui Rempub. gubernant ad viuum imitari videntur. Etenim vt vindex, atque malorum expultrix natura corruptos eiusmodi humores, incisione facta, è quacumque parte corporis rapit, ac foras expellit: sic etiam fontes, qui potissimum in magnis contra Remp.

Pp 2 crimi-

criminibus, ipsiſque fragrantibus, à magiſtratibus com-
prehenduntur, non procraftinandi, non exilio, aut pecu-
nia, aliſiue leuioribus, quas benigna inuenit æquitas pœ-
nis mulctandi ſunt; ſed prætoris iuſtitia, ſtatim gladio, at-
que in matutino, hoc eſt, diligentiſſimè, vt inquit pſalmus,
publiceque, vt innotescant delicta, ſunt interficiendi. Ne-
que enim quicquam eſt populo gratius, atque ad pacan-
dam Rempub. tutius ſiue commodius, quàm in atrociffi-
mis eiufmodi criminibus contiguum delicto ſupplicium
de delinquente fumere: ne videlicet delicti nondum pu-
niti rumor, qui ſcleratos animare ſolet ad peccandum,
ſupplicij famam antecedit. Sæpe enim delicti obliuione,
quæ cunctatione ſupplicij committi conſueuit, ſequitur,
vt tum maturatæ caſtigationis fructus, qui multus fieri ſo-
let in populo marceſcat; tum etiam pœna, nõ ſine aliqua
nota iudicum, atrocior quàm culpa videatur. Vt igitur
in grauiffimis hiſce flagitijs iuſtitia ac rigori iuris, vel in-
uita huius ſolennitate, dandus eſt locus: ſic in leuioribus
quidem, quibus ſupra de cauſis, benigna conſulenda eſt
æquitas: ne in alterutra à iudicibus peccari parte poſſit.
Quare vtriuſque virtutis munere præditus Sal myſticus,
merito quidem non iudiciarijs tantummodò; ſed quibus-
uis humanis actionibus apponi, atque annuente prouer-
bio, permisceri iubetur.

60 Quin illud etiam vulgatiſſimum Salis granum, quod,
vt cautè ſe quiſque gerat, omnibus negotijs adhiberi vo-
lunt; non aliò certè ſpectat, quàm vt habita rei, temporis,
loci, ac perſonarum, quibuſcum agas, ratione, quam du-
cit prudentia, iuſtitia & equitate, tua omnia perfundas. Id
enim innuitur, ac ſignificatur prouerbio ipſo, *CV M*
GRANO SALIS. Siquidem humana cõſuetudo va-
rijs,

rijs, atque feſtiuis referta ſermonibus, quibus reuera paſ-
ſitur, & recreatur animus, lautæ cuiuſdam menſæ ſimili-
tudinem, & ſpeciem gerere videtur; quæ diuerſiſſimis ef-
culentis, ſuauiſſimiſque rerum condimentis inſtruitur. In
qua, ſicuti deficiente Sale, illico inſuauias reddi omnia, at-
que vniuerſum conuiuij opus, vt dicebamus, peſſundari
neceſſe eſt: ita ieiuna omnino eſt, & iniucunda conſuetu-
do, quæ licet grauiffimis ſermonibus ornata; tamen ſine
prudencia, interponitur. Nam vel ex hoc ipſo etiam, non
committitur, molitur ſue Sal, ſed in grano adhibendus eſt:
quod dicenti ſatiſ fuerit Sales leuiter fregiſſe; cùm ad ex-
cipientem ſpectet, quò gratiores, atque ſuauiorẽs ei fiant,
illos & comminuere, & ad reguſtandum molire, animoq; **B**
perpendere. A quo etiam grano modus, qui eſt in rebus,
emanauit. Vt pote quo tanquam indiffolubili nexu, ciuiliſ
vbique, & à ruſticitate ſemota cõſociatio continetur. Ne-
que enim modum habere vnquam ſciuit ruſtica, vt aiunt,
progenies. Nam ſi modum quidem illo ipſo cum grano
Salis conſuetudini adhibeas, tantus eſt ad amicitias, in-
ter mortales, tum ineundas, tum maximè retinendas: vt
vel antequam *SALIS MODIVS*, Quod dici ſolet,
abſumatur, & domeſtica familiaritate coniugare illas, & **C**
perpetuo ſtabilire contubernio poſſis. Hoc quippe Salis
modio, non ſolum longa temporis cunctatio, qua ille ab-
ſumitur, ſed præcipuè mutui amoris igniculi, qui inter cõ-
municantes, ex communi Sale accenduntur, permirè de-
clarantur. Vnde ingenui homines, qui Salis modium in-
ter ſe abſumpferunt, vſque ad eò firmas, atque altas amici-
tiæ radices egiffe putantur: vt qui ab ea, abſumpto modio
defecerint, non ſolum infulſitatis, ſed proditiõnis quam-
maximè inſimulari ſoleant. Ita namque Hiſpani, de non-

nullis exteræ, sed tamen finitimæ gentis hominibus ferè
 seruituti natis, quos habent in famulatu, atque ad vindic-
 tam, & prodicionem propensos norunt, dicere inter se so-
 lèt. *SACCVM SALIS COMMANDVCABIT, NEC AB EO TVTVS ERIS.* Sed quia de Salis mo-
 dio; deque iusti, æquique facultatibus paulò supra dictū
 est satis, nunc ad fortitudinis virtutem, nobilissimum ta-
 metfi asperum animi medicamentum, quod etiam repo-
 situm est in Sale, transeamus.

61. Est autem fortitudo, propter sæuū eius medicandi ani-
 mi modū, membrorum amputationi, quæ maioris vitæ
 mali causa in corpore fieri solet, comparanda: cum tale
 medicamentum sine summa animi fortitudine adhiberi,
 admittitue non possit: ob idque Sali fit in medendo persi-
 mile. Nam quæadmodum nimius salorum vsus, crudos
 corporis humores, quos aliquândo neq; vi sua extenuare,
 neque acrimonia coercere valet; temperatus, quidē ipse,
 seu penitus ægrois interdictus, aut sanat, aut illis sanādis
 locum dat: sic fortis animus rebellantes appetitus cupi-
 ditates, quas ratione refrenare nequit; sola abstinentia,
 atque fuga à voluptatibus, illas, ne dominantur, præcidit.
 Quamobrem Salem, cum ob eas causas, quas pomeridia
 nō sermone fusè enumerauimus: tum ob id præcipuè for-
 tissimum appellabimus, quod ei tantus fuerit honos à for-
 tissimis quibusque in mensa delatus; tam ingens reueren-
 tia adhibita; vt religio fuerit, ipsum digitis è Salino exci-
 pere. Quam planè obseruatiam, olim inter Hispanos vsi-
 tatissimam fuisse, prouerbio apud eosdem vulgatissimo
 præclarè significatur; dum inquit, *SALEM CVR
 MANV EXCIPIS, QVA VIRVM NON OC-
 CIDERIS?* Ita quippe obijcitur ijs, qui Salem è Salino,
 aut

aut digitis, aut offa capiunt. Quod tamen per iocum nūc
 ab Hispanis inter epulas adducitur; à plerisque tamen ad
 antiquissimum eorundem robur, frequentissimamque ar-
 morum tractationem, & magnum in bello vsu, reuocari
 solet. Non enim Hispanorum antiqui ac inueterati ritus;
 quin mores, & quæ vulgò etiam feruntur de ipsis prouer-
 bia, adèd barbara, siue insulsa putanda sunt, vt sua hone-
 sta, laudabilique, ac peculiari aliqua ratione careāt. Cum
 Hispani quidē non à barbaris, ignotisue aboriginibus,
 sed à Græcis primū; deinde à Romanis; tum à pugna-
 tissimis Carthaginensium ducibus: postremò à bellico-
 sissima Gothorum gente; & suum ipsi genus duxerint, &
 ab eis nūquam (quod attinet ad rem bellicā) vlla in par-
 te degenerarint: Et qui ab eisdem ipsis rum mores; tum
 maximè à Romanis vernaculum sermonem, qualem nūc
 magna ex parte retinent, nec obscure proferunt, multis
 antea seculis exceperint. Prouerbiū igitur, quod ad no-
 bilissimam Hispanorum firmitudinem exprimendam spe-
 ctat, bifariam refertur. Alij enim sic finiunt, *MANV
 QVA VIRVM.* Alij verò, qua *MANV, NON
 OCCIDERIS;* dicere solent. Priorem ortam ferunt ab
 eo tempore, quo Hispani, tot, tantisque armorum incur-
 sionibus à Romanis agitabantur. Nam cum hos illi neq;
 bellandi arte superare; neque mœnibus suas ipsi vrbes ab
 eorundem Romanorum machinis defendere valerent;
 cunctam belligerandi vim, & peritiam, non solum in virtu-
 te, & lacertoso corporis robore, sed præcipuè in cōtinuo
 armorum vsu & exercitatione posuerunt. Atque vt prom-
 ptius, vtque expeditius, in quouis telorum vsu se exerce-
 rent; domi, forisque ex communi voto omnes pro patria
 armati semper incedebant. Quem vsu, ad nostrā vsque

ætatem, bellicosissimos Hispanorum Catabros retinuisse
vidimus. His enim iter agentibus mos erat, non solum
hastatos, scutatosque; sed etiam ense, ac pugione præcin-
ctos, tum galea atque lorica indutos, singulos incedere.
At verò nunc vniuersa arma illa pro vno ferè esclopeto de-
posuerunt. Hac itaque exercitatione, & familiaritate ar-
morum Hispani olim vsque adeò in bello proficiebant, vt
id cautissimè animaduertentes. M. Portius Cato, alijque
Romani duces, qui tunc Hispaniæ præerant, publico edi-
cto Hispanis ad vnum omni armorum genere interdixe-
runt. Quod illi quidem tam grauitè, atque iniquo animo
tulerunt; vt permulti fuerint, qui præ dolore, non antea
arma deponerent, quàm mortem cum ipsismet armis sibi
consciscerent. Exaggerante sic Liuius, Ferox gens, nullam
vitam rati sine armis esse.

Itaque Hispani bellicæ virtutis comparandæ gratia, aut
foris continua prælia, aut domi singularia certamina sem-
per committebant. Neque enim capitale tunc erat, im-
mò laurea dignissimum, si quis vel prouocatus, vel ipse
prouocans, hostem tametsi ciuem, aut gentilem suum stre-
nuè occidisset: quòd is inde bello fieret aptior, atque ad
dimicandum pro patria iudicaretur habilior: suisque sub-
inde honoribus, & muneribus in Repub.ungeretur. Cùm
igitur, quòd ad Salem attinet, Hispani tunc, vel quòd sa-
nandis in prælio vulneribus nullum Sale promptius me-
dicamen inuenirent: vel quòd ad bellum salforum com-
meatus cunctis alijs escis præferrent: vel potius quòd in-
clusum in Sale numè aliquod agnoscerent; magnas vbi-
que Sali gratias, sed in mensa maximas, ac religionis ple-
nissimas habebant. Nihil enim execrabilius apud eos e-
rat, quàm Salem è salino, non gladio, sed digitis, aut offæ
intinctu

intinctu excipere. Idque non alijs, vt verisimile est, ratio-
nibus adducti, quàm quòd ea consuetudine excipiendi
illum gladio, discumbentes admonerentur, Salem esse tu-
tissimum præsidium, atque remedium contra sanguina-
rium gladij ictum, eiusque mortiferum venenum: ideoque
per Salem gladio vestitum, nihil aliud, quàm ipsummet vna
cum morbo antidotum demonstrari. Vel potius quòd
gladio qui Salem non acciperet, tanquam inermis, nec
ad bellum promptus repertus; is impiè, nec impunè, con-
tra commune patriæ votum egisse videretur. Ex quo ne-
cesse erat vnumquemque in mensa, aut manum ab ea Sa-
lis contrectatione retrahere; aut probare quidem, se, ce-
teros, iuxta prouerbum, bellica virtute & armis antecere.
Neque enim, in eum modum peccans, aliter a conuictorū
contumelia & conuictijs liberari poterat, quàm vbi pro-
basset, se iam sua manu virum in pugna occidisse. Vnde
quasi occisione forti, & strenua, se alijs virtute prætulisset,
& manus suas pro patria consecrasset; licere sibi deinde, &
arma ponere, & sine gladio Salem tam offa, quàm digitis
vti consecratis contingere. At verò posterior prouerbij
sensus, qui pro Viro Maurum habet, ab eodem ipso sym-
bolo duci, atque ex similibus propè causis ortum habuif-
se fertur. Etenim succedente post in Hispania Christiana
religione, quæ in vniuersum prohibet homicidia fieri;
fuit illud quidem antiquum patriæ iussum, alioqui feue-
rissimum, ex parte moderatum; atque in ipsos religionis
hostes Mauros tantummodò permiffum. Idque ab eo tē-
pore, quo Machometani prouinciæ Mauritaniæ, quæ in
Africa est, vniuersa ferè Hispania ab eisdem occupata, in-
uictas Christianorum reliquias in angustias, & munitissi-
ma Pyrinæorum iuga compulerunt. E quibus Christiani
Pp 5 rursus,

rursum refectis viribus prodeunt; quò animosius Mauritanis resisterent, atque à suis finibus expellerent; decreto contra Mauros iam tum edito addiderunt; vt sicuti is, qui Maurum occidisset ciuica corona, atque alijs in Re- pub. muneribus donabatur: Ita contra inglorius, & ignobilis perpetuò maneret, quicumque aut spoliati, aut interempti à se Mauri arma nondū in templa retulisset: ideoq; vt frequentiore, atque maiore quotidie ignominia afficeretur, omnium nouissimus, ac despiciatissimus habebatur inter conuiuas. Ac sicut nullus ei penè locus erat ad dicendum de re bellica: ita neque permittebatur, ex vetere illa obseruantia, Salem ossa, seu digitis è salino nisi Maureo sanguine delibutis capere. Quamobrem meliore, atque religiosiore capta à prouerbio occasione; se quisque nostrum reputet ignauissimum; non qui virum, Maurumue non occiderit: sed qui forti animo, pro cælesti recuperanda patria, proque diuini Regni, quòd intra nos est, defensione minimè depugnauerit: ac neque quotidianum suum hostem, seu cacodæmonem, seu effrenem appetitum, pro diuino regustando Sale, superando contriuerit.

63 Atqui post enarratum fortitudinis prouerbium, aliud Salis symbolum, ad illud etiam spectans, vice prouerbij occurrit explicandum. Quo non solum fortitudo; sed sobrii quidem animi virtus, vnà cum eius comite parcitate, mirè cōmendantur. Ita quippe prouerbio dicitur, *SAL ET ACETO*. His enim duobus potentissimis rerū dōmitoribus succis fortissima queque perumpi; & colliquari solent. Nam & aurum metallorum temperatissimum, atq; fortissimum, nonne ab eisdem, vt supra ostendimus, colliquatur, atque ita mollescit, vt fiat potabile? ac vt summa quædam ad propagandam vitam medicina propinetur mortali-

mortalibus? Vnde, iuxta extremum illud, atque seuerissimum medicorum præceptum, quo præscribitur, extremis morbis extrema quoque remedia esse adhibenda; fit hoc ipsum fortissimum medendi animi genus, per Salem & acetum significatum, simile caustico, hoc est, adustioni, omnium acerbissimæ curationi; quæ fieri solet in mēbris, alijs remedijs non proficientibus. Vt scilicet, quas ab amicorum animis prauitates, aut inueterata odia, neque blandis suasionibus, neq; salutaribus monitis, neque acerbis obiurgationibus, acerbitate & contumelia vacantibus, depellere valeamus; hæc Sale & aceto demum, vtpote ardentibus contumeliæ, atque iniuriæ facibus exuramus. Quem per celebrem prouerbij usum, ortū habuisse ferunt, ab eodem, de quo supra, Annibale Carthaginensium duce, qui iussu, ac experimēto suo, Salis & aceti vires omnibus longè acriores, atque seueriores esse demonstrauit. Idque eo maximè tempore, quo ex Hispania, superata, atque deleta Sagunto, innumerabiles copias in Italiam transmissurus; inuitis Gallis, ad summas iam Alpes peruenerat. Vbi dum præcellorum montium, atque immanissimarum rupium obiectu, transitu prohiberetur exercitus; conuersi ad illum duces, Qua vi, inquit, aut potentia, iter, quod neque ferro possumus, aperiemus? *SAL ET ACETO*, respondit. Quod rei euentus felicissimè ostēdit. Nā Sale & aceto conspersis, colliquatisq; etiā igne faxis, atque præruptis montibus, non solum peditibus, sed vniuerso equitatu, & armamentis, quin & elephantis, iter apertum fuit. Quæ res non modò tanti dūcis constantiā, sed totius quidem exercitus sobriam parcitatem, quam etiam prouerbium innuit, mirum in modum cōmendat. Cū Salis & aceti, quæ sunt esculentorum tenuissima, tā magnus

magnus fuerit apud eos inuentus commeatus, vt ad colliquandos montes, tantos & tam immanes, suppetierit. **A**
 Immouero hac ipsa vltus parcitate, frugalitateque idē Imperator; vnā cū pugnacissimo Afro simul, & Hispano milite, ad Cannensem pugnam progressus; nonne ipsos tūc altissimos, atque summos mundi vertices, Romanos Cōsules, eorumque exercitus potentissimos, & validissimē constrauit, & Romanorum Rempub. in extremam propē fortunam adduxit?

64 Veruntamen, sicuti commixtis Salis & aceti viribus duplicatur vtriusque ardor, ad fortissima queque intersecandum, & colliquandum: sic rursum Sali permixto oleo **B** succorum foecundissimo, mitescit vtrunque; praesertim ad cohibendam temulentiam, foedissimum animi morbum: qui fit quando redundantia vini exaestuatur venter, ac subinde inflammato corpore cutis obdurefcit, & cōstipatur: ideoque reclusus in membris calor adaugetur. Quo morbo laborantibus, olim mos erat Sale, & oleo corpus perungere, ac defricare, vt iisdem peruncta cutis, vi olei ita molliatur, vt hanc penetrans Salis calor, atque intimum attrahens, corporis ardorem temperet. **C** Quam etiam ob causam, Sal & oleum dantur ebibenda ebrijs, ad vini vomitionem. Nam huius exhalantem ab stomacho euaporationem, non aliter à cerebro, cui temulentia insidet, Sal distrahit, atque à summo camino flammam, vt supra diximus, idem imo foco iniectus dissipat. Quare Salis, atque olei vnctione, quae item peculiarem habet medendi rationem, non solum corpus, verum & animus, quem etiā vino calefcere, supra de sententia Platonis demonstrauimus, sanatur: dum ab ebrietate insaniae cognata, in sanitatem reuocatur. Inde ergo in temulentos ab antiquo sanandi **more**

more conueniens ortum est prouerbium, *S A L E E T A O L E O P E R V N C T V S A D I V V A B I T V R*. Quamuis sunt etiā qui Sale & oleum in delictis ponant, ideoque per Sale salacitatem & luxuriam; per oleum vero, vitæ mollicitudinem, atque socordiam intelligi velint. At quoniam Sal oleum in se continet, iccirco molles, atque effeminatos homines, prouerbio vocāt *S A L A C O N E S* quasi salaciones; à Sale potius, quam, vt alij volunt, à viro quodam Salacone dicto, omnium ignauissimo, illud deducentes. Neque enim Salacon ille tanti fuit, neque tā notus, atque orbi peruulgatus, vt quantumuis licet ignauissimus, atque deiccatissimus, aut Sardanapalum Regē, **B** aut Domitianum, Heliogabalumve Imperatores, omnium mollissimos, simili que prouerbio receptos, tanta superaret ignauia, vt vulgari quoque prouerbio usurparetur: praeterquam quod per Salacones, non solum molles, ac delicatos, sed insolentes etiam, ac suas opes admirantes, intelligi voluit Aristoteles. Quo vitio, vt idem ait, laborant diuites qui Sale irritamenta gulæ, oleo autem luxū, & quægulam sequuntur alunt: indeque torpore & vitæ desidia subsecutis, saepe quidem in infelicem, atque inexpectatā paupertatem decidūt. **C** Hi ergo similes sunt Tetano morbo laborantibus: quo plane oppressis, contractis scilicet omnibus corporis musculis, atque nervis, profunda ecstasis, saepe etiam mors inopinata afferri solet. Quapropter, vt hi frustulis Salis, sub plantis pedum continuata frictione irritati, (vt supra vbi de medicinis Salis agebamus) sensim quasi à morte ad vitam reuocantur: Ita eiusmodi Salacones, cum in miseram, & ridiculam paupertatē (quæ turpissima est mors diuitum) deueniunt; nimirum ridiculis aliorum, qui ipsos antea nouerunt, cauillationibus, iocis, scom-

cis, scommatis, dictis, atque Salibus iactandi sunt, atque cum derisione perfricandi, ut ab eo stupore, atque ignominia vitæ excitati; si minus ad pristinam vbertatem, saltem ad sui cognitionem, atque æquanimem humanæ calamitatis tolerantiam, reuocentur. A quo planè duci videtur illud Ennij Poetæ à Cicerone prouerbij loco celebratum. *SALMACIDA SPOLIA SINE SANGVINE ET SVDORE*. Tractum à Salmacide nympha, cæli, terræque filia, quæ alio nomine Salacia, ut supra docuimus, ob Salacitatem appellata est; quodque, auctore Festo, fertur, causam fontis Alicarnasi aquæ appellandæ fuisse Salmacidis: quam qui biberet, turpi ditatus esse præda diceretur. Idque ob eam rem, quod eius fontis aditus angustatus parietibus, occasionem largiretur iuuenibus petulantibus ad famam & honorem antecedentium, neque sese defendere valentium puellarum eripiendum; quoniam ingressis nullum pateret effugium. Dicitur in eos Salacones diuites qui suis diuitijs non modo sine sanguine & sudore, sed cum maxima vituperatione ac vitæ ignominia partis, atque ab inopibus, quibus nullum patet contra ipsos refugium, corrasis gloriantur, easque in delicijs, & summa voluptate ponunt. Suntque his similes, de quibus propheta ait, Qui lætantur cum male fecerint, & exultant in rebus pessimis.

65 Sed est per Salem alia multò excellentior inuenta medicina, qua edacitatis, atque ebrietatis morbus non curatur modò, sed antequam ille ingruerit, beneficio, & interuentu Salis depellitur. Cuius remedium exprimitur per illud celebre prouerbiũ, *SALE ET CYMINO TENVS AMICI*. Quod à Plutarcho appositisimè intra cõuiuales quæstiones refertur; illudque quidam Apollophanes

phanes Grammaticus in hũc modum explicat: Ij, inquit, amici prouerbio notatur, qui usque adeò sunt familiares, ut vel solo Sale, & cymino contenti conuictarint. Sed hæc explicatio Grammatico potius, quàm summo Philosopho digna mihi visa est. Nam existimare ad solum Salẽ, & cyminum quẽquam, licet familiarissimum, ac vel parcissimam, honestè inuitari posse, ridiculum putarem. Sal enim, & cyminum (quod pace eiusdem Apollophanis dixerim) neque simul, neque separatim, per se, cibum cõstituunt: sed tantummodo ad ciborum condimentum vtraque nata sunt. Ac neque rursum lenissima esculenta possunt per illa intelligi; præsertim per Salem, per quem, ut supra fuit dictum, non minùs splendida, quàm frugalis etiam mensa significata est. Quam neque frugalissimã efficiet cyminum, cum tantulum sit semen, ut mensæ solum appositum, pro familiaritate risum, pro cibo autem nihil præter inanem gustum mouere, haud fatiare possit. Quapropter germanior mihi certè videretur sensus; si per Salem suauia, optimeque condita; per cyminum verò, sobria, atque salutaria esculenta, qualia sunt apponenda, intelligeremus. Neque enim est, qui Sali cõdimentum; cymino autem, ex eius vtrique vi & natura, salutẽ non ascribat. Est enim cyminum herba hortensis, cuius magnus est in medicina vsus ad frigidos, inter alios, vitandos stomachi morbos, qui plerunque è frequenti crapula gigni solent. Quam herbam etiam Plinius, tum ad hæc, aliaque morborum remedia; tum præcipuè ad salubria ciborum condimenta refert: Propterea quòd cyminum tantum fauet ebrijs, ut si sumptum, ebrietatem vitare non possit; faciat tamen suffitu suo, ne illa vultu prodatur: colore scilicet in pallorem mutato. Ne igitur à familiaritate discedat

mutua

mutua amicorum conuiuia, sed vnà cum suauitate sobria
 fiant; Sale & cymino tenus sunt adhibenda. Quod ipsum ^A
 nouo etiam sanationis modo à corporeis sumpto ad ani-
 mum applicari potest. Nam vt febris, quam Medici vocāt
 ephimeram, quæ à celeri spirituum inflammatione ortum
 habet, atque vno die terminatur, corpus suo impetu mini-
 mē lædit, neque ei occurrendum est medicamentis: & cui
 rursus, si diutius affligerit, atque in aliam speciem abie-
 rit, protinus mederi oportet: ita, etiam amicorum animis,
 subiti, sed sobria cum temperatione adhibiti Sales, et si
 quandoque austeri, sanant tamen, atque etiam delectāt: ^B
 si verò festiui nimium, tum frequētes, atque inopportuni;
 vitandi sunt; quod vltra cyminum, & salem, id est, vltra so-
 briam & suauem mensam fiant.

- 66 Siquidem sobria in mensa, probi ac modesti conuiuæ
 magnopere distinguuntur ab improbis, & impudentibus;
 quibus modicum, atque insuaue est in mensa quidquid
 non est immodicum, valdeque sumptuosum, ac præter
 modum redundans: quod ipsis de more fit, vt quamuis
 appositis epulis ventrem expleuerint; adhuc etiā inhient
 apponendis. Quorum profectò ingluuies, atque improbi ^C
 tas, neque facetiùs, neque argutiùs exprimi mihi visa est,
 quàm veteri, vulgatissimoque apud Hispanos prouerbio.
IVDAEVM OVO DONES SALEM PETET.
 Quo vt persalfo quodam scommate vtūtur Hispani in hu-
 iusmodi voraces, atque impudentes homines, quos non
 ineptè assimilant Iudæis, Romæ præsertim habitantibus:
 quibus mos est, ab innata genti impudentia & auaritia, vt
 postquam precibus, atque importuno verborum lenoci-
 nio, & assentatiūculis, quæ petierant extorserūt; amplius,
 atque plura petant, quasi nulla acceperint. Non quidem
 contenti

contenti patella, si operculum retinueris: nullam habētes ^A
 tibi gratiam pro donato sibi equo, nisi phaleras, & ephip-
 pia dederis. Quo improbissimo impudentiæ morbo labo-
 rantes, planè sunt similes hydropicis, atque eos vt i hydro-
 picos sanare oportet. Nam quemadmodum hi, tametsi
 ventre lacunoso sint, atq; humore redundanti, vsque adeo
 tamē, ingrauescente morbo sitiunt, atque insaturabiliter
 bibunt, ac si omnino exsiccatō illo essent: haud secus illi,
 cum tot malè partis rebus affluant, despiciunt hæc quidē,
 præijs, quæ denuo concupiscunt. Vnde sicuti hydropicis
 nulla est salubrior medicina quàm perpetuò eos potu in- ^B
 terdicere, quoad superfluentem, ac vitiosum ventris hu-
 morem natura necessitate ducta consumpserit: sic eiusmo-
 di impudentibus, ac præ auaritia, aliena sitiētib; nulla
 sunt concedenda, vt ad ea ipsa, quæ intus malè parta reti-
 nent, distribuenda conuertantur.

- 67 Cui præterea prouerbio non insuauius succedit aliud,
 quo oportere dicitur, *S A L E D E F R I C A R E.* Ex Ho-
 ratianis quidem ipsum depromptum sermonibus, vbi ait,

- At idem, quòd Sale multo

Vrbem defricuit, charta laudatur eadem. ^C

Quod sanè & reprehendendi, & expurgandi, & suscitandi
 animi modum, atque formam indicat. Nam vt Sal sua fri-
 ctione (est enim ad frictionem, quæ in balneis fit per stri-
 gilem, non infimus Salis vsus) tum pungendi, atque abstu-
 mendi; tum abstergendi, poliendi que; tum maximè sus-
 citandi vim habet in corpore: quemadmodum supra non
 nullos in morbo Tetano frictione Salis suscitatos fuisse
 ostendimus: sic item sapientes, dum vitia reprehendūt; &
 peracutis, dentatisque scommatū strigilib; & persalsis

Qq

cauil-

cauillationum morsibus, desides, ac sopitos animos excitare, & nimis excrecentes, valdeq; deturpantes amicorū **A** deformitates corrodere, delereq; omnino debet. Vt hinc colligamus, non minùs ad animi, quàm ad corporis sanationem, esse validam, immò lōgè salubriorem medicinā frictionem, quę potius sponte, atque proprio quasi Marte fit, quàm quę aliunde adhibetur. Nam corpoream quidē, si quis summo mane euigilans, supinusque ambabus manibus exerceat; atque in primis caput diligenter scalpat; deinde brachia & ventrem vndique, tū crura à summo femore in genua, conatu propè aliquo incumbens, adusq; modicum quasi animi deliquium perfricet; pedibus interim sese mutuò confricantibus: magnam is profectò ex **B** quotidiano frictionis vsu salutem sibi comparabit. Idque propterea quòd calor intimus, sicuti frictione ad membra euocatus, & concoctiones, quę in his fiunt perficit; & alimentum, vt probè distribuatur, attrahit; & redundantem pituitam cohibet; & cum à cruditate subinde afferatur ventriculus, mollis, quę protinus sequi solet, ventris leuatio, optimam corporis habitudinem in perfricante vigere indicat. Ita planè in animo, antequam aliorū morsibus quispiam subijciatur, vim ipse sibi quasi inferre debet. Si primùm quidem summoquoque mane, è torpore vitę euigilans, ac cęlestia suspiciens, supplices, atque gratiarum plenas manus ad caput nostrū, quod est Christus, **C** tendat: deinde iisdem vtrique brachio; hoc est, proximis, & egenis benignè subueniat: post autem ventri, nempe sibi ipsi necessaria subministrans occurrat: tum ambobus cruribus, religioni scilicet, ac communi vtilitati, præcipuis Reipub. columnis, totum se dedat; atque pro ipsarum conseruatione vitam, si necesse fuerit, impendat: modò interim,

interim, pedibus, id est, priuatis atque honestis suis ipse **A** actionibus in virtute proficiat. Qui enim hunc in modū se gesserit, is intimo diuinitatis igniculo, qui nobis inest, cęlestis gratiæ Sale excitato, mentem simul ac corpus inflāmans, exfuscitansque, & actiones, quę ab vtroque fiunt, perficiet; & iisdē, vt de superna sibi ipse Reipub. benemereri possit, attinget; & ampliùs supernacanea, atque redundantia, quę planè nocent, respuet; & cum nulla interius opprimatur auaritię cruditate, facilis inde in pauperes, & inopes subsequutā beneficentiā atque largitas; & pergratum hūc Deo fore demonstrabit; & diuinis, cęlestibusque eiusmodi, iuxta prouerbiū, defricatus Salibus, ab omni **B** prorsus inquinamento manebit expurgatus.

68 Ex quibus aliud non inelegans emergit prouerbiū, quod affert Arist. in Rhetoricis. *SALEM ET OLEVM COEMERE OPORTET.* Quod mirè nos ad temperanda vbiq; bonis permixta mala, eaque, ne perturbetur animus, in melius semper commutanda, ac boni consulenda adhortatur. Neque dissimile est ab illā Medicinæ parte, quę à Græcis *σάλας ἔλαιον* dicitur: cuius munus, inter alia est, medicamenta præparare. Hęc enim ex contrarijs, conuenientibus tamen inter se ad temperandum, **C** & permiscendum rebus componi solet. Nam simplicium medicamentorum facultates, etsi nonnullę sibi inuicem repugnantes sunt, mensura tamen, & pondere remittuntur: atque ita in vnum conueniunt ad constituendum medicamentum, vt proportione commixtę, cōmodiùs quàm per se separatę, ad expellendos morbos aptentur. Id, quod ex Sale & oleo manifestò colligitur: cum ea sit vis Salis vt planè mordeat, & ficcet; oleum cōtrā, & leniat, & humectet. Medici tamen oleum Sali addunt, ne plus satis **Qq 2** erodat;

erodat; sicque contrarias vtriusque facultates cum proportionem permiscentes temperant. Similibus ergo medicamentis à temperantia præparatis, quæ per Salis & olei mixtionem significantur, purgatur animus, dum admonitionis, siue reprehensionis acrimonia pungitur. Hæc enim ieiunè oblata, plus satis odiosa est; verborum autem lenitate, atque urbanitatis oleo attemperata mitescit; sicque cum gustu sumpta sapit quidem, atque salutem animi operatur. Quamuis ab ea quidem permixtione, qua falsa veris quandoque inuolui, atque pro his illa supponi solent, perinde ac si cum amaro, aut falsissimo dulce cõmiscas; valde abhorret aliud prouerbum, quod ex catholica diuini Iacobi epistola colligitur in hunc sensum, *NE QVE EODEM ORE FONS AMARAM SIMVL ET DVLCEM AQVAM PROFERRE POTEST, NE QVE SALSAM DVLCEM FACERE.* Iactũ in bilingues, seu potius, vt ita dixerim, bicordes: qui nec sibi constant, atque modò aiũt, modò negant. Quod planè deriuari videtur ab eo etiam, quod prouerbio dici solet, Ex eodem ore calidum & frigidum. Nam vt fonti amarã, seu persalsam scaturienti, dulcis, ac pura licet admisceatur aqua, vtraque impurius, atque insuauior euadit: ita qui prauos, venenatosque suos animi conceptus alijs occultè infigere; ideoque dulcibus, ac perblandis sermonibus inuolutos propinare student: hi cum omnium impurissimi sunt; tum vt ficti, ac versipelles, ab omnibus etiã cauendi: quoniam iuxta Prophetam, & duplici corde, & labijs scelestis sunt, & in occulto illo, ancipiti que versantur morbo, qui similis est feбри, quã vocat Eticam, quæ Medicis quãdoque cognitũ fit perdifficilis. Hæc enim vsque adeo intima est corpori, ac solidis eius partibus affixa, vt extimas vix attin-

vix attingere videatur. Quinimò membrīs omnibus, ac corporis facultatibus munus suum rectè, vt apparet, obiectibus; nihilominus morbus intus alitur, & æger febrī, tamen in speciem lentã, continua tamen minimeque despicienda corripitur. Quare sicuti ad hanc sanandam præcipua cura esset, ardorem illum imis infixum visceribus extrã emittere, ac per totum corpus diffundere, quo fieret ille Medicis apertior, & ad sanandum facilius: sic, qui praua, atque iniqua in alios corde machinantur, ingenue quod intus habent, ore proferre debent; vt huic prauæ intentionis veneno protinus atque in tempore, presentissimo illo occurri possit antidoto, quod Christus, vnã cum Iacobo Apost. omnibus porrigit, his verbis, *SERMO VESTER SIT, EST EST, NON NON.* Vtpote quod corde vel affirmamus, vel negamus; id ipsum quidè ore, vel affirmantes, vel negantes, apertè proferamus.

Mat.

5.

Iac. 5

69 *

Ne vti que alio veteri prouerbio notari videamur, vt dici solet, *SAL AGRIGENTINVS.* Is quippe contra vniuersam naturam Salis agit, vti antea diximus; propterea quod in igne liquefcit; in aqua vero salit. Qua causa sermone proximo ad Sales animi translatus, inter Aulicos, adulatorijs fuit comparatus; qui & ficti ac simulati sunt; & dum veritatis igne probantur, tanquam detecto fuco, liquari solent, & euanescere: & qui rursus dum pruriunt auribus, hasque quasi suffusa frigida titillant, præponderata fuco veritas excutitur. Ex quò apparet in ipsis adulati hominis actionibus, nimius atque odiosus quidã sese efferendi modus, à falsa animi inductione conceptus, atque à communi etiam humanitate degenerans, & desertus. Quæ plane ægritudo nõ Aulicis modo, sed vniuersis cõmunis mortalibus, ei corporis, atque animi morbo est af-

similis, qui ab ebriofitate contrahitur. Vt potè dum ex ni-
 mio atque meraciori, quàm satis est, vsu vini, huiusq; ardo
 re fit, vt natiuus calor, qui illius haustu, subito erumpere,
 ac vultum inflammare debuerat; retrudatur potius, &
 quasi intus præfocetur: ideoque extimis ab eo destitutis
 partibus, præ frigore quidem, vultui non rubor, nõ viuus
 color; sed pallor, ac subinde marcor inducatur. Vnde si-
 cuti morbus hic rursus depelli posset quotidiano videli-
 cet haustu frigida; quòd temperatus sic calor ille, facileq;
 in totum corpus diffusus, ad extima euocaretur. quoad
 tandem vultum suffunderet: ad eundem profecto modum
 impurus ille ambitionis ardor ab adulatoribus imo in pe-
 ctore adulati accensus, & quasi oleo peccatoris sustenta-
 tus, nequaquam à cæco amore sui intus colliquandus est:
 quin potius vt reprehensionem pateat, frigida, horridaque
 amicorum exprobatore excutiendus est, atque foras e-
 mittendus; quoad detecto morbo, in sui ipsius cognitio-
 nem æger redigatur. Sane vt non amplius fictam, sed pa-
 rem verbis vitam agat, & ab adulatoribus amicos discer-
 nat: ac neque amplius aures dare alijs, neque auribus da-
 ri sibi permittat. Ac demum, quoniam diuino supponen-
 dus est gladio animus, cuius impulsu os eius mentitum
 est; cauendum omnino, ne vllum vnquam pro vero fal-
 sum admittatur; ac neque, si vitæ periculum imminet,
 supponatur: scilicet, ne contra communis humanitatis,
 atque rationis ordinem, vt Agrigentinus Sal contra con-
 suetam vsitatamque naturæ seriem, se quispiam in agèdo
 habeat; atque non fictè, non lubrica, quod aiunt, fide, sed
 * apertè rem gerat. Nam patefacta subinde occulta illa,
 falsa fortè, animi persuasione, facile iam erit amicis, qui
 veri sunt amicorum medici, amicos ab hoc morbo sana-
 re: modò

re: modò amarum, adeoque falsum, cum dulci, iuxta pro-
 uerbum, hoc est, falsa cum veris minimè commisceri si-
 nant. Propterea quod ea, quæ ratione omnino inter se di-
 stant, ratione velle connectere, perinde est, atque, quod
 dici solet, *SALSVM IN INSVLSO QVÆRERE*. Vel potius quod est infulsum oïno, sine Sale edere.

70 Quod ipsum sanctus ille Iob, perfimili adhuc prouer-
 bio cõfirmat, his verbis, *NVM QVID POTEST IN- Iob. 6*
SVLSVM ABSQVE SALE EDI? Quòd scilicet,
 nemo sanus fit, qui esculentum, cui proprium est cõgruo
 Sale condiri, comedat infulsum. In eos verè dictum, qui
 aut debitos ab humana cõsuetudine Sales ablegant; aut
 nimios in agendo adhibent; neque medio, quod verum
 est rerum condimentum, vti volunt. Vt pote qui negotia,
 quæ per se insuauia, & fastidiosa sunt, aut seorsum, nimisq;
 austerè, & sine vlllo vrbauitatis Sale tractant: aut rursus
 ea ipsa, seria cum sint, ridiculis, scurrilibusue Salibus ine-
 ptè, atque inopportunè perfundunt. Quae de causa ad ea
 perficienda, aut inualidi sæpe fiunt; aut ex consecuta sub-
 inde melancholia, morosi, difficiles, ineptique apparent;
 aut quia nimij, atque intempestiui sunt, vilipenduntur, vt
 infulsi. Vnde similes hi propè sunt pueris, qui prauo ali-
 quo, siue terreo affecti humore intra vetriculi tunicas in-
 cluso, aut infulsissima laterum, siue gypsi ramenta; aut cõ-
 trã, frustula meri Salis clanculum, & ex abrupto comedunt:
 ex quo debilitatis sensim membris, & expallescere, & de-
 formari, & ab omnibus propterea vituperari incipiunt.
 Quamobrem illorum curatio, quamuis difficilis profe-
 ctò; non alia tamen ratione suscipi debet, quàm qua iidè
 pueri sanari solent. Nam vt in his ramenta illa clanculum
 edentibus, ac morbi causam negatibus, natura prouida,

inducto vultui pallore, caussam morbi patefacit; vt subinde ipsi ab omnibus grauiter reprehensi, se à turpi vltra commelitione temperent, & sanentur: Ita quidem illi, terrea eiusmodi animi duritate præditi, neque suam in consuetudine deformitatem, quæ ab honesto, aut deficiunt, aut illud excedunt, occultare valentes, mordacissimis quotidie contumeliæ, ac reprehensionis Salibus ab amicis cõpungendi sunt; vt & remollescant, & resipiscant, & medium, quod decet, tenentes, ab ea se insultate asserant, qua insultum, vt in prouerbio est, de quo postea, sine Sale edere videbantur. Vnde qui ab ea morum & consuetudinis temperatione absunt, quæ cum grano Salis conuenienter, vt dictum est, fit; similes esse dicuntur lupis, qui præ voracitate, & ingluuie, nullum esculentis Salem adhibent. De quibus prouerbio dicitur, *LVPVS NON CVRAT SALEM*. In eos maximè dictum, qui audivissimè excipiunt sermones illos, qui ab alijs, vel amicissimis, maledicè, contumeliosèue contra se dictos fuisse referuntur: hosque sine delectu, sineque vllò circumspectionis Sale, quasi lupi, deglutiunt: neque perscrutari volunt, num aliorum, atque ipsi acceperint, dicti illi fuerint. Qui, inquam, sermones, ne ob cruditatem, qua sunt accepti, in odium, seu contumeliam eorum, de quibus habitati sunt, inolescant; indeque augeatur similtas; protinus humanissimo amicorum interuentu, & persuasione, quasi Sale adhibito, tum emoliendi sunt, ac prudenter eleuandi; tum suis etiam ad communem mensam permittis Baccho Salibus, antequam recrudescant, euomendi. Neque enim tanta inesse poterit amico ira, neque naturæ immanitas, quæ vino permittæ non aliqua ex parte temperentur.

71 At verò ijs, quos restrictus vetriculus à vomitione prohibet;

hibet; ideoque efferuescente bile gustus cœpit amarescere, mitioribus quibusdam, atque benignioribus medicamentis est opus: qualia ardente febris correptis adhiberi solent, vt dicunt, serapia ex saccharo, siue melle confecta: vt præter alios vsus, ea captus dulcedine gustus paulatim ab amarore, qui palato inheret, expurgetur. Quorum medicamentorum vicès in animo subit aliud etiam prouerbium à Cynico, vt refert in eius vita Laërtius, pronunciatum, *S ALEM LINGERE*. Quod significat, vt continua Salium appositione, atque festiua amicorum consuetudine, necnon & magnanima dissimulatione, eiusce concepta odia, & inimicitias, aut intus absumamus; aut in aliud tempus exercenda mittamus: more catulorum, qui lingunt, quos mordere nequeunt. Et quoniam lingendus est Sal, non corrodendus; sic prouerbio innuitur, quis sit in consuetudine seruandus salendi modus: quæ item adhibenda cura, ne nimia etiam falsitudinis conquirendæ gratia, in eam insultatè, siue fatuitatem incidamus, quæ ex nimio dulci quandoque gustui euenire solet. Hæc enim non minus vitanda est, quam quæ alio adhuc prouerbio à Platone notatur, *SALS GINOSA VICINIA*. In qua propter redundantiam falsuginis, tum terræ sterilitas, tum pestifer nonnunquam aër progignitur. Qua de causa Medici eam vitandam esse, atque aliò commigrandum suadent. Id autem non dissimili ratione se habet cū humana cõsuetudine: Sæpe nãque qui nimia falsitudinè, siue Saliū profuentiã in dicendo afferre studet; ac neque reminisci volūt ipsum *SATIS*, vt superiore sermone notauimus, in eã omnino sterilitatem rerū incidunt, de qua perfalsè Poëta quidam ait, *-Inopes nos copia fecit.*

Facile quippe est, ignorantibus medium, delâbi in vtrumque extremorum: cum sit par quidem, ac ferè eadem, sterilitas cum inani copia. Hæc enim non solum verbosos; sed morosos, planeque importunos, atque intempestiuos homines facit. Vnde ab ea verborum intemperie, quæ sub specie falsitudinis detestabilis est amicorum pestis, non minus quam ab intemperie loci, fugiendum esse persuadent Philosophi, qui veri sunt animorum Medici, atque sententiosæ, argutæque breuitatis in dicendo amatores: præsertim vbi cum iratis, subitoque & intempestiuo sermone percitis est agendum. Quibus pacandis, multiplicitate affectataque verborum, siue Salium congerie occurrere, perinde est, ac si oleum camino addas, aut, quod dici solet, contra torrentem nitaris. Quamobrem ad vitandum illud, consentaneo rei proverbio admonemur, *MARINAM NON INFVNDENDAM FLAMMIS*. Nam sicut in mari, succensa nauis, nequaquam marina aqua ad extinguendum ignem adhibenda est, quod oleosæ naturæ cum sit ob saluginem, infusa flammis ardorem augere solet: sed extinguendis illis simplici, ac pura aqua est occurrendum: ita quidem ad iratis amicis, pingui verborum lenocinio, siue redundantibus, ac nimis exquisito salium congestu, aut sententiarum pondere, tunc minimè eundum est obuiam. Hæc enim, tum ob inclusam ironiam, tum maximè ob tacitam exprobrationem, seu veriùs derisionem; maioris sunt iræ, atque furoris fomites. Quin potius simpliciter, ac leni responsione illi mitigandi sunt, atque puriorum, quam fieri possit, verborum liquore biliosus ille ardor in eis extinguendus: ne perinde accidat, atque ebriosus ex febre laborantibus, siti que vehementissima affectis: qui morbum quem alioqui potione frigida depulissent; im-

moderato

moderato ex assuefactione vini haustu adaugèr. Tametsi vbi benigna eiusmodi remedia non profunt; iam quod sequitur proverbium, nos, quid facto sit opus admonet, *PVTRE SALSAMENTVM AMAT ORIGANVM*. Dicitur à falsa mentis, quæ forte ratione, siue modo in condiendo minime seruatis, putrescunt, & maleolentia fiunt; ideoque origanum herba acris succo prædita, loco aceti additur, ne putris odor sentiarur; sicque salsamentum contineatur. Quod in eos iactari potest, qui ex praua ipsorum educatione, ea quandoque appetitus libidine & insolentia deprauari solent, suoque exemplo malo alios inficere; vt perquam acris dictis eos necesse sit coercere, atque durè exprobare. Sic enim à turpibus & inhonestis, quæ acutis bonorum naribus valde putescunt, & præue olèr, ad ea, quæ per se honesta sunt, tum pura & sancta, vt Christi (quod ait Paulus) bonus odor deo fiant, sunt abducendi. Nam perinde vt quibus candiduli sunt dentes, tamen ob incuriam, vno aut altero putrefacto, anhelitus putere coepit, acërba illius euulsione est opus, ne reliquis subinde putrescentibus, oris foetor augeatur: ita quibus bona est fama & existimatio, sed aliquo ingruente vitio corrumpti illa, maleque olere incepit, acris, candenti que ob iurgationis ferro ab amicis est occurrendum; ac ne reliquæ famam sustentantes virtutes corruant, illius occasio vitij cum tempore præurenda.

72 Atqui rursus cauendum est summopere, ne inter tot salium condimenta versantes, illud in nos quadrare videatur, quod vulgo dicitur de ijs, qui in summa rerum copia sunt egètissimi, *PISCES SALE EGENT*. Quod quidem de re vehementer absurda, & incredibili, dictum putat Aristoteles, cum pisces in mari Sale egere non

non possint. Verum quoniã hic sensus vix conuenire posset in omnes pisces (fluuiatiles enim Sale egent) ad alium quidem sensum prouerbiũ erit referendum: quod scilicet vtrique pisces, vt esculenti sint, Sale indigent. Sed præstat vt in marinos illud præcipuè iactatum dicamus; qui cum tantæ innatent salugini, extracti tamen, fatui, atque insuaues sint sine condimento Salis; ac non minùs ad escam insulsi fiant, quàm fluuiatiles. Id autem accommodari potest in eos, qui cum plus satis, atque per omnem ferè ætatem, operam dederunt litteris, varijsque disciplinis, in quibus se ijdem, tanquam in Oceano rerũ, tum salire, condiri que, tum exornari pulcherrimè, atque ad egregiũ vitæ cultum decentissimè aptari debuissent, per parum tamen hac in parte profecere. Nam à longo, solitarioque contemplationis otio auulsi, cum primùm ad quotidianas vitæ actiones descendunt: mirum est, quàm sint omnino stulti; quàm insulsi, ac insuaues reperiuntur. Vnde cum ad humanum conuictum non inepti modò, sed quãsi rustici, atque imperiti accedant; non minùs ad ornamentum hi Salibus, quàm pisces ad sui condimentum Sale egent. Quare sicuti crassis, atque obesis, pro medicina est, varius hinc inde motus & exercitatio: ita eiusmodi turgescentibus scientia & doctrina magistris, rerum tamen periclitatione carentibus, pernecessaria est, tam vrbium, gentium, atque nationum multarũ collustratio; quàm circa earundem mores, ritus, ac singulares actiones, ex quibus Sales effluunt, perattenta consideratio, & inspectio. Idque maximè, ne in ipsos simile huic prouerbiũ iactari possit, quod à Diogeniano, & Zenodoto refertur: *SALITUDO NON INEST ILLI*. Quo sanè malo litteratis nihil euenire potest absurdius: ac proinde cauendũ ipsis summopere,

mopere, ne in insulsiatatem, tristissimum animi morbum, incidant. Nihil enim est tam à natura abhorrens, quàm, quod debuerat esse falsissimum, id esse insulsiissimũ. Quæ falsitudine, quæ plerisque natura inesse solet, carentes litterati, tametsi excusari inde posse videantur, quod illa sibi à natura fuerit denegata; ex eo tamen sunt magis incusandi, quod arte cum ipsi præstent, saltem ab insulsiatate, se minimè asseruerint: præsertim cum philosophia eiusmodi natura insulsis tutissimum in se ipsa perugiũ præbere soleat. Tantam enim summo philosopho auctoritatem in dicendo; tam ingentem in persuadendo vim omnes in se agnoscunt: vt licet ab eius sermone lepor absit, & festiuitas; non tamen desiderentur omnino. Hæc namque tum rerum pondere, tum verborum grauitate, ab eodem & suppleantur, & compesantur. In philosophia enim res spectantur, non verba penduntur. Ac sicuti philosophum, vt inquit Cicero, si afferat eloquentiam, non asperner; neque si non habeat, non admodum flagitem: simili etiam modo, hunc ipsum, si falsus non appareat, nemo habebit omnino insulsum. Non enim in dicendo solùm; verùm neque in qualicunque corporis gestu, atque figura oris, & actione, suus à philosopho abesse potest & lepor, & pulchritudo. Quippe solos philosophos, si distortissimi sint, formosos esse, non insulsè existimarunt Stoici philosophorũ in iudicando, & differendo prudentissimi. Non quod corporis deformitas oculos, vocis autem, atque pronuntiationis inconcinnitas aures, non offendant: sed quod sub his latens, atque intus relucens maiestas, & pondus rerũ, vix patiantur turpia videri illorum dicta; ac neque facta omnino inepta iudicari; neque ipsos tandem suis, quãuis reconditis etiam Salibus prohiberi.

Quam

73 Quam certè auctoritatem, ac singulare Philosophorū
munus, antiquissimum Poëtarum genus minimè fuit cō-
sequutum: propterea quòd horum studia non tam summa
doctrina, præceptivæ, atque arte nituntur, quàm natura
ipsa, vnde Sales proueniunt, & valent, & mentis viribus
quasi furore excitantur. Quam ob causam, tum etiã quòd
poëtica hi alligati sunt ratione, quæ concinna, atque ordi-
nata numerorum, ac pedum connexionem constat ad au-
rium delectationem; maiorum quidem Saliū debito-
res sūt Poëtæ, quàm Philosophi. Vt qui licèt in numero,
ac modo dūtaxat peccauerint, perinde tamè ineptiæ, atq;
insulsiatatis coarguantur, ac si in re peccassent. Adhæc ne-
que oratores poëtis finitimi, ab ea se insulsiatate omni-
no liberari posse putent: quibus similis propemodum ha-
benda est in oratione, pedum atque numerorum ratio.
Suntque permulta ab ipsis nunc verè, nunc fucatè expri-
menda, quæ varia sermonis venustate, & lepore, quasi co-
loribus exornari volunt. Quibus omnibus, nisi profectò
insit falsitudo, quæ non solum compta oratione, sed con-
venientibus & voce, & gestu, & actione, ac pronuntiatio-
ne conficitur, necesse erit cuncta in omnium longè insua-
uissimam insulsiatatem incidere. Quare sicuti ad extremū
ægotatibus, quibus nulla propè reliqua est spes vitæ, me-
dici solent, quidquid cibi, vel noxi, illis collibuerit, modò
hunc appetant, permittere; si fortè, appetitu duce, recrea-
ta natura, & quasi sese attollès, iam morbum expellat: ita
etiam illis, quorum ingenium naturâ languidum, ac debi-
le est, ab omnibusque falsitudinis, atque modi viribus de-
stitutum; extremum est remedium, ipsos varia quæq; do-
ctrinæ adiumenta quærere: vtpote ad varias artes, in quas
animo feruntur, tum boni, maliq; cognitiones, & experi-
rimenta

rimenta rerum sese totos applicare. Sanè vt ex his, ingēti
penu rerum sibi comparato ad dicendum, si minùs ad eas
naturæ falsitudines peruenire possint, quæ oculis, atque
auribus subiiciuntur; saltem ad philosophicas, se, quo di-
ctum est modo, recipiant. Vt quod natura fortè negauerit,
id præstet, ac suppleat philosophia eiusque semper so-
cia, & amica ars. Nam hæc quidem tanti est ad componē-
dum animum, & mores conformandos; vt vel in his etiã,
qui optimo sunt ingenio, atque oppidò valent naturæ vi-
ribus, quam maximè desideretur: propterea quòd ars in
omnibus dux certior sit quàm natura; ac nec sine illa, hæc
perfici omnino possit, vt prouerbio alio notatur. *SAL-*
SAMENTVM VEL IGNE VISO COCTVM
CENSERI. E Græco sumptum, vt supra retulimus, at-
que ab esculētis falsitis, quæ vt de piscibus muriaticis cō-
pertum est, à calore & siccitate Salis penetrata, semicocta
sunt, fereque ad escam apta, modò paruo adhuc igne re-
coquantur. In eos iactum, qui magnis tametsi naturæ do-
tibus, atque excellentis ingenij viribus cumulati; tamen
arte, vel modica, sic indigent, quo perfectiores euadant;
vt si nullam adhibeant, non modò à perfecto deficiant,
sed neque mediocre attingant. Qui plane similes sunt a-
gro fertilissimo, sed tamen incultissimo: in cuius summa
vbertate, sicuti quo maior inest luxuries, eo acutiore cul-
tionis, atque consitionis falce depascenda est, ne incuria
protinus siluescant omnia: Ita quibus maior, ac præstan-
tior adest ingenij vis, & natura, maiore quidem conatu in
doctrinam, & artem debēt incumbere; vt vtroque subnixi
pede, maiores in suis studijs progressus faciant. Cùm si ad
naturam eximiam, & illustrem, quod ait Cicero, accesserit
ratio quædam, confirmatioque doctrinæ, tum illud;
nescio

nescio quid præclarum, ac singulare, soleat existere. Quã-
 obrem, quæ optimo naturæ Sale, iuxta prouerbium, con-
 dita fuerunt, suo etiam erudito artis igne quasi luce illu-
 stranda sunt; ac veluti recoquenda; quò suauius ad cun-
 ctorum palatum gustata illa accommodentur, & gratiora
 fiant: Est enim quidam naturæ Sal ars; qua sublata, sæpe
 quidem naturam, non minus quàm sine Sale carnes obso-
 leuisse compertum fuit, adeò cuiusque rei perfectioni
 est, vt ollæ Sal, ars adhibenda: ne scilicet omni ferè desti-
 tuti sale, altero huic simili prouerbio notemur: *NE MI-
 CA S ALIS.* Quo Catullus poëta perquam falsus,
 quandam proceræ staturæ puellam, sed sine Venere, ac
 venustate, sic tetigit,

Nulla in tam magno est corpore mica salis.

74 * Quemadmodum de alia Lucretius, cui nec insu-
 sita-
 tis quicquam inesse, sed omni potius lepore ac venustate
 ipsam affluere putabat,

Paruula, pomiliõ κερτωνία, tota MERVM SAL.

Id vltimum loco prouerbij vsurpans. Quamquam Poëtæ
 gustus hac in parte minime videtur cū germano prouer-
 bij sensu quadrare; paruulam, & pomilionem foeminam
 comparas mero Salis; cum falsa vix dici possit mulier, quæ
 pulchra non sit; ac neque pulchra rursus, quæ iusta tum
 statura, tum magnitudine & proportione caruerit: ideoq;
 pusillam, ac pomilionem amare vt pulchram, cæci prope
 est, atque stupentis amantis: perinde vt per insulsi etiam
 eandem, non Sal quaecumque, sed merum Sal appella-
 re. Nam foeminam pure falsam quidem, non ridiculam,
 cui semper inest deformis, atque impuri aliquid; sed seriã,
 ac subinde pulchram & admirãdam esse necesse est. Quã-
 obrem

obrem prouerbio, non deminuta, sed excellens muliebris
 formæ pulchritudo significatur; vbi præsertim venustati
 corporis par quoque in animo species honesti, atque vir-
 tutis forma responderit. Ideoque Sali puro ac mero, qua-
 lis est Sal gemma dictus, iure illa comparatur. Is quippe
 candidus est ac perlucidus, atque sapit quam suauissimè:
 vt qui seipso potest & placere gustui, & appetitum exple-
 re, nunquã tamè fatiare, neque fastidire, cum modo sum-
 ptus: cum si vescatur eo quispiam vltra modum, huc, præ-
 ter alia incommoda salutis, pungat, mordeat, atque vrat.
 Quin & igne probatus, non prurire solum, resiliere, ac con-
 crepare; verum magno cum fragore etiam, flammam hinc
 inde difficere soleat, vt dictum est, ac modo sese ab eisdẽ
 eripiat, in ea ipsa eruptione, euanescere: nisi tamè magna
 aliqua, atque procellosa cæli tempestas, nimium humes-
 cete aere, occurrat; cuius impressione ac vi fit, vt liqueat
 Sal, vtque eius obscuretur nitor, ac pallidus, siue decolo-
 ratus appareat: tametsi ei quoq; malo præueniri solet, vt
 dicemus. Eiuscemodi ergo esse debet, quæ excellenti Sa-
 lis meri prouerbio insigni foemina voluerit. Nam primũ
 quidem oportet candidam eam esse, atque intus & extrã
 perlucidam. Vt enim color candidus aptissimus est ad a-
 lios suscipiendos colores, atque venustati figure, cui inest,
 aptandos: sic candor animi, virtus quædam est, seu funda-
 mentum, quo reliquæ nituntur, atque ab eo cohonestan-
 tur virtutes, ipsoque duce fit, vt mirifica virtutis indoles
 in vultu & figura oris præluceat. Ita quippe natura nos ef-
 finxit vt formam nostram, reliquamque figurã, in qua ef-
 set species honesta, in ore, tanquam in promptu posuerit;
 sane vt conspectam foris pulchritudinem cum ad augeret,
 tum ad eam, quæ intus est in animo, ac facies honesti di-
 citur,

citur, mire contemplandam alliceret. Nam hæc quidem
 honesti facies si oculis cerni posset, quam mirabiles amo-
 res excitaret sui. Sed neque aliud est pulchritudo corpo-
 ris, quam apta figura membrorum, ac conformatio linea-
 mentorum, cum quadam coloris candidi, non fucō illiti,
 sed sanguine diffusi, suauitate; quæ & mouet oculos, & de-
 lectat hoc ipso maximè, quod inter se omnes partes cum
 miro quodam lepore, quæ venustas dicitur, consentiunt.
 Quæ naturæ concinnitas pulchro in corpore, si per lucida
 sit, atque ad animum vsque penetrat, humanam foeminâ
 humanis oculis nō modo facit admirabilem; verum omni-
 licet pigmæto, atque fucō oris nudatam, insignem etiam,
 ac conspiciendam reddit. Nam perinde vt Sal candidus
 per se, atque conspicuus, peræque ferè delectat, mouetq;
 cunctos ad se gustandum, in fictili viliq; ac si argenteo,
 aureoq; in salino conspectus contineretur: sic pulchra om-
 nino foemina, tametsi incompta, inornata, nulliq; vn-
 guentis, neque pigmentorum lenocinijs delibuta; sed vel
 humilibus tecta vestibus, nulla propterea deformitatis la-
 be tingitur, qua intuentes offendat; quin potius recreat
 summopere eius tam admirabilis naturæ operis, nullaq;
 arte adiuta fabricæ consideratio. Hæc enim permultos ei
 conciliat amatores; quorum oculi intenta in eam contem-
 platione, non modò pascuntur suauissimè, sed se, animūq;
 explent perabundè; ac sicuti nec Sale gustus, ita neque il-
 lius aspectu quamlibet continuato satiatur, fastidiūq; af-
 ficiuntur intuentes, cum si à cōtemplatione diutius vacaue-
 rint, tamdiu inexhausto illius reuiscendæ desiderio teneā-
 tur. Et quæ demum tametsi amatores habeat multos; ta-
 men amantes paucos admittat; ex quibus si se dignos ali-
 quot agnouerit; non omnino austeram; sed comē ac per-
 urbanam

urbanam erga eos, quātum indiuidua ei comes honestas
 permiserit, se præbeat; quoad illorum etiam honesta fue-
 rit, atque cum moderatione inducta consuetudo. Verum
 si modum interim non habuerint; sed vltra quàm par est,
 ac decet, impudica loqui ausi fuerint; tum sese prudenter
 ipsa à consuetudine abducens, cum illos absentia, suiq;
 desiderio perpungat; tum odio maximè, atque contem-
 ptione viat. Si vero amatores rursus, præ amore, vsque-
 adeò exarserint: vt in eam petulanter inuadant: protinus
 subtristi facie, obducta fronte, toruis oculis, validiq; ad
 iuta clamoribus, more Salis, libidinosas illorum flammâs
 hinc inde dispersiens, ab eorum simul oculis, manibusq;
 sese viriliter eripiens, euanescat. Quod si tandem procorū
 turba, quasi procella ingens ingruerit; atque, vt in Danaë
 imbres aureis; vtque in Thamar Absalonis sororem, alte-
 rius fratris commistæ vi preces rot effluerint, vt mentem
 omnino colliquauerint, atque superante libidine, nunc
 prece, nunc auro forma petita ruerit: iam tum dedecori
 se ipsa esse omnibus, fama q; & casto nomine expoliari pu-
 tet: atque etiam longe foedius quàm humefactus Sal, dif-
 flui, atque obscurari se existimet. Exquò non amplius
 SAL MERVM, sed tetrum atque insuauè dici: ac non
 minus quàm Sal, sapore sublato, sic pudore quoque amif-
 so illa proteri & conculcari incipiet. Quamobrem, vt Sali;
 instante procella, ne humescat, cōsultum est thecis ipsum
 includi, ac non longè à calore ignis reponi, vt sic asserua-
 tus, in corruptus denuo ad mensam apponatur: ad hunc
 quoque modum, ex foeminis, præsertim virgines, ineunte
 adolescētia, cui maxima ingenij imbecillitas inest; iamq;
 amantium procellosa turba impendente; si modò casta
 cum mēte impollutum corpus seruare velint, domi se oc-
 cultent;

cultent; ac nec turbulentissimo procerum vento, qui maxime noctu flat, caput per fenestras exponant. Quin potius exemplo & circumspeditione parentum seruata, quasi ad ignem, calorem oburgationis, ne in virtute frigiant, foueantur: quoad magno cum honore, in matrimonio stabili & certo collocentur. Vt non minus ex seruata coniu-
gali castitate, quam ex inuiolata olim virginitate, iuxta
* prouerbiū, *SAL MERVM*. valeant nuncupari.

75 Quamquam illud prius de *MICA SALIS*, prouerbiū in longolios, vt dicunt, referri quoque solet. Qui cum procero admodum corpore sint, & vastis membris, neque tamen ea inter se proportionē, ac conformationē consentiant, quæ debet magnitudini respondere; tum aspectui deformes apparent; tum inæquabiles animi actiones, moreſque, corpore ac vultu præferunt. Et qui non solum ob distantiā cordis à cerebro, vt inquit Aristoteles, sed propterea maxime fatui, atque timidi habentur; quod carentibus membris sua debita proportione & consensu, modica sit corporis, atque animi inter se conformatio & concentus. Ideoque fit, tam difficilis alterius ad imperandum actio; quam tardior etiam alterius ad iussa capeſſendum expeditio: ac sicut neque pes, ita neque mens, satis suum officium faciunt. Id ita se habere inde clarè ostenditur, quod plerosque videmus, magna licet præditos statura ac proceritate corporis, sed debita tamen membrorum ratione ac proportione conformatos; ideoque & venustate quadam, & pulchritudine perfusos; hos quidem, & magnanimos, & cordatos, & valde falsos euadere. Fertur etiam prouerbiū in alios, qui proluxior quam satis est sermone vtuntur; neque ipsum Quatenus, siue Satis, in consuetudine (quod est vera mica Salis) vnquam nouerunt. His quippe, sal-

pe, falsitudines, ac lepores, quos inter dicendum apponunt, intempestiua prolixitate amareſcunt, ac iuxta aliud vulgò iactatum. *SAL ET AQUA*, liqueſcunt, & à Sale defiunt. Quare vt in paruis læſionibus Medici cōſueſcunt micā panis, vt tumorē reprimat, digeratque, adhibere: sic læſis inſulſitate animis, ne omnino stupeſcant, saltē mica Salis est deprecanda. Idque maximè, ne pro tanta Salis inopia neceſſe ſit eiufmodi inſulſos, vt omnino viles, ac seruos pro Sale cōmutari, deque ipsis, iuxta prouerbiū dicere, *SAL EMPTVM MANCIPIVM*. Ductum à Thracibus, qui olim pro Sale mancipia commutabant, vt poëta quidam expreſſit.

Generosus est Thrax,

Sale redemptus scilicet.

Quod ferri etiam videtur in ignobiles; maximè verò in eos, qui non sua, sed turpi aliqua maiorum suorum infamia inuruntur apud multitudinem; ideoque perpetui sunt popularis opinionis serui & mancipia. Quod acerbissimū seruitutis iugū neceſſe est sub ipsum missos, aut præ continuo animi dolore, à sese quouis modo repellere: aut pretiosiore aliquo, quam quo empti fuere, Sale cōquisito, ab illo redimi: more & exemplo serui frugi ac diligentis, cui, dū in seruitute est, tētati alij libertatis conatus cum minimè succedant; non desinit, succisui horis, aliquot seruiles operas amicis sui heri exhibere; vt pecunijs inde paulatim corrogatis, sese aliquando in libertatem afferat. Ad hunc ergo modum, qui huiusmodi ignobilitate, siue infamia notantur, nequaquam fracti animo de se desperent; sed ad virtutes, & ingenuas artes, veros animi Sales, & amicos ditissimos cōfugiant: tātumque seruitutis, atque operæ in

illas perdiscendas, & in lucro sibi ponēdas insumāt; quo-
 ad magno subinde virtutis splendore corruscantes, prio-
 res illas obscuras vulgaris opinionis nebulas dissipent. Nā
 sicut in Theriacis, vipera, expūcto veneno, à medicis im-
 misceri solet, ad eius venenatos ictus sanandos: sic qui ab
 illo infami Sale puncti sunt; nobilioribus animi Salibus
 * sibi procuratis, facillimè sanari possunt, iuxta prouerbiū,
SAL SALE PELLITVR. Quod instar illius, quo di-
 citur, ignis ignem trudit, vulgò vsurpatur. Vt enim manu
 siue alia corporis parte, igne tactus, protinus ad ignem
 admota illa, quasi à maiori igne attractus minor sanatur:
 sic etiam Sal Sale pelli solet, more piscatorum, qui pisces
 * muriaticos, nimis quandoque salitos, vt supra ostēdimus,
 non aqua dulci, quin potius marina, aut Sale multo, lebe-
 ti, vbi excoquūtur adhibito, ministro igne, secernūt à sal-
 fugine. In eos dictum, qui grauissimo, atque insanabili a-
 liquo animi morbo tenentur; ad quem extirpandum cum
 salutaribus, nullis remedijs, p̄fici possit, adiuncto alio mor-
 bo simili, euenit, vt depulso hoc, ille sanetur. Quemadmo-
 dum in quartanis febribus aliquādo contingit. Qui mor-
 bus, ex eo quod frigidus, & melācholico humore peccat,
 cum longissimus est, tum nulli ferè medicinæ subiectus:
 Vnde solerti naturæ curatione fit, vt contagione alterius
 similis morbi sanationi aptetur: nempe vbi laborantibus
 febre huiusmodi, Gallicus, vt dicunt, morbus accessit, qui
 eodem etiam, quo febris illa, terreo ac melancholico hu-
 more, tamen ad medēdum apto peccat. Nam visum fuit,
 huius morbi curatione, simul à quartanis fuisse liberatos.
 Simili ergo Sale, atque medendi arte plerosque senes ab
 insanabili ferè, foedissimoque auaritię ac tenacitatis mor-
 bo sanatos fuisse, vidimus. Vtpote dum ij, quorum mens
 impia,

impia, atque obtusum pectus, neque humanitate flecti,
 neque diuino aliquo miserationis oleo emolliri potuerūt
 ad tenuissimas, ob Christum, in pauperes mendicos elee-
 mosynas erogandas: rursus idem, oleo peccatoris, inani
 scilicet dilatandi nominis, atque famę gloriola deliniti,
 omnes ferè diuitias in erigēdis sumptuosissimis Xenodo-
 chijs, eisquē mira ædificiorum, structura ornandis profun-
 dunt: vt suis circumquaque prælatis insignibus, ipforum
 memoria, & nomen, diu, multumque propagetur. Fitque
 in hunc modum, vt innatum illi auaritię morbum, inanis
 glorię cupidinē, quasi Sale Salem pellentes, quandoque
 * sanent, atque quod peius esset, in melius commutent.

76 Sed est quod reliquas per Salem curandi animi ratio-
 nes antedictas, vno omnium longè salubriore prouerbio
 superemus: quod à Plauto exprimitur his verbis, Verum
 nos homunculi *SALILIVM ANIMAE.* Hoc nā-
 que mortalibus summā præsēntis vitę breuitatē, hancque
 despiciendam esse docet: atque ad longitudinem, & perē-
 nitatem futurā quam maximè expectendam, mortuū pro-
 p̄ animum exsuscitat, & quasi in hunc modum sanat. Vt
 enim ægrotantibus morti proximis, subita denuntiatione
 mortis eorum percussus animus, vsque eadē ex metu eri-
 gitur, vt exin subito corpus quandoque visum fuerit con-
 ualuisse: sic etiam generosi mortalium animi, præsēn-
 tium desperatione rerum, nonnunquam ad magnā, su-
 blimiāque excitari solent. Nam si commemorerint suos
 immortales animos diuinos esse Sales, sed à mortali ta-
 men, siciliquē terrestris mensē salillo, vt pote corpore, cir-
 cumuehi: an non huius futilitatis horrore exciti, in aurea
 citius, inque firmissima, atque immortalia illa cęlestis mē-
 sē salilla transfundi, eoquē commigrare gestient? Verum

huic consonat quod sequitur, *SALEM VEHENS*
DORMIS? Iactum in nauarchos, quibus naui Salem ve
 hentibus cauendum est ne dormiant: quin potius tuenda
 nauis caussa excubent: ne scilicet influxu marinæ sentina
 adaucta Salem corrumpat; quo liquato, atque conduplicato
 inde humore, nauis demergatur. Ad eundem enim
 modum animus tanquam præcipuus corporis Sal, corpo
 re uti cymba valde iactata vectus, summa cum vigilantia
 à ratione quasi nauarcho mentis custodiendus est: ne for
 tē occulta perturbationum irruptione in appetitum, ut in
 sentinam, cum voluptate atque mollitie liquefcat, & cor
 rumpatur ratio; indeque geminatis malis euertantur om
 nia. Quo etiam indicatur, nimium animi somnum, non
 minus quam corporis, esse vitandum; simili que remedio
 illum, atque hunc, à nobis excutiendum; præsertim cum
 letalis is est. Id, quod in laborantibus lethargo apertissi
 mē deprehenditur. Qui morbus, ut inquit Celsus, est mar
 cor, & inexpugnabilis penē dormiēdi necessitas, cum ab
 alienatione mentis. Nam illo affecti, vsque adeo cōtinuo,
 ac profundo somno occupantur, ut sæpē eos, non sentien
 tes, suffocari; atque somno consopiri sempiterno contra
 gat. Quibus, inter alia, sicuti remedio est frequens exfusci
 tatio, quæ valido clamore fit, aut vellicatu, aut narium,
 auriumque attritus tum & micæ Salis, ad pungendum, si
 ue aliam ob caussam, sub linguam adiectio: Ita etiam ani
 mis profundo vitæ somno demersis, summoque otio, ac
 desidia torpentibus, neque tantam, tamque imminētem
 excellentis sui Salis iacturam præcauentibus, continuis o
 pus est, tum adhortationibus, tum si obsurduerint, & mor
 sibus, & viruperationibus, atque etiam conuitijs, donec
 suscitentur, & resipiscant. Sic enim à frigēti languore, tor
 poreque

poreque pestilenti, ad præclara obœunda facta reuocandi
 sunt, & ad gloriam inflammandi, et ad gloriam inflammandi.
 77 Quo magis est cauendum, ne quo supra torpore obdu
 cti, ab hoc liberi malo, in aliud ab eodem ipso oriēs mul
 tō calamitosius incurramus: quod innuitur prouerbio:
SALIS ONVS VNDE VENERAT, ILLVC
ABIT. Nam cum Sal à marina nauem penetrante cor
 rumpatur, in eandem, ex qua ortum habere solet, facile
 cōuertitur. Hoc autem prouerbio pessima quædam animi
 ægritudo grauissimo, atque spūcissimo corporis morbo
 per similes reegitur. Qui morbus fit, aut retento diutiùs
 intra vesicam lotio, aut potius, dum sanguinis serū, quod
 intra venas est, & in lotium abire solet, obturatis, ac occlu
 sis meatibus, per quos eius distillatio fit, retinetur, illoque
 vasa turgescunt. Vnde lotium non solum ut totum corrū
 pat sanguinem, verum etiam ipsum vehementer auctum,
 ut & regurgitet, & ad fauces, & guttur, vnde venerat, re
 fluat, hominemque suffocet, est necesse. Id autem in fordi
 dos, & auaros senes videtur quadrare. Quorum malè par
 ta, & cum multorum iniuria retentæ domi opes, aut ino
 pinato casu, iniustum perdunt dominum, aut quia carita
 tis, & liberalitatis exitus, per quos illæ in proximos, & ege
 nos emanare debuerant, obserantur; ad ingratos, & deco
 ctos sæpē filios perueniunt. Qui protinus, ut fordidos
 huiusmodi patres præ dolore strangulent; in illorum ocu
 los cuncta dissipare, atque in promiscuum populū, è quo
 exierant malè parta, profundere, ac velut restituere inci
 piunt. Quo certè magis huiusmodi Salis onus, utpote gra
 uissimus auaritiæ morbus à senescētibus vitandus est, at
 que in tempore fugiendus: propterea quod is, si quempia
 etate prouecta, maximè verò decrepita, inuaserit, natura
 Rr 5 propè

propè efficitur insanabilis. Nam illa quidem calens, atque
 liquefscens animi affectio, quæ mouet ad largiendû, qualis
 conspicitur in iuuenibus; rara; aut nulla ferè esse solet in
 senibus; præsertim decrepitis: quòd in his, præ imbecillita
 te caloris, omnia frigidat, frigeantque, & quasi conciescât,
 & contrahantur. Atque ut frigus diuersa in vnum congregat:
 sic illi iusta & iniusta coacervant: ex quo ad congregandum
 potius, quàm ad dispergendum sunt naturâ pro
 cliuiosiores. Cuius sanè morbi unicum est antidotû, ipsumq;
 in eo maximè situm, vt liberalitati, atque ingenio largie
 di vsui ab adolescentia assuescamus. Tales enim senes ef
 fe solent, quale cuiusque studium in superiore vita fuit.
 Nam veteris consuetudinis ita efficax est vis & facultas, vt
 ætatis naturam consuetudo vincat. Atque idcirco iidem
 magis sunt inculandi, quòd sese in tempore, contraria as
 suesfactione, atque vitæ habitu, minime præmunierint ad
 illud vilissimum extremæ ætatis vitium reuincendum. Vn
 de vt omnium insulsissimi, & ad humanum conuictum (qui
 maximè liberalitate, & magnificentia continetur) vt inuti
 les omnino Sales, foràs proijciendi sunt, & ab humano
 tandem conuictu, atque cõsortio profus amolièdi: quòd
 iidem, cum nullum sibi desiderium inter mortales relin
 quant, nulla est iniuria, si è vitis excedentes, turpissimam
 vitam cum longè turpiori morte commutent; atq; vt ma
 lè parti Salis onus exportantes, somno sempiterno oppri
 mantur: sicq; obitu quasi inundati ipsi, sua omnia ad ele
 menta mundi, vnde venerant; & reuertantur, & perpetua
 obliuione diffuant, atque ipsorum cum vita omnia simul
 extinguantur & pereant.

78 Sed alij extremi quidem, atque prioribus multò sordi
 diores avari occurrunt; quos vt omnium insulsissimos, &
 a com-

à communi vtilitate alienissimos, simili etiam nota inurè-
 dos, atque ab omnibus vitandos esse ducimus: de quibus
 Hispanè prouerbio satis vulgato dici consuevit: *No lle-
 ga el agua a la Sal.* Latine verbum pro verbo redditum, so
 nat, *NE EI QVIDEM AQUA SALEM AT-
 TINGIT.* Cuius etfi duplex est sensus: quidam enim, per
 Salem prospera, feliciaque; per aquam verò, aduersa in
 telligentes; de eo dici putât, qui vsque ad eò solido, atque
 firmo felicitatis Sale conditur, ac sapit, vt nulla aduersita
 tis, neque infortuni; aqua obruatur. Sunt tamè plures, qui
 non tam felicitati, quàm sordibus auaritiæ illud ascribât;
 atque in hunc sensum Latine vertant, *AQVAE MA-
 GIS QVAM SALIS PARCVS.* Inde, ni fallor,
 quòd cum in victu naturâ ita sint omnia commésa, vt Sa
 lis perparum; aquæ verò permultum sit insumendum: qui
 dam, parsimoniæ fouendæ gratia, vsque ad eò sumptû sibi
 minuunt, vt aquæ sint quam Salis parciores. In eos iactû,
 qui absconditas domi opes, præ auaritia, adaugere cupiè
 tes, non modo cibum sibi subducunt, atque pannis, an
 nisq; obsiti minimè medicare erubescunt; verùm vt in
 tegram famem ad ouum (quod dici solet) adducât; diur
 nam etiâ sitim dimidiato aquæ calice vix explere audent:
 quo fit vt cum cæteris ridiculo sint, tum sibi ipsi fiat om
 nium acerbissimi. Vnde maximum omnium vectigal in
 mendicitate reponentes, tam misero auaritiæ morbo affi
 ciuntur; vt in victu quidè, præterquam quòd de sportula
 viuunt, modò accumulent, aquæ minùs quàm Salis insu
 mant; vt ostèdant, nihil aliud magis cordi ipsis esse, quàm
 felicem copiam cum misera inopia commutare. Qui pla
 nè similes sunt eius generis mendicis, qui sano cruri pla
 gam magnam inurunt, vt ex aliorum commiseratione, vi
 catim

A catim maiorem sibi lucrum faciant. Quibus sicuti remedio est, reiecto fucō, eos publicè loris cædere; atque perpetuo exilio multare: ad eundem modum petulantissimis illis auaris, non solum occultas domi facultates durè exprobrare licet: verum omnibus contumeliæ, atque iniuriæ Salibus exustos, vestibulo, & limine prohibere decet: ut de cetero à fordidissimo vitæ habitu ad honestū & liberale reuocati, nō ampliùs de alieno, sed de suo viuere discant. A quo prouerbio nō lōge discrepat Horatianū illud.

Et ultra limites cliētum, SALIS AVARVS.

B In eos iactum, qui inclientes, & familiares suos, quibus tam ob clientelam, quam ob impensa domi seruitia, largiter, ac sine limite præbendus est cibus, nimium restricti sunt: tantumq; abest ut in reliquo splendeant, ut vel Salimodum imponant: & quod extremum est, atque omnium fordidissimum, Sale tenuis cibos deducant.

79 Porro modò sanetur animus, diuina etiam remedia, quando humana desunt, per ipsamet Salis prouerbia, à nobis sunt inquirenda. Nam quemadmodum Medici proximas morbi causas quandoque ignorantes, neque ab externis signis eas colligere valentes, ad coniecturas confugiunt; quas nonnunquam ex ægrotantium somnijs diuinant, aut morbum sanant, aut eius desperantes remedium, hoc à Diuis tantummodo ægrotos petere suadent: sic etiam languentibus animis, atque cognitione veri, boniq; destitutis, *SALIS ET FABÆ*, ut symbolico prouerbio dicitur, hoc est, gratia, & diuinatione opus est ad respiscendum. Siquidem olim cum diuina responsa redderentur ab Aruspibus, Sal & faba apponi solebant. Ut qui consultaturi accederent, non prius responsum acciperet, quam oblati muneribus, ad impetrandam Deorum gratiam sese

A tiam sese iustrali Sale perspergerent: post verò fabam edēres, consequuta somnia, & cogitata sua Aruspibus enarrant: ut eorum, quæ cuique per illa portenderentur, interpretationem audirent. Nam in consulendis, prænuntiandisq; futuris magna fuit olim apud Romanos vis posita in Aruspium responsis. Etenim cum vera quondam esse cœpisset somniorum prædictio apud electos Dei Patriarchas & Prophetas Israëlitici generis: qui aut per propria somnia, aut ex aliorum insomnijs illustratis diuinitus futura diuinabatur; factum est, ut ceteræ quoque gentes suis unaquæque sectis adderet suos extispices, ariolos, augures, vates, atque coniectores. Id quod re vera ab Hebræis Chaldaei primùm, ab his postea Aegyptij, ab Aegyptijs Graeci, à quibus demum Romani longo post tempore usurparunt. Qui genitum coniectores, quanquam in ea re longè aberrarent à vero; tamen ex diutina rerum præteritarum collatione, ac obseruatione, nonnulla, obscura veris inuoluentes, prædicebant. Hanc igitur futurarum rerum præfensionem, quæ ab insomnijs habuit originem, vocarunt diuinationem. Quam idcirco per fabam potissimum designabant; quòd inter alia, faba sit somniorum maximè terribilium excitatrix: atque ideò inter legumina præcipuus honos fabæ semper fuit habitus. Hæc enim de ea Pli Cnius verba scribit. Fabæ, inquit, multiplex usus omnium quadrupedum generi, præcipuè homini. Frumento etiam miscetur apud plerasque gentes, & maximè panico solida. Quin & prisco ritu fabacia suæ religionis Dijs in sacro est; præualens pulmentarij cibo, & hebetare sensus existimata: insomnia quoque facere; ob hoc Pythagorica sententia damnata est, ut alij tradidere, quoniam mortuorum animæ sint ea. Qua de causa parentando utique assumitur.

tur. Varro ob hæc Flaminem ea non vesci tradit, & quoniam in flore eius litteræ lugubres reperiantur. In eadem peculiaris religio. Namque fabam utique è frugibus referre mos est auspicij causa, quæ ideò refrina appellatur. Nã & auctioribus eam adhiberi lucrosum putant. Sola quippe frugum etiam exesa repletur crescente luna. Hæc Plinius ait. Ex quibus verbis haud aliud nunc libet colligere, quàm quod multis de causis fabam olim inter sacra referebãt; atque ob id magnum illi honorem ab antiquis tributum fuisse inuenimus. Sed eò maiorem, quòd sacris conficiendis faba Sali socia data est.

80 * Quanquam Plutarchus in vita Crassi, *LENTEM ET SALEM*, inter lugubria adnumerat; hincque ingruentium malorum prælagium. M. Crasso in Parthos cū exercitu properanti factum ait. Nam cum necessaria militibus distribuerentur, forte contigit, omnium primò lentes & Salem dare: quæ inter funesta haberi à Romanis, & mortuis offerri solita fuere: per lentem quidem notum genus leguminis, intelligentes lenes & moderatos homines, atque etiam æquanimis, ut addit Plinius, qui apud veteres auctores inuenerat, æquanimitatē fieri comedentibus lentes. Quo cibo vlos fuisse legimus plerosque patres in heremo diuinorum cōtemplationi vacantes. Tales enim decet esse morituros ut magnum suū desiderium viuentibus relinquunt. Per Salem verò, mortuos quorum corpora & membra, ne dilabantur, atque diffuant, sed ut incorrupta permaneant, Sale condiuntur. Vel potius, quòd per Salem gratia præsertim diuina significetur, qua necesse est excedentes è vita Christianos homines, quasi Sale conspergi condiri que, ut gratum ac suaue pulpamentum Deo fiant in cælestibus: alioqui enim in ea inferna loca incidēt, in quibus

in quibus, ex eo quòd hæc illo ipso Sale carent, fatua, scetidaque omnia, atque malorum plena existunt. Id, quod alio veteri, satisque trito apud Hispanos prouerbio innuitur, quo vulgus, ad auertendum aliquod impendens sibi malum, sic dicere solet. *Alla vayas mal donde comen el hueuo sin sal.* Quod Latine redditum sibi vult, eò conducere malum; quò editur sine Sale ouum. Sumptum à maleficis, quas lamiæ siue striges vocant. Quæ suggestione Dæmonum, ad hos inuocandos, execrandis quibusdam intantur sacris; in quibus non solum concepta quædã verba proferunt; sed inter alias quinque præcipuis ceremonijs, siue præstigijs, uti solēt; per quas Dæmonum machinæ, doli, & attentata in nos mala produntur; Eorū nempe affectata tyrannis: regio caliginosa; fraus impia; prauus rei exitus; atque pastio insuauissima. Siquidem circulis, atque in orbē ductis characteribus inchoari omnia volunt; tam ut se inuocantes circunducāt, ac neque principio, neque fine aliquo, ut in circulo, rem terminent: quàm ut ea rotunda, & mundiali figura delineata, se, tanquam mundi principes iactēt. Adhęc sulphureo duntaxat lumine, quasi quòd cæleste erubescant, concubia & obscura nocte rem peragūt; ut caliginosæ regionis suæ lampades quales sint, quin & haustus amarissimos, suis etiam sacrificis denuntiant; cum & ignis, & sulphur, & spiritus procellarum, ut propheta inquit, pars sint calicis eorum. Insuper nummis adulterinis, pro bonis atque probatis, eleemosinam pauperi erogare præcipiunt; ut eleemosinæ fructum, qui summus est ad redimenda peccata, impia ac fraudolenta eiusmodi erogatione nobis eripiant. Præterea pedibus, qui exitum cuiusque rei significant, tectis omninoque velatis incedere statuunt, ne finis, prauaque ipsorū erga nos mēs & inten-

& intentio detegantur; quorum pedes, ad capiendam pretiosam humanam animam currere nunquam desistunt. Demum ouum sine Sale edendum proponunt; vt ad eum quem ipsi apud inferos cibum capiunt, cum omni suauitate carentem; tum Deo, bonisque omnibus fatuum, ac perinsulsum, alumnos suos assuefaciât. Ita quippe multarum cōfessione atque attestatione lamiarum comprobatum fuit, vt quas Dæmones suis parant mēsas, omni quantumuis licet eduliorum genere refertissimas, Sale tamen omnino vacuas, atque expertes extruunt: quinimmo precaueri apud accumbentes, aiunt, ne quispiam inter epulas vel cum ouo, Salē appetat, aut quoquo modo petat: nec mirum: nam per ouum quidem, quod omnium, vt supra probatum est, alimentorum habetur excellentissimum, quid præter quam ipsorum Dæmonum esse, atque viuere denotatur? Per Salem autem sine quo vitam traducunt; quoue etiam, vt ostendimus (fortè quia gratiā sapit ille) fugantur; quam diuina ipsis in perpetuum interdicta gratia demonstratur? Ex quo ergo Dæmones, omnium creaturarum alioqui principes, subuertente malitia, infimæ & pessimæ euaserunt: atque sub tâta naturæ excellentia, qua conditi fuerunt, conditoris tamen gratia perpetuò vacui remanserunt: meritò profectò, ouo sine Sale, nempè naturæ esse, sine esse gratiæ pasci, semperque viuere coguntur. Nam eius quidē gratiæ amissione, quam propria sibi ipsi ex culpa commeruere, tâta eos insuauitas, vitæque rædiū & acerbitas inuasit; adeoque in ipsos infinita propè mala pœnæ & cruciamenta irrupere, vt eorum non modò bonum longè maiori superatum malo fuerit; sed inita etiam fœlicitas summa quoque infœlicitate deleta. Cùm itaq; apud eos nullum maius possit, esse malum, quam culpæ grauitas;

grauitas; nullum neque acerbius damnum, quam pœnæ atrocitas; has quoniam in nos illi semper nituntur immittere, non modo retorquere in eosdem; sed maiora quoque mala ipsis perpetuò imprecari licet. Vnde sicuti ad mare, à quo, vt inquit sapiens, exeunt flumina, reuertuntur: sic quæcunque nobis mala obuenerint ad eosdem reijcienda sunt Dæmones, tanquam præcipuos mali autores, perennesque nequitiae fontes, dicente Esaia. c. 54. Ecce ego creaturam sufflātem in igne prunas: de quo Hieronymus, hoc est, diabolum omnium malorum artificem, non necessitate naturæ, sed mentis arbitrio. Ergone mala quæuis aliò melius, ex sententiâ prouerbij, propellenda sunt, quam vbi præ insuauissima ciborum insulitate, nausea tanta est discumbentibus; vt cum nulla sit vnquam boni appetitio; tum mali rursus perpetua sit ingluuies, atque inexhausta libido? Quamobrem, vt ad germanā prouerbij interpretationem reuertamur, quo etiam dici solet. *QVI CIRCA SALEM ET FABAM,* In eos fortè iactari consuevit, qui diuina & arcana inter se tractant mysteria. Quamquam Diogeniano non infulsè placet dici inter eos, qui se simulant scire, quod nesciunt. Idque propterea, vt suspicor, quod per fabam notarentur diuinatores, & augures, siue aruspices, qui figmenta potius, quam vera prædicebant: per Salē verò, astutia & sagacitas, quibus illi figmenta sua multitudini persuadebant. Quos tamen tanquā in summa versantes inanitate, aliud fatale sequitur prouerbium. *SALEM SERERE.* Quo planè inter desperatissimos animi motbos desperatior significatur. Ac non modò inanitatem sereri, verum fato solo sterilitatem maximam portendit. Hanc quidem, dum tyrannorum dominibus,

bus, atque vrbibus euerfis nūquam renascētis Salis fici-
tas, summa cū dyrarū execratione spargi ac deprecari so-
let; vt pomeridiano sermone ostēdimus: illam verò ex eo, A
quòd nihil aliud, quàm vanissima spes sit, fructus, qui ex
eius fatione colligitur. Vnde vt profus inanis est labor,
qui ferendo Sali, vt enascatur impēditur; ita fanè, Deo &
natura repugnantibus, ac inuitis, vana omnino est, & ina-
nis impiorum (vt olim Saulis Regis) siue per somnia, siue
per magos, siue per ariolos, Diuorum consultatio. Quare
vt multò quidem præstantior est medicina, quæ futurum
morbum præcauet, quàm quæ factum curat: sic diuinū sa-
nationis Salem quisquis in tempore, vita superstite, non
gustauerit; frustra quidem postea, atque inaniter, vbi ex-
cesserit, calua iam occasione, quod aiunt, quasi ex fato Sa-
le fructum se habiturum sperarit. B

82 Quibus explanatis, vltimū prouerbium, siue symbolū
restat enodādum, quod basis est, & quasi sedes ac funda-
mentū, quo tota, atque vniuersa huius operis machina, &
structura nititur, sic dici solitum, *SOLE ET SALE
NIHIL HUMANIS CORPORIBVS SALV-
BRIVS.* Quod ipsum ad intellectum translatum, aliud
nobis sibi simile expresit; quod inquit. *SOLE ET SA-
LE NIHIL HUMANIS ANIMIS SALV-
BRIVS.* De quibus quoniā in omnia genera, & modos C
Salis fusa fuit hæctenus, atque plena oratio, ea solū, quæ
prouerbio tenus ad sanationē animi explanandā necessa-
ria sunt, nunc attingemus. De Sole ergo, qui moderator
est luminum reliquorum, & quasi fatio, temperatio quæ o-
mniū mundi rerū, quibus illius tum recessus interitus est,
tū accessus vitæ; quid ni earūdem ille ipse, & cōseruator e-
rit, ac medicus præstantissimus; & ab eius tepore salus etiā;
atque

atque incolumitas expectabitur? At verò à Sale, qui hu- A
mana corpora suauissimè recreat, temperat, alit, cōdit ac
cōseruat, tum à corruptione vindicat, demortua quoque
continet, & quasi perpetuitate donat, abessene poterit sa-
nitas? Nam hæc quidē in Sole, & Sale ita omnino est re-
posita, vt per Solem, externam illam & vniuersalem inco-
lunitatem, quæ ab optimè tepescente aëre, in quo viu-
mus, prouenit; per Salem verò, cuius sapore recreato gu-
stu, appetituque excitato; meliùs, commodiusque enutri-
mur, intimam, siue domesticam salubritatē intelligamus.
Inter quas duas sanitates, qui versantur, vicissimque assue-
funt, atque vti, fruique volunt vtrisque, nō modò conser-
uandi corporis, sed etiam sanandi animi magnam assequi B
rationem videntur, propterea quòd sicut valetudo in ho-
mine quàm maxime notitia sui corporis sustētatur: ita ve-
ra animi salus, & incolumitas ex vetustissimo oraculo, nō
aliunde maior, quam ex sui ipsius cognitione acquiri po-
test. Nā quemadmodum sanus homo, vt inquit Celsus, &
qui bene habet, & suæ spontis est, debet ad suā conserua-
tionem varium vitæ genus sequi; modò ruri esse, modò in
vrbe, sepiusque in agro, nauigare, venari; quiescere inter-
dū, aquis frigidis vti; modò vngi, modò ipsum negligere; C
quandoque in conuiuio esse, quandoque ab eo se retrahe-
re; modò plus iusto, modò denique non amplius assume-
re: atque in hunc modum, vt ipse inquit, versans, inter va-
rias & contrarias corporis curationes, quasi inter Solē &
Salē optimè se habet: Ita etiam ad animi sanationem, à
Sole in Salem vicissim est migrandum. Neque enim per
Solem animi aliud verius intelligimus, quàm lumen &
intelligentiam cælestium ac diuinarum rerum, quibus
dum intendit animus, & illustratur, & magis magisque
Sf 2 perfici-

Quid sit sol animi,
quid ve animi sal

perficitur. Sicuti etiam per eiusdem animi Salem, hu-
 manarum, & quasi domesticarum actionum tractationē,
 in quas immerfa corpori mens necessariò fertur; æstima-
 mus. Quocirca ingenuis animis, qui liberi sunt, ac ne-
 que ad agendum languore, & fœcordiæ aliqua obtor-
 pescunt; neque ad contemplandum obtusa in ipsis est
 ingenij acies, & perspicacitas; convenit similiter, non ad
 sui modò conseruationem, sed vt plùs semper valeant,
 atque proficiant, sub vno & eodem instituto vitæ, variè
 diuerseque se habere, & quasi negotiari. Modò, inquam,
 ad sublimium, atque diuinorum contemplationem se e-
 rigere: modò ad humanas actiones, quibus vita nititur,
 descendere; sapius tamen in summa rerum cognitione
 versari: nunc Philosophicum pelagus nauigare; nunc Ma-
 thematicas artes venari: interdum quiescere, ac per otium
 meditari, sed frequentius se in eisdem exercere: aliquan-
 do sobria, moderataque amicorum consuetudine uti: nõ-
 nunquam frigidis atque insulsis populi actionibus, vt has
 vitare discant, interesse: modò laudari apud multitudinē;
 modò honores negligere: quandoque in communi cœ-
 tu & turba hominum versari, vt anxias mortalium affe-
 ctiones, aut cum Democrito irrideant, aut cum Heracli-
 to deplorent: quandoque se ad illa perpendendum retra-
 here; modò ad fatietatem vsque negotijs se dedere, mo-
 dò tandē non ampliùs de his, quàm quoad contēplatiō-
 nē, honestumq; otium non impediāt, assumere. Inter hos
 igitur Solem, & Salē versans, atque circumiens liber Phi-
 losophus; an non, & sanum omnino corpus, & sanā quoq;
 mentem efficiet? Atque humanis non modò corporibus,
 sed etiam animis, iuxta prouerbiū, Sole, & Sale, inue-
 niētne aliud quippiam salubrius?

Iam

83 Iam verò hætenus præparatis medicaminibus, quæ ex
 mystico prouerbijis incluso Sale, ad sanationem animi cõ-
 fecimus: reliquum est, vt quartum & vltimum de Theolo-
 gico Sale locum persequamur. Qui ostendit, hoc Sale gu-
 ltato, humanos animos tum verè sapere, tum condiri sua-
 uiter, atque diuinè perfici. Et quoniam ad cælestem Salē
 vniuersa sese refert oratio; tria potissimum ad hunc opti-
 mè explicandum sunt nobis præmittenda. Primum, quid
 sit cælestis ille Sal, quo diuina cælitum mēsa perfunditur.
 Deinde quid per terrestrem Salem Christus Apostolos
 vocans Sal terræ, intellexerit. Postremò, num sacri Salis
 vi fiat, vt mortalium animi alij perficiantur, seu perpetuò
 condiantur ad felicitatem: alij rursus immortaliter confi-
 ciantur, & pereant. Sed antequàm ad diuinos huiusmodi
 locos enodãdos accedamus, diuino numine, & gratia spi-
 ritus, quæ vnicè inuocamus, refundi nos oportet. Vt quod
 nulla augurali sub faba, & diuinatione prænosci potest; di-
 uino tandem afflatu, ac instinctu duce, non aberrãtes, ex-
 ponamus. Cùm in tanta, adeoque ineffabili diuinorū tra-
 ctatione, si fortè (quod absit) errauerimus; nulla nobis ve-
 nia; sin autem rem piè, feliciterque prosequuti fuerimus,
 soli Deo, atque summo Salis datori Christo gratia & vni-
 uersa laus sit tribuenda. De primo igitur ostendendum,
 quis sit cælestis Sal, quoniam ve pacto à terrestri, de quo
 egit Christus in Euangelio, distinguatur. Ac quoniã Euā-
 gelica Christi verba magnam nobis ad dicendum de ipso
 vim addunt: haud inconcinnum fore arbitramur, si Chri-
 stum, qui vt Apostolos maiores nostros per insigni titulo
 decoraret, vocauit Salem terræ: nos ipsum, summum, atq;
 intemeratum Salem cæli appellemus. Vix enim est ex tā
 multis inferioris naturæ comparatis, quod ad diuinā adū
 brandam,

Si 3

brandam,

*De cælesti sale.
 et de diuerso effectu
 salis cælestis.*

Christus sal cæli.

brādam, vim, ac efficientiam Salis hac in parte præcurrat. Est nāque Christus, ipsiusque beatissima humanitas, vnicum cælesti beatorum mensæ appositum salillum. In quo Sal est plenitudo ipsius diuinitatis infinitæ, inexhaustæ, atque interminatæ: quæ & cælum, & terram cum omnibus, quæ in eis sunt, tum infinitè redundans implet; tum rursus condians sese ad captum nostrum, vniuersis etiā suauissimè degustanda exhibetur. Ab ea quippe, cuncta, quæ vbique sunt, & quæ fuere vnquam, atque vllō post tēpore erunt; & suam ipsa esse, & quod perfecta sint, & sine qua, nulla essent, pro optimo, diuinoque sui condimēto, atque vt conditori saperent, acceperunt.

84 Hanc itaque diuinitatem, vnam & eandem tribus cōmunicatam personis, Sal suo, quo in vna syllaba constat trium litterarum nomine, tam Græcè quàm Latinè, quodammodò exprimere, seu potius adumbrare conatur. Nā licet Chaldaicis, Hebraicisque in litteris præcipuè (quod ijs loquutus sit Deus) sacra inclusa sunt, atque diuinitus impressa mysteria: non tamen his omnino vacāt elementa linguarū, præsertim Græca, quæ ab illis & deriuata fuerunt, & constructæ ex his voces, rebus, non pro arbitrio, sed ab earum proprietate, vt Platoni Græcorum maximo placuit, impositæ. Siquidem infinitatem, atque immensitatē diuinam, Græcis litteris expressam, & explicatam fuisse, Apoca. ostenditur; vbi Ioannes Christum dominum de seipso prædicantē vidit, audiuitque, Ego sum α. & ω. Principium & finis. Nam quemadmodum Sol dum leuia & perspicua, luce sua attingit, ab his protinus redditur ipsius imago & splendor: ita celestis, atque infinita diuinitas, cuncta bonitate sua quasi splendore perfundens, non modò rebus ipsis, verum etiam & litteris, quibus res elucescunt, ac per-

ac perspicuæ sunt, impressum sui vestigiū relinquit: quale in Sale quidem Græcis designato notis inesse reperimus. Nam quod Latinè Sal, idiptum Græcè, ἅλς, dicitur: iisdē ipsis vtrouque litteris, licet commutato ordine, expressum: atque cum tres illæ sint, vna tantum syllaba prolatū. Sed Græca vox vtrunque exprimit apertiùs. Est enim prima eius nota, α. quæ ab infinita rotunditate, duobus veluti cornibus, in consequentes litteras produci videtur. Quæ nota cum sacrosancta, diuinaque illa triade collata, primam eius personam, immensi scilicet patris, designat. Qui cum, αλφα, vtpote principium est seipso infinitus; tum idem duobus ex se productionibus, alijs diuinis personis naturam suam effundit, atque infinitè communicat: quarum altera, videlicet generatione, filium; altera verò, nēpe spiratione, vnà cum filio spiritum sanctum producit. Quin & vt ipsummet. α. ostendit, æternam illam, infinitā, atque interminatam eiusdem summi patris potentiā diuinā quædam ipsius operatio consequuta est, qua idem ex tempore, ab omnipotenti infinitate sua, sese ad vniuersa procreandum effudit. Vtpote dum etiam duobus cornibus, benedictionibus inquam, altera, creatione rerum; altera verò, earundem conseruatione; & per omnipotentis filij sapientiam, & per sacri pneumatis bonitatem, creaturis omnibus esse impertitur. At, quæ media sequitur, λ. nota est suauitate plena: quæ tum ore rotundo, & ad hilaritatem composito profertur; tum figura ipsa nō admodum est vero circino dissimilis. Nam à superiore angulo duodeorsum tendentia latera trianguli figuram, absque basi tamen, siue termino, videntur efficere, vt ipsamet littera exprimit. Quæ rursus nota ad illam eandem triadem relata, secundam eius personam, filium scilicet, suauissimo

patris ore prolatum verbū repræsentat. In quo duæ æternæ, vt vocant, relationes, quasi duo infinita latera, repa-
 riuntur: altera, qua ad patrem, à quo æterna sui generatio-
 ne procedit; altera, qua in spiritum sanctum, quem vnà cū
 patre spirat, æterna, & infinita habitudine, sine quæ vlla in-
 termissione refertur. Sed neque eidem notæ. λ. æterno
 inquam, Dei filio, mediatori Dei, & hominum Christo,
 sua etiam beneficētissima in tempore actio defuit. Vt qui
 diuinitatem & humanitatem complectens, lapis quæ angu-
 laris ipse factus; vtrumque parietem, Israëliticum vide-
 licet populum cum Gentili, quasi duo latera connexuit.
 Vnde tam munitum, adeo quæ tutū vtrique in seipso con-
 didit asylum, vt cōfugientes, mortiferam perpetuæ dam-
 nationis sententiam euaderent. Demum hoc ipsum mo-
 nosyllabum. s. concludit. Hæc quippe nota sinuosa qua-
 dam, atque circumflexa hinc inde ducta linea designatur.
 Quæ à duabus extremitatibus in sui medium progressa,
 duos distinctos, quasi semicirculos designat; è quibus du-
 ci ipsa, atque constitui ostenditur. Quod lineamentum cū
 illa ipsa triadē comparatum, tertiam diuinam personam,
 nempe spiritum sanctum adumbrat. Is namque spiritus
 ab vtriusque patris scilicet, filij quæ sinu, vnica, eadem quæ
 spiratione procedens, duas distinctas personas illas, qui-
 bus & coæqualis, & coæternus est, sic infinito amoris sui
 nexu cōnectit, vt ipse distincta persona manens, vnà cum
 illis, in simplicissima, indiuidua, atque immensa natura cō-
 ueniat. Verū enim uerò vt alijs personis: ita & sacrosan-
 cto spiritui sua ex tempore communicatio attribuenda
 est. quæ mirè exprimitur per eiusdem litteræ. s. ductum: si
 tamen inferam eius extremitatem, quæ ab anterioribus
 monosyllabi litteris quasi oriri videtur, consideremus.
 Nempe

Nempe quoniam illa pacto, quoad nos, primò in dexterā
 porrigatur: deinde à dextera in læuam, sinuoso ductu, pau-
 lulum ascendendo contorqueatur: atque inde tandem, si-
 mili sequente obliquitate, rursus in dexteram desinat.
 Etenim sacer idem ipse spiritus ab æternis illis, ac infinitis
 duabus personis, quasi ab immenso infinitatis fonte pro-
 gressus, dum in tempore dona sua mundo comunicat,
 ea primū in dexteram, hoc est, in corda hominum, ad
 eos diuino legis naturæ lumine illustrandos, & imbuēdos
 effudit. Deinde eodem ipso remanente lumine, quasi à
 dextra in læuam paululum ascendendo deslebens, Mo-
 saicam legem digito Dei, hoc est, se dictante, scriptam,
 Israëlitis protulit. Postremò relicta Mosaicæ legis læua,
 in dexteram reuolutus, Euangelicam legem à Christo
 seruatore latam suo sapientissimo, amātissimo quæ gratiæ
 Sale condijt.

85 Ex quibus, quod ad rem pertinet, apparet tres illas Sa-
 lls litteras vnā constituentes syllabam: ac rursus hanc
 ipsam eisdem illis tribus explicatā, indicasse nobis, in Sa-
 le esse impressum vestigiū aliquod illius sacrosanctæ, atque
 indiuiduæ triadis, quam in monade, peræquè ac monadē
 in triade veneramus. Quam quidem triadem, vt infinitā,
 vt quæ æternam, ac ineffabilem rem quandam, ignotā fe-
 re, & incomprehensam habuissimus, & quasi remotissimū
 Salem, nullo vnquam humano, angelicōve antea depor-
 tatum salino, intactum reliquissimus; nisi tandem diuina
 eiusce triadis persona verbum, diuinitatem tantam in as-
 sumpta à se humanitate, tanquam in salino Salem, nobis
 degustādā obtulisset. Namque hoc ipsum salinum, tum
 figura, & æterno splendore patris cælatum, tum vernicu-
 latis passionis suæ notis compūctum, & illustratum; atque

Sl 5 sanctif-

*labum ani dād dōr
 et salino enq̄ nōcū
 mos sal de lōdini
 nīd ad.*

sanctissima etiam sacri spiritus unctione, decoratum, cele-
 sti beatorum mensæ semper est appositum; ad ipsorum es-
 cam, solemnesque epulas, æterno, atque ineffabili modo
 condiendas. Vt pote cum in eo profus recõditi sint diui-
 ni omnes, suauissimi que æternæ sapiëntiæ sapor, & gusta-
 tus excellentissimi. Est enim ipsemet Christus, cælestis, o-
 pulentissimi que conuiuij non modò conditor sapientissi-
 mus; sed ipsumet etiam condimentum, atque condita-
 res, & esca, quæ apponitur. Per ipsum enim cælestis eius
 pater Rex Regum, ac dominus dominantium magnificen-
 tissimus, qui nos ex sua bonitate, atque ut bona sua amat,
 vniuerso creaturarum populo amplissimum Salis cõgia-
 rium, hoc est, suæ præstantissimæ gratiæ auxilium ad se in-
 quirendum, cælestiaque appetendum, dat liberalissime.
 Sanè, ut qui ad cæleste epulùm sunt vocati, congiario illo
 se ad hoc veniendum, in eo que felicissime accumbendum
 præparent: si verò ut fatui venire renuerint, sublato ab eis
 congiario, sempiterna pœna mulcentur. Qua in re non
 aliter se vtrique habere videntur, quàm carnes cum ossi-
 bus, quæ simul in ollam cum aqua, & Sale ad ignem de-
 coquenda immittuntur: atque illa post ad mensam appo-
 nuntur. Ex quibus ossa, cum neque Sale condiri, neque
 aqua emolliri possint, infra mensam statim canibus com-
 minuenda proijciuntur: carnes autem quia teneritatem ex
 calore, & aqua, condimentum verò à Sale acceperunt, pu-
 riore mensæ Sale denuo conspergunt, summa cum voluptate
 eduntur. Sunt enim ut ossa carnibus, sic etiã bonis per-
 mixti mali. Quorum hi, cum neque diuinum gratiæ Salè
 regustare, neque iustrali aqua dilui, ac emolliri, neque cæ-
 lestis verbi calore accendi ad res diuinas voluerint; seue-
 rissimo magni prægustatoris, atque mæsæ præfecti Christi
 iudicio

iudicio igni, vel cruciatibus reservatur conuellèdi. Quos
 ille, præ duritie, obstinatos, præque indignitate fatuos, in-
 sulfissimos, cælestique mensa indignissimos inueniens, de
 medio iustorum diuellit, atque in profundum barathræ,
 rapacissimis Inferni canibus perpetuò cõterendos, detru-
 dit. At verò boni, qui non solum priore, sed posteriore e-
 tiam Sale, diuina inquam, antecedenti (ut nostri aiunt) &
 consequenti gratia conditi fuere; ac non modò virtutibus
 ornari, sed ardentibus cruciamentorum huius vitæ vndis
 se extergi, exuri que pro Christo passi sunt: hos tanquam
 perdignas mensæ carnes idem prægustator offerens Deo
 patri, nouò gloriæ Sale perfundit: ac licet aduenas & pe-
 regrinos, inter angelicos, & cælestes ciues simul discum-
 bere; & per quæcumque cum his donari beatitudine & mansione
 iubet. Quamuis tamen vario promerendi cursu ad vnam
 illam & eandem felicitatem vtrique perueniant. Nam ex
 quo superni illi ciues angelici, ab ipso rerum exordio, &
 cum primùm eis contigit plena optio, cælestes venturi Chri-
 sti coenas meridianis insolentissimi Luciferi prandijs præ-
 tulerunt; oppiparas quidem illas, atque, ut vocant, salia-
 res, cum suauissimo gratiæ Sale conditas, tum splendidis-
 simo gloriæ lumine collustratas, consequi meruerunt. At
 verò terrarum incolæ, ac cælorum aduenæ homines, tam
 graui mole corporis oppressi, densissimisque tot ignoran-
 tiæ tenebris obuoluti; tam longum iter ad patriam longè
 tardiore gressu cõfecerunt. Non enim his, sub ipso ingres-
 su vitæ, perinde atque illis, sub ipso creationis termino
 consecuto momento, vniuersa, totaque simul meriti occa-
 sio sese arripienda obtulit: Sed ipsos hanc potius, conti-
 nua, diutina que vitæ periodo, vsque ad eius exitum, stu-
 diosissime, laboriosissimeque captare oportet: præterquam
 quod

quòd tam arduum, adeoque asperum, atque mille præcipitijs expositum iter ad patriam, tam magnas ubique peregrinis curas afferat; in tam graues sæpe animi angores, ac sollicitudines eos inducat, ut planè, non tam humani laboris, seu conatus, quàm diuini numinis sit, peregrinos, aut non deficere in via, aut non à vero quandoque scopo, seu viæ termino aberrare. Quod passim utique omnibus contingeret; nisi constitutus à diuino Senatu totius orbis parochus Christus, qui ubiuis peregrinis suis Salem, & ligna præbet, ipsos tum reficeret, ac recrearet, tum in viam, quæ nos ad eandem caelestem patriam dirigit, reduceret.

85 Verùm ut huiusmodi Salem, cuius atque lignorù Christus humanissimus parochus noster se debitorè fecit, rectè percipere, ac degustare valeamus; necesse est secundùm locum explicare, quo quærebamur, num per terrestre Salem Christus præcipuà Euangelici, atque Apostolici muneris normam intellexerit, cum in concione ad Apostolos suos dixit, Vos estis Sal terra. Quo loco ille vehementer visus est commendasse nobis vim, & excellentiam Salis, huncque ceteris alijs rebus, ad quas fieri poterat Euangelici negotij comparatio, mirum in modum prætulisse: cum vniuersum eiusmodi muneris opus, & perfectam cognitionem ad iter dirigendum in patriam, sub sapientissimo Salis nomine includi voluerit. Idque eò apertius, quòd neque luci quidem, de qua proximè ad discipulos, Vos estis lux mundi, dixit; perinde ac Sali, tantum significationis gradum detulit. Cum enim parochi officium sit ligna & Salem, certis viatoribus ministrare, ac per ligna quidè accensa, nihil præter: quàm calens, atque lucens flamma præferatur; quid aliud obsecro, per lucem, quàm notitia ad iter ingrediendum; per Salem verò, nisi prudètia multò magis

*De uerbo sale à
xpo. in euang.
notata.*

86 rò magis necessaria ad minimè aberrandum, significatur? Id enim Apostoli in lucem gentiù missi, prælata luce præstiterunt, ut doctrina sua gentibus iter aperirent, eisq; coruscantis vitæ exemplo prælucere, atque virtutis etiam calore peregrinos inflàmarent: cum lucentis quidè flàmæ facultas nihil aliud præstare possit, quàm & illuminare, & accendere: altero, ut iter facientes lubrica & periculosa loca præuideat; ac deuitè: altero autè, ut ardetius ad illud prosequendum cõcitentur. Veruntamen si biuia interim, si triuia, quadriuiæve occurrant, ubi relictis latis & amoenis vijs, arctiorem ingressurus est viator ad rectum tenendum iter; an non hùc media hæere via, atq; in ipsa (quod aiunt) luce caligare necesse erit; nisi vnà cum luce numen ei adsit prudentia per Salè expressa? Vt pote cui proprium est, sponte aberrantem, & quasi se dantem præcipitè, vel suauitate allicere, ac commonefacere; vel à crimonia pun gere, & coërcere; ut deuitata vnà, aut altera via, quarum terminus est præcipitium, aliã ut meliorem ingrediatur?

87 Handigitur tam lubricam, tamque laboriosam celestis patriæ viam, per Salem aperire nitentibus nobis, inuocandus est diuinus ille dux omnium; atque parochus Christus; qui tum inflàmato suæ inuidissimæ crucis ligno, crassissimas ignorantie nostræ tenebras dissipet, atque iter collustret; tum ad hoc rectè prosequendum, non solùm veræ intelligentiæ, sed ineffabilis etiam gratiæ suæ per necessarium nobis det Salem: ne huius tãti viatici inopia, aut deficiamus in via; aut à vero, rectoque tramite deflectamus. Atque in primis, ut ab errore, & præcipitijs, in quæ alij inciderunt, diuertamus; cauendum est summoperè, ne obstinationis; nève infidelitatis tenebris offusi, in impios, atq; omnino deuios errores rapiamur: ne deterius nobis contingat.

ringat, quàm olim aberrati illi, & obcæcato populo Israë-
 litico. Cui tamen via præmonstrata, atque prodigiorum,
 miraculorumque facibus fatis collustrata fuit; quia tamē
 ille hoc Salis viatico caruit, neque viam omnino profequi,
 neque à præcipitijs cauere sibi potuit. Quinimò ob cō-
 municata eidem per Mosem eloquia Dei, eò tandem in-
 solentiæ miser ipse peruenit, vt se totius generis humani
 magistrum & doctorem iactaret, interim veram suæ legis
 intelligentiam ignorans. Quare vt omniū insulsiſſimus,
 & ignauiſſimus, licet alioqui tot salutaribus legis panibus
 abundaret, totque etiam exuberaret victimarum adipi-
 bus; tamen huius diuini Salis inopia laborans, & fastidie-
 bat omnia, & extrema etiam veræ intelligētiæ fame peri-
 bat. Nec mirum id quidem. Nam qui quæſo poterat insul-
 sum, vt inquit Iob (de quo paulò ante egimus) sine Sale
 edi? In lege quippe Sal litteræ erat, vera illius in ipsa latēs
 intelligētia. Cùm enim Iudæi externis illis legis cæremoni-
 nis, quibus maximè adhærebant, occultum illum, atque
 reconditum Salem non adhiberent; frustra quidem sal-
 sum, in insulso quærebant. Vnde agrestibus, amarissimis-
 que, ac neque vllò eiusmodi Sale aspersis lactucis contē-
 ti, dum non habent quod sapiat, neque quod nutriet ha-
 buere. Ex quo immaculatum agnū illum anniculum vo-
 rare potius, quàm cum suauitate, & gustu mandere vide-
 batur: cùm illius neque ossa corrodere, neque medullas cū
 sapore exugere valerent. Quod quidē apertè ostēdebat,
 eos verū, atque germanū legis suę sensum neque retulisse, ne-
 que referre voluisse: quin potius sibi ipsi veræ intelligētiæ
 Salinas obturantes, dū manifesta Dei opera Dæmoni ad-
 scribētes, Christo ex inuidētia negabāt; tanquā in agnum
 immissi lupi, nullū, vt prouerbio docuimus, curātes Salē,

vora-

voratores legis potius, quàm eius veri degustatores euaserūt.
 88 Quamobrem verè quidem, prædicente Christo, illorū
 sapientia ab ipſorummet filijs iustificata est, hoc est, ab A-
 postolis suis gentilibus, ac prognatis ad iustam, & perfe-
 ctam legis intelligentiam, in eorundem parentum igno-
 miniam, & damnationem reuocata. Etenim Apostolis iā
 rum Sal terræ à Christo constitutis datum fuit, nō solum
 occultissima diuini, caelestisque Salis mysteria regustare;
 verum ipsasmet Salinas, perfectos scilicet, sacrarum scri-
 pturarum sensus, sub quibus illa recondebantur, alijs ape-
 rirè, referre; atque omnino patefacere. Quò factum est,
 vt tot antea obscuræ prophetiæ intellectæ fuerint, atque
 enodata; tot mysticæ etiam figuræ, & ænigmata explica-
 ra; tot denique holocaustorum adipēs, id est, collatæ celi-
 tūs gratiæ, ac dona spiritus affarim degustata. Quibus om-
 nibus, cùm ob sui insulſitatem, fastidiret insolens ille po-
 * pulus, atque à verò gustu & sapore deficeret, non solum
 amarissimos terrę cibos dulcissimis cæli escis prætulit; ve-
 rum noxias sibi etiā infidelitatis portiones affectauit, qui-
 bus sese, à mentē deiiciens, miserabiliter insanire cœpit:
 Sicque ex libero, ex ingenuo, ac dilecto Dei populo, in
 feruum pecus, inque odiosum & contumax Sathanæ mā-
 cipium commutatus est; atque iumentis, quæ nata serui-
 turi sunt, ob tātum mentis stuporem, comparatus: Ac ne-
 que alijs profecto animantibus, quā exasperatis, fameque
 oppressis Apibus, cùm earum fucis, de quibus supra dixi-
 mus similior effectus. Vtpote dum Apes in suos curato-
 res, qui ad eas, non furripiendi, sed potius, ne ob sterilita-
 tem, fame pereant, adferendi mellis gratia accedunt, cæco
 impetu solēt inuehere, atque ob rabiem aculeos, vt visum
 est, mortiferos emittere: quibus emissis, plerasque ener-
 uatas

uatas viribus, atque omni tam procreandi, & mellificandi, quam etiam pugnandi facultate nudatas, in eiusmodi conuerti fucos videmus; qui postea sine aculeo, sine Rege, sineque communi re manentes, nulla tandem propria, præterquam in sede verarum Apū, quibus perpetuo subduntur, morantur. Nam licet ijdem fuci illarum olim focij fuerint, statuque & conditione pares; tamen à liberalibus muneribus & officijs interdicti, cogi perpetuo solent ad seruiendum. Ad quem vtrique modum, eiusmodi ex Hebræa gente deriuatos posteros, nunc se habere comperimus. Vt qui tametsi diuinis olim afflati legis oraculis, proprijsque etiam sedibus, atque Regibus potiti; quin & genere, & virtute, & factis præclari fuerint: tamen fatali ab ipsis aculeo emisso, & obtorpuere penitus, & omnibus destituti viribus, dispersi, manucapti, atque in perpetuam seruitutem dati fuere. Sanè dum, tanquam exasperatæ Apes, in suum ipsi curatorem Iesum Christum Deum & hominem benignissimum, qui ad eos, non surripiendi, sed cælestis potius atque diuini, & melliti boni suggerendi causa venerat, cæco omnino impetu irruerūt: iamque omnibus in eum contumelijs, atque ignominijs aculeis emissis, cum verberibus innumeris affecerunt; tum clavis, lanceaque confixum ipsum, in crucem acerbissimam, in mortemque ignominiosissimam dederūt. Verumtamen, triduana tantisper ab eo tollerata morte, quoad ab ipsa mundi vita emergeret; se ipse resuscitans vniuersos, qui contra se conspirarunt, cum eorū affectis, qui & neci consenserunt, non solum gladio statim hostibus cum illorum vrbe maxima delendos tradidit; sed residuos etiam in omnes ferè mundi partes dispersit; atque perpetuam perpeti seruitutem permisit. Quod tantum miserabilis populi excidium; ac

quod

quod sine lege, sineque Rege, manipulatim tantum; nulla vaquam propria retenta sede, perpetuo essent inter gētes mansuri; sed veluti fucosæ & ignauæ Apes, nulla in re amplius profecturi; diuina ipsis legis oracula multo antea prædixerunt.

89 Tot igitur, tantisque bonis cœlestibus, eodem ipso populo locupletato, sed ob perfidiam, totque commissa ab ipso scelera, rursus expoliato, hunc subsequens ex gentibus assumptus Christianus, summo Christi beneficio, ac largitate, plenè expletus est, atque vberimè saturatus. Vtpote qui ex ossibus, quæ ille comminere non potuit, is suggens medullas, non amplius terreno, sed cœlesti omnino cibo confortatus est, ac neque alio quam angelorum pane sustentatus; Sapientia testante, Angelorum esca nutriisti populum tuum. Diuina quippe largitate, ac beneficentia cœlestis Angelorum mensa dilatata est, eaque, quasi aucto conuiuio, multiplicatisque cõuiuis, in horum gratiam peregrinorum, è cælo in terram vsque producta; ut ipsis, serius licet, tamen in tempore conuenientibus, frugalis quoque mensa, suo etiam Sale, panè & aqua referta extrueretur. Et quemadmodum Helias grande illud cõfecturus iter, vsque ad Oreb Dei montem, sub cinericio pane vno, & aqua recreatus est: ita & illi longe grandiorè viam ingressi, se ad cœlestem patriam, haud dubie peruenturos esse confidat; si diuino quidem illo roborentur pane viuo, utpote Christo, qui de cælo descendit, atque occultū in se habens diuinitatis Salem, & humanitatis massa subactus est, & roseo passionis suę liquore respersus. Ac neque iccirco Salem, & mēsam, ut prouerbio dictum est, prætereāt, despiciantue, quod se nimis familiariter tractari, adeoque tenui ac frugali mensa excipi videant. Felicis-

fimam enim, immo & vtilissimam in eo quasi fraudē sus-
 cipiunt: cum sub eam quidem panis crustam, atque liquo-
 ris sapore, quæ sub sensum veniunt, diuini incarnati verbi
 caro, quæ verè est cibus, atque eiusdem sanguis, qui verè
 est potus, contineantur. Sicuti paulo post ex ore Christi
 subiungitur. Panis quem ego dabo caro mea est, pro mū-
 di vita. Non, inquam, caro illa terrena, diabolicave, quæ
 vel ex eo maxime, quòd aduersus spiritum concupiscit,
 mouet nauseam; sed potius cælestis illa, quæ quoniã sua-
 uissimo diuinitatis Sale condita est, & spiritum alit, & om-
 nne delectamentum in se, omnisque saporis suauitatē re-
 fert. Nam cum sit ipsa quidem immortalis, haudquaquã
 mortale corpus, sed immortalem nata apta est spiritū enu-
 trire: atque in eius vescentis communionē vsque adeo ma-
 nere; vt communis, mutuaque subinde fiat, tam nutriētis
 in nutrito, quam huius etiam in nutriente permansio. Sic
 enim idem ait. Qui māducat meam carnem, & bibit meū
 sanguinem, in me manet, & ego in ipso. Neque magna ha-
 benda erit cura, vnde tot panes, tot etiam carnes exportē-
 tur, vt tam multis discumbentibus peregrinis sufficiant;
 Quod enim petunt, præsto est, immo & intus habent. Nã
 sicuti Helia orante, nec se propterea loco dimouēte, præ-
 ceptum à Deo fuerat coruis, vt eum pascerent; panesque
 ipsi mane, vesperi vero carnes defferrent: sic & peregrino-
 rum præpositis, non solum Antistibus, sed etiam sacerdo-
 tibus, ministrantibus Angelis, datum est, vt illis orātibus,
 atque in mensa confidentibus, appositum panem suo di-
 uino consecrationis munere, ac verbo, sibi, ac peregrinis
 suis in carnem conuertant; seseque omnes tanto refecti
 cibo, diuinè nutriant, vt immortaliter viuant. Ita quippe
 ab eodem summo educatore promittitur, Qui manducat
 hunc

Io. 6.

3. Rē.
10.

hunc panem viuet in æternum. Verùm quoniam magni
 certè interest, ad perfectam nutritionem, esculenta guttui
 bene sapere, iuxta vulgatum illud, quod sapit nutrit; pro-
 fectò mensa hæc, tametsi frugalis, priori quidē illi Iudæo-
 rum mensæ, quantumuis opiparæ, splendidæque, longe
 erit anteferenda: propterea quod Sale, cum sapore suauis-
 simo; tum præcipuo ad nutriendum vehiculo, quo illa, vt
 ostensum est, caruit, nostra abundet: nempe superna il-
 la, atque diuina gratia, qua ipsemet panis caro, & condi-
 tus est, & eius condimento factum, vt peregrinis tam bel-
 le caro saperet: vtque in ipsis non solum eius tanti boni
 appetentia, sed omnium etiam malorum fastidium & de-
 precatio excitentur. Qua igitur gratia, sicuti cū Deo inita,
 & grati ei reddimur, & digne ad ipsum accedentes, dono
 fruimur in enarrabili; ita rursus ab illa, ob indignitatem,
 remoti, digni quoque sumus, quibus & male præcetur, &
 tanto pane, & aqua interdicatur. Quamobrem ne pere-
 grini demum ab eo cælesti cibo (quod absit) arceantur;
 quinimmo ad ipsum pro dignitate accedant, necesse est,
 vt locum, in quo ille edendus est, decentissime præparēt.
 Ac quoniam manducant dominum pauper, seruus, & hu-
 milis; in primis pauimentum blando humilitatis peristro
 mate consternant: Post verò tripodem firmissimis illis ni-
 xam pedibus, fide, spe, & caritate, candida etiam mentis
 puritate, pro linteamine, sterni curent. Postremo cōcham
 illam purissimi, atque gratiosi Salis desuper dari sibi præ-
 centur, ad diuinum ipsum regustandum in ea cibus, sic-
 que denuo, cum Poëta dicant,

*Modo sit mihi mensa tripes, et
 concha Salis puri.*

T 2

Verum

Verumenimuerò quia prudentis, ac modesti peregrini officium est, nihil præter suum negotium agere, nihil de alio inquirere, minimeq; in aliena esse Repub. curiosum: quin potius sufficienti sibi in ea comparato viatico, protinus de reliquo conficiendo itinere cogitare: ad hunc etiam modum peregrinis Christianis, post tantum consecutum viaticum, ad cælestem adeundam patriam, nō amplius huius sæculi, tanquam alienæ Reipub. curis erit vacandum; ac neque curiosius quàm oportet, de inenarrabili viatici gustu & sapore, num verè, quod est, vel quod non est sapiat, inquirendum. Tacendum enim est, vt vulgo dici solet, & comedendum. Quandoquidem plurima supra humanam mentem de illo mysteria eisdem patefacta sunt, atque in eorum gratiam & gloriam peregrinorū, humanissimè communicata: quæ tamen antea populo illi

* Israëlitico abscondita fuere atque omnino resecta. Quamquam neque huic quidem Christiano populo, conscio licet, atque participi Euangelicæ veritatis, sua quandoque præcipitia, nec non & viarum anfractus defuere: vbi nonnulli à via recta declinantes, sibi que præidentes; aut inuisitatas vias indagarunt, tritaque reliquerunt; aut à noto comitatu discedentes, in diuersorijis demorati sunt; neque Paulino illi baculo inniti voluerunt ad rectè ambulandū. **QUI STAT VIDEAT NE CADAT.** Contra quos paulò supra fatis; vbi de Romano ac Põrificiali Sale egimus.

90 Igitur præmonstratis lubricis, ac periculosis viæ locis; & diuerticulis, quæ præcauere oportet; ne tamen, cum arcta illa sit, facile herbescat, atq; gradiētibus nobis ab aspectu sensim oblitescat; operæpretium erit, vt Apostolico Sale terræ ipsam cõsternamus, atque ea ipsa vestigia, quæ à maio-

à maioribus nostris Ecclesiæ proceribus impressa fuerūt, omnino persequamur: Est itaque Apostolicus Sal terræ, quo Christus discipulos suos Euāgelicum negotium per vniuersum orbem acturos imbui voluit, nihil aliud, quàm quædam ex diuino instinctu conflata in nobis prudentia, per quam in Apostolico obeundo munere, ita rebus omnibus præferuntur, diuina, vt humana etiam virtus & sagacitas ad illud non negligatur. Nam idem ipse locus de Apostolico Sale à tribus Euangelicis scriptoribus Matthæo, Marco, & Luca adductus, clarè ostendit, per hunc Salem, nihil tam à Christo insinuari Apostolis, quàm veram in gerendis rebus prudentiam. Quòd ea per necessaria sit vbi que comes, ac pro vehiculo, ad Euangelicū Dei verbum, tum longè lateque deportandum, tum optimè accommodandum, & persuadendum. Etenim apud Matthæum, post enumeratas summas illas virtutes, atque perfectioris vitæ compendia, quas vocāt Beatitudines, quasi reuera earum sit ductrix, & gubernatrix prudētia, statim locus de Sale illatus à Christo consequitur, Vos estis Sal terræ. Quin etiam in Marco, fatua discipulorum disceptatio, & insulsa de Principatu ambitio, per consimilem de Sale locum notatur. Nam cum grauissimarum offensionū causa illa esse soleat, scitè quidem à Christo, & infantis pueri māsuetudine, ac lenitate reprimatur; & sub prudēti huiusce Salis acrimonia, purganda & absumenda remittitur: dum ait, Omnis, scilicet homo, igne, omnisq; victima Sale salientur. Hisque subiungit, Bonus est Sal, quòd si insulsus fuerit, in quo illum condietis? Habete ergo in vobis Salem, & pacem habete inter vos. Demum Lucas, bonum atque vtilem ait esse Salem: per hunc, vt liquet ex consequentibus, prudentem perseverantiæ virtutem in-

*Quæstio sal terræ
vbi est. Ap. 14.*

telligens. Quam certè illis maximè necessariam esse concludit, qui veram ipsius Christi fidem, ac religionem professi sunt; ipsumque ad vnguem sibi imitandum, vitaque, & exemplo perfectè exprimendum assumunt: propterea quòd, si ab eis huiusmodi professionis Sal euauerit, tam fit deinde ad condiendum inutilis, vt neque in terram, vt ait, neque in sterquilinum, sed foras dignus sit qui emittatur, ab omnibus & contemendus, & conculcandus. Innués, vt prædixerat, eos, qui ab eiusmodi incepto desistunt, non minore ignominia notandos esse, atque imprudētis insulsiatatis coarguedos; quàm qui turrim magnā exedificaturi, aut diuturnū bellū potētiori hosti illaturi, nō prius futuros ædificij, aut belli sumptus cōsiderant. Suntq; eo ipso omniū insulsiissimi, quòd turpi ex imprudentia, quod coeperant non perfecerint. Quam ob insulsiatatem, quæ præsertim cum impietate aliqua coniuncta fuerit, ab illa summa quā induerant, auctoritate & opinione exturbati, amplius neque condire se ipsi, neque alijs condimēto esse possunt. Immo uerò quoniā insulsiissimam vxorē Loth imitantes, retro respexerunt, meritò quidem foràs, quasi in mutas Salis statuas conuersi, in vias mittuntur: tātū, vt prætereuntium gustum, utpote iudicium excitent ad perpetuam ipsorum detestationem, & ignominiam. Non enim mittendi sunt in terram, quæ culturæ, atque semēti est apta, hoc est, in communionem Christi fidelium; ne horum conclusus, atque irriguus rore celi hortus malo semine deprauetur: Neque in sterquilinum, cuius calore & foetu terra foecunda reddi solet, id est, inter perfectos, qui alios & calore verbi, & exemplo vitæ instruunt; ne, si adiugatur illi, prauo suo cōsortio horum bonos mores corrumpant, Suntq; iccirco tanquam impij, ac reprobi foràs in steriles Ethnico-

Ethnicorū vias, sive in aridas hæreticorū areas, piciēdi; atq; vt maiestatis damnati, tū euellendi radicibus: tum ne reuirescant, & exurendi penitus, & vindice Sale spargēdi, vt perpetuæ, steriliq; tradantur obliuioni.

91 Quam ob causam, rectè quidem Christus apud Marcū, omnem, vt intelligimus, hominem igne; omnem verò victimam Sale salienda esse; ac proin, Sale habitō, pacē nō dubiè haberi, refert. Idq; maximè, si cum primū ex propria mentis cæcitate aliquid discordiarū, aut iræ, aut elationis, falsæue opinionis nostris, animis enascatur, protinus & antequam succrescat, aut salito doctrinæ igne, aut acri correctionis Sale saliat, & comburatur. Neq; enim alius suauior est ad condiendum Sal, neque potentior ad expurgandum ignis, & vt victima grata Deo simus, & vt mutuam inter mortales gratiā promereamur; quàm quæ prudenti, ac consentaneo rationi studio, obsequia Deo, amicis verò opportuna officia præstamus. Quid enim per diuinum illud præceptum, de quo supra, In omni oblatione tua offeres Salē, quàm nostras quotidianas actiones, quas tū in Deū, tum in homines referimus, prudētia, atq; humanitatis Sale imbuendas esse declaratur? quòd illæ, quantumuis licet officiosæ sint; tamen sine hoc Sale apparent insuauēs; præsertim cum præcipuo, atque omnino necessario illo Salis condimento careant, quod sub illo. Quatenus, modum omnibus in rebus habendum innuente, cōtinetur: sub quo, vt proximo sermone explicauimus, tū loci, tum temporis, tum etiam personarum ratio comprehenditur. Quæ planè ratio, quæ cum prudētia semper est coniuncta, si in actionibus habeatur, trāquillissimum, atque pacatissimū inter mortales tam publicæ, quàm domesticæ rei statū promittit. Ab hoc enim Sale oriri pacē,

atque per ipsum omnia componi sentiebat Paulus; dum ad pacem, & consentaneam rationi obediētiam Christianos adhortans; Rationabile sit, inquit, obsequium vestrum: & alio loco, de quo postea, Sermo vester sit Sale conditus. Neque enim secluso rationis, discretionisue examine Deo, qui rationis est auctor, placere quicquam potest: diuina quippe omnia abhorrent ab insulis tanquam ab ineptis & ratione carentibus. Existimabat enim maximum, ac pernecessarium totius expeditionis Euangelicæ commearum sub hoc Apostolico prudentiæ Sale contineri; dum non alio magis, quam huius viatico Christus Apostolorum sacculos & peras refarciendas curauit. Quippe vocas eos Salem terræ, ac mittens in vniuersum mundum prædicare, & euangelizare; nonne ipsos ad naturam Salis exprimendam, eamque, ad Euangelicum obeundum munus, imitandam commonuit? Ac quemadmodum ipse Sal cæli Christus, tum cuncta se solo temperauit, atque pacis quasi condimento composuit; tum oblato cælestis sapiētiae sapore, sese omnibus expetendum præbuit: sic etiam Apostoli eodē Sale petra Christo imbuti, huiusque Salis collecta ore grana spargentes, humanos gentium affectus alioqui fatuos, ac stupentes, ad summi, veri que boni appetentiam excitauerunt; & in cælestis mensæ auiditatem inflamarunt. Erat enim olim omnis humana caro cælesti destituta spiritu; ideoque & se, & suam viam usque adeo corruperat; ac tam innumeris infidelitatis, atque putridæ concupiscētiæ vermibus scatere coeperat; vt vniuersa perpetuæ iam iamque morti proxima fieret. Vnde superna miseratione, ac prouidentia factum est, vt diuini verbi Sal à locupletissima cæli apotheca vasis Apostolicis in vniuersum terrarum orbem deferretur spargendus: quo gentes non

non modo sanarentur ad vitam, sed ad immortalē etiam felicitatem reuocarentur. ⁹² Quamobrem de hoc Sale agens Christus apud eundē Marcum, subiungit; Bonum esse Salem, si tamen insulsus non fuerit, qui enim condietur quasi diceret, si tamen in vasis, siue salinis, quibus defertur, non euanescat, insulsusve reddatur. Inuenis vti que cauendum ne Apostolica eiusmodi vasa, quæ Christus toti condiendo orbit apposuit, recluso apud se Sale oblitescant; ne dum reprehensiones & acres vitiorum vituperationes, quæ sunt propria huius Salis munera, in homines exercere negligunt, fatuis, atque insulsissimis illis virginibus (de quibus in Euangelio) cōparentur. Quorum certè Paulus vnum idemque elegatissimum huius Salis vas fuit, per quæ cælestis Heliseus Christus salutum verbum in aquas, hoc est, in vniuersas gentes immisit: vt eas à tot putidis incredulitatis facibus, ac vitiorum sordibus, quibus vitæ amaræ, atque putrescentes aquæ contaminabantur, expurgaret; & ad sanitatem mentis reuocaret. Cui tanto obeūdo muneri, nec immerito quidem fuit Paulus gentibus præpositus, atque præceteris Apostolis, diuinitus electionis vas, & gentium doctor huncupatus: quoniam diuinæ eius vocationis signa longe maiora quam aliis vnquam data fuerunt. Non solum enim clara de splendenti cælo voce à Christo ille cōpellatus fuit, & ad compellentem conuersus: verum eodē ipso sapiētiae Sale, quo & ceteri Apostoli, ipse licet omnium nouissimus, cū subito imbutus est: tum ab immortali iā magistro vniuersa disciplina euangelica eruditus. Sed mirum quidem illud, quod ad hunc ipsum Salem è cælestibus eruendum salinis, se idem in tertium cœlum, beatorum sedem splendidissimam, arreptū fuisse; ibique arcana

2. Co.
12.

Dei audiuisse dixerit; idque pro certo habere, limmo & se scire asseruerit: at verò methodum atque ordinem, quibus, aut in corpore, aut extra corpus, eousque paruenit; id non dubitare modò, sed semel atque iterum se, nescire affirmauerit. Sunt enim ipsius verba hæc, scio hominem ante annos quatuordecim (siue in corpore, siue extra corpus, nescio, Deus scit) raptum huiusmodi usque ad tertium coelum: Et scio huiusmodi hominem (siue in corpore, siue extra corpus, nescio, Deus scit) quoniam raptus est in paradysum, & audiuit arcana verba, quæ nō licet homini loqui. Quibus plane verbis non obscure innuitur, Paulum, aut eius mysterij scientiam, modestiæ gratia, non sibi, sed Deo tribuisse: aut quia penitus ignorauit, iustas quoque eius, quam fatetur, ignorantis siue nescientiæ causas habuisse. Non enim cum corpore, sed aut in corpore, aut extra corpus, se in coelum arreptum fuisse dixit. Quoniam corporatus nemo, vt ab ipso conclusum est, in cælum ascendit, nisi qui de cælo descendit Christus: & quæ ab eo postea vnà cum corpore immortalis resuscitata est alma eius mater, & in cælum euecta. Quod ipsum de se Paulus tãtãtũc pressus corporis mole, minimè existimare poterat; cū à cælesti circũfusus luce, non solum subito excacatus fuerit, sed equo etiam deturbatus, & ad manum in Damascũ intromissus, ibiq; toto triduo iaculerit semimortuus. Vnde num in corpore confecta res sit, non minus quoq; dubitatur. Nam et si in corpore, cū arcana audire, tum de cœlestibus facillè instrui Paulus poterat; audiuit enim Samuël propheta verba & voluntatem domini in corpore: tum Moses & Esaias & Ezechiel prophetæ cœlestia arcana, & audierunt, & viderunt: at hos tamen in coelum fuisse arreptos in corpore, siue extra corpus, nunquam de se ipsi prædi-

prædicarunt. Sed rursus extra corpus; nū scilicet eius animus, reuolta sibi terris animata mole corporis, ad cœlestia fuerit arreptus, maiores profecto ignorantis causas habere videtur. Namque humanus animus quantumuis licet à sensibus abstractus, & quasi extra se positus, dū sese in profundissimas cogitationes immerfit, indeque peruarias formas & spectra rerum aliàs sibi visa nunquam, neque mente concepta, contemplatur: num hæc aliunde quàm ex his, quæ olim idem, aut oculis collustrauit, aut auribus percepit, aut ex reliquis sensibus excerptis, similia ex similibus colligens, in mentem conferre potest, eique ad cōtemplandum suggerere? At verò Paulus cū ea, quæ nūquam neque videre oculi, neque percipere aures, neque in altum humani cordis ascendere gloriosa cœli miranda lustrauerit; mentem quidem per se solam non modò intelligere agereque; verum discriminatas etiam à corporeis functiones suas eandem habere posse monstrauit. Cū itaque diuinas res ille, nullis adiutus sensuum adminiculis, sed diuino solum illustratus lumine, pura duntaxat, atque simplici actione mentis apprehēderit; num in corpore, vel extra corpus hæc obierit, cur sapiētius ignorare se potius, quàm rescire, ausus fuit affirmare? Nonne habitus fuisset omnium cū absurdissimus; tum tanto affectu bono indignissimus; quòd in media ipsa, qua fruebatur gloria, iam non de gloria; sed de modo, via, & ordine, quibus ad illam peruenisset, sollicitus extitisset? An non multo fecit sanctius? qui ne Iudæorum incredulitatem tam stupenda forte nouitate adangeret, certam eius rei scientiam, non sibi, sed Deo, qui fuit tanti author mysterij, arrogauit?

93

Quæ plane diuina, adeoque recondita eius abstrahendi animi

di animi ratio & facultas, tametsi quò diuiniore, eo quidē
 obscurior est, magisquē difficiles explicatus habet: at tra-
 latione tamen, ac similitudine rei, quasi effigie quadam, A
 sic eam oculis subijcere conabimur, vt si minus perfecte
 expressam, saltem adumbratam relinquamus: Idquē po-
 tissimū imitatione illius constantissimi motus, qui à medi-
 dicis Tonicus, quasi firmus appellatur. Quò sanè motu, vt
 priore libro definiuimus, mouens maiore quasi cōtentio-
 ne ac neruis in loco manens, quàm inde abscedens com-
 mouetur. Sicuti quæ auium velocissima sunt, atque valē-
 tissimæ, eo se motu ac volatu, vt ibidem est ostensum, &
 exercent, & quonam pacto illum animo imitari possimus, B
 præclare nos edocent. Nam quæ vt ipsæ in aëra sese altissi-
 mē attollentes, passis licet alis, ac vento quantumuis re-
 flante; non tamen reuolare, ac neque proprio inclinante
 pondere deorsum ferri coguntur; quinimmo, intentis ner-
 uis, immotæ manentes profundissima quæque terrarum
 collineantes oculis inde melius ad aucupandum collu-
 strant; adhuc quoque modum, Paulum extra corpus at-
 reptum fuisse in tertium cælum, atque diuino circumflante
 spiritu, sublimē euectum cōiicimus. Vtpote dum triduo, C
 neque comedens, neque bibens, minusque oculis cernēs,
 vixque se vno prope loco dimouēs, sopitis ferè omnibus
 corporis functionibus, libera mente profus in altum ex-
 cessit. Ex quo tam constanter animo ferri sursum atque e-
 uolare cœpit: vt neque vehemēti synagoge vento retrah-
 i; neque sacrilegij sui olim conatus pondere deuehi po-
 tuerit, quominus se totum Christo splendenti Regi glo-
 riæ daret; atque mentem intelligentiamque omnē in cœ-
 lestibus defigeret. Quæ cum sibi vtique patuissent; mētīq;
 obuia, & tanquam præsentanea extitissent: necesse profe-
 cto fuit,

cto fuit, gliscentem tum Pauli animum, siue in corpore si-
 ue extra corpus, vt cunquē fuerit, in tertium cælum, quod A
 tanquam summa gloria, & beatitudinē perfusum, paradisi-
 sum vocat, raptum fuisse; ei quē vniuersam, ac beatissimā
 cœlestium concionem cum summo fulgentissimo quē eo-
 rundem Principe Christo occurrisse. Qua occurratione,
 tot, tanta quē non inuisa modo, atque inaudita, sed neque
 humano quouis antea iudicio apprehensa mysteria, & ar-
 cana vidit; vt quamuis celeriter, & quasi per transfennam;
 tam diu tamen ea sibi degustasse licuit, quoad affatim di-
 uinissimo illo fuit sapientiæ Sale perfusus, cuius suauitate
 ac vi, ad aucupandas simul & condiendas Christo gētes, B
 postea vsus est quam felicissime. Is ergo diuini verbi præ-
 co, & propagator exercitatissimus Salem hunc è cœlesti-
 bus erutum Salinis Apostolicæ conuersationis sermoni
 accommodat his verbis. Sermon vester semper in gratia
 fit Sale cōditus, vt sciatis quomodo oporteat vos vnici-
 que respondere. Lenitate scilicet, suauitate, candore, sa-
 pientia, delectu, lepore, venustate, quin, vbi opus fuerit,
 mordacitate, atque acerbitate. Hæc quippe omnia Sal præ-
 fert. Quæ quoniam & familiaritatis, & humanæ consue-
 tudinis sunt arctissima vincula, sine quib⁹ neque publicè, C
 neque priuatim mortales vnà viuere, neque quo decet or-
 dine, societatis, & amicitia iura inter se seruare; neque de-
 mum, quæ ad pietatem & verum Dei cultum spectant, nisi
 ieiunè, subfrigide quē exercere possunt, scitè quidem sunt
 ab eodem Apostolo sub Salis nomine cōprehensa. Quid-
 quid igitur componendis, ac conciliandis inter sese ani-
 mis, horum quē demulcendis, atque in melius permouē-
 dis affectionibus, summam vim habet, id iure optimo ad
 Salis nomen referri debet. Ex quibus per falsè concludi-
 tur; in

tur in pertractando, atque optimè gerendo negotio Apō
 stolico, nullum numen abesse, si superna illa prudētia, cui
 ius expressissima sit per Salē significatio, negotiatori ad-
 sit: cum hæc ipsa in eo maximè Euangelicum Salem refe-
 rat, quòd & candore primùm cælesti præluceat, & sapore
 item viuo exfuscitet, & suauitate rursum alliciat, & acri-
 monia, seu obiurgatione expurget, & mordacitate exu-
 rat, & sapientia, atque delectu erudiat, & lepore, ac venu-
 state delectet, vniuersa quæ demū optimo in statu confer-
 uet, disiuncta consociet, inter se quæ repugnantia cōponat.

94

Porro quisnam verus, atque summus in terris sit huius
 Euangelici Salis lator, quis generalis eius distributor;
 quæue sacro etiam ex fonte salinarum eiusmodi salitæ a-
 quæ in vniuersas mundi partes deriuentur, & cuncta per-
 fundant; ex ijs, quæ supra de Romano, ac Pontificio Sale
 dicta sunt, abundè poterit deprehendi: cum ab eodem ip-
 so purissimo Salinarum fonte Roma, non solum perma-
 gni quattuor illi Patriarchales, vt sic dicam, flumij dima-
 narint, qui sese in varias Orientis prouincias diffuderunt:
 verùm aliæ innumeræ etiam Archiepiscopales, & Episco-
 pales diœceses vbique terrarum suos item benedictionis
 riuos ab eodem fonte deduxerunt. Qui tamen vbiuis om-
 nes, in vnum, atque eundem Salem concreuerunt: atq;
 vno, semper quæ sui simili doctrinæ sapore cuncta affece-
 runt. Ac ne nobis peregrinis ad cælestem patriam prope-
 rantibus tam necessarius Sal deesse posset vsquam, sed
 semper præsto esset: visum fuit etiam, vt in singulis diœce-
 sibus vini probatæ vitæ, ac religionis eligerentur, qui Pa-
 rochorum munus subirēt, quibus eiusce Salis in peregrino-
 s distribuendi facultas daretur. Haud secus quàm olim
 Romanis mos fuit Parochos per varia totius Imperij loca
 præpo-

præponere, vt peregre proficiscētib; propter negotia
 Romani Imperij, hospitales essent, atque illis & Salem, &
 ligna debita præberent; quemadmodum Horatiano ver-
 su ostenditur.

--Et Parochi, quæ debent ligna Salem quæ.

Per ligna quidem, non solum ignem ad calcificandum,
 sed funalia etiam, & lucernas ad pernōctandum intelli-
 gentes: atque etiam vt consequentem inde viam peregrini-
 nis diligenter demonstrarent; eos quæ distantiam locorū,
 tum anfractus, errores, & pericula itineris, illa quæ vitanda
 edocerent. Pro quo quidem munere & officio rectè, dili-
 genter quæ exequendo, Parochi non modò Romana ci-
 uitate, sed alijs etiam muneribus, & priuilegijs sæpe do-
 nabantur. Vnde profectò non admodum à coniectura vi-
 detur alienum, quos nunc vocamus Parochos, qui singulis
 oppidis, aut pagis præponuntur, vt Christiani commissi
 sibi gregis curam habeant; tali forsàn sub nomine & um-
 bra olim latuisse. Cum & hi similiter à Romano Pōtifice,
 potestate ac munere donati, insigniti quæ fuerint; & per di-
 uersa diœcesium loca similibus propè de causis constitui:
 nempe vt Romanum Euangelicæ doctrinæ Salem; vt
 resplendentem probatæ vitæ ac religionis lucernam; vt quæ
 calentem denique Christianæ caritatis flammam (hæc enim
 ex officio Parochi nostri debent) cum sibi commissis
 ouibus, peregrinis inquam, Euangelicum Christi nego-
 tium agentibus communicent. Quod quæ eisdem lassis ex
 itinere cum ipso doctrinæ Sale diligentissimè occurrant;
 vt eiusmodi sapore, excitati illi, auidè, animose quæ, ad be-
 ne cœptum cælestis patriæ iter prosequendum accendā-
 tur. Tum etiam vt si quos iam viam ingressos, clara in luce
 turpi-

Quid ligna significet
 con-

Parochi, quid.

turpiter aberrare, atque cōtumaciter à via deflectere Parochi viderint, acri illos dicto increpant, atque acriter, se-
uereque correctos in viā redigant. Si vero alios nox igno-
rantia tenebris offusa interceperit; his, prælucētibus pro-
batæ vitæ, atque doctrinæ facibus obuiā procedant; eosq;
diuini verbi condimento refectos sospites ducant.

95 Quòd si in abducendis ab errore, & in veram viam re-
digendis, atque huiusmodi imbuendis Sale peregrinis,
non solum Parochi; sed horum maxime præfecti ac præ-
fides dioecesium, permultum laboris, rædij, atque iacturæ
suscipiant; minimè tamen idcirco despondere animum,
neque succumbere debent. Nam eos meminisse oportet,
se propterea fuisse à Christo vocatos Salē terræ; quòd
benignissimam, liberalissimamque naturam Salis, quam
ille ad viuum expressit; ipsi omnino, atq; ad vnguem sint
imitaturi: qualis se habere solet in salendis, atque à putre-
dine asserendis & conseruandis carnibus. Quibus vel in
grano adhibitus Sal, & colliquescit illico, & modò carnes
à corruptione asserat, à sese quasi deficit, & in illarū propè
formam commigrare conatur. Quam quidem validissimā
vim, & salendi rationem, vel eò magis ipso met Ecclesia-
rum Principes & Antistites Salem terræ dictos, subire, at-
que imitari decet; quòd eandem Sal cæli Christus prius
in se retulerit, atq; apertissime expresserit. Qui cum in for-
ma Dei esset, Deo que omnino equalis (vt inquit Paulus)
semetipsum exinaniuit formam serui accipiens. Nam dum
spontè sese cruci obtulit; dum passus etiam, mortuus; &
sepultus fuit; nonne quasi colliquefactus Sal se totum in
vniuersam humanam carnem & condiendam; & conser-
uandam infudit? Quam tot licet putidissimis originariæ
prauitatis, ac consequentis concupiscentiæ vermibus tea-
rentem,

rentem, perpetuaque mortalitati obnoxiam inueniens, A
minimè quidem abhorruit; sed eam potius omni labe ex-
purgatam subire non recusauit; quinimò præsentaneo
mortalitatis medicamento adhibito, eadem tum terfit hu-
manissime; tum diuina sua salendi vi, ad immortalitatem
condijt benignissime. Ad hunc itaque modum ipsos Chri-
stiani gregis pastores Christum immortalē pastorū Prin-
cipem imitari conuenit. Nam sese in primis à tanta digni-
tatis, & auctoritatis forma demittentes, intimo quodam,
atque humili cordis affectu in omnium animis collique- B
fieri decet: quòd facilius, ac sine liuore diuini verbi Sal in
subditorum corda, tanquam in præparatas ad salendum
carnes, exemplo, & doctrina Præfulum inuehatur: vt illos
& diuinè condiat, & in Euangelico munere & officio cō-
tineat, & ad immortalitatem felicissime conseruet. Quæ
planè diuini Salis munera quam facillimum est Præfuli-
bus perinde ac Parochiis præstare; si terrestris Salis facul-
tates & munitia, quæ supra enumerauimus, rectè obire, at-
que CVM GRANO SALIS; vt puerbio attigimus,
exequi velint. Nempe vt si ad condituram excitandi fue-
rint eorum peregrini ac subditi; id in primis zelo bono ac C
diligentia faciant; si tergeni ac expurgandi, acrimonia
& candore; si attenuandi & astringendi, clemētia & animad-
uersione; si reprimendi ac mordendi, imperio & circun-
spectione; si denique exsiccandi & vrendi, id sapiētia, cō-
silio, nec sine magno animi dolore perficiāt. Quos neque
præterea mouere debet, quod, iuxta idem Salis exemplū
in salendis carnibus vsuēnire solet; inter quas nerui &
ossa intercedunt: quod in his, ob innatam duritatem, cum
penetrari non possint, nihil tandem salitura profit; sicque
ab officio retardari videātur. Sūt enim huiusmodi ossium,
Vv atque

atque neruorum similes, homines reprobī, ac propter du-
ritiem, & mēris cæcitatē orco destinati. Qui ex eo quod
vilissimas mundi siliquas, tāquam spurcissimi porci, pre-
tiosissimis Euangelij margaritis, quas Antistites spargūt,
pratulerunt; post vnam, aut alteram, frustra licet tētatam
in eos correctionis salituram, aut vltimo anathematis Sa-
le exurendi sunt; aut quoniam ad retentionem, seu pro-
bationem piorum, vt nerui ad carnes, quodammodo ne-
cessarij, cum prudentia, cumque patientia, & magnanimitate
quadam tolerandi. Eiusdemmodi ergo, tam Antistites,
quàm Parochi, sese peregrinis exhibere debēt, atque
vt veros decet Christiani gregis pastores erga commissas
sibi oues, pro ea, quam Christo vniuersi gregis Domino
reddituri sunt ratione, se gerere oportet. Quæ pastoralis
vitæ ratio per vtrosq; expressa, cum in difficillimis totius
religionis Christianæ versetur; ac non tantum suauis, sed
peracuto etiā, atque acerrimo probationis Sale tota per-
spargatur, iure quidem Apostolicæ vitæ institutum imita-
ri, eiusq; immortalī merito ascribi debet, atque ad ipsam
tandē referēda est. Nam licet hæc ipsa vita geratur in ter-
ris, vsque eadē tamen imitatione Christum, atque cælestē
eius hierarchiam adumbrare contendit; vt vera iam inde
fiat superior cōsecutio, Christum videlicet, per Salem ter-
ræ, præcipuam Euangelici, Apostolicique muneris nor-

Restat igitur postremum explicandum, quonam pacto
cælestis eiusdem Salis vi ac facultate fiat, vt mortalium
immortales animi ab eodem Sale alij sanentur, atque perfici-
antur: alij verò rursum, & cōficiantur, & pereant. Ac quoniā
suprà referēte Marco, ex verbis Christi cōcluditur, tam com-
mune hominē igne, quàm omnē victimā Sale, salienda esse;
ideoq;

*De diuerso & et
opposito cælesti salis
munere & effectu.*

96

se; ideoq; ad vnā salendi vim & actionē, tam ignē, quàm
Sale referri: vidēdū est, quisiñā is sit ignis, quo saliedus est
homo, ac etiā quis Sal, quo victima absumēda. Sunt enim
plures loci in scripturis sanctis, qui terribilē, ac pertimescē-
dam vim Salis, quæ ad hominū tum tēporariam purgatio-
nem, tum æternam, atque interminatā exustionē diuinitus
preparata est, non obscure declarant. Quāobrem de viti-
mis, atque omnium acerrimis eiusce Salis facultatibus agē-
dum est, quibus Sal, intermissa suauitate, seuerissimam
subit acrimoniam, & quasi pro gratia iustitiam, proque
commiseratione vindictam exercet. Est enim in eo totus,
vt saucios mortalium animos, aut probatione sanet, aut
purgatione perficiat; aut cōtrā, eos, qui insanabiles, ac des-
perati sunt, tum sempiterna damnationis aculeo pungat,
tum demum immortalī morte conficiat. Quorum primū,
morsu & afflictionē fit; alterū supplicio, & satisfactione;
tertiū verò siccitate & exustione. His autē tribus salendi
modis, tria etiā tempora succedunt; probationi breue, fe-
reque momentaneum; purgationi longum, sed termina-
tum; dānationi immēsum atq; infinitum. Verum vt tem-
poribus, atque modis; sic paribus illa etiā inter se distin-
guuntur locis. Nam probationi datur præsens hic mūdus;
in quo mortales corporea adhuc sub mole, prout immor-
talē animum, aut virtutibus, & benefactis collustrant; aut
contrā vitijs, atque ignauiā deturpāt: ita vel ad gloriosam,
ineffabilemque; vel ad miseram, & calamitosam immorta-
litate parabiles, atq; apti fiunt. Ad quam Salis probatio-
nē, vt dicemus, pertinet illud, Omnis victima Sale salietur.
Alter verò locus, qui ad purgationē spectat, dictus est Pur-
gatorius: quod is nō omnibus, sed illis tantūmodo, atque
ad tempus referuetur; quibus vita functis, tum leuiorum,

Vv 2

venia-

venialium scilicet, ut vocat, commissorum maculae adhuc
 purgandae remanent; tum grauissimorum, ut pote mortali-
 um; et si per diuinum gratiae Salem remissa fuit culpa,
 debita tamen poena restat persoluenda. Quo se refert il-
 lud, Omnis homo igne salietur. Tertius autem locus da-
 natis ad perpetuam ipsorum perditionem destinatus, Tar-
 tareus, siue Infernus appellatur. Is quippe a Sophonia
 Propheta, de quo supra, per siccitatem spinarum, perque
 acervos Salis, & desertum usque in sempiternum describi-
 tur. Constat igitur ex his, aut esse quidem ignitum Sale,
 aut reuera salitum ignem, aut vtrunque simul, quod tan-
 quam instrumentum, & vindex diuinae miserationis, & iusti-
 tiae, aut mundanis ad probationem; aut purgandis ad perfe-
 ctionem; aut denique damnandis ad aeternam ipsorum exu-
 sionem diuino fuit decreto constitutum.

97 Et ut ad primum deveniamus, Ignitus Sal, qui proba-
 tioni adhibetur, nihil aliud est, quam mundana quaedam
 huius saeculi tentatio, seu tribulatio, & afflictio; quibus te-
 rati patientia cum eiusdem prouentu exercetur. Hae nam-
 que afflictiones, mortales sub lubrico, incerto, atque æ-
 rumnoso statu vitæ degentes, igneo quodam, sed tamen
 temporario, & quasi momentaneo Salis morsu torquent;
 cum non in damnum, sed in maximum, si velint, suarum re-
 rum commodum ipsis obueniant. Quod fit, ut dum probationis
 locus datur mortalibus: dum breue, sed tamen commodum
 tempus, facilisque modus, & via ad promerendam coronam
 conceditur, strenue sit, legitimeque certandum; ijs maxime,
 qui Christo in primis nomen dederunt, atque post iustitiam
 ab eo acceptam sapientiae Salem, aeterno illius albo
 ascribi desiderant. Cum neque aliter quam superatis ten-
 tationibus, atque omnibus occurrentibus mundi laqueis
 pro

pro Christo contritis, tanquam parata inde victoria, coro-
 na decernatur. Quapropter ignito eiusmodi morsu, Salis
 hi sunt pungendi, & fortiter perstringendi; quousque eo-
 rundem corpora, continuo tentationum, & afflictionum
 Sale conspergenda, atque eodem salienda, ac cremanda
 igne, extra flagitiorum castra educantur; quoad consum-
 pro, ac colliquato terrenorum adipe, pacatissima Christo
 victima reddantur. Neque enim per victimam Sale con-
 diendam, iuxta praescriptum legis, aliud magis significatur;
 quam ut nos, nostraque gesta, ac benefacta omnia, (si mo-
 do grata, atque accepta Christo ea fieri cupimus) illo ipso,
 quo Christus, summi patris victima, Sale conspersus fuit,
 quousque etiam tetatus, probatus & passus, similiter consper-
 gi curemus. Tunc enim verè nos ipsimet Deo mactamus,
 cum carnis desideria vi repellentes, peccatis, vitijque mo-
 rimur; ut quemadmodum Paulus inquit, iustitiae, hoc est,
 sub æquo & iusto, viuamus. Tunc Sale conspergimur, cum
 eadem peccata, & vitia nostra acriter, pungenti que poenitu-
 dine execrantes, Parocho, ac sacerdoti confitemur; ut sa-
 lutari nobis ab illo iniuncta poenitentia pro satisfactione,
 diuinoque subinde condonationis, atque gratiae Sale resper-
 si, gratissima Deo victima & holocaustum efficiamur. Si-
 quidem hæc ipsa Salis conspersio, eiusque vis, & efficietia,
 verus quidam sacrae poenitentiae typus, atque symbolum
 esse ostenditur. Nam ut Sal corpora à putredine tuctur;
 ita poenitentia animos à perpetua damnationis corruptio-
 ne asserit. Etenim à dolore, atque à summo in vitia excā-
 descens animi angore, initium sumens poenitudo, coele-
 stique potissimum igne gratiae consociata & roborata; ip-
 sos paulatim humanae concupiscentiae ardores, igni quasi
 ignem trudens, extinguit penitus, & opprimit vniuersos.

Atque ex eo etiam fit illi Sal comparabilis, quod ut is
sua solet acrimonia excrecentes corporis humores ad fa-
nationem absumere, exficcare que sic item poenitentia vi,
& facultate sua valet iniquas mentis cogitationes celeri-
ter in animi gratiam comprimere, atque extenuare, quin
& perturbationes sedare.

98 Quæ quidem haud obscure exprimere visus est Ezechiel
Exe. 43. Prophetâ de his agens, hisce verbis. Offeres vitulum de ar-
mento immaculatum; & arietem de grege immaculatū,
& offeres eos in conspectu Domini; & mittent sacerdotes
super eos Salem; & offeret eos holocaustū Domino. Quæ
verba proxima sunt, atque consequentia ijs, quæ paulo su-
pra ad eandem salendi rationem idem ipse refert de obla-
tione hirci. Nam per hæc tria animalia triplicem designa-
ri ostendit statum hominum, siue trinam ætatem. Vt pote
adolescentiam, mediam, & senectam. In quibus peccato-
res per poenitentiam, sese ut victimas Deo offerunt Sale gra-
tiæ condiendas. Quanquam per vitulum, & arietem Chri-
stus à prima ætate ad mediam usque prouectus, adum-
bratur: Ut qui per crucem, tum ut vitulus purpureus, &
immaculatus; tum ut aries cornibus hærens inter vepres,
quasi brachijs cruci suffixus; nō per poenitentiam (qui pecca-
tū nō fecit) sed ut formā poenitēdi nobis relinqueret, sese
ut victimā summo patri obtulit. Quin & per hircum emis-
sariū, qui in desertū mittebatur, designari etiam potest ip-
sius Christi diuinitas, quæ non est passa. Sed quoniam in-
terim de Sale gratiæ agimus, quo victima, quæ pro pec-
cato offertur à Sacerdote conspergenda est, totū hunc lo-
cum ad conuersionem & oblationē peccantium trāsfere-
mus. Atque in primis ab ipsorū trium animalium natura,
& cōpage de huiusmodi sacrificio coniecturam faciemus.

Quorum

Quorum vitulus, & aries, ut sentiūt medici, id proprium, A
diuerso tamen modo, habent: quod vitulus, quō iunior
est, minusque ab ortu suo recedit, eō est suauior, tenerior,
atque salubrior: contra verō aries, quō magis ab ortu suo
distat, ac mediocri ætate prouehitur, eō fit ad escam, ad-
mitto præsertim Sale, & tenerior, & gratior. Veruntamen
hircus statim à teneritate recedens, quō magis senescit nō
solum durior, sed maleolens fit, ac nisi perspergatur Sale,
insuauissimus ad edendum redditur. Per vitulum igitur de
armento sumptum, qui & rubeo; sed immaculato colore
totus suffusus est, significatur puritas illius primæ ætatis
adolescenciæ, quæ ex magna illa armentaria humanorum B
sensuum libertate, effrenique appetitus licentia, quæ tunc
maximè vigent, assumitur; ut victima Deo offeratur. Quæ
quō minus ab ortu suo abest, eō est magis incorruptus,
atque purior; quin & cum minoribus vrgeatur peccatis,
multò etiā fit Deo gratior. Vnde quisquis ea prima ætate,
atque adolescētia ut tener vitulus sese mundo corde ob-
tulerit, atq; imitatione Christi, purpureis eius crucis, pas-
sionisque notis compunctus, corpus suum vndique tinxe-
rit; is gratiæ, atque probationis Sale affatim conspersus,
gratissimum Deo offertur holocaustum. Quo probatio- C
nis Sale Apostoli, alijque imitatores Christi martyres,
suauissimè, excellentissimeque conditi fuerē; tum maximè
cū pro sacrosancto Christi nomine præterquam quod
alij in exilium mittebātur; alij in Salinas dabantur ad Sa-
lem excauandum, eiusque grauissimum onus suis hinc in-
de humeris patientissimè deportandum; reliqui etiam,
quorum infinitus prope fuit numerus, tanquam bene cō-
pacti Sales, sese grauissimis tormētorum cruciatibus, atq;
horrendis tyrannorum flammis exponēbant: atque inter

Vv 4 has,

has, præ summa refrigerij spe salientes, immanissima que-
 que incendia superabant. Nam vt Sal igni iniectus flam-
 mas, vt supra dicebamus, è summo camino distrahit, atq;
 subiectas in imo foco, comprimit: ita in execrabiles infi-
 delium tortorum ignes coniecti iidem Christi martyres,
 inuicta fide, ac constantia, in æternam vitã saliebant. Non
 solum enim substratas prunas patientia suffocabant; ve-
 rum etiam eorundem tyrannorum impotentes ad cruciã-
 dum conatus, quibus se Deos suos placare existimabãt,
 in inanissimos illi fumos conuertebant. Cui probationi
 Sal etiam adhibebatur à tyrannis: quemadmodum de in-
 uictissimo martyre Vincentio Osecnsi, qui passus fuit Va-
 lëtia, vt testatur diuus Augustinus illius cædẽ conscribẽs.
 Nam dum craticulæ, subiectis candentibus carbonibus,
 impositus vreretur, Sale multo conspersus fuit. Qua cru-
 ciatum auctione condita eius, patientiæ adeps, cælesti-
 bus inde mēsis gratissimè, gloriofissimeque fuit appõsita.
 In huius itaque probationis Salina sua ipsi corpora repo-
 nentes martyres, seseque vt victimam hoc ipso Sale con-
 sperfam Deo offerentes; breui, & quasi momẽtaneo tor-
 mentorum spatio, non ab æternò modò Inferorum igne, C
 verum & ab acerbissimo Purgatorij cruciatu se omnino
 asseruerunt. Idque propterea, quòd cum suppliciorum
 Christi, eiusque cruentissimæ passionis veram ipsi imagi-
 nem expresserint, & imitatione confirmauerint; mereri
 tandem potuerint, vt & extra omnem culpam poneren-
 tur; & ab omni vltra pœna liberarentur. Atque ideò pro
 momentaneis cruciatibus, proque breuissimis huius vitæ
 laboribus, cum primùm hinc euolarunt; cælestis, æternaq;
 eos voluptas consequuta est.

99 At verò per arietem de grege immaculatum, qui, quò
 magis

magis ab ortu suo distat, & trimus est, eò fit, & ad escã sa-
 lubrior, & ad grauidandas oues valentior, & ad victimã A
 Sale conspergendam aptior; quis veriùs, quàm splendi-
 dissimus doctorum Ecclesiæ, atque sanctorũ Christi con-
 fessorum cœtus denotatur? Vtpote qui de grege, medio-
 cri scilicet viatorum, siue peregrinorum gradu assumpti,
 quo longiùs à prima ætate discesserunt, atque ad mediam
 vsque, seu prouectam peruenerunt, eò magis virtutibus
 proficientes, sese Christo teneriores, atque ad oppeten-
 dam pro eo mortem paratiores effecerunt. Quin etiam &
 vt bicornes, valdeque fortes, & tanquã prælucentes quæ-
 dam mundi faces, sapientissimique terræ Sales, vtroque B
 cornu aduersa mundi petierunt: altero scilicet, coruscanti
 exemplo vitæ, quo cunctos ad imitandam Christi vitam
 excitarunt: altero verò probatissima doctrina sua, qua
 permultos à tenebricosis mudi erroribus ad rectissimum
 diuinæ legis iter insequendum reuocarunt: atque in hunc
 modum commissas sibi oues cælesti gratiæ Sale consper-
 sas, atque diuinis æternisque donis tocundatas relique-
 runt. Quamobrem eodem ipso ignito probationis Sale,
 assiduis vtique laboribus, continuisque vigilijs, & mace-
 ratione carnis Christum imitantes, ab omni corruptionis C
 labe sese eripuerunt, vt tanquam immaculati de grege as-
 sumpti, proxima Deo esca fierent. Vnde à culpa simul, &
 consequenti pœna omnino expurgati, cum primùm è vi-
 ta fuit discedendum (cõtestante Ecclesia, verissimo Chri-
 sti oraculo) ad cælestia regna sine interuallo cõmigrarunt.

100 Demum per hircum, qui est animal petulans, & inque-
 tum, & amans præcipitia; qui que statim à prima ætate, à
 teneritate discedit, & quò uegerior fit, eò peiùs olens, atq;
 durior euadit; ac nisi acri perspergatur Sale, insuauior ad

escam redditur, peccatores inquietam habentes consci-
 entiam, & semper in præcipitijs peccatorum existentes defi-
 gnantur: qui tamen grauem postea poenitentiam pro pec-
 catis agunt. Etenim pro his immolabatur hircus: quæ lex
 sacrificari non sinebat, nisi propter solam malorum em-
 dationem. Sub his ergo deuota fidelium hominum con-
 gregatio potest intelligi; qui suarum interdum prauitatũ
 nubeculis obscurantes sacrum illum fidei candorem, atq;
 religionis puritatem, quibus olim, ab incunabulis, per Sa-
 lem, & Iusralem aquam initiati fuerunt, foedissimè à via
 recta deflectere solent. Et qui, in grauescente ætate, ad di-
 uina prorsus obdurescerent, nisi protinus pro recentibus
 peccatis, primo quoque poenitentia Sale, qui cordis est
 contritio sese tum aspergi curarèt; tum deinde alteri poe-
 nitentia parti, quæ est oris confessio, quasi sacrificio im-
 molandi offerret. Idque tum maximè, cum propria com-
 missa sacerdoti singuli confitentes, in hos ille Salem pru-
 denter immittit: dum prodita peccata, quasi lepram à le-
 pra discernit, eaque confitenti diuinitus condonat, atque
 remittit. Nam perinde vt quando dabatur hircus pro pec-
 cato, reddi iubebatur eius fimus, atque pellis extra castra:
 sic etiam peccata, quasi fex & fimus, per confessionem fo-
 ras expelluntur, & absolutionis Sale dissoluuntur: vt iam
 quod Dei est sacrificium laudis, purum & immaculatum
 Deo referatur. Ita quippe holocaustum per hæc tria ani-
 malia designatum ad expianda peccata, clementi ac mi-
 sericordi Domino à nobis semper est offerendum. Etenim
 quod deinde sequitur de capro emissario (vt eodem loco
 habetur) quem summus sacerdos viro ad illum in deser-
 tum deducendum præparato tradebat; quid clariùs obse-
 cro, quàm potestatem discernendi, atque condonandi pec-
 cata,

Leu.
16.

cata, demõstrat? Vt pote quæ vel à summo sacerdote Põ-
 tifice; vel ab alijs constitutis vbique Antistitibus, traditur
 præparatis ad id viris, Parochis scilicet? Qui dum confi-
 tentiũ peccata audiunt, atq; de his illos absoluunt; nõne
 peccata ipsa, quasi in desertum vt euanescent, deducere
 videntur? Quamuis ergo acerbissimis mundi probationi-
 bus quotidie compungatur Christiani peccatores; atque
 ex continua carnis pugna confaucientur tam grauitè, vt
 in ea quandoque succumbant; sũnt tamen ex eis permul-
 ti, qui diuino adiuti numine, per poenitentiam conualescẽ-
 tes, & pugnam in vitia redintegrantes, victoriam tandem
 strenuè obtinere soleant. Vnde his etiam sua decreta est
 corona. quamuis non ita protinus ea insigniri mereantur.
 Nam licet à contracta inter pugnam vulnèrum sanie, vt-
 pote culpa, per diuinum gratia Sale, ministro sacerdo-
 te, tergantur atque emundentur; nihilominus tamen (ex-
 ceptis, quibus, diuina ex gratia & priuilegio culpa simul
 cũ poena plenissimè remittuntur) debita pro peccatis mul-
 ta, quasi cicatricum obductio, in eis remanet. Hæc enim
 ipsos, tametsi sanos, ab ea quidem retrahit puritate ac per-
 fectione, quibus supernus ille, atque cælestis gloria triũ-
 phus quamprimũ consequi solet. Ac sicuti aurum sum-
 mo labore è terræ visceribus effosum, etsi inuentum pro-
 batissimum, noua tamen indiget ignis probatione, vt ex-
 purgetur: sic eiusmodi probatione mũdi tentatis animis,
 atque è terrestri, laboriosoque corporis certamine victo-
 ribus euadentibus, solet euenire. Quibus, quamuis ob res
 strenuè gestas, cælestis ac gloriosus à Deo triumphus de-
 cernatur; at prius tamen salito purgationis igne, iidem &
 expoliendi sunt; & quasi excusso è pugna puluere, ac lota
 facie, candidi, atque paludati, corona etiam donandi, sem-
 piter-

piternoque gloriæ munere illustrandi.

101 His igitur destinatus est locus purgationis, quasi sup-^A
plementū illius satisfactionis, quæ vltima esse dicitur triū
pœnitentiæ partium, quæ per illam capram trimam pro
peccatis offerri solitam significabantur. Sanè vt eo in lo-
co, piorum vita functorum hominum fex, hoc est, suorum
olim commissorum pœna, quæ nondum persoluta, neque
expiata fuerat, salito purgationis igne absumatur. Est e-
nim is ipse ignis vnus atque idem cū eo, de quo ait A po-
stolus scribens ad Corinthios, Vniuscuiusque opus quale
1. Co. sit, ignis probabit. Nam is quidē hac in parte, vires & natu-^B
3. ram Salis sibi diuinitus concessas, atque impressas reti-
net. Etenim in morem Salis eos, qui apti erunt vt feruen-
tur, quamuis exurat, non tamen ad interitum lædet, sed
corroborabit potius, & quasi constringens incorruptos
continebit. Sic enim Christus, Omnis homo, inquit, Sale
saliatur, hoc est, purgatorio igne emendabitur; atque vt
aurum per ignem manens integrum expurgabitur. Ta-
met si per hominem hoc in loco, non animus vnà cū cor-
pore, sed seorsum absque hoc ille rectè poterit intelligi.^C
Id quippe potissimum est homo Philosophis, quod est in
eo præcipuum, & perfectissimum, qui est animus. Atque
ideò is solus pro se, ac suo corpore inibi plectitur; quòd ni-
hil vnquam mali corpus, præterquam aut consentiente,
aut incitante, aut conuiuente animo admisit: vt in quem
non insulsè retorqueri possit aurea illa Senecæ sententia,
*QVI NON VETAT CVM POSSIT, IPSE IV-
BET.* Sed quanquam in eo loco, animi corporibus vacā-
tes, longissimè pro commeriti sui ratione ac debito deti-
nentur; ac torti etiam, grauissimeque confauciati, patien-
ter & æquo animo pœnas ferunt: tamen neque amplius
merito

merito & gratia sibi ipsi proficere; neque rursum vlla iam
culpa vterius infici possunt: cū vtriusque rei materies,^A
siue occasio, humanis animis minimè, nisi in via, atque ex
consociatione corporis valeat adesse. Fit tamen immensa
Dei largitate, ac commiseratione, vt & terminata, & tole-
randa sibi pœna animus contracta olim socio cum corpo-
re debita solus possit pro vtroque rependere. Vnde ipse,
nouissimo quoque reddito quadrante, iamque debito li-
ber, non amplius manere ibi poterit, quin protinus, quasi
perpensum & perpurgatum aurum, in Regium atque cæ-
leste Christi ærarium referatur, tum vt æterno ibi gloriæ
lumine, quasi numisma imprimatur; tum maximè vt idē^B
proprio corpori rursum, atque perpetuò cōsociandus ad-
seruetur. Ac licet nullus iam ibidem locus sit ad prome-
rendum, vt diximus, nihil tamen de benefactis, quæ antea
corporati animi sibi meruerūt, eis detrahitur. Quinimmo
eundem ipsum diuinæ gratiæ gradum, quo è mundano
portu soluerunt, sibi retinent ac conseruant. Quamobrem
per tormenta & cruciatus sese tandem è vinculis, atque à
debitorum pondere, expleta satisfactione, eximētes; nul-
la est mora, quin puri, perfecti, & absoluti, inde in cælos
perpetuò beandi auolent; rātum ibi gloriæ habituri, quā-^C
tum diuina gratia atque merito suo apud Deum olim in
mundo meruerunt.

102 : Iam vero hætenus explicato, tum ignito probationis
Sale; tum salito purgationis igne; & quòd his diuinè sa-
netur, & perficiatur animus: reliquum est, vt de perpetua
impiorum damnatione, & exustione, quæ item per Salē
ministrantur, agamus. Hæc enim horribilibus Salis acer-
uis, iuxta Prophetam, vt attigimus, acrius quam credi po-
test, & irritantur, & adaugentur. Atque in primis de mi-
ferrimo

ferrimo eius exustionis loco erit tractandum, qui flammis, **A**
 atque inexhausta temporis infinitate obuallatur. Dicitur
 quidem est Infernus, propterea quod imo mundi loco, ut
 pote medio terræ, uti per angustum, atque teterrimo carce-
 re circumcluditur. Sed quoniam idem à summo vndique
 cæli fastigio, ubi perpetua felicitatis amplitudo colitur, in-
 finito propè interuallo distat; non quidem medium, sed
 extremus quidam miseriarum locus est appellandus. Ne-
 que enim vllius vnquam medij, neque ordinis locus iam
 esse poterit, in quem vniuersa malorum mundi colluies,
 atque perhorridum & sempiternum chaos sese recipiunt.
 Vbi neque vllus cruciamentorum, neque suppliciorum **B**
 modus esse potest, neque tempus præfinitum: sed in quo
 infinitis, atque extremis malorum omnia confunduntur.
 Etenim à summo calore ad summum frigus, tanquam ab
 acutissimo ad grauissimum, nullo interim neque medio,
 neque modo interiecto, continuus erit damnatorum trã-
 situs, & circumuectio. Vbi neque alterius poenæ finis dari
 poterit, nisi ut gradus futuræ. Quæ poenæ, quid mirum si
 iusto Dei iudicio æternæ fiant; cum in suis ipsæ caussis æ-
 ternæ etiam fuerint, ac propterea interminatæ futuræ sint?
 Cùm enim culpa, flagitiorum sempiterna causa, Deo æ- **C**
 terno & infinito aduersetur, atque perpetuo, impotentiq;
 in Deum damnatorum odio ipsa permaneat; necesse est
 ut illorum culpam, tanquam effectus causam, æterna, atq;
 interminata poena cõsequatur. quamuis neque tanta qui-
 dem, ut aut æqualis, aut maior quam culpa fiat. At illa ta-
 men vsque ad eò terribilis, atque intolerabilis erit impijs;
 ut nihil tantopere, tam miserabiliter, atque immortaliter
 expetent; quam si quo possint modo, immortalitatem
 (diuinum alioqui bonum) cum morte ac interitu omnia
 tollente,

tollente, atque delente, (quod est extremum malorum) **A**
 commutare.

103 Verùm hæc ipsa perquam fallax impiorũ spes, ac des-
 peratissimus damnatæ vitæ exitus, tum locus horrendus,
 cruciametorum plenus, ac desertissimus, per illud eiusdẽ
 Sophoniæ vaticiniũ, quo supra loco, apertissimè designã-
 tur: dũ in impios, maximè damnatos, imprecatur ille, &
 & siccitatem spinarũ, & acervos Salis, & desertum vsq; in
 sempiternum. Neque enim per siccitatem spinarum aliud
 expressius significari colligimus, quàm quòd tanta in sit
 loco, atque miseris diuinæ gratiæ siccitas, diuino quouis
 refrigerij humore inde penitus absumpto; ut nullus am- **B**
 pliùs ex eo cõmiserationis humor enascatur; sed per arid-
 itatem, acutissimisque spinarũ, atque inaniũ compũctionum
 dumetis omnia syluescant. In quas spinas miserrimæ Infe-
 rorũ umbræ euntes, ac in sese redeuntes, nunquam nõ in-
 cident. Nã illud, quod dici solet, Nihil tam miserabile q̃
 ex beato miser; perpetuò secũ illæ animo reuoluẽtes; se-
 que ipsis auctoribus, suaque voluptate, ac libidine, à sum-
 ma felicitate, quã consequi potuissent, in summã & extre-
 mam miseriam coniectas esse videntes; ad ima mentis vs-
 que cõpungentur; atque præ acerbissimo dolore semper
 extabescẽt. Quo planè ictu minimè erumpet sanguis; sed **C**
 immortalis quidam ex inuida concretus tabe cõscientiæ
 vermiculus in eis orietur: qui ut vniuersos corrodat; utq;
 perpetuò eos, sed frustra, facti poeniteat, nunquam renas-
 ci desinet. Hac itaque atrocissima, atque incredibili an-
 xietudine pressæ mentes, in horribiles inde clamores suis
 ab vnaquaque querelis distinctos prorumpent. Ex quo
 vniuersæ illę miseriarum valles, superbiq; atque impen-
 dentes tormetorum colles, nihil præterquam commistas
 cum

cum impietate blasphemias, maledicta, ac probra cōcrepare: nihil nisi diras flagitiorum vindictas, inanes, & arentes lacrymas, frustra que imploratos miseriarum fines resonare: nihil denique, recrudescens anxietatis spinis, nisi maiora semper ibi mala consequi poterunt, atque ingrauescere. Præterea, per acervos Salis in miseros, tanquam diuinæ maiestatis reos, spargendos; quid, præterquam perpetua boni sterilitas, atque ad futuram unquam misericordiam, quæ perpetuo ibi exaruit, desperatio ostenditur? Nam ab ea quidem sterilitate, quid tam miseris, quam insaturabilis, atque perpetua quædam in nihilum B recidendi fames; à siccitate verò spinarum, quam insaturabilis, ac sempiterna intermoriendi sitis accrescent? Quid enim Poëtarum commenta de sempiternis, inexhaustisq; Inferorum poenis enuntiant? utpote de inanibus ad exhauriendam Phlegetontis aquam (ut est in proverbio) Danaidum dolijs? de Tytio, cuius iecur edacissimo vulturi perpetua sit esca? de gravissimo, ac redituro Sisiphi faxo? Ac demum de poena illa, ad quam Tantalus Rex fuit damnatus, reuinctis post tergum manibus, ac pedibus stipiti affixis? Ut qui mento summam aquam, capite verò C summa poma attingens; ab utroque tamen refugiente, ludificaretur, perpetuaque subinde fame, atque siti enecaretur? Num aliud hæc ipsa à Poëtis tam studiosè conficta potentia innunt, quam illos sensisse, esse quidem diuinitus constitutum carcerem ad perpetuo expendendas atrocissimas flagitiorum poenas? esseque ibidem damnatorum hominum inexplebile mortis nusquam non occurrentis desiderium; & perquam inanem, ac desperatissimam illius consequendæ spem? Etenim more Salis, qui flammis iniectus subsilit, crepitat, atque fragore suo cōterret, & evanescit:

nescit: sic etiam mors (quæ damnatos tanquam oves in A Inferno, ut inquit David, perpetuo depastura est) inter flamas, suo vibranti gladio cuncta illa regna, quæ possidet, peruadet: atque infinitis daemonum legionibus stipata, damnatos horribiliter conterrebit. Nam uniuersos hinc inde feriens, subitoque præteriens; à nemine tandem, quavis obnixè id omnes contentur, apprehendi se sinet: cum has tantum ob causas, immortales atque incorrupti illi maneat, quoad in perpetuam, inexplebilemque feruentur corruptionem. Idque vel maximè, dum corporati fuerint. Nā horribilis ille diuinæ iustitiæ ignis, quo cruciabitur, eatenus illorum corpora incorrupta continebit, quatenus perpetuæ corruptioni asseruentur corrumpeunda.

104 Sed iam quid tandem per desertum vsque in sempiternum? nonne uniuersus malorum cumulus, atque in unum coaceruata omnium ubique rerum miseria significantur? An quicquam vel miserius, vel infelicius esse potest, quam ubi perpetua, atque densissimis tenebris circumfusa nox est; ac nisi ad infestissima contuenda monstra lux data; nullum, quò te recipias, per fugium videre? Nullos in tam vasta solitudine propitios tibi Deos, neque amicos, qui C proclamanti succurrant, non modò non habere; verum ne sperare quidem, ac neque unquam habere posse intelligere? Quòd si graue iam est in sempiternum agi desertum, atque in perpetua versari solitudine: an non illud multo etiam grauius, quam esse ac dici potest, nempe continuū in solitudine hostem, eumque truculentissimum tortorem, qui te perpetuo exagitet, atque conficiat inuenire? Atqui persimile huic desertum efficit diuina malorum vindex iustitia. Cum enim hæc, sua quidem immensitate, omnes ubique, sed Inferos maximè attingat; quid aliud sub ea tandem

tandem miseri, præterquam iratissimi iudicis vultu, atque immanissimi exactoris mentem, tum crudelissimam, tum ab omni prorsus commiseratione, ac venia alienissimam poterunt sibi fingere? Quid nisi multò terribiliorem eandem affuturam timere, dum vnà cum corporibus deintegro assumendis, Christo pro tribunali sedenti iudici supplices ac damnandi cogentur astare? Iamque ibi videre, vnico temporis momento, ab eodem ipso iudice, tū beatis benedici, ac cælum aperiri; tum sibi maledici, & in profundum abyssi, intimis, externisque obuoluendi tenebris summergi? Ac neque aliam ob causam sua ipsos corpora, quæ olim habuerūt carissima, & gaudiorum socia, denuò recuperaturos esse, quàm ad æternos, debitosque vtrique cruciatus conduplicandos? Denique qui non immortalimodò morte, atque obliuione includentur infelicissima: verùm ea etiam ob signari se scient diuturnitate temporis, quæ cum diuina infinitate compar erit, hancque necessario consequetur. Certi ipsi demum tam sibi æternum fore malè esse, quàm esse.

105 Cuius quidem sempiterni temporis, atque tantarum poenarum causas, ad vnum idemque flagitiosissimum ingrati animi crimen (in quo nihil mali non inest) diuinè referens Ezechiel Propheta, in eosdem etiam dånatos impios detorsisse visus est: dū ad toties ingratam Israëlitarū

Exe. domum sic loquitur. Et quando nata es, in die ortus tui, 16. non est præcisus umbilicus tuus, & aqua non es lota, neque Sale salita, neque inuoluta pannis. Quo in loco Propheta sub inueterata Hebræorum cōsuetudine de curadis mortuatis infantibus (quasi eos neglecta eiusmodi curatione, morbus, aut mors cōsequi solet) eiusmodi dånationum causas, duplici damnatorum ordini videtur attribuere.

Prior

Prior ordo est eorum, quorū in die ortus sui non fuit præcisus umbilicus; hoc est, quorum deprauata peccato originario natura, in ipso vitæ ingressu minimè sanata fuit, ac neque restituta, vel salito sapientiæ cathéchismo, vel lustralis aquæ lauacro, vel pannorum diuinæ legis integumento; sine quibus nulla cuique parabilis est salus, neque felicitas. Cuius quidem ordinis est etiam geminus status. Nā quos nullo eiusmodi Sale, & aqua perfusos migrare è vita contigerit, si paruuli, aut nondū ratione vsi sint, extrema Inferorum ora manet, quæ limbus dicitur, à medio distantior circumquaque ducta: vbi nullis grauioribus poenis, ad has dånati, quàm externis tenebris, atque perpetua diuinæ lucis priuatione affliguntur. Si verò adulta iam ætate fuerint, atque cōtractam, minimeque deletam originariam illā prauitatem, proprijs subinde vitijs conduplicarint; hi loco paulò interiore inclusi, acerrimo quidè igne, remissione tamen, quàm qui post sequetur, cruciabuntur. In què locum Ethnici, & qui sine vlla diuinæ legis cognitione è viuus excefferūt, detruduntur. Posterior verò ordo est eorū, quibus tametsi præcisus fuit umbilicus, utpote originaria illa naturæ deformitas obducta, eaque tū lustralibus Sale, & aqua sanata, tū pretiosissimis sacrorum legis mandatorū pannis inuoluta, & roborata; nihilominus tamen tantorū illi immemores beneficiorū, grauioribus se vltra vitijs, scædioribusque prauitatibus commacularunt; atque cuius etiam pietati ac religioni impietatem omnè prætulere. Hi sunt ingrati, impijque homines, qui sub Christiano nomine agentes, tum peccato, atque impuritate duce, tum culpa, & desperatione comite, tam parum in lege profecerunt, ut Nestoreos licèt, Mathusalemicōsue annos vixerint, tam inanes quidem illos, & vacuos

Xx 2 tradu-

Psal. traduxerunt; vt iuxta Prophetam, nūquam dies vitæ suæ
 54. dimidiarint: quinimmò immatura semper præoccupati
 morte perierint. His ergo perinde ac si minimè præcisus
 fuisset eiusmodi deformitatis umbilicus; subindeque
 inanis fuerit tā sacri Salis aspergio, quàm lustralis aquæ a-
 blutio, quàm etiam diuinæ legis inuolucrū: scitè ab eodē
 Propheta dura fit sub eisdem verbis exprobatio. Vnde
 tanquam omnium sceleratissimi, ipsoꝝque sic exigen-
 tibus promeritis, iustissimo Dei iudicio, reliquis lōgè gra-
 uius, truculentiùs, atque sine fine cruciabuntur.

106 Demum per eandem siccitatem spinarum, perq; acer-
 uos Salis, & desertum sempiternum, tria etiā summè im-
 pia, atque immanissima Inferorum monstra significātur;
 Desperatio, Blasphemia, & Odium: tribus itidem excellē-
 tissimis virtutibus, Spei, Fidei, & Caritati, omnino cōtra-
 ria. Per quæ monstra damnati miseri apud Inferos, igneo,
 ac plusquàm æneo muro, & cathena obserabuntur, atque
 perpetuò à quouis refrigerij loco exulabūt. Vtpote Des-
 peratione à Purgatorio, in quo firmissima, atque certissi-
 ma felicitatis spes viget: Blasphemia à mundo, vbi viuā
 fides sociarum virtutum dux, & fax est ad inueniendam,
 inuentamque ingrediendam salutis viam: Odio verò à
 plenissima cæli ac beatorum felicitate, vbi caritate & amo-
 re, non solū diuina inter se, sed cum his humana etiam,
 auctore Christo, & coniungentur, & sempiterno gloriæ
 æuo fruuntur. Quamuis tamen neque ab ea ipsa æterni-
 tate, atrocitateque poenarum, quas ibi dant impij, liberi,
 neque immunes fiunt dæmones illorum tortores, atque
 exactores truculentissimi. Quippe qui communes habēt
 cum impijs tam vermiculos mentis spinosissimos, quàm
 saluti ignis cruciatus acerbissimos: immoverò eò quidem
 grauiores,

grauiores, ipsiſque multo acerbiores sunt, quò magis cō-
 A pertū est, eos longè grauius peccasse quàm homines. Qua
 etiā de causa sempiterno, ac intestino nos odio, atq; inui-
 dia prosequūtur. Neq; enim id equo animo ferre possunt,
 vt cælestia solia, è quibus illi suamet culpa deturbati fue-
 re, infimi ordinis spiritus, vt putant, homines compleant.
 Quò fit vt eadem ipsa excitante inuidia, infinitæ ipsorum
 legiones, aut è Sathanicis Inferorū cavernis; aut potiùs,
 vt Augustinus inquit, ex caliginoso loco aëris quotidie
 in nos iruolent; vt Christianos homines, quos maximè
 B cælum, seuque sedes beatissimas honestis factis rectā pe-
 tere vident à via deducant. Quare, aut lumina cum frau-
 de nos tentant, atque pro veritate mēdacia, & fucos sug-
 gerunt: aut quos è nobis, ope Christi, firmos atque va-
 lidos, neque tentationibus succumbentes inueniunt, mi-
 ris quidem modis, sed cum maximo nostrorum prouen-
 tu exagitant, & discruciant. Vnde ad propulsandos il-
 los, vetusta Romanæ Ecclesiæ institutione Alexandri pri-
 mi Pontificis, decreto edito, sapientissimè commone-
 mur, vt templa, atque etiam cubicula, vbi dæmones no-
 bis occurrunt, Sale & aqua ad eos fugandos aspergamus:
 C quòd illorum foedissimam impuritatem lustrali aqua,
 crassissimam verò ignorantiam Sale sapientiæ mirabiliter
 reuincamus: illud omnino eis exprobant; quòd cum in-
 tam excellenti honore & gloria essent, neque se, neque
 sua bona norint: sed insolentissimo eorundem ausu fa-
 ctum sit, vt ab altissimis summæ dignitatis gradibus deie-
 cti fuerint: atque inde secutum, vt nos puro & humili hoc
 ipso Sale sapientes, eisdem gradibus cælum ascendentes
 in illorum sedibus felicissimè, gloriosissimeque perpetuò
 collocaremur.

107 Quæ planè ratio, atque inclita vis Salis, quòd tanti sit ad fugandos Demones, non insulsè duci posse videtur ab horribilibus illis Salis acervis, quibus, vt dictum est, Inferorum poenæ adaugescunt. Has enim dæmones semper habent præsentissimas: neque quicquam est dæmoni tam obuium & coniunctum, quàm Infernus cum vniuersis eius angoribus, poenis, & cruciamentis. Quamobrem neque ab illa ipsa Alexandri constitutione alienum, immò ab ea deduci videtur, quòd in quibusdã templis Germaniæ inferioris, sub Colonienfi, seu Treuerensî diœcesi obseruari vidimus: nempe in ipsis vestibulis templorũ conchas puri & comminuti Salis, sicuti apud nos lustralis ac benedictæ aquæ, esse dispositas. Idque ad exorcizandos, vt dicunt, immundos: quosdam cacodæmonas, qui Christianis adoraturis, in ipso templi limine occurrunt, vt horum mundas ad Deum preces, præstigijs suis aut interpellent, aut ex inuidentiã eleuēt, imminuantque. Cùm itaq; Salem, & cælestia condientem, & terrestria sanantem, & subterranea, quæ sanabilia sunt, repurgantem; quæ verò insanabilia, in ima mundi parte perpetuò cruciantem, ac conficientem demonstrauerimus: quidni vltimum cõcludi iam poterit apertissimè; eiusdem scilicet sacri Salis vi fieri, vt mortalium animi, alij aut sanentur, & perficiantur; alij rursus aut conficiantur, & pereant.

108 Quibus de causis, vt vnico tandem, ac præcellenti Salis exẽplo tot, tantaque eius mysteria obsignemus; iamque protractos in multã noctem sermones peroremus: perpulchrum equidem, atque æterna dignũ commemoratione, cuiusdã oratoris factum dictis subiiciam; quo ille pro symbolo sic vsus fuit; vt per commendatum à se, non verbis, sed facto, Salem, non minùs propositum præmium, quàm

nomen

nomen sibi gloriosum, ac sempiternum fuerit consequutus. Idque Lutetiæ Parisiorum, vbi tunc ipse aderam Philosophiæ auditor; ideoque rem omnem fidelissimè narrabo. Siquidem ad festũ conceptionis Virginis, quòd Gallicolunt valde piè; in quodam eius sacello propositum fuerat præmium eximium in illius laudẽ grauius, atque excellentius dicturo: Si tamen is assumeret, almam, & intermeratam virginem, non modò conceptus puritate, ac priuilegio, verum sapientiã, omnibusque alijs excellentissimis sinceræ naturæ bonis, vniuersis mortalibus præstitisse. De quo certè arduò, atque inexhausto argumento, plerique suggestum ascendentes, grauius, copioseque, ac pereleganter dixerunt. Nam collectis rerum naturalium apicibus, quidam à lapidibus, à metallis alij, à plantis nõ pauci, ab animantibus plures, iidemque à singulis elementorum, atque cælestium astrorum facultatibus proprias cuiusque rei vires decerpserant. Quas quidem, aut vt exẽpla, aut vt similia, siue per symbola, siue per ænigmata, in magna, ac præcellenti Virginis laude posuerant: cùm omnium postremus orator ille, quem proposui, suggestum tanquam dicturus ascendit. Qui cùm ex longa mora, quasi in dicto silentio, omnium in se oculos, atque animos conuertisset; candidum, ac perlucidum gemmei Salis globulum è sinu protulit; ipsumque è suggesto sericea appensum chordula dimittens, *DIXI*, inquit, ac protinus è suggesto descendit. Quæ res in stuporem primò, atque in ipsum propè argumenti contemptum, & iniuriam cunctos adduxit. Verum post magnam de ea re ab eisdem habitam commentationem; totque diuina de Virgine mysteria, per ipsasmet Salis facultates, ac mysticos de eo sensus animo conceptos, & regustatos, tam

incre-

incredibilem Salifator ille admirationem omnibus iniecit; ut non modò iudicum, sed spectatorum omnium communi sententia; palma fuerit donatus. Quo in circulo, qui ex omnium scientiarum viris vndique peritissimis concludebatur; si nostri interfuissent contubernales, atque tam multa Salis mysteria, quæ ferebantur, intellexissent: profectò à sua perquam insulsa de Sale hæresi discessissent, mi Quintana, iamque Salem nobiscum, conuerso animo, laudassent. Cum itaque ex his, quæ hæcenus de Sale dicta sunt, satis superque, mi fallor, demonstratū fuerit, Nihil vbiuis rerum esse, quod non mortalibus suo
 B
 utilissimo, atque suauissimo Sale circumfluat: nihil, quod non per Salem, tam animi, quam corporis palatum cōdiat; nihil denique quod sine Sale, non peræquè inane sit, ac perinfulsum: quid ampliùs dicendum superest, quàm vt inchoato operi fastigium imponamus? Quid nisi cum eximio Oratore illo, taciti, ac venerabundi, in omnium oculis, atque animis, quasi appensum Salem, quæ de eo diximus, & regustanda, & perpendenda, & studiosis omnibus cōtemplanda relinquamus? Ne igitur tam foeda corporis atque animi insulsi-
 C
 tate sese contubernales, ceterique Anthalixæ inquinent: nèue fugientes Salem, ab omni subinde gustu, salute, natura, humanitate, sapientia, atque religione exuāt: Aut equidem suauissimum eos sequi Salem, ipsumque & expetere; & amplecti, & gustare, & laudare, & venerari, ei que se, tãquam præcipuo cuidam naturæ bono deuouere oportet: Aut si profectò renuerint; pro gustu insuauitatem, pro natura monstra, pro humanitate feritatem, pro sapientia stuporẽ, pro religione demum, immensum impietatis barathrum ipsos subire necesse erit.

Habes

Habes igitur, amantissime *QVINTANA*, parata
 A
 tibi argumenta, & rationes pro mea virili parte collectas, quibus instructus, rarum illud, seu potius singulare naturæ donum Salem commendare, & istos eius oppugnatores Anthalixas contubernales nostros, cōvincere felicissimè possis. Quibus illi rationibus nō modò, vt spero, acquiescent; verum etiam quas hæcenus tam pertinaciter, atque præfractè oppugnarunt, deinceps veritate coacti, cuius maxima vbiq; vis est, comiter, honesteq; defendēt.

QVINTANA, Enimuerò, mi *METROPHILE*, dum obuersor animo tot, tantaque, & in omni memoria penitus inaudita Salis mysteria, quæ hæcenus explanastis
 B
 deierare ausim, neminem vnquam, vel Poëtam, vel Oratorem, quantumuis summum extitisse, qui te de noua, extemporaria, continentique oratione dicentem superarit. Hora enim circiter vigesima quarta agitur, ex quo te prædicantem ausculto: iamque ad aliud ferè crepusculum dicendo reuersus es, vnde oriens vna cum Sole oratio, non antea est perorata, quàm quicquid, non modò terra, marique interim Sol ipse collustrauit: sed quod humana mēs etiam, aut toto cælo sursum suspicere, aut rota deorsum
 C
 abyssò indagare potuit; id omne aut Salem esse, aut Sale necessariò perspergi, aut nullum omnino siue corporis, siue animi condimentum mortalibus sine Sale adhiberi posse concluderis. Quamobrem suauissimos contubernales nostros, non ampliùs insulos, sed perquam profectò falsos habebò; quod perinde atque ex malis moribus, vt dici solet, ortæ quandoque sunt bonæ leges: ita sua ipsi insulsa licet occasione data, incredibilem, adeoque inexpectatam ad dicendum de Sale copiam pepererūt. Proinde maiores quàm cuiquam debeo, ac possum gratias tibi a-
 Xx 5 go, quòd

go, quòd mea caussa susceptum hunc tantum de Sale lo-
 cum, sic omni ex parte absolueris; vt & rationes, quibus ^A
 contubernales redarguam abundè suggesseris; & me, at-
 que vniuersos mortales ad veriore, salubrioremque Sa-
 lis vsum redegeris: & ipsum denique Salem aduersus o-
 mnes tam corporis, quàm animi morbos diuinum quod-
 dam esse antidotum demonstraris. Neque superest, nisi vt
 summo Salis latori Christo, qui tantum in Sale numè in-
 cludit, gratias perquam immensas agamus, ac totis cum
 viribus deprecemur, vt qui terrestrè nobis in mensa quo-
 tidie Salem, non modò ad gustandum, sed ad diuina tot ^B
 in eo mysteria contemplandum apponit: cælesti, atque
 perpetuo nos suo Sale & mensa frui efficiat. Tuque inte-
 rim, mi Metrophile, qui tum labore, atque itinere dis-
 putationis, tum maximè nocturna peruigilatione,
 haud dubiè defessus es; somno ac quieti te tra-
 des. Ego verò, quoniam dies est, ad mea fo-
 rensia negotia reuertar. Ita quippe Romæ,
 aut natura, aut consuetudine compa-
 ratum est, vt ditari, peræquè ac
 philosophari conueniat.

F I N I S.

ELENCHVS, SIVE INDEX rerum quæ in quinque libris de Sale continentur.

Aronis vnguentum quid. pag. 598. a	Admiratio unde, & quo pacto formetur. 422. a
Aaronis ligna agnoscere malefici Pharaonis. 610. a	Aegroti difficilè abstinēt à iusto salis condimento. 247. b
Abigail quomodo Dauidem ab ira retraxit. 501. c	Aegroti valde quomodo subito conualuerint. 671. c
Abstemij plures quàm vinipotes. 179. c	Aegyptiorum cura in condiendis cadaueribus. 89. b
Abimelech ob raptum Saræ quæ poena plexus. 621. b	Aegyptij sacerdotes cur à sale abstinebant. 111. b
Academiar insignes quæ. 580. a	Aequinoctialis regio habitabilis, contra antiquorum errorem. 352. b
Accipitres sale purgantur. 100. b	Aequitas præcipuus iudicij sal habetur. 624. c
Accipitrum pennæ ruptæ sale reficiuntur. ibidem.	Aequitate inconsulta suspectum iudicium. ibidem.
Aceti cum sale mixti vires. 146. b	Aequitas iustitiæ semper comes. 625. a
Aceto perfuso cur terra spumet, & hileat. 183. a	Aequitate num in bello ut liceat. 628. a. b
Acetaria à sale potiùs denominanda. 69. b	Aequitas quomodo miseratōnis partes suscipit. 630. a
Actio summa Christianorum in Dei laudem cuncta referre. 342. c	Aequitas legum asperitatē quomodo temperat, & ibi multa de æquitate. 631. b
Acutum tam dictum quàm factum saltem esse. 426. a	Ætate quibus alamur, & refocilemur. 189. c
Adam & Eua quæ donati sanitate. 240. c	Ætatis præpropere decursio unde. 239. c
Admirari & ridere inter epulas cur salubre. 405. b	Ætas prima Deo gratior. 719. b
Admiratio venerationis dux habetur. 595. c	Ætas vnaquæque peculiare sibi habet
Admirationis signa in frōte à natura impressa. 424. b. c	

Yy

I N D E X.

habet sapores. 72.b
 Aetnae motus incēdiū vnde. 210.a
 Aëtij historia de salinis foecunditate. 108.b.c
 Aeris salubritas à medicis discernenda. 330.a
 Aere vesci mortales, non improprè à Poëtis dici. ibid.b.c
 Aere nutriri quēdā animalia ib.c
 Aer purus & simplex non datur ad respirandum. 331.a
 Aereliberò priuati cur citiùs esuriant. ibid.
 Aer quò purior ac tenuior, eò corrumpi facilior. ibid.
 Aeris optima de pestilēti tempore consideratio. ibid.c
 Aeris infecti peste vitandi remedium, ab Hipp. & aliis. 332.a
 Aeris oclusi tempore pestis historia. ibid.c
 Aer quàm facillè qualitate quauis imprimitur. 333.b
 Aer ab aibus citissimè, & è longinquo discernitur. ibid.c
 Aer natiuus cur omniū saluberrimus. ibid.
 Aer natiu⁹ & lac humanū remedia ad despatos morbos. 334.b
 Aeris natiui respiratione fuisse aliquos ab infania curatos. ibid.c
 Aer quibus in locis pro medico sit. ibid.c
 Aer maritimus non minùs salubris quàm mediterraneus. 335.a
 Aeris incommoditas quomodo sale purgetur. 245.b
 Aer primus natiuus quamuis terrior, quomodo cuique salubrior. 334.a
 Aeris patrij patriam reuisentibus mira impressio. ibid.b
 Affectatio sales fatuos redidit. 455.a
 Afflatu & respiratione vitales ahluntur spiritus, & calor temperatur. 312.a
 Africæ vniuersa ora à plerisque deuicta. 365.a
 Afrorū vitia immanissima. 368.a
 Agrigētinus sal cur in igne liquefcit, in aqua verò exiliat. 267.a
 Agrigentinus sal, prouerb. 653.b
 Alabarda, latina dicto, vnde dicta, & eius vsus. 326.c
 Alcagnitium, in signe oppidū cōuentus Cæsaraugustani. 547.b
 Alchimia, & Alchimistę vnde dicti. 168.b
 Alchimistarum inanes machinæ in transformandis metallis. 168.c. & 440.b
 Alchimistæ cur Gigantum more pugnare cum Diis dicatur. ibi.b
 Alcibiadis factum astutū, atque ridiculum. 505.b
 Alcibiadis vindicta de morte Socratis. 491.b
 Alceion & aliæ aues falso in mari viuentes. 99.a
 Alea cur animum & corpus immota tenet. 384.b
 Aleam temeritas & casus, non ratio, neque consilium, regūt. ibi.
 Alea

I N D E X.

ædificant. 260.b
 Amantes ad sales proferendos apti. 448.b
 Amantes cur erga amata cæcutiunt. ibid.
 Amantes vbi amāt potiùs quàm vbi animant vagari. 575.a
 Amarum, quasi falsi recrementum. 284.b
 Ambitio, inuidiæ fomes. 484.a
 Amentibus esurientibus cur nulla est dicacitas. 447.b
 Amētium sales & dicta, tam delirantiū quàm furiosorū. 447.a.b.c
 Amicitia cum diuis sale sancita ostenditur. 549.a.b
 Amicitia quo pacto sale firmetur. 547.a.b
 Amicitia non quæuis admittenda. 563.c
 Amicitia communi sale stabilita. 563.a
 Amicitias repentiè dissoluere, turpe. ibid.c
 Amicorum vitia turpe est dissimulare. 507.c
 Amicitia, sal vitæ, prouerb. 561.c
 Amicis sanandis tria consideranda. 562.c
 Ammoniacus sal vbi reperiri solet, qui præstat ad medicinam. 259.c
 Amor difficultatem omnem tollit. 48.a
 Amore sui, quasi pulchri, cur quisque sit percitus. 508.b
 Amulsi philosophica. pag. 8.c
 Alea quo pacto iuuat ad concoquendum. ibid.c
 Alea suos reddit ingeniosiores & animosiores. ibid.c
 Alea cur casu & infortunio inferior. 385.a
 Alea ad vnius horulę spatiū quanta mala facit. 385.b
 Aleatorum animi tam vinctiū quàm victorum peissimi. ibid.
 Aleam sequuntur plura mala, bona pauca. 386.a
 Aleatorum stupor simul & acumen arguitur. ibid.b
 Alea iuuenibus quatenus permit tenda. ibid.c
 Aleatores cur sesquidiei spatio immoti aleæ indulgeant, causa. 387.b.c
 Alexandri milites obcæcati contemplatione niuis. 75.c
 Alexandri Pontif. I. decretum de sale. 733.b
 Algæ herbæ vtilitas. 221.a
 Alga vilior, prouerb. ibid.
 Alpha litera quid diuinitatis innuat. 687.a
 Alicarnasi fontis aquam bibentes, cur turpi ditari præda censerentur. 646.b
 Alienum à mente Dei, quæ non sunt bona, largiri. 158.a
 Alfonso Segobrigæ ducis prædendi hora. 375.c
 Alumen quasi quēdam terræ sulfugo. 221.c
 Amaniētes Africæ ex sale domos

I N D E X.

Ancus Consul congiarium salis populo dedit. 163.a
 Anilis pugna quædam sale dirempta. 548.c
 Animalia familiaritate humana quid proficiant. 99.b
 Animalia multa per salē magno sunt vsui mortalibus. ibid.
 Animalia mortua, per salem & cibo, & indumento sunt. ibid.c
 Animalia ad escam apta, natura ferè sunt stupida. 407.b
 Animalia ingenio valētia ad escā ferè sunt insuauiā. ibid.
 Animantia communem & promiscuam vitam agentia sub tribus elementis. 113.a
 Animantia nulla ferè sunt salis expertia. 45.c
 Animantia, etsi rationis expertia, suos habent sales & lepores. 437.b
 Animi mores quomodo corporis tēperaturam sequatur. 361.b
 Animo vel minima temporis spatia debentur. 342.b
 Animorū naturale pabulum, contemplatio diuinorum. ibid.c
 Animus insidet corpori vt sessor equo. 343.b
 Animis saliedis præparāda. 412.b
 Animorum morbis grauissimis quibus occurrendum remedijs. ibid.c
 Animi tristes ac desperati à salibus excludendi. 413.c
 Animi morbi quibus sanandi instrumentis. 506.b
 Animus quomodo purgetur phar macis à temperantia præparatis. 651.c
 Animi affectio ad largiendum cur pauca, aut nulla in senibus: eadem cur multa existat in iuuenibus. 674.a
 Animus in purgatorio cur etiam pro corpore plectitur. 724.c
 Annibalis transitus per Alpes sale confectus. 182.b
 Annibale nemo versutior, neque perfidiosior. 363.a
 Anthalixtæ malè opinantes de sale, confutantur. 62.c
 Anthalixtarum accusatio pro Australibus contra Aquilonares. 533.b
 Anthalixtæ Coriceis similes. ibid.
 Anthixæ, & mergorum piscium astus & versutia. 116.c
 Anthei cū Hercule pugna. 142.b
 Anthilis herba falsa, eiusque species & facultates. 221.b
 Antiqui antemeridiano cibo vsi sunt. 372.b
 Antonius Abbas per sanctum quali cibo sit vsus in eremo. 299.c
 Antonij Augustini Archiepiscopi Tarroconensis laus. 585.b
 Aper in fuga à venatoribus cur lacrymam dulcē, ceruus autem falsam emittant. 65.c
 Apes vnde dicuntur. 102.a
 Apum in perficiendo opere rationatio, cōsiliū, & euētus. ibid.b
 Apes

I N D E X.

veram humanæ Reip. formam exprimunt. ibid.
 Apes cælitē hierarchiam in terris adumbrant. ibid.
 Apum Rempub. imitari oportet. ibid.c
 Apes cur vera sint Reipub. insignia, nō aquilæ, nō leones. 103.a
 Apum conscriptum ab autore opus naufragio periit. ibid.c
 Apum mirum portetum Sagunti primūm proditum. 292. a. b
 Apum à fucis dilicimen & natura describitur. ibid.
 Querela autoris de naufragio & iactura opusculi de Apib. 138.c
 Apes suum opus non sine Sale conficiunt. 105. b
 Apes si in morbos incidāt, quomodo sale curentur. ibidem.
 Apes sparse quomodo colligantur falso. ibid. c
 Apoplectici & paralytici aqua falsa, si marina desit, iuuantur. 251.c
 Apoplexia quomodo minuatur, si tamen in victu sit parcitas, aliaque. 206. c
 Apolophani Grammatici interpretatio quædā refutatur. 647.a
 Apostoli vasa Christi ad deportandum diuinum salem. 589. a
 Apostolicus sal in vniuersam terram sparsus. ibid. b
 Apostolicæ salinæ Romæ à Christo constitutæ. ibid.
 Apostolicū munus quale. 692. b. c
 Apostolicus sal quid præferat. ibi.
 Apostoli & martyres quo sale editi fuerunt. 720. a. b
 Appelles vitam aulicam graphicè descripsit. 482. c
 Appetitus & sensus cur dati animalibus. 94. b. c
 Appendix quid sit. præf. pag. 1.
 Appendicem animi esse corpus. ibid. pag. 2.
 Appendicem patris esse filium. ibidem.
 Appendices plus sexaginta additione alteri Commentariorum editioni ab autore. præf. r.
 Apulia regio saluginosa alendis pecoribus fertilissima. 227. e
 Aqua falsa dulci poterosior. 133. e
 Aqua decocta niui aut pruine exposita cur salubrior. 197. c
 Aqua an igni præstet, aut è contrario, magna est cōtētio. 317. c
 Aqua marina maiora onera sustinet quàm fluuiialis. ibid.
 Aquæ magis quàm salis parcas, prouerbum. 675. b
 Aquilonales differunt ab Australibus situ & spatio accubandi epulis. 381. a
 Aquilonales cur mensam à falsis inchoāt, & iudē claudunt. 303. c
 Aquilonaribus cur salubris sit cœnare quàm prandere. 345. a
 Aquilonalium morbi ex cōmestrationibus. 345. a. b
 Aquilonalium redargutio contra Australes. 347. c
 Aquilonares quare falsa valde appetunt.

INDEX.

petunt. 348.b
 Aquilonares cur frequentiori alimento indigent. 354.a
 Aquilonares cur exercitatione & moribus indigent. 356.b
 Aquilonariū iocis cur offendantur Australes. 358.a
 Aquilonales magnam posteritatis rationem habent. ibid.c
 Aquilonales in tanto cœli rigore Iouiales existunt. 359.a
 Aquilonales in cōiuiiis disertissimi. ibid.c
 Aquilonales cur diem animi negotiis, noctem corporeis impēdunt. 361.a
 Aquilonalium constātia in praeliis alimētis falsis fouetur. ibid.b
 Aquilonales optimē constitutas Respub. habent. 365.c
 Aquilonales constantia potius quam ingenij acumine artes attingunt. 366.a
 Aquilonalium à vero aberrantiū detestatio. 368.b
 Aquilonalium mediocritas in sale ad nimium vergit. 396.b
 Aquilæ iudicium in discernendis veris à falsis pullis. 421.a
 Arabes in philosophicis & medicis floruerunt. 367.c
 Arbitrium boni viri quid sit, & à quibus ortum. 633.b
 Arbitrium boni viri vltima legū prouocatio. ibid.
 Arbitri cur nunquam à reo iudicandi tramite discedunt. ibid.
 Arca plena sacrorum in mare deiecta, quomodo recuperata, & domino restituta. 136.a
 Architectura statuaria, & Pictura, artes. 576.c
 Architrilini praposterum consiliū de propinando vino. 305.a
 Argentum viuum cur appellant Mercurium. 169.b
 Argumētū de sale à multis detrectatum. 2.3.& 4.pag.
 Argumentum & occasio ad scribendum de sale. ibid.
 Aries, vitulus, & hircus cur pro peccatis offerebantur. 718.a
 Aries quid in sacrificio designabat. 720.c
 Aries quando tenerior. 721.a
 Aries trimus quorum typum gerat. ibid.
 Arist. de mūdi æternitate agens in quo excusari potuit. 129.c
 Arma publica cur occultis fortiora. 328.a
 Armillæ quædam salinæ vnde dicitæ. 264.c
 Aromata quibus olim cōdiebantur Regum corpora. 88.c
 Ars in omnibus dux certior quàm natura. 663.a
 Artes omnes prudentia regendæ sunt. 576.a
 Aruspices cur salem & fabam apponebant. 676.c
 Aruspicum responsa olim magni habita. 677.a
 Aruspices cur quandoque vera prædi-

INDEX.

prædicebant. ibid.b
 Aspectus colore nimis albo cur offenditur. 75.c
 Aspectus sensus ad discernendum acerrimus. 595.c
 Aspectus colore atro contipatur. 76.a
 Aspectus cur viridi magis quam alius delectetur. ibidem.b
 Asphaltus lacus cū Arabico mari communicatur. 125.c
 Eiusdem sapor cur à Mose vocetur salissimus. 126.a
 Assentatorij sales, qui. 486.b
 Astrologorum percepta cur incerta sepe, atque iuciosa fieri soleant. 442.b
 Astrologorum veritas falsis sepe etiam obscuratur prædictionibus. 443.b
 Astrologis satis esset, nonnulla, non omnia diuinare. ibid.
 Astuti vnde dicantur. 493.a
 Asylum gentium & Iudæorum Christus. 688.b
 Athenienses eloquentia præstiterunt. 399.a
 Atheniensis populi in Societatem ingratus animus. 431.a
 Auari non in rebus, sed in auro, quæ est ad illas, cōquiescunt. 157.c
 Auarum cur Cicero vocat inhumanum. 520.a
 Auari senes cur maxima vituperatione digni. 674.b
 Auaritiæ morbus quo tempore præcauendus. ibid.b
 Auaritiæ antidotum, & sanatio. ibid.
 Auaritiæ senilis morbus quomodo sanetur. 671.a
 Aues cur aerem citissimè, atque è longinquo discernunt. 333.c
 Aues à natura procreatæ ad varios mortalium vsus. 98.c
 Aues non omnes à sale abstinunt. 99.a
 Aues cur dulcia præcipuè appetant. ibid.c
 Aues valentiores motu mouentur Tonico. 100.a
 Aula quondam dicta Olla. 483.b
 Aulæ descriptio. 481.a.b.c
 Aulicæ vitæ sub splendore latens deformitas. 482.a.b
 Aulici sales cur aliis prætare soleant. 481.a
 Aulica dissimulatio, ficta prudentia. 484.b
 Aurum & gemmæ cur magni habeantur. 157.a
 Aurea ætas vnde dicta. 163.a.b
 Auro supactum solum habere, prouerbium. 166.c
 Aurū temperationem suā imprimit humanis corporibus. 177.b
 Aurum & gemmæ vltimæ medicinæ. 167.a
 Aurum & gemmæ sali posthabendæ. ibid.b
 Aurum potabile sale conficitur. ibid.c
 Auri dissoluēdi vis in salibus consistit. ibidem.
 Yy 4 Aurium

Aurium sensus habetur fastidiosissimus. 76. c
 Australium mensa, infima & abiecta. 381. b
 Australibus cur natiuus calor ferior ad extrema mēbra. 346. b. c
 Australes respectu Aquilonaliū ferē abstemij. 347. b
 Australium celeritas in agendo vnde, & quod animi mobilitatem arguat. 362. b
 Australes cur dulcia magis appetant quā Aquilonales. ibid.
 Autumno quibus alatur & vtmur ad salutem. 190. e
Babylonica turris quid. 612. e
 Bacobus cum limphis. cur permiscendus. 402. a
 Balneæ & Musculi concordia & affectus. 116. c
 Baleares insulæ oleo valde circumfluunt. 271. b
 Balnei varijs in locis. 262. b
 Barcinonis vrbs descriptio. 276. c
 Barcinonēsum maritimorū cum mediterraneis collatio. 278. a
 Barcinonensis salis cum Cardonensi collatio. ibid. b
 Barrilla herba. cur vtantur pro sale. 221. b
 Beatitudines euangelicæ quæ sint. 701. b
 Belgæ & Angli quā portubus maris patent, frequentissimi & munitissimi. 367. a
 Bellum & milites, suos quoq. iocotos sales habent. 468. c
 In bello quid falsius. 469. a
 Bellum defensionis causa suscipiendum. ibid. & 471. a
 Belli atque exercitus structio ab humani corporis structura ducta. ibid. b. c
 Belli descriptio. ibid.
 In bello quæ sint præcipua imperatoris officia. 470. b
 Bellis sal, qui purissimus. ibid.
 Belli Nabuchodonosor. indictio. cur defensionis titulo cohonestata. ibid.
 Bellum primū mūdi quod, & cur præposterum & iniustū. 471. c
 Bellum priuatum cur vitandum, & publicū prosequendū. ibid. e
 Bello iusto nō semper iniqua pax est anteferenda. 472. a
 Bello. cur retineri pax solet. ibid.
 Belli stratagemata & delusionēs. 473. a
 Beneuolentia salis & mensa communicatione reuiviscit. 563. a. b
 Beneuolētia inter conuiuas quid præferat. 413. a
 Beneuolētia & odium cur animi ianitores dicantur. 414. b
 Benedictione mensa consecranda est. 314. c
 Benedictionis rui. è Romano fonte derivati, qui. 710. b
 Biantis Philosophi graue dictum. 428. b
 Bionei sales, qui. 486. c
 Bonomia docet, Roma scribit, prouerbiū. 580. a
 Cadauera

Cadauera sale cōdita eius semper retinent saporem. 91. a
 Eadem cur corrumpi, atque putrere voluit natura. 190. b
 Eadem tale cōdita insulsis perenniora & robustiora. 88. c
 Caducæo similis vis salis. 504. e
 Cæsaraugusta inelyta Hispaniæ ciuitas describitur. 95. e
 Cæsaraugustanæ salinæ. 96. a. b
 Cæsaraugustani rustici dicaces & perfalsi. ibid.
 Caim qua poena multatus ob fratricidium. 621. b
 Cæbetis tabula. 529. c
 Calliditas est quædam facti cauillatio. 474. a
 Callaritang salinæ, ciuitas, & eius portus describuntur. 271. c
 Callaritanus caseus ollæ pro sale adhibetur. 272. b
 Calor natiuus olim affluentior cur paucis alēbatur. 409. a
 Idem nunc debilior cur pluribus indiget. ibid. b
 Idem cur duplici moueatur motu. 204. a
 Idem cur symmetria calidi & frigidi fiat. ibid.
 Idem variè considerandus. ibid.
 Idem ad concoquendum validissimus plusquam igneus. 195. a
 Calpetani Regni Valentini piscaturā præstant. 270. b. c
 Cambysis Regis mira immanitas. 90. b
 Canes cur falsis pasci soleat à venatoribus. 107. b
 Canum ridicula saltatio, & dominorum adulatio. 438. a
 Cancrorum faceta in Ostreas cauillatio atque astus describuntur. 438. b
 Caro Christi quo differat ab alijs. 698. a
 Caro Christi quomodo nutriat spiritum. ibid. b
 Capellæ lactu salis hunc referūt in lacte. 96. c
 Carolus. V. Imperator cur salis congiarium dedit. 150. c
 Carris Arabiæ oppido domus & muri ex sale. 166. a
 Cardonensis salis in Tarroconensi descriptio. 275. c
 Cardonensis salis cum marino discrimen. 278. b. c
 Cardinalium cum summo Pontifice comparatio. 599. a
 Cardinalibus cur patet aditus ad summam potestatem. ibid.
 Carthaginenses infantes viuos sacrificabant. 363. b. c
 Carthaginenses Australium crudelissimi. ibid.
 Caseum incorruptè seruatum viginti annis. 92. c
 Caspij, siue Hircani maris aqua cur non corrumpatur. 125. b. c
 Et alia pulchra de eo. ibid.
 Cera vnde, & in sacrificijs quid præferat. 543. b
 Cernuus in fuga à venatorib⁹ cur salis lacrymam effundat. 65. c
 Yy § Cesium

I N D E X.

Cestum veneris habet, prouerbium. 513.a
 Chaldei olim in cibo & potu parcissimi. 399.a
 Chimistæ quibus vtantur salibus ad aurū potabile paradū. 167.c
 Chimistarum sententia omnia rediguntur in salem. 168.a
 Chimia, vulgò Alchimia, & relictus, vnde dicta. ibid.b
 Chimia ex principiis certa, exitu verò fallax & incerta. ibid.
 Chimici nō modò exæquare naturam, verū temere superare nituntur. ibid.
 Chimicorum vltima conuersi auri probatio, quæ fit, & quā dicitur. ibid.
 Chimici semper alienato sunt animo, & cur capitatis tremore laborant. ibid.b
 Chimici quomodo à suis artificibus deludantur, & expilentur. ibid.
 Chimici cuiusdam famosa inexplandis focus historia. 170.a
 Chimicorum signēta de primis humoribus confutantur. 173.a
 Chimistæ salem, sulfur, & Mercurium, falso asserunt esse principia rerum. 177.a
 Chimistæ auri molliēdi artem inuenere, & perfecere. ibid.
 Christus mortali in corpore perfecta sanitate ad iustitiam potitus est. 241.b
 Christus immortalis perfecta sanitate ad pondus perfruitur. ibid.c
 Christi in Phariseos admirandum consilium. 426.b
 Christus à cœna docuit discipulos. 529.c
 Christus communicatione panis quid inuenerit. 569.b
 Christi promissum cur immutabile & necessarium. 605.b
 Christus Petrum, licet summopere errantem, minime à Pontificatu deiecit. ibid.c
 Christus quomodo sal cœli dicitur. 685.c
 Christi humanitas splendidissimum cœli salinum. 686.a
 Christus totius orbis quomodo sit Parochus. 693.b
 Christus sal colliquefactus. 712.c
 Christus Patris victima quo sale conspersa. 717.b
 Christianus populus quomodo Israëlítico susceptus fuit. 697.b
 Christiano populo angelica mensa è cœlo in terram producta fuit. ibid.
 Christianorum sacra mēsa quantò præstantior quàm olim ludæorum. 699.a
 Christiano populo numis sibi præfidenti tua non desunt præcipitia. 700.b
 Cibi cupiditatem excitat salis acrimonia. 67.a
 Cibus & potus quatenus adhibendi. 341.c
 Cibi

I N D E X.

aspectus. ibid.
 Columbæ & palumbes, aues fecundissimæ & zelotypæ. 101.a
 Columbæ ope salis iuuantur ad propagandum. ibid.
 Columbæ grana salis cur pullis in ora ingerant. ibid.
 Columbarum fimus ad cōficiendum ex eo salem aptus. 101.b.c
 Idē magno in pretio habitus, Iosephi historia ostenditur. ibid.
 Commeatus salis & aceti copiosus in exercitu Annibalis. 643.c
 Commissione salis cum aceto augentur vtriusque vires. 644.a
 Comitialis morbus meritione marina sanari dicitur. 250.a
 Comitialis morbi pharmaca sale addito fiunt. ibid.
 Comitas & affabilitas præcipuè aulicorum virtutes. 485.c
 Commētarij salis Romæ compositi Valentia primū typis excussi. 1. proce. ad lecto.
 Commētariis non tam temporū, quā rerū capita notātur. pr. p. 2.
 Commentaria salis quanto labore & peregrinationibus exarata. 4. & 5. pag.
 Comædi & Coraulæ quo pacto musica & nutibus fabulas agant. 496.c
 Concoctionis principium & situs in stomacho. 316.b
 Concoctionis præcipui effectores calor & humor. 317.b
 Concha salis puri qualis. 699.a
 Cibi melioris succi cur prima mensa sumendi, contrā, verò tenuioris. 305.a
 Cibo & potione nutritur & temperatur corpus. 311.c
 Cibus in publico quā in occulto sumere decentius. 322.b.c
 Cibus & potus naturæ antidota ad depellendas famem & sitim. ibid.c
 Cibo & potu abstinere omnino vitiosus est, quā se illis nimis onerare. 313.a
 Cibi cur calidi sumendi, potiones verò frigidissimæ. 314.c
 Cibus mansus & detrusus in ventriculum, cui cōparetur. 379.a
 Ciceris natura est occari cum silagine. 222.c
 Ciceronis laus. ibid.
 Ciminum herba contra frigidos stomachi morbos. 647.c
 Ciminum quo pacto fauet ebris. 647.b
 Clysteres nulli ferè sine sale adhibentur. 252.a
 Clysteres vnde inuenti. 250.b.c
 Cæcus omnis amans. 509.b
 Cœli virilia in mare prolapsa Venerem genuisse, quid. 113.a
 Cœna à quo cibo & potu sit inchoanda. 305.b
 Colores quomodo se habeant ad aspectum. 75.b
 Colore albo ornari dicuntur corpora cœlestia. ibid.c
 Colore albo nimis cur dissipetur

I N D E X.

Conche salis pro lustrali aqua in quibus Germaniæ ecclesiis exponantur. 724. a. b
 Concoctio nisi ministro calore confici non potest. 318. a
 Concoctionis quæ fit in ventriculo cur maxima habenda ratio. 369. b
 Concordia prægustato sale saniebatur. 548. b
 Conditores cadaverum olim cur dicti Salinatores. 90. a
 Condiendi vera ratio inuētū perdifficilis. 296. c
 Confessio peccatorum parocho facienda, & alia multa de confessione. 717. b
 Congiarium cælestis salis quid, & quale sit. 690. b
 Connubiis conficiendis cur sal adhibebatur. 546. c
 Contentio & rixa in mensa quatenus toleranda. 310. b
 Consuetudo & sermo humanus sine harmonia non est. 79. a
 Consuetudo naturæ vim habere ostenditur. 521. c
 Consuetudo vincit vim & naturam ætatis. 674. b
 Contemplatione imaginum mentis impressarum reliqua ferè omnia intuemur. 575. a
 Contritio cordis primus poenitentia sal. 722. b
 Contubernaliū cum metallorum fossoribus comparatio. 46. a
 Conuinarum lætitiæ amorem parit, & facilem inter eos consuetudinem. 308. c
 Conuiuarum in accumbendo rixæ & similtas vnde. 307. c
 Cōiuiua multarum honestarum deliciarum sunt occasio. 313. a
 Conuenientia & ratio inter sapores per salem adhibita. 142. a
 Copto vrbis quomodo ab interuentione ciuium instaurata fuerit. 108. b. c
 Corpora naturalia ex quibus componuntur ali necesse est. 189. a
 Cor & iecur tāquam Rex & Regina corporis mutua vtrinque comparatio. 318. a
 Corduba nobilissima Hispaniæ ciuitas. 490. b
 Crapula cur morbos frigidus gignat. 345. a. b
 Eadem quæ mala pariat. 206. a
 Crystallus lapis ex aqua pura cōcretus & cælesti calore. 59. b
 Cubicularis statio cur prima, atque omniū fidissima apud Reges. 324. b
 Cubiculum occultius conclaue domus, & quasi sepulchrū dormientis. ibidem.
 Cubicularij officium erga communem dominum. 325. a
 Cucullorum audita catio cur iocosa viatoribus. 438. a
 Culinæ & ollæ cum ore & stomacho consentanea comparatio. 316. b
 Culinæ descriptio. ibid. b. c
 Culinæ

I N D E X.

Culinæ præcipua instrumenta & materies. ibid. c
 Culpa simul & pœna quādoque à Deo in puncto remissa. 723. b
 Cupedinarij cur benemeriti de Repub. 71. b. c
 Cuppæ vinariæ vacuæ sale conferuantur. 223. b. c
 Cum grano salis, prouerb. 636. c
 Cuniculi & lepores salem appetunt, & sale capiuntur. 97. b. c
 Curiositas ingenij alitrix. pag. 9. b
 Curiosum esse in quibus non oporteat. 700. a
Damnati mortem insaturabiliter, ac frustra expectant. 228. c
 Damnati cur maneant incorrupti. 729. b
 Damnatis tam erit æternum male esse quàm esse. 730. b
 Damnatorū duplex ordo. 731. a. b
 Damnatorum Christianorū pœna acerbissima. ibid. c
 Dānati quomodo in mundo diuitiæ suæ non dimidiarūt 732. a
 Dantis poëtæ graue simul & factum tam dictum quàm factum. 432. a. b
 Deceperit verbosi & obliuiosi quo pacto vitandi. 390. a
 Deceperit doctissimos cur decet semper audire. ibid. b
 Deformitas quid sit in iaciendis salibus. 434. c
 Dentes per salem à corruptione vindicantur. 248. c
 Delicti commissi rumor supplicij famam non debet antecire. 636. a
 Dertusanus ager sale abundans. 265. a
 Deum non alia quàm cordis esca pasci vnde dictum. 541. c
 Dianium & Setabacula quo sale abundant. 270. b
 Dialogi multa à rei veritate aliena fingunt. pag. 2. ad lect.
 Diapason quam efficit harmoniam. 79. c
 Dieta duo pomilionis maledici. 445. a
 Dictum Lusitani amore faucij. 449. a. b
 Dictum duarum matronarum amore pereitarum. ibid. c
 Dictum Roderici Cordubensis. 445. c
 Dictum puellulæ trimæ Toletanæ. 446. c
 Dictum deliri, atque alterius etiā furiosi. 447. b
 Dictum peregrini Hispani. 450. a
 Dictum aquatoris aulici. 452. a
 Dictum rustici Mediolanensis. ibid. b
 Dictum falsamentarij & cauponæ. ibid. c
 Dictum Syracusani nauigantis. 454. a
 Dictum Ceturionis Hispani. ibid. b
 Dictum parasiti Valentini. 457. c
 Dicta Moreti parasiti Romani. 458. b. c
 Eiusdem quoque strategemata. 459. a. b. c
 Dictum

I N D E X.

Dictum Hispani militis utroque
capti oculo. 479.a
 Dictum alterius Hispani militis
in naufragio. ibid.b
 Dictum Cordubensis impurum,
sed factum. 490.c
 Dictum Annibalis in Phormio-
nem Philosophum. 480.c
 Dictum Regis Thebanorum in
assentatorem. 487.b.c
 Dictum Caroli Quinti Cæsaris
heroicum. 490.a.b
 Dictum parasiti Regis Tingita-
ni. 503.b
 Dictum afinarij ad Alexan-
drum. 504.a
 Dictum duorum Tarentinorum
ad Pyrrhum. ibid.b
 Dictum Cancellarij Parisien-
sis. 511.c
 Digestio, siue distributio ciborū
frictione iuuatur. 320.b
 Disputatione res magis elucidan-
tur. pag.8.c
 Disputationes à cena quomodo
vtilis. 530.b.c
 Diuina quomodo suos habeant
sales. 443.c
 Diuina sapientia ludere dicta fuit
corā summo rerū conditore. ibi.
 Diuina remedia vbi humana de-
sunt inquirenda. 676.b
 Diuinatio vnde dicta. 677.a
 Diuinatio cur per fabam & salem
designatur. ibid.b
 Diuina trias græco salis mono-
syllabo adumbratur. 687.a
 Diuinitatis, vestigium impressum
rebus. ibid.a
 Diuinarum personarum distin-
cta relatio. ibid.c
 Diuinitas in Christi humanitate
de gustata. 686.a
 Diuina mensa quomodo pane,
sale, & aqua tantum extrua-
tur. 697.c
 Doctores & Christi confessores
per arietem exprimuntur. 721.a
 Dæmones inuocantes quibus se
præparant ludicris. 679.b.c
 Dæmones cur ouum sine sale ce-
dendum proponunt. 680.a.b.c
 Dæmonum summum malum est
culpæ grauitas, summum dam-
num pœnæ atrocitas. 681.a.b
 Dæmones vbi vbi sint præsentis
habent inferni pœnas. 734.a
 Dæmones grauius peccarūt quā
homines, grauius cruciatur. ibi.
 Dæmones cur homines intestino
prosequuntur odio. ibid.c
 Dæmones sacro sale fugantur. ib.b
 Dolor cur facit læpidos, ac venu-
stos. 444.c
 Dulcis & amara ab eodem fonte
non emanant. 652.c
 Dulci saporum principe nutri-
mur. 68.b
 Dulcedinis moderatores & dispē-
satores sunt alij sapes. ibid.c
 Dulcia cur magis placent infan-
tibus & adulescentibus. 72.b
 Dulcia sanguinem biliosum effi-
ciunt. 362.b
 Ebusus

I N D E X.

Ebusus insula lactufris salis fe-
racis. eiusq. descrip. 271.a
 Ecclesiæ benignitas in recipiendis
ad eius gremiū redeūt. b°. 613.b
 Ecclesiæ Catholice gladius, & ve-
terani milites. ibid.
 Ecclesia Romana verissimū Chri-
sti oraculum in terris. 721.c
 Egelasta opp. nūc Enyesta. 279.b
 Egelastani salis descriptio. 278.c
 Egelestanus sal à Plinio præ om-
nibus commendatus. 279.a
 Eiusdem singularis facultas. ibid.
 Elias & Enoch qua sanitate fru-
antur. 241.c
 Elementa, eorumq. mixta & que
vocant phenomena, suos ha-
bent sales. 440.c
 Elephantis cuiusdam falsus disci-
plinæ conatus. 437.c
 Eo conducere malum vbi editur
sine sale ouum, prouerb. 679.a
 Eiusdem fusa interpretatio. ibid.
 Epulæ quo ordine sint condiendæ
& in mensam inferendæ. 314.c
 Epularis accubatio quot horis
protrahēda, de qua multa. 381.c
 Epulones qui dicebantur. 537.c
 Epulones importuni quomodo
mensa abigendi. 84.b
 Eracliti lamentationes. 493.b
 Esculenta sine sale quasi sine ani-
ma. 300.c
 Esculenta insulsa mouent stoma-
chum, minus que nutriunt. ibid.
 Esther quibus salibus Assuerum
Regem delinuit. 502.a
 Excrementa & sudores amara, po-
tius quam salia. 65.b
 Exercitus sustentatus marina in
dulcem conuersa. 148.a
 Exhortatio ad præfules & præfe-
ctos parochorum. 712.a
 Experientia quid. 466.c
 Experientia quo differat ab arte
& scientia. ibid.
 Experti ad sales q. dicantur. 467.a
 Expletionem sumit necessaria cor-
pus, purgatione à superuaca-
neis exoneratur. 312.a
 Expletionem & purgationem tertia
regiæ aulæ statio declaratur. 321.a
 Fabæ somnorum terribilitum
excitatrix. 677.b
 Fabæ vsus multiplex, ex Plin. ibi.
 Faber sufflās in igne prunas, Etare
54. quis intelligatur. 681.a
 Facies atque ansas duas habet v-
naquæque res. 481.c
 Fames & appetitio vnde. 189.a
 Fames & sitis, duo frumētarij hu-
mani corporis. ibid.
 Febris ephimera quid. 648.a
 Febres quartanæ cur Gallico ad-
iuncto morbo sanentur. 670.c
 Feces in auro exquirere, prouer-
bium. 600.c
 Ferdinandi Hispani ū Regis ab-
stinentia à sale. 73.c
 Ferdinādo Rege nouus orbis de-
uictus. ibid.
 Ferdinandi Cortesij ducis Indici
laus. 153.c
 Ferdinandi Antistitis Cæsaru-
gustani

I N D E X.

gustani victus ratio. 375.b
 Fertilitas agri Siculi, atque terræ
 laboris in Cāpania, vnde. 210.b
 Fex nondū exinanita quid. 724.a
 Ficus falsæ vbi. 218.b
 Figura globosa similior est mun-
 do quàm plana. 577.a
 Filij auarorum quid machinen-
 tur in patres. 673.b
 Flos salis quis secundum Agrico-
 lam. 585.a
 Fœcunditas summa naturæ sani-
 tas. 144.a
 Fœminæ fœcundiores fiunt sal-
 sorum vsu. 108.a
 Fœminæ ad sales natæ. 450.a
 Fœminis à natura imperatum si-
 lentium, interdicta dicacitas &
 consuetudo cum alienis vi-
 ris. 451.b.c
 Fœminæ Romanæ parcissimè lo-
 quuntur. ibid.
 Fœminæ philautia maximè labo-
 rant. 512.a
 Fœminæ quântis artibus viros ad
 se pelliciant. ibid.b
 Fœminæ deformes cur amentur
 à viris. 513.a
 Fœminarū philautia morbus in-
 sanabilis. 512.c
 Fœminæ pulchræ cum sale & sa-
 lino comparatio. 665.a.b.c.
 & 666.a.b
 Fœminæ pulchræ descriptio. ibid.
 Fœminæ corporea pulchritu-
 do conduplicatur intima ani-
 mi. 666.a.b
 Fœmina pulchra quomodo se ha-
 bere debeat erga procos. ibid.c
 Fons omnis calidus cur salem fe-
 rat. 262.b
 Fons, cuius superiores aquæ dul-
 ces sunt, inferiores falsæ. 263.b
 Fornacis vitree mina Romæ. 185.b
 Fortitudo asperum animi medi-
 camen. 638.a
 Fortitudinis curatio, membrorū
 amputationi cōparatur. ibid.b
 Fortitudinis exemplum expres-
 sum per salem. 639.a.b.c
 Frictio in summa cute ad digerē-
 dum commodissima. 320.b
 Frictione quomodo sanētur cor-
 pora. 649.c
 Frictione quomodo sanetur ani-
 mus. 650.a.b.c
 Frigidi afflatu & respiratione æ-
 ris refocillantur vitales spiri-
 tus. 191.a
 Frigidissimis potionibus non ex-
 tinguitur, sed temperatur cal-
 lor. ibid.
 Frigidis lotionibus, atque auris
 ætate calor euocatur foras. ibi.
 Frigidi excipiēdi aëris causa, mi-
 grationes fiunt ad montana lo-
 ca. ibid.
 Frigidissima potione aptatur ci-
 bus ad concoquendum. ibid.
 Frigidæ aquæ potio cur pretio di-
 gna à Christo habita. ibid.c
 Fructibus conseruandis sal pro-
 dest. 223.a
 Frumentum omne sale conser-
 uatur

I N D E X.

uatur in annos. ibid.c
 Frumētum in farinam redactum
 quibus conseruetur. ibid.c
 Frumentum Indorum quo pa-
 to apud eos teratur. 227.a.b
 Fuci apū fœtus vnde dicti. 292.b
 Fuci apum mancipia. ibid.
 Fucorum monstrum nuper Sa-
 gunteditum. ibid.
G Alleci qua lege puniāt adul-
 teras. 567.a
 Idem quibus eam legem tempe-
 rent. ibid.
 Galli oratoris insigne de sale stra-
 tegem. 734.c
 Gallorum qui Romæ agunt epu-
 landi mos improbatur. 313.b.c
 Callia cur expers fossilis sa-
 lis. 261.c
 Gallia fines suos semp tutata est
 ab externis incursionib⁹. 399.c
 Garruli ad dicendum sunt rerum
 inopes. 517.a
 Garrulus multa, sed non multum
 loquitur. ibid.b
 Garrulus ad omnia, sed non aptè
 respondet. ibid.
 Garruli cuiusdam ineptia infi-
 gnis. ibid.c
 Garrulitatis morbus quomodo
 sanetur. 518.a.b
 Gemitus & suspiria cur ægrotis
 permitta. 334.c
 Gēmæ & vniones estimationū vi-
 cissitudinib⁹ obnoxia. 164.a.b.c
 Gemmarum soliditatem & virtu-
 tes paucitas imminuit. 163.c
 Gemmæ in quibus maximè ex-
 cellunt. 167.a
 Generare sibi simile pfectissimū
 operum animantium. 106.b
 Generationis humanæ variæ cau-
 sæ. 139.b.c
 Generosus animus quibus ma-
 ximè exciteretur salibus. 671.c
 Genitura quid sit, & quod falsa
 pituita sulcitetur. 107.a.b
 Genitari Christianorū primoge-
 niti, atq. hostes acerrimi. 522.b.c
 Germani quodā strenui & valen-
 tes in Roman. exercitus. 364.b.c
 Germanorum gressus tardi quid
 præferant. ibid.
 Gerra oppidū in Africa turres ex
 sale constructas habet. 260.b
 Glycirriza acuti⁹ quàm mel gr-
 stum excitat. 224.c
 Glycirriza maritimis & saluigi-
 nosis locis nascitur. ibid.
 Gottholanorū mores cum eorū
 puincia describūtur. 277.a.b.c
 Granum salis quid in consuetu-
 dine innuat. 636.c
 Gratiarū actiones ante & post mē-
 sam suauissimi animi sales. 342.c
 Grau oppidulum Valētinum ma-
 ritimum vnde dicatur. 225.a
 Græci & Romani cur melle volu-
 ptati vti Deæ sacrificabāt. 543.c
 Græcorum vsu vina sale condie-
 bantur. 223.b
 Gregorius. XIII. Pontif. anno
 Iobilei quæ sacra bona auctori
 dedit. 134.b
 Zz Gñitus

I N D E X.

Gustus & in istio quomodo animo conueniant. 536.b
 Gustus verus in animo boni verique appetitio. ibid.c
 Gustatum quomodo morigerentur alij sensus in conuiujs. 301.c
 Gustus amarum cur omnino respuit. 68.c
 Gustus quomodo se habeat ad saporem acerbum, austerum, & acidum. 69.a
 Gustus falso nūquam fastiditur, seu infatuatur. 72.a
 Gustus est quasi quidā tactus. 80.c
 Gustus extrema lingua discernit ea quæ tactus sumus digitis. ibi.
 Gustus non minus patico sale quā nimio offenditur. 84.a
 Gustui socio sale nihil est difficile ad gustandum. 85.a
Hæreticorū obiectio in pontificales salinas. 592.b.c
 Hæreticæ obiectiois confutatio. 593.a.b.c
 Hæretici neque temporum, neque rerum rationē haberi volūt. ibi.
 Hæretici sub vno genere monstri multa concipiunt. 610.c
 Hæreticorum opus turris Babylonica. 612.c
 Hæreticorum adulterini sales & figmenta. 613.a
 Hæresiarchæ Nembroti comparantur. ibid.b
 Hæreticorum dogmatum repugnantia. ibid.c
 Hæretici diuina & humana ratione destituuntur. 614.a
 Hæretici cur ad Circeia regna carnis appellunt. ibid.b
 Hæretici in varias feras conuertuntur. ibid.
 Hæretici de quibus inter se agunt. ibid.c
 Halinitrum vbi & quomodo feratur, & crescat. 229.a
 Halinitri vires & natura. 185.c
 Halinitri & aquæ pugna ad refrigerandum poculenta. 186.c
 Halas, vrbes Germaniæ dictas quasi sales. 263.a
 Ἀλμωρτιæ diuinitio p sale. 534.b
 Harmonia quid, atque vnde dicta. 78.b.c
 Harmonia ad quam Pythagoras mundum canere putabat. 79.c
 Hebræi & Chaldei primi somniorum coniectores. 677.b
 Hebraicè & chaldaicè locutus fuit Christus. 686.b
 Hebraicis Chaldaicisq. in litteris inclusa mysteria. ibid.a
 Helix oranti corui panes & carnes deferebant. 698.b
 Heliseus sale sanauit aquas. 589.b
 Heluetiorū gēs bellicosiss. 256.b
 Heluetij salis. cibis vtuntur. 257.a
 Heluetij cur Burgundiorum salinas defendant. ibid.
 Herodes Rex cur à Deo percussus. 488.c
 Hesiodus & Homerus occulti Philosophorum patres. 545.a
 Heterocraneas quomodo sanet sal

I N D E X.

sal. 248.c
 Hilaritudo & humanitas præcipua salum fundamenta. 413.a
 Hippocrates desperatis cur vetat adhiberi medicinam. ibid.c
 Hircus emissarius quid. 722.c
 Hircus quod per se designabat. 721.c
 Hircus cur peccatori comparatur. 722.b
 Hispanorum virtus & dilatatum vbique terrarum imperiū. 399.c
 Hispanorū centuria vna decē myriadas Indorū profligatas. 365.b
 Hispani burlas, id est iocos, vnde denominent. 483.c
 Hispanorum origo & progenitores. 639.a.b
 Hispani quibus artibus se à Romanorū iugo defendebāt. ibid.c
 Hispani cui armati olim semper incedebant, duellāq. sapius committebant. ibid.
 Hispanorum mos in excipiendo sale è salino. 640.c
 Hispani Maurum occidentes donabantur ciuica. 642.a
 Historia omnes homines rapit in admirationem. 383.c
 Historiarū pugnatia vnde. 582.a
 Historicorum quorūdam redargutio. ibid.b.c
 Historicos quales esse oporteat. 583.a
 Historiæ sal prudentia. 582.b
 Historici ad inuentum sui officij. ibid.c
 Historiarū assentationibus obsecuratur veritas. ibid.
 Historia exiguum vitæ tēpus efficit æternum. 583.a
 Historiæ veritas cur nemini miriosa. ibid.b
 Historiæ victuræ pro genio data veritas. ibid.c
 Historia veritate constas ceteras obscurat similitudine serpentis Mosis. ibid.
 Historia prudentia & libertate præmuniri debet. 584.a
 Historicis quomodo sola Roma præbet vtrumque. ibid.
 Historiones quomodo aures sonis, vocibus, atque numeris affigat. 77.c
 Holocaustum pro peccatis oblatum. 722.c
 Homo quid præcipue sit, autore Philotopho. 724.c
 Homines & Angeli differentiæ prærendi ordine se habuerūt. 691.b
 Homo Bulla, prouerbum, declaratur. 483.b
 Homini innata est contemplatio diuinorum. 342.c
 Homines cogitatione ibi sunt vbi volunt. 575.a
 Homines nostræ ætatis cur à perfetto tēperamento deficiat. 243.a.b
 Homines gustu præstant ceteris animalibus. 83.a
 Homines cur ex carbonum halitu commoriantur. 128.b
 Hominis p sale cōmutatio. 145.b
 Homo sanus quomodo cōseruetur inter cōtraria vicijs. 683.b
 Zz 2 Hora

I N D E X.

Hora siue eius spatium temporis quid sit. 382.a
 Horæ spatio laboriosas tam animi quam corporis actiones metimur. ibid.
 Hormus insula vnde dicta. 281.a
 Hormus insula perpetua quædã petra salis. ibid.b
 Hormenses varijs sese in artibus exercent. ibid.b
 Hormenses, quodd habeant ingenium humanissimum. 283.a
 Humano opificio nihil perfectius. 237.b.c
 Humani opificij nexus & fundamentum sanitas. 238.a.b
 Humana sanitas perfecta quomodo dari possit. 232.b.c
 Humanus animus quomodo diuina mensa dignus. 537.b
 Humani affectus quo sale excitetur ad boni appetentiã. 704.b.c
 Humor in animali continuum caloris pabulum. 239.b
 Humoris absumptio atq. instauratio non est ægritudo. ibid.c
 Humororum quatuor principatus sanguini debetur. 175.b
 Humororum quattuor qualitates & officia. ibid.
 Idem qua temperatione continentur. ibid.c
 Humores malè affecti corporis falso, aut ab eo dimanantibus sanioribus tinguntur. 175.c
 Hydropici qui, & quo pacto sanentur. 649.a
 Hyeme calidis & siccis cur melius alantur. 189.c
Iberus annis Hispaniæ nobilissimus. 265.a
 Ibis auis Ægyptia clysteris inuentrix. 250.c
 Iecur Veneris sedes sicut cor Martis. 318.a
 Iecur & cor tanquam præsides corporis Regi ac Reginæ comparantur. ibid.
 Illergaonum regio in Valentino Regno. 265.b
 Illice oppidũ vulgò Eilge. 226.a
 Illicitanus ager saluginosus & fertilissimus. ibid.
 Illicitani agri stupenda quandoque fertilitas. ibid.c
 Immortalitatis igniculus ferè salini inest. 87.a
 Imperator Dauid quomodo æquum iusto prætulit in ipso feruore belli. 629.a
 Imperator cõmissa equo & iusto iura militibus dare potest. ibid.
 Inclusi caueis seu profundis carceribus cur citius esuriant. 331.a
 Indiuidua in scientiam non sunt vocanda. 467.a. & 47.c
 Ineptus quis dicatur. 514.a
 Ineptus cur lapidi impolito cõparetur, & alia multa. ibid.
 Infames quibus salibus ab infamia curentur. 669.c
 Infantium sales purissimi. 446.c
 Infernus vltimus damnatorũ locus. 716.a
 Infernus

I N D E X.

Infernus vnde dictus, atque eius descriptio. 726.a
 & quæ sequuntur vsque ad pag. 733.c
 Infernus, extremus miseriarum angulus. 161.c
 Inferorum spinæ quæ. 161.c
 Inferorum clamores. 161.c
 Inferis qui acerui salis. 161.c
 Inferis quid desertũ vsque in sempiternum. 161.c
 Inferis desperatissima consequenda mortis tanquam finis pœnarum spes. 161.c
 Inferis ad quid lux data. 161.c
 Inferni extrema ora limbus à nostris dicta. 161.c
 Inferorum pœnæ per loca & situs distinguuntur. 161.c
 Inferorum tria monstra, quæ & quid ibi facebant. 161.c
 Infortunium & casus cur infelicia. 385.a
 Ingenij vis & natura. pag. 9.a
 Ingenij celeritas præcipites habet deliberationes. 362.b.c
 Ingenium debile quibus instauratur salibus. 662.c
 Ingrati animi quomodo purgantur. 524.a
 Ingrat⁹ maioribus semper est beneficij prouocandus. 523.c
 Iniquitatē pati melius est quam facere. 292.a
 Ines rerum atque vltimæ sententiærum ex indice Commentariorum de sale. procc. i. ad lect.
 Innati caloris per saltem instauratio. 87.b
 Innocentiæ defensio iuridicę solennitati iuris posthabetur. 625.b.c
 Inopia salis à loci cultura retrahitur. 161.c
 Infans perturbato vno sensu reliqui turbantur. 82.b.c
 Instinctus animalium futura prænuntiant. 94.b
 Insultitas animi morbus. 661.a
 Insultu litterati qui. ibid.
 Insultatis qui arguendi. 618.b
 Inuidia multos è patria expulit. 337.a
 Ioãnes de Ribera Patriarcha Antiochen⁹ & Archiepiscopus Valentinus. 136.a
 Iphigeniæ mactatio & dictum. 429.c
 Israëliti populi aberratio. 694.a
 Israëliticus populus fucosis apibus comparatur. 695.c
 Itatorum mos in porrectione salis. 44.c
 Iudæum ouo dones salem petet, prouerb. 648.c
 Iudæorum mēsa sale caruit, quo abundauit Christianorũ. 699.a
 Iurare per sale mōs fuit, autore Origene. 568.a
 Ius intusum cur medici ægrotis propinent. 67.a
 Ius illa cibi potius quam potionis rationem habet. 86.a
 Iusurandum subit rationē pacti, ideoq. inuiolabile cõfatur. 568.b
 Iusur-

I N D E X.

Iusurandum quoque fuit panis, quemadmodum & salis. *ibid.*
 Iudicibus sua sibi conscientia & veritas quando iuris solennitati præferenda. 631.a
 Iusta non sunt omnia quæ scita sunt in populorum institutis & legibus. *ibid.*b
 Iustitia, ius, & æquitas fusilsimè describuntur, à pag. 619. vsque ad 634. cum his quæ sequuntur.
 Iustitia an æquitas præstet ad gubernandum disputatur. *ibid.*
 Iustitia cur lineæ rectæ æquitas circumductæ cõparetur. 620.a
 Iustitia cur anchoram affixam legi habere dicitur. *ibid.*b
 Iustitiæ & æquitatis qui sint parentes. 621.a
 Iustitiæ & æquitatis aurea in etate qualis gubernatio. *ibid.*
 Iustitiæ acerbiter temperat æquitas. *ibid.*c
 Iustitiæ & æquitatis proci. *ibi.*
 Iustitia iuri scripto nupsit, æquitas innupta remansit. 622.a
 Iuris scripti parentes qui sint. *ibi.*
 Iuris scripti domus describitur latissimè. *ibid.*b.c
 Iustitia pacis nurus & conservatrix. *ibid.*c
 Iustitiæ cur aurea libra & ensis pro insigni datæ. 623.a
 Iuris scripti stabilia bona quæ sint. *ibid.*
 Iustitia solo scripto iure dictate sepe acerbè iudicare solet. 625.b.c.
 Iustitiæ præcipitanti anteferenda æquitas. *ibid.*
 Eiusdem carceres cum eorū cruciantis describuntur. *ibid.*b
 Eiusdem tormenta ad extorquendam veritatè è supplicibus. 624.a
 Eiusdè tricliniū cū vniuersis ministris & dapib⁹ describitur. *ibi.*b
 Iudiciū Solomonis sapientissimū de duabus meretricibus. *ibid.*c
 Iustitia & æquitas in psona meretrici cū ad viuū exprinuntur. 626.b.c
 Iudex verus, atq. omni exceptione maior Christus Iesus. *ibid.*
 Iudiciū Christi d̄ adultera, in quo iustitia æquitati succubuit. 627.a
 Iudicandi formula in dubiis à Christo designata. *ibid.*b.c
 Iudicium sententia in dubiis sub strategemate quomodo pronuntiana. 628.a
 Ius bellicum ab humano non distat. *ibid.*c
 Ius bellicum in pectore Imperatoris est reconditum. 629.a
 Iustitia cum æquitate semper est temperanda. *ibid.*
 Iustitia festinatione sua cõmunè Reipub. pacem suscipit. 630.a
 Iustitia asperitate sua veritatis fores occludere, quas æquitas benignitate aperire solent. *ibid.*b
 Iustitiam cur pax suauiat. *ibi.*c
 Iura & leges pium sensum & benignam interpretationem suscipiunt. 632.b
 Iura omnia neq. scripta sunt, neque om-

I N D E X.

que omnis lex exarata. 633.a
 Iuris solennitas nimium procax & sumptuosa. *ibid.*
 Iudicium nullum sine æquitate, neque æquū sine iustitia. 634.a
 Iuris rigori quando dandus est locus. 636.b
 Iustitia & æquitas omni negotio adhibendæ. 619.a
 Iustitia & æquitas inedia, & venæ incisioni assimilata. *ibid.*b
 Iuriscõsulti domus oraculum populi ac ciuitatis. 585.a
 Iuriscõsulti salem inter regalia numerant. 152.a
 Iurisperites cur sic appellati. 584.b
 Iurisperitos optimos necesse est summos esse philosophos. *ibid.*c
Lac asininum ad febres ecstasale casale conspersum salubre admodum. 252.b
 Lac coagulatum sale manet incorruptum. 92.b
 Lac è mammis sugtum sapit subsalsum. 96.c
 Lacones normā parcissimæ Reipub. tradiderunt. 399.b
 Lacustris sal quo pacto concresecat. 265.c
 Lacus sale bituminoso æstuantet. 266.a.b.c
 Lacus salis Themistitani in Mexicana prouincia describitur. *ibi.*c
 Lacustris aues salis amicæ. 269.a
 Lepus & cuniculi amici salis, & quomodo eodè capiuntur. 97.b.c
Apud litera quam personam diuinam adumbret. 688.a
 Lectores quibus delectentur in historia. 583.b
 Iidè quæ soleat boni cõsulere. *ibi.*
 Lecti & cubilia ex sale. 253.a
 Lentem & salem, prouerb. eiusq. interpretatio. 678.b.c
 Lex de salgamo hospitibus non præstando. 72.a
 Leges scriptæ & vitiorum emendatrices sunt, & virtutum commendatrices. 623.b
 Leges humanæ atque diuinæ quæ differant inter se. 631.c
 Legis executio nisi ratione duce atque æquitate comite fieri non debet. 632.c
 Lentiscus & palma quale solum diligant. 222.b
 Lethargus morbus quid sit. 672.b
 Lethargi remedia tam animo quam corpori traduntur. *ibi.*b.c
 Ligures maritimi cur tam magna salubritate fruuntur. 335.c
 Lingua in capite sita interpretis & procuratrix omnium membrorum. 470.b
 Lingua vbique flabellum seditio nis. *ibid.*
 Literis græcis inclusa diuina mysteria. 686.b
 Loc⁹ vbi sal est degustandus, & ibi multa d̄ mēsa & loco salis. 298.b
 Loci de sale apud vetus & nouū testamentum inueniuntur per multi. 554.b

I N D E X.

Locus vbi cælestis panis sumen-
 dus est describitur. 699.b
 Lotij vtilitas calculosis scissuram
 pãsis. 249.b
 Louanium inclyta Brauantino-
 rum academia. 462.a
 Ludus larruncolorum vulgò sca-
 corum describitur & compara-
 tur. 386.c
 Ludus puluinarium describi-
 tur. 498.a.b
 Lupus non curat salem, prouer-
 bium. 656.b
 Luponum & vulpecularum astus
 in salibus ponendi. 439.a
 Lusitani amabundi: idem Hispa-
 nientes Lacones dicti. 449.a
 Lythographi de vi salis & nitri
 mirabile asserentes. 212.b
Macedones quo pacto fœ-
 dus inibant. 569.b
 Magnatibus ac negotiosis cur fri-
 gidissima potio salubris, ac ne-
 cessaria. 194.b.c
 Magistratus quid maximè caue-
 re debeant. 636.a.b
 Maledici furor & impetus simpli-
 ci audientis risu sæpe modera-
 tur. 485.b
 Maledictum aut contemptu &
 despicientia, aut silentio, aut ri-
 su retunditur. ibid.
 Maledicta aliorum accipere, face-
 tus eludendi modus. ibid.
 Maledicto nil facilius emittitur,
 nil citius excipitur. 485.a
 Manibus orbis plus quàm si o-
 culis atque pedibus. 469.e
 Manus multarum artium mini-
 stræ, atque corporis satelli-
 tes. ibid.
 Mare vniuersas terras quomodo
 irriget. 115.b
 Mare quo pacto fœcunditatem
 terris omnibus immittat. ibid.e
 Mare nõ esse falsius æstate quàm
 hyeme probatur. 132.a
 Mare cadauera ad littus deuehit
 humanda. 134.a
 Maria virgo quibus valuit falsi-
 bus. 502.b
 Mariæ virginis laudes per salem
 expressæ. 735.a.b
 Marini Dij cur fœcundiores à poë-
 tis dicantur. 112.b
 Mari deiecta area 300. milliari. in
 litt^o ad manus dñi euecta. 134.a
 Marina animantia in quibus su-
 perent terrestria. 112.e
 Marinorum piscium amicitia &
 discordia. 116.e
 Mare nihil profert, quod non vi-
 uat, aut vegetet. 117.a.b
 Marini pisces aqua vescuntur sal-
 tissima. ibid.e
 Marini pisces fœcundissimi. ibid.
 Marini pisces non ægrotat. 118.a
 Mare mortalitatis impatiens. ibid.
 Marina falsugo faucios pisces sa-
 nat. 120.a
 Marina quare non corrumpa-
 tur. ibid.a
 Mariæ falsuginis variæ Philo-
 sophorum sententiæ & opini-
 nes

I N D E X.

nes. ibid.b.c
 Marina vasis inclusa quare putre-
 scat. 125.a
 Marina aquæ dulci mixta hanc
 quodammodo seruat incorru-
 ptam. 126.b
 Marina falsugo terrestri salu-
 brior. 127.c
 Marina mersione corpora durio-
 ra fiunt, & saniora. 244.c
 Marina epota quibus medetur
 morbis. 251.a
 Marina confert morsui canis ra-
 bidi. 250.c
 Marina quo pacto fieri possit a-
 pud mediterraneos. 251.a
 Marina nõ infundenda flammis,
 prouerb. 658.b
 Marini salis variæ species. 269.c
 Marinos inter sales quis præstan-
 tior. ibid.
 Marinus sal lacustris describi-
 tur. 267.e
 Maritima montana loca cur salu-
 briora. 245.b
 Maritimi mediterraneis facitio-
 res, atque venustiores. 277.a
 Margaritarum quæ prætiosio-
 res. 155.c
 Margaritæ educatæ falsugine. ibi.
 Mathusalè & alij antiqui in qua
 sanorū classe collocentur. 243.a
 Maximiliani Imper. decretum de
 epulari accubatione. 381.b
 Medica ars quatenus perue-
 niat. 244.c
 Medicamenta potiora ad func-
 rum condituram. 88.c
 Medicamenta quàm faciliè in ve-
 nenum conuertuntur. 296.b
 Medicamenta quomodo beni-
 gniora efficiantur. 651.c
 Medici quomodo aliquando oc-
 cultos morbos dignoscant. 676.c
 Medici futuros ex contaminato
 aëre morbos debent præsentiri.
 re. ibid.b
 Medicus Regis epulo ac exerci-
 tationibus cur semper assi-
 stat. ibid.c
 Medicus cur magnis à Rege est
 donis efficiendus. 339.a
 Medici quot bene habenti Regi,
 quot etiam malè habenti neces-
 sarij. ibid.b
 Medicorum multitudo cur tan-
 quam turba arcenda. ibid.e
 Medico nihil tã faciliè quàm cog-
 nita causa mederi morbo. 635.c
 Medium est verum condimētum
 rerum. 655.b
 Medium verum quæ gentes se-
 quantur. 396.c
 Medium salis inuentū perdiffici-
 le. 391.a
 Mediocris salis vsus vnde peten-
 dus. 392.c
 Mediocritas quomodo falsi indi-
 ta. ibid.
 Mel cur multarum sit rerum sym-
 bolum. 539.c
 Mel diuino præcepto vnà cū fer-
 mēto cur excludebatur ab om-
 ni sacrificio. 540.c. & 543.a
 Zz 5 Me

I N D E X.

Mel cur symbolum mortis, fel ve-
rò vitæ dicebatur. 542.c
Mellis querela contra salem & ce-
ram. 538.a. vsque ad 540.b
Melli ad tempus, sali semper fa-
cultas conseruandi corpora da-
ta. 544.b
Memoria Musarū mater. pag. 9. b
Membrorum optimam compa-
gem quæ sequantur. 361.b
Mensa quo in loco domus sit sta-
tuenda. 312.b
Mensa quibus ad minus extrui de-
beat. 298.c
Mensa prima cur à falsis incho-
anda. 304.a
Mensa vnde dicta. 377.b
Mensa rotūda cur antiquis vsita-
rior. 307.a
Mensa religiosorum quo differat
ab aliorum mensis. 378.a
Mensa & tempore & modo me-
tienda. 377.b
Mensæ regis atque rusticæ æ-
qualitas. 340.b
Mensæ q̄ sermones sint apti. 403.c
Mensæ quanto temporis spatio
sit accumbendum differitur, à
pag. 377. vsque ad 390.
Mēs nostra quiduis cogitatione
potest depingere. 576.c
Melius est bene institui quàm be-
ne nasci, prouerb. 521.c
Mellacia quæ sint, & cur salitis ca-
dis tutius exportentur. 231.a
Mercuriales tumuli. pag. 3. b
Meridianum tempus cur intem-
pestiuum ad cibandum. à pag.
368. vsque ad pag. 390. b
Meridiani quando melius. 369.c
Meridianus somnus cur vitari-
dus. 370.b
Meridianum tempus quibus re-
bus aptum. 371.b
Merum sal, prouerb. & eius inter-
pretatio. 664.b
Metallis cōmutandis & transfun-
dēdis maxima naturæ atque ar-
tis difficultas. 168.b.c
Metalla inter, in subterraneis lu-
dit quoque natura. 440.a
Metalla quo pacto deludantur à
Planetis subtus terram.
Metallis sal adnascitur. 155.a
Metallis quid profit sal. ibid.
Metallorum scurra argentum vi-
uum. ibid.
Metheorologica phœnomena io-
cosis salibus plena. 441.a
Metrophilus quid sit. pag. 9.
Mexicanus sal cur dictus Impe-
riofissimus. 267.c
Mica salis quib⁹ deprecāda. 669.a
Mica salis, prouerb. 664.b
Michaël Angelus Bonarotius pi-
ctor eximius. 578.a
Militib⁹ ex timore cur maior quā-
doq. sequitur fortitudo. 472.c
Militēs in præliis vitā cur sibi lu-
crificasse putant. 468.c
Militares sales. 467.b
Militaris disciplinæ descrip. 468.a
Militaria strategemata. 472.b.c
Militares Annibalis sales. 474.c
Militares

I N D E X.

Militares C. Marij sales. 475.c
Militares. I. Cæsaris sales. 476.b
Militares priuatorum militum sa-
les. 478.c
Modus in rebus quid sit. 391.b
& 637. b
Modulatio vnde dicta. 392. a
Modius falsi quid. 637. b
Mola falsa quid, & ex quibus con-
ficiebatur. 555. b
Monas in triade & trias in mo-
nade. 689. b
Moneta ex sale vbi & quomodo
conficitur. 158. c
Monocerotis historia sali compa-
ratur. 303. b. c
Monomachiamilitū faceta. 479. c
Monferratus in Barcinonensi a-
gro virgini matri dicatus. 135. b
Montalbanum insigne Aragonū
oppidum. 264. c
Morbus articularis vnde. 345. b
Moreti parasiti Romani dicta fa-
cta que facetissima. 458. b. c
Mors & vita nequaquā per se ab
vno fonte emanant. 240. b
Mortalitas magnum naturæ ma-
lum. 238. b
Mortalibus inesse potest perfectū
tēperamentum ad iusticiā. 235. c
Motu & quiete reficiuntur mem-
bra, & roborantur. 312. a
Motu & quiete quinta custodia
Regis describitur. 326. a
Motu & quiete, imitatione salis,
Rex hūc atq. illuc versatur. ibi.
Motus tonicus quid sit, vide in
dictione Tonicus.
Muli per falsa machinatio Thale-
tis consilio delusa. 439. b
Mulier quæ falsa non est, pulchra
dici non potest. 664. c
Mulier pomilio cur pulchra esse
non potest. ibid.
Multa pro cōmissis debita post
vitam expianda. 723. b. c
Mulsū sapiebāt ambrosia & ne-
ctar ex poetarum sentētia. 539. a
Mumia quid sit. 91. b
Mundus primus locus probatio-
nis per salem. 715. c
Mures abroso sale prægnantes
sunt. 107. b
Mures cocti quib⁹ medeātur. ib. c
Musica externa similitudinē ha-
bet cum intrinseca animi. 76. c
Musicū appellatur quidquid est
rationi consonum. ibid.
Musica Platonis atq. Xenophon-
tis qualis. 77. a
Musica quātūm valeat ad pacan-
dum animum exemplis proba-
tur. ibid. b
Musica & cantu flecti solent im-
manissimæ bestię. ibid.
Musice vis magna & imperium
in omnes sensus. ibid. c
Musice vis exprimitur historia fu-
nambuli Turcæ. 78. a
Mydæ Regis fabula. 157. c
Myrthus cur Veneri dicaba-
tur. 224. b
Myrthus olim in triumphis lau-
ri æmula. ibid.
Myrthus

I N D E X.

Myrthus ad medicanda corpora
apta. 224.b
Myrthus quibus in locis maxime
nascatur. ibid.
NAbalicæ salinæ in Oscensî
agro colore & odore vio-
laceo. 264.b
Narcissi fabula. 510.a
Natura nihil magnum genuit ei-
tò. pag.8.a
Natura & gustus fecerunt falsa
à pseudofalsis. 65.a.b
Natura quid sit. 237.a
Naturæ tria summa bona sali ac-
cepta referuntur. 181.c
Natura paucis contenta. 146.a
& 355.c
Natura in mari quomodo artem
imitatur. 117.b
Naturæ scopus quis, & propofi-
tum. 114.a
Natura nihil protulit neque ine-
ptum, neque insulsum. 275.c
Naturæ salars. 664.a
Natura cur præcipuam formam
nostram in ore posuit. 665.c
Naturales sex vitæ affectiones ad
comparandum cum sale Regem
adductæ. 311.b.c
Nauarcho obtemperat dominus
nautis. 322.a.b
Nautis familiarissimus falsorum
vfus. 146.c
Negotiatores pro sale mancipia
reportant. 145.b
Nequid nimis, prouerb. 391.c
Neptuni tridens quid sit. 112.c
Neruorum dolores quibus sanē-
tur. 251.e
Nigritæ cur tantopere salem ap-
petant. 161.b
Nihil tā miserabile quàm ex bea-
to miser, prouerb. 727.b
Niue refrigerata potio, eiusque
vfus, vtilitas, & salubritas suffi-
simè describuntur. à pag.188.
vsque ad 208.***
Nix manu retenta cur exurere
potius quàm refrigerare vide-
tur. 197.a.b
Nix quid sit, & quomodo de-
fluat, ac concreseat. 199.b
Niue defluente tepescit aer. ibid.
Nix cur candida, vtilis, & fecun-
da. 200.a
Niui suppositi quomodo se à fri-
goribus defendant. ibid.
Niuis facultas & vis in refrigeran-
do. 201.b
Nix neque gelu cum poculo per-
miscenda. 202.a
Niuem poculo permistam, non
niue refrigeratū poculum dam-
nat Galenus. ibid.b
Niue refrigeratæ aquæ frigus cur
non lædit stomachum. ibid.c
Niue refrigerandorum vasorum
duo præcipui modi. 203.a
Niualis refrigerandi ratio halini-
træ & alius præstat salubrita-
te. 198.b
Niuea potio quæ mala tollat à vè-
triculo. 203.c
Niuea potione nemo crudior è
menta

I N D E X.

mentis discessit. 205.b
Niuea potione cur neque dysu-
ria, neque calculo, neque aliis ve-
ficæ morbis laboretur. ibid.
Niuea potio quomodo à capite
multa mala tollat. ibid.c
Niuea potione ebrietas de medio
sublata. 207.a
Niuea potione sitis prohibetur
diutissimè. ibid.
Niuea potione coniuuæ cibo vel
tenui conuicere solent. ibid.b
Niuea potione ab hepate quæ ma-
la tollantur. ibid.b
Niuea potione impediri intèpesti-
uas Veneris appetitiones. 208.a
Niuea potione temperari hepar,
ac subiacere totū corpus. ibid.b
Niueæ potionis vfus à Nerone in-
ceptus cur intermissus. ibid.
Niue refrigerata medicamenta
quæ sumenda. ibid.
Niuea potio medicamentorum fri-
gidorum vices quandoque sup-
plet. ibid.
Eadem biliosis quam saluberrima.
ibid.
Eadem nullis omnino contraria
humoribus. 208.*.a
Niue temperato hepate necesse
est cor temperari. ibid.
Niuea potione, aut frigidæ auræ
haultu, réperatur ira cordis. ibi.
Niuea potione temperari quo-
que animum, eiusque perturba-
tiones. ibid.b
Niuis & manne cõparatio. ibid.c
Niueæ potionis voluptas cur ne-
que inhonestâ, neque vitiosa in-
dicetur. 208.**
Niuis & salis comparatio, & quo
modo diuisum inter se habeant
mentis imperium. ibid.c
Nix verus est sal & condimentum
potus. 208.***
Nocturna studia intèpesti-
ua. 528.c
Nocturna studia cum modo vti-
lia. 529.a
Nocturnum tempus cõmodius
diurno ad concoquendū. 369.b
Non plus salis ollæ, prouerbium,
eiusque applicatio. 300.a
Notæ rerumque simulacra ani-
mis impressa, præsentia nobis om-
nia faciunt. 575.a
Noxia quare ægrotis permittan-
tur. 67.b
Nulla de morte hominis cuncta-
tio longa. 625.c
Nullo cõspersum sale caput, pro-
uerbium. 618.a
Numa Pompilius cur salinum
apponi iubebat deortum men-
sis. 554.c
Numa quo pacto feroces Ro-
manorū animos contudit. 588.
Numeris & literis Hebraicis quo
pacto diuina mysteria signifi-
centur. 553.a
Nuntius quantumuis tristis, cur
latus suscipitur. 384.a
Oblatione trium animalium
quid

I N D E X.

quid designetur. 718.b
 Oculorum morbis quid conferrat. 249.a
 Oculi quæadmodum animo affecti simus loquuntur. 496.a
 Oculorū est in nobis sensus acerrimus. 495.c
 Odoratus vsus in animali qualis sit. 66.b
 Odore feruntur animantia in escam. pag.
 Odores cū quibus cōueniāt. 80.a
 Odorum differentia, & vbi medium. ibid.
 Odium fomes inuidentiæ perpetuus. 413.c
 Odium vitium omnium insulissimum. 414.a
 Odium & benevolentia cur animantiores esse dicuntur. ibid.b
 Cum odio temper coniūcta sunt in ceror & inhumanitas. 413.b
 Oeconomus regula & norma domus interpretatur. 322.a
 Oeconomi officium & cura gerendæ rei. ibid.b.c
 Oeconom⁹ cur nauarcho in puppi sedenti comparatur. ibid.
 Oeconomi imperium quoniam inuisum, quibus sit armis protegendum. ibid.c
 Oeconomi prudentia cui soli cōparetur. ibid.
 O'ea cur falso fabulosoque solo delectentur. 225.c
 Oleum ex sale elicitur. 228.a
 Oleum mari inest. ibid.

Oleum qui ex mare eliciat. ibid.e
 Oleum & salem coemere oportere, proverbium, eiusque interpretatio. 651.b. & 229.a
 Oleum & sal humanæ vitæ per necessaria. 228.c
 Oleum permixtum sale mitescit vtrumque. 651.c
 Oleum camino addere, proverbium. 658.b
 Oleum socio balsamo intemperatis sacrificiis ingeritur. 543.b
 Oleum peccatoris quid sit. 671.a
 Olysiptona Lusitanorū vrbis Hispaniæ præstantissima. 449.a
 Onastros chemicorum lapis ludificatorius. 171.a
 Opinio prima rerum in nobis unde oriatur. 575.b
 Opinio Arist. de æternitate mundi, & de falsugine maris refutatur. 128.c
 Opinio verior de eadem falsugine, refutatis aliis astruitur. 33.b
 Oroimen⁹ mōs salis in India præstantissimus. 259.b
 Ormus insula Persici sinus perpetua quædam gleba salis, vide in dictione Hormus.
 Ossa & carnes cum bonis & malis aptissime comparantur. 690.b
 Oves quanto appetitu ferantur in salem. 95.a
 Ouum natura & instinctus referuntur. 94.c
 Ouum morbis sal est pro antidoto. ibid.

Ouium

I N D E X.

Ouium carnes quomodo fiant condiores. ibid.
 Ouis, aries, fus, & vitulus, animalium temperatissima. 97.c
 Ouum gallinaceum alimētorum temperatissimum, & ad nutriendum aptissimum. 92.c
 De oui præstantia eoqui responsum. 93.c
 Ouum sine sale vbi edatur, vide in dictione Dæmones.
 Ostrearum cum cancris ridicula & falsa pugna. 438.b
Pactum salis Hebreis magnū & intemperatum. 550.a
 Pactum salis bis tantum cum Aarone & Dauide Rege constitutum. ibid.b
 Pactum salis quid innuat. ibid.c
 Pactum percussum fuisse cum sale à diebus creationis mundi, Hebræi testantur. ibid.
 Pactum salis quid, & unde dicatur, & quod præcipue referri debeat, ostenditur. 551.a
 Pacto salis reconciliatio hominū cum Deo firmata fuit. ibid.
 Idem cur sempiternū & inuisibile, & cur soli ascriptū. 552.a.b
 Pactum salis idem esse quod pactum Christi probatur. ibid.b.c
 Pactum salis idem esse quod pactum Dei multis causis ostenditur. 553.a.b.c
 Palma natura. pag.4
 Palma in veterem fertilitatem reducta affusione salis. 226.b

Palatum animi cur auribus adhæret. 416.c
 Panis sale subactus cur leuior est insulso. 224.a.b
 Panis nimis salitatus cur citius fatiat appetitum. ibid.
 Panis & sal diuinitatem sapiunt ex numero & paritate litterarū hebraicarum. 568.c
 Panis in sacrificiis non minus gratus quàm sal. ibid.
 Panis Christus occulti diuinitatem salis sapit. 697.c
 Pantheonis tēpli descriptio. 42.c
 Papa quid significet. 600.b
 Papæ nomen facile profertur ab vniuersis gentibus. ibid. vide reliqua in dictione Pontifex.
 Parochus mundi Christus. 712.c
 Parochorum olim à Romano Senatu destinatorū mun⁹. 711.a.b
 Parochorum Euangelicorū cum illis collatio & munus. ibid.c
 Parthi cur iniecto spiculo defugiunt. 45.a
 Parthorum militares sales. 474.b
 Passeres Turriculæ vnde salacissimi. 102.a
 Paschilei sales, atque vnde dicti. 489.a
 Patriæ nomen audientes cur suspiramus. 336.a
 Patriam reuidentes cur tantopere latentur, & exultent. ibid.b
 Patriam reuidentis exultatio & exceptio triumpho comparatur. 337.a.b.c

Paulus

I N D E X.

Paulus apostolici salis vas electif-
simum. 705. b
Paulus sermones nostros sale con-
diendos esse præcipit. 425. b
Paulus Athenienses Areopagitas
falsissimè pupugit. 425. c
Paulus quomodo in tertium cœlum
raptus fuerit ostenditur. 706. a. b
Paulus falsissimè à Christo ca-
ptus. 425. c
Paulus Apostolus semper serio
egit. 425. a
Pauli vocatio maioribus quàm aliis
vniquam signis illustrata. 705. c
Paulus diuino sale subito imbu-
tus fuit, & euangelica doctrina
eruditus. ibid.
Paulus cur se arreptum in cœlum
asseruit, in corpore, an extra cor-
pus, se nescire affirmavit. 706. a
Paulus ab ea ignoratione excusa-
tur, & abstrahendi modus distin-
guitur. 707. a. b. c
Pauli abstractus siue raptus in cœ-
lum similitudine tonici motus
declaratur. 708. a. b. c
Paulinum illud sermo vester sit
sale conditus, quid innuat. 569.
Paulus Ritus opus suum de di-
uinis mysteriis Sal foederis in-
scripsit. 554. a
Paulus. I I I. Pontif. qualè inue-
nerit, ac reliquerit Romam. 373. a
Eiusdem accuratissima vitæ ratio
& institutum. ibid.
Pax Iuris scripti mater, atque Iu-
stitiæ socius esse ostenditur. 622. b
Pacis bona, rursus ecclia, dicta descri-
buntur. 623. c
Pax Reip. bello sepe tuenda. ibid.
Pauperibus cur ridicula sit appe-
titio potionis frigidissimæ 193. b
Peccata quomodo absolutionis
sale dissoluuntur. 722. c
Peccata quomodo per hircum ca-
miliarium euanecebant. ibid.
Pecus omne potu maximè pin-
guescit. 95. b
Perdices cur loca arida petere so-
leant. 100. c
Perfrigidè bibere cur omni tem-
pore anni sit necesse. 192. b
Permissiones sua etiam propor-
tione constare debent. 74. c
Perfecti oratoris idea compara-
tur. 233. a
Perfecto non datur perfectus. 238. a
Perfectum in vnoquoque genere
quid. ibid. b
Perfecta sanitas summum naturæ
bonum. ibid.
Perfectum quo pacto consonet
perfecto. 242. b
Perspicua quomodo tingi colo-
ribus dicantur. 276. b
Perspicuus ac tinctus sal commi-
nutus in album desinit. ibid. b. c
Persarum & Turcarum iusturan-
dum. 567. c
Petrus & Paulus Salina Roma-
norum mensis apposita. 500. a
Petri Pontificis cum successoribus
collatio. 601. b. c
Petrus maiorem quàm amisit gra-
tiam promeruit. 603. a
Petri nauiculæ Christus nunquam
indormit. 607. a
Petri nauicula nunquam naufragium
fecit. ibid.
Petri nauicula ad regiones Indi-
cas appulsa fuit. ibid.
Petri commissum atrocius quàm
successorum. 602. c
φάρμακον, ars præparandi me-
dicamenta. 651. b
Philautia quid, & vnde dicta. 508. b
Philautia qui laborent. 510. c
Philautia quomodo sananda. ibid. b
Philautiæ mala. 509. c
Philautiæ fomenta, pulchritudo
& assentatio. 512. b. c
Philosophici sales. 430. b
Philosophorum maius tormen-
tum. 525. b
Philosophia insulorum persu-
gium. 661. a
Philosophi summa autoritas in di-
cendo & persuadendo. ibid. b
Philosophos, etsi distortis, for-
mosos esse. ibid. c
Philosophia præstare solet quod
negauit natura. 663. a
Philippus Rex Hispaniarum tali
comparatur. proce. pag. 11.
Philippus Imperio præstat vni-
uersis. ibid. pag. 13.
Philippi naualis victoria contra
Turcas. ibid.
Pictorum apud Indos diligens ob-
seruatio. pag. 8.
Pinguetia ex falso elicitur. 228. a

I N D E X.

Piscium propagandi cura. 117. a
Piscium oua salitago foecet. ibid. c
Pisces nihil sanius, prouerb. 118. c
Pisces non ægrotant, contra Pli-
nium & Arist. 119. a
Pisces cur commoriuntur falsis in
fontibus. 128. a
Piscium verfutias cur sales appel-
lamus. 438. b
Pisces quando profundum maris
petunt. 131. a
Piscium varij sapes vnde. 219. c
Pisces sale egent, prouerb. 659. c
Piscatores & nauis cur sint ine-
pti ad sales. 453. b
Pisces cur vadum Calcedoniæ su-
giunt, & aduersum Bizantino-
rum petunt. 119. b
Pij. V. Pontif. summa laus. 607. c
Platonis sententia de mundi or-
tu. 128. c
Platonis symposia. 529. b
Platonis sententia de facultate vi-
ni. 530. b
Plato quibus innixus testimoniis
de diuinis loquutus est. 129. c
Planetæ & signa cælestia quibus
inter se salibus ludant. 441. b. c
Planetæ in suis progressibus quo-
modo mimos agere videan-
tur. ibid. b. c
Poculenta omnia refrigeratione
aptanda. 190. a
Poenorum natura & ingenium de-
scribuntur. 363. a. b
Poëma cur nemo nauigans com-
posuit. 454. a
Aaa Pontifi-

I N D E X.

Pontificalem domum quæ de-
ceant. 594.a
Pontificum vita qualis fuerit o-
lim. 595.a.b
Pontificum varia administrandi
ratio. ibid.
Pontifices quando decuit aspe-
ctabili honore decorari. ibid.b.c
Pontifex quam habeat potesta-
tem. ibid.b
Pontifices quare armis stipari o-
porteat. 596.b.c
Pontificalis Sedis cum arca foede-
ris collatio. ibid.c
Pontifex cur sal terræ dictus, & sa-
lis lator sit, & salinum. 597.a.b
Pontifex salino aureo assimila-
tur. ibid.
Pontificum à pseudopontificibus
diferimen. ibid.c
Pontificia Sedes Rectore diu va-
care non potest. 598.b.c
Pontifex ex quibus assumi-
tur. 599.a
Pontifex cœlestium decretorum
oracula in terris fundit. ibid.
Pontifex supremus Christi Vica-
rius in terris. ibid.b
Pontificibus cur additum agno-
men Papa. ibid.c
Pontificalis sal quomodo possit
reddi fatuus. 600.b.c. & 601.a.b
Pontifices nunquam in hæresim
inciderunt. 600.b.c
Pōtificū præcipua qualia. 601.a.b
Pontificia potestas tantum, non
diuina. 138.a
Popularis opinionis serui. 669.b
Potio frigidissima quo loco, tem-
pore, & hora, & à quibus su-
menda. 192.a
Potio frigidissima cur animosè,
ac non timidè sumēda sit. ibid.c
Potio frigidis cur pueris & decre-
pitis noxia. 193.a
Potio frigidissima quibus conue-
niat. 194.a.b.c
reliq. vide in dict. Nivea potio.
Prandio aut coena sumptis inter-
quiescere cur non cuius arati
conueniat. 382.b.c
Prægustatores venenata primò,
malè verò condita secundo lo-
co præcauere debent. 315.a
Prægustatores non minùs quàm
alij ministri de Rege beneme-
rentur. ibid.b
Prægustatore suo quomodo qui-
uis paterfamilias vtatur. ibid.c
Præsules & Antistites cur vocati
Sal terræ. 712.c
Præsules quo pacto more salis col-
liquecant. 713.a
Prægnantes foeminæ cur aut ni-
mium, aut cōtraria & noxia ap-
petant. 109.c
Prædium olim Romanorū. 343.c
Præceptum educationis libero-
rum. 575.c
Prima mensæ colloquia cur salsa
& festiua. 416.a
Procreatio sobolis perpetuitatis
rationem habet. 106.c
Prodigi hæredes quomodo resti-
tuant

I N D E X.

tuant malè parta à suis. 673.b.c
Prouerbia de Sale ferme quadra-
ginta ab Autore collecta. proce.
Prouerbia de Sale ad sanationem
animorum accōmodata. 534.a
Prouerbiū de Romano sale gra-
uissimum. vide in dict. Roma.
Prouerbia de sale totidem animi
pharmaca præferunt. 534.b
Prudētia quid in animo. 572.a.b.c
Prudentiæ effectus. ibid.
Prudentia virtutum omnium sal
& condimentum. ibid.
Prudentia non tam oculis quàm
animo cernitur. 576.b
Prudentia summa ars in scriben-
do. 582.b.c
Prudentia Romana prouerbio sa-
lis significatur fufissimè. 571.c
Pruiua quid, atque vnde di-
ctā. 197.a
Pruiua cur virgulta exurat. ibid.
Pruiuæ exposita aqua decocta nō
modo gelidior fit, sed salubrior
ad bibendum. ibid.
Psalmi, prouerbia, prophetie, tan-
quam sacri sales. 427.b
Pueris lactentibus, atque adule-
scentibus à prandio exerceri sa-
lubre est. 382.c
Pulchritudo corporis quid sit of-
tenditur. 666.a
Pulchra nō potest esse mulier, quæ
iusta magnitudine ac propor-
tione caruerit. 664.c
Pulchri ratione omnia aman-
tur. 508.b.c
Purgatoriū & eius descriptio fu-
sissima. 715.c
Puteales aquæ deprauatæ quo pa-
cto purgantur. 127.a.b
Putei & fontes natura salii variij
reperiuntur. 263.c
Putealis sal quo pacto conficia-
tur. 264.a
Puteales salinæ. ibid.
Putre fallamentum amat origa-
num. prouerbiū, & eius inter-
pretatio. 659.a
Idem cui corporis & animi mor-
bo medeatur. ibid.b
Pyropus perinignis. 165.a
Pyrius puluis ex quib⁹, & ad quæ
conficiatur. 212.a
Pythagorica de sale symbo-
la. 545.a.b
Pythagoras cur vetabat gladio
frangi panem. 567.c
Quantitas, non qualitas, in
cibus nocere solet. 296.a
Quatenus nō difert à modo, me-
dio, & recto. 391.a
Quatenus, quot, & quibus ter-
minis circumscribatur. 493.c
Quatenus in quo medio sit sta-
tuendum. 495.b
Quinta essentia quomodo, & ex
quibus conficitur. 167.b.c
Qui circa salem & fabam, pro-
uerbiū. 681.b.c
Qui stat videat ne cadat, prouer-
biū. 700.c
Quod sapit nutrit, prouerb. de-
claratur. 67.b. & 699.a

I N D E X.

Raphanus, Beta, & Ruta, sal-
sa irrigari volunt. 222.c
Ratio vultus in corpore quo pa-
cto se habeat, & transferatur ad
animum. 572.a b
Ratio nauarchus mentis. 672.a
Reconciliatio fraterna. 554.b.c
Refrigeratione potus magna da-
tur concoctionis occasio. 190.a
Refrigerandi vsus cum niue du-
plex. 203.a
vide reliqua in verbo Nix.
Reginaldus Polus Cardinalis in
Angliam religionis instaurandę
caussa venit. 41.b
Reges qui falsis interdictione sub-
ditos à rebellionē prohibue-
runt. 152.b.c
Regis, eiusque aulae à sale & men-
sa ducta comparatio. à pag. 310
vsque ad 340.
Regis aula cum vniuersis eius mi-
nistris atque ministeriis descri-
bitur. ibid.
Regis vultus, atque ordo vitę no-
tatur. ibid.
Regia maiestas per salem in men-
sa describitur. ibid.
Regia mensa & tricliniũ quibus
ornari debeant. 314.b
Regia mensa sacra benedictione
consecranda. ibid.c
Regiam in mensam epulae quales
& quo ordine inferendę. ibid.
Regis mensę pręgustatores duo
pręficiendi. 315.a
Regia in mensa sicuti Rex saluo
sic & Regina saccharophoro cõ-
parantur. 316.a
Regalis mensę splendor & luxus
quãtumuis sumptuosissimi, cur
non sunt vituperandi. 318.b
Rex & Regina de mensa quibus
debent cibaria tribuere. ibid.
Regia quibus pro Prytaneo esse
debet. ibid.c
Regia liberalitas in quos potissi-
mum est exercenda. ibid.
Regis mens candida suorum per-
suasione facillè hũc vel illuc im-
pellitur. 326.a
Regis custodia quę satellitio fir-
matur. ibid.b
Eiusdem custodię cur semper ne-
cessarium satellitium. 328.b
Eiusdem dominatio inuisa ma-
lis. ibid.
Regum nimia familiaritas & de-
missio periculosa, cõparatur sali
in terram sparso. 339.c
Regibus temperandus aër exer-
citationibus. 338.c
Regis animus exercitatione cor-
poris fit à curis vacuus. 328.a
Regia salus quo pacto libera af-
flandi atque respirandi facultate
retinetur. ibid.
Regia in aula semper est insacia-
bile abdomen. 321.b
Religiosis epularis accubatio cur
ne ad vnã horam protrahi-
tur. 378.a
Eisdem cur conueniat eiusmodi
accubatio solitaria. ibid.
Reorum

I N D E X.

Reorũ veritas cur egrotati sese ape-
rit, iustitię verò reuoditur. 630.b
Rei quo pacto illatum tibi suppli-
cium perseant patientius. 632.c
Responsio blanda quam vim ha-
beat in consuetudine. 485.a
Ritus inter epulas quid confe-
rat. 405.a.b
Ritus signa quę natura in ore im-
presit. 423.a.b
Ritus causę, & quo pacto effor-
metur ille. ibid.
Ritus Sardonius, Singrusius, &
Meganicus. ibid.c
Ritus est derisio quędam 434.c
Ritum quid maximè moueat. 435.a
Radicula domo allata plerumque
frigida. 434.b
Roma seminarium prudentię vt
proverbio notatur: & quę se-
quuntur. à pag. 571.c. vsq. ad 589.
Roma cur umbilicus omnium ter-
rarum, urbium & nationum.
Roma totius orbis amphithea-
trum.
Romani à quibus sacra mutuati
fuerunt.
Romanis vnde orta tanta veri bo-
niq̃ue cognitio.
Romani cur ingenio & magnitu-
dine animi præteant alijs.
Romę scientię & rerum experi-
menta concurrunt.
Roma doctos simul & rerum pe-
rit os dat.
Romani pronuntiatione cur ce-
teros excellunt.
Romę puer septenarius publicè
cõcionatus, Iuno. 111. Pontif.
Romani scriptores quantum ce-
teris præstiterint.
Romanę linguę puritas quando
restituta.
Romę cur nescit latere veritas.
Roma quare conicribendis histo-
ris aptissima.
Romę summa libertas ad scri-
bendum.
Romanę libertatis ad scribendum
pulchrum exemplum.
Romanę urbis fundamenta quo
pacto prudentia iecit.
Roma variarum gentium conuen-
tus & receptaculum.
Romanis vnde orta pietas & re-
ligio.
Rorij Comedi à Cicerone com-
mendatio. 455.c
Rusticorum inconcussa antiqui-
moris retentio. 344.a
Rusticitas animi morbus, & quę
sequuntur. à pag. 518.c
vsque ad 526.
Rusticitates quomodo inter se
distinguantur.
Rusticitas quid sit.
Rusticitas simplex.
Rustici qui naturã.
Rusticitas à natura quo pacto sa-
netur.
Rusticitati à praua educatione
quomodo medeatur.
Rustici quomodo ad ingenuita-
tem reuocentur.
Aaa 3 Rusticitas

I N D E X.

Rusticitas ab imperitia omnium pessima.
 Rustici imperiti in quo peccent.
 Rustici cū Philosopho comerciū.
 Rusticitas ab imperitia quibus salnetur salibus.
Saccharum post salem primas in mensa tenet. 93 a
 Saccharo & sali Regina & Rex comparantur. 315 c
 Saccharo cōfecta bellaria sale præparantur. 230.c
 Saccum salis commāducabit, nec ab eo tutus eris, prouerb. 638.a
 Sacerdotum consecrandi munus quantum sit. 698.c
 Sacrificia omnia cur sale perficiantur. 549.c
 Sacrificia sunt quædam medicamēta animi diuinitus præmonstrata. 540.c
 Sacrificiis conficiendis quæ duo potissimū attendebantur. 541.a
 Sacrificiis recta intentio sua uis. victimæ adeps. ibid.
 Sacrificium & quæuis hostia cur sale perfundeatur. 542.a
 Sacrificiorū summum condimentum sal. 544.b
 In sacrificiis quid sit offerendum, & à quibus abstinendum. 542.b
 Saguntum vrbs vetustissima, eiusque situs & ruinæ describuntur. 288.a.b
 Sagūti vastatio & incēdium. ibid.
 Saguntinorum fatalis erga Romanos fidelitas. 289.a.b
 Saguntinorum facinus immane controuertitur, & dānatur. 290. 291. 292.
 Saguntini nullo vsi sunt virtutis medio in sui defensione & excidio. ibid.
 Saguntini comparantur cum apibus quæ in fucos desierūt 293.b.c
 Eorūdem facinus tanquā vtrumque extremum sine medio, cum falsissimo & insulsissimo comparatur. 295.a.b.c
 Sagūti nup inuētū mōstrū de fucis, atq. vnde dicatur. 292.a.b.c
 Sal quid sit. 58.c
 Sal ex quibus componitur. 59.a.b
 Salis vsus communis omnibus animantibus. 45.c
 De sale non est minor dicendi copia quàm salis. pag.9.a
 Salliquescēs qd prænūtiat. 61.a.b
 Salsus sapor à sale inseparabilis. 62 b
 Salsum à pseudofalso distinguitur. 65.a
 Salsum dum vltius excoquitur, euadit amarum. ibid.c
 Salsum quo pacto sit mediū inter dulce & amarum. 69.a.b
 Salso in sapore quiescit gustus. 74.a
 Salsus cur ceteris saporibus anteferendus. 83.b
 Sal quo temporis articulo sit olle immittendus. 84.c
 Sal viua & mortua corpora conseruat. 87.a
 Salis

I N D E X.

salis præstantia inter aromata ad condienda corpora. 88.b
 Sal omnibus rebus ne putrescant adhibetur. 87.c
 Salem esse quoddam quasi mensæ numen. 141.c
 Sal cur de humana Repub. dicitur benemeritus. 144.b.c
 Sal esculentis ferè omnibus se cōmunicat. 146.a
 Salsa nimium quomodo à falsugine expurgentur. 147.a
 Salis affluentia egestatem tollit. ibid.b
 Salsis carnibus crudis qui melius quàm coctis vescantur. 149.a
 Sal inclusum habet ignem ad concoquendum quæ salit. 148.b
 Salsamentū vel igne viso coctum cenferi, prouerbium. ibid.c
 Sal vberimus naturæ fons. 149.c
 Sal qua ratione situm potest reprimeri, exemplo Carosi. V. Imperatoris. 150.a b
 Sal cur cū aceto propinetur supplicibus. ibid.b
 Salem hostibus vendere lege prohibitum. 151.c
 Salaria vnde dicta. 163.a
 Sal vino permittus quantas habeat vires. 180.b
 Sal cordi gratissimus. ibid.b.c
 Sal venenum anteuertit. ibid.
 Salis facultas cum foeminea comparatur. ibid.c
 Salis & aceti vis magna. 182.c
 Sal imo foco iniectus cur flamas è fumo camino distrahit. 183.b.c
 Salis potestas cum Regia comparatur. 182.a
 Sal in ignem iniectus cur percrepset. 184.a.b
 Salis vis in furnis cur igni resistat. ibid.c
 Sal quodammodo poculenta refrigerat, perinde vt halitistrum. 208.b.***
 Salis spargendi mos in maiestatis reos vnde sumptus. 213 a.b.c
 Sal suo peculiari symbolo dignus. 216.b
 Sal veritatem quomodo adumbrare dicitur. ibid.
 Salsum solum non leuiter pingue est. 219.a
 Salem serere, prouerbium. declaratur. 219.a
 Salsamenta Phaselitæ sacrificabant. 555.a
 Salsorum excessum, non mediocritatem, medici damnāt. 247.b
 Salem cur aliqui negligunt. 248.a
 Salis species vnde denominationem sumant. 259.a
 Salsum diuisio. 259.a.b
 Salinæ in Polonia famosiss. 261.a
 Sal sylua quædam rerum. 284.a
 Salem irritamento esse ad Venerem exprestit Theocritus versibus de muliere quadam. 110.a
 Idem retulit mulier Hispana ollæ nimium salem immittēs. ibid b
 Sal recēs editus ab equabus prægnatib⁹ cur faciat abortiū. ibi.c
 Aaa 4 Salsa

I N D E X.

Salfa dulci potētior ad euehenda
in littus humana corpora. 133.c
Salfulæ fontes Hispaniæ marina
faliores. 263.b.c
Sal de quibus sit maximè bene-
meritus. 162.a.b.c
Salem vefcum cur appellet Lu-
cretius. 183.a
Salfuginofa ex vicinia agros fieri
fecundiores ostenditur. 229.c
Sal Amoniachus cur intra specus
fit leuiffimus, extractus autem
ponderofior. 260.a
Salem ex vino fieri docet Gale-
nus. 283.b
Salis & menfæ cum Rege & eius
aula fuiffiffima comparatio. à pa-
gi. 310. vſque ad 340.
Salino in menfa quātum defera-
tur à difcumbentibus. 310.b
Salinum in medio menfæ Regi fo-
lio infedenti comparatur. ibid.c
Sal eſt terminus guſtatus, atque
omnium ſaporum, perinde vt
Rex baſis ac fundamentum po-
pulorum. 311.a
Salis beneficio vnusquifque vel
pauper peculiarem habet præ-
guſtatozem. 315.c
Salis in condiendis carnibus libe-
ralitas. 319.c
Salis & menfæ communicatio be-
neuolentiæ radices agit. 320.c
Salis exemplo cubicularis cuſto-
dia Regis exprimitur. 323.b.c
Salis è ſalino effuſio cur Regis è
folio exturbationē referat. 329.c
Sal Regibus quomodo & politi-
co & œcōnomico exemplo eſſe
potef. 339.b
Sales cur falſò dici dulces, ſeu in-
ſpidos. 176.a
Sal, ſulfur, & Mercurius, nō prin-
cipia, ſed tantūm indices corrū-
pentium ſefe humorum exi-
ſtunt. 177.a
Sal verus ex quibus proban-
dus. 285.b.c
Sal foſſilis montanus, Gemma di-
ctus, omnium præſtantiff. 286.a
Sal omnis quò ſiccior, eò falſior,
& ad condienda corpora ap-
tior. ibid.
Sal epulantibus quo pacto tem-
perantiæ leges præſcribat. 410.a
Sal in menfa primus & vltimus,
idemque continuus. 340.c
Salis nomine quid intelliga-
tur. 298.c
Sal cur magna quædam ſit men-
ſæ anima. 300.b
Sal Soli comparatur. ibid.
Saliæres cœnæ, prouerbium. decla-
ratur. 301.b
Sale non appoſito quomodo ab-
ſtineant ab eſu cōiuiæ. 303.b.c
Salſis quomodo vitetur ebrie-
tas. 304.a
Salinum cur in medio menfæ col-
locandum. 306.c
Sal in quo ſalino reponi velit, &
quale reſpuat. ibid.
Salis effuſio in menſam porten-
toſa. 308.b.c
Sal com-

I N D E X.

Sal commotos contiuantium a-
nimos quomodo placet. 320.a
Sal Heſpero, Lucifero, & Soli af-
ſimilatur. 340.c
De falis & menſe hora diſputatio
fuiffiffima. 341.b
Salis guſtatu maiores animi ſales
proferuntur. 415.a
Sales artiſicioſi, ſi ab affectatione
abſint, omnium primi. 455.a
Sal cur gratia appelletur, & gra-
tia ſal. 416.b.c
Sales animi quid in vniuer-
ſum. 417.a
Sales à natura & arte ſimul. 419.a
Sales ſententioſi qui. 427.c
Sales ferij quomodo animos ſa-
nent. 432.c
Sales ne fatui ſint quomodo con-
ſari debeant. 434.b
Saliū origo, vis, & natura. 437.a
Sales vnde ſiant. 437.a
Sales infūt naturā dicacib⁹. 444.a
Sales plebei. 451.c
Sales ſcurriles cur omnium vilif-
ſimi & impudentiffimi. 456.a.b
Sales academici, ſiue ſcholaltici,
qui, & vnde dicū. 460.a.b
Sales militares qui, & vnde. 467.a
Sales Aulici. 481.a
Sales Seytarum militares. 474.a
Sales dentati & ſales nigri qui di-
cantur. 486.b
Sales in factō. 496.a
Sales in re quid. ibid.b
Sales iocularis ad quid confe-
rant. 501.a
Salillū naturaliū ſaliū quid. 418.c
Eorundem diuiſio. ibid.c
Salium cur alij riſum moueāt, alij
admirationem. 421.c
Sal myſticus quid, atque vnde di-
ctus. 535.b
Salis naturalis in myſticum trāſ-
latio. 536.a
Salem appoſito, ſymbolum Py-
thagoræ. 545.b
Salem primū apponere quid præ-
ferat myſterij. 546.b
Salis vſus in connubijs adhiberi
ſolitus. ibid.c
Salem & Solem offuſcare, prouer-
bium. 548.b
Salis foedus ex ſacris literis dedu-
ctum. 549.a
Salis Hebræo ex nomine ſemper
diuinum aliquod reſultat. 553.a
Sal Agrigentinus, prouerb. & in
quos dici ſolet. 653.c
Salis cum muliere pulchra colla-
tio. 665.a.b
Sal fale pellitur, prouerbium: &
in quos dicatur. 670.a
Sal quo pacto à fale, tāquam ig-
nis ab igne, attrahatur. ibid.b
Sale diuina gratia ſignifica-
tur. 678.c
Sal à Chriſto commendatus ad
ineundam pacem. 561.a.b
Salem & menſam ne prætereas,
ſymbolum Pythagoræ. 563.a
Salis cōmunicati recordatio. ibi.a
Salina faxea qd referebāt. 594.b.c
Sal metallica ſalina omnia, præter
Aaa 5 aurea

INDEX.

aurea & fictilia, obscurat. 306.c
 Sale & aceto, prouerbium. 642.c
 Sale & oleo perunctus adiuuabitur, prouerbium. 645.a
 Salem & oleum coemere oportere, prouerbium. 651.b
 Sale & Cymino tenus amici, prouerbium. 646.c
 Per salem & Cymintum quid intelligendum. 647.b
 Sale defricare, prouerb. 649.b
 Salem è salino digitis excipere religio fuit. 638.c
 Salem cur manu excipis, qua virum non occideris, prouerb. 638.c
 Salsuginosa vicinia, prouerb. 657.b
 Salsitudo non inest illi, prouerbium. 660.c
 Sale emptum mancipium, prouerbium. 669.b
 Salillum animæ, prouerb. 671.b
 Salis on^o vnde venerat illuc abiit, prouerbium. 673.a
 Salsamentum vel igne viso coctum censeri, prouerbium. 663.b
 Sal & aqua, prouerbium. 669.a
 Salis auarus, prouerb. 676.a
 Salem vehens dormis, prouerbium. 672.a
 Sale & faba, prouerb. 676.c
 Sal intimus & domesticus medicus. 683.a
 Salis Evangelici vis. 692.b
 Sal plus quam luci à Christo tributum. 693.a
 Sal litteræ quid in scripturis facis. 694.b

Salsum in insulso querere, prouerbium. 655.a
 Salis acrimonia in puniendo. 715.a
 Saliendi animos tres modi, tria tempora, & tres loci. ibid. b
 Sale & lustrali aqua initiati qui. 559.c
 Salis acerui apud inferos q. 728.a
 Salis vis magna ad fugandos demones. 734.a
 Sales quibus studiosi veterani in academijs nouitios exagitant, cur vocent Matracas. 463.c
 Salacitas Veneris, atque libidinis comes. 112.a
 Salacones prouerbio notati vnde dicantur. 645.a
 Salacones quales esse existimet Arist. ibid.
 Salacones quomodo, & quibus salibus perfricandi sunt vt à vitio sanentur. 646.a
 Salacones diuites quibus rebus gloriabantur. ibid. b
 Salmacida spolia sine sanguine & sudore, prouerbium. ibid.
 Salsa & iocosa facta dictis similia. 497.a
 Salsissimus puluinarium ludus, cuiusque leges in iocando. vide in dictione Ludus.
 Salsissimum inter iocandum est nosse ipsum satis. 501.a
 Salsum in consuetudine quo pacto à Quinto definitur. ibid. b
 Saluæ herbæ virtus ad genituram. 108.b
 Salgami

INDEX.

Salgami & salsamentarij vnde dicuntur. 71.c
 Sanitatis pars altera ex quibus noscatur. 106.a
 Sanitatis maximum indicium quod. ibid. b
 Sanitas perfecta quotuplex. 233. b
 Sanitas ad pondus quæ, & in quibus reperitur. 234. b
 Sanitas ad iustitiam perfecta dari potest. 235. b
 Sanorum præcipua medicina ratio victus, seu nulla vti medicina. 244. b
 Sapores omnes quomodo ex fico fiant. 60. b
 Sapor quid sit, & saporum gradus atque differentia vnde. ibid.
 Sapores ab astris etiam emanare dicuntur. 68. a
 Satyrici sales, & cur nigri à Poëtis dicti. 486. b
 Saucio in corpore omnia ferè declinant à temperie. 176. a
 Scholasticorum tria genera. 461. a
 Scholasticorum tyrocinijs. ibid.
 Scytarum militares sales. 474. a
 Selinus Turearum Imperator qua arte tentauit Siciliam occupare. 333. a
 Selimi morte eius destructa machina. ibid.
 Senes cur sæpius Bacchum accersant. 72. c
 Senes auari qua causa redarguedi sunt. 674. b
 Senes glebis salis quo pacto calescant. 252. c
 Sensibus subiecta constant sua proportione ac medio. 74. c
 Sensus quomodo inducunt animum. 595. c
 Sensus sentiendo laborant. 382. a
 Sensus continuata vltra horam actione fatigantur. ibid.
 Idem varietate actionis, tametsi laboriosioris, recreantur. ibid.
 Sermones qui à mensa ablegandi. 403. a. b. c
 Seruit^o est extremum malorum. 323. a
 Seruitia rude donata, quæ sint, & vnde dicantur. 319. c
 Seruorum manucaptorum dubia fides. 323. a
 Serui qui ad suprema officia deligendi. 323. b
 Silentium tempestiuum dicacitati præfertur. 428. c
 Silentium à Christo seruatum. 429. a
 Silentium magnum religionis retinaculum. 378. a
 Simiarum ridicula hominis imitatio. 437. c
 Simiam quo pacto definiat Hippocrates. ibid.
 Simia scurra hominis dicta. 438. a
 Simulatio & dissimulatio cur tolleranda. 484. c
 Simulatio & dissimulatio prudentia imitatrix. ibid.
 Eadem in aula quæ mala tollat. ibid.
 Simulati ac ficti quibus vtantur benevolentia nutibus. 414. a
 Socratis sales. 430. c
 Socratis

I N D E X.

Socratis ironia. 431.a
 Socrates motu tonico quomodo animo mouebatur. 430.c
 Socrates à mane ad vesperum alteri innixus pedi stans contemplabatur. 431.a
 Socrates à cœna quando grauisi-
 mè phisosophatus est. 529.b
 Sodoma & Gomorra ciuitates
 cur falsissimo fuere inundatæ
 mari. 215.b
 Solus se habens ad mensam vix læ-
 tus esse potest. 379.c
 Solitudo aufert fructum volupta-
 tum. ibid.
 Solitudo quando sit desertissi-
 ma. 380.a
 Solitudo tantùm conuenit diui-
 na contemplantibus. ibid.
 Sol moderator reliquorum lumi-
 num. 682.c
 Sol medicus vniuersalis & extim-
 mus, sal verò quomodo intimus
 & domesticus. 683.a
 Solis ortui propiores, ingenio &
 natura esse mitiores. 56.c
 Somno & vigilia sensus recrean-
 tur, & perficiuntur. 312.a
 Somnus profundus occasio vigi-
 liæ attentissimæ. 324.b
 Spectaculis comœdiarum & sal-
 tationum cur maximè retinean-
 tur iuuenes. 383.b
 Spectatores quàm variis affician-
 tur animi perturbationibus. ibi.c
 Spectatoris animus, quæ occur-
 runt, siue læta, siue tristia, cur v-
 traque læta suscipit. ibid.
 Ad spectandam dilaniationē ho-
 minum à feris cur tāta erat con-
 cursio. 384.a
 Stellæ cur beneficæ aut maleficæ
 dicuntur ab Astrologis. 442.a
 Stellæ vagæ vim rebus ad pro-
 creandum infundunt. 443.a
 Stellæ signiferæ quomodo in trā-
 situ eiudantur à vagis. 442.c
 Stellæ vagæ non moue contra si-
 gniferas, sed intra se bellum tu-
 litent. 442.c
 Stellæ vagæ quo pacto ioculosissi-
 mum contentions genus mou-
 ent. 443.a
 Stellæ Iouis & Veneris cum Lu-
 na coniunctæ fauent ortui pue-
 rorum. 443.a
 Stellæ Martis & Saturni contra-
 riæ existunt. ibid.
 Stellæ marinæ quæ sint. 116.b
 Sterilitas maris vnde. 131.b
 Stirpes salto etiā nutriuntur. 28.a
 Stirpes in mari quæ nascantur,
 & reuiscunt. 220.a.b
 Stirpes quæ sale adolefcunt. ibid.
 Stirpes quomodo tuos sales ha-
 beant. 439.c
 Stirpium qualitates & differentiæ
 ex alimentis. 217.b.c
 Stirpium fructus quo pacto con-
 feruentur. 222.c
 Sue nihil genuit natura fecun-
 dius. 97.a
 Sui anima pro sale data, vt inquit
 Cicero. ibid.
 Suillæ

I N D E X.

Suillæ carnes alimētum omnium
 robustissimum. 97.a
 Suilli gregis concors saltatio, siue
 natatio vbi conspecta. 438.c
 Sulphur quo pacto, & vbi gigna-
 tur. 208.c.***
 Suspiria & gemitus in malè affe-
 ctis quid profint. 334.c
 Symbola à Dario Persarum Rege
 proposita. 178.c
 Symbolum de sale cunctis longè
 excellentius. 216.a.b
 Syphax promōtorium omnium
 Hispaniæ eminentissimū. 270.b
T Acendum est & comedend-
 um. prouerb. & quando
 eo vti licet. 700.b
 Tactiles qualitates quæ sint, &
 quomodo distinguantur. 80.c
 Tactio precipuè versatur circa ca-
 lorem & frigus. ibid.
 Tarentinus sal præstantiss. 265.c
 Tattei salis viscositas, qua fit au-
 cupium. 266.a
 Tattæus & Tarentini sales oculis
 vtiliores. ibid.
 Temporis rationem siue historie
 seriem non semper habēdam in-
 scribendo. ad lect. 2. pag.
 Temporibus anni quattuor toti-
 dē diei tēpora respōdēt. 370.b.c
 Temporibus eiusmodi quattuor
 etiam respondent humores. ibi.
 Tempora distinguūtur etiam ad
 pascendum pro distinctione hu-
 morum, 371.a
 Temulenti cur sale & oleo vnge-
 bantur. 249.c
 Terra & aqua præcipuæ mixto-
 rum partes. 59.b
 Tetanus morbus frictione salis sa-
 natus. 249.c
 Theophrastus Paracelsus chimi-
 cam gloriosius quàm par est ex-
 tulit. 172.c
 Theologia animorū salus & me-
 dicina. 533.c
 Thraces mancipia pro sale com-
 mutabant. 669.b
 Timor populorum, dominatio-
 nis magnum præsidium. 329.a
 Titillatione arteriarum quomo-
 do mouetur risus. vide in dictio-
 ne Risus.
 Tonicus motus quid sit, & vnde
 dictus, & quibus conueniat aui-
 bus. vide in dictione Motus to-
 nicus.
 Tormenta quomodo maiores ha-
 beant emissiones. 141.b
 Tormenti genus ex capra & sa-
 le. 214.a
 Tormenti genus aliud ex sale &
 linteamine. ibid.a.b
 Tributo Salis populos liberari
 posse ab aliis tributis. 152.b
 Triclinium Regiū, eiusq. splendor
 & apparatus describitur. 314.b
 Triclinium alterū Regiæ in aula
 constituendum ostēditur. 316.a
 Triclinium iuris scripti & iustitiæ
 describitur. 624.a
 Tragœdiarum actio magis mou-
 et quàm earundē lectio. 429.a
 Triumph

I N D E X.

Triumphū collatio inter Imperatorem & eum qui in patriam reueritur. 337.a.
 Turoliū insignis Aragonū vrbs, nunc Episcopium. 265.a.
 Turpe per se despicitur, non rideatur. 436.b.
 Tyburtinæ vrbs monumenta magna & vetustissima. 45.b.
 Tyrannorum domus diruta & æquata solo cur spargantur sale. 213.b.c.
Valencia Roma prius nominata. 273.c.
 Valentia, eiusque salinarum pulchra descriptio. ibid.
 Vasa nimis cocta cur vi ignis dirumpuntur. 184.a.
 Vasa Occanitana cur apta ad refrigerandum. 208.c.***
 Vectigal salis vbi Regibus maius quam ex auro. 152.a.
 Vectigalia salis cur Regibus valde cara. ibid.
 Vena salis percuriose ab Autore inquisita. pag. 8.
 Venæ sectionem in medendo cur lineæ rectæ comparamus. 635.a.
 Venæ sectio compendio ac breuitate quasuis curationes alias superat. ibid.
 Venæ sectione detegitur & curatur morbus. ibid.b.
 Venæ sectionem cur magistratus in puniendo imitantur. 635.c.
 Venetiæ vrbs per insignis, & saluberrima. 246.a.b.
 Venetiis marina in dulcem & potabilem conuersa. 148.a.
 Ven⁹ genituræ princeps cur è mari nata dicatur. 111.c.
 Venustas pulchritudinis prognata. 666.a.
 Vere cur calidis & siccis cibis alimur. 189.c.
 Veritas vbi vbi est, diuina est. 625.
 Veritas latere nescit. 581.a.
 Veritas redargutione elucescit. ibid.
 Vestalium olim veneratio erga sallem. 556.a.b.
 Vis & timor supplicum tormenta exercent. 624.a.
 Vinum nimis refrigeratum flaccescit. 198.a.
 Vini & aquæ refrigerationē quomodo fieri oporteat. vide in dictione Potio frigida.
 Vina veterrima cur secunda, non prima mensa propinanda: leuia contra. 304.b.c.
 Vinum quale propinandum sit prius ostenditur, refutato Archiatrielini Euāgelici consilio. 305.a.
 Virtuti inuidere nimis vbiuis vfitatum. 337.c.
 Verbosi abeunt in importunos & intempestiuos. 516.c.
 Viatores, peregrini, & parochi describuntur. à pag. 711 vsque ad pag. 714.c.
 Victimam sale condienda. 703.b.
 Victimam sale conspersam quem typum gerat. 717.a.b.
 Vigilia digerit, somnus concoquit.

I N D E X.

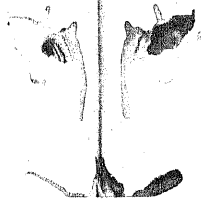
quit. 369.b.
 Vinum prægustatis salis fit suauius. 179.b.
 Vini vsus Aquilonaribus non interdicens. 349.a.
 In vino est veritas, prouerb. 357.a.
 Virtus vulnere virescit. 581.a.
 Vitales spiritus naturam sanguinis sequuntur. 362.b.c.
 Vitulus quid significet in sacris. 719.a.
 Vituli Cæsaraugustani cur omnium conditissimi. 95.c.
 Vites lacrymosæ cur affusa salfacurentur. 223.a.
 Vniones marini à matribus quomodo sale extrahantur. 155.c.
 Vniuersalis fama quid, & cur non contemnenda. 287.a.
 Volaterranus sal quare dictus aureus. 264.a.
 Voluptas propter salutē quomodo excusetur à prauo. 350.a.b.
 Vomito salutaris medicina. 354.c.
 Vomitionis similitudo ab Accipitribus sumpta. 355.b.
 Vomito sale & oleo prouocatur. 644.b.
 Vomito nauigantibus perutilis. 250.a.
 Vox media inter acutam & grauem quid faciat in consuetudine. 79.a.
 Vox Tenor vnde dicta. 80.a.
 Voces respondentium cur tardæ & graues. 79.a.b.
 Voces interrogantium & vocantium rursus cur subitæ & acutæ. ibid.
 Urbani sales cur ceteris copiosiores. 492.a.
 Vrbes omnium salium compendia fiunt. 493.a.
 Vrbes humanarū actionum cur theatra existunt. ibid.
 Urbani qui natura rustici. 519.a.
 Vt homini sal, prouerb. 572.b.
 Vulnere recētī medetur sal. 248.c.
 Vultures cadauerū nidorem cur è tam longinquo sentiūt. 333.b.
 Vxor Loth in sale conuersa. 214.c.
 Xanthippe Socratis vxor. 431.b.

Soli Deo laus, honor, & gloria.

Registrum.

I 2 A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z
 Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp
 Qq Rr Ss Tt Vv Xx Yy Zz Aaa.

Omnes sunt duerniones, præter. L. cui additum est difolium.

- x sal q pan seruiam par univ significat et discordes. fol. 567. a. n. 23.
 usq ad fol. 570.
- x in febres eisdem literis constat, sal, et panis. f. 568. c.
- x Prædium: soletiale nihil humanis corporibz lubricis. Pro doctoribz. f. 582.
- x de sale Theologico. Sale terræ et cælesti. f. 585. et seq.
- x Sulphur, et Halitus salis species ii. f. 183. — Ex olea manis insuane caudati Sulphur.
 f. 209. De Sulphuris causis proximis. f. 211. Sulphur causat in sale. f. 203.
- x Ex sale, Sulphure atq Halituro ~~composit.~~ Lapis in uniuscuius robore consistit. f. 212.
- x Suxum, seu humor salis. Nulla rei natura congruat. inexpugnabilis ab omni vi
 et usque manet. ibi. —
- x Nix comparat. Mannæ. f. 208. et sequenti. Nixus e' Vergal. fol. 109.
- x Insale atq' aius refrigeratica. ibi.
- x Venida de salmura per principio vitæ. f. 304.